233-6

AMMIANI MARCELLINI

RERVM GESTARVM

LIBRI QVI SVPERSVNT

RECENSVIT RHYTHMICEQVE DISTINXIT

CAROLVS U. CLARK

ADIVVANTIBVS

† LUDOVICO TRAVBE ET GVILELMO HERAEO

VOL. I

LIBRI XIV—XXV

ACCEDUNT TABULAE QUINQUE

BEROLINI

APUD WEIDMANNOS

MDCCCCX

PRAEFATIO.

Cum abhinc decem annis codices Ammianeos indagare coepissem, nouam scriptoris editionem ualde necessariam doctorum studiis esse confestim intellexi. Anno enim 1876, post nouissimas Eyssenhardtii (1871) et Gardthauseni (1874—5) curas, reliquiae Hersfeldensis codicis a Geenio olim adhibiti in lucem prodierunt; deinde Guilelmus Meyer Spirensis legem illam a suo nomine appellatam pronuntiauit, secundum quam textus lnostri totus retractandus erat; denique scripta multa, praesertim a uiris de Ammiano optime meritis mihique amicissimis Michaele Petschenig et Roberto Novák, aestimanda erant; praeterea uidebam multa priores editores falso de codicum (maxime *V*) et editionum lectionibus rettulisse; quae quo iure multa dicam, facile ex apparatu nostro apparebit. Nec enim ignorandum est, codicis *V* testimonia uestigiis antiquae lectionis plerumque fideliter seruatis religiosissime esse notanda. Quae omnia cum reputassem, Ludouico Traube, qui me permultosque alios amabilissime docebat, exposui, una cum eis quae primus de codicum et editionum necessitudine reppereram. Ille igitur his commotus doctorem suum nostrumque omnium Theodorum Mommsen induxit, ut Regiam Litterarum Academiam Borussicam subsidium mihi ad Ammianum edendum rogaret. Quo insigni liberalitate dato, sub cura uiri carissimi Traube editionem parare coepi; post cuius mortem deplorandam, eadem Academia Guilelmum Heraeum operi meo praefecit. Itaque coniuncti aestatem 1907 textum omnem relegimus et retractauimus; neque satis laudare possum amici liberalitatem et efficacitatem, qui me omni modo sine sui parsimonia ad hunc diem adiuuit. Eadem Academia schedulas Mommseni manu scriptas utendas permisit, refertas illas quidem larga segete coniecturarum, e qua optima quaeque dilectu religiose habito in usum editionis nostrae conuertimus. Viris quoque doctissimis, qui schedas dum typis exprimuntur nobiscum summa cum cura et obseruantia legerunt — Ottoni Seeck (usque ad pag. 80), Einaro Löfstedt (inde a pag. 97), Guilelmo Crönert (Graeca in pagg. 112—3) et praesertim Michaeli Petschenig et Roberto Novák — gratias maximas semper debeo. Gratum denique mihi est, quod ad hanc editionem perficiendam tanti uiri tam diuersarum gentium

2809 1910 v.1 DP dep 1684

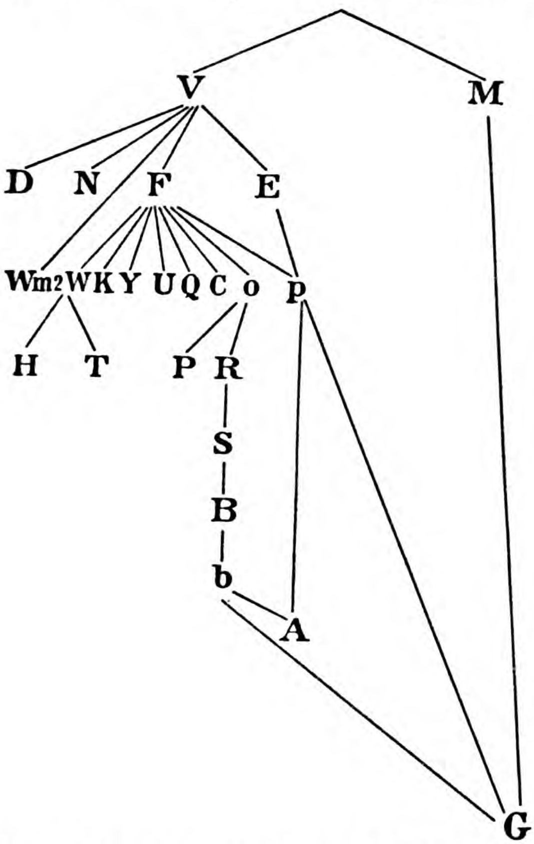
contulerunt; praeter enim uiros ante dictos Germanos, Austriacos, Boiohaemos, Suecos, qui me in longinqua America natum adiuuare non desierunt, gratias Henrico Omont habeo, qui me in codicibus Parisinis indagandis humanitate sua iuuit, et amico caro Maximiliano Bonnet, qui mihi animum in opere difficili et taedii pleno saepe erexit; tum uiro amicissimo ex Italis Francisco Carta notitiam debeo codicis *Q*, qui in bibliotheca Estensi seruatur; deinde illi cosmopolitano (si fas est dicere), qui bibliothecae Vaticanae dignissime praeest, Francisco Ehrle, ego cum omnibus qui ibi codices contulerunt, gratias iterum atque iterum ago. Denique Vniuersitati quoque meae Yalensi, quae mihi ut alma mater pecuniam atque uacationes ad mea studia persequenda non semel dedit, et Scholae Americanae studiorum classicorum in urbe Roma constitutae, ex qua stipendium a. 1898 recepi, alumnus pius hoc opus modeste dedico.

Ac de uita quidem Ammiani atque moribus disputare mihi opus non est; eis enim quae Otto Seeck in „Pauly-Wissowa" s. v. „Ammianus" scripsit, nihil habeo quod adiciam uel demam. Quae autem de codicibus ipse in libello „The Text Tradition of Ammianus Marcellinus", New Haven 1904, exposui (cf. imprimis censuram in „Neue Philolog. Rundschau", 1904, no. 15, col. 344), hoc quoque loco paucis comprehendenda mihi uidentur, fusius disputaturo in praefatione alterius tomi.

Ammiani Marcellini codices sedecim (quod sciam) supersunt, duo uetusti, s. fere IX, ceteri s. XV. Ex uetustis quidem alter Hersfeldensis (*M*; cf. tab. I) diu deperditus hodie sex tantum fragmentis in archiuo Marburgensi conseruatis cognoscitur; alter Fuldensis (*V*; cf. tabb. II et III) fere integer in bibliotheca Vaticana exstat. Codicum autem recentiorum sex Romae (*YURPDE*; cf. tabb. IV et V), singuli Florentiae (*F*) Mutinae (*Q*) Cesanae (*K*) Venetiis (*W*), ceteri Parisiis sunt; quos omnes cum accuratius in praefatione tomi alterius descripturus sim, hic schemate tantum ratio codicum atque editionum indicetur (v. p. V).

Quos libros ad hanc editionem accuratius instituendam ipse omnes inspexi et aut totos aut partes eorum potissimas contuli. Codicem *V* bis a me collatum totum imaginibus photographicis depinxi (unde tabulae nostrae), cum quibus schedas editionis denuo comparaui; omnibus quoque locis, ubi lectio mea ab Eyssenhardti uel Gardthauseni differret, ueram proprio studio inuestigaui; cuius et codicis *M* paris auctoritatis lectiones in apparatu superiore collocaui. Quae autem de huius codicis atque ceterorum palaeographia, quae dicitur, collegi, ad uolumen alterum reieci. Hic tantum dicam, litteris *m2* correctorem (ex archetypo) aequalem indicari; *m3* correctores s. XV (sine codice) post *V* in Italiam a Poggio translatum; hos autem non semper adhiberi. Scribendi uero rationem

codicis *V* proxime secutus sum, et quod scripturas temporis Ammianei saepius retinet et quod ita commode apparatum exonerari posse uidebam. Itaque nec scripturae quales sunt *caliscens,* etiam *aduliscens, Pafos, Frygia, Brittania,* al. legentem moueant, nec textus species crebrius inconcinna. Praeterea consilio Traubii compendia codicis *V* legentium commodo consulens fere ubique solui. Minutias autem orthographicas ceterorum codicum et editionum in apparatu inferiore prolatarum plerumque

neglexi. Velut ad 126, 16, ubi *efferent PBA* inueneris, hanc scias scripturam codicis *P* esse; *B* enim et *A efferrent* praebent. Ceterum ad apparatum exonerandum compendiis perspicuis usus sum; uelut ad 26, 1 *l. e. semina G* = *litis exitialis* (quae praecedunt) *semina;* sic cetera quoque, praeter *l. e. e⟨t cri⟩mina Nov. et Seeck,* ubi *l. e.* = *lites exitiales,* quippe quae uerba his antecedant. Quo in apparatu omnes a nostro textu discrepantias editionis Gelenianae (*G*) collocaui, quippe quae codi-

cem *M* saepe exprimat; quia autem editio mendosissima Castelliana (*B*) uel potius illius furtiuae impressiones (*b*) Gelenio pro fundamento editionis suae erant, mihi lectiones *B* (uel *b*, ubi uariant) proponendae erant, quamquam nihil ad uerba Ammiani restituenda proficiunt. Vbi *G* solus uel una cum codice aliquo adhibitus est (uelut p. 2, 1), scias *B* cum *V* conuenire (i. e., *adfigebant, minuit*). Vbi autem coniecturam Accursii uel recentioris in textum recepi (uelut 1, 4 et 9), scias *G* cum *V* conuenire (1, 4 *infundere G*; 1, 9 *Constantini G*). Codex *E* (tab. V) cum obscuro quodam modo et Gelenio et Accursio profuerit, in notis saepius apparet, cum codicibus *N* (codice Regio Valesii) et *W* (ex *V* correcto), qui quoniam a uiris doctis scripti sunt, primi saepe uerum perspexerunt. Vbi autem *EBG* uel *Wm2BG* uideas, nihil necessitudinis inter *E* et *B* uel *Wm2* et *B* esse memineris; Castellus enim editionem principem Sabini (*S*) nullo codice adhibito ex suo ingenio deprauauit. Praeterea ceteros codices ibi attuli, ubi compendiis codicis *V* Э, K, quō (uelut 25, 14 et 26, 9; tab. II, uersus 3 *fin.*, 20 *init.*) perperam solutis se a *V* ortos demonstrant. Ex editionibus uero *A* raro adhibui, quod Accursius *b* ex codice correxit, qui *F* et *E* inter se iungeret; sed aliquando sagacitate sua uerum deprehendit. Lindenbrogiana et Valesiana (a. 1636) mihi semper in manibus erant, quippe quarum auctores ille bene, hic optime de Ammiano meriti sint. Quae lectiones Henrico Valesio nondum cognitae in textu Gronouiano exstant, uoce *uulgo* indicaui; hac ex editione capitula ad uerbum transtuli, ex Wagneriana sectiones, quas dicunt. Boxhorniana, Bipontinorum, Ernestiana, minus mihi profuerunt. Apparatus autem Eyssenhardtii et Gardthauseni ad textum *V* cognoscendum me ualde adiuuerunt; sed quamquam horum plurimos errores correxi, non tamen spero meum apparatum omnino absolutum fore ut quisque saepissime codices contulerit, quam difficile opus sit intellexerit mihique ueniam dederit. Apparatus quidem inferior ostendit, quanta Bentleius et recentiores ad textum nostri restituendum contulerint; sed posteris quoque manent pleraque corrigenda; ipse enim locos difficiles saepius illustraui quam explicaui.

Iam mihi pauca de ratione textus interpungendi dicenda sunt. Quomodo Ammianus clausulas rhythmice construxerit, a Guilelmo Meyer Spirensi obseruatum est, copiosiusque a discipulo meo Austin M. Harmon in Transactionibus Academiae Connecticutensis mox explicabitur. Quae ab Henrico Valesio solo ex prioribus editoribus intellecta sunt; dicit enim ter et quater (v. ad fin. adnotationum in lib. XIV) unam uel alteram coniecturam Ammiani numeris non respondere. Ergo interpunctio nostra cum Valesiana miro quodam modo saepius congruit. Nec quisquam hanc

insueta specie temere condemnet. Rationem enim distinguendi antiquam ex clausulis restitui oportet, etsi nos primo aspectu illa ut inusitata offendit. Nec mihi Ziegler in editione Firmici de err. prof. relig. Lips. 1909 feliciter egisse uidetur; nec enim necesse est introducamus nouas interpungendi notas; usurpanda potius nouo modo et qui ad antiquum propius accedat interpunctio uulgata. Et quod, ut ait Ziegler, ratio ueteri simillima a Francogallis Italis Hispanis (addo Anglis) seruatur, consentaneum est rationem hodiernam Germanam a textu latino procul habendam. Apud Romanos enim ante clausulas breues relatiuas, condicionales, etc., ante *ut, uelut, sicut,* ante *alter . . . . alter* etc., post uocabula propinquitatum, cursus plerumque deest. Quae tamen omissa ne nos nimis offendant, signis ( ) et — — fere conclusi.

Leges autem clausularum ab Ammiano obseruatae sunt simplicissimae. Inter duos enim ultimos accentus phrasis uel duae uel quattuor syllabae sine accentu interponendae sunt, numquam una uel tres. Vtrum syllabae productae an correptae sint, parum interest; uocales desinentes numquam eliduntur. Animaduertas *u* et *i* ut uel uocales uel consonantes legi posse. Graeca uocabula fere ubique Graecum retinent accentum. Vbi mihi clausula clare exstare uidetur, signum interpungendi posui; sed saepe dubitari potest, an haec collocatio syllabarum fortuita sit; nec mihi ipse semper satis feci. Cursuum autem hae sunt formae:

cursus planus:	expeditiónis euéntus 1, 1
	illúc transitúrus 15, 19
	Aégyptum pétens 258, 5
	régna Persídis 307, 21
cursus tardus:	pártium ánimis 1, 2
	instruménta non léuia 16, 22 sq.
cursus uelox:	frégerat et labórum 1, 2
	relatúri quae audírent 2, 20
	obiécti sunt praeter mórem 4, 10
	Aégypto trucidátur 37, 10
	gramínea prope ríuum 356, 6
	nómine adlocútus est 55, 24
	incénsas et habitácula 139, 24.

Libri XXVI—XXXI tomo altero complectendi typis iam exprimuntur; in indicibus uariis componendis — uerborum, rerum, auctorum, commentatorum recentium — totus sum. Ceterum candidus lector exspectet alterum uolumen, quo rectius de priore quoque iudicare possit. Nec legentes ignorent, schedas has singulas trans mare Atlanticum quater saltem transisse; ad quas in hoc prope triennio corrigendas tum in siluis Canadensibus tum in uita academica operosissima uel libri uel tempus saepe deerant. Sed omnes qui hac editione critica utentur, rogo ut mendas benigne mihi indicent, quas in tomo altero inter corrigenda ponam.

Nov. Port. (New Haven) Connect., V. S. A., **Carolus U. Clark.**
mense Apr. 1910.

SIGLA.

* litteram erasam indicat.

♂ uocem manu altera (i. e. a correctore aequali) emendatam.

† ante uocem, sensum obscurum esse; post uocem, cursum deesse.

[ ] in apparatu superiore, litteras in rasura manu altera scriptas; in inferiore, uocem a critico aliquo sepositam, ut glossema uel sim.

⟨ ⟩ in apparatu inferiore, litteras ab editore uel commentatore quam aliquo Gelenius recentiore additas.

Vbi duae litterae uel plures in formam textus constituendam recipiuntur, typis inclinatis exprimuntur.

COMPENDIA.

A Editio Accursii Augustana a. 1533, mense Maio.

B Editio Castelli Bononiensis a. 1517.

b Editio Erasmi Basiliensis a. 1518. Ipse contuli impressionem a. 1527 Coloniensem. *b* in apparatu posui ubi lectio a Castellianadiffert uel de Castelliana nobis non constat

Boxh. Editio Boxhornii Zuerii Lugdunensis Batau. a. 1632.

Bräkm. C. Brakman, Ammianea et Annaeana, Lugd. Bat. 1909.

Btl. Bentleius in emendationibus Ammianeis a Zangemeistero et Schrödero in Musei Rhenani vol. XXXIII et XXXV publicatis.

C Codex chart. Colbertinus s. XV, Paris. B. N. Lat. 5821.

Cm2 Eiusdem codicis corrector aeui aequalis.

Cm3 Eiusdem codicis corrector aeui recentioris.

c. c. Cursus causa, de emendationibus quae ad cursum corrigendum spectant.

c. p. Cursu prauo.

Cl. Emendationes editoris Clarkii.

Corn. Cornelissen in emendationibus quas in Mnemosynes vol. XIV publicauit.

Countryman, Irving N. Discipulus in seminario Clarkii Ammianeo.

Crön. Guilelmi Crönert emendationes (v. p. III).

D Codex chart. s. XV, Vat. Lat. 1874 (desinit 25, 3, 13).

E Codex chart. a. 1445, Vat. Lat. 2969 (v. tab. V).

Erf. Car. Gottl. Aug. Erfurdt, qui ed. Wagneri absoluit.

Ern. Editio Aug. Guil. Ernesti Weidmanniana a. 1773, cum glossario utili.

Eyss. Editio Eyssenhardti maior, Berolini a. 1871.

F Codex chart. a. 1423 plus minus, Florent. S. Marc. I V 43.

G Editio Gelenii Basiliensis a. 1533, mense Iulio.

g Editio Gelenii a Rob. Stephano iterata Parisiis a. 1544, cuius lectiones interdum attuli, ubi de Gelenianis dubito.

Gdt. Gardthausen in coniectaneis Ammianeis a. 1869 aut editione Teubneriana 1874—5.
Gron. Editio Jac. Gronovii Lugdun. Bat. a. 1693.
Grut. Editio Gruteri a. 1611, quam in manibus non habui.
Gryph. Editio Gryphiana Lugdun. a. 1552, mihi non inspecta.
H Codex membr. a. 1462, Paris. Bibl. Nat. Lat. 5819.
Harmon, Austin M. Discipulus in seminario Clarkii Ammianeo.
Harper, Guilelmus A. Discipulus in seminario Clarkii Ammianeo.
Her. Guil. Heraeus in hac editione recensenda et corrigenda.
K Codex membr. s. XV Malatestianus, Cesanae, Bibl. XIV 4 sinistr.
Kell. Kellerbauer in Schol. Bauar. annal. 1871, 1873.
Kiessl. Kiessling in Fleckeis. annal. 1871, Indice schol. Gryph. 1874.
Lind. Editio Fr. Lindenbrogii Hamburg. 1609; sed lectiones quas in textu Lindenbrogiano primum inuenio, siue ex editionibus anterioribus siue ex ipsius ingenio, eidem attribui.
Löfst. Löfstedt in annalibus recentibus aut in schedis his corrigendis.
M Codex membr. s. IX/X Hersfeldensis, cuius sex fragmenta in arch. Marburgensi adseruantur, sed qui Gelenio integer aderat (v. tab. I).
mg. In margine.
Momms. Th. Mommsen in manuscriptis nobis ab Academia Borussica commissis.
C. F. W. M. Carol. Frid. Guil. Müller in Fleckeis. annal. a. 1873.
N Codex chart. Neapolitanus s. XV (Codex Regius Valesii), Paris. Bibl. Nat. Lat. 6120.
Nm2 Eiusdem cod. librarii correctiones.
Nov. Rob. Novák, aut in Cureis Ammianeis (1896) uel annalibus aut in schedis huius ed. corrigendis.
P Codex membr. s. XV Petrinus, Rom. Basil. S. Petri E 27 (desinit lib. 26) v. tab. IV.
Pet. Michael Petschenig aut in annalibus (imprimis Phil. XLVII sqq.) aut in schedis huius ed. corrigendis.
Pharr, Clyde. Discipulus in seminario Clarkii Ammianeo.
Q Codex membr. a. 1488 Corvinianus, Mutinae Bibl. Est. Lat. 425 (VI G 21) a. Q. 4, 17.
R Codex chart. s. XV Reginensis, Vat. Reg. Lat. 1994 (desinit lib. 26).
S Editio princeps A. Sabini Romae 1474, ex cod. *R* (uel sim.) mutilo et deterrimo.
Schn. E. Schneider in Quaest. Ammian., Berolini 1879.
Seeck. Otto Seeck in schedis huius ed. corrigendis usque ad p. 80.
Seguine, Laura, discipula in seminario Clarkii Ammianeo.
T Codex membr. s. XV, Paris. Bibl. Nat. Lat. 5820.
Tm2 Eiusdem cod. scriptoris correctiones.
Tm3 Corrector coaequalis.
Tr. Lud. Traube, qui ante mortem libros Amm. 14—16 et nobiscum priuatim et in seminario Vniuersitatis Monacensis tractauerat.
tr. Transposuit.
U Codex membr. s. XV Vrbinas, Vat. Vrb. Lat. 416.
uulgo. Lectio quae Valesiis ignota in textum Gronouianum iam accepta est.
V Codex membr. s. IX Fuldensis, Vat. Lat. 1873.
Vm2 Corrector eiusdem temporis.

Vm3 Correctores s. XV, inde a Poggio.
Valent. Codex olim Valent. Segalaun., nunc deperditus, quo utebantur Oiselius et Pithoeus.
Val. Editio Henrici Valesii, Parisiis a. 1636 impressa.
Hadr. Val., frater Henrici, cuius ed. Parisiis a. 1681 prodiit.
W Codex chart. s. XV Bessarionis, Venet. Bibl. S. Marc. 388 Bess.
Wm2 Corrector coaequalis.
Wagn. Ed. Io. Aug. Wagneri Weidmanniana a. 1808, ex qua sectiones (quas dicunt) non raro perperam transmissas correxi.
Y uel *Z* Codex chart. s. XV Vat. Lat. 3341.

ERRATA ET CORRIGENDA.

Pag.
3, *text.*, 25, *lege* uelut *pro* eulut
5, *text.*, 15, *adde punctum in fine.*
13, *text.*, 10, *lege cum Seguine* quot orae sunt partesque terrarum; *cf. Cic. Balb. 9.*
16, *summa, lege* 17—24 *pro* 17—23
16, *text.*, 12, *lege* Samiramidis *cum E.*
31, 12 *lege hic et ubique cum Seeckio* Arbitio
40, *app. alt.*, 19, *adde* per⟨que⟩ *Brakm.*
48, *summa, lege* 5—12 *pro* 5—13
83, *app. alt.*, 12, *lege* ⟨in⟩ *Val. pro* in *Val.*
168, *app. alt.*, *lege FYUWPE pro FZUWP*
193, *text.*, 8, *lege* gladiis†, *pro* gladiis,
202, *app. alt.*. 13, *lege CHDERSBA pro CHDEBSBA*
208, *summa*, *lege* 6—12 *pro* 6—14
208, *app. alt.*. 16, *lege* alacr⟨i⟩us *Her. pro* alacrius *Her.*
238, *app. alt.*, 1, *adde* A. ⟨circumuallatio⟩ *Brakm.*
240, *summa, lege* 1—10 *pro* 1—9
256, *summa, lege* 4, 5—5, 4 *pro* 4, 5—5, 3
323, *app. alt.*, 7, *adde* a uespera ($\overline{\text{ura}}$) intra *Löfst.*
344, *summa, lege* XXIIII *pro* XXII
360, *text.*, 4, *lege* animal *pro* annimal.

LIBER XIIII.

---

1. 1. Post emensos insuperabilis expeditionis euentus, languentibus partium animis, quas periculorum uarietas fregerat et laborum, nondum tubarum cessante clangore, uel milite locato per stationes hibernas, fortunae saeuientis procellae tempestates alias rebus infudere communibus, per multa illa et dira facinora Caesaris Galli, qui ex squalore imo miseriarum, in aetatis adultae primitiis, ad principale culmen insperato saltu prouectus, ultra terminos potestatis delatae procurrens, asperitate nimia cuncta foedabat. propinquitate enim regiae stirpis, gentilitateque etiam tum Constantii nominis, efferebatur in fastus, si plus ualuisset, ausurus hostilia in auctorem suae felicitatis (ut uidebatur). 2. cuius acerbitati uxor graue accesserat incentiuum, germanitate Augusti turgida supra modum, quam Anniballiano regi fratris filio antehac Constantinus iunxerat pater, Megaera quaedam mortalis, inflammatrix saeuientis adsidua, humani cruoris auida nihil mitius quam maritus. qui paulatim eruditiores facti processu temporis ad nocendum, per clandestinos uersutosque rumigerulos, conpertis leuiter addere quaedam male suetos, falsa et placentia sibi discentes, adfectati regni uel artium nefandarum calumnias inson- hieme 353/4

---

4 saeuientes infundere 5 immo 6 cultu 7 ultro 8 proquitate ♂ quae ♂ 9 constantini efferabatur fastus *ex* fastos 10 uideba*tur (*fu.* n) aceruitati ♂ 11 germanitatae (i *add. m2*) 12 regi* (*fu.* i) 13 megera

---

3 stationum hiberna *BG* 4 saeuientis *Em2AG* infudere *HA* conantur *BG* 5 imo *A* nimio *PBG* infimo *Boxh.* 6 in *om. BG* saltu *Kell. Kiessl.* 7 ultra *Wm2BG* 8 *sq.* etiamnum *BG* 9 Constantii *Lind.* Constantiani *Val.* efferebatur *uulgo* 12 Annibaliano *G* Hannibaliano *B* 13 adsidue *BG* 14 minus *Boxh.* 17 dicentes *BG*

hieme 353/4 tibus adfigebant. 3. eminuit autem inter humilia, supergressa iam *in*potentia fines mediocrium delictorum, nefanda Clematii cuiusdam Alexandrini nobilis mors repentina; cuius socrus cum misceri sibi generum flagrans eius amore, non impetraret, ut ferebatur, per palatii pseudothyrum introducta, oblato pretioso reginae monili, id adsecuta est, ut ad Honoratum, tum comitem orientis, formula missa letali, homo scelere nullo contactus, idem Clematius, nec hiscere nec loqui permissus, occideretur.

4. Post hoc impie perpetratum, quod in aliis quoque iam timebatur, tamquam licentia crudelitati indulta, per suspicionum nebulas aestimati quidam noxii damnabantur. quorum pars necati alii puniti bonorum multatione, actique laribus suis extorres, nullo sibi relicto praeter querellas et lacrimas, stipe conlaticia uictitabant, et ciuili iustoque imperio ad uoluntatem conuerso cruentam, claudebantur opulentae domus et clarae. 5. nec uox accussatoris ulla (licet subditicii) in his malorum quaerebatur aceruis, ut saltem specie tenus crimina praescriptis legum committerentur, quod aliquotiens fecere principes saeui: sed quidquid Caesaris inplacabilitati sedisset, id uelut fas iusque perpensum, confestim urgebatur impleri. 6. excogitatum est super his, ut homines quidam ignoti, uilitate ipsa parum cauendi, ad colligendos rumores per Antiochiae latera cuncta destinarentur, relaturi quae audirent. hi peragranter et dissimulanter honoratorum circulis adsistendo, peruadendoque diuites domus egentium habitu, quicquid noscere poterant uel audire, latenter intromissi per posticas in regiam, nuntiabant, id obseruantes conspiratione concordi, ut fingerent quaedam, et cognita duplicarent in peius, laudes uero supprimerent Caesaris, quas inuitis conpluribus formido malorum inpendentium exprimebat. 7. et interdum acciderat, ut siquid in pene-

1 minuit iam potentia 3 more socrus commisceri 4 palatii* (*fu.* am) pseudotyrum 5 praetioso 6 laetali omo (omo *ex* odio) 10 dampnabantur 11 laribus *ex* labibus quaerellas 12 conalaticia (a *pr. add. m2*) 13 opulent*ae (*fu.* i) 14 accussatoris (*pr.* s *del. m2?*) subditi et in 15 praescriptus 16 facere 17 fas*** (*fu.* ius) iusque 19 anteochiae 20 himeragranter et** 22 habitus ʒ

1 adfingebant *G* eminuit *G* iam ⟨im⟩potentia *Wagn.* impotentia *Momms.* 3 socrus cum misceri *Val.* socrus cum commisceri *E* socrus commisceri *WBG* *an* flagrans, eius amorem? 4 impetrato *BG* 6 homo *Lind.* omnino *EWm2* odio *BG* 7 idem Clematius *ut gloss. del. Wagn. Momms.* 9 existimati *Btl.* 14 subditicii *Lind.* 15 acerbis *Wakef.* praescriptis *BG* 16 fecere *EBG* 17 ius fasque *Nov.* 20 peragranter *BG* peragrantes *Em2Wm2* morigeranter *Btl. Kiessl.* rumigeranter *Her.* 22 habitu *EA* habitu si *WBG* quicquam *BG* 23 posticam *Btl.*

trali secreto, nullo citerioris uitae ministro praesente, paterfamilias uxori susurrasset in aurem, uelut Amphiarao referente aut Marcio, quondam uatibus inclitis, postridie disceret imperator. ideoque etiam parietes arcanorum soli conscii timebantur. 8. adulescebat autem obstinatum propositum erga haec et similia multa scrutandi, stimulos admouente regina, quae abrupte mariti fortunas trudebat in exitium praeceps, cum eum potius lenitate feminea ad ueritatis humanitatisque uiam reducere utilia suadendo deberet, ut in Gordianorum actibus factitasse Maximini truculenti illius imperatoris retulimus coniugem. hieme 353/4

9. Nouo denique perniciosoque exemplo, idem Gallus ausus est inire flagitium graue, quod Romae cum ultimo dedecore temptasse aliquando dicitur Gallienus, et adhibitis paucis clam ferro succinctis, uesperi per tabernas palabatur et conpita, quaeritando Graeco sermone, cuius erat inpendio gnarus, quid de Caesare quisque sentiret. et haec confidenter agebat in urbe, ubi pernoctantium luminum claritudo dierum solet imitari fulgorem. postremo agnitus saepe, iamque (si prodisset) conspicuum se fore contemplans, non nisi luce palam egrediens ad agenda quae putabat seria cernebatur. et haec quidem medullitus multis gementibus agebantur.

10. Thalassius uero ea tempestate praefectus praetorio praesens, ipse quoque adrogantis ingenii, considerans incitationem eius ad multorum augeri discrimina, non maturitate uel consiliis mitigabat, ut aliquotiens celsae potestates iras principum molliuerunt, sed aduersando iurgandoque cum parum congrueret, eum ad rabiem potius euibrabat, Augustum actus eius exaggerando creberrime docens, idque (incertum qua mente) ne lateret adfectans. quibus mox Caesar acrius efferatus, uelut contumaciae quoddam uexillum altius erigens, sine respectu salutis alienae

---

1 citeriora eis 3 in[cli]tis post tridie 6 abruptae fortuna strudebat 10 [pernitiosoque] exemplo — 11 flagitium *add. m2 in marg.* 16 si prodiset sed (sed *del. m2*) 17 lutem δ 18 multum agebatur 19 thalassus 20 at 21 ut *om.* 22 caelsae 23 piarum (*corr. m3*) ab 24 eius eius (*alt. del. m2*) 25 quibus ut mox (*lac. 6 litt.*) 26 quodam δ

---

1 citerioris *uulgo* citeriora eius *BG* 5 seruandi *BG* scrutanda *Btl. Horkel* scrutantis *Cl.* (*cf. 30, 5, 5; 15, 3, 2*) 6 abrupta *BG*; abrupte *rest. Lind.* fortuna stridebat *BG* 14 quisque *om. BG* sentirent *BG* 16 *sq.* fore se *tr. BG* 17 luce *EBG* 18 multis *G* agebantur *Em2BG* 19 Thalassius *G* 20 quoque ipse *tr. BG* 21 ut *add. G* (*cf. l. 25*) 23 parum *EG* eum *om. G* ad *EBG* potius *om. BG* 25 quibus mox *G* ut *lin. 21 ex marg. perperam illatum putat Her.*

uel suae, ad uertenda opposita, instar rapidi fluminis, inreuocabili impetu ferebatur.

354 **2.** 1. Nec sane haec sola pernicies orientem diuersis cladibus adfligebat. namque et Isauri, quibus est usitatum saepe pacari, saepeque inopinis excursibus cuncta miscere, ex latrociniis occultis et raris, alente inpunitate aduliscentem in peius audaciam, ad bella grauia proruperunt, diu quidem perduelles spiritus inrequietis motibus erigentes, hac tamen indignitate perciti uehementer, ut iactitabant, quod eorum capti quidam consortes, apud Iconium Pisidiae oppidum in amphitheatrali spectaculo feris praedatricibus obiecti sunt praeter morem. 2. atque (ut Tullius ait), ut etiam *bestiae* fame monitae plerumque ad eum locum ubi aliquando pastae sunt reuertuntur, ita omnes instar turbinis degressi montibus impeditis et arduis, loca petiuere mari confinia, per quae auiis latebrosis sese conuallibusque occultantes, cum appeterent noctes, — luna etiam tum cornuta, ideoque nondum solido splendore fulgente, — nauticos obseruabant. quos cum in somnum sentirent effusos, per ancoralia quadripedo gradu repentes, seseque suspensis passibus iniectantes in scafas, eisdem nihil opinantibus adsistebant, et incendente auiditate saeuitiam, ne cedentium quidem ulli parcendo, obtruncatis omnibus merces opimas uel utiles nullis repugnantibus auertebant. 3. haecque non diu sunt perpetrata. cognitis enim pilatorum caesorumque funeribus, nemo deinde ad has stationes appulit nauem, sed ut Scironis praerupta letalia declinantes, litoribus Cypriis contigui nauigabant, quae Isauriae scopulis sunt controuersa. 4. pro-

---

1 supposita 4 saepe quae 5 ex] et 6 perruperunt 7 inrequietum mentes ut iactitabant *m1* inrequietum *in* inrequietis *corr. et* motibus—uehe *add. in marg. m2* 9 spectaculo (a *m3 ex* e *m2*, i *m1*) 10 obiaecti (e *add. m2*) 11 bestiae *om.* famae 12 patae ♂ 13 uiis 14 occultates ♂ noctis luna* (*fu.* e) 16 quadripedo (-do *ex* -dum) 17 eisdem enim nihil 18 cendentium 20 quae 21 caesarumque ♂ athastationes (adh- *m2*) 22 l*etalia (*fu.* a)

---

1 uerrenda *BG* ⟨e⟩uertenda *Btl.* ⟨sub⟩uertenda *Her.* opposita *Btl. C.F.W.M.* apposita *Wagn.* 3 pernicies sola *tr. BG* 4 usitatum est *tr. BG* 5 ex *G* 6 proruperunt *G* 7 attamen *BG* 8 uehementer *A* uehementi *G* iactabant *bg* quidam capti *tr. BG* 9 Leonium *BG* 10 post tormenta *Kell.* 11 ⟨bestiae⟩ (*coll. Cic.*) *Val.* ferae *add. Wm2G* 12 homines *Kiessl.* ⟨illi⟩ omnes *Nov.* digressi *BG* 13 auiis *Kiessl.* in *G* in his *B* antris *Btl.* 14 que *om. BG* appeteret *BG* noctes *Val.* noctibus *E* nox *G* 17 enim *ut dittogr. del. Nov. om. EG* eius modi *Btl.* sensim *Eyss.* e naui *Tr.* 18 et incitante *BG* cadentium *BG* 19 uelut uiles *G* 20 sunt *om. BG* 21 uiatorum *BG* que *om. BG* 23 qua *BG* contrauersa *Wagn.*

cedente igitur mox tempore cum aduenticium nihil inueniretur, relicta 354 ora maritima, in Lycaoniam adnexam Isauriae se contulerunt, ibique densis intersaepientes itinera praetenturis, prouincialium et uiatorum opibus pascebantur. 5. excitauit hic ardor milites per municipia plurima, quae isdem conterminant, dispositos et castella, et quisque serpentes latius pro uiribus repellere moliens, nunc globis confertos, aliquotiens et dispersos, multitudine superabatur ui̇genti, quae nata et educata inter editos recuruosque ambitus montium, eos ut loca plana persultat et mollia, missilibus obuios eminus lacessens et ululatu truci perterrens. 6. coactique aliquotiens nostri pedites ad eos persequendos scandere cliuos sublimes, etiam si lapsantibus plantis fruticeta prensando uel dumos, ad uertices uenerint summos, inter arta tamen et inuia, nullas acies explicare permissi, nec firmare nisu ualido gressus: hoste discursatore rupium abscisa uoluente superne, periculose per prona discedunt, aut ex necessitate ultima fortiter dimicantes, ruinis ponderum inmanium consternuntur. 7. quam ob rem circumspecta cautela obseruatum est deinceps, et cum edita montium petere coeperint grassatores, loci iniquitati milites cedunt. ubi autem in planitie potuerint repperiri, quod contingit adsidue, nec exertare lacertos nec crispare permissi tela quae uehunt bina uel terna, pecudum ritu inertium trucidantur.

8. Metuentes igitur idem latrones Lycaoniam magna parte campestrem, cum se inpares nostris fore congressione stataria documentis frequentibus scirent, tramitibus deuiis petiuere Pamphyliam, diu quidem intactam, sed timore populationum et caedum, milite per omnia diffuso propinqua, magnis undique praesidiis conmunitam. 9. raptim igitur properantes, ut motus sui rumores celeritate nimia praeuenirent, uigore corporum ac leuitate confisi, per flexuosas semitas ad summitates collium

---

3 interasipientis 7 multitudine* (*fu.* s) ingenti* (*fu.* s) 8 recurbosque δ 9 lacescens 11 praensando 13 gressos 14 periculoso δ 15 rumis δ 16 obserseruatum 17 iniquitate milites *m2 ex* militum *m1* 18 planitiae 24 diffusa 26 rumores (s *add. m2*) *celeritate (*fu.* s) 27 plexuosas

---

1 aduecticium *BG* 3 intersaepientes *Lind.* interea sepientes *A* inter obsidentium *BG* intercipientes *Tr.* itinera saepientes [itinera] *Pet.* 4 hinc *Momms.* 5 sed quisque *Gdt.* 6 consertos *BG* 7 uigenti *Pet.* indigena *Seeck* multitudinis — ingeniis *Her.* 9 lacessens *AG* 11 frutecta *G* 13 gressus *EBG* 14 superne—ultima hoste—uoluente fortiter—consternuntur *tr. de Gutschmid* uoluente, ruinis – dimicante, superati *tr. Gdt.* descendunt *Btl.* 16 ut *Btl. Haupt* 17 iniquitati *Gdt.* milites *EBG* cedant *Btl. Haupt* 24 diffuso *EBG* 26 rumorem *BG* 27 flexuosas *EBG*

354 tardius euadebant. et cum superatis difficultatibus arduis, ad supercilia uenissent fluuii Melanis, alti et uerticosi, qui pro muro tuetur accolas circumfusus, augente nocte adulta terrorem, quieuere paulisper, lucem opperientes. arbitrabantur enim nullo inpediente transgressi, inopino adcursu adposita quaeque uastare, sed in cassum labores pertulere grauissimos. 10. nam sole orto magnitudine angusti gurgitis sed profundi a transitu arcebantur, et dum piscatorios quaerunt lenunculos, uel innare temere contextis cratibus parant, effusae legiones quae hiemabant tunc apud Siden, isdem impetu occurrere ueloci. et signis prope ripam locatis, ad manus comminus conserendas, denseta scutorum conpage, semet scientissime praestruebant, ausos quoque aliquos fiducia nandi, uel cauatis arborum truncis, amnem permeare latenter, facillime trucidarunt. 11. unde temptatis ad discrimen ultimum artibus militum, cum nihil impetraretur, pauore uique repellente extrusi, et quo tenderent ambigentes, uenere prope oppidum Laranda. 12. ibi uictu recreati et quiete, postquam abierat timor, uicos opulentos adorti, equestrium adiumento cohortium, quae casu propinquabant, nec resistere planitie porrecta conati, digressi sunt, retroque concedentes, omne iuuentutis robur relictum in sedibus acciuerunt. 13. et quoniam inedia graui adflictabantur, locum petiuere Paleas nomine, uergentem in mare, ualido muro firmatum, ubi conduntur nunc usque commeatus, distribui militibus omne latus Isauriae defendentibus, adsueti. circumstetere igitur hoc munimentum per triduum et trinoctium, et cum neque adcliuitas ipsa sine discrimine posset adiri letali, nec cuniculis quicquam geri, nec procedebat ullum obsidionale commentum,

3 adultate prorem quae quieuere 4 nulla ʒ 5 que quae uastar[e] laborem 6 magnitudinem (*corr. m3*) 7 piscatores 8 contexti sunt ratibus legionem 9 sidenisdem 10 densetas ʒ temet 11 *sq.* caluatis (ʒ) arborem 13 multum 14 ui quae ambientes uenire 16 aequestrium ʒ 17 que [resi]stere planitiae 18 iubent utisrubor 19 acciperunt inaedia grati 23 discrimine possit adire laetali 24 geri posset nec commentum mentum (*alt.* mentum *del. m2*)

3 circumfusos *bG* urgente *G* (*prob. Pet.*) terrorem *uulgo* temporeque *G* teporeque *B* horrorem *Btl.* tetrioreque *Pet.* 5 labores *EBG* 6 magnitudine *EBG* altitudine *Btl.* et *BG* 7 piscatorios *Em2BG* 8 contextis cratibus *Kiessl.* c. ratibus *BG* effusae legiones *EG* effuse, legiones *Btl.* 9 Sedenistem *BG* collatis *Btl.* 10 densas *BG* compages *BG* semet *uulgo* et *B om. G* 12 arborum *EBG* 13 artibus militum *Cl.* artibus multis *Val.* partibus militum *Btl.* ultimum artibus [multum] *Pet.* 14 ambigentes *EG* uenere *EBG* 15 ubi *G* 16 aduentu *Horkel* 18 iuuentutis robur *EBG* 19 acciuerunt *BG* acciierunt *P* graui *BG* grandi *Wm2* 20 Palaeas *Wesseling* 23 possit adiri *EbG* adiri *A* 24 geri possit *BG* posset *A*: *ante* adiri *pos. Cl.* procederet *Gdt.*

maesti excedunt, postrema ui subigente maiora uiribus adgressuri. 354 14. proinde concepta rabie saeuiore, quam desperatio incendebat et fames, amplificatis uiribus, ardore incohibili in excidium urbium matris Seleuciae efferebantur, quam comes tuebatur Castricius, tresque legiones bellicis sudoribus induratae. 15. horum aduentum praedocti speculationibus fidis, rectores militum tessera data sollemni, armatos omnes celeri eduxere procursu, et agiliter praeterito Calycadni fluminis ponte, cuius undarum magnitudo murorum adluit turres, in speciem locauere pugnandi. neque tamen exiliuit quisquam, nec permissus est congredi. formidabatur enim flagrans uesania manus, et superior numero, et ruitura sine respectu salutis in ferrum. 16. uiso itaque exercitu procul, auditoque liticinum cantu, represso gradu parumper stetere praedones, exe*r*tantesque minaces gladios postea lentius incedebant. 17. quibus occurrere bene pertinax miles explicatis ordinibus parans, hastisque feriens scuta, qui habitus iram pugnantium concitat et dolorem, proximos iam gestu terrebat. sed eum in certamen alacriter consurgentem, reuocauere ductores, rati intempestiuum anceps subire certamen, cum haut longe muri distarent, quorum tutela securitas poterat in solido locari cunctorum. 18. hac ita persuasione reducti intra moenia bellatores, obseratis undique portarum aditibus, propugnaculis insistebant et pinnis, congesta undique saxa, telaque habentes in promptu, ut si qui se proripuisse*t* *in*terius, multitudine missilium sterneretur et lapidum. 19. illud tamen clausos uehementer angebat, quod captis nauigiis, quae frumenta uehebant per flumen, Isauri quidem alimentorum copiis affluebant, ipsi uero solitarum rerum cibo iam con-

---

1 mesti 3 seleucia 5 fides 6 sollemni (l *alt. del. m3?*) omne sceleri 7 calydcanni 8 merorum 11 *sq.* laticinum canto 12 extantesque minates 14 hastesque 15 proximo 16 ratim intempestiuum 18 locarum cunctorum hacuti 20 tela ꝫ 21 si qui se proripuisse (*lac. 3 litt.*) terius 23 quae (ꝫ) captis

---

1 postremo ira subeunte *BG* 3 Seleuciae *EA* insolentia *BG* 4 efferabantur *Pet.* ferebantur *Her.* Castritius *BG* 5 fidis *AG* 7 Calycadni *BG* (Cali- *G*) 8 murorum *EA* Meroem *BG* 11 liticinum *EA* latronum *BG* 12 cantu *EBG* exertantesque *Wm2 Lind.* extrahentesque *E* excitantesque *A* eiectantesque *Cl.* (*cf. 16, 12, 36*) minaces *A* minantes *BG* 14 hastisque *PBG* 15 proximos *uulgo* 16 rati *EBG* 18 securi poterant *G* securi quae poterant *B* locari cunctorum *EA* loca cuncta conlocare *G* locorum cunctorum locare *B* hac ita *N* (*uel* itaque) *Val.* hac icti *G* ac icti *B* hac utili *Tm2 Val.* hac utique *T marg.* hac *Her.* (*cf. l. 21* ⟨ult⟩erius) 21 quis *bG* sese *BG* proripuisset *EBG* proripuissent *Btl.* ⟨in⟩terius *Val.* exterius *E* ulterius *Dm2BG* 22 sternerentur *Btl.* 24 afluebant *Tr.* ⟨in⟩solitarum *C.F.W.M.* cibos *BG*

354 sumendo, inediae propinquantis aerumnas exitialis horrebant. 20. haec ubi latius fama uulgasset, missaeque relationes adsiduae Gallum Caesarem permouissent, quoniam magister equitum longius ea tempestate distinebatur, iussus comes orientis Nebridius, contractis undique militaribus copiis, ad eximendam periculo ciuitatem amplam et oportunam, studio properabat ingenti. quo cognito abscessere latrones, nulla re amplius memorabili gesta, dispersique (ut solent,) auia montium petiere celsorum.

3. 1. Eo adducta re per Isauriam, rege Persarum bellis finitimis inligato, repellenteque a conlimitiis suis ferocissimas gentes, quae mente quadam uersabili hostiliter eum saepe incessunt, et in nos arma mouentem aliquotiens iuuant, Nohodares quidam nomine e numero optimatum, incursare Mesopotamiam quotiens copia dederit ordinatus, explorabat nostra sollicite, si repperisset usquam locum, ui subita perrupturus. 2. et quia Mesopotamiae tractus omnes crebro inquietari sueti, praetenturis et stationibus seruabantur agrariis, laeuorsum flexo itinere, Osdroenae subsiderat extimas partes, nouum parumque aliquando temptatum commentum adgressus; quod si impetrasset, fulminis modo cuncta uastarat. erat autem quod cogitabat huius modi.

3. Batnae municipium in Anthemusia conditum Macedonum manu priscorum, ab Eufrate flumine breui spatio disparatur, refertum mercatoribus opulentis, ubi annua sollemnitate prope Septembris initium mensis, ad nundinas magna promiscae fortunae conuenit multitudo, ad commercanda quae Indi mittunt et Seres, alia*que* plurima uehi terra marique consueta. 4. hanc regionem praestitutis celebritati diebus, inuadere parans dux ante dictus, per solitudines Aboraeque amnis herbidas ripas, suorum indicio proditus, qui admissi flagitii metu exagitati, ad prae-

---

1 inaediae propinquitatis exitalis 3 aequitum destinabatur 4 contractum 5 at 6 ream amplius 7 dispersisque petere 8 pe (*lac. 4 litt.*) isauriam regem 11 aliquoties iubant noodares 14 inquieta risu et 15 osdruenae 16 extimans partumque 19 batne 20 breuis partio 20 mercatoribus — 21 sollemnitate *add. m2 in marg.* 23 alia plurima 25 aboreque 26 et

---

1 propinquantis *BG* exitiales *Wm2AG* (-leis *G*) ex Italis *B* 3 distinebatur *EBG* 4 contractis *EBG* 7 dispersique *Wm2BG* petiere *Wm2BG* pet⟨iu⟩ere *Nov.* 8 per Isauriam *BG* rege *BG* 11 iuuant *EBG* Nohodares *G* 12 ⟨fors⟩ copia⟨m⟩ *uel* copia⟨m fors⟩ *Her.* 14 inquietari *EBG* sueti *Wm2BG* 15 Osdroenae *A* 16 subsederat *BG* extimas *Val.* aestimans *BG* parumque *G* partimque *Tr.* parumue *Nov.* 17 fluminis *Hermann* instar (*pro* modo) *BG* 18 uastaret *BG* agitabat *WBG* 19 Batnae *A* Athemusia *BG* 20 breui spatio *EBG* 21 mensis *om. BG* 23 et Seres *om. BG* aliaque *A Kiessl.* et alia *BG* 25 Aborae que *G* 26 ad *EBG*

sidia desciuere Romana, absque ullo egressus effectu, deinde tabescebat immobilis. 354

4. 1. Saraceni tamen nec amici nobis umquam nec hostes optandi, ultro citroque discursantes, quicquid inueniri poterat momento temporis parui uastabant, miluorum rapacium similes, qui si praedam dispexerint celsius, uolatu rapiunt celeri, ac si impetrauerint, non inmorantur. 2. super quorum moribus licet in actibus principis Marci, et postea aliquotiens memini rettulisse, tamen nunc quoque pauca de isdem expediam carptim. 3. apud has gentes, quarum exordiens initium ab Assyriis, ad Nili cataractas porrigitur, et confinia Blemmyarum, omnes pari sorte sunt bellatores, seminudi coloratis sagulis pube tenus amicti, equorum adiumento pernicium graciliumque camelorum per diuersa reptantes, in tranquillis uel turbidis rebus: nec eorum quisquam aliquando stiuam adprehendit, uel arborem colit, aut arua subigendo quaeritat uictum, sed errant semper *per* spatia longe lateque distenta, sine lare sine sedibus fixis aut legibus: nec idem perferunt diutius caelum, aut tractus unius sol illis umquam placet. 4. uita est illis semper in fuga, uxoresque mercennariae conductae ad tempus ex pacto, atque (ut sit species matrimonii,) dotis nomine futura coniux hastam et tabernaculum offert marito, post statum diem (si id elegerit) discessura, et incredibile est quo ardore apud eos in uenerem uterque soluitur sexus. 5. ita autem quoad uixerint late palantur, ut alibi mulier nubat, in loco pariat alio, liberosque procul educat, nulla copia quiescendi permissa. 6. uictus uniuersis caro ferina est,

---

1 disciuere (u *ex* p) abusque 3 sa*ra (*fu.* c) ceni nobis cum quam nec hostis 5 rapaciuiti 6 aut si 8 meminerit tulisse 9 at 10 corrigitur 11 amicitiae quorum 13 adpraehendit 14 quaerit aut 14 *sq.* semper spacia 19 potestatum 20 cin cridebile quod 20 *sq.* inuenire 22 deducat 23 copiaque sciendi faerina

---

1 discurrere *BG* absque *Wm2BG* 3 Saraceni *EBG* unquam *Wm2BG* nec hostes optandi *Wm2A* nec habendi *BG* 5 rapacium *EWm2 Val.* rapaci uitae *BG* rapacitate *Btl.* rapacitati *Eyss.* despexerint *Btl.* 6 ac si *Momms.* si nil *E* aut nisi *Val.* atque (*uel* et) si *Günther* ut si...inmorentur *Her.* impetrarint *BG* 8 memini rettulisse *Kiessl.* meminerim retulisse *EBG* memineri⟨m me re⟩ttulisse *Nov.* 9 ad *EG* 10 porrigitur *Wm2BG* Blemyiarum *bG* 11 amicti *Wm2BG* equorum *BG* 12 palantes *Kell.* ⟨se⟩ raptantes *Gdt.* 14 quaeritat *Lind.* quaeritant *Wm2BG* quaerit *Kiessl.* 14 *sq.* semper per *bG* saeui per *Tr.* 16 nec idem *om. BG* haud *G* soli *Wm2BG* solis *E* 19 post statum *BG* post statutum *Wm2* post testatum *E* 20 incredibile *EBG* quo *EBG* 20 *sq.* in uenerem *Wm2BG* in uenere *Tr.* 22 educat *Lind.* ⟨in⟩de educat *Nov.* 23 copia quiescendi *EBG*

lactisque abundans copia qua sustentantur, et herbae multiplices, et siquae alites capi per aucupium possint, et plerosque nos uidimus frumenti usum et uini penitus ignorantes.

7. Hactenus de natione perniciosa; nunc ad textum propositum reuertamur.

hieme 353/4

5. 1. Dum haec in oriente aguntur, Arelate hiemem agens Constantius, post theatralis ludos atque circenses ambitioso editos apparatu, diem sextum idus Octobres, qui imperii eius annum tricensimum terminabat, insolentiae pondera grauius librans, siquid dubium deferebatur aut falsum, pro liquido accipiens et conperto, inter alia excarnificatum Gerontium, Magnentianae comitem partis, exulari maerore multauit. 2. utque aegrum corpus quassari etiam leuibus solet offensis, ita animus eius angustus et tener, quicquid increpuisset, ad salutis suae dispendium existimans factum aut cogitatum, insontium caedibus fecit uictoriam luctuosam. 3. siquis enim militarium uel honoratorum aut nobilis inter suos, rumore tenus esset insimulatus fouisse partes hostiles, iniecto onere catenarum, in modum beluae trahebatur, et inimico urguente uel nullo, quasi sufficiente hoc solo, quod nominatus esset aut delatus aut postulatus, capite uel multatione bonorum, aut insulari solitudine damnabatur.

4. Accedebant enim eius asperitati, ubi inminuta *esse* amplitudo imperii dicebatur, et iracundiae suspicionumque uanitati, proximorum cruentae blanditiae, exaggerantium incidentia, et dolere inpendio simulantium, si principis per*i*clit*et*ur uita, a cuius salute uelut filo pendere statum orbis terrarum, fictis uocibus exclamabant. 5. ideoque fertur neminem aliquando *ob* haec uel similia poenae addictum, oblato de more

---

2 sique 3 paenitus 4 pernitiosa 5 reuertantur 6 harelate hiemmem 8 die 11 merore 16 intecto 17 beluas nulla 18 essedant post celatus 19 mutatione insularis ⁊ 20 accidebant inminutae (*lac. 5 litt.*) 21 suspicionum quantitati 22 cruentiae dolore 23 si principis *add. m2* per[di]tur 25 ob *om.* pene

---

5 reuertamur *EBG* 7 *sq.* apparatu ad diem *G* 8 diem sextum *BG* 9 insolentia *BG* incidentium *Btl.* 11 Magontianae *BG* 16 iniecto *BG* 17 beluae *WBG* nullo *BG* 18 esset aut *EBG* postulatus *EBG* 19 mulctatione *EBG* 20 accedebant *Em2 Val.* accendebant *bG* accendebat *B* autem (*pro* enim) *Btl.* etiam *Vonkius* asperitatem *BG* *pro* ubi *inser.* iactata uulgo crimina, quibus *BG* inminuta e⟨sse⟩ *Tr.* imminui *BG* inminuta ⟨uel laesa⟩ *Val.* inminuta *Eyss.* 21 iracundae *Val.* suspicionumque uanitati *Her.* suspicionem *BG* suspicionum quantitati *Val.* s. ⟨que⟩ q. *Tr.* 22 cruentae *EBG* dolere *BG* dolorem *EWm2* 23 per⟨i⟩clit⟨et⟩ur *Gdt.* proditur *Val.* periclit⟨are⟩tur *C.F.W.M.* *an* spernitur? 25 ob *add. BG* poenae *PBG*

elogio, reuocari iussisse, quod inexorabiles quoque principes factitarunt. hieme 353/4 et exitiale hoc uitium, quod in aliis non numquam intepiscit, in illo aetatis progressu efferuescebat, obstinatum eius propositum accendente adulatorum cohorte.

6. Inter quos Paulus eminebat notarius, ortus in Hispania coluber quidam sub uultu latens, odorandi uias periculorum occultas perquam sagax. is in Brittaniam missus, ut militares quosdam perduceret, ausos conspirasse Magnentio, cum reniti non possent, iussa licentius supergressus, fluminis modo fortunis conplurium sese repentinus infudit, et ferebatur per strages multiplices ac ruinas, uinculis membra ingenuorum adfligens, et quosdam obterens manicis, crimina scilicet multa consarcinando, a ueritate longe discreta. unde admissum est facinus impium, quod Constanti tempus nota inusserat sempiterna. 7. Martinus agens illas prouincias pro praefectis, aerumnas innocentium grauiter gemens, saepeque obsecrans, ut ab omni culpa inmunibus parceretur, cum non inpetraret, minabatur se discessurum: ut saltem id metuens, perquisitor malinolus tandem desineret, quieti coalitos homines in aperta pericula proiectare. 8. per hoc minui studium suum existimans Paulus, ut erat in conplicandis negotiis artifex dirus, unde ei Catenae indutum est cognomentum, uicarium ipsum eos quibus praeerat adhuc defensantem, ad sortem periculorum communium traxit. et instabat ut eum quoque cum tribunis et aliis pluribus, ad comitatum imperatoris uinctum perduceret: quo percitus ille, exitio urguente abrupto, ferro eundem adoritur Paulum. et quia languente dextera letaliter ferire non potuit, iam destrictum mucronem in proprium latus inpegit. hocque deformi genere mortis, excessit e uita iustissimus rector, ausus miserabiles casus leuare mul-

---

1 inexorabilis principis 2 intepiscit (e *m2 ex* i) 3 progresso efferuiscebat (♂) 5 hortus ♂ glaber 7 brittania 8 conspirass*e (*fu.* a) 9 fortunus conplu[rium] 11 et—obterens *add. m2* ***crimina (*fu.* dis) 13 notare iusserat 14 erumnas 18 prolectare 19 et cataene indinuum 20 ab 23 quae urguente (u *alt. del.*, e *alt. add.*, *m2*) 24 langente laetaliter 25 inpigit 26 remora

---

1 inexorabiles—principes *EBG* 3 progressu *EBG* 5 H. ⟨uel ut alii Dacia⟩, *Her. c. c.* (*cf. 15, 3, 4*) coluber *Btl. Nov.* glabro *G* 6 quidem *bG* uulpe *Btl.* latens ⟨modesto⟩ *Her.* 8 iussa] his se *B* his *G* 9 fortunis *EBG* complurimum *G* 13 temporibus *G* nota inusserat *Wm2 uulgo* notam inusserat *BG* sempiternam *BG* regens *BG* (*Her. putat* re- *in* notare *huc refer.*) 14 praefecto *G* 15 saepe *g* seque *b* 17 traditos *BG* 18 proiectare *EBG* (*cf. Aen. 11, 361*) 19 ei *Val.* Catena *BG* indutum (*cf. 15, 3, 4*) *Cl. c. c.* inditum *EBG* 20 parserat *RBG* ad *EBG* 23 quo *EBG* quare *Nm2* abrepto *Tm2BG* adrepto *Momms.* 24 districtum *BG* 26 rector *Henr. Ernst, Btl.* remoto *Val.* re⟨ctor,⟩ mora *Momms.*

hieme 353/4 torum. 9. quibus ita sceleste patratis, Paulus cruore perfusus, reuersusque ad principis castra, multos coopertos paene catenis adduxit, in squalorem deiectos atque maestitiam, quorum aduentu intendebantur eculei, uncosque parabat carnifex et tormenta. et ex his proscripti sunt plures, actique in exilium alii, non nullos gladii consumpsere poenales. nec enim quisquam facile meminit sub Constantio, ubi susurro tenus haec mouebantur, quemquam absolutum.

353—5 **6.** 1. Inter haec Orfitus praefecti potestate regebat urbem aeternam, ultra modum delatae dignitatis sese efferens insolenter, uir quidem prudens, et forensium negotiorum oppido gnarus, sed splendore liberalium doctrinarum minus quam nobilem decuerat institutus. quo administrante seditiones sunt concitatae graues ob inopiam uini, cuius auidis usibus uulgus intentum, ad motus asperos excitatur et crebros.

2. Et quoniam mirari posse quosdam peregrinos existimo, haec lecturos forsitan (si contigerit,) quam ob rem cum oratio ad ea monstranda deflexerit, quae Romae geruntur, nihil praeter seditiones narratur et tabernas et uilitates harum similis alias, summatim causas perstringam, nusquam a ueritate sponte propria digressurus.

3. Tempore quo primis auspiciis in mundanum fulgorem surgeret uictura dum erunt homines Roma, ut augeretur sublimibus incrementis, foedere pacis aeternae Virtus conuenit atque Fortuna, plerumque dissidentes, quarum si altera defuisset, ad perfectam non uenerat summitatem. 4. eius populus ab incunabulis primis ad usque pueritiae tempus extremum, quod annis circumcluditur fere trecentis, circummurana pertulit bella; deinde aetatem ingressus adultam, post multiplices bellorum aerum-

2 adductis 3 mestitiam 4 tormentae texis proscripta 5 acrique mexilium 6 usurro 8 ur (*lac. 8 litt.*) nam *m1* urbem etate nam *m2* 11 quod ministrante 12 concitate uini *add. m2 in lac. 6 litt.* huius 13 motus] mittentus 14 haec *m2 in ras. 5 litt.* 15 [si] 16 gerentur 17 aliam 18 degressurus 19 *sq.* surgeretur ictura 21 foedera 22 aliter adfuisset 23 incunabu*lis (*fu.* l) 25 adultimam

1 *sq.* reuersus est *G* 2 pondere cathenae *BG* adduxit *N Val.* adducens *G* adductos *Wm2B* 4 et ex his *Eyss.* et ex iis *Wm2G* exteris *RB* proscripti *EG* 5 plures actique in exilium *Wm2G* pluresque acti in exilium *PB* 6 susurro *EBG* 8 urbem aeternam *Em2A* Vrbem *G* urbem Elatae nam *B* 11 quo administrante *G* quo ministrante *WB* 12 cuius *C.F.W.M.* 13 incensum *Btl.* motus *BG* tumultus *Wm2* 15 contigerint *Wagn.* 16 geruntur *BG* gererentur *E Lind.* 17 similes *BG* alias *EbG* praestringam *BG* 19 *sq.* surgeret uictura *HA* surgeret ut uictura *bG* surgeretur ictura *B* surgeret duratura *Pet. Tr.* 21 foedere *BG* in foedera *Her.* (*cf. l. 22* al*i*ter) 22 altera defuisset *BG* altera abfuisset *E* 25 adultam *Wm2BG*

nas, Alpes transcendit et fretum; in iuuenem erectus et uirum, ex omni plaga quam orbis ambit inmensus, reportauit laureas et triumphos; iamque uergens in senium, et nomine solo aliquotiens uincens, ad tranquilliora uitae discessit. 5. ideo urbs uenerabilis, post superbas efferatarum gentium ceruices oppressas, latasque leges, fundamenta libertatis et retinacula sempiterna, uelut frugi parens et prudens et diues, Caesaribus tamquam liberis suis regenda patrimonii iura permisit. 6. et olim licet otiosae sint tribus, pacataeque centuriae, et nulla suffragiorum certamina, set Pompiliani redierit securitas temporis, per omnes tamen † quotque sunt partesque terrarum, ut domina suscipitur et regina, et ubique patrum reuerenda cum auctoritate canities, populique Romani nomen circumspectum et uerecundum.

7. Sed laeditur hic coetuum magnificus splendor, leuitate paucorum incondita, ubi nati sunt non reputantium, sed tamquam indulta licentia uitiis, ad errores lapsorum at*que* lasciuiam. ut enim Simonides lyricus docet, beate perfecta ratione uicturo, ante alia patriam esse conuenit gloriosam. 8. ex his quidam aeternitati se commendari posse per statuas aestimantes, eas ardenter adfectant, quasi plus praemii de figmentis aereis sensu carentibus adepturi, quam ex conscientia honeste recteque factorum, easque auro curant inbratteari, quod Acilio Glabrioni delatum est primo, cum consiliis armisque regem superasset Antiochum. quam autem sit pulchrum, exigua haec spernentem et minima, ad ascensus uerae gloriae tendere longos et arduos, ut memorat uates Ascraeus, Censorius Cato monstrauit. qui interrogatus quam ob rem inter multos . . . statuam non haberet, 'malo' inquit 'ambigere bonos, quam ob rem id non meruerim, quam (quod est grauius) cur inpetrauerim mussitare'.

---

2 laureace triumphos 3 atranquilliora 4 superbum 5 liberatis 8 pacatae[que] (ae *m2 ex* i) 9 certaminas et ponpiliani 10 sunt partes quae terrarum ut domna 11 patruum canicies 13 laeuitate 15 ad (*pro* atque) 16 beatae 17 commendare ♂ 18 quas 19 sensis 20 inbracteari acilicio 22 exiguam 23 uere ardos ♂ ascreus 24 ca*to (*fu.* n) 24 *sq.* multos (*lac. 3 litt.*) statum 25 mallo 26 musitare

---

2 laureas et triumphos (*uel* laureas triumphorum) *Kiessl.* laureae triumphos *WBG* (laurae *B*) 3 ad *EBG* 4 superbas *EBG* 5 libertatis *TBG* 9 homines *Momms.* 10 quotquot *HBG* quot⟨cum⟩que *Kiessl.* quot orae *Seguine* quae quotque *Her.* partes terrarum *BG* suspicitur *g* domina *EBG* 11 patrum *EBG* 12 ⟨est⟩ et *Momms.* uerendum *BG* 14 sint *bG* licentia ad (*om.* uitiis) *BG* licentiis ad *FYUCWm1PR* 15 at⟨que⟩ *Harmon c. c.* ac *Eyss.* ad *BG* et *A* 18 quasi *Wm2BG* ex *BG* 19 sensu *Wm2 Val.* sensibus *RBG* 20 Acilio *EBG* 22 exigua *EBG* 24 multos nobiles *BG* m. ⟨se inferiores⟩ *Btl.* m. ⟨solus⟩ *Tr.* m. ⟨ipse⟩ *Nov. et Pet.* m. *Her.* 25 statuam *EBG*

9. Alii summum decus in carruchis solito altioribus, et ambiti*oso* uestium cultu ponentes, sudant sub ponderibus lacernarum, quas in collis insertas, iugulis ipsis adnectunt, nimia subtegminum tenuitate perflabilis, † expectantes crebris agitationibus, maximeque sinistra, ut longiores fimbriae tunicaeque perspicue luceant, uarietate liciorum effigiatae in species animalium multiformes. 10. alii nullo querente, uultus seuer*it*ate adsimulata, patrimonia sua in inmensum extollunt, cultorum (ut putant) feracium multiplicantes annuos fructus, quae a primo ad ultimum solem se abunde iactitant possidere, ignorantes profecto maiores suos per quos ita magnitudo Romana porrigitur, non diuitiis eluxisse, sed per bella saeuissima, nec opibus nec uictu nec indumentorum uilitate gregariis militibus discrepantes, opposita cuncta superasse uirtute. 11. hac ex causa conlaticia stipe Valerius humatur ille Publicola, et subsidiis amicorum mariti, inops cum liberis uxor alitur Reguli, et dotatur ex aerario filia Scipionis, cum nobilitas florem adultae uirginis diuturnum absentia pauperis erubisceret patris.

12. At nunc si ad aliquem bene nummatum tumentemque ideo, honestus aduena salutatum introieris primitus, tamquam exoptatus suscipieris, et interrogatus multa coactusque mentiri, miraberis numquam antea uisus, summatem uirum tenuem te sic enixius obseruantem, ut

---

1 ambiti 2 subdant 3 inserta singulis adnectant (d *m2 ex* t *m1*) nimia (i *pr. m2 super* e *m1*) 4 per pia uilis expectantes *add. m2 in lac. 24 litt.* acogitationibus 5 effricacae 7 seuerate 8 ferocium 9 solum 13 hic humator 14 inobs liberas ꝺ 15 reguli *add. m2 in lac. 10 litt.* dotatum rex filii mobilitas 16 absentiam erubisceret (i *m2 super* e *m1*) 18 inquoieris exoptatum susciperis (*lac. 4 litt.*) 19 mirabiris ꝺ 20 desisse nixius

---

1 ambitioso *G* ambitu *B Momms.* ambiti *Em2 Pet.* 2 culto *Pet.* ⟨et⟩ cultu *Momms.* ponunt *BG* sudant *BG* in *del. Nov.* 2 *sq.* in colli *BG* cucullis *Gron.* 3 insertas iugulis *Wm2 Gron.* exerta singulis *BG* insertas fibulis *P. Faber* i. cingulis *Val.* i. interulis *Tr.* ligulis spissis *Meursius* adnectunt *Gron.* adnectant *WBG* adiectant *E* 4 perflabiles *Val.* peruia filis *BG* extantes *BG* expandentes ⟨eas⟩ *Val.* explicantes ⟨eas⟩ *Btl. Tr.* exsertantes *Tross* exceptantes *Her.* agitationibus *Em2 Val.* a locis omnibus *BG* 5 perspicua *BG* perspicuae *Momms.* effigiatae *HBG* 6 quaerente *WBG* querente *rest. Momms.* 7 seueritate *EBG* 8 puta *Val.* putant *rest. Pet.* feracium *EBG* 9 solem *G* 10 ista *BG* 12 a gregariis *bG* 13 hac *Eyss.* hinc *BG* causa *om. BG* humatur *EBG* 15 dotatur ex *Wm2A* dotantur ex *EBG* filia *Wm2A* filiae *EBG* nobilitas *Wm2BG* nubilitas *E* 16 diuturnam *Wm2BG* absentia *Tm2 Val.* ⟨ob⟩ absentiam *Meyer Spir.* 17 ide *P lac. R* loculis *BG* 18 introiueris *BG recte interpunx. Her.* exoptatus *EBG* suscipieris *E Lind.* susciperis *bG* susceperis *WB* 19 miraris *BG* 20 te sic enixius *G* te suis enixius *Tr.*

paeniteat ob haec bona tamquam praecipua non uidisse ante decennium Romam. 13. hacque adfabilitate confisus, cum eadem postridie feceris, ut incognitus haerebis et repentinus, hortatore illo hesterno .... numerando, qui sis uel unde uenias diutius ambigente. agnitus uero tandem et adscitus in amicitiam, si te salutandi adsiduitati dederis triennio indiscretus, et per totidem *dierum* defueris tempus, reuerteris ad paria perferenda, nec ubi esses interrogatus, et ni inde miser discesseris, aetatem omnem frustra in stipite conteres summittendo. 14. cum autem commodis interuallata temporibus, conuiuia longa et noxia coeperint apparari, uel distributio sollemnium sportularum, anxia deliberatione tractatur, an exceptis his quibus uicissitudo debetur, peregrinum inuitari conueniet, et si digesto plene consilio, id placuerit fieri, is adhibetur qui pro domibus excubat aurigarum, aut artem tesserariam profitetur, aut secretiora quaedam se nosse confingit. 15. homines enim eruditos et sobrios, ut infaustos et inutiles uitant, eo quoque accedente, quod et nomenculatores, adsueti haec et talia uenditare, mercede accepta, lucris quosdam et prandiis inserunt, subditi*ci*os ignobiles et obscuros.

16. Mensarum enim uoragines et uarias uoluptatum inlecebras, ne longius progrediar, praetermitto, illuc transiturus, quod quidam per ampla spatia urbis, subuersasque silices, sine periculi metu properantes equos uelut publicos, ignitis quod dicitur calcibus agitant, familiarium agmina tamquam praedatorios globos pos terga trahentes, ne Sannione

1 praeniteat ut haec 2 hac quae posttridie 3 ut incognitus herebis *add. m2 in lac. 12 litt.* hortatores hesterno (*lac. 5 litt.*) numerando 5 in — salu- *add. m2 in lac. 21 litt. super eadem erasa* adsiduitate 6 dierum *om.* sparia 7 et non temisero *add. m2 in lac. 10 litt.* 8 om*nem (*fu.* o) frustram s *add. m2 in lac. 9 litt.* cum autem commotus *add. m2 in lac. 15 litt.* 12 pleno ♂ 15 uitante quoque 17 subditios 19 quot 19 *sq.* per**metu (*fu.* li) *m1 in textu:* ampla—21 quae—periculi *add. m2 in marg.* 20 *sq.* properanter aequos 21 signatis calcis

1 peniteat *Wm2G* prae te feras *B* ob *Val.* in *Gron. om. G* 2 Romanaque *G* Romae. Hac quoque *B* 3 heres *BG* hortatore *Wm2G* hortator *B* demirando *Loisel.* ⟨uaria⟩ enumerando *uel.* ⟨foenera⟩ n. *Wagn.* ruminando *Eyss.* mirando *Pet. olim* ⟨clientes⟩ n. *Cl.* te non n. *Pet. nunc* nunc mirando *Her.* 5 assiduitati *E uulgo* 6 totidem ⟨dierum⟩ *Val.* tot die⟨ru⟩m *Gron.* tempus *om. BG* paria *WBG* 7 et ni inde miser *Nov.* et num e medio *BG* (non *B*) et quo tandem miser *Eyss.* aut an notum uisurus *Schneider* et ni saltem sero *Pet.* et ni ante miser *Tr.* et ni tandem (isero = dierum *l.* 6) *Her.* et ni inde uel sero *Cl.* 8 frustra in *WBG* 9 commodis *Val. om. G* 14 noscere *BG* 15 uitant eo *Val.* uitant *Wm2AG* 16 coenis (*pro* lucris) *BG* 17 subdititios *EBG* 19 quod *WBG* 20 properantes *Val.* 21 ignitis *Pet.* ferratis *Btl.* calcibus *Btl. Tr.* calceis *BG*

quidem (ut ait comicus) domi relicto. quos imitatae matronae conplures, opertis capitibus et basternis, per latera ciuitatis cuncta discurrunt. 17. utque proeliorum periti rectores primo cateruas densas opponunt et fortes, deinde leues armaturas, post iaculatores ultimasque subsidiales acies (si fors adegerit) iuuaturas, ita praepositis urbanae familiae suis pensa digerentibus sollicite †, quos insignes faciunt uirgae dextris aptatae, uelut tessera data castrensi, iuxta uehiculi frontem omne textrinum incedit: huic atratum coquinae iungitur ministerium, dein totum promisce seruitium, cum otiosis plebeis de uicinitate coniunctis: postrema multitudo spadonum a senibus in pueros desinens, obluridi distortaque liniamentorum conpage deformes, ut quaqua incesserit quisquam, cernens mutilorum hominum agmina, detestetur memoriam Samiramidis reginae illius ueteris, quae teneros mares castrauit omnium prima, uelut uim iniectans naturae, eandemque ab instituto cursu retorquens, quae inter ipsa oriundi crepundia, per primigenios seminis fontes, tacita quodam modo lege uias propagandae posteritatis ostendit.

18. Quod cum ita sit †, paucae domus studiorum seriis cultibus antea celebratae, nunc ludibriis ignauiae torpentis exundant, uocabili sonu, perflabili tinnitu fidium resultantes. denique pro philosopho cantor, et in locum oratoris doctor artium ludicrarum accitur, et bybliothecis sepulchrorum ritu in perpetuum clausis, organa fabricantur hydraulica, et lyrae ad speciem carpentorum ingentes, tibiaeque et histrionici gestus instrumenta non leuia.

---

1 emit ate 2 later*a (*fu.* i) 4 armaturos ♂ 5 *sq.* suspeusae 6 sollicitae dexteris 7 omnem et extrinum incidit 8 promiscae 9 uici*nitate (*fu.* i; i *alt. add. m2*) coniunctes (♂) post trema 12 semiramides 13 que 14 eundemque quo 15 fortes 18 lidibriis ♂ torrentes uocabuli 18 *sq.* perflauili tinnitum (m *del. m2*) 19 philosofo 20 bybliothecus 21 *sq.* de speciem carp[entorum] (p *ex* b) 22 quae

---

1 quos imitatae *E Val.* quo comitatu *BG* 2 carpentibus *Pet.* carpentis *Btl. Haupt* 5 inuasuras *Rm2BG* 5 *sq.* suis pensa *Pet.* sua pensa *Haupt* pensa *Her.* suspense.... ⟨et⟩ sollicite *Nov.* (*cf. 25, 2, 3*) 6 sollicitius *Seguine c. c.* sollicite suis *Her.* dextris *Cl. c. c.* 7 omne textrinum *G* omnem et externum *B* 8 adiungitur *BG* deinde *BG* 10 desinentes *Val.* coloris obluridi *G* oblurida *B* ore luridi *Corn.* subluridi *Pet.* 11 deformis *AG* 12 Samiramidis *E* 14 eandemque *EBG* 15 fontes *Wm2BG* 18 torpentis *uulgo* uocabili *Pet.* uocalibus *Kiessl.* uocali *EG* (perflabili sono uocali *tr. G*) perflabili *WBG* perflabili ⟨et⟩ *Kiessl.* uocali sono ⟨ac⟩ perflabili tinnitu⟨que⟩ *Val.* uocali sonu uel flabili tinnitu⟨ue⟩ *Corn.* uocabili sonu perflabili⟨que et⟩ tinnitu *Her.* 20 bibliotecis *EBG* 21 ad *BG* in *Em2* 21 *sq.* de specie *Eyss.*

19. Postremo ad id indignitatis est uentum, ut cum peregrini ob formidatam haut ita dudum alimentorum inopiam, pellerentur ab urbe praecipites, sectatoribus disciplinarum liberalium inpendio paucis, sine respiratione ulla extrusis, tenerentur mimarum adseculae ueri, quique id simularunt ad tempus, et tria milia saltatricum, ne interpellata quidem, cum choris totidemque remanerent magistris. 20. et licet quocumque oculos flexeris, feminas adfatim multas spectare cirratas, quibus (si nupsissent) per aetatem ter iam nixus poterat suppetere liberorum, ad usque taedium pedibus pauimenta tergentis, iactari uolu*cri*ter gyris, dum exprimunt innumera simulacra, quae finxere fabulae theatrales. 353

21. Illud autem non dubitatur, quod cum esset aliquando uirtutum omnium domicilium Roma, ingenuos aduenas plerique nobilium, ut Homerici bacarum suauitate Lotofagi, humanitatis multiformibus officiis retentabant. 22. nunc uero inanes flatus quorundam, uile esse quicquid extra urbis pomerium nascitur aestimant, praeter orbos et caelibes, nec credi potest qua obsequiorum diuersitate coluntur homines sine liberis Romae. 23. et quoniam aput eos ut in capite mundi, *morb*orum acerbitates celsius dominantur, ad quos uel sedandos omnis professio medendi torpescit, excogitatum est adminiculum sospitale, nequi amicum perferentem similia uideat, additumque est cautioribus paucis remedium aliud satis ualidum, *ut* famulos percontatum missos quem ad modum ualeant noti, hac aegritudine colligati, non ante recipiant domum, quam lauacro purgauerint corpus. ita etiam alienis oculis uisa metuitur labes. 24. sed tamen haec cum ita tutius obseruentur, quidam uigore artuum inminuto, rogati ad

1 indignitis ♂   2 formidatam *ex* formauatam (?)   ita *add. m2*   3 praecipit esse catoribus   4 minimarum adsaeculae   5 saltatricum cum ne   6 totidem quae   7 [si]   8 nixius   9 terge[n]tis iactare uoluetur cyris   10 innumeras   13 suauitatae   17 quō puteos   mundiorum aceruitatis   18 sidandos omnes   torrescit   20 cautionibus   21 ut *om.* non haec   23 uisam etuitur

3 sectatoribus *Wm2AG* auctoribus *B*   4 mimarum *bG*   adseclae *Wm2BG*   uiri *Momms.*   5 saltatricum ne *G*   8 ter iam nixus *EBG* iam nidus '*Val.*' (*Gron.*) trium iam ius *Btl.* ter iam enix⟨is⟩ ius *Momms.* (*prob. Nov. Seeck*)   9 tergenteis *BG*   iactari *AG* iacturae *E*   uolucriter *Gron.* uolubilibus *BG* uolucribus *Val.* molliter *Btl.*   gyris *BG* cirros *Btl.* (*qui iactare retinet*)   10 innumera *WBG*   17 quoniam *G* quom *FYUWm1D* cum *R* qui *B*   apud eos *Dm2G* patres *B*   mundi morborum *G* mendicorum *B* mundi orum *Btl.*   acerbitates *G* acerbius *B*   18 quas uel sedandas *Btl.* omnis *Wm2G*   torpescit *AG*   19 nequis *BG*   20 cautioribus *Btl.* pauidis *Pet.* salutis *Momms.* (*qui* cautionibus *retinent*)   21 ut *add. Lind.* noti hac *G* non hac *EB*

nuptias, ubi aurum dextris manibus cauatis offertur, inpigre uel usque Spoletium pergunt. haec nobilium sunt instituta.

25. Ex turba uero imae sortis et paupertinae, in tabernis aliqui pernoctant uinariis, non nulli *sub* uelabris umbraculorum theatralium latent, quae Campanam imitatus lasciuiam, Catulus in aedilitate sua suspendit omnium primus; aut pugnaciter aleis certant, turpi sonu fragosis naribus introrsum reducto spiritu concrepantes; aut quod est studiorum omnium maximum, ab ortu lu*cis* ad uesperam sole fatiscunt uel pluuiis, per minu*ti*as aurigarum equorumque praecipua uel delicta scrutantes. 26. et est admodum mirum uidere plebem innumeram, mentibus ardore quodam infuso, e dimicationum currulium euentu pendentem. haec similiaque memorabile nihil uel serium agi Romae permittunt; ergo redeundum ad textum.

354 7. 1. Latius iam disseminata licentia, onerosus bonis omnibus Caesar, nullum post haec adhibens modum, orientis latera cuncta uexabat, nec honoratis parcens nec urbium primatibus nec plebeis. 2. denique Antio*c*he*n*sis ordinis uertices sub uno elogio iussit occidi, ideo efferatus, quod ei celerari uilitatem intempestiuam urgenti, cum inpenderet inopia, grauius rationabili responderunt; et perissent ad unum, ni comes orientis tunc Honoratus fixa constantia restitisset. 3. erat autem diritatis eius hoc quoque indicium nec obscurum nec latens, quod ludicris cruentis de-

---

1 inpiger 2 perdunt est 3 in me sortes 4 pernuctant [ul̄]ariis non nullis uelabris 5 emitatus lascrilam c[a]tulus 6 certanturpi sono 7 [n]aribus 8 ab ortulus ad 9 perminuas 11 infiso cum currulium *ex* currilium 11 *sq.* haec et similia quae 13 at 14 dissimulata onerosos 15 h[aec] 16 antichisis 17 uerticis 18 celebrari 20 onoratus ɘ (*pro* eius) 21 ludricis

---

1 dexteris *BG* impigre *Em2G* 2 pergunt *EG* perducit *B* sunt *Kiessl. om. BG* est institutio *E* 3 imae sortis *Wm2G* Mimae fortes *B* 4 pernoctant *G* pernoctantes *B* pernoctantur *E* uinariis *Em2G* atriis *B* uelabris *Tr.* nonnulli s⟨ub⟩ *Her.* nonnulli *G* uelariis *Gdt. Her.* 5 lasciuiam *Wm2BG* 6 certant turpi sono (sonu *Nov.*) *Wm2AG* artantur pilam *B* 8 ortu lucis *Em2 Lind.* o. usque *Wm2* o. *BG* 9 per minu⟨ti⟩as *Lind.* praemia *BG* pertinacius *C.F.W.M.* per ianuas *Kiessl.* per intima *Eyss.* uel praecipuas delicias *G* praecipua uel dedita *B* 11 infuso *WBG* e *Cl.* ex uno *Corn.* curulium *WbG* 12 similiaque *G* et similia *A; tradita tuetur Her. coniungens cum* pendentem *uel* ⟨per⟩p. 13 ad *EG* est ad *B* 14 disseminata *Val.* dixi, indulta *Btl.* onerosus *EG* onerosis *B* onerosior *Tr.* 16 Antiochensis *Lind.* Antiochiae *BG* 17 uertices *Wm2 uulgo* uerendi duces *BG* 18 celerari *Wagn.* 20 Honoratus *EBG* eius *RBAG om. FYUWPDE* 21 ludicris *BG*

lectabatur, et in circo sex uel septem aliquotiens deditus certaminibus, 354
pugilum uicissim se concidentium, perfusorumque sanguine specie, ut lucratus ingentia, laetabatur. 4. accenderat super his incitatum propositum ad nocendum aliqua mulier uilis, quae ad palatium (ut poposcerat) intromissa, insidias ei latenter obtendi prodiderat a militibus obscurissimis. quam Constantina exultans, ut in tuto iam locata mariti salute, muneratam uehiculoque inpositam, per regiae ianuas emisit in publicum, ut his inlecebris alios quoque ad indicanda proliceret paria uel maiora. 5. post haec Gallus Hierapolim profecturus, ut expeditioni specie tenus adesset, Antiochensi plebi suppliciter obsecranti, ut inediae dispelleret metum, quae per multas difficilisque causas adfore iam sperabatur, non ut mos est principibus, quorum diffusa potestas localibus subinde medetur aerumnis, disponi quicquam statuit, uel ex prouinciis alimenta transferri conterminis, sed consularem Syriae Theophilum prope adstantem, ultima metuenti multitudini dedit, id adsidue replicando, quod inuito rectore, nullus egere poterit uictu. 6. auxerunt haec uulgi sordidioris audaciam; et cum ingrauisceret paenuria commeatuum, famis et furoris inpulsu, Eubuli cuiusdam inter suos clari domum ambitiosam ignibus subditis inflammauit, rectoremque ut sibi iudicio imperiali addictum, calcibus incessens et pugnis, conculcans seminecem laniatu miserando discerpsit. post cuius lacrimosum interitum, in unius exitio quisque imaginem periculi sui considerans, documento recenti similia formidabat. 7. eodem tempore Serenianus ex duce, cuius ignauia populatam in Phoenice Cel-

---

1 uetitus 2 pugillum 3 accederat 4 uiles poposcerit 5 insidia se in 6 constantia toto 8 is pa*ria (*fu.* t) 9 ierapolim 10 antiochem si inaediae 11 que per atfore 12 et (*pro* est) principibus (p *alt. ex* b) locabilis 13 quisquam 15 multutudini dediti adsiduae neplicando 16 aegere 17 p*enuria (*fu.* a) commeatuum**fames 18 eubi*li (*fu.* l) 19 rectoremque (r *prior insularis scripturae*) 19 *sq.* incesses 20 laniatum 23 *sq.* celse inante

---

1 deditus *Pet.* uetitis *Wm2BG* initis (*uel* repetitis) *Btl.* editis *Corn.* 2 pugilum *WBG* 3 accenderat *Em2 Val.* accendebat *AG* accedebat *Em1B* 4 uilis *EBG* poposcerat *EG* poposcit *Her.* 5 insidias ei *Wm2G* insidiei *B* 6 Constantina *AG* Constantius *B* tuto *Wm2G* thoro *B* 8 his *E* iis *WBG* 10 simpliciter *BG* 11 difficilesque *bG* 12 est *EBG* quorum ⟨mundo⟩ diffusa *Btl.* localibus *Tm2G* 13 quicquam *EAG* 15 multitudini *EG* -ne *b* dedit id *Eyss.* dedit *EG* deditum *RB* de⟨di⟩dit *Btl. Madv. Momms.* 17 et] quod *Gdt.* famis *EA* furor *BG* 18 Eubuli *WAG* Cubuli *B* 19 incessens *EBG* 20 pugnis, conculcans *Val.* laniatu *Tm2BG* 23 duce *G* Dacis *BA* Coelen *BG* Celsen *Val.* Thelseen *Her.* *duce Val.* Celsem *Seeck*

354 sein ante retulimus, pulsatae maiestatis imperii reus iure postulatus ac lege, incertum qua potuit suffragatione absolui, aperte conuictus, familiarem suum cum pilleo. quo caput operiebat, incantato uetitis artibus, ad templum misisse fatidicum, quaeritatum praesa*gia*, an ei firmum portenderetur imperium (ut cupiebat) et tutum. 8. duplexque isdem diebus acciderat malum, quod et Theophilum insontem atrox interceperat casus, et Se*re*nianus dignus execratione cunctorum, innoxius, modo non reclamante publico uigore, discessit.

9. Haec subinde Constantius audiens, et quaedam referente Thalassio doctus, quem obisse iam conpererat lege communi, scribens ad Caesarem blandius, adiumenta paulatim illi subtraxit, sollicitari se simulans, ne † uitiae militare otium fere tumultuosum, in eius perniciem conspiraret, solisque scholis iussit esse contentum palatinis et protectorum, cum Scutariis et Gentilibus, et mandabat Domitiano, ex comite largitionum praefecto prouecto, ut cum in Syriam uenerit, Gallum quem crebro acciuerat, ad Italiam properare blande hortaretur *et* uerecunde. 10. qui cum uenisset ob haec festinatis itineribus Antiochiam, praestrictis palatii ianuis, contempto Caesare quem uideri decuerat, ad praetorium cum pompa sollemni perrexit, morbosque diu causatus, nec regiam introiit, nec processit in publicum, sed abditus multa in eius moliebatur exitium, addens quaedam relationibus superuacua, quas subinde mittebat ad principem. 11. rogatus ad ultimum, admissusque in consistorium, ambage nulla praegressa, inconsiderate et leuiter, 'proficiscere' inquit '(ut praeceptum est) Caesar, sciens quod (si cessaueris) et tuas et palatii tui auferri iubebo prope diem annonas'. hocque solo contumaciter dicto, subiratus abscessit, nec in conspectum eius postea uenit, saepius arcessitus. 12. hinc ille commotus, ut iniusta perferens et indigna, praefecti custo-

1 pulsate maiestates 1 *sq.* a[c l]ege 4 pracsa anei (i *add. m2?*) 5 cũtum 7 senianus 10 quē mouisse 12 uitiae 15 acciperat 16 blandae hortaretur uerecundae 19 solemni 21 dimittebat at 26 ɘ arcersitus 27 iniuste *in* iniusta, *m1*

1 *sq.* a lege *PBG* 4 praesagia *Wm2Nm2* expresse *BG* presse *Eyss.* praesa⟨gium⟩ *Hertz* praesa⟨giis⟩ *Corn.* pro se *Pet.* praesa⟨gio⟩ *Tr.* pre⟨ce impen⟩sa *Countryman* 5 tutum *C. F. W. M. Nov. Tr.* iunctum *G* cunctum *PB* cautum *Corn.* 6 intercepit *BG* 10 quem obisse *Lind.* quem mouisse *G* quae mouisse *BA* quem ⟨eu⟩m odisse *Gdt.* 12 uitiae *P lac. R* quod *BG* uti est *Val.* militiae *post* paulatim *l. 11 retrahend. Her.* conspirarent *Momms.* 15 prouecto *om. BG* acciuerat *Val.* acceperat *EBG* 16 et uerecunde *BG* uerecundeque *E* 19 morboque *BG* uexatus *BG* 21 quae subinde *BG* mittebat *Pet.* 25 iubeo *BG* 26 eius *DNE* (*cpd. in E*) *om. PBG* accersitus *BG*

354

diam protectoribus mandauerat fidis. quo conperto Montius tunc quaestor, acer quidem sed ad lenitatem propensior, consulens in commune, aduocatos palatinarum primos scholarum adlocutus est mollius, docens nec decere haec fieri nec prodesse, addensque uocis obiurgatorio sonu, quod si id plac*uerit*, post statuas Constantii deiectas, super adimenda uita praefecto conueniet securius cogitari. 13. his cognitis Gallus ut serpens adpetitus telo uel saxo, iamque spes extremas operiens, et succurrens saluti suae quauis ratione, colligi omnes iussit armatos, et cum starent attoniti, districta dentium acie stridens, 14. 'adeste' inquit 'uiri fortes mihi periclitanti uobiscum. Montius nos tumore inusitato quodam et nouo, ut rebellis et maiestati recalcitrantes Augustae, per haec quae strepit incusat, iratus nimirum, quod contumacem praefectum, quid rerum ordo postulat ignorare dissimulantem, formidine tenus iusserim custodiri'. 15. nihil morati post haec militares auidi saepe turbarum, adorti sunt Montium primum, qui deuertebat in proximo, leui corpore senem atque morbosum, et hirsutis resticulis cruribus eius innexis, diuaricatum sine spiramento ullo ad usque praetorium traxere praefecti. 16. et eodem impetu Domitianum praecipitem per scalas itidem funibus constrinxerunt, eosque coniunctos per ampla spatia ciuitatis acri raptauere discursu. iamque artuum et membrorum diuulsa conpage, superscandentes corpora mortuorum, ad ultimam truncata deformitatem, uelut exsaturati mox abiecerunt in flumen. 17. incenderat autem audaces usque ad insaniam homines ad haec quae nefariis egere conatibus, Luscus quidam curator urbis subito uisus, eosque ut heiulans baiolorum praecentor, ad expediendum quod orsi sunt, incitans uocibus crebris. qui haut longe postea ideo uiuus exustus est.

---

2 afen 4 uoces obiurgat*orio (*fu.* i *longum*) 5 placere constantini adimentia 6 *securius (*fu.* a) 7 succurrae 8 collegi 9 adest inquid 10 uobiscommo*tius (*fu.* n) 11 recalcitantes 12 incausat nemirum 14 militaris 15 *sq.* atquem ordo sumet 16 ϶ 19 *sq.* parauere discur[si] amque 21 exsaturatio 22 plumen 23 que 24 eosque—expediendum *add. m2 in marg.* (*ras. 3 litt. in textu*) 25 ha[nc] 26 ideo* (*fu.* q)

---

2 acer *Gron.* asper *BG Momms.* (*sc.* uerbis) uafer *Nm2 Val.* Afer *Btl. Kiessl.* ardens (?) *Her.* 3 dicens *BG* 4 uocis *H Val.* sono *EBG* 5 plac⟨u⟩eri⟨t⟩ *Cl.* placeret *EBG* Constantii *Val.* adimenda *Wm2AG* 7 succurrens *Tm2BG* 8 colligi *EBG* 9 adeste *PBG* 10 uobiscum Montius *Wm2G* uobis M. *B* 11 rebelles *bG* 14 semper *Kiessl.* 15 diuertebat *Wm2A* 15 *sq.* atque morbosum *Wm2G* ad quem onerosum *B* 16 eius *NAG om. cett.* 19 raptauere *G* rapuere *Wm2* discursu *EBG* 20 iamque *EBG* 21 exsaturati *EBG* exsaturati ⟨odi⟩o *Her.* (*cf. Aen.* 7, 298) mox *om. BG* 22 flumen *EBG* 24 cumque eo Sthenelaus *G* cumque eo ut Enilaus *B* 25 haud *RBG*

354 18. Et quia Montius inter dilancinantium manus spiritum efflaturus, Epigonum et Eusebium, nec professionem nec dignitatem ostendens, aliquotiens increpabat, *ae*quisoni his magna quaerebantur industria, et nequid intepisceret, Epigonus e Cilicia philosophus ducitur, et Eusebius ab Emissa Pittacas cognomento, concitatus orator, cum quaestor non hos sed tribunos fabricarum insimulasset, promittentes armorum, si nouae res agitari coepissent. 19. isdem diebus Apollinaris Domitiani gener paulo ante agens palatii Caesaris curam, ad Mesopotamiam missus a socero, per militares numeros inmodice scrutabatur, an quaedam altiora meditantis iam Galli, secreta susceperint scripta; qui conpertis Antiochiae gestis, per minorem Armeniam lapsus, Constantinopolim petit, exindeque *per* protectores retractus, artissime tenebatur.

20. Quae dum ita struuntur, indicatum est apud Tyrum indumentum regale textum occulte, incertum quo locante uel cuius usibus apparatum. ideoque rector prouinciae tunc pater Apollinaris eiusdem nominis ut conscius ductus est, aliique congregati sunt ex diuersis ciuitatibus multi, qui atrocium criminum ponderibus urguebantur.

21. Iamque lituis cladum concrepantibus internarum, non celate (ut antea) turbidum saeuiebat ingenium, a ueri consideratione detortum, et nullo inpositorum uel conpositorum fidem sollemniter inquirente, nec discernente a societate noxiorum insontes, uelut exturbatum e iudiciis fas omne discessit; et causarum legitima silente defensione, carnifex rapinarum sequester, et obductio capitum, et bonorum ubique multatio uersabatur per orientales prouincias; quas recensere puto nunc oportunum, absque Mesopotamia, *iam* digesta cum bella Parthica *narra*rentur, et Aegypto, quam necessario aliud reici*emus* ad tempus.

---

1 dilatinantium 3 increpabant qui sint (*add. m2*) hi* (*fu.* s) 4 intepiscere te pigonus haec licia 5 abdimissa pitt[acas] (b *super* d) questor 6 noueres 7 conpissent 8 palati missos 9 inmodicae meditantes 10 susciperint 11 *sq.* exinde quae protectores 15 -que *add. m2* apollonaris 18 interuarum concelatae 19 saeuiebant 22 legitimas silentes 25 mesopotamiam (*lac. 5 litt.*) rentur 26 reici (*lac. 4 litt.*) ad

---

1 dilancinantium *Lind.* dilacerantium *N* dilaniantium *EBG* 3 increpabat *EBG* ⟨ae⟩quisoni his *Tr.* quaerebatur *BG* 4 e Cilicia *Cl. et Her.* e Lycia *EG* 5 ab Emissa Pittacas *Val.* e Mysia pietatis *BG* 6 ⟨uim si⟩ *Btl. Pet.* ⟨custodiam⟩ si *Momms.* nouae res *BG* nouas res *A* 7 coepissent *EG* conperissent *PB* 8 missus *EBG* 11 petiit *g* 12 per *add. Em2BG* (-que *om. B*) 15 ideoque *BA* ideo *G* 18 non celatae *Wm2G* concitate *Her.* 19 saeuiebat *Wm2G* sed *Momms.* 22 legitima silente *Tm2G* -mas silens *B* 25 ⟨ia⟩m *Val.* ⟨narra⟩rentur *Her. et Cl.* gererentur *E* tractarentur *Wm2* dicerentur *G* instent *B* 26 reici⟨emus⟩ *Tr.* reieci *EG* referam *B*

8. 1. Superatis Tauri montis uerticibus, qui ad solis ortum sublimius attolluntur, Cilicia spatiis porrigitur late distentis, diues bonis omnibus terra, eiusque lateri dextro adnexa Isauria, pari sorte uberi palmite uiret et frugibus multis, quam mediam nauigabile flumen Calycadnus interscindit. 2. et hanc quidem praeter oppida multa, duae ciuitates exornant, Seleucia opus Seleuci regis, et Claudiopolis, quam deduxit coloniam Claudius Caesar. Isaura enim antehac nimium potens, olim subuersa ut rebellatrix interniciua, aegre uestigia claritudinis pristinae monstrat admodum pauca. 3. Ciliciam uero, quae Cydno amni exultat, Tarsus nobilitat, urbs perspicabilis — hanc condidisse Perseus memoratur, Iouis filius et Danaes, uel certe ex Aethio*pia* profectus Sandan quidam nomine uir opulentus et nobilis, — et Anazarbus auctoris uocabulum referens, et Mobsuestia, uatis illius domicilium Mobsi, quem a conmilitio Argonautarum, cum aureo uellere direpto redirent, errore abstractum, delatumque ad Africae litus, mors repentina consumpsit, et ex eo cespite Punico tecti, manes eius heroici dolorum uarietati medentur plerumque sospitales. 4. hae duae prouinciae, bello quondam piratico caternis mixtae praedonum, a Seruilio pro consule missae sub iugum, factae sunt uectigales. et hae quidem regiones uelut in prominenti terrarum lingua positae, ab orbe eoo monte Amano disparantur. 5. orientis uero limes in longum protentus et rectum, ab Eufratis fluminis ripis ad usque supercilia porrigitur Nili, laeua Saracenis conterminans gentibus, dextra pelagi fragoribus patens; quam plagam Nicator Seleucus occupatam auxit magnum in modum, cum post Alexandri Macedonis obitum, successorio iure teneret regna Persidis, efficaciae inpetrabilis rex (ut indicat cognomentum). 6. abusus enim multitudine hominum, quam tranquillis in

---

2 distentis *m1 in* destentis, *m2* 3 quae sonte 4 uiget *in* uiret, *m1* 5 ciuitatis 6 eduxit 7 caesaris aurenimante hac (*fu.* han) nemium 9 ciliam (*corr. m3*) 11 danais aethio prouectus 13 mobsu (mopsus, *m3*) estiauatis mobsi *in* mopsi, *m3* 14 bellere direptore direm terrore 16 herotici uarietatim odentur 17 prouintiae 19 haec 20 posite urbe eo 21 eufrate 22 leua 23 plagam *in* plaga, *m3* nicator *in* nicanor, *m3* 25 efficacie

---

4 uiret *EBG* uiget *Eyss.* minutis *Gdt.* 6 deduxit *G* 7 Isaura *Val.* Isauria *Wm2BG* nimium *EA* moenium *BG* 8 interneciue *Btl.* 9 amne *bG* 10 nobilitate perspicabilis *BG* 11 Aethiopia *BG* profectus *BG* uectus *Tr.* 13 Mobsuestia uatis *om. BG* Mopsi *BG* 14 uellere *EBG* direpto *EG* redirent *E uulgo* reducem et *G* -re diem *B* rediret *Tm3Tr.* errore *EG* 15 que *om. BG* 16 heroici *TG* uarietati medentur *Wm2G* -tatem odorarentur *b* 19 hae *PBG* 20 ab orbe eoo *Val.* ab orbe eo *Wm2G*

rebus diutius rexit, ex agrestibus habitaculis urbes construxit, multis opibus firmas et uiribus, quarum ad praesens pleraeque, licet Graecis nominibus appellentur, quae isdem ad arbitrium inposita sunt conditoris, primigenia tamen nomina non amittunt, quae eis Assyria lingua institutores ueteres indiderunt.

7. Et prima post Osdroenam quam (ut dictum est) ab hac descriptione discreuimus, Commagena (nunc Eufratensis) clementer adsurgit, Hierapoli (uetere Nino) et Samosata ciuitatibus amplis inlustris.

8. Dein Syria per speciosam interpatet diffusa planitiem. hanc nobilitat Antiochia, mundo cognita ciuitas, cui non certauerit alia aduecticiis ita afluere copiis et internis, et Laodicia et Apamia, itidemque Seleucia, *ia*m inde a primis auspiciis florentissimae.

9. Post hanc adclinis Libano monti Foenice, regio plena gratiarum et uenustatis, urbibus decorata magnis et pulchris; in quibus amoenitate celebritateque nominum Tyros excellit, Sidon et Berytus isdemque pares Emissa *et* Damascus saeculis conditae priscis. 10. has autem prouincias, quas Orontes ambiens amnis, imosque pedes Cassii montis illius celsi praetermeans, funditur *in* Parthenium mare, Gnaeus Pompeius superato Tigrane, regnis Armeniorum abstractas, dicioni Romanae coniunxit.

11. Ultima Syriarum est Palaestina, per interualla magna protenta, cultis abundans terris et nitidis, et ciuitates habens quasdam egregias, nullam nulli cedentem, sed sibi uicissim uelut ad perpendiculum aemulas: Caesaream quam ad honor*em* Octauiani principis exaedificauit Herodes, et Eleutheropolim et Neapolim, itidemque Ascalonem Gazam, aeuo superiore exstructas. 12. in his tractibus nauigerum nusquam uisitur flumen, et in locis plurimis aquae suapte natura calentes emergunt, ad usus aptae multiplicium medellarum. uerum has quoque regiones pari sorte

2 plereque 6 discretione 8 ueterennino amplis et 12 seleuciam inde 13 atclinis foenicae 15 beratus *m1 in* beritus, *m2* 16 *om.* et condita 17 orontis amnes quae montes 18 *om.* in parthemium gneus 19 ditioni 20 palestina 20 *sq.* protentaculis 23 cesaream honor (*lac. 1 litt.*) 24 ascalone (-e *fu.* -ae) 26 suaptae emergent 27 apti medullarum *m1 in* medelarum, *m3* qu[o]que

---

1 et *BG* 6 descriptione *EG* 7 discernimus *BG* 8 uetere Nino *HG* ueterrimo *B* uetere n⟨omine⟩ N. *Tr.* amplis illustris *EG* a. et....i. *Her.* a. et ⟨ualidis⟩ i. *Pet.* a.....et i. *Seeck* 9 spaciosam *BG* (*prob. Pet.*) 11 affluere *EBG* Laodicea *BG* 12 ⟨ia⟩m *Val. om. BG* ⟨omnes ia⟩m *Her.* 13 adcliuis *Wm2BG* 15 hominum *Wirz* 16 et *add. A* ⟨ac⟩ *Pet.* conditae *G* 17 Orontes *bG* imoque pede *G* unoque pede *B* 18 in *add. E Lind. om. G* (!) *et cett.* 20 *sq.* protenta cultis *NAG* portentuosis *B* 23 honorem *EBG* 24 Ascalona e⟨t⟩ G. *Her.* 26 sed *Gdt.* emergunt *Wm2BG* 27 aptae *bG*

Pompeius, Iudaeis domitis et Hierosolymis captis, in prouinciae speciem delata iuris dictione formauit.

13. Huic Arabia est conserta, ex alio latere Nabataeis contigua; opima uarietate conmerciorum, castrisque oppleta ualidis et castellis, quae ad repellendos gentium uicinarum excursus, sollicitudo peruigil ueterum per oportunos saltus erexit et cautos. haec quoque ciuitates habet inter oppida quaedam ingentes, Bostram et Gerasam atque Filadelfiam, murorum firmitate cautissimas. hanc prouinciae inposito nomine, rectoreque adtributo, obtemperare legibus nostris Traianus conpulit imperator, incolarum tumore saepe contunso, cum glorioso Marte Mediam urgeret et Parthos.

14. Cyprum itidem insulam procul a continen*ti* discretam et portuosam, inter municipia crebra urbes duo faciunt claram, Salamis et Pafus — altera Iouis delubris, altera Veneris templo insignis. tanta autem tamque multiplici fertilitate abundat rerum omnium eadem Cyprus, ut nullius externi indigens adminiculi, indigenis uiribus, a fundamento ipso carinae ad supremos usque carbasos, aedificet onerariam nauem, omnibusque armamentis instructam, mari committat. 15. nec piget dicere auide magis hanc insulam populum Romanum inuasisse quam iuste. Ptolomaeo enim rege foederato nobis et socio, ob aerarii nostri angustias iusso sine ulla culpa proscribi, ideoque hausto ueneno, uoluntaria morte deleto, et tributaria facta est, et uelut hostiles eius exuuiae classi inpositae, in urbem aduectae sunt per Catonem. nunc repetetur ordo gestorum.

9. 1. Inter has ruinarum uarietates, a Nisibi quam tuebatur accitus 354
Vrsicinus, cui nos obsecuturos iunxerat imperiale praeceptum, dispicere

---

1 domitisque regiones & hierosolimis captus (captis *m3*) in prouincias reciem 2 auris 3 consertu (*corr. m3*) laterinabatis *m1 in* latere nabatteis, *m3* 4 conmertiorum 7 filadelfia 10 glosiosa *in* glorioso, *m1* 12 continendisque tam 13 duo *m1 in* due, *m3* 14 pafuc autem *epd.* (K) 15 abundo *m1 in* abundans, *m3* 17 at suppremos (*corr. m3*) carbosos 19 ptolomeo 20 errarii (*corr. m3*) 22 delecto (*corr. m3*) aexubiae *post* inpositae *deletum est* inposita* (*fu.* e) 23 aduecta (*corr. m3*) 26 *om.* V.

---

1 prouinciae *Val.* prouinciarum speciem rectori *BG* 2 iuris *WBG* 3 Nabataeis *BG* 6 cautes *Reines.* 7 Gerazam *bG* 12 continenti *EBG* discretam *G* 13 duae *BG* 14 autem *G*; *om. cett., praeter D, qui habet* hec 15 abundat *Tm2BG* 19 Ptolemaeo *BG* 25 ⟨ae⟩rumnarum *Momms.* 26 Ursicinus *add. Em2 Val.* ⟨Antiochiam ad quaestiones una cum Caesare de seditiosis instituendas Ursicinus⟩ *Momms.* uinxerat *BG*

354 litis exitialis crimina cogebatur, abnuens et reclamans, adulatorum oblatrantibus turmis, bellicosus sane milesque semper et militum ductor, sed forensibus iurgiis longe discretus, qui metu sui discriminis anxius, cum accussatores quaesitoresque subditiuos sibi consociatos, ex isdem foueis cerneret emergentes, quae clam palamue agitabantur, occultis Constantium litteris edocebat, inplorans subsidia, quorum metu tumor notissimus Caesaris exhalaret. 2. sed cautela nimia in peiores haeserat plagas, ut narrabimus postea, aemulis consarcinantibus insidias graues apud Constantium, cetera medium principem, sed siquid auribus eius huius modi quiuis infudisset ignotus, acerbum et inplacabilem, et in hoc causarum titulo dissimilem sui.

3. Proinde die funestis interrogationibus praestituto, imaginarius iudex equitum resedit magister, adhibitis aliis, iam quae essent agenda praedoctis, et adsistebant hinc inde notarii, quid quaesitum esset quidue responsum, cursim ad Caesarem perferentes; cuius imperio truci, stimulis reginae exertantis ora subinde per aulaeum, nec diluere obiecta permissi nec defensi periere conplures. 4. primi igitur omnium statuuntur Epigonus et Eusebius, ob nominum gentilitatem oppressi. praediximus enim Montium sub ipso uiuendi termino his uocabulis appellatos, fabricarum culpasse tribunos, ut adminicula futurae molitioni pollicitos. 5. et Epigonus quidem amictu tenus philosophus, ut apparuit, prece frustra temptata, sulcatis lateribus, mortisque metu admoto, turpi confessione cogitatorum socium (quae nulla erant) fuisse firmauit, cum nec uidisset

---

1 lites exitia lese (*lac. 2 litt.*) mina adnuens 3 anxitus 4 hisdem 7 nemia (*corr. m3*) 8 cons[ar]cinantibus insidiis 9 ɘ 10 aceruum (*corr. m3*) 13 aliis* (*fu.* q?) que 15 trucestima stimulis 16 exertantes aura auleum 17 perire 18 erigonus oppraessi 19 ip[s]o appellatus 20 culpasset militioni (melitioni, *m3*) 21 epigonius tenens [ut] praece

---

1 litis exitialis c⟨ri⟩mina *Cl.* (crimina *iam Wm2DE*) l. e. semina *G* edicta imperatorum *B* l. e. e⟨xa⟩mina *Schneider Pet.* l. e. c⟨erta⟩mina *Gdt.* lites exitiales c⟨om⟩minus *Tr.* l. e. e⟨t cri⟩mina *Nov. et Seeck* abnuens *Wm2G* 3 anxius *EBG* 4 subdititios *BG* 5 quaedam quae palam *BG* 7 nouissimus *Tross* no⟨cen⟩tissimus *Momms.* relaxaret *Corn.* peiores inhaeserat *Haupt* 8 insidias *EBG* inuidias *Pet.* 9 eius *N* (?) *A*; *om. cett., praeter D, qui habet* est *et* et *et* ex 15 truci *Gdt.* truces tum *Wm2* trucis tum a *G* cruces cum *B* truci ac *Val.* truci, immo *Eyss.* truc⟨i, f⟩estina⟨to⟩ *Her.* 16 exertantis ora *Nov. Her.* (*cf. Aen. 3, 425*) e. aurem *G* exceptantes aurae *B* 17 periere *Em3BG* 18 Epigonus *Tm2AG* origenes *PB* 19 appellatos *EBG* 20 culpasse *EBG* molitioni *Lind.* ultioni *G* inditioni *B* 21 Epigonus *EG* tenus *BG* 23 ⟨se⟩ socium *Btl.*

quicquam nec audisset, penitus expers forensium rerum; Eusebius uero obiecta fidentius negans, suspensus in eodem gradu constantiae stetit, latrocinium illud esse non iudicium clamans. 6. cumque pertinacius (ut legum gnarus) accusatorem flagitaret atque sollemnia, doctus id Caesar, libertatemque superbiam ratus, tamquam obtrectatorem audacem excarnificari praecepit, qui ita euisceratus ut cruciatibus membra deessent, inplorans caelo iustitiam, toruum renidens, fundato pectore mansit inmobilis, nec se incusare nec quemquam alium passus, et tandem nec confessus nec confutatus, cum abiecto consorte poenali est morte multatus. et ducebatur intrepidus, temporum iniquitati insultans, imitatus Zenonem illum ueterem Stoicum, qui ut mentiretur quaedam laceratus diutius, auulsam sedibus linguam suam cum cruento sputamine, in oculos interrogantis Cyprii regis inpegit. 354

7. Post haec indumentum regale quaerebatur, et ministris fucandae purpurae tortis, confessisque pectoralem tuniculam sine manicis textam, Maras nomine quidam inductus est (ut appellant Christiani) diaconus; cuius prolatae *litt*erae scriptae Graeco sermone, ad Tyrii textrini praepositum, celerari speciem perurgebant, quam autem non indicabant; denique etiam idem ad usque discrimen uitae uexatus, nihil fateri conpulsus est. 8. quaestione igitur per multiplices dilatata fortunas, cum ambigerentur quaedam, non nulla leuius actitata constaret, post multorum clades Apollinares ambo pater et filius, in exilium acti, cum ad locum Crateras nomine peruenissent, uillam scilicet suam, quae ab Antiochia uicensimo et quarto disiungitur lapide, ut mandatum est, fractis cruribus occiduntur. 9. post quorum necem nihilo lenius ferociens Gallus, ut leo cadaueribus pastus, multa huius modi scrutabatur. quae singula narrare non refert, ne professionis modum (quod sa*n*e uita*n*dum est) excedamus.

---

1 qu[i]cquam poenitus 2 cunctantia est et id 6 praecipit us 7 coruum 12 *sq.* interrogantes cyprim inpigit 15 purpure 17 prolatere scriptae at 18 perurgebat indicabat 20 questione 23 crateres *in* crateras, *ml* 24 laride 27 nec professiones saeuitatum est excaedamus

---

2 constantiae stetit *Lind.* cunctatus est *G*, cunctatus est et id *B* 6 praecepit *EBG* ut *EG* iis *B* 7 caeli *Her.* toruum *Wm2BG* 8 incusari *Btl.* 12 interrogantis *EBG* 13 Cyprii *Lind.* Cyprini *PBG* Cypri *A* Cypri⟨oru⟩m *Her.* 16 quidam nomine *tr. BG* 17 prolatae literae scriptae *G* prolata rescripta *Eyss.* propositum *G* 18 perurgebant *Gron.* indicabant *Gron.* 19 usque ad *tr. BG* 24 lapide *PBG* 27 ne *EBG* professionis *EBG* professione *Eyss. Momms.* quo *Momms.* sa⟨n⟩e uita⟨n⟩dum *Corn. Tr.* euitatum *BG* euitandum *A* saeuitatum *Eyss.* saeuitum *Momms.* leuitatis *Her.*

354 **10.** 1. Haec dum oriens diu perferret, caeli reserato tepore, Constantius consulatu suo septies et Caesaris iterum, egressus Arelate Valentiam petit, in Gundomadum et Vadomarium fratres Alamannorum reges arma moturus, quorum crebris excursib*us* uastabantur confines limitibus terrae Gallorum. 2. dumque ibi diu moratur, commeatus operiens, quorum translationem ex Aquitania uerni imbres solito crebriores prohi*be*bant auctique torrentes, Herculanus aduenit protector domesticus, Hermogenis ex magistro equitum filius, apud Constantinopolim (ut supra retulimus) popularium quondam turbela discerpti. quo uerissime referente quae Gallus egerat coniuxque, super praeteritis maerens, et futurorum timore suspensus, angorem animi quam diu potuit amendabat. 3. miles tamen interea omnis apud Cabyllona collectus, morarum inpatiens saeuiebat, hoc inritatior, quod nec subsidia uiuendi suppeterent, alimentis nondum ex usu translatis. 4. unde Rufinus ea tempestate praefectus praetorio, ad discrimen trusus est ultimum. ire enim ipse conpellebatur ad militem, quem exagitabat inopia simul et feritas, et alioqui coalito more in ordinarias dignitates asperum semper et saeuum, ut satisfaceret, atque monstraret, quam ob causam annonae conuectio sit inpedita. 5. quod opera consulta cogitabatur astute, ut hoc insidiarum genere Galli periret auunculus, ne eum ut praepotens acueret in fiduciam, exitiosa coeptantem. uerum nauata est opera diligens, hocque dilato, Eusebius praepositus cubiculi missus est Cabyllona, aurum secum perferens †, quo per turbulen*tos* seditionum concitores occultius distributo, et tumor consenuit militum, et salus est in tuto locata praefecti. deinde cibo abunde perlato, ca-

1 tempore 2 consulatum arelatae 3 in *add. m2* gundoundum uade marium 4 excursa 6 auer nimbres 6 *sq.* probibant auitique forrentes hirculanus 8 hermogenes constantianopolim 8 *sq.* supretulimus (supra retulimus, *m3*) 9 populari ut 10 domus quae (quae *del. m3*) merens 11 quamquam diu emendabat 12 omnes *cpd.* 16 aexagitabat *in* ex- *corr. m1* 17 saeuium 19 astate ʒ talis 21 hacque delato 22 *sq.* turbulent sedet ionam (*corr. m3*) 24 tota ʒ cito

1 tepore *BG* 2 consulatu *BG* tertium *seu* ter *Val.* 3 Gundomadum *AG* Cond- *b* Vadomarium *EA* Alem- *BG* 4 excursibus *Wm2BG* excursa⟨tionibus⟩ *Her.* (*cf. Val. Max. 2, 3, 3*) 6 uerni *Lind.* Aruerni *G* aurei *B* prohibebant *EBG* 7 auctique *TG* torrentes *PBG* Herculanus *Wm2 Lind.* Arculanus *PBG* Herculianus *E* 8 Hermogenis *Em2G* 9 popularium *Pet.* populari *G* populari ui *Momms.* quadam *Momms.* 10 coniuxque, super *Her.* damnis super *BG* 11 amendabat *Btl.* 12 omnis *EBG* Cabillonam *BG* (-nem *g*) 17 saeuum *PBG* 19 Galli *G* tali *B* 21 uerum ⟨in uanum⟩ *Pet.; lac. post* diligens *Her. notat* hocque *Wm2A om. BG* dilato *Val. om. BG* 22 turbulentos seditionum *EBG* 23 concitatores *Wm2BG* 24 cibo *EG*

stra die praedicto sunt mota. 6. emensis itaque difficultatibus multis, 354
et niue obrutis callibus plurimis, ubi prope Rauracum uentum est ad supercilia fluminis Rheni, resistente multitudine Alamanna, pontem suspendere nauium conpage Romani ui nimia uetabantur, ritu grandinis undique conuolantibus telis; et cum id inpossibile uideretur, imperator cogitationibus magnis attonitus, quid capesseret ambigebat. 7. ecce autem ex inprouiso index quidam regionum gnarus aduenit, et mercede accepta, uadosum locum nocte monstrauit, unde superari potuit flumen. et potuisset aliorsum intentis hostibus exercitus inde transgressus, nullo id opinante, cuncta uastare, ni pauci ex eadem gente quibus erat honoratioris militis cura commissa, populares suos haec per nuntios docuissent occultos, ut quidam existimabant. 8. infamabat autem haec suspicio Latinum domesticorum comitem et Agilonem tribunum stabuli atque Scudilonem Scutariorum rectorem, qui tunc ut dextris suis gestantes rem publicam, colebantur. 9. at barbari suscepto *pro* instantium rerum ratione consilio, dirimentibus forte auspiciis, uel congredi prohibente auctoritate sacrorum, mollito rigore, quo fidentius resistebant, optimates misere, delictorum ueniam petituros et pacem. 10. tentis igitur regis utriusque legatis, et negotio tectius diu pensato, cum pacem oportere tribui quae iustis condicionibus petebatur, eamque ex re fore sententiarum uia concinens adprobasset, aduocato in contionem exercitu, imperator pro tempore pauca dicturus, tribunali adsistens, circumdatus potestatum coetu celsarum, ad hunc disseruit modum:

11. 'Nemo (quaeso) miretur, si post exudatos labores itinerum longos, congestosque adfatim commeatus, fiducia uestri ductante, barbaricos pagos aduentans, uelut mutato repente consilio, ad placidiora deuerti. 12. pro suo enim loco et animo, quisque uestrum reputans id inueniet uerum, quod miles ubique, licet membris uigentibus firmior, se solum uitamque

---

3 suspenderunt 4 nemia 6 capesceret 9 mittentis deinde 10 uastarent pauci honoratiores scutariorem ♂ 15 ad *om.* pro 16 auspicibus prohibentia 17 rigereque 20 iustius conditionibus ex rerum fore 21 aduocatio concionem 25 congestusque 28 firmius

---

2 pluribus *BG* 3 suspendere *G* 9 intentis *Tm3G* ni i. *B* 9–10 hostibus ni pauci *G* hostibus pauci *B* 9 inde *Lind.* 10 uastare ni pauci *Wm2A* honoratioris *EBG* 11 militiae *G* 15 pro *add. G* 16 auspiciis *G* prohibente *ET Val.* prohibentibus *BG* 17 mollito rigore quo *Wm2G* meliori augurio fidentibus *BA* 19 rectius *BG* oporteret *bG* 20 iustis *EBG* re *Em2bG* re tum *A* re Rom⟨ana⟩ *Nov.* re p̄ (= publica) *Her.* 21 uox *Btl.* uis *Wilbrandt* aduocato *EBG* 25 congestosque *EBG* 26 diuerti *BG* 27 inuenit *bG* 28 firmior *Cl.* firmus *G* firmius *def. Pet.*

354 propriam circumspicit et defendit, imperator uero † officiorum dum equis omnibus, alienae custos salutis, nihil non ad sui spectare tutelam ratio ..... et remedia cuncta quae status negotiorum admittit, arripere debet alacriter, secunda numinis uoluntate delata. 13. ut in breue igitur conferam et ostendam, qua ex causa omnes uos simul adesse uolui, commilitones mei fidissimi, accipite aequis auribus, quae succinctius explicabo. ueritatis enim absoluta semper ratio est *et* simplex. 14. arduos uestrae gloriae gradus, quos fama per plagarum quoque accolas extimarum diffundit, excellenter adcrescens, Alamannorum reges et populi formidantes, per oratores quos uidetis, summissis ceruicibus, concessionem praeteritorum poscunt et pacem. quam ut cunctator et cautus, utiliumque monitor, (si uestra uoluntas adest) tribui debere censeo multa contemplans. primo ut Martis ambigua declinentur, dein ut auxiliatores pro aduersariis adsciscamus, quod pollicentur, tum autem ut incruenti mitigemus ferociae flatus, perniciosos saepe prouinciis, postremo id reputantes, quod non ille hostis uincitur solus, qui cadit in acie, pondere armorum oppressus et uirium, sed multo tutius etiam tuba tacente, sub iugum mittitur uoluntarius, qui sentit expertus, nec fortitudinem in rebellis, nec lenitatem in supplices animos adesse ...... 15. in summa tamquam arbitros uos quid suadetis operior, ut princeps tranquillus, temperanter adhibere modum adlapsa felicitate decernens. non enim inertiae sed modestiae humanitatique (mihi credite) hoc quod recte consultum est adsignabitur.'

16. Mox dicta finierat, multitudo omnis ad quae imperator uoluit, promptior, laudato consilio, consensit in pacem, ea ratione maxime per-

---

2 *sq.* ratio (*lac. 33 litt.*) et 3 que 4 nominis id 6 succinxius 7 absolimo at per est 8 estimarum 10 congessionem 11 cunctatur utiliumque *in* uitiliumque, *m1* 14 mitigimus *in* mitegimus, *m3* 16 *sq.* oppraessus sed 18 etpertus 19 adesse (*lac. 8 litt.*) 22 modestae humanitateque creditae 24 omnes (*cpd.*) atque

---

1 officiosus *Tm2 Tross* officio tuendi aequus *Pet.* dum aequus *BG* dum metuit *Eyss.* dumetis *Madv.* 2 *sq.* rationes populorum cognoscit *BG* ratio⟨cinari⟩ *Madv.* ratio⟨cinatur⟩ *Pet.* 4 numinis *AG* ut *Lind.* 5 uos *om. BG* 7 ueritas *Gdt.* abs. semper *om. BG* absoluta *Gdt.* absolutio *E Madv.* absolutae *Momms.* ratio est ⟨et⟩ *Cl.* aperta est et *E Madv.* sermo est *BG* s. ac semper e. *tr. Lind.* ac per⟨quam⟩ est *Gdt.* oratio est ⟨et⟩ *Tr.* 8 extremarum *BG* 10 concessionem˙ *Wm2BG* 11 cunctator *EBG* 14 ut *om. RBG* mitigemus *EBG* 17 et *EBG* iugo *bG* 18 rebelles *BG* 19 deesse *NG* (*sine lac. G*) dignoscit *BA* abesse *Eyss.* ⟨intempestiuam⟩ *Cl.* 22 modestiae humanitatique *EBG* 24 mox ⟨ut⟩ *Lind.* ad quae *HBG* ad ⟨haec⟩ *uel* ⟨ea⟩ quae *Her.*, *coll. p. 31, 1* et *ante* crebris

cita, quod norat expeditionibus crebris, fortunam eius in malis tantum ciuilibus uigilasse; cum autem bella mouerentur externa, accidisse plerumque luctuosa. icto post haec foedere gentium ritu, perfectaque sollemnitate, imperator Mediolanum ad hiberna discessit. 354

11. 1. Vbi curarum abiectis ponderibus aliis, tamquam nodum et obicem difficillimum, Caesarem conuellere nisu ualido cogitabat; eique deliberanti cum proximis, clandestinis conloquiis et nocturnis, qua ui quibusue commentis id fieret, antequam effundendis rebus pertinacius incumberet confidentia, acciri mollioribus scriptis, per simulationem tractatus publici nimis urgentis, eundem placuerat Gallum, ut auxilio destitutus, sine ullo interiret obstaculo. 2. huic sententiae uersabilium adulatorum refragantibus globis, inter quos erat Arbetio, ad insidiandum acer et flagrans, et Eusebius tunc praepositus cubiculi effusior ad nocendum, id occurrebat, Caesare discedente, Vrsicinum in oriente perniciose relinquendum, si nullus esset qui prohibe*bit*, altiora meditaturum. 3. isdemque residui regii accessere spadones, quorum ea tempestate plus habendi cupiditas, ultra mortalem modum adolescebat, inter ministeria uitae secretioris, per arcanos susurros nutrimenta fictis criminibus subserentes: qui ponderibus inuidiae grauioris, uirum fortissimum opprimebant, subolescere imperio adultos eius filios mussitantes, decore corporum fauorabiles et aetate, per multiplicem armaturae scientiam, agilitatemque membrorum, inter cotidiana proludia exercitus, consulto consilio cognitos: Gallum suopte ingenio trucem, per suppositos quosdam ad saeua facinora ideo animatum, ut eo digna omnium ordinum detestatione exoso, ad magistri equitum liberos principatus insignia transferantur.

4. Cum haec taliaque sollicitas eius aures euerberarent, expositas semper eius modi rumoribus et patentes, uario ani*mi* motu miscente consilia, tandem id ut optimum factu elegit: et Vrsicinum primum ad

---

1 et crebris 6 odiem 7 et innocturnis 10 argentis distitutus 14 pernitiose 15 prohibet altiore meditaturum (*lac. 6 litt. in fin. uers.*) 17 secretio[r]is (*fu.* n) 20 musitantes faborabiles 24 *sq.* magistriae quitum 26 italiaque (*corr. m3*) 27 uario animo tumiscente 28 tandem dot optimum

---

1 e *E Momms.* (*ante* crebris) et *BG om. A* 6 obicem *R. Unger Kell. Eyss.* odium *Nm2BG* Gordium *Lind.* (et *del.*) codicem *Haupt* 7 et noc- *Tm2A* 8 confundendis *Pet. et Seeck* 10 minis *G* urgentis *NVal.* arguentis *BA* abiectis *G* 12 Arbitio *G* 15 prohibe⟨bi⟩t *Cl.* prohiberet *EAg* prohibeat *G* altiora *EBG* 16 audendi *Momms.* 22 exercitos *BG* 27 huiusmodi *EbG* uaria *Nm2 Val.* ani⟨mi⟩ *Her.* animo *cett.* motu miscente *Her.* (*cf. Aen. 12, 217*) tum miscente *NVal.* tumescente *HBG* comminiscente *C.F.W.M.* diu miscente *Günther* 28 consilio *G* id ut *Val.* dato *G* dat *B*

354 se uenire summo cum honore mandauit, ea specie ut pro rerum tunc urgentium captu, disponeretur concordi consilio, quibus uirium incrementis, Parthicarum gentium arma minantium impetus frangerentur. 5. et nequid suspicaretur aduersi uenturus, uicarius eius (dum redit) Prosper missus est comes: acceptisque litteris, et copia rei uehiculariae data, Mediolanum itineribus properauimus magnis.

6. Restabat ut Caesar post haec properaret accitus, et abstergendae causa suspicionis, sororem suam (eius uxorem) Constantius ad se tandem desideratam uenire, multis fictisque blanditiis hortabatur. quae licet ambigeret, metuens saepe cruentum, spe tamen quod eum lenire poterit ut germanum, profecta, cum Bithyniam introisset, in statione quae Caenos Gallicanos appellatur, absumpta est ui febrium repentina. cuius post obitum maritus contemplans, cecidisse fiduciam, qua se fultum existimabat, anxia cogitatione, quid moliretur, haerebat. 7. inter res enim inpeditas et turbidas, ad hoc unum mentem sollicitam dirigebat, quod Constantius cuncta ad suam sententiam conferens, nec satisfactionem suscipiet aliquam, nec erratis ignoscet, sed ut erat in propinquitatis perniciem inclinatior, laqueos ei latenter obtendens, si cepisset incautum, morte multaret. 8. eo necessitatis adductus, ultimaque ni uigilasset operiens, principem locum, si copia patuisset, clam adfectabat, sed perfidiam proximorum ratione bifaria uerebatur, qui eum ut truculentum horrebant et leuem, quique altiorem Constantii fortunam in discordiis ciuilibus formidabant. 9. inter has curarum moles inmensas, imperatoris scripta suscipiebat adsidua, monentis orantisque ut ad se ueniret, et mente monstrantis obliqua, rem publicam nec posse diuidi nec debere, sed pro uiribus quemque ei ferre suppetias fluctuanti, nimirum Galliarum indicans uastitatem. 10. quibus subserebat non adeo uetus exemplum, quod Diocletiano et eius collegae, ut apparitores Caesares non resides sed ultro citroque discurrentes, obtemperabant, et in Syria Augusti uehiculum irascentis, per spatium mille passuum fere pedes antegressus est Galerius purpuratus.

4 ∋ 5 accepit isque 8 suspiciones 10 poterat 11 profectam *in* profecta, *m1* bythinam 14 herebat 15 sollicitum 18 et 20 quam 21 bafaria *in* bifaria, *m1* ferebatur 22 ciuilus *in* ciuilibus, *m1* 23 imperatori (*corr. m3*) 26 nemirum 28 resedisse sed 29 en in

4 eius *E* (*cpd.*) *NA* et *D om. cett.* 5 acceptisque *EBG* 6 properauit *BG* 8 suspicionis *WBG* 10 poterit *Kell.* 15 sollicitam *PBG* 18 ei *BG* 20 siqua patuisset copia *G* clam *Her.* (*prob. Seeck*) ⟨per⟩quam *Corn.* ⟨um⟩quam *Schneider* ⟨us⟩quam *Pet.* quam⟨quam⟩ (*del.* sed) *Momms.* perfidia *G* 21 uerebatur *A* deserebatur *G* 22 saeuum *Corn.* 23 imperatoris *EBG* 26 indican⟨ti⟩s *Her.* ⟨u⟩indicare *Pet.* 28 resides sed *BG* 29 et *AG*

11. Aduenit post multos Scudilo Scutariorum tribunus, uelamento subagrestis ingenii, persuasionis opifex callidus. qui eum adulabili sermone per*iur*iis admixto, solus omnium proficisci pellexit, uultu adsimulato saepius replicando, quod flagrantibus uotis eum uidere frater cuperet patruelis, *si*quid per inprudentiam gestum est, remissurus, ut mitis et clemens, participemque eum suae maiestatis adsciscet, futurum laborum quoque socium, quos Arctoae prouinciae diu fessae poscebant. 12. utque solent manum iniectantibus fatis, hebetari sensus hominum et obtundi, his inlecebris ad meliorum exspectationem erectus, egressusque Antiochia numine laeuo ductante, prorsus ire tendebat de fumo, ut prouerbium loquitur uetus, ad flammam; et ingressus Constantinopolim, tamquam in rebus prosperis et securis, editis equestribus ludis, capiti Thoracis aurigae coronam inposuit, ut uictoris. 354

13. Quo cognito Constantius ultra mortalem modum exarsit; ac nequo casu idem Gallus de futuris incertus, agitare quaedam conducentia saluti suae per itinera conaretur, remoti sunt omnes de industria milites agentes in ciuitatibus peruiis. 14. eoque tempore Taurus quaestor ad Armeniam missus, confidenter nec appellato eo nec uiso transiuit. uenere tamen aliqui iussu imperatoris, administrationum specie diuersarum, eundem ne commouere se posset, neue temptaret aliquid occulte custodituri; inter quos Leontius erat, postea urbi praefectus, ut quaestor, et Lucillianus quasi domesticorum comes et Scutariorum tribunus nomine Bainobaudes. 15. emensis itaque longis interuallis et planis, cum Hadrianopolim introisset, urbem Haemimontanam, Vscudamam antehac appellatam, fessasque labore diebus duodecim recreans uires, conperit Thebaeas legiones in uicinis oppidis hiemantes, consortes suos misisse quosdam, eum ut remaneret promissis fidis hortaturos et firmis, sui fiducia abunde per stationes † locat confines, sed obseruante cura

---

1 multo scudiculo 3 periis (seriis *m3*) 5 quid 6 adsciso et 7 arcto eprouintiae fesse 9 rectus quae 12 capita ethoracis 15 agitaret 18 questor 19 uenire 21 custoditur[i] 22 quaestor ut 24 *sq.* hemi montana muscudum amante hac 25 xii 26 thebeas 28 locat

---

1 multos *EBG* Scudilo *Nm2G* cubiculo *B* 3 per⟨iur⟩iis *Cl.* seriis *EBG* 5 ⟨si⟩quid *Kiessl.* quod *EBG* ⟨quid⟩quid *Eyss.* 6 adsciscet *Ehrismann* adscitum ut *G* adscitum et *B* adscisce⟨re⟩t *C.F. W.M.* 9 erectus *NBG* 12 capiti Thoracis *Tm2* capiti Coracis *BG* inposuit coronam *G* composuit c. *B* 15 agitare *Tm2BG* 19 uenere *EAG* 22 et *EG* ac *Tr.* 24 Vscudamam *E Lind.* 25 que *del. Haupt* 28 fiducia sui *tr. BG* locat⟨i⟩ *Val.* locat⟨os⟩ *Momms.*

354 peruigili proximorum, nullam uidendi uel audiendi quae ferebant, furari potuit facultatem. 16. inde aliis super alias urgentibus litteris exire et decem uehiculis publicis, ut praeceptum est, usus, relicto palatio omni, praeter paucos tori ministros et mensae, quos auexerat secum, squalore concretus, celerare gradum conpellebatur, adigentibus multis, temeritati suae subinde flebiliter inprecatus, quae eum iam despectum et uilem, arbitrio subdiderat infimorum. 17. inter haec tamen per indutias naturae conquiescentis, sauciabantur eius sensus circumstridentium terrore laruarum, interfectorumque caternae, Domitiano et Montio praeuiis, correptum eum (ut existimabat in somnis), uncis furialibus obiectabant. 18. solutus enim corporeis nexibus, animus semper uigens motibus indefessis, ex cogitationibus subiectis et curis, quae mortalium sollicitant mentes, colligit uisa nocturna, quas φαντασίας nos appellamus.

19. Pandente itaque uiam fatorum sorte tristissima, qua praestitutum erat eum uita et imperio spoliari, itineribus rectis per mutationem iumentorum emensis, uenit Petobionem oppidum Noricorum, ubi reseratae sunt insidiarum latebrae omnes, et Barbatio repente apparuit comes, qui sub eo domesticis praefuit, cum Apodemio agente in rebus, milites ducens, quos beneficiis suis oppigneratos elegerat imperator, certus nec praemiis nec miseratione ulla posse deflecti.

20. Iamque non umbratis fallaciis res agebatur, sed qua palatium est extra muros, armatis omne circumdedit. ingressusque obscuro iam die, ablatis regiis indumentis, Caesarem tunica texit et paludamento communi, eum post haec nihil passurum, uelut mandatu principis iurandi crebritate confirmans, et 'statim' inquit 'exsurge', et inopinum carpento priuato inpositum, ad Histriam duxit, prope oppidum Polam, ubi quondam peremptum Constantini filium accipimus Crispum. 21. et cum ibi seruaretur artissime, terrore propinquantis exitii iam praesepultus, accurrit

---

1 perusgili *m1 in* peruigili, *m3* uiuendi *in* didendi, *m1* 6 inpraecatusque 8 sensum *in* sensus, *m1* 9 larbarum 13 fantasias 15 ita eiectis 16 reseruatae (r *prior ex* s) 17 barbaratio 19 eligerat 23 de 24 uelud 25 exurgeret inopinum 28 exit uiam

---

1 uidendi *ENVal.* discendi *W* dicendi *PBG* 3 palatino *Gdt.* 4 aduexerat *BG* 6 quod *G* 7 infirmorum *BG* 9 laruarum *EBG* 10 solutis *BG* 12 ex] et *BG* subiectus *BG* abiectis *Val.* sub die tectis *Seeck* 15 uita *NAG* rectis *Lind.* eiectis *BG* interiectis *Ag* electis *Gron.* extentis *Momms.* ⟨d⟩irectis *Nov.* permutatione *A* 16 Poetouionem *Seeck* reserate *EBG* 17 Barbatio *TBG* 21 adumbratis *BG* 22 omnes circunsedit *BG* 23 die *Wm2BG* 24 mandato *EBG* 25 exurge et *G* 27 accepimus *EBG* 28 exitii *Em2 Gron.* exitus *Wm2BG*

Eusebius, cubiculi tunc praepositus, Pentadiusque notarius, et Mallobaudes armaturarum tribunus, iussu imperatoris, conpuls*uri* eum singillatim docere, quam ob causam quemque apud Antiochiam necatorum iusserat trucidari. 22. ad quae Adrasteo pallore perfusus, hactenus ualuit loqui, quod plerosque incitante coniuge iugulauerit Constantina, ignorans profecto, Alexandrum Magnum urgenti matri ut occideret quendam insontem, et dictitanti spe inpetrandi postea quae uellet, eum se per nouem menses utero portasse praegnantem, ita respondisse prudenter: 'aliam — parens optima — posce mercedem; hominis enim salus beneficio nullo pensatur'. 23. quo conperto inreuocabili ira princeps percitus et dolore, fiduciam omnem fundandae securitatis, in eodem posuit abolendo. et misso Sereniano, quem in crimen maiestatis uocatum, praestrigiis quibusdam absolutum esse supra monstrauimus, Pentadio quin etiam notario, et Apodemio agente in rebus, eum capitali supplicio destinauit, et ita conligatis manibus in modum noxii cuiusdam latronis, ceruice abscisa, ereptaque uultus et capitis dignitate, cadauer est relictum informe, paulo ante urbibus et prouinciis formidatum. 24. sed uigilauit utrubique superni numinis aequitas. nam et Gallum actus oppresse*re* crudeles, et non diu postea ambo cruciabili morte absumpti sunt, qui eum licet nocentem, blandius palpantes periuriis, ad usque plagas perduxere letales. quorum Scudilo destillatione iecoris pulmones uomitans interiit; Barbatio qui in eum iam diu falsa conposuerat crimina, cum ex magisterio peditum altius niti quorundam susurris incusaretur, damnatus, extincti per fallacias Caesaris manibus anima inlacrimoso obitu parentauit. 354

25. Haec et huius modi quaedam innumerabilia ultrix facinorum impiorum, bonorumque praemiatrix, aliquotiens operatur Adrastia, (atque utinam semper!): quam uocabulo duplici etiam Nemesim appellamus: ius quoddam sublime numinis efficacis, humanarum mentium opinione lunari

---

1 mellobaudes 2 conpulsi 4 atque uoluit 8 alia (aliam, *m3*) 11 securitates (*corr. m3*) 12 seriniano 14 capitalis 15 ceruicae (c *alt. ex* s) 18 oppresse crudelis 19 nocente me 20 laetales 21 destellatione (de *add. m2*) in *add. m2* 23 incausaretur 24 anima inlabrimoso δ 25 ultra 27 nemisim 28 quodam sublimen numenis δ hamanarum δ

---

1 cubili *BG* Mallobaudes *A* 2 compulsuri *G* 4 ad quae *G* ualuit *uulgo* 5 Constantia *Seeck* 10 ira *om. RBG* et *om. G* (est *B*) 12 Sereniano *EAG* praestigiis *EBG* 13 supra *om. RBG* 14 capitali *EBG* 18 obitu oppressit crudeli *BG* oppressere *NT Val.* 19 nocentem *G* nocentem et *PB* 21 distillatione *EBG* 22 iam *om. BG* 24 anima *del. Val.* in ludibrioso *BG* lacrymoso *Val.* 25 ultrix *Wm2BG* 27 Nemesim *PBG* 28 quoddam *EBG*

354 circulo superpositum, uel ut definiunt alii, substantialis tutela generali potentia partilibus praesidens fatis, quam theologi ueteres fingentes Iustitiae filiam, ex abdita quadam aeternitate, tradunt omnia despectare terrena. 26. haec ut regina causarum, et arbitra rerum ac disceptatrix, urnam sortium temperat, accidentium uices alternans, uoluntatumque nostrarum exorsa, interdum alio quam quo contendebant, exitu terminans, multiplices actus permutando conuoluit. eademque necessitatis insolubili retinaculo mortalitatis uinciens fastus, tumentis in cassum, et incrementorum detrimentorumque momenta uersans (ut nouit), nunc erectas *tu*mentium ceruices opprimit et eneruat, nunc bonos ab imo suscitans ad bene uiuendum extollit. pinnas autem ideo illi fabulosa uetustas aptauit, ut adesse uelocitate uolucri cunctis existimetur, et praetendere gubernaculum dedit, eique subdidit rotam, ut uniuersitatem regere per elementa discurrens, omnia non ignoretur.

27. Hoc inmaturo interitu, ipse quoque sui pertaesus, excessit e uita, aetatis nono anno atque uicensimo, cum quadriennio imperasset. natus apud Tuscos in massa Veternensi patre Constantio, Constantini fratre imperatoris, matreque Galla, sorore Rufini et Cerealis, quos trabeae consulares nobilitarunt, et praefecturae. 28. *Erat* autem forma conspicuus bona, decente filo corporis membrorumque recta conpage, flauo capillo et molli, barba licet recens emergente lanugine tenera, ita tamen ut maturius auctoritas emineret; tantum a temperatis moribus Iuliani differens fratris, quantum inter Vespasiani filios fuit Domitianum et Titum. 29. assumptus autem in amplissimum fortunae fastigium, uersabilis eius motus expertus est, qui ludunt mortalitatem, nunc euehentes quosdam in sidera, nunc ad Cocyti profunda mergentes. cuius

---

1 uelud diffiniunt 3 iustitiam *m1 in* iustitie, *m2* 4 hac disceptatria *m1; -*tria *in* -trix, *m3* 5 urna 7 necessitatus 9 uersabis *m1 in* uersabilis, *m2* 10 mentium 11 abene *in* adbene, *m1* 13 subdedit 15 pertesus 18 cereales ♂ 19 consolaris prefecturae (*lac. 5 litt.;* fuit *add. m. rec.*) 21 feneras 22 tantem *in* tantum, *m1* temperantis 23 filio (*corr. m3*) 25 ə quae 26 at mercentes

---

1 definiunt *BG* 4 ac *Wm2 uulgo* haec *BG* 4 *sq.* disceptatrix urnam *EBG* 7 necessitatis *EBG* 8 tumentes *BG* 9 uersans *G* uersabilis *EB* noui *Her. olim* 10 ⟨tu⟩mentium *Günther* sontium *Btl.* ⟨a⟩mentium *Erfurdt* nocentium *Her.* incuruat *Corn.* 16 anno *om. RBG* uigesimo *BG* 19 consulares *EBG* ⟨erat⟩ *Her.* (*cf. 25, 4, 22*) ⟨fuit⟩ *EDWm2NA* prouinciarum. (*om.* autem) *BG* 21 tenera *E Val.* teneras per genas *BG* 22 temperatis *EBG* 23 filios *EBG* 25 eius *NA* et *D om. cett.* qui *EBG*

rei cum innumera sint exempla, pauca tactu summo transcurram. 30. haec fortuna mutabilis et inconstans, fecit Agathoclen Siculum ex figulo regem, et Dionysium gentium quondam terrorem, Corinthi litterario ludo praefecit. 31. haec Adramytenum Andriscum, in fullonio natum, ad Pseudophilippi nomen euexit, et Persei legitimum filium artem ferrariam ob quaerendum docuit uictum. 32. eadem Mancinum post imperium dedi*di*t Numantinis, Samni*tum* atrocitati Veturium, et Claudium Corsis, substrauitque feritati Carthaginis Regulum, istius iniquitate Pompeius, post quaesitum Magni ex rerum gestarum amplitudine cognomentum, ad spadonum libidinem in Aegypto trucidatur. 33. et Eunus quidam ergastularius seruus, ductauit in Sicilia fugitiuos. quam multi splendido loco † natura, eadem rerum domina coniuente, Viriathi genua sunt amplexi uel Spartaci? quot capita quae horruere gentes, funesti carnifices absciderunt? alter in uincula ducitur, alter insperatae praeficitur potestati, alius a summo culmine dignitatis excutitur. 34. quae omnia si scire quisquam uelit, quam uaria sint et adsidua, harenarum numerum idem iam desipiens et montium pondera scrutari putabit.

1 tactus *in* tactu, *m1* 3 ludu 4 adramitenum adriscum ♂ fullonio*** (*fu.* fui?) abseudophilippo *m1;* ab *in* ad, *m2* 6 dedit 7 sumni (*lac. 4 litt.*) atrocitate 8 quid (*pro* que) chartaginis 11 natura 12 coniuente *m1 in* conibente, *m2* ueriathi 13 absiderunt 14 potestau ♂ 17 putauit

AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM EXPLICIT LIBER XIIII
INCIPIT LIBER XV FELICITER.

3 ludo *EBG* 4 fullonia *BG* ad] ob *BG* 6 dedi⟨di⟩t *Val.* 7 Samni⟨tum⟩ atrocitati *Val.* summa atrocitate *Wm2BG* 8 que *Lind.* quid *BG* ⟨reli⟩quit *Her.* 9 Magni *om. RBG* 11 multi *post* loco *tr. BG* nati *Em2BG* nati ita *Pet.* natorum (?) *Her.* 12 Viriathi *BA* Veriati *bG* 13 absciderunt *Wm2BG* 17 putabit *E Val.* (*in textu*) poterit *NBG* ⟨posse⟩ putabit *Val.* parauerit *uel* sperauerit *Btl.* putabitur *Kiessl.* parabit *Pet.*

LIBER XV.

1. *Mors Galli Caesaris imperatori nuntiatur.*
2. *Ursicinus magister equitum per orientem, Iulianus Galli Caesaris frater, et Gorgonius praepositus Caesariani cubiculi, accusantur maiestatis.*
3. *In Galli Caesaris amicos et ministros animaduertitur.*
4. *Lentienses Alamanni a Constantio Aug. pars caesi, pars fugati.*
5. *Siluanus Francus, magister peditum per Gallias, Coloniae Augustus adpellatur, et XXVIII. imperii die per insidias opprimitur.*
6. *Siluani amici et conscii necati.*
7. *Ab Leontio praefecto urbi populi R. seditiones repressae. Liberius episcopus sede pulsus.*
8. *Iulianus Galli frater, a Constantio Aug. fratre patrueli Caesar creatur, ac praeficitur Galliis.*
9. *De origine Gallorum; et unde dicti Celtae ac Galatae; deque eorum doctoribus.*
10. *De Alpibus Gallicanis; et de uariis per eas itineribus.*
11. *Breuis diuisio ac descriptio Galliarum; et cursus fluminis Rhodani.*
12. *De moribus Gallorum.*
13. *De Musoniano praefecto praetorio per orientem.*

---

1. 1. Vtcumque potui ueritatem scrutari, ea quae uidere licuit per aetatem, uel perplexe interrogando uersatos in medio scire, narrauimus ordine casuum exposito diuersorum: residua quae secuturus aperiet textus, pro uirium captu limatius absoluemus, nihil obtrectatores longi (ut putant) operis formidantes. tunc enim lauda*nda* est breuitas, cum moras rumpens intempestiuas, nihil subtrahit cognitioni gestorum.

hieme 354/5 2. Nondum apud Noricum exuto penitus Gallo, Apodemius quoad uixerat igneus turbarum incentor, raptos eius calceos uehens, equorum permutatione ueloci, ut nimietate cogendi quosdam extingueret, praecursorius index Mediolanum aduenit, ingressusque regiam, ante pedes proiecit Constantii, uelut spolia regis occisi Parthorum; et perlato nuntio repentino, docente rem insperatam et arduam, ad sententiam tota facilitate completam, hi qui summam aulam tenebant, omni placendi studio

---

1 Vt cumippo tumeritate 2 aetate perpleae 3 que 4 uirum obtrectam res *m1: corr. m3* 5 lauda morans *in* moram 6 iustorum 7 paenituit apodemnis 8 calcens *m1; corr. m3* aequorum 9 nimietate *in* nemietate, *m1* 11 constante uelud accisi 12 totam 13 placidi

---

1 utcumque potui ueritatem *Tr.* utcunque potuimus u. *G* (*idem Nov., sed* scrutati) quae licuit in acie *B* utcumque potui in ueritate *E* scrutari quaeque *BG* uidere non licuit *G* 2 aetatem *EBG* perplexe *Wm2BG* 4 uirium *EBG* 5 laudanda *EBG* laudi *Eyss.* moras *Wm2G* 6 gestorum *E Val.* 7 penitus *TG* Apodemius *EbG* 8 calceos *EG* calces *B* 11 Constantii *EBG* occisi *Em2BG* 12 tota *Salm. Val. Eyss. Momms.* *an* tuta? 13 aulae *Her.* placendi *TBG*

in adulationem ex more conlato, uirtutem felicitatemque imperatoris extollebant in caelum, cuius nutu in modum gregariorum militum (licet diuersis temporibus,) duo exauctorati sunt principes, Veteranio nimirum et Gallus. 3. quo ille studio blanditiarum exquisito sublatus, inmunemque se deinde fore ab omni mortalitatis incommodo, fidenter existimans, confestim a iustitia declinauit ita intemperanter, ut „Aeternitatem meam“ aliquotiens subsereret ipse dictando, scribendoque propria manu, orbis totius se dominum appellaret; quod dicentibus aliis, indignanter admodum ferre deberet is qui ad aemulationem ciuilium principum formare uitam moresque suos, ut praedicabat, diligentia laborabat enixa. 4. namque etiam si mundorum infinitates Democriti regeret, quos Anaxarcho incitante, Magnus somniabat Alexander, id reputasset legens uel audiens, quod (ut docent mathematici concinentes,) ambitus terrae totius, quae nobis uidetur inmensa, *ad* magnitudinem uniuersitatis instar breuis optinet puncti. 354/5

2. 1. Iamque post miserandam deleti Caesaris cladem, sonante periculorum iudicialium tuba, in crimen laesae maiestatis arcessebatur Vrsicinus, aduliscente magis magisque contra eius salutem liuore, omnibus bonis infesto. 2. hac enim superabatur difficultate, quod ad suscipiendas defensiones aequas et probabilis, imperatoris aures occlusae, patebant susurris insidiantium clandestinis, qui Constantii nomine per orientis tractus omnes abolito, ante dictum ducem domi forisque desiderari, ut formidolosum Persicae genti fingebant. 3. sed contra accidentia uir magnanimus stabat immobilis, ne se proiceret abiectius cauens, parum tuto loco innocentiam stare medullitus gemens, hocque uno tristior quod amici ante haec frequentes ad potiores desciuerant, ut ad successores

---

2 notu 3 ueteranione mirum *m1 in* ueteranioni mirum, *m2* 5 ad (*corr. m3*) 8 sed omnium apellaret 9 his 10 diegentia labora eatenixa 12 degens 13 ducent ♂ 14 inmensam magnitudidiem *m1* (-diem *in* -nem, *m2*) 16 petiserandam 17 lesae 18 ɘ 20 imperatores occluserat ebant 21 orientes ♂ 24 proieceret 25 siare 26 ut] et

---

2 nutu *Wm2bG* 7 eam *BG* assereret et *G*. a. *B* 8 se dominum *EBG* 9 is *Wm2G* uitam formare *tr. BG* 10 diligentia laborabat *G* d. laboraret *Wm2EN* ingentes et labores *B* (*om.* praedicabat, *B*) 11 igno⟨ra⟩ret *Momms.* 12 legens *Wm2bG* egens *B* ⟨uel (*cpd.*)⟩ l. *Tr.* 14 inmensa *Wm2G* ad *add. G* 16 miserandam *E* desiderandam *Wm2ND* pestiferam *Fauchet.* horrendam *BG* exsecrandam *Gron.* demiserandam *Eyss.* detestandam *Tr.* 17 tuba, in turba *BG* tuba in tuba *R* 18 eius *DA; om. cett.* 20 probabiles *BG* imperatoris *EBG* occlusae *Wm2AG* patebant *BG* 24 proiceret *EBG* 25 stare *Wm2BG* 26 ut *Em2Tm2G*

354/5 officiorum, more poscente, solent transire lictores. 4. inpugnabat autem eum per fictae benignitatis inlecebras, collegam et uirum fortem propalam saepe appellans Arbetio, ad innectendas letales insidias uitae simplici perquam callens, et ea tempestate nimium potens. ut enim subterraneus serpens, foramen subsidens occultum, adsultu subito singulos transitores obseruans incessit, ita ille odio alienae sortis etiam post .... militiae munus, nec laesus aliquando nec lacessitus, inexplebili quodam laedendi proposito, conscientiam polluebat. 5. igitur paucis arcanorum praesentibus consciis, latenter cum imperatore sententia .... id sederat, ut nocte uentura, procul a conspectu militarium raptus, Vrsicinus indemnatus occideretur, ut quondam Domitius Corbulo dicitur caesus, in conluuione illa Neroniani saeculi prouinciarum fidus defensor et cautus. 6. quibus ita conpositis, cum ad hoc destinati praedictum tempus operirentur, consilio in lenitudinem flexo, facinus impium ad deliberationem secundam differri praeceptum est.

7. Indeque ad Iulianum recens perductum, calumniarum uertitur machina, memorabilem postea principem, gemino crimine, ut iniquitas aestimabat, inplicitum: quod a Macelli fundo in Cappadocia posito, ad Asiam demigrarat, liberalium desiderio doctrinarum, *et* per Constantinopolim transeuntem uiderat fratrem. 8. qui cum obiecta dilueret, ostenderetque neutrum sine iussu fecisse, nefando adsentatorum coetu perisset urgente, ni adspiratione superni numinis Eusebia suffragante regina, ductus ad Comum oppidum Mediolano uicinum, ibique paulisper moratus,

1 poscentes trans relictores 2 inlecebrans collega 3 arbitio laetales 5 surpens 6 addiemaesortes post (*lac. 15 litt.*) 7 aliqua donec 8 cogitur 9 praefectibus sententia (*lac. 9 litt.*) 11 curbulo 12 neroniano (neroniana, *m3*) 13 adhuc prodictum 14 linitudinem (*corr. m3*) flexa 15 deferri 18 cappadotia 19 *om.* et 20 uideram 21 perisse urgentem (*om.* ni) 23 at (*corr. m3*)

1 poscente *G* transire *EBG* 2 illecebras *EBG* collegam *Val.* 3 Arbetio *Em2bA* Arbitio *prob. Seeck* 5 serpens *EBG* 6 obseruatas *Schneid.* odio alienae sortis etiam post *Pet.* addens etiam potestati laedendi *Cm2G* a. e. post l. *b* ad ime sortis etiam post *W* ab imae sortis gregario ⟨ad summum euectus⟩ *Val.* ab ima sorte, sed iam post *Gron.* ab imae sortis ⟨miseriis⟩ *Her.* ⟨summum⟩ *Btl.* ⟨adeptum s.⟩ *Cl.* 8 igitur *E Lind.* 9 praesentibus *Her.* praefectis *Wm2G* praefectus *B* sententiam retegere. id egerat *bG* s. rogante i. e. *ed. tert. Basil.* ⟨conlata⟩ *uel* ⟨communicata⟩ *Langen* ⟨deliberata⟩ *Seeck* 11 Corbulo *WBG* 12 Neroniani *WBG* 13 ad hoc *Tm2AG* praedictum *EBG* 14 flexo *EBG* 15 differri *G* 16 Mediolanum *uel sim. post* perductum *add. Momms.* 19 et *add. G* 20 uiderat *Wm2BG* 21 *sq.* perisset urgente *Val.* u. p. *tr. G* perisse, urgentium *B* p. urgente *E* 22 ni *add. G*

355

procudendi ingenii causa (ut cupidine flagrauit) ad Graeciam ire permissus est. 9. nec defuere deinceps ex his emergentia casibus, quae diceres secundis auibus contigisse, dum punirentur ex iure, uel tamquam inrita diffluebant et uana. sed accidebat non numquam, ut opulenti pulsantes praesidia potiorum, isdemque tamquam ederae celsis arboribus adhaerentes, absolutionem pretiis mercarentur inmensis: tenues uero, quibus exiguae uires erant ad redimendam salutem aut nullae, damnabantur abrupte. ideoque et ueritas mendaciis uelabatur, et ualuere pro ueris aliquotiens falsa.

10. Perductus est isdem diebus et Gorgonius †, cui erat thalami Caesariani cura commissa, cumque eum ausorum fuisse participem, concitoremque interdum, ex confesso pateret, conspiratione spadonum, iustitia concinnatis mendaciis obumbrata, periculo euolutus abscessit.

3. 1. Haec dum Mediolani aguntur, militarium cateruae ab oriente perductae sunt Aquileiam, cum aulicis pluribus, membris inter catenas fluentibus, spiritum trahentes exiguum, uiuendique moras per aerumnas detestati multiplices. arcessebantur enim ministri fuisse Galli ferocientis, perque eos Domitianus discerptus credebatur et Montius, et alii post eos acti in exitium praeceps. 2. ad quos aud*ien*dos Arbetio missus est et Eusebius, cubiculi tunc praepositus, ambo inconsideratae iactantiae, iniusti pariter et cruenti. qui nullo perspicaciter *inquisito*, sine innocentium sontiumque differentia, alios uerberibus uel tormentis adflictos, exulari poena damnarunt, quosdam ad infimam trusere militiam, residuos capitalibus addixere suppliciis. impletisque funerum bustis, reuersi uelut ouantes, gesta retulerunt ad principem, erga haec et similia palam obstinatum et grauem. 3. uehementius hinc et deinde

---

1 procundenti ingeni[i] greciam te permissus 3 dispice auribus tum 5 opulanti aedere 6 adherentes praetiis emensis 7 exigue uere serant (n *ex* u, *m1*) redemendam 8 abruptae 16 erumnas 18 motius (*corr. m3*) 19 actu auodos arborum 20 inconsiderate 21 inquisito *om.* 22 uel ueribus 24 supplectis

---

1 procudendi *Wm2 Lind.* pro colendi *G* pro eadem *B* cuius (*pro* ut) *Btl.* ire permissus *EBG* 2 esset *G* 3 diceres *Her.* displiceret *G* dispiceret *B* dispice⟨res⟩ *Val.* auspici *Tr.* auibus *bG* dum punirentur *G* cum p. *b* componerentur *Cl. Tr.* 5 opulenti *EBG* postulantes *Corn.* 6 immensis *Wm2G* precibus *BG* 6 *sq.* tenues—salutem *om. RB* 7 uires *EA* res *Wm2G* tuendam *G* 18 Montius *Wm2A* mortuus *BG* 19 acti *EBG* audiendos *G* Arbetio *Kell.* (Arbitio *Seeck*) Arborius *TVal.* Arbora *BG* 21 nullo *G* nulla *Tm2BA* perspicaciter *WBG* perspicacitate *Tm2A* inquisito *add. Hadr. Val.* 22 uerberibus *EBG* 24 suppliciis *EBG* 26 tunc *C.F. W.M.*

355 Constantius, quasi praescriptum fatorum ordinem conuulsurus, recluso pectore patebat insidiantibus multis. unde rumorum aucupes subito extitere conplures, honorum uertices ipsos ferinis morsibus adpetentes, posteaque pauperes et diuites indiscrete: non ut Cibyratae illi Verrini, tribunal unius legati lambentes, sed rei publicae membra totius per incidentia mala uexantes. 4. inter quos facile Paulus et Mercurius eminebant: hic origine Persa, *ille* natus in Dacia: notarius ille, hic ex ministro triclinii rationalis. et Paulo quidem, ut relatum est supra, Catenae indutum est cognomentum, eo quod in conplicandis calumniarum nexibus erat indissolubilis, mira inuentorum sese uarietate dispendens, ut in conluctationibus callere nimis quidam solent artifices palaestritae. 5. Mercurius *uero* somniorum appellatus *est* comes, quod ut clam mordax canis interna *sae*uitia summissius agitans caudam, epulis coetibusque se crebrius inserens, si per quietem quisquam, ubi fusius natura uagatur, uidisse aliquid amico narra*sset*, id uenenatis artibus coloratum in peius, patulis imperatoris auribus infundebat, et ob hoc homo tamquam inexplicabili obnoxius culpae, graui mole criminis pulsabatur. 6. haec augente uulgatius fama, tantum aberat ut proderet quisquam uisa nocturna, cum aegre homines dormisse sese praesentibus faterentur externis, maerebantque docti quidam, quod apud Atlanteos nati non essent, ubi memorantur somnia non uideri; quod unde eueniat, rerum scientissimis relinquamus.

7. Inter has quaestionum suppliciorumque species diras, in Illyrico exoritur alia clades, ad multorum pericula ex uerborum inanitate pro-

---

3 extetere fericiis 4 cibi rate 7 hinc per sanatus ex] a *add. m2* 8 triclini suprae ♂ 10 indissolubili intra inuenerum 11 calce renem is palestritae 12 uero *om.* sollemniorum est *om.* 13 interna uitia summissus aepulis crebrus 14 inferens quietum naturali agatur 15 naras 19 merebant quae 23 -que *add. m2*

---

3 extitere *EG* exterrere *PB* ferinis *EBG* uipereis *Tr.* 4 Cybiratae *WBG* 7 hic *Wm2BG* ille *add. G* *an* Ba⟨et⟩ica? *Cl.* (*cf. 14, 5, 6*) ⟨ille Hispanus⟩ *Tr.* hic *om. B: ante* ille, *G* 7 *sq.* ex ministro *Val.* minister *G* a ministerio *B* 9 Catena *bG* inditum *PBG* 10 indissolubilis *BG* indissolubili *Eyss.* mira *Gron. Haupt* tetra *BG* ira *Eyss.* inuentorum *Val.* uenena *BG* serens uarieque disperdens *BG* distendens *Pet.* 11 callere nimis *Salm.* calce tenere *BG* 12 ⟨uero⟩ *Her.* somniorum *Val.* est *add. Cl. c. c.* 13 interna ⟨sae⟩uitia *Herm.* interno uitio *G* inter initia *Hadr. Val.* contenta ⟨sae⟩uitia *Corn.* inter conuiuia *Tr.* summissius *b* summissus *G* caudam *om. RB* crebr⟨i⟩us *Cl.* crebris *EBG* 14 inserens *bG* natura uagatur *G* 15 narrasset, id *EAG* narrans, id *B* narrarit *Tr.* 16 inexpiabili *Val.* (*ad 30, 1, 18*) 18 cum] ut *AG* ut contra *Tr.* 19 se *Reiter*

gressa. in conuiuio Africani, Pannoniae secundae rectoris, apud Sirmium poculis amplioribus madefacti quidam, arbitrum adesse nullum existimantes, licenter imperium praese*ns* ut molestissimum incusabant: quibus alii optatam permutationem temporum aduentare, ueluti e praesagiis adfirmabant, non nulli maiorum augurio sibi portendi, incogitabili dementia promittebant. 8. e quorum numero Gaudentius agens in rebus, mente praecipiti stolidus, rem ut seriam detulerat ad Rufinum, apparitionis praefecturae praetorianae tunc principem, ultimorum semper auidum hominem, et coalita prauitate famosum. 9. qui confestim quasi pinnis elatus, ad comitatum principis aduolauit, eumque ad suspiciones huius modi mollem et penetrabilem, ita acriter inflammauit, ut sine deliberatione ulla Africanus et omnes letalis mensae participes, iuberentur rapi sublimes. quo facto delator funestus, uetita ex more humano ualidius cupiens, biennio id quod agebat (ut postularat) continuare praeceptus est. 10. missus igitur ad eos corripiendos Teutomeres protector domesticus cum collega, onustos omnes catenis (ut mandatum est) perducebat. sed ubi uentum est Aquileiam, Marinus *tribunus* ex campidoctore eo tempore uacans, auctor perniciosi sermonis, et alioqui natur*ae* feruentis, in taberna relictus, dum parantur itineri necessaria, lateri . . . . . . cultrum casu repertum inpegit, statimque extractis uitalibus, interiit. 11. residui ducti Mediolanum, excruciatique tormentis, et confes*si* inter epulas petulanter se quaedam locutos, iussi sunt attineri poenalibus claus*tr*is, sub 355

1 afr[i]can[i]* rectores 3 prese et 4 uelut die 5 auirio portandi 6 demente apromittebant aequorum magis 7 recipit istolidus 9 collita 12 affricanus laetalis rari 13 factu ualidius *m1 in* ualidus, *et postea rursum in* ualidius 17 marinus (*lac. 8 litt.*) ex 18 uacant pernitiosi sermones natur 19 lateri (*lac. 9 litt.*) ultrum (cultrum *m3*) 21 duci confes (*lac. 3 litt.*) aepulas 22 causis *in* clausis, *m1*

1 prouincia *BG om. R* conuiuis *WP* rectoris *EBG* 3 praesens *G* per se *B* ut *Em2G* ⟨e⟩ quibus *Lind.* 4 ueluti e *G* 5 maiora *Momms.* augurio *EWm2N Momms.* auguria *G* aui *B* portendi *EBG* 6 dementia *Wm2G* clementia *B* agens *E Val.* magnis *Wm2BG* 7 precipiti *Wm2AG* desipiens et *B* 8 mutationum *Btl.* 9 coalita *G* collata *B* 10 alatus *G* 12 rapi *Wm2N Lind. om. RBG; add.* tolli *post* sublimes, *BG* 13 facto *EBG* 17 tribunus *add. Val.* intellexit *B om. G* campiductore *G* 18 uacans *EG* uacante *B* sermonis *EBG* naturae *Lind.* natura *Wm2BG* 19 lateri cultrum *sine lac. EAG* latentem Duletum *B* lateri cultrum ⟨sinistro⟩ *Kiessl.* ⟨suo⟩ *Val.* ⟨proprio⟩ *Her.* (*cf. 14, 5, 8*) ⟨coquinarem⟩ *Seeck* 21 ducti *EBG* confessi *EWm2* c. ui quaestionis *BG* 22 retineri *BG* claustris *Tm2BG*

355 absolutionis aliqua spe (licet incerta.) protectores uero pronuntiati uert*ere* solum exilio, ut Marino isdem consciis mori permisso, ueniam Arbetione meruere precante.

4. 1. Re hoc modo finita, ... et Lentiensibus, Alamannicis pagis, indictum est bellum, conli*mi*tia saepe Romana latius inrumpentibus. ad quem procinctum imperator egressus, in Raetias camposque uenit Caninos, et digestis diu consiliis, id uisum est honestum et utile, ut eo cum militis parte ...., Arbetio magister equitum cum ualidiore exercitus manu, relegens margines lacus Brigantiae pergeret, protinus barbaris congressurus. cuius loci figuram breuiter quantum ratio patitur, designabo.

2. Inter montium celsorum amfractus, inmani pulsu Rhen*us* .... *sco*pulos extenditur ..., .. *am*nes adoptans, ut *per* cataractas inclinatione praecipiti funditur Nilus. et *naui*gari ab ortu poterat primigenio, copiis exuberans propriis, ni ruenti curreret sim*ilis potius* quam fluenti .... 3. iamque ad .... solutus, altaque diuortia riparum adradens, lacum inuadit rotundum et uastum, quem Brigantiam accola Raetus appellat, perque quadringenta et sexaginta stadia longum, parique paene spatio late diffusum, horrore siluarum squalentium inac-

---

1 pronuntia inuerte 2 conciis promisso 3 praecante 4 hac finita (*lac. 12 litt.*) et 5 inditum conlitia 6 atquem retias 8 pater (*sine lac.*) aequitum 9 mane religens marginis 10 ratitur *in* ratio, *m1* 12 *sq.* pulsurhen (*lac. 11 litt.*) pulos extenditur (*lac. 10 litt.*) nes adoptas ut (*lac. 3 litt.*) cataractas 14 praeteriti et (*lac. 4 litt.*) gari poterat at 15 copiiseduerans sim (*lac. 8 litt.*) squam 16 *lac. 6 litt.* ad (*lac. 7 litt.*) solutus 17 inuaditur quaemurigantiam 18 quadragenta *m1 in* quadringenta, *m2*

---

1 pronuntiati uertere *G* prouinciae uertere *B* 2 consciis *et* permisso *Wm2BG* Arbitione *G* 4 hoc *EA* hac *BG* *deest nomen populi:* paulo post *BG* 5 indictum *WbG* conlimitia *Em2BG* 6 ad quem *EBG* 7 *sq.* utile omnibus, ut *BG* 8 parte *Wm2G lac. indic. Schneider* ⟨ibidem opperiente⟩ *Her.* Arbitio *G* 9 manu *EG* 10 congressuris *BG* 12 impulsu immani *tr. BG* Rhenus ⟨exoriens per praeruptos sco⟩pulos *Val.* 12 *sq.* Rheni discurrentis extenditur penes Alepontios, ut deciduas cataractas *BAG* 13 extenditur ⟨nullos aduenas am⟩nes adoptans *Gron.* ⟨per⟩ *Val.* ⟨perque⟩ *Lind.* 14 praecipiti *Val.* pernici *BG* Nilus, torrente ab *BG* et nauigari *T Val.* poterat *Val.* protinus *BG* 15 exuberans *Val.* aquarum *BG* inruenti cursu simplici. *BG* sim⟨ilis potius⟩ quam *Val. om. BG* 16 iamque adiutus niuibus liquatis ac solutis, alta diuortia *BG* (altaque *G*) iamque absolutus *H Val.* ad ⟨plana⟩ uolutus *Pet.* 17 inuadit *EBG* inlabitur *Her.* quem *Wm2BG* Brigantiam *G* Murgantiam *B*

cessum, nisi qua uetus illa Romana uirtus et sobria iter conposuit latum, 355
barbaris et natura locorum, et caeli inclementia refragante. 4. hanc ergo paludem spumosis strependo uerticibus, amnis inrumpens, et undarum quietem permeans pigram, mediam uelut finali intersecat libramento, et tamquam elementum perenni discordia separatum, nec aucto nec imminuto agmine quod intulit, uocabulo et uiribus absoluitur integris, nec contagia deinde ulla perpetiens, oceani gurgitibus intimatur. 5. quodque est impendio mirum, nec stagnum aquarum rapido transcursu mouetur, nec limosa subluuie tardatur properans flumen, et confusum misceri non potest corpus: quod ni ita agi ipse doceret aspectus, nulla ui credebatur posse discerni. 6. sic Alfeus oriens in Arcadia, cupidine fontis Arethusae captus, scindens Ionium mare, ut fabulae ferunt, ad usque amatae confinia † progrontusque barbaros . . . . . .

7. . . . barbaros dum adessent, licet sciret . . . . † orta bellorum, in occultas delatus insi*dias*, *stetit* immobilis, malo repentino perculsus. 8. . . . . uisi e latebris hostes exiliunt, et sine pars*imo*nia quicquid offendi poterat †, telorum genere multiplici configebant: nec enim resistere nostrorum quisquam potuit, nec aliud uitae subsidium, nisi discessu sperare ueloci. quocirca uulneribus declinandis intenti, inconposito agmine milites huc et illuc dispalantes, terga ferienda dederunt. plerique tamen per angustas semitas sparsi, periculoque praesidio tenebrosae noctis extracti, reuoluta iam luce, redintegratis uiribus agmini quisque proprio sese consociauit. in quo casu ita tristi et inopino, abundans numerus arma-

---

1 quia uetus inaremana 3 stertendo *ex* tertendo, *m1* amnes 5 dementum necauto 7 nulla quotque 9 subluuia etardatur ne 11 orientis fontes arceu se *m1 in* aretuse, *m3* 12 captu* (*fu.* s) at usque 12 *sq.* confinia progrontusque barbaros (*lac. 2 1/5 vss.*) barbaros dum 14 sciret (*lac. 7 litt.*) 15 insi (*lac. 6 litt.*) immobilis 16 (*lac. 7 litt.*) uisi hostis siue pars (*lac. 8 litt.*) nia 21 tenebroso 22 agminis 23 tristet adundans (*corr. m3*)

---

1 qua *A* uetus illa Romana *AG* uera in Alemannia *b* (-mana *B*) 3 strependo *G* sternendo *Wm2B* stridendo *Tr.* amnis *Wm2BG* 4 funali *Loisellus* lineali *Btl.* 5 elementum *EBG* nec aucto *EBG* 7 ulla *EBG* quodque *EBG* 9 sed *Val.* 10 ni *Em2bG* 11 oriens *EBG* fontis *EBG* 12 captus *EBG* Ionium *om. BG* 12 *sq.* confinia proruit nymphae. Arbetio qui aduentus Barbarorum nuntiarent, non expectans dum *BG* (c. progreditur. Arbitio etc. *G*) 14 sciret aspera orsa *BG* ⟨f⟩urta *Btl.* ⟨opera iam⟩orta *Nov.* 15 insidias stetit *E Val.* i. *Wm2* i. ueluti *BG* perculsus. interea uisi *BG* (*add.* est *post* perculsus, *G*) 16 ⟨namque impro⟩-uisi *Langen* pars⟨imo⟩nia *Val.* aliqua intermissione *BG* 21 tenebrosae *EBG* 22 agmini *Wm2BG* 23 tristi et *EBG*

355 torum, et tribuni desiderati sunt decem. 9. ob quae Alamanni sublatis animis ferocius incedentes, secuto die prope munimenta Romana, adimente matutina nebula lucem, strictis mucronibus discurrebant, frendendo minas tumidas intentantes. egressique repente Scutarii, cum obiectu turmarum hostilium repercussi stetissent, omnes suos conspiratis mentibus ciebant ad pugnam. 10. uerum cum plerosque recentis aerumnae documenta terrerent, *et* intuta fore residua credens haereret Arbetio, tres simul exiluere tribuni, Arintheus agens uicem armaturarum rectoris, et Seniauchus qui equestrem turmam comitum tuebatur, et Bappo ducens Promotos .... missis sibi 11. .... causa communis uelut propri .... ueterum exemplo † usuentere fluminis hostibus superfusi, non iusto proelio sed discursionibus ...., uniuersos in fugam coegere foedissimam. qui dispersi laxatis ordinibus, dumque elabi properant impediti, corpora nudantes intecta, gladiorum hastarumque densis ictibus truncabantur. 12. multique cum equis interfecti iacentes, etiam tum eorum dorsis uidebantur innexi: quo uiso omnes e castris effusi, qui prodire in proelium cum sociis ambigebant, cauendi inmemores, proterebant barbaram plebem, nisi quos fuga exemerat morte, calcantes cadauerum strues, et perfusi sanie peremptorum. 13. hocque exitu proelio terminato, imperator Mediolanum ad hiberna ouans reuertit et laetus.

5. 1. Exoritur iam hinc rebus adflictis, haut dispari prouinciarum malo calamitatum turbo nouarum, extincturus omnia simul, ni fortuna

---

1 que 2 ferocibus incidentes se cotidie 4 intentantis 6 recentes aerumne 7 terrerent intota haerere 8 armatum cum rectores 9 aequestrem tubatur ♂ 9 *sqq.* promoto (*lac. 30 litt.*) missis sibi (*lac. 11 litt.*) causa 11 propri (*lac. 18 litt.*) ueterum 12 usuentere fulminis 13 *lac. 9 litt.* faedissimam 15 fruncabantur 16 aequis dorsibus 17 uis 18 post 20 exito (*corr. m3*)

---

2 ferocius *AG* incedentes *A* secuto die *Cl.* quotidie *G* 4 intentantes *Wm2BG* 5 conspirantibus animis *BG* 6 recentis *EBG* 7 et intuta *Val.* et totam *B* in tuto *G* haereret *Lind.* Arbitio *G* 8 Arentheus *BG* armaturarum *Em2G* armatum et *B* rectoris *EG* 9 *sq.* Promotos. ⟨Iamque propilatis⟩ missilibus ⟨ac⁻uerutis cum urgeret⟩ causa communis uelut propria, ⟨animati milites⟩ rectorum exemplo, instarque *Val.* P. ⟨Qui cum com⟩missis sibi ⟨militibus, pro⟩ causa communi s⟨e⟩ uelut propri⟨a Deciorum⟩ ueterum exemplo uouente⟨s mo⟩re *Her.* (*cf.* 23, 5, 19; 28, 1, 4) 10 *lacunae 9 et 8 litt. in G* 11 propriam uiri cunctis arcentibus ueterum *BG* 12 instarque *Val.* accolarum *BG* aduentare *Tr.* fluminis *HBG* 13 *add.* praedatoriis *in lac., BG* ⟨rapidis⟩ *Her.* (*cf.* 31, 9, 2) 15 truncabantur *EBG* 16 tum] cum *BG* dorsis *Nm2 Lind.* ossibus *BG* 17 uiso *AG* 18 quos *EWm2G* 19 morti *G* et *om. BG* 20 exitu *EBG* 23 destructurus *BG*

moderatrix humanorum casuum motum euentu celeri consummauit, inpendio formidatum. 355 2. cum diuturna incuria, Galliae caedes acerbas rapinasque et incendia, barbaris licenter grassantibus, nullo iuuante, perferrent, Siluanus pedestris militiae rector, ut efficax ad haec corrigenda, principis iussu perrexit, Arbetione id maturari modis quibus poterat adigente, ut absenti aemulo quem superesse adhuc gra . . . . . .

3. . . . . *Dynamius quidam* actuarius sarcinalium principis iumentorum, commendaticias ab eo petierat litteras ad amicos, ut quasi familiaris eiusdem esset notissimus. hoc inpetrato, cum ille nihil suspicans simpliciter praestitisset, seruabat epistulas, ut perniciosum aliquid in tempore moliretur. 4. memorato itaque duce Gallias ex re publica discursante, barbarosque propellente, iam sibi diffidentes et trepidantes, idem Dynamius inquietius agens, ut uersutus et in fallendo exercitatus, fraudem commi*ni*scitur impiam, subornatore et conscio, ut iactauere rumores incerti, Lampadio praefecto praetorio, et Eusebio ex comite rei priuatae, cui cognomentum erat inditum Mattyocopi, atque Aedesio ex magistro memoriae, quos ad consulatum ut amicos iunctissimos idem curarat rogari praefectus; et peniculo serie litterarum abstersa, solaque incolumi relicta subscriptione, alter multum a uero illo dissonans superscribitur textus: uelut Siluano rogante uerbis obliquis, hortanteque amicos agentes intra palatium, uel priuatos, inter quos et Tuscus erat Albinus, aliique plures, ut se altiora coeptantem, et prope diem loci

---

2 arcerbas 3 inecendia 4 pedestres id (*pro* ut) 5 primum ipsius superrexit 6 *sq.* gra (*lac. fere 3 vss.*) actuarius 9 notissimis inimpetrato 10 aepistola siat 12 trepidentes 14 commiscitur *[in] (*fuit* i; in *ex* m) impiam 15 praefecto praefectorio et eusebi excomitae 16 priuate *ex* priuatae mattiocobe 17 et (*pro* ex) consolatum iunecissimos 18 paeniculo saeriae 18 *sq.* sola cumcolumi uiro 20 ortanteque 21 quos *ante* priuatos *del. m1* 22 alique albora

---

1 consummasset *bG* (-se *B*) consummau⟨er⟩it *Btl.* 3 incendia *EBG* 4 pedestris *EBG* ut *uulgo* iratus et *bG* (i. id *B*) 5 principis iussu perrexit *Val.* primum ipsis superuenit *BG* Arbetione *bG!* 6 quem quietum superesse *BG* 6 *sq.* grauabatur, periculosae molis onus impingeret. *BG* gra⟨uabatur laudis materia detraheretur⟩ *Momms.* 7 ⟨Dynamius quidam⟩ *Val.* *lac. 3 litt. G* 8 litteras *om. BG* ut *del. C.F.W.M.* 9 notissimus *PBG* hoc inpetrato *PBG* hocque impetrato *C.F.W.M.* 10 epistulas, ut *PBG* 12 trepidantes *EBG* 14 comminiscitur impiam *EBG* 15 praetorio *EP Lind.* *om. RBG* Eusebio *EBG* 16 Mattyocopi (*uel* -o) *Her.* Mattiocopae *Lind. ex Oisel.* *ματυοκόπης* *Wesseling* Mattyocopae *Wagn. an* *ματτυοσόβη? Her.* 17 ex *Hm2G* consulatum *EBG* iunctissimos *EWm2G* unitissimos *B* 18 subrogari *BG* solaque *Tr.* 19 incolumi *EBG* uero *AG* 22 aliique *BG* altiora ceptantem *Wm2G* Alboram captantem *B* 22 *sq.* solium principis *BG*

355 principalis aditurum .... 5. hunc fascem ad arbitrium figmenti con*p*osit*um*, uitam pulsaturum insontis, a Dynam*io* *s*usceptum praefectus imperatori, auide scrutari haec et similia consueto, secrete obtul*it* soli ingressus. intimum † caperem tempore deinde sperans, ut peruigilem salutis eius custodem ......, lectaque consistorio astu callido consarcinata materia, tribuni iussi sunt custodiri, et de prouinciis duci priuati, quorum epistulae nomina designabant. 6. confestimque iniquitate rei percitus Malarichus, Gentilium rector, collegis adhibitis strepebat inmaniter, circumueniri homines dicatos imperio per factiones et dolos minime debere proclamans, petebatque ut ipse relictis obsidum loco necessitudinibus suis, Mallobaude armaturarum tribuno spondente quod remeabit, uelocius iuberetur ire ducturus Siluanum, adgredi nihil tale conatum, quale insidiatores acerrimi concitarunt: uel contra se paria promittente, Mallobaudem orabat properare permitti, haec quae ipse pollicitus est impleturum. 7. testabatur enim id se procul dubio scire, quod siqui mitteretur externus, suopte ingenio Siluanus etiam nulla re perterrente timidior, conposita forte turbabit.

8. Et quamquam utilia moneret et necessaria, uentis tamen loquebatur incassum. namque Arbetione auctore, Apodemius ad eum uocandum cum litteris mittitur, inimicus bonorum omnium diuturnus et

---

1 *sine lac.* 2 co (*lac. 7 litt.*) sit insontes adynamus ceptum 3 *sq.* censue terreret (r *alt. add. m2*) e (*lac. 8 litt.*) id sole 4 caperem 5 ə *lac. 9 litt.* 7 priuato aepistolae 8 malaridius 9 circumuenire 10 *sq.* obsidium l[oco] 11 mallo laude 12 remeauit dicturus 13 qualem 17 turbauit 19 incasum

---

1 aditurum iuuarent *AG* a. sinuarent *B* adiuuarent *Val.* ⟨adiuuent culmen⟩ aditurum *Haupt* aditum ⟨petiturum iuuarent⟩ *Pet.* ⟨fastigio⟩ potiturum *Momms.* (p. *iam Salmas.*) adi⟨uuent p.⟩ *Tr.* 2 compositum *Val.* commisit *BG* multos (*pro* uitam) *Val.* pulsaturus insontis *BG* a Dynamio susceptum *Val.* Dynamius *BG* 2 *sq.* praefectus est ut haec pro imperatore scrutaretur. *BG* auido *Val.* 3 censuit offerendum *Val.* cum astu texeret, consistorium *BG* consueto secrete ⟨obtulit⟩ *Haupt* c. repente ⟨o.⟩ *Pet.* 4 soli *Harper* solus *BG* conclaue *Val.* aulae *Pet.* capto e re *Eyss.* captato *BG* eam per rem *Haupt* rapere in *Pet.* ac potentem fore *Her.* se fore *Haupt* uincire (*pro* deinde) *BG* ut *om. BG* 5 & *ED* imperatoriae *BG* (*pro* eius) ⟨et fidelem⟩ *Haupt* ⟨honorandum⟩ *Pet.: om. sine lac. BG* ⟨et fidum⟩ *Seguine* in *ante* cons. *add. BG* 7 priuati *G* priuatos *A* 8 Malarichus *Tm2AG* 9 circumueniri *EBG* 11 Mallobaude *Wm2G* M. Claudio *B* 12 remeabit *Val.* remearet *Wm2AG* ut remearet *B* ducturus *BG* docturus *Momms.* 13 quale *G* 16 si quis *BG* 17 turbabit *Val.* turbaret *G* 19 in cassum *EBG* Arbetione *bG!*

grauis. qui incidentis .... cum uenisset in Gallias, dissidens a mandatis, quae proficiscenti sunt data, nec uiso Siluano nec oblatis scriptis ut ueniret admonito, ... remansit adscitoque rationali, quasi proscripti iamque necandi magistri peditum clientes et seruos hostili tumore uexabat. 9. inter haec tamen dum praesentia Siluani speratur, et Apodemius quieta perturbat, Dynamius ut argumento ualidiore, impie structorum adsereret fidem, conpositas litteras his concinentes, quas obtulerat principi per praefectum, ad tribunum miserat fabricae Cremonensis, nomine Siluani et Malarichi, a quibus ut arcanorum conscius monebatur, parare prope*re* cuncta. 10. qui cum haec legisset, haerens et ambigens diu, quidnam id esset — nec enim meminerat, secum aliquando super negotio ullo interiore, hos quorum litteras acceperat conlocutos, — epistulas ipsas per baiulum qui portarat, iuncto milite ad Malarichum *re*misit, obsecrans ut doceret aperte quae uellet, non ita perplexe: nec enim intellexisse firmabat, ut subagrestem et simplicem, quid significatum esset obscurius. 11. haec Malarichus subito nanctus, etiam tunc squalens et maestus, suamque et popularis Siluani uicem grauiter ingemescens, adhibitis Francis, quorum ea tempestate in palatio multitudo florebat, erectius iam loquebatur: tumultua*ndo pate*factis insidiis, rese*rata*que iam fallacia, per quam ex confesso salus eorum adpetebatur. 12. hisque cognitis statuit imperator, dispicientibus consistorianis et militaribus uniuersis, in negotium †praeter inquiri. cumque iudices resedissent, Florentius Nigriniani filius agens tunc pro magistro officiorum, contemplans diligentius scripta, apicumque pristinorum quasi quandam *umbram* repperiens, animad- 355

1 *lac. 27 litt.* uentis et 2 quam oblato *in* oblati, *m1* 3 admonit (*sine lac.*) 3 *sq.* quas procapti 6 ualidiores 7 obtulerant 10 prope herens 12 *sq.* acciperat conlocutus epistolas 13 iunc*to (*fu.* t) 14 misit obseruans 15 in (*pro* et) 16 esse 18 adhibetis 19 tumultua (*lac. 10 litt.*) factis refe (*lac. 3 litt.*) que iam 20 confessio plus 21 consiturianis 22 praeterinquiri festidissent 24 quas quandam *om.* umbram

1 *lac. 6 litt. G* incidentia ⟨parui ducens⟩ *Val.* uenisset *G om. B* 2 quae *Wm2S* mandatis quae *BG* quae [ei]? *Cl.* oblatis *EBG* 3 admonito *AG* admonuit *EB lac. indic. Cl.* quasi *WG* qua *B* 4 proscripti *G* 6 ualidiore *Wm2bG* 7 obtulerat *G* 10 propere *EG* 12 acceperat *PBG* collocutos *EBG* 14 ⟨re⟩misit *Her.* obsecrans *Wm2BG* 15 et *EBG* 16 esset *EBG* 18 *sqq.* florebat magna cum fallacia *B* 19 tumultu⟨ando pate⟩factis *Val.* tumultuabaturque factis *G* f⟨r⟩actis *Boxh.* rese⟨rata⟩que *Kiessl.* retectaque *G* 20 ex confesso *Wm2G* et confessio *B* salus *G* 21 consistorianis *EBG* 22 acriter (*uel* arte) inquiri *Btl.* praeter ⟨morem⟩ i. *Tr. Nov.* per⟨spicaci⟩ter i. *Her.* resedissent *Nov.* fastidissent *BG* assedissent *Madv.* 24 quasi quandam ⟨umbram⟩ *Her.* reliquias quasdam *G*

355 uertit, ut factum est, priore textu interpolato longe alia quam dictarat Siluanus, ex libidine consarcinatae falsitatis adscripta. 13. proinde fallaciarum nube discussa, imperator doctus gesta relatione fideli, abrogata potestate praefectum statui sub quaestione praecepit, sed absolutus est enixa conspiratione multorum. suspensus autem Eusebius ex comite priuatarum, se conscio haec dixerat concitata. 14. Aedesius enim minus scisse quid actum sit pertinaci infitiatione contendens, abiit innoxius, et ita finito negotio, omnes sunt absoluti, quos exhiberi delatio conpulit criminosa. Dynamius uero ut praeclaris artibus inlustratus, cum correctoris dignitate regere iussus est Tuscos. . . . .

15. Agens inter haec aput Agrippinam Siluanus, assiduisque suorum conperiens nuntiis, quae Apodemius in labem suarum ageret fortunarum, et sciens animum tenerum uersabilis principis, *timensque ne trucid*aretur absens et inauditus, in difficultate positus maxima, barbaricae se fidei committere cogitabat. 16. sed Laniogaiso uetante (tunc tribuno) quem dum militaret candidatus solum adfuisse morituro Constanti supra retulimus, docenteque Francos, unde oriebatur, interfecturos eum aut accepto praemio prodituros, nihil tutum ex praesentibus ratus, in consilia agitabatur extrema, et sensim cum principiorum uerticibus erectius conlocutus, isdemque magnitudine promissae mercedis accensis, cultu purpureo a draconum et uexillorum insignibus ad tempus abstracto, ad culmen imperiale surrexit.

17. Dumque haec aguntur in Galliis, ad occasum inclinato iam die, perfertur Mediolanum insperabilis nuntius, aperte Siluanum demonstrans,

---

1 um texto aliquam 2 libidinae 3 gestarum latione 4 praecipit se 7 e *ante* sit *del. m1* 9 criminos adynamius 10 *sq.* tuscos (*lac. 15 litt.*) agens 12 conperiis 13 animarum uersabili principis (*lac. 15 litt.*) aretur absens*et (*fuit* e) indamnatus 16 moriture suppleretulimus 16 *sq.* docentemque 18 cogitabatur 19 eum erectus 20 mercedes accusis 21 uixillorum ♂ 24 siluarum

---

1 ut factum est *E uulgo* (ut *Em2*) tum f. ex *G* cum f. est *B* alia *Val.* alium *G* aliter *B* 2 adscriptum *G* 3 gesta relatione *G* gestorum lat. *B* 4 praecepit *EA* sed *EBG* 6-7 enim nescisse *G* omnino n. (*uel* contra *cpd. pro* enim *cpd.*) *Tr.* 9 criminis *BG* actibus *Seeck* T. ⟨et Vmbros⟩ *Seeck* 10 *sq.* dignitate abiit, necnon corrigere iussus est Tuscus reliquam principis creduli militiam. Agens *BG* 12 conperiens *Cl.* conpertis *BG* 13 animum *et* uersabilis *EBG* 13 *sq.* principis in dicta causa timens(⟨que⟩ *Cl.*) ne absens et indemnatus perageretur reus *BG* ⟨trucid⟩aretur *Gron.* ⟨proscrib⟩eretur *uel* ⟨damn⟩aretur *Val.* 14 inauditus *Val.* 16 morituro *EBG* supra *Wm2BG* scripsimus *BG* 16 *sq.* docenteque *AG* 18 agitabatur *EEyss.* cogebatur *BG* concitabatur *Corn.* 19 cum *bG* erect⟨i⟩us *Tr. Cl.* secretius *G* 20 mercedis *EBG* accensis *uulgo* accitis *Wm2* annisis *G* amisis *B* a *om. BG* 24 Siluanum *EBG*

dum ex magisterio peditum altius nititur, sollicitato exercitu ad augustum culmen euectum. 355 18. hac mole casus inopini Constantio icto, quasi fulmine fati, primates consilio secunda uigilia conuocato, properarunt omnes in regiam. cumque nulli ad eligendum quid agi deberet, mens suppetere posset aut lingua, summissis uerbis perstringebatur *Vr*sicini mentio, ut consiliis rei bellicae praestantissimi, frustraque graui iniuria lacessiti, et per admissionum magistrum — qui mos est honoratior — accito eodem, ingresso consistorium offertur purpura multo quam antea placidius. *Diocletianus enim Augustus* omnium primus, externo et regio *mo*re instituit adorari, cum semper antea ad similitudinem iudicum salutatos principes legerimus. 19. et qui paulo antea cum insectatione maliuola, orientis uorago, *in*uadendaeque summae rei per filios adfectator conpellabatur, tunc dux prudentissimus, et Constantini magnus erat conmilito, solusque ad extinguendum, probis quidem sed insidiosis rationibus petebatur. diligens enim opera nauabatur, extingui Siluanum, ut fortissimum perduellem, aut (si secus accidisset) Vrsicinum exulceratum iam penitus aboleri, ne superesset scopulus inpendio formidandus. 20. igitur cum de profectione celeranda disponeretur, propulsationem obiectorum criminum eundem ducem parantem praegressus, oratione leni prohibet imperator, non id esse memorans tempus, ut controuersa defensio causae susciperetur, cum uicissim restitui in pristinam concordiam partes, necessitas subigeret urgentium rerum, antequam cresceret mollienda. 21. habita

---

1 nititor 2 hoc ipso 3 primatis 5 *sq.* sic inimentio 8 multa *in* multo, *m1* 8-9 placidius (*lac. 16 litt.*) cum semper antea (*lac. 15 litt.*) amnium 9 extortio ei regio re 10 iudicem 11 legeremus infectatione maliuola (m *add. m2*) 12 uoragi (*lac. 8 litt.*) uadendaeque 12 *sq.* conpollabatur 16 *sq.* paenitus adoleri (*lac. 2 litt.*) ne 17 scropulus inpendo *in* inpendio, *m1* formidanus 18 propulsatione 19 pregressus 20 controuersia 22 molliendo

---

1 magistro *BG* nititur *EBG* 2 hac *EBG* icto *G* 3 primates *G* per motus *B* 5 ⟨Vr⟩sicini *Val.* 5 *sq.* fit mentio *G* sic Mimentio *B* 9 Diocletianus Augustus *add. Val.* enim *add. Gdt.* 8-9 placidius (*lac. 9 litt.*) primus *G* 8 *sqq.* ante principis pedes explicitam strauerunt, exteriorum regum ritu instituit *B* omnium *ELind.* externo *Tr. Nov. Her.* (*cf. Liv. 29, 19, 4*) extero ritu et regio more *G* 10 iudicum *EG* iudicis *B* 11 legerimus. ita is qui *BG* (-emus *B*) insectatione *G* infestatione *Eb* infestinatione *B* 12 uorago inuadendaeque *G* uoraginis ut inuadendae *B* 12 *sq.* compellabatur *EBG* 13 Constantii *Cl. & Her.* magni fuerat *EBG* 14 scelusque *Momms.* extinguendum ⟨incendium⟩ *Günther* 15 Siluanum extingui *tr. PBG* 17 aboleri *EBG* scopulus *Her.* (*cf. Flor. 4, 9, 1*) scrupulus *EBG* formidandus *EBG* 18 celebranda *BG* propulsationem *Wm2BG* 20 controuersa *Val.* -sae *Tr.* 22 mollienda *G* ⟨a⟩mollienda *Momms.*

355 igitur deliberatione multiplici, *id* potissimum tractabatur, quo commento Siluanus gesta etiam tum imperatorem ignorare existimaret. *et* probabili argumento *ad* firmandam fidem reperto, monetur honorificis scriptis, ut accepto Vrsicino successore, cum potestate rediret intacta. 22. post haec ita digesta, protinus iubetur exire, tribunis et protectoribus domesticis decem, ut postularat, ad iuuandas necessitates publicas ei coniunctis, inter quos ego quoque eram cum Veriniano collega, residui omni . . . . 23. . . . . . : iamque eum egressum, solum de se metu*ens* quisque, per longa spatia deducebat. et quamquam ut bestiarii obiceremur intractabilibus feris, perpend*ent*es tamen hoc bonum habere tristia accidentia, quod in locum suum secunda substituunt . . . . mirabamur illam sententiam Tullianam, ex internis ueritatis ipsius promulgatam, quae est talis: 'et quamquam optatissimum est perpetuo fortunam quam florentissimam permanere, illa tamen aequalitas uitae non tantum habet sensum, quantum cum ex *mi*seris et perditis rebus ad meliorem statum fortuna reuocatur.'

24. Festinamus itaque itineribus magnis, ut ambitiosus magister armorum, ante adlapsum per Italicos de tyrannide ullum rumorem, in suspectis finibus appareret, uerum cursim nos properantes aeria uia quadam anteuolans prodiderat fama, et Agrippinam ingressi, inuenimus cuncta nostris conatibus altiora. 25. namque conuena undique multitudine trepide coepta fundante, coactisque copiis multis, pro statu rei praesentis

1 *om.* id 2 gesto imperatore rem *om.* et 3 *om.* ad 6 publicas. (*lac. 3 litt. in fin. vs.*) Et 7 *sq.* omni (*lac. 21 litt.*) Iamque 8 sé metũ 10 perpendes haberet tristitia recidentia 11 locos (*ex* locis *m1*) sunt substituunt (*lac. 10 litt. in fin. pag.*) 12 que 13 perpetui 14 qualitas 15 seris 15 *sq.* fortunae 19 *sq.* aeraria quadam 21 contibus 21 *sq.* trepidae 22 prostratur ei praesentibus

1 ⟨id⟩ *Gdt.* 2 gesta *G* imperatorem *G* et *add. Val.* 3 ad *add. Em2G* 5 tribunus: et protectores domesticos *bG* 6 ei coniunctis *Val.* secum duxit *BG* 7 *sq.* omnes propinqui et familiares. iamque *BG* 8 se metu⟨ens⟩ *Val.* se metum *Wm2* 10 perpendentes *EAG* perpendens *B* habere *HAG* tristia *EAG* accidentia *Cl.* praecedentia *G* recidiua *B* recedentia *Momms.* 11 locum suum *Her.* loco eorum *Cl.* locis suis *G* illico *B* *sine lac. BG* 12 in aeternis *BG* *add.* adytis *post* ipsius, *BG* 13 perpetim *BG* 14 ⟨ae⟩qualitas *Eyss.* ⟨ae⟩qua⟨bi⟩litas *Val.* 15 ⟨uoluptatis⟩ sensum *Corn.* ⟨mi⟩seris *Kiessl.* saeuis *BG* feris *Eyss.* 15 *sq.* fortuna *EBG* fortunae reuocamur *Her.* 19 aeria uia *Cl.* (*cf. 18, 6, 3*); uia *post* q. *tr. Nov,* aeria *EWm2* erratica *BG* 19 *sq.* quaedam *EBG* 21 conatibus *AG* comitibus *B* 22 pro statu rei praesentis *G* prosilit enim praesentibus *B*

id aptius uidebatur, ut ad imperatoris nouelli, per ludibriosa auspicia uirium accessu firmandi sensum ac uoluntatem, dux fle*xi*bilis uerteretur: quo uariis adsentandi figmentis, in mollius uergente securitate, nihil metuens hostile deciperetur. 26. cuius rei finis arduus uidebatur: erat enim cautius obseruandum, ut adpetitus oportunitati optemperarent, nec praecurrentes eam nec deserentes. qui *si* eluxissent intempestiue, constabat nos omnes sub elogio uno morte multandos. 355

27. Susceptus tamen idem dux leniter adactusque, inclinante negotio ipso ceruices, adorare sollemniter anhelantem celsius purpuratum, ut spectabilis colebatur et intimus: facilitate aditus honoreque mensae regalis adeo antepositus aliis, ut iam secretius de rerum summa consultaretur. 28. aegre ferebat Siluanus *ad* consulatum potestatesque sublimes elatis indignis, se *et* Vrsicinum solos post exudatos magnos pro re publica labores et crebros, ita fuisse despectos, ut ipse quidem per quaestiones familiarium sub disceptatione ignobili crudeliter agitatus, commisisse in maiestatem arcesseretur, alter uero ab oriente raptus odiis inimicorum addiceretur: et haec adsidue clam querebatur et palam. 29. terrebant nos tamen, cum dicerentur haec et similia, circumfrementia undique murmura causantis inopiam militis, et rapida celeritate ardentis angustias Alpium perrumpere Cottiarum.

30. In hoc aestu mentis ancipiti, ad effectum tendens consilium occulta scrutabamus indagine, sederatque tandem mutatis prae timore saepe sententiis, ut quaesitis magna industria cautis rei ministris, obstricto religionum consecratione conloquio, Bracchiati sollicitarentur atque Cornuti, fluxioris .... ubertate mercedis ad momentum omne

1 aptibus ludibrios 2 flebilis 3 molliendo *in* mollius, *ml* urgente 3-4 metus *in* metuens, *ml* 4 arduos 5 ne 6 *om.* si intempestiuae 9 sollempniter anhillantem ꝯ purpuratam 10 spetiabilis quae 12 aegrae *om.* ad potestatisque 13 *om.* et 14 dispectos 15 discerptatione 15 *sq.* agitatis cum misisse 17 adsiduae quaerebatur 20 altium perrumperet 22 quae 23 cauti spei 25 fluxioris (*lac. 22 litt. ras. 2 litt. in fin. lac.*) ubertate

1 id aptius *G* is actoribus ut *B* ludibriosa *Wm2G* ludibria *B* 2 accessus firmantis *G* fle⟨xi⟩bilis *Btl. Dederichs* fidelis *Momms.* flexilis *Pet.* 3 uergente *uulgo* 4 arduus *EBG* 5 cautis *Momms.* nec *EAG* 6 si *add. G* 9 purpuratum *EVal.* purpuram *BG* 10 ut spectabilis *EB* specialius *G* 12 ad *Wm2BG* potestatesque *Wm2BG* 13 et *Wm2BG* 14 despectos *EBG* 15 disceptatione *EG* discrepatione *B* agitatus *EG* 15 *sq.* commisisse *PBG* 17 adduceretur *BG* hoc *BG*. querebatur *EbG* 20 Alpium *EBG* perrumpere *Tm2BG* 22 scrutabamur *PBG* 23 cautis rei *Val.* cautis *BG* 24 Braccati *bG* (-cha- *B*) 25 fluxioris fidei et *G* (ingenii *B*)

355 uersabiles. 31. firmato itaque negotio, per sequestres quosdam gregarios, obscuritate ipsa ad id patrandum idoneos, praemiorum exspectatione accensus, solis ortu iam rutilo, subitus armatorum globus erupit, atque ut solet in dubiis rebus, audentior, caesis custodibus, regia penetrata, Siluanum extractum aedicula, quo exanimatus confugerat, ad conuenticulum ritus Christiani tendentem, densis gladiorum ictibus trucidarant.

32. Ita dux haut exilium meritorum, hoc genere oppetit mortis, metu calumniarum, quibus factione iniquorum inretitus est absens, ut tueri possit salutem, ad praesidia progressus extrema. 33. licet enim ob tempestiuam illam cum armaturis proditionem, ante Mursense proelium obligatum gratia retineret Constantium, ut dubium tamen *et* mutabilem uerebatur, licet patris quoque Boniti praetenderet fortia facta, Franci quidem sed pro Constantini partibus in bello ciuili acriter contra Licinianos saepe uersati. 34. euenerat autem *ut*, antequam huius modi aliquid agitaretur in Galliis, Romae in Circo maximo populus, — incertum r*el*atione quadam percitus an praesagio, — 'Siluanus deuic*tus* est', magnis uocibus exclamaret.

35. Igitur Siluano Agrippinae (ut relatum est) interfecto, inaestimabili gaudio re cognita princeps, insolentia coalitus et tumore, hoc quoque felicitatis suae prosperis cursibus adsignabat, eo more quo semper oderat fortiter facientes, ut quondam Domitianus, superare tamen quacumque arte contraria cupiebat. 36. tantumque afuit laudare industrie gesta, ut etiam quaedam scriberet de Gallicanis intercepta thesauris, quos nemo attigerat. idque scrutari iusserat artius interrogato Remigio, etiam tum rationario apparitionis armorum magistri, cui multo postea Valentiniani temporibus, laqueus uitam in causa Tripolitanae legationis

---

1 uersubiles 2-3 accensos 3 globos 5 signarum aut 7 aut 11 *om.* et 13 frangi 14 tantae quam 15 maxime 16 ratione praesagio et siluanus deuii est 18 siluanus agripinam 22 industriae 23 quandam 24 scrutarius serat 26 lacus legationes

---

1 uersabiles *EBG* 2-3 accensus *W. Meyer Spir.* 3 globus *EBG* erumpit *G* 4 audentius *Pet.* 5 Siluanum *Wm2G* signiorium *B* (-ori-*b*) signorum *Momms.* ad *Em2BG* haud *G* 6 tendens *Günther* trucidarunt *E* trucidant *G* 7 haut *Em2G* ad *B* gen⟨us mis⟩erae *Momms.* ⟨deformi⟩ genere *Her.* 11 et *BG* 12 patris Bonitii *G* patris Poniti *B* 13 Franci quidem *Val. om. BG* 14 ⟨u⟩t antequam *Tr. Cl.* (ut *ante* S. *l. 16, BG; ante* R. *l. 15, Val.*) a. *Wm2BG* 15 maximo *EBG* 16 r⟨el⟩atione *Btl.* praesagio *BG* 16*sq.* deuictus est *G* deuius est *B* deus est *Wm2* desiit esse *Boxh.* 18 Siluano *TBG* Agrippinae *G* ⟨apud⟩ Agrippinam *Her.* 23 quaedam *Wm2BG* interceptis *W. Meyer Spir. Momms.* 24 scrutari iusserat *EBG* acrius *W. Meyer Spir.* altius *Günther* 26 laqueus *AG* laqueos *Wm2* legationis *EBG*

eripuit. 37. post quae ita conpleta, Constantius ut iam caelo contiguus, casibusque imperaturus humanis, magniloquentia sufflabatur adulatorum, quos augebat ipse spernendo proiciendoque id genus parum callentes, ut Croesum legimus ideo regno suo *So*lonem expulisse praecipitem, quia blandiri nesciebat, et Dionysium intentasse poetae Filoxeno mortem, cum eum recitantem proprios uersus absurdos et inconcinnos, laudantibus cunctis, solus audiret immobilis. 38. quae res perniciosa uitiorum est altrix. ea demum enim laus grata esse potestati debet excelsae, cum interdum et uituperationi secus gestorum pateat locus. 355

6. 1. Iamque post securitatem quaestiones agitabantur ex more, et uinculis catenisque plures ut noxii plectebantur. exurgebat enim efferuens laetitia Paulus, tartareus ille delator, ad uenenatas artes suas licentius exercendas, et inquirentibus in negotium consistorianis atque militaribus (ut praeceptum est) Proculus admouetur eculeo, Siluani domesticus, homo gracilis et morbosus, metuentibus cunctis, ne ui nimia tormentorum, leui corpore fatigato, reos atrocium criminum promisce citari faceret multos. uerum contra quam speratum est contigit. 2. memor enim somnii quo uetitus erat per quietem (ut ipse firmauit) pulsare quendam insontem, usque ad confinia mortis uexatus, nec nominauit nec prodidit aliquem, sed adserebat factum Siluani constanter, id eum cogitasse quod iniit, non cupiditate sed necessitate conpulsum, argumento euidenti demonstrans. 3. causam enim probabilem ponebat in medio, multorum testimoniis claram, quod die quinto antequam infulas susciperet principatus, donatum stipendio militem Constanti nomine adlocutus est, fortis esset et fidus. unde apparebat quod si praesumere fortunae superioris insignia conaretur, auri tam graue pondus *lar*giretur ut suum. 4. post hunc damna-

---

1 erupit que 2 quae adula**torum (*fu.* ba) 4 cruessum regnos suolonem expulsisse 5 dionisium intentare montem 7 audire que pernitiosa 9 uetiperationi gessiorum 11 noxi phetebantur 12 illas aduenae natas 18 insontem *add. m2* 19 uexatur 20 ideo 23 et *post* susciperet 24 milite 25 praesumeret 26 giretur

---

1 eripuit *Tm2A* rupit *G* 2 magniloquentia fastuque sufflabatur *BG* 4 Croesum *PBG* regno suo Solonem *BG* regno S. *E* expulisse *EBG* 5 intentasse *A* mortem *Wm2BG* 7 audiret *Wm2BG* 9 uitiperationi *EBG* gestorum *EBG* 10 per *Gdt.* 11 noxii *EbG* plectebantur *EG* (pete-*b*) de more ex uinculis et cathenisque *BG* (*om.* et, *G*; -que, *b*) 12 ille *EAG* ad uenenatas *EBG* 18 quenquam *Tm2AG* 19 uexatus *EBG* 20 *post* Siluani *dist. Momms.* id eum *G* 23 susciperet principatus *EG* 24 militem *EBG* 25 praesumere *Val.* 26 ⟨lar⟩giretur *Boxh. Val.* largiri *E* repetere *BG*

355 torum sorte Poemenius raptus ad supplicium interiit, qui (ut supra retulimus) cum Treueri ciuitatem Caesari clausissent Decentio, ad defendendam plebem electus est. tum Asclepiodotus et Lutto et Maudio comites interempti sunt, aliique plures, haec et similia perplexe temporis obstinatione scrutante.

355-6 **7.** 1. Dum has exitiorum communium clades suscitat turbo feralis, urbem aeternam Leontius regens, multa spectati iudicis documenta praebebat, in audiendo celerior, *in* disceptando iustissimus, natura beniuolus, licet auctoritatis causa seruandae, acer quibusdam uidebatur, et inclinatior ad *d*am*n*andum. 2. prima igitur cau*sa* seditionis in eum concitandae uilissima fuit et leuis. Filoromum enim aurigam rapi praeceptum, secuta plebs omnis, uelut defensura proprium pignus, terribili impetu praefectum incessebat ut timidum, sed ille stabilis et erectus, inmissis apparitoribus, correptos aliquos uexatosque tormentis, nec strepente ullo nec obsistente, insulari poena multauit. 3. diebusque paucis secutis, cum itidem plebs excita calore quo consueuit, uini causando inopiam, ad Septemzodium conuenisset, celebrem locum, ubi operis ambitiosi Nymfaeum Marcus condidit imperator, illuc de industria pergens praefectus, ab omni toga apparitioneque rogabatur enixius, ne in multitudinem se adrogantem inmitteret et minacem, ex commotione pristina saeuientem: difficilis ad pauorem, recta tetendit, adeo ut eum obsequen- . . . . desereret, licet in periculum festinantem abruptum. 4. insidens itaque uehiculo, cum speciosa fiducia contuebatur acribus oculis tumultuantium undique cuneorum, ueluti serpentium uultus, perpessusque

---

1 suprae 𝔡 2 treuere clausisent 𝔡 6 clabes 7 iudices 7-8 praecipiebat 8 celeri disceptando 10 amandum aut 12 omnes *cpd.* 13 incessabat 14 correctos 15 multati sunt 16 ididem 17 at lecebrem 18 nymfeum illud 19 ad apparitionique 𝔡 21 recti 21 *sq.* obsequen (*lac. 12 litt.*) desereret 23 conturbatur 24 uelut inserpentium

---

2 Treuiri *bG* 3 Mandio *CVal.* 4 imperatoris *Corn.* 6 clades *EBG* 7 iudicis *EBG* 7-8 praebebat *EA* prae se ferebat *Tm2* 8 celeri⟨or⟩ *Cl. c. c.* (*uel* -r⟨i⟩mus) celer in *EBG* 10 ⟨d⟩am⟨n⟩andum *Btl. Erfurdt.* causa *E* (*uel* ansa) *Boxh.* ars *BG* materia *Schneider* a⟨mp⟩la *Tr.* 12 omnis *EBG* 13 incessebat *BG* tumidum *C. F. W. M.* 14 correptos *EBG* 15 mulctauit *Tm2G* 16 itidem *G* ad idem *B* uim *RBG* inopiam *om. RBG* 17 Septizonium *Wm2bG* celebrem *EBG* 18 illuc *EBG* illuc⟨que⟩ *Günther* 19 ab omni toga *Wm2G* a dominicoga *B* 21 difficilisque *G* ⟨sed ille⟩ difficilis *Val.* 21 recta *Btl.* recte *WVal.* ⟨e⟩recti⟨us⟩ *Her.* 21 *sq.* obsequentium pars *G* obsequentem facile *B* obsequen⟨s praefecturae apparitio⟩ *Seeck* 22 ⟨sci⟩licet *Btl.* licet *ante* ab *l. 19 tr. Her.* 23 contuebatur *AG* 24 tumultuantum *G* ueluti serpentium *G* uelut in⟨festarum s. *Nov.* uelut s. *Her scr. in seq.* multa in se dici

multa dici probrosa, agnitum quendam inter alios eminentem, uasti corporis rutilique capilli, interrogauit an ipse esset Petrus Valuomeres (ut audierat) cognomento: eumque cum esse sonu respondisset obiurgatorio, ut seditiosorum antesignanum olim sibi conpertum, reclamantibus multis, pos terga manibus uinctis, suspendi praecepit. 5. quo uiso sublimi, tribuliumque adiumentum nequicquam inplorante, uulgus omne paulo ante confertum, per uaria urbis membra diffusum, ita euanuit, ut turbarum acerrimus concitor, tamquam in iudiciali secreto exaratis lateribus, ad Picenum eiceretur, ubi postea ausus eripere uirginis non obscurae pudorem, Patruini consularis sententia, supplicio est capitali addictus. 355

6. Hoc administrante Leontio, Liberius Christianae legis antistes, a Constantio ad comitatum mitti praeceptus est, tamquam imperatoriis iussis, et plurimorum sui consortium decretis obsistens, in re quam breui textu percurram. 6. Athanasium episcopum eo tempore apud Alexandriam, ultra professionem altius se efferentem, scitarique conatum externa, ut prodidere rumores adsidui, coetus in unum quaesitus eiusdem legis cultorum (synodus ut appellant,) remouit a sacramento quod optinebat. 8. dicebatur enim fatidicarum sortium fidem, quaeue augurales portenderent alites, scientissime callens, aliquotiens praedixisse futura: super his intendebantur ei alia quoque, a proposito legis abhorrentia cui praesidebat. 9. hunc per subscriptionem abicere sede sacerdotali, paria sentiens ceteris, iubente principe Liberius monitus, perseueranter renitebatur, nec uisum hominem nec auditum damnare nefas ultimum saepe exclamans, aperte scilicet recalcitrans imperatoris arbitrio. 10. id enim ille Athanasio semper infestus, licet sciret impletum, tamen auctoritate quoque potiore aeternae urbis episcopi firmari desiderio nitebatur ardenti: quo non impetrato, Liberius aegre populi metu, qui eius amore flagrabat, cum magna difficultate noctis medio potuit asportari.

---

1 eminentium 2 rutulique 3 esset 6 omni pauli 7 et 8 iudicialia 9 uirgines 10 ei id 11 antestes ꝯ 13 iussisset suis 16 quesitus 16 *sq.* loci multorum sinodus 18 fidemque uel (*cpd.*) 20 praeposito 22 renitebantur 23 hominum 24 recalce trans arbitrior 24 *sq.* athasio ꝯ 26 potiores urbes 27 imperato

---

1 eminentem *EBG* 2 rutilique *BG* Baldom- *Her.* 3 esse *EBG* sono *EBG* 5 post terga *PBG* 6 omne paulo *EBG* 7 ut *BG* 8 iudiciali *G* 9 uirginis *Em2G* 10 consulari *BG* est *Wm2 uulgo* ob id *BG* periit *Eyss.* obiit *Pet.* oppetit *Her.* 12 imperatoris *bG* 13 iussis et *G* sui *G* 15 sciscitarique *BG* 16 *sq.* legis cultorum *Kiessl.* 18 fidem quaeue *G* 20 proposito *EA* 22 renitebatur *EG* retinebatur *B* 23 hominem *Em2BG* 24 recalcitrans *EBG* arbitrio *EBG* 25 qua *BG* 26 potiore *Wm2Val.* potioris *Langen Momms.* urbis *EBG* 27 impetrato *EBG* motu *Momms.*

355 **8.** 1. Et haec quidem Romae (ut ostendit textus superior,) agebantur. Constantium uero exagitabant adsidui *nuntii*, deploratas iam Gallias indicantes, nullo renitente ad internicionem barbaris uastantibus uniuersa: aestuansque diu qua ui propulsaret aerumnas, ipse in Italia residens, ut cupiebat, — periculosum enim existimabat se in partem contrudere longe dimotam, — repperit tandem consilium rectum, et Iulianum patruelem fratrem haut ita dudum ab Achaico tractu accitum, etiam tum palliatum, in societatem imperii adsciscere cogitabat. 2. id ubi urgente malorum inpendentium mole, confessus est proximis, succumbere tot necessitatibus tamque crebris unum se (quod numquam fecerat) aperte demonstrans: illi in adsentationem nimiam eruditi, infatuabant hominem †, nihil esse ita asperum dictitantes, quod praepotens eius uirtus, fortunaque tam uicina sideribus, non superaret ex more. addebantque noxarum conscientia stimulante conplures, deinceps caueri debere Caesaris nomen, replicantes gesta sub Gallo. 3. quis adnitentibus obstinate, opponebat se sola regina, incertum migrationem ad longinqua pertimescens, an pro natiua prudentia consulens in commune, omnibusque memorans anteponi debere propinquum. post multa *ita*que per deliberationes ambiguas actita*ta*, stetit fixa sententia, abiectisque disputationibus inritis, ad imperium placuit Iulianum adsumi. 4. et cum uenisset accitus, praedicto die aduocato omni quod aderat conmilitio, tribunali *ad al*tiorem suggestum erecto, quod aquilae circumdederunt et signa, Augustus insistens, eumque manu retinens dextera, haec sermone placido perorauit:

5. 'Adsistimus apud uos — optimi rei publicae defensores, — causae communi uno paene omnium spiritu uindicandae, quam acturus tamquam aput aequos iudices succinctius edocebo. 6. post interitum rebellium

2 *om.* nuntii 3 internitionem 4 ipsa 7 achaia contractu accitu 8 palleatum 9 molle succumberet 12 esse has ita ∍ quae 15 optinebat 18 multaque 18 *sq.* actitaste ut 19 adiectisque 20 adsumet prodicto 21 tribunali (*lac. 7 litt.*) tiorem 22 insiginens 23 manum placitio 26 poetae quos

2 nuntii *add. Wm2Nm2BG* ⟨rumores⟩ *Tr.* 4 ipse *BG* 7 Achaico tractu *Lind.* Achaia contractum *Wm2BG* accitum *ELind.* 9 mole *EBG* est confessus *transpos. PBG* succumbere *EAG* 11 -one nimia *Corn.* infatuabant ⟨imperatorem, spirantem iam ultra⟩ hominem *Her.* hominem *om. BG* 12 ita *G* his ita *B* eius *D* ei *A om. cett.* 15 opponebat *NG* 18 ⟨ita⟩que *Nov.* 18 *sq.* actitata stetit *G* actitarat ut *B* 19 abiectisque *EG* 20 adsumi. Et *Günther, Pet.* adsumere *PBG* adsum⟨ere⟩ et *Haupt* predicto *EBG* 21 tribunali ad altiorem *BG* tribunali altiorem *Wm2N* tribunali in altiorem *E* 22 insistens *Val. Haupt* inscendens *G* insigniter *B* 23 manu *EBG* placido *EbG* 26 apud aequos *G*

tyrannorum, quos ad haec temptanda quae mouerunt, rabies egit et furor, 355
uelut impiis eorum manibus Romano sanguine parentantes, persultant barbari Gallias, rupta limitum pace: hac animati fiducia, quod nos per disiunctissimas terras, arduae necessitates adstringunt. 7. huic igitur malo ultra adposita iam proserpenti, si dum patitur tempus, occurrerit nostri uestrique consulti suffragium, et colla superbarum gentium detumiscent, et imperii fines erunt intacti. restat *ut* ue*n*tur*or*um spem quam gero, secundo roboretis effectu. 8. Iulianum hunc fratrem meum patruelem (ut nostis,) uerecundia qua nobis ita ut necessitudine carus est, recte spectatum, iamque elucentis industriae iuuenem, in Caesaris adhibere potestatem exopto, coeptis (si uidentur utilia,) etiam uestra consensione firmandis.'

9. Dicere super his plura conantem, interpellans contio lenius prohibebat, arbitrium summi numinis id esse non mentis humanae, uelut praescia uenturi procl*am*ans. 10. stansque imperator inmobilis dum silerent, residua fidentius explicauit: 'quia igitur uestrum quoque fauorem adesse, fremitus indicat laetus, aduliscens uigoris tranquilli, cuius temperati mores imitandi sunt potius quam praedicandi, ad honorem †prope speratum exsurgat: cuius praeclaram indolem bonis artibus institutam, hoc ipso plene uideor exposuisse quod elegi. ergo eum praesente nutu dei caelestis, amictu principali uelabo.

11. Dixit moxque indutum auita purpura Iulianum, et Caesarem cum exercitus gaudio declaratum, his adloquitur contractiore uultu submaestum:

12. 'Recepisti primaeuus originis tuae splendidum florem, amantissime mihi omnium frater: aucta gloria mea, confiteor, qui iustius in deferenda

---

5 proserpentis dum 7 restat ueturum 8 roboretis *m1 in* ruboretis, *m2* 10 eluoctes 12 concessione 14 nominis 15 praedans 17 *sq.* tempora timores emittendi 18 *sq.* prope speratum 23 *sq.* submestum 25 recipisti primeuus 26 iustus in

---

2 insultant *BG* 5 u. opposita *G* ultor appositus *B* proserpenti dum *Wm2BG*; si *add. Val.* 7 restat ⟨ut⟩ ue⟨n⟩tur⟨or⟩um *Her.* (*cf. 21, 10, 2*) r. ut rerum *G* restituturum specie *B* restat ut uestram *Wm2* r. ⟨ut⟩ notorum *Momms.* 10 elucentis industriae *Wm2G* euoluens industria *B* 12 consensione *Val.* 13 ⟨uio⟩len⟨t⟩ius *Momms.* 14 numinis *Tm2A* Jouis *BG* 15 proclamans *Wm2 Cl. c. c.* praedicans *EBG* praedic⟨e⟩ns *Tr.* 16 fauores *G* 17 *sq.* temperati mores *Em2BG* 18 imitandi *A* 18 *sq.* prosperatum *PBG* properatum *A* prope ⟨de⟩speratum *Val.* prospera aui *Btl.* prope ⟨in⟩speratum *Corn.* pro re speratum *Her.* prope⟨re⟩ speratum *Cl.* 20 ego *BG* praesentem *Momms.* 25 tui *G* 26 auctam gloriam meam *Btl. Corn. Madv.* quia *Madv.* iust⟨i⟩us in *Spanh.* iust⟨i⟩us *Btl. Corn. Madv.*

355 suppari potestate nobilitati mihi propinquae, quam ipsa potestate uideor esse sublimis. 13. adesto igitur laborum periculorumque particeps, et tutelam ministerii suscipe Galliarum, omni beneficentia partes leuaturus adflictas; et si hostilibus congredi sit necesse, fixo gradu consiste inter signiferos ipsos, audendi in tempore consideratus hortator, pugnantes accendens praeeundo cautissime, turbatosque subsidiis fulciens, modesteque increpans desides, uerissimus testis adfuturus industriis et ignauis. 14. proinde urgente rei magnitudine, perge uir fortis, ducturus uiros itidem fortes. aderimus nobis uicissim amoris robusta constantia, militabimus simul, una orbem pacatum, deus modo uelit quod oramus, pari moderatione pietateque recturi. mecum ubique uideberis praesens, et ego tibi quodcumque acturo non deero. ad summam i, propera sociis omnium uotis, uelut adsignatam tibi ab ipsa re publica, stationem cura peruigili defensurus.'

15. Nemo post haec finita reticuit, sed militares omnes horrendo fragore scuta genibus inlidentes, (quod est prosperitatis indicium plenum: nam contra cum hastis clipei feriuntur, irae documentum est et doloris,) inmane quo quantoque gaudio praeter paucos Augusti probauere iudicium, Caesaremque admiratione digna suscipiebant, imperatorii muricis fulgore flagrantem. 16. cuius oculos cum uenustate terribilis, uultumque excitatius gratum, diu multumque contuentes, qui futurus sit colligebant, uelut scrutatis ueteribus libris, quorum lectio per corporum signa pandit animarum interna. eumque ut potiori reuerentia seruaretur, nec supra modum laudabant, nec infra quam decebat, atque ideo censorum uoces

---

1 superari nobilitate propinque 2 sublimes 3 tutela beneficientia 4 adflictis 5 audiendi 6 subsidiens fulcens *in* fulciens, *ml* modeste**** (*fu.* quid) 7 ignauiis 11 uidebaris 12 adsuma mihi 13 curam 15 se 16 fragare *in* fragore, *ml* inlidentis 17 dolores 18 quo quantaque gaudia probabere 20 *sq.* extatius *in* excitatius, *ml* 22 scrutantis 23 reuouerentia suprae ♂ 24 censorium

---

1 suppari *Corn.* superiori *G* super hac re *B* superior *Cl.* nobilitati *G* 2 sublimis *EBG* 3 tutelam *EBG* mei instar *Corn.* minister *Momms.* interim *Her.* 4 adflictas *Wm2BG* hostibus *EBG* 5 audendi *EBG* in *om. BG* 6 subsidiis *Em2AG* subsidens *B* c. *ante* f. *tr. Seeck* modesteque *Cl.* 7 ignauis *EAG* gnauis *Btl.* 8 proin *BG* 11 uideberis *EBG* 12 summam i *Val.* summa mihi *G* summam mihi *B* summam igitur *Günther* 13 cura *EBG* 15 sed *EBG* 16 inlidentes *Wm2BG* 17 doloris *EBG* 18 quantoque gaudio *BG* probauere *EBG* 19 suspiciebant *Btl.* 20 terribiles *AG* 21 multum diuque *tr. BG* 22 scrutatis *Em2BG* 23 animorum *Gdt.* reuerentia *EBG* 24 censorum *EBG*

sunt aestimatae, non militum. 17. susceptus denique ad consessum uehiculi, receptusque in regiam, hunc uersum ex Homerico carmine susurrabat: *ἔλλαβε πορφύρεος θάνατος καὶ μοῖρα κραταιή.* 355

Haec diem octauum iduum Nouembrium gesta sunt, cum Arbetionem consulem annus haberet et Lollianum. 18. deinde diebus paucis Helena uirgine Constanti sorore, eidem Caesari iugali foedere copulata, paratisque uniuersis, quae maturitas proficiscendi poscebat, comitatu paruo suscepto, kalendis Decembribus egressus est deductusque ab Augusto, ad usque locum duabus columnis insignem, qui Laumellum interiacet et Ticinum, itineribus rectis Taurinos peruenit, ubi nuntio percellitur graui, qui nuper in comitatum Augusti perlatus, de industria silebatur, ne parata diffluerent. 19. indicabat autem Coloniam Agrippinam, ampli nominis urbem in secunda Germania, pertinaci barbarorum obsidione reseratam magnis uiribus et deletam. 20. quo maerore perculsus, uelut primo aduentantium malorum auspicio, murmurans querulis uocibus saepe audiebatur: nihil se plus adsecutum, quam ut occupatior interiret. 21. cumque Viennam uenisset, ingredientem optatum quidem et impetrabilem honorifice susceptura omnis aetas concurrebat et dignitas, proculque uisum plebs uniuersa, cum uicinitate finitima, imperatorem clementem appellans et faustum, praeuia consonis laudibus celebrabat, auidius pompam regiam in principe legitimo cernens: communiumque remedium aerumnarum in eius locabat aduentu, salutarem quendam genium adfulsisse, conclamatis negotiis arbitrata. 22. tunc anus quaedam orba luminibus, cum percontando quinam esset ingressus, Iulianum Caesarem conperisset, exclamauit hunc deorum templa reparaturum.

---

1 confessum 2 carmines 3 ΕΜΑΒΕΙΤΟ ΡΦΥΡΕΟϹΘΑΝΑΤΟϹΙϹΑΤΜΥΡΑΤΕΗ *lac. 18 litt. in fin. pag.* 4 die octalium nouemuriem 4-5 arbitionem 8 paruo* (*fu.* c) 9 laomellum 10 *sq.* per (*lac. 3 litt. in qua add.* cu *m3*) litur 12 *sq.* agripinam 13 barbarum *in* barbarorum, *m1* 14 delatam merore 16 occupator 17 biennam 18 imperabilem 22 salutare 23 conclamantis quedam orta

---

1 consessum *EBG* 2 carmine *EBG* 3 *καὶ μοῖρα κραταίη AG B adducit Il. B 204-5* diem octauum *Kiessl.* die octauo *EBG* nouembrium *EBG* 4-5 arbetionem *Hb* 6 uirgine *om. RBG* coniugali *BG* 9 Laumellum *Wm2G* Lacmellum *B* 10 *sq.* percellitur *G* perculitur *EWPCN* perculsus *B* 14 et *tr. ante* magnis, *BG* deletam *EBG* rumore *Corn.* 16 occupatior *AG* 17 Viennam *EBG* 18 impetrabilem *Val.* imperatorem *BG* fauorabilem *Schneider* insperabilem *Pet.* 22 salutarem *EBG* 23 conclamatis *Wm2N Lind.* conclamans *BG* nec secius (*pro* negotiis) *BG* orba *EBG*

9. 1. Proinde quoniam — ut Mantuanus uates praedixit excelsus, — 'maius opus moueo' maiorque mihi rerum nascitur *or*do, Galliarum tractus et situm ostendere puto nunc tempestiuum, ne inter procinctus ardentes, proeliorumque uarios casus, ignota quibusdam expediens, imitari uidear desides nauticos, adtrita lintea cum rudentibus, quae licuit parari securius, inter fluctus resarcire coactos et tempestates. 2. ambigentes super origine prima Gallorum, scriptores ueteres notitiam reliquere negotii semiplenam, sed postea Timagenes, et diligentia Graecus et lingua, haec quae diu sunt ignorata, collegit ex multiplicibus libris. cuius fidem secuti, obscuritate dimota, eadem distincte docebimus et aperte. 3. Aborigines primos in his regionibus quidam uisos esse firmarunt, Celtas nomine regis amabilis et matris eius uocabulo Galatas dictos, — ita enim Gallos sermo Graecus appellat, — alii Doriensis antiquiorem secutos Herculem oceani locos inhabitasse confines. 4. Drysidae memorant re uera fuisse populi partem indigenam, sed alios quoque ab insulis extimis confluxisse et tractibus transrhenanis, crebritate bellorum et adluuione feruidi maris sedibus suis expulsos. 5. aiunt quidam paucos post excidium Troiae fugitantes Graecos ubique dispersos, loca haec occupasse tunc uacua. 6. regionum autem incolae id magis omnibus adseuerant, quod etiam nos legimus in monumentis eorum incisum, Amfitryonis filium Herculem, ad Geryonis et Taurisci saeuium tyrannorum perniciem festinasse, quorum alter Hispanias, alter Gallias infestabat: superatisque ambobus, coisse cum generosis feminis suscepisseque liberos plures, et eos partes quibus imperitabant, suis nominibus appellasse. 7. a Focaea uero Asiaticus populus, Harpali inclementiam uitans, Cyri regis praefecti, Italiam nauigio petit, cuius pars in Lucania Veliam, alia condidit in Viennensi Massiliam: dein secutis aetatibus oppida aucta uirium copia instituere non pauca. set declinanda uarietas saepe satietati coniuncta.

2 opus moueo maius *in* maius opus moueo, *m1* de *m1;* ordo *add. m3* 5 uideor desidens 7-8 relinquere negotiis 8 postea ut imagines diligentius 10 distinete *in* distinte, *m1* (?) 12 galatos *in* galatas, *m1* 14 drasidae 16 ex transrenanis 18 troiae et 21 saeuum 23 suscipisseque 24 focea 26 lucaniam ueliamalia (a *uocis* uelia *add. m2*) 27 mansiliam ꝯ 28 paucas et satietatis

2 ordo *Wm2BG* 5 uidear desides *EBG* ⟨re⟩parari *Nov.* 7 reliquere *EBG* 7-8 negocii *BG* 8 Timagenes *Em2AG* ut Timagenes *PB* et diligentia *Cm2G* d. *B* 9 *om.* haec, *BG* 14 Drysidae *Val.* 16 et *G* 18 Troiae fugitantes *G* T. f. et *Seeck* 21 saeuium *Val.* saeuorum *BG* 24 patrias *Btl.* 25 Harpagi *Lind.* 26 petiit *G* Lucania *Em2BG* 28 pauca sed *G* p. et *B* satietati *EG* societatis *B*

8. per haec loca hominibus paulatim excultis, uiguere studia laudabilium doctrinarum, inchoata per bardos et euhagis et dry*s*idas. et bardi quidem fortia uirorum inlustrium facta, heroicis conposita uersibus, cum dulcibus lyrae modulis cantitarunt, euhages uero scrutantes †seruiani et sublimia naturae pandere conabantur. ceteris drysidae ingeniis celsiores, ut auctoritas Pythagorae decreuit, sodaliciis adstricti consortiis, quaestionibus occultarum rerum altarumque erecti sunt, et despectantes humana, pronuntiarunt animas inmortales.

10. 1. Hanc Galliarum plagam ob suggestus montium arduos, et horrore niuali semper obductos, orbis residui incolis antehac paene ignotam, nisi qua litoribus est uicina, munimina claudunt undique natura uelut arte circumdata. 2. et a latere quidem australi, Tyrrheno adluitur et Gallico mari: qua caeleste suspicit plaustrum, a feris gentibus fluentis distinguitur Rheni: ubi occidentali subiecta est sideri, oceano et altitudine Pyrenaea arcetur; unde ad solis ortus attollitur, aggeribus cedit Alpium Cottiarum: quas rex Cottius perdomitis Galliis, solus in angustiis latens, inuiaque locorum asperitate confisus, lenito tandem tumore, in amicitiam Octauiani receptus principis†, molibus magnis exstruxit, ad uicem memorabilis muneris, conpendiarias et uiantibus oportunas, medias inter alias Alpes uetustas, super quibus conperta paulo postea referemus. 3. in his Alpibus Cottiis, quarum initium a Segusione est oppido, praecelsum erigitur iugum, nulli fere sine discrimine penetrabile. 4. est enim e Galliis uenientibus prona humilitate deuexum, pendentium saxorum altrinsecus uisu terribile, praesertim uerno tempore†, cum liquente gelu niuibusque solutis flatu calidiore uentorum, per diruptas utrimque an-

2 uardos dratis uardi 4 euhagis seruiani 5 inter es dryaridae 6 pythagore 7-8 et — inmortales *add. m2 ad or.*; *ras. 12 litt. in textu* 11 munimima 12 tyrrheno 13 quae 15 pyrenei surgitur a 17 confisum 18 receptu *in* receptis, *m1* at 19 uiuantibus 21 segutione 22 feres inedia crimine penetrabili 25 flata

1 post hoc loci *BG* ingruere *BG* 2 bardos *BG* Eubages *G* Eusebios *B* Druidas *G* druidis *N* Toctusages *B* Bardi *BG* 4 Eubages *G* Eubagi *b* seruiani (et *praeterea*) *ut dittogr. del. Kell.*: seriem *Wm2N* summa *BG* inania *Schn.* arcana *Drechsler* perennia *Seguine* 5 ceteris *Her.* inter hos *Wm2BG* i. eos *Eyss.* eis *Nov.* in⟨terna. ce⟩teris *Her. nunc* interius *Pet.* Druidae *NBG* drasidae *Gdt.* 6 consortiis⟨que⟩ *Corn.* 7 e⟨xe⟩rciti sunt *Corn.* 11 munimina *EbG* 13 qua *Em2G* 15 Pyrenaea *Cl.* arcetur *Cl.* cingitur *Wm2* urgetur *Eyss.* fulcitur *Her.* ad *PBG* aggeri succedit *Niemeyer* 16 uias *Gdt.* 17 confisus *BG* timore *BG* 18 receptus *EBG* principiis *Her.* ad *PBG* 19 uiantibus *Wm2bG* 21 Segusione *AG* Segusio *B* oppido est *tr. BG* 22 fere sine discrimine penetrabile *Wm2BG*

gustias et lacunas, pruinarum congerie latebrosas, descendentes cunctantibus plantis homines et iumenta procidunt et carpenta; idque remedium ad arcendum exitium repertum est solum, quod pleraque uehicula uastis funibus inligata, pone cohibente uirorum uel bouum nisu ualido uix gressu reptante, paulo tutius deuoluuntur. et haec (ut diximus) anni uerno contingunt. 5. hieme uero humus crustata frigoribus, et tamquam leuigata ideoque labilis, incessum praecipitantem inpellit; et patulae ualles per spatia plana glacie perfidae uorant non numquam transeuntes. ob quae locorum callidi eminentes ligneos stilos per cautiora loca defigunt, ut eorum series uiatorem ducat innoxium: qui si niuibus operti latuerint, *aut* montanis defluentibus riuis euersi, calles agrestibus praeuiis difficile peruaduntur. 6. a summitate autem huius Italici cliui, planities ad usque stationem nomine Martis per septem extenditur milia, et hinc alia celsitudo erectior, aegreque superabilis, ad Matronae porrigitur uerticem, cuius uocabulum casus feminae nobilis dedit. unde decliue quidem iter sed expeditius ad usque castellum Brigantiam patet. 7. huius sepulchrum reguli quem itinera struxisse retulimus, Segusione est moenibus proximum, manesque eius ratione gemina religiose coluntur, quod iusto moderamine rexerat suos, et adscitus in societatem rei Romanae, quietem genti praestitit sempiternam. 8. et licet haec quam diximus uiam, media sit et conpendiaria, magisque celebris, tamen etiam aliae multo antea temporibus sunt constructae diuersis. 9. et primam Thebaeus Hercules ad Geryonem extinguendum (ut relatum est) et Tauriscum, lenius gradiens, prope maritimas conposuit Alpes, hisque *Graiarum* indidit nomen; Monoeci similiter arcem et portum, ad perennem sui memoriam consecrauit. deinde emensis postea saeculis multis, hac ex causa sunt Alpes excogitatae Poeninae. 10. superioris Africani pater Publius Cornelius Scipio, Saguntinis memorabilibus aerumnis et fide,

---

4 bonum nisi 7 patule 8 glatiae 9 que 9 *sq.* defiguntur 11 aut *om.* graues (*punctis trinis bis superpositis*) 12 peruaduntur 12 *sq.* planicies 14 aegraeque 15 *sq.* decliuae 16 uirgantiam 18 religione 23 thebeus hirculis 24 *sq.* hique harum 25 moeneci at 28 memorabili[bus] (bus *m2*; s *m1*)

---

3 est *om. BG* 4 colligata *BG* boum nisu *Wm2BG* 9 locorum *om. BG* 9 *sq.* defigunt *EbG* 11 aut montanis *Wm2 Btl.* montanis⟨ue⟩ *Gdt.* calles *Pet.* glacies *Btl.* gnaris *Haupt om. EDWm2G* 12 peruadunt *Haupt* 15 cui *Nov.* 16 Brigantiam *Val.* 18 religiose *uulgo* 22 et *om. BG* 23 Thebanus *BG* Hercules *EBG* 24 len⟨t⟩ius *Btl.* hisque *T Val.* hicque *BG* ⟨Grai⟩arum *Val.* 25 nomen indidit *tr. BG* Monoeci *AG* Moneci *B* ad *EbG*

pertinaci destinatione Afrorum obsessis, iturus auxilio, in Hispaniam traduxit onustam manu ualida classem, sed ciuitate potiore Marte deleta, Hannibalem sequi nequiens, triduo ante transito Rhodano, ad partes Italiae contendentem, nauigatione ueloci intercurso spatio maris haut longo, degressurum montibus apud Genuam obseruabat, Liguriae oppidum, ut cum eo (si copiam fors dedisset) uiarum asperitate fatigato decerneret in planitie. 11. consulens tamen rei communi, Cn. Scipionem fratrem ire monuit in Hispanias, ut Hasdrubalem exinde similiter erupturum arceret. quae Hannibal doctus *a* perfugis, ut erat expeditae mentis et callidae, Taurinis ducentibus accolis, per Tricasinos et oram Vocontiorum extremam, ad saltus Tricorios uenit. indeque exorsus, aliud iter antehac insuperabile fecit: excisaque rupe in inmensum elata, quam cremando ui magna flammarum, acetoque infuso dissoluit, per Druentiam flumen, gurgitibus uagis intutum, regiones occupauit Etruscas. hactenus super Alpibus; nunc ad restantia ueniamus.

11. 1. Temporibus priscis, cum laterent hae partes ut barbarae, tripertitae fuisse creduntur, in Celtas eosdemque Gallos diuisae, et Aquitanos et Belgas, lingua institutis legibusque discrepantes. 2. et Gallos quidem (qui Celtae sunt) ab Aquitanis Garunna disterminat flumen, a Pyrenaeis oriens collibus, postque oppida multa transcursa, in oceano delitiscens. 3. a Belgis uero eandem gentem Matrona discindit et Sequana, amnes magnitudinis geminae; qui fluentes per Lugdunensem, post circumclausum ambitu insulari Parisiorum castellum, Luticiam nomine,

---

1 pertinaci et fide *in* et fide pertinaci *m1* aforum auxilio *add. m2 in marg.* 2 honustam 3 neque ens 5 digressurum 5 *sq.* oppidum — asperitate *add. m2 in marg.; ras. 9 litt. in textu* 7 planicie comuni ꝯ gn. *add. m2 in ras.* 8 ire *add. m2 in ras.* 9 *om.* a 10 *sq.* uocon tigrum tricorios *m1 in* trigorios, *m2* 12 fecit (*cpd.*) *add. m2* 13 acetoque infuso acitoquae (*punctis trinis bis superscriptis*) insolidis soluit droentiam 14 intotum 15 se per 17 tripentitae 17 *sq.* aequitanos 18 quae 19 celte 20 pyreneis 21 uero (*cpd.*) *add. m2* descendit *m1 in* distendit, *m2;* discernit *m3* 22 amnes (-nis, *m3*) 23 i *alt. in* parisiorum *add. m2* luticia

---

1 Afrorum *PBG* 3 assequi *BG* nequiens *Wm2BG* 3 *sq.* Italiae partes *tr. BG* 5 degressurum *Val.* 9 a *BG* 10 Tricastinos *EBG Val.* 10 *sq.* Vocontiorum *BG* 11 Tricorios *PBG* 13 dissoluit *AG* que in solidis soluit *EB* in solum dissoluit *Wm2* insolidis soluit *Madv.* igni dissoluit *Eyss.* in solidam soluit *Gdt.* 14 intutum *Wm2G* in tortum *A* 15 super *Hm2BG* 17 tripartitae *Wm2BG* Aquitanos *EBG* 18 *om.* que *BG* 19 sunt Celtae *tr. BG* Garumna *EBG* 21 discindit *G* distendit *B* 23 Lutetiam *BG*

consociati, meantesque protinus prope castra Constantia funduntur in mare. 4. horum omnium aput ueteres Belgae dicebantur esse fortissimi, ea propter quod ab humaniore cultu longe discreti, nec aduenticiis *ef*feminati deliciis, diu cum transrhenanis certauere Germanis. 5. Aquitani enim ad quorum litora ut proxima placidaque, merces aduenticiae conuehuntur, moribus ad mollitiem lapsis, facile in dicionem uenere Romanam. 6. regebantur autem Galliae omnes, iam inde uti crebritate bellorum urgenti cessere Iulio dictatori, potestate in partes diuisa quattuor, quarum Narbonensis una Viennensem intra se continebat et Lugdunensem: altera Aquitanis praeerat uniuersis: superiorem et inferiorem Germaniam Belgasque duae iurisdictiones isdem rexere temporibus. 7. at nunc numerantur prouinciae per omnem ambitum Galliarum: secunda Germania, prima ab occidentali exoriens cardine, Agrippina et Tungris munita, ciuitatibus amplis et copiosis. 8. dein prima Germania, ubi praeter alia municipia Mogontiacus est et Vangiones, et Nemetae et Argentoratus, barbaricis cladibus nota. 9. post has Belgica prima Mediomatricos praetendit et Treueros, domicilium principum clarum. 10. huic adnexa secunda est Belgica, qua Ambiani sunt, urbs inter alias eminens, et Catelauni et Remi. 11. apud Sequanos Bisontios uidemus et Rauracos, aliis potiores oppidis multis. Lugdunensem primam Lugdunus ornat et Cabyllona et Senones et Biturigae et moenium Augustuduni magnitudo uetusta. 12. secundam enim Lugdunensem Rotomagi et Turini, Mediolanum ostendunt et Tricasini: Alpes Graiae et Poeninae exceptis obscurioribus .... habent et Auenticum, desertam quidem ciuitatem sed non ignobilem quondam, ut aedificia semiruta nunc quoque demonstrant. hae prouinciae urbesque sunt splendidae Galliarum. 13. *in* Aquitania

---

1 -tim meanti (*punctis trinis superscriptis et postea erasis*) meantesque (que *del. m3*) 3 *sq.* feminati diliciis ducum transphenanis 9 inarbonensis ♂ biennense (m *add. m2*) 10 alter ♂ 11 iuris dictionis 12 prouincie 13 agripina 15 mogontiatus nemete 16 belbica ♂ 18 *sq.* catelaunictremi 21 cabyllones *m1 in* cabyllonas, *m2* sennones ♂ ueturrigae augustiduni ♂ 22 rotomagi *m1 in* rutomagi *m2* 22 *sq.* mediolanium 23 gralae ♂ 24 (*lac. 4 litt.*) habent aduenticum 26 quae *om.* in

---

1 consociati *Herm. Pet.* meantesque *Herm. Pet.* meant meantesque *RBG* meantes *E* 3 *sq.* effeminati *EBG* 4 diu cum *Wm2BG* 9 Viennensem *EBG* 10 et inferiorem *om. BG* 13 exordiens *BG* 15 Nemetes *BG* 17 Treuiros *G* 17 *sq.* est secunda *tr. bG* 18 *sq.* Cathelauni et Remi *BG* 19 Byzantios *bG* bisantios *B* uidimus *BG* 21 Cabillona *G* Biturigae *PBG* Augustoduni *G* 22 Turoni *Val.* 22 *sq.* Mediolanum *PBG* 23 Tricastini *BG* 23 *sq.* o. h. (*sine lac.*) *G*; o. incolunt. H. *B* 24 Auenticum *G* agendi cum *B* 26 haec *uulgo* in *add. A om. BG*

quae Pyrenaeos montes et eam partem spectat oceani, quae pertinet ad Hispanos, prima prouincia est Aquitanica, amplitudine ciuitatum admodum culta: omissis aliis multis, Burdigala et Aruerni excellunt, et Santones et Pictaui. 14. Novem populos Ausci commendant et Vasatae. in Narbonensi Elusa et Narbona et Tolosa principatum urbium tenent. Viennensis ciuitatum exultat decore multarum, quibus potiores sunt Vienna ipsa et Arelate et Valentia: quibus Massilia iungitur, cuius societate et uiribus in discriminibus arduis fultam aliquotiens legimus Romam. 15. his prope Salluuii sunt et Nicaea et Antipolis, insulaeque Stoechades. 16. et quoniam ad has partes opere contexto peruenimus, silere super Rhodano maximi nominis flumine, incongruum est et absurdum. a Poeninis Alpibus effusiore copia fontium Rhodanus fluens, et procliui impetu ad planiora degrediens, proprio agmine ripas occultat, et paludi sese ingurgitat, nomine Lemanno, eamque intermeans, nusquam aquis miscetur externis, sed altrinsecus summitates undae praeterlabens segnioris, *qua*eritans exitus, uiam sibi impetu ueloci molitur. 17. unde sine iactura rerum per Sapaudiam fertur et Sequanos, longeque progressus, Viennensem latere sinistro praestringit, dextero Lugdunensem, et emensus spatia flexuosa, Ararim quem Sauconnam appellant, inter Germaniam primam fluentem .... suum et nomen adsciscit, qui locus exordium est Galliarum. exindeque non millenis passibus sed leugis itinera metiuntur. 18. ..... han .. Rhodanus aquis aduenis locupletior, uehit

---

1 pyreneos aeari *in* eari, *m1* 3 *sq.* cantones 4 pictaui (a *apertum, quasi* ic) populus 5 narbonensilusa *m1 in* narbonenselusa, *m2* et tolosa et 7 arelatae 8 fulta 9 s[unt] et niceae tantipolis insulae qua esto et chades *m2 in marg.* 11 superhodano ꝯ 12 ab ubibus *in* alpibus, *m1* hrodanus 13 at pleniora 14 limanno iter means 15 summitatis unde 16 segniores ertans *in* eritans, *m1* 17 perpensa paudium 18 dexter 19 spatio 20 *sine lac.* 22 (*lac. 3 litt.*) han (*lac. 2 litt.*) rhodanus adquis

---

1 eam *NBG* eoi *Em2* 3 *sq.* Santones *EAG* Carnuti *B* 4 Nouenpopulos *HG* nouus populus *B* 5 Narbonensi Elusa *W Lind.* Narbonensi Clusa *BG* est Narbona *G* Tolosa quae *BG* Tolosa *N Val.* 8 fultam *BG* 9 Nicea et *AG* 9 *sq.* insulaeque Stoechades *G* insulae quae Stechades *B* 13 ad planiora *EAG* digrediens *BG* 14 Lemanno *E* Lemano *BG* intermeans *EbG* permeans *Her.* 15 summitates *bG* 16 segnioris *Val. om. RBG* quaeritans *BG* scrutans *uel* tentans *Val.* 17 aquarum *Corn.* Sapaudiam *Val.* densa paludium *BG* 18 perstringit *EBG* dextero *EA* dexter *BG* 19 spatia *G* fluctuosa *G* flexuoso *EB* 20 *lac. not. Val. post* fluentem ⟨et Sequanos⟩ *Nov. ante* suum ⟨in alueum⟩ et] in *AG* (*sine lac.*) 21 leucis *bG* 22 hinc Rhodanus *Val.* ubi R. *G* ubi auctus R. *B* hic R. *D* ⟨dein⟩ Isar⟨ae⟩ R. *Cl.* aquis *EBG*

grandissimas naues, uentorum difflatu iactari saepius adsuetas, finitisque interuallis quae ei natura praescripsit, spumeus Gallico mari concorporatur, per patulum sinum quem uocant Ad gradus, ab Arelate octauo decimo ferme lapide disparatum. sit satis de situ locorum: nunc figuras et mores hominum designabo.

12. 1. Celsioris staturae et candi*di* paene Galli sunt omnes et rutili, luminumque toruitate terribiles, auidi iurgiorum, et sublatius insolentes. nec enim eorum quemquam adhibita uxore rixantem, multo se fortiore et glauca, peregrinorum ferre poterit globus, tum maxime cum illa inflata ceruice suffrendens, ponderansque niueas ulnas et uastas, admixtis calcibus emittere coeperit pugnos, ut catapultas tortilibus neruis excussas. 2. metuendae uoces conplurium et minaces, placatorum iuxta et irascentium, tersi tamen pari diligentia cuncti et mundi, nec in tractibus illis, maximeque apud Aqui*tanos*, poterit aliquis uideri uel femina, licet perquam pauper, ut alibi frustis squalere pannorum. 3. ad militandum omnis aetas aptissima, et pari pectoris robore senex ad procinctum ducitur et adultus, gelu duratis artubus et labore adsiduo, multa contempturus et formidanda. nec eorum aliquando quisquam (ut in Italia) munus Martium pertimescens, pollicem sibi praecidit, quos localiter murcos appellant. 4. uini auidum genus, adfectans ad uini similitudinem multiplices potus, et inter eos humiles quidam, obtunsis ebrietate continua sensibus, quam furoris uoluntariam speciem esse Catoniana sententia definiuit, raptantur discursibus uagis, ut uerum illud uideatur, quod ait defendens Fonteium Tullius: 'Gallos post haec dilutius esse poturos, quod illi uenenum esse arbitrabuntur'.

---

1 difflato sepius 2 interualles natura *add. m2* spumeos 3 aralaete 4 fermae lapidae 6 celsiores candi 7 toruitat et [et sub]lacius 8 multos 9 et *add. m2* 10 sufferendens uinas 11 adcibus 12 excusas 13 *sq.* fractibus 14 quae aqua (*lac. 12 litt.*) poterit aliqui (aliqui *add. m2*) 15 frustra pannosorum 16 omnes *cpd.* rubores enexat 17 et ad labore (ad *add. m2*) 24 fonterim 25 arbitrabantur

---

1 flatu *BG* finitusque *bG* 2 interuallis *Em2Val.* quas *G* spumeus *BG* 3 Arelate *Em2BG* 5 hominum *om. BG* 6 celsioris *Em2BG* candidi *PBG* 7 toruitate *EbG* tortuitate *B* 7 *sq.* insolescentes *BG* 8 multo s⟨e⟩ *Her.* multo *EBG* uultu *Corn.* 9 toruiore *Corn.* uel audax *(?) Cl. et Her.* 10 suffrendens *EBG* ulnas *Wm2BG* 10 *sq.* admissis *BG* 11 calcibus *EA* ad cibos *BG* 12 excussas *PG* excussos *B* 13 *sq.* tractibus *BG* 14 Aqui⟨tanos⟩ *Val.* (A. uir⟩ *Her.*) Aquitaniam *BG* aliquis *Wm2A* aliquid *B om. G* 15 frustis *G* pannorum *G* pannos⟨is. h⟩orum *(?) Her.* 16 ad *PBG* 17 et labore *EBG* 19 iocaliter *BG* 21 obtusis *BG* 24 Fonteium *EBG* 25 arbitrabuntur *Btl.*

5. Hae regiones praecipueque confines Italicis, paulatim leui sudore, sub imperium uenere Romanum, primo temptatae per Fuluium, dein proeliis paruis quassatae per Sextium, ad ultimum per Fabium Maximum domitae; cui negotii plenus effectus, asperiore Allobrogum gente deuicta, hoc indidit cognomentum. 6. nam omnes Gallias (nisi qua paludibus inuiae fuere, *ut* Sallustio docetur auctore) post decennalis belli mutuas clades, sub . . . . societatisque nostrae foederibus uinxit aeternis. euectus sum longius; sed remeabo tandem ad coepta.

13. 1. Domitiano crudeli morte consumpto, Musonianus eius successor 354-5
orientem praetoriani regebat potestate praefecti, facundia sermonis utriusque clarus. unde sublimius quam sperabatur eluxit. 2. Constantinus enim cum limatius superstitionum quaereret sectas, Manichaeorum et similium, nec interpres inueniretur idoneus, hunc sibi commendatum ut sufficientem elegit: quem officio functum perite, Musonianum uoluit appellari, ante Strategium dictitatum, et ex eo percursis honorum gradibus multis, ascendit ad praefecturam, prudens alia tolerabilisque prouinciis, et mitis et blandus, set ex qualibet occasione, maximeque ex controuersis litibus (quod nefandum est) et in totum lucrandi auiditate sordescens, ut inter alia multa, euidenter apparuit in quaestionibus agitatis super morte Theophili, Syriae consularis, proditione Caesaris Galli, impetu plebis promiscae discerpti, ubi damnatis pauperibus, quos cum haec agerentur, peregre fuisse constabat, auctores diri facinoris exutis patrimoniis absoluti sunt diuites.

---

1 quae confinis leuis (*m2 ex* leuius) odore 2 uenire temptate fuluium *ex* flu- deinde ♂ 3 fauium 5 galliae 6 *om.* ut 7 clades sub (*lac. 13 litt.*) societatique foederiis 8 iandem (*corr. m3*) at 9 ə 10 oriente 12 manicheorum (*def. Pet. ex usu Augustini*) 15 dictatum *in* dictitatum, *m1* percussis 16 prouintiis 17 et ex 19 inquisitionibus *m1 in* inquestionibus, *m2* 20 proditioni 21 promisce discepti 22 auctoris

---

1 que *Günther* confines *EBG* leui sudore *Wm2Lind.* (leuique *E*), leuius odere *BG* 2 uenere *EVal.* uenire *BG* dein *om. BG* 3 Fabium *EBG* 5 ⟨ex⟩ hac *Seeck* Gallias *A* quae *BG* 6 ut *Em2G* 7 societati⟨s⟩que *Her.* (*lac. 5 litt.*) societatique *G* perpessas s. *B* sub⟨egit Caesar⟩, societatique *Lind.* (⟨egerat C.⟩ *Nov.*) Sul⟨picio, Marcello coss. Caesar⟩ societati *Gdt.* federibus *PBG* iunxit *WBG* 8 tandem ad *EBG* 9 eius *DNA om. cett.* 10 orientem *EG* 15 percursis *Wm2BG* 16 alias *BG* 17 sed *Lind.* que *om. BG* 18 intutum *Btl. Momms.* intutis, *Cl.* inlotum *Her.* 20 proditione *Val.* ob proditionem *BG* 21 discerpti *EBG* 22 constabat fuisse *tr. BG* auctores *Wm2BG* exuti *G*

354-5 3. Hunc Prosper adaequabat, pro magistro equitum agente etiam tum in Galliis, militem regens, abiecte ignauus et (ut ait comicus) arte despecta furtorum rapiens propalam.

4. Quis concordantibus, mutuaque commercia uicissim sibi conciliando locupletatis, Persici duces uicini fluminibus, rege in ultimis terrarum suarum terminis occupato, per praedatorios globos nostra uexabant, nunc Armeniam aliquot*iens* Mesopotamiam confidentius incursantes, Romanis ductoribus ad colligendas oboedientium exuuias occupatis.

---

1 huc adaequitabat aequitum 2 gallis abiectae 3 despectatur tuorum 5 fluminibus uicini *in* uicini fluminibus, *ml* 6 glouos 7 nun ʒ aliquot 8 exubias AMMIANI MARCELLINI RERUM GESTARUM EXPLICIT LIBER XV. INCIPIT LIBER XVI. FELICITER

---

1 Hunc *G* adaequabat *G* 2 Galliis *EBG* 3 despecta furtorum *BG* 5 Persicis *BG* 6 globos *EBG* 7 aliquoties *G* 8 obeuntium *BG* exuuias *PBG*

LIBER XVI.

---

1. 1. Haec per orbem Romanum fatorum ordine contexto uersante, Caesar apud Viennam in collegium fastorum a consule octiens Augusto adscitus, urguente genuino uigore, pugnarum fragores caedesque barbaricas somniabat, colligere prouinciae fragmenta iam parans, si adfuisset *fortuna* flatu tandem secundo. 2. quia igitur res magnae quas per Gallias uirtute felicitateque correxit, multis ueterum factis fortibus praestant, singula serie progrediente monstrabo, instrumenta omnia mediocris ingenii (si suffecerint,) commoturus. 3. quicquid autem narrabitur, quod non falsitas arguta concinnat, sed fides integra rerum absoluit, documentis euidentibus fulta, ad laudatiuam paene materiam pertinebit. 4. uidetur enim lex quaedam uitae melioris hunc iuuenem a nobilibus cunis ad usque spiritum comitata supremum. namque incrementis uelocibus ita domi forisque conluxit, ut prudentia Vespasiani filius Titus alter aestimaretur, bellorum gloriosis cursibus Traiani simillimus, clemens ut Antoninus, rectae perfectaeque rationis indagine congruens Marco, ad cuius 356

---

1 factorum 3 urgente *in* urguente, *m1* caedisque 3-4 babbaricas *in* barbaricas, *m1* 4 somnabat prouintiae 5 fortuna *om.* 7 seriae 8 sufficerint 10 [ui]detur 12 suppremum 13 uespassiani 15 recte perfecteque

---

1 fatorum *Nm2BG* 3 cedesque *Tm2BG* 4 somniabat *EAG* sonabat *B* adiuisset *Momms.* 5 Fortuna *add. Wagn. Michael pag. 23* 7 singulas *Gron.* 11 lux *Btl. Corn.* mobilibus *BG* 13 Vespasiani filius *del. Wagn.*

356 aemulationem actus suos effingebat et mores. 5. et quoniam (ut Tulliana docet auctoritas,) ‘omnium magnarum artium sicut arborum altitudo nos delectat, radices stirpesque non item,’ sic praeclarae huius indolis rudimenta, tunc multis obnubilantibus tegebantur, quae anteferri gestis eius postea multis et miris, hac ratione deberent, quod aduliscens primaeuus, ut Erectheus in secessu Mineruae nutritus, ex academiae quietis umbraculis, non e militari tabernaculo in puluerem Martium tractus, strata Germania, pacatisque rigentis Rheni meatibus, cruenta spirantium regum hic sanguinem fudit, alibi manus catenis adflixit.

2. 1. Agens itaque negotiosam hiemem apud oppidum ante dictum, inter rumores, qui uolitabant adsidui, conperit Augustuduni ciuitatis antiquae muros spatiosi quidem ambitus sed carie uetustatis inualidos, barbarorum impetu repentino insessos, torpente praesentium militum manu, ueteranos concursatione peruigili defendisse, ut solet abrupta saepe discrimina salutis ultima desperatio propulsare. 2. nihil itaque remittentibus curis, ancillari adulatione posthabita, qua eum proximi ad amoenitatem flectebant et luxum, satis omnibus conparatis, octauum kalendas Iulias Augustudunum peruenit, uelut dux diuturnus uiribus eminens et consiliis, per diuersa palantes barbaros ubi dedisset fors copiam adgressurus. 3. habita itaque deliberatione adsistentibus locorum peritis, quodnam iter eligeretur ut tutum, multa ultro citroque dicebantur, aliis per Arbor . . . . quibusdam per Sedelaucum et Coram iri debere firmantibus. 4. sed cum subsererent quidam, Siluanum paulo ante magistrum peditum per conpendiosas uias, uerum suspectas, quia tenebris multis umbrantur, cum octo auxiliarium milibus aegre transisse, fidentius Cae-

---

1 quoniam *cpd.* (quo *linea superducta*) 3 stirpisque praedare 4 r*u*dimenta (*fu.* e *et* m) gesti[s] (*fu.* bus) 5 hoc ♂ 7 artium 8 hreni 9 sanguinum manibus 11 qui *post* adsidui *m1; del. m2* 11 *sq.* antiqua 13 torrente 14 concussatione 15 disperatio 16 quae 17 oronibus 19 balantes *in* palantes, *m1* 21 eligegretur *in* eligeretur, *m1* tota paliis 22 *lac. 13 litt.* se delauco et cora 24 quiante mumibris 25 milibus *m1 in* milebus, *m2*

---

1 suos *om. BG* quoniam *NBAG* (*cpd.*) *D* quom *FZCWPRT* cum̃ *H* quomodo *cpd. E* 3 stirpesque *EBG* praeclare *NTAG* 4 rudimenta *EBG* 6 Erichtheus *G* Erecteus *B* Erictheus *Wm2b* Erechtheus *A* 7 Martium *AG* 9 sanguinem *Em2AG* manus *Val.* manibus cathenas affixit *BG* adstrinxit *Btl.* 11 *sq.* antiquae *EBG* 13 torpente *Wm2G* 14 concursatione *BG* 16 qua *AG* 17 omnibus *EBG* orationibus *WPR* 21 tutum *BG* aliis *G* paludem *B* 22 arborosam quibusdam *BG* per sedes Leucorum *G* de lacu et corbitis *B* Sedelaucum et Coram *Val. ex N* 24 quia tenebris *G* qui ante in umbris *PB* quia nemoribus *Nov.* q. saltus tenebris *Momms.* q. nemorum t. *Her.* (*cf. Aen. 6, 238*) 25 fidentior *Btl.*

sar audaciam uiri fortis imitari magnopere nitebatur. 6. et nequa interueniat mora, adhibitis catafractariis solis et ballistariis, parum ad tuendum rectorem idoneis, percurso eodem itinere, Autosudorum peruenit. 356
6. ubi breui (sicut solebat) otio cum milite recreatus, ad Tricasinos tendebat, et barbaros in se cateruatim ruentis, partim cum timeret ut ampliores, confertis lateribus obseruabat, alios occupatis habilibus locis, decursu facili proterens, non nullos pauore traditos cepit, residuos in curam celeritatis omne quod poterant conferentes, quia sequi non ualebat, grauitate praepeditus armorum, innocuos abire perpessus est. 9. proinde certiore iam spe ad resistendum ingruentibus confirmatus, per multa discrimina uenit Tricasas, adeo insperatus, ut eo portas paene pulsante, diffusae multitudinis barbarae metu, aditus urbis non sine anxia panderetur ambage. 8. et paulisper moratus, dum fatigato consulit militi, ciuitatem Remos nihil prolatandum existimans, petit, ubi in unum congregatum exercitum, uehentem . . . . . . iusserat operiri praesentiam suam: cui praesidebat Vrsicini successor Marcellus, et ipse Vrsicinus, ad usque expeditionis finem agere praeceptus isdem in locis. 9. post uariatas itaque sententias plures, cum placuisset per Decem pagos Alamannicam adgredi plebem, densatis agminibus, tendebat illuc solito alacrior miles. 10. et quia dies umectus et decolor, uel contiguum eripiebat aspectum, iuuante locorum gnaritate hostes tramite obliquo discurso, post Caesaris terga legiones duas arma cogentes adorti, paene delessent, ni subito concitus clamor, sociorum auxilia coegisset. 11. hinc et deinde nec itinera nec flumina transire posse sine insidiis putans, erat prouidus et cunctator, *quod* praecipuum bonum in magnis ductoribus, opem ferre solet exercitibus et salutem. 12. audiens itaque Argentoratum Brotomagum Tabernas Salisonem Nemetas et Vangionas et Mogontiacum ciuitates

1 emitari nitebantur ♂ (*lac. 5 litt. in fin. vs.*) 3 percusso 5 cateruatim *m1 in* caterbatim, *m2* 7 coepit 11 inspiratus ♂ 15 (*lac. 18 litt.*) iusserat tuam 18 alamanniam 21 hostis 22 leones ♂ delissent 23 auxilio 25 *om.* quod maginis 26 brotomago 27 saliso nenemetas

1 *post* nitebatur *add.* cunctis uiribus *BG* 1 *sq.* interueniret *BG* 2 cataphractis *G* 3 percurso *Wm2bG* Autosidorum *G* arua Succorum *B* 6 contectis *Btl.* 7 cepit *HG* 10 certiori *BG* 11 uenerat *BG* Tricassas *G* Tricastum *B* 12 *sq.* panderentur *Btl.* 15 ⟨mensis cibaria⟩ *Val.* (⟨unius m. c.⟩ *Nov.*) ⟨commeatus⟩ *Wagn. lac. 4 litt. G sine lac. B* suam *EBG* 18 Alamannicam *Cl.* Alemannam *G* 20 excipiebat *BG* 21 hostes *BG* 23 auxilia *EG* et *del. Langen* 24 transiri *Btl.* 25 quod *G* magnis *EBG* 26 Brotomagum *BG* 27 Salisonem Nemetas *G* Sebusianos et Nemetas *B* (-tes *b*)

356 barbaros possidentes, territoria earum habitare (nam ipsa oppida ut circumdata retiis busta declinant,) primam omnium Brotomagum occupauit, eique iam aduentanti..... Germanorum pugnam intentans occurrit. 13. cumque in bicornem figuram acie diuisa, conlato pede res agi coepisset, exitioque hostes urgerentur ancipiti, captis non nullis, aliis in ipso proelii feruore truncatis, residui discessere, celeritatis praesidio tecti.

3. 1. Nullo itaque post haec repugnante, ad recuperandam ire placuit Agrippinam, ante Caesaris in Gallias aduentum excisam, per quos tractus nec ciuitas ulla uisitur nec castellum, nisi quod apud Confluentes, locum ita cognominatum, ubi amnis Mosella confunditur Rheno, Rigomagum oppidum est et una prope ipsam Coloniam turris. 2. igitur Agrippinam ingressus, non ante motus est exinde, quam Francorum regibus furore mitiscente perterritis, pacem firmaret, rei publicae interim profuturam, et urbem reciperet munitissimam. 3. quibus uincendi primitiis laetus, per Treueros hiematurus, apud Senonas oppidum tunc oportunum abscessit. ubi bellorum inundantium molem umeris suis (quod dicitur) uehens, scindebatur in multiplices curas, ut militares qui a solitis desciuere praesidiis, reducerentur ad loca suspecta, et conspiratas gentes in noxam Romani nominis disiectaret, ac prouideret ne alimenta deessent exercitui per uaria discursuro.

4. 1. Haec sollicite perpensantem, hostilis adgreditur multitudo, oppidi capiundi spe in maius accensa, ideo confidenter quod ei nec Scutarios adesse prodentibus perfugis didicerant nec Gentiles, per municipia distributos, ut commodius uescerentur. cum autem ....

...... 2. clausa ergo urbe murorumque intuta parte firmata, ipse cum armatis die noctuque inter propugnacula uisebatur et pinnas, ira exundante substridens, cum erumpere saepe conatus, paucitate praesentis manus inpediretur. post tricensimum denique diem, abiere barbari tristes,

---

1 eorum 2 brotomagum (t *in* g, *m3*) 3 *sine lac.* 5 surgerentur 6 truncatus 8 agripinam 13 firmare 15 h *ante* senonas *del. m2* 17 mulieres 19 desiectaret praeuideret 21 sollicitae 22 et 23 et prodemontibus ne 24 *sq.* autem (*lac. 42 litt.*) clausa murorum urbe *in* urbe murorum, *m1* quae intota 27 praesentes 28 tricessimum tristis

---

1 earum *uulgo* 2 retibus *BG* Lustra *A* Brotomagum *PBG* 3 ⟨aci⟩eique *Momms.* G. manus p. *Wm2G* 5 urgerentur *Wm2BG* 6 furore *BG* truncatis *EBG* 7 posthac *BG* 10 ⟨quod⟩ ibi *Nov.* 10 *sq.* Rigodulum *bG* Rigodolum *B* 13 firmaret *WBG* rei publicae firmaret *tr. BG* 17 militares *A* milites *G* cultores *Momms.* 19 prouideret *uulgo* 22 confidentes *BG* ei *uulgo om. G* 23 prodentibus *G* et quod de multis *B* praemonentibus *Corn.* nec *G* ire *B* 24 cum autem *om. BG* quam antea *Her.* (*sine lac.*) 25 intuta *BG* 26 diu *Nov.* 27 praesentis *EBG* 28 tristes *EBG*

inaniter stulteque cogitasse ciuitatis obsidium mussitantes. 3. set (quod 356 indignitati rerum est adsignandum,) periclitanti Caesari distulit suppetias ferre Marcellus, *magister* equitum agens in stationibus proximis, cum etiam si ciuitas absque principe uexaretur, opposita multitudine malis obsidionalibus expediri deberet. 4. hoc metu solutus, efficacissimus Caesar prouidebat constanti sollicitudine, ut militum diuturno labori, quies succederet aliqua licet breuis, ad recreandas tamen sufficiens uires, quamquam ultima squalentes inopia terrae, saepe uastitatae exigua quaedam uictui congrua suggerebant. 5. uerum hoc quoque diligentia curato peruigili, adfusa laetiore spe prosperorum, sublato animo ad exequenda plurima consurgebat.

5. 1. Primum igitur factuque difficile, temperantiam ipse sibi *in*dixit atque retinuit, tamquam adstrictus sumptuariis legibus uiueret, quas ex rhetris Lycurgi, (id est axibus) Romam translatas, diuque obseruatas et senescentes, paulatim reparauit Sylla dictator, reputans ex praedictis Democriti, quod ambitiosam mensam fortuna, parcam uirtus adponit. 2. id enim etiam Tusculanus Cato prudenter definiens, cui Censorii cognomentum, castior uitae indidit cultus: 'magna' inquit 'cura cibi, magna uirtutis incuria'. 3. denique cum legeret libellum adsidue, quem Constantius ut priuignum ad studia mittens, manu sua conscripserat, praelicenter disponens, quid in conuiuio Caesaris inpendi deberet: fasianum et uulnam et sumen exigi uetuit et inferri, munificis militis uili et fortuito cibo contentus.

4. Hinc contingebat ut noctes ad officia diuideret tripertita, quietis et publicae rei et Musarum, quod factitasse Alexandrum legimus Magnum; sed multo hic fortius. ille namque aenea concha supposita, brachio

---

1 ciuitati subsidium et (*def. Pet.*) 2 *sq.* suppeti aferre 3 marcellus aequitum agens 4 sei *in* si, *m1* 6 *sq.* succide retali qua 8 uastitate 9 congruas aggerebant operuigili 10 laetiores per que *om.* 12 *sq.* dixit 13 su[m]ptuariis 14 retiis 16 fortunam parca 18 inquid ibi *in* cybi, *m2* 19 adsiduae 24 contingebant *in* contingebat, *m1* 25 musarium

---

1 ciuitatis obsidium *G* set *Cl.* at *Lind.* 2 *sq.* suppetias ferre *EBG* 3 magister *add. G* 6 *sq.* succederet *EBG* 8 uastatae *G* 9 congrua suggerebant *EG* c. ag- *B* peruigili *EBG* 10 adfulsit laetior spes p. sublato⟨que⟩ *dub. Her.* laetiore spe *G* 12 *sq.* indixit *BG* 14 rhetris *BG* est axonibus *bA* (a. *iam B*) et a. *Lind. del. Eyss.* Lycurgi *del. Wagn.* 15 set *R. Schöll* praescriptis *Seeck* 16 fortuna parcam *WBG* 18 uita *BG* cibi *PA* tibi *BG* 20 primigenium *Momms.* studium *BG* 25 musarum *EBG*

356 extra cubile protento, pilam tenebat argenteam, ut cum neruorum uigorem sopor laxasset infusus, gestaminis lapsi tinnitus abrumperet somnum. 5. Iulianus uero absque instrumento, quotiens uoluit euigilauit, et nocte dimidiata semper exsurgens, non e plumis uel stragulis sericis ambiguo fulgore nitentibus, sed ex tapete et *si*syra, quam uulgaris simplicitas susurnam appellat, occulte Mercurio supplicabat, quem mundi uelociorem sensum esse motum mentium suscitantem, theologicae prodidere doctrinae, atque in tanto rerum defectu, explorate rei publicae m . . . . . . curabat. 6. post quae ut ardua et seria terminata, ad procudendum ingenium uertebatur, et incredibile quo quantoque ardore, principalium rerum notitiam celsam indagans, et quasi pabula quaedam, animo ad sublimiora scandenti conquirens, per omnia philosophiae membra prudenter disputando currebat. 7. sed tamen cum haec effecte pleneque colligeret, nec humiliora despexit, poeticam mediocriter et rhetoricam . . . . (ut ostendit orationum epistularumque eius cum grauitate comitas incorrupta) et nostrarum externarumque rerum historiam multiformem. super his aderat latine quoque disserendi sufficiens sermo. 8. si itaque uerum est quod scriptores uarii memorant, Cyrum regem et Simonidem lyricum, et Hippian Eleum sophistarum acerrimum, ideo ualuisse memoria, quod epotis quibusdam remediis id impetrarunt, credendum est hunc etiam tum adultum, totum memoriae dolium, (si usquam repperiri potuit) exhausisse. et haec quidem pudicitiae uirtutumque sunt signa nocturna.

9. Diebus uero quae ornate dixerit et facete, quaeue in apparatu uel in ipsis egerit congressibus proeliorum, aut in re ciuili magnanimitate correxit et libertate, suo quaeque loco singula demonstrabuntur†. 10. cum exercere proludia disciplinae castrensis, philosophus cogeretur

1 neruorem 4 dimediata plurimis (ri *del. m3 aut recens*) 5 *lac. 7 litt. in fin. pag.* syra 6 appellant ꝭ 8 tantu *in* tanto, *m1* explora[nter] . ei . p̄ . ꝏ . (*lac. 5 litt.*) (nter *et sqq. m2*) 9 que et *ante* ad *del. m1* 10 principa[l]ium (*fu.* m) 14 rethoricam ut 15 ϶ 16 et exterrumque (et *del.* a *add. m3*) 17 latinae 19 hippianhelum 23 ornatae 26 exerceri

1 neruorum *EBG* rigorem *BG* 4 plumis *EBG* 5 *ξυσίρα bG ξισύρα B σισύρα Lind.* 6 in mundo *BG* 8 delectu *Btl.* explorate rei publicae munera *T Val.* explorante (*lac. 7 litt.*) *G* exploranter ei *B* ⟨munia⟩ *Nov.* ⟨munus⟩ *Cl.* 10 et quanto *bG* quanto *B* rerum principalium *tr. BG* 14 ⟨amauit⟩ *Wagn.* ⟨tractans⟩ *Nov.* ⟨Graecam diligentius t.⟩ *Seeck* 15 eius *DNA om. cett.* 16 externarumque *PBG* 17 disserenti *Val.* 19 Hippiam *Wm2BG* Eleum *G* hellium *B* 25 correxerit *A* liber⟨ali⟩tate *Gdt.* singula⟨tim⟩ *Her. om. Eyss. Gdt. an* -bunt *?Cl.* 26 exercere *BG* praeludia *bG*

ut princeps, artemque modulatius incedendi per pyrricham, concinentibus 356 disceret fistulis, uetus illud prouerbium ‘clitellae boui sunt inpositae: plane non est nostrum onus’ Platonem crebro nominans exclam*ab*at. 11. induce*n*te .... eius quadam sollemni*tate* agen*te*s in rebus in consistorium, ut aurum acciperent inter alios, quidam ex eorum consortio, non (ut moris est) pansa chlamyde, sed utraque manu cauata suscepit. et imperator ‘rapere’ inquit, ‘non accipere sciunt agentes in rebus’. 12. aditus a parentibus uirginis raptae, eum qui uiolarat conuictum relegari decreuit. hisque indigna pati querentibus, quod non sit morte multatus, responderat hactenus: ‘incusent iura clementiam, sed imperatorem mitissimi animi legibus praestare ceteris decet’. 13. egressurum eum ad expeditionem plures interpella*ba*nt ut laesi, quos audiendos prouinciarum rectoribus commendabat: et reuersus quid egerint singuli quaerens, delictorum uindictas genuina lenitudine mitigabat. 14. ad ultimum exceptis uictoriis, per quas cadentes saepe incolumi contumacia, barbaros fudit, quod profuerit anhelantibus extrema paenuria Galliis, hinc maxime claret, quod primitus partes eas ingressus, pro capitulis singulis tributi nomine uicenos quinos aureos repperit flagitari, discedens uero septenos tantum munera uniuersa conplentes: ob quae tamquam solem sibi serenum, post squalentes tenebras adfulsisse cum alacritate et tripudiis laetabantur. 15. denique id eum ad usque imperii finem et uitae, scimus utiliter obseruasse, ne per indulgentias (quas appellant,) tributariae rei concederet reliqua. norat enim hoc facto se aliquid locupletibus additurum, cum constet ubique, pauperes inter ipsa *in*dictorum exordia, soluere uniuersa sine laxamento conpelli.

---

1 incendendi pyricham 2 uelut 3 exclamat 4 inducet et eius solemni (*lac. 5 litt.*) agens 6 mores clamidae capuata 7 inquid 7 *sq.* auditus 8 uirgines 9 quae quaerentibus 10 *sq.* mitissimus (*corr. m1?*) 12 interpellant 15 uictorus *in* uictoriis, *m1* incolomi *m1* *in* incolumi, *m2* [fudit] 16 gallis claret *ex* daret 18 uicinos descedens *in* discedens, *m1* septenos *in* septinos, *m2* 23 hoc *add. m2* cum *add. m2* 24 dictorum

---

1 ut] et *Kell.* incedendi *AG* incendenti *B* pyrricham *AG* 2 uetus *G* ait *b* ut *B* inpositae sunt *tr. BG* 3 exclamabat *A* 4 inducente *Her.* *lac. not. Seeck* ⟨magistro admissionum⟩ ⟨cum⟩ inducti essent *Nov.* inductis *G* tu duces et eius *B* sollemni⟨tate⟩ agen⟨te⟩s *Her.* solenni (*lac. 7 litt.*) agentibus *G* solemnia ἀπόρρητα agens *B* 5 acciperent inter alios, *dist. Momms.* 6 moris *EBG* expansa *BG* cauata *BG* 7 *sq.* aditus *Wm2 Val.* audito *bG* auditis *PB* 8 uirginis *EVal.* raptas *bG* 9 querentibus *EAG* 10 *sq.* mitissimi *Wm2BG* -mis *Pet.* 11 seueris *Kell.* 12 interpellabant *ENAG* 15 uastantes *Gdt.* ⟨ua⟩gantes *Nov.* 16 quid *Haupt* Galli⟨i⟩s *Btl.* 17 capitibus *A* 18 uicenos *EAG* 23 aliqua *g* 24 ⟨in⟩dictorum *Pithoeus* ⟨in⟩dictionum *Seeck*

356 16. Inter has tamen regendi moderandique uias, bonis principibus aemulandas, barbarica rabies exarserat .... maius. 17. utque bestiae custodum neglegentia raptu uiuere solitae, ne his quidem remotis, adpositisque fortioribus abscesserunt, sed tumescentes inedia, sine respectu salutis, armenta uel greges incursant, ita etiam illi, cunctis quae diripuere consumptis, fame urgente, agebant aliquotiens praedas, interdum antequam contingerent aliquid, oppetebant.

hieme 356-7 **6.** 1. Haec per eum annum spe dubia euentu tamen secundo, per Gallias agebantur. in comitatu uero Augusti, circumlatrabat Arbetionem inuidia, uelut summa mox adepturum, decora cultus imperatorii praestruxisse, instabatque ei strepens inmania, comes Verissimus nomine, arguens coram, quod a gregario ad magnum militiae culmen euectus, hoc quoque non contentus ⟨ut paruo,⟩ locum adpeteret principalem. 2. sed specialiter eum insectabatur Dorus quidam ex medico Scutariorum, quem nitentium rerum centurionem sub Magnentio Romae prouectum, retulimus accusasse Adelfium, urbi praefectum, ut altiora coeptantem. 3. cumque res *in* inquisitionem ueniret, necessariisque ∖ negotio tentis, obiectorum probatio speraretur, tamquam per satyram subito cubiculariis suffragantibus, ut loquebatur pertinax rumor, et uinculis sunt exutae personae, quae stringebantur ut consciae, et Dorus euanuit, et Verissimus ilico tacuit, uel*ut* aulaeo deposito scenae.

7. 1. Isdem diebus, adlapso rumore Constantius doctus, obsesso apud Senonas Caesari auxilium non tulisse Marcellum, eum sacramento solutum, abire iussit in larem. qui tamquam iniuria graui perculsus, quaedam in Iulianum moliebatur, auribus Augusti confisus, in omne patentibus crimen. 2. ideoque cum discederet, Eutherius praepositus cubiculi mittitur statim post eum, siquid finxerit conuicturus. uerum ille hoc nesciens, mox uenit Mediolanum, strepens et tumultuans (ut erat uanidicus et amenti propior) admissus in consistorium, Iulianum ut

---

1 quae 2 *sine lac.* quae 3 *sq.* adpositusque 4 accesserunt inaedia 6 tenebant *in* tegebant, *m1* 8 dubi 9 arbitionem 10 decura 11 strerens *in* strepens *m1* 13 paruulo cum 17 *om.* in 21 iacuit ♂ uel auleo 22 utlapsorum ore *m1 in* atlapsorum ore 24 habere 29 proprior

---

2 e. in m. *BG* ⟨rursus in⟩ m. *Her.* 3 admotis *BG* 3 *sq.* appositisque *EA* et appositis *BG* 4 abscesserunt *EBG* pacem seruant *Momms.* 6 agebant *G* tegebant *PB* 8 dubia *EGB* Arbitionem *G* ambitionem *B* 10 decora *EBG* 13 paruo locum *G* 14 *sq.* quem niceteriorum centurionem *BG* 17 in *add.* *EBG* ⟨ad⟩ *Nov.* in quaestionem *Her.* 21 uelut auleo *EAG* 22 adlapso rumore *Lind.* adlapsorum ore *EBG* 24 abire *EAG* 29 propior *EBG*

procacem insimulat, iamque ad euagandum altius ualidiores sibi pinnas aptare: ita enim cum motu quodam corporis loquebatur ingenti. 3. haec eo fingente licentius, Eutherius (ut postulauit) inductus, iussusque loqui quod uellet, uerecunde et modice docet, uelari ueritatem mendaciis. magistro enim armorum, ut credebatur, cessante consulto industria uigili, Caesarem obsessum apud Senonas diu barbaros reppulisse, apparitoremque fidum auctori suo quoad uixerit fore, obligata ceruice sua spondebat. hieme 356-7

4. Res monuit super hoc eodem Eutherio pauca subserere, forsitan non credenda, ea re quod si Numa Pompilius uel Socrates bona quaedam dicerent de spadone, dictisque religionum adderent fidem, a ueritate desciuisse arguebantur. sed inter uepres rosae nascuntur, et inter feras non nullae mitescunt, itaque carptim eius praecipua, quae sunt conperta, monstrabo. 5. natus in Armenia sanguine libero, captusque a finitimis hostibus, etiam tum paruulus abstractis geminis Romanis mercatoribus uenundatus, ad palatium Constantini deducitur: ubi paulatim adules*cens* rationem recte uiuendi, sollertiamque ostendebat, litteris quantum tali fortunae satis esse poterat eruditus, cogitandi inueniendique dubia et scrupulosa, acumine nimio praestans, inmensum quantum memoria uigens, bene faciendi auidus plenusque iusti consilii, quem si Constans imperator olim ex adulto . . . . . . iamque maturum audiret, honesta suadentem et recta, nulla uel uenia certe digna peccasset. 6. is praepositus cubiculi etiam Iulianum aliquotiens corrigebat, Asiaticis coalitum moribus, ideoque leuem. denique digressus ad otium, adscitusque postea in palatium, semper sobrius et in primis consistens, ita fidem continentiamque uirtutes coluit amplas, ut nec prodidisse aliquando arcanum, nisi tuendae causa alienae salutis, nec exarsisse cupidine plus habendi, arcesseretur, ut ceteri.

7. unde factum est ut subinde Romam secedens, ibique fixo domicilio consenescens, comitem circumferens conscientiam bonam, colatur a

---

1 insimul etiamque *m1 in* insimul atiamque, *m2* 2 commotu 3 l *ante* fingente *del. m1* postulabit 4 uelare *ni* uelari, *m1* ueritate mendaciis *ex* mendacus 6 apparit*oremque (*fu.* i) 12 mitescu[nt itaque] ɘ 14 dum 15 at paulatim (*lac. 14 litt.*) acules (*lac. 9 litt.*) irationem 17 eruditus *m1 in* eruditius, *m3* 18 bigens 20 adulto (*lac. 14 litt.*) tamque 27 ut *ex* ul, *m1*

---

2 cum motu *BG* hoc *BG* 3 postulauit *EBG* 4 ueritatem *EBG* 6 diu *ante* obsessum, *BG* 11 arguerentur *Tm2AG* 12 eius *N* et *D om. cett.* 14 tum *AG* abstractus *BG* 15 ad *EBG* paulatim adules⟨cen⟩s rationem *Val.* p. arte curaque r. *BG* 17 eruditus *EBG* 18 uigens *Wm2BG* 20 adulto iamque *Val.* adulto spectasset, pluraque tanquam *BG* 24 constans *Val.*

cunctis ordinibus et ametur, cum soleant id genus homines post partas ex iniquitate diuitias, latebras captare secretas, ut lucifugae uitantes multitudinis laesae conspectus. 8. cui spadonum ueterum hunc conparare debeam †, antiquitates replicando conplures inuenire non potui. fuerunt enim apud ueteres (licet oppido pauci,) fideles et frugi, set ob quaedam uitia maculosi. inter praecipua enim quae eorum quisque studio possiderat uel ingenio, aut rapax et feritate contemptior fuit, aut propensior ad laedendum, uel regentibus nimium blandus, aut potentiae fastu superbior: ex omni latere autem ita peritum, neque legisse me neque audisse confiteor, aetatis nostrae testimonio locupleti confisus. 9. uerum si forte scrupulosus quidam lector antiquitatum, Menofilum Mithridatis Pontici regis eunuchum, nobis opponat, hoc monitu recordetur, nihil super eo relatum, praeter id solum, quod in supremo discrimine gloriose monstrauit. 10. ingenti proelio superatus a Romanis et Pompeio rex praedictus, fugiensque ad regna Colchorum, adultam filiam nomine Drypetinam, uexatam asperitate morborum, in castello Sinhorio huic Menofilo commissam reliquit. qui uirginem omni remediorum solacio plene curatam, patri tutissime seruans, cum a Mallio Prisco, imperatoris legato, munimentum quo claudebatur, obsideri coepisset, defensoresque eius deditionem meditari sentiret, ueritus ne parentis obprobrio puella nobilis captiua superasset et uiolata, interfecta illa mox gladium in uiscera sua conpegit. nunc redeam unde deuerti.

8. 1. Superato (ut dixi) Marcello, reuersoque Serdicam, unde oriebatur, in castris Augusti per simulationem tuendae maiestatis imperatoriae,

---

2 lucae fugae 3 laesu 4 antiquitatem 5 fruges et 7 uelint genio contentior propensor 8 ligendi mus nemium 11 menophilum 12 *sq.* superiore laetum 13 suppremo discrimen gloriosae 15 aduitam 17 quibus originem 18 pirisco *in* prisco, *m1* 18 *sq.* monimentum 19 ə 20 meditaris 23 euersoque 24 augusti *in* angusti *m1* maiestati

---

1 soleat *BG* hominum *BG* 2 lucifuge *EBG* 3 laesae *NBG* blattae *Momms.* 4 deberem *Cl. c. c.* antiquitates *Gdt.* -tum *Momms.* compluries *A* 5 frugi sed *A* frugiferi *BG* 7 uel ingenio *PBG* rapax aut *BG* rapacitate et *Corn.* contemptior *E* propensior *EBG* 8 regentibus *Erf. Momms.* diligentibus *G* ⟨de⟩linquentibus *Boxh.* clientibus *Val.* licentibus *Haupt* ingentibus *Hermann* largientibus *Nov.* 9 politum *Kell.* perfectum *Gdt.* 12 *sq.* super eo relatum *G* 13 discrimine *BG* 15 adultam *W Lind.* auita *G* ad uictam *B* 15 *sq.* Drypetinen *G* Direptim *B* Drypetin *Val.* 16 Synorio *N* (*'rectius' Val.*) 17 qui uirginem *Wm2G* 18 Manlio *PBG* 19 eius *DNA om. cett.* 20 meditari *EA* meditantes *BG* nubilis *BG* 21 superesset *Hm2BG* 22 diuerti *EBG* 23 reuersoque *Lind.* euersaque Serdica *BG* 24 Augusti *EBG* maiestatis *EBG*

multa et nefanda perpetrabant*ur*. 2. nam si super occentu soricis uel occursu mustelae, uel similis signi gratia consuluisset quisquam peritum, aut anile incantamentum ad leniendum adhibuisset dolorem, quod medicinae quoque admittit auctoritas, reus unde non poterat opinari, delatus, raptusque in iudicium, poenaliter interibat.

3. Per id tempus fer .... num quendam, nomine Danum, terrore tenus 356-7
uxor rerum leuium incusarat: hanc incertum unde notam Rufinus subsedit, — quo indicante quaedam cognita per Gaudentium, agentem in rebus, consularem Pannoniae tunc Africanum, cum conuiuis retulimus interfectum, — apparitionis praefecturae praetorianae tum etiam princeps ob deuotionem. 4. is (ut loquebatur iactantius,) uersabilem feminam, post nefandum concubitum, in periculosam fraudem inlexit: suasit consarcinatis mendaciis, laesae maiestatis arcessere maritum insontem, et fingere quod uelamen purpureum, a Diocletiani sepulchro furatus, quibusdam consciis occultabat. 5. hisque ad multorum exitium ita formatis, ipse spe potiorum ad imperatoris peruolat castra, excitaturus calumnias consuetas. reque conperta, iubetur Mauortius, tunc praefectus praetorio, uir sublimis constantiae, crimen acri inquisitione spectare, iuncto ad audiendi societatem Vrsulo (largitionum comite) seueritatis itidem non inprobandae. 6. exaggerato itaque negotio ad arbitrium temporum, cum nihil post tormenta multorum inueniretur, iudicesque haererent ambigui, tandem ueritas respirauit oppressa, et in abrupto necessitatis, mulier Rufinum totius machinae confitetur auctorem, nec adulterii foeditate sup-

---

1 perpetrabant sorices 2 signis gratias *in* gratia *m1* quemquam 5 partusque 6 fer (*lac. 11 litt.*) num 7 incusarat** (*lac. 7 litt.*) certum an*cincertum (*fu.* c; c *post* * *add. m2*) undenso tam 7 *sq.* subseda 9 *sq.* [retulissent]etfectum (et *m2*) 10 petorianae dum 11 bis loquebantur 13 laese 14 dioclitiani 16 imperatores 17 quae ꝯ 19 urso ꝯ comitae 21 hererent 23 totiens adulteri foeditatem

---

1 perpetrabantur *G* siquis super *G* soricis *PBG* 2 signi *EBG* quisquam *Her.* (*cf. 22, 16, 19*) 6 fer⟨e⟩ *uel* fer⟨me⟩ *Wagn.* fertur fuisse uirum *BG* seruum *Her.* Dauum *Her.* Dacum *Wagn.* Danum quem t. *BG* 7 hanc incertum unde notam *Her.* certum an i. *BG* i. reum nonlibet affirmare indefensum inde Ruffinus eluserat, quo iudicante *BG* (Rufinus, indicante *G*) quem incertum unde infenso animo R. subsidebat, quo indicante *Val.* 7 *sq.* subsedit *Cl.* subside⟨bat⟩ *Val.* 9 conuiuis *om. BG* 9 *sq.* retulimus interfectum *Val.* retulissent praefectum *BG* retuli esse i. *Pet.* r. i. *Nov.* 10 praetorianae *EBG* tum *Val.* 11 is *Val.*, *post* loq. iact. *tr. Her.*, *nouam inde orsus sententiam;* loquebatur *Val.* 12 in *ante* fraudem *tr. BG* suasitque *BG* 16 imperatoris *EBG* 23 totius *Wm2BG* foeditate *EBG*

356-7 pressa: statimque legibus contem*platis* .... *con*cordes et iusti, ambo sententia damnauere letali. 7. quo cognito Constantius fremens, et tamquam uindicem salutis suae lugens extinctum, missis equitibus citis, Vrsulum redire ad comitatum minaciter † posse adsistere ueritati, set ille spretis qui prohibebant, perrupit intrepidus, ingressusque consistorium, ore et pectore libero, docuit gesta: hacque fiducia linguis adulatorum occlusis, et praefectum et se discrimini graui subtraxit.

8. Tunc illud apud Aquitanos euenit, quod latior fama uulgarat. ueterator quidam ad lautum conuiuium rogatus et mundum, qualia sunt in his regionibus plurima, cum uidisset linteorum toralium purpu*re*os clauos ita latissimos, ut sibi uicissim arte ministrantium cohaererent, mensamque operimentis paribus tectam, anteriorem chlamydis partem utraque manu uehens intrinsecus, structuram omnem ut amictus adornauerat principalis: quae res patrimonium diues euertit.

9. Malignitate simili quidam agens in rebus in Hispania ad cenam itidem inuitatus, cum inferentes uespertina lumina pueros exclamasse audisset ex usu ‘uincamus’, uerbu*m sol*lemne interpretatum atrociter deleuit nobilem domum.

10. Haec taliaque ideo magis magisque crescebant, quod Constantius inpendio timidus .... semper se ferri sperabat, ut Dionysius tyrannus ille Siciliae, qui ob hoc idem uitium et tonstrices docuit filias, necui alieno ora committeret leuiganda, aedemque breuem, ubi cubitare sueuerat,

---

1 contem (*lac. 24 litt.*) ordes iustiam 2 laetali 3 aequitibus 4 posse adsistere ueritatis et tale 6 atque 7 discrimine 8 illud *super lin. scripsit m1* 9 at 10 uilisset per duos 11 cohererent 12 quae partibus clamidis 13 *sq.* adorauerat 14 principalesque 15 gens ♂ caenam 16 lu*m[i]na 17 perun (*lac. 8 litt.*) lemne (*lac. 11 litt.*) interpraetatum 19 utaliqua *m1 in* utaliaquae *m2* 20 timidus (*lac. 18 litt.*) semper dionisius 21 ceciliae ♂ tonsetrices 22 *ara (*ex* cura)

---

1 contem⟨platis: uelut ipsa dict⟩ante iustitia ambos *Val.* contemptis. multa ultro citroque discussa. tandem ordo et iustitia *BG* ⟨conc⟩ordes et iusti *Eyss.* (concordes *Cm2*) 1 *sq.* iustitia ambos *Wm2BG* 4 ac sistere ueritati, set *Haupt* iussit. territatus spretis *G* i., territatis et suppeditatis *B* prohibet adsistere uetitum *Momms.* ⟨et⟩ postea a. uetat *Her.* 5 ille *Wm2Val.* 6 hacque *A* 7 discrimini *Momms.* 9 ad *EBG* 10 uidisset *Wm2BG* purpu⟨re⟩os *Günther* par, duos *G* 12 paribus *TBG* 13 *sq.* adornauerat *Wm2BG* 14 principalis *Günther* quae *Petauius* 17 ‘uincamus’, uerbum *Her.* uincamus, interpretatus *G* *νειχάτε* interpretatum *B* uiuamus, pereundum est *Lips.* uincamus uesperum *Wagn.* sollemne *Lind.* 19 taliaque *G* et alia quae *E* 20 timidus semper *G* timidus esset, semper *B* feriri *EBG* perire *Nov.* 21 tonstrices *EBG* 22 ora *EBG*

alta circumdedit fossa, eamque ponte solubili superstrauit, cuius disiectos 356-7
asseres et axiculos secum in somnum abiens transferebat, eosdemque conpaginabat, lucis initio processurus. 11. inflabant itidem has malorum ciuilium bucinas potentes in regia, ea re ut damnatorum petita bona suis adcorporarent, essetque materia per uicinitates eorum late grassandi. 12. namque ut documenta liquida prodiderunt, proximorum fauces aperuit primus omnium Constantinus, sed eos medullis prouinciarum saginauit Constantius. 13. sub hoc enim ordinum singulorum auctores, infinita cupidine diuitiarum arserunt, sine iustitiae distinctione uel recti, inter ordinarios iudices Rufinus primus praefectus praetorio, et inter militares equitum magister Arbetio, praepositusque cubiculi laps .... anus quaestor, et in urbe Anicii, quorum aemulationem posteritas tendens, satiari numquam potuit cum possessione multo maiore.

9. 1. At Persae in oriente per furta et latrocinia potius quam (ut 356
solebant antea) per concursatorias pugnas, hominum praedas agitabant et pecorum, quas non numquam lucrabantur ut repentini, aliquotiens superati multitudine militum amittebant, interdum nihil conspicere prorsus quod poterat rapi permittebantur. 2. Musonianus tamen praefectus praetorio, multis (ut ante diximus) bonis artibus eruditus, sed uenalis et flecti a ueritate pecunia facilis, per emissarios quosdam, fallendi perstringendique gnaros, Persarum scitabatur consilia, adsumpto in deliberationes huius modi Cassiano Mesopotamiae duce, stipendiis et discriminibus indurato diuersis. 3. qui cum fide concinente speculatorum, aperte cognossent, Saporem in extremis regni limitibus, suorum sanguine fuso

---

1 disiectus 2 axiculo sontino 5 atcorporarent uicinitatis 11 aequitatum cubicul[i]* laps (*lac. 19 litt.*) anus (i *ante* * *m2*; *fu.* orum) 12 aniciique (*lac. 27 litt.*) uorum possione *in* possessione, *m1* 14 at* [p]ersae *ex* prouersae 16 quis lucrabatur 17 prospicere 18 percumittebantur 21 gnarus 22 cassionum 24 cognoscent ♂ [limitibus] suorum—84, 2 milites *add. m2 in marg.*

---

1 lata *Davis. ad Cic. Tusc. 5, 20* (*Wagn.*) circumdederat *BG* superstrarat *BG* disiectos *EBG* 2 axiculos *BG* in somnum *BG* in somno *Wm2* uespertino *Btl.* 5 adcorporarent *PBG* per uicinitates *EG* peruicacitatis *B* 8 ductores *Reines.* 11 equitum *BG* Arbitio *G* cubiculi, et Vrsicinus equestris ordinis praefectus *BG* ⟨Eusebius⟩ *Lind.* ⟨Lucilli⟩anus (?) *Val.* 12 Anitius, qui in regiam *BG* ⟨q⟩uorum in *Val.* ⟨ad q⟩uorum *Madv.* ⟨q⟩uorum ⟨ad⟩ *Pet.* posteritate *BG* 16 quas *C. F. W. M.* lucrabantur *TG* 17 conspicere *C. F. W. M.* (con *explicans ex* cu *in* percumittebantur) 18 permittebantur *Wm2G* procul mittebant *B* 20 *sq.* praestringendique *Reines.* 21 gnaros *Wm2G* sciscitabatur *BG* 22 Cassiano *G* Cassioto *B* 24 cognoscerent *BG*

356 multiplici, aegre propulsare gentes infestas, Tamsaporem ducem parti nostrae contiguum, occultis per ignotos milites temptauere conloquiis, ut si copiam fors dedisset, suaderet regi per litteras, pacem tandem aliquando cum principe Romano firmare, ut hoc facto *a* latere damni securus, perduelles aboleret adsiduos. 4. paruit Tamsapor, hisque fretus refert ad regem, quod bellis acerrimis Constantius inplicatus, pacem postulat precatiuam. dumque ad Chionitas et Eusenos haec scripta mittuntur, in quorum confiniis agebat hiemem Sapor, tempus interstitit longum.

357 **10.** 1. Haec dum per eoas partes et Gallias pro captu temporum disponuntur, Constantius quasi cluso Iani templo stratisque hostibus cunctis, Romam uisere gestiebat, post Magnenti exitium absque nomine ex sanguine Romano triumphaturus. 2. nec enim gentem ullam bella cientem per se superauit, aut uictam fortitudine suorum conperit ducum, uel addidit quaedam imperio, aut usquam in necessitatibus summis, primus uel inter primos est uisus, set ut pompam nimis extentam, rigentiaque auro uexilla, et pulchritudinem stipatorum ostenderet, agenti tranquillius populo, haec uel simile quicquam uidere, nec speranti umquam nec optanti: 3. ignorans fortasse, quosdam ueterum principum in pace quidem lictoribus fuisse contentos, ubi uero proeliorum ardor nihil perpeti poterat segne, alium anhelante rabido flatu uentorum, lenunculo se commisisse piscantis, alium ad Deciorum exempla, uouisse pro re publica spiritum, alium hostilia castra per semet ipsum cum militibus infimis explorasse, diuersos denique actibus inclaruisse magnificis, ut glorias suas posteritatis celebri memoriae commendarent.

---

1 *aegre 3 et *post* dedisset *add. m2* 4 facto latere adomnis 5 aduolaret 7 praecatium 8 confini*is hiemam 9 eos 10 quam recluso se stratisque (s *pr. del. m1*) 15 et rigentia aque 20 anhelanter auido lenunculosae commississe 21 uobis errore 23 gloriosas suas 24 m *(del. m1)* celebri memoria

---

1 tamen Saporem *BG* 3 dedisset, suaderet *AG* 4 a latere *Cl. Nov.* latera *Momms.* damni *Momms.* ab omni *EG* ad omnes *BA* orientis *Nov.* 5 aboleret *Her.* adbellaret *G* debellaret *Momms.* inuolaret *Nov.* tamen Sapor *BG* tandem Sapor *E* 6 acerbissimis *BG* acerbis *Btl.* 7 precatiuam *E Val.* precariam *Nm2G* precantium *B* Halanos *A* 8 hiemem *EBG* intercessit *BG* 9 eoas *A* eas *PBG* 10 quasi cluso *Her.* (*cf. monetas*; q. clauso *iam Nov.*) q. recluso *Val. Momms.* quidem r. *B* q. clauso *A* concluso *G* stratisque *AG* extractisque *B* 11 gestiebat uisere *tr. BG* Maxenti *BG* 15 sed *G* rigentiaque *PBG* 20 anhelante rabido *Val.* rapido *Reines.* 21 uouisse pro re *BG* uotum pro re *Wm2N* 23 diuersis *G* glorias suas *Val.* gloriosa sua *Kiessl.* suas res *BG* 23 *sq.* posteritati *BG* potestatis — 24 memoriae *Kiessl.*

4. Vt igitur multa quaeque consumpta sunt in apparatu .... 357 secunda Orfiti praefectura, transcurso Ocriculo, elatus honoribus magnis, stipatusque agminibus form*id*andis, tamquam acie ducebatur instructa, omnium oculis in eum contuitu pertinaci intentis. 5. cumque urbi propinquaret, senatus officia, reuerendasque patriciae stirpis effigies, ore sereno contemplans, non ut Cineas ille Pyrri legatus, in unum coactam multitudinem regum, sed asylum mundi totius adesse existimabat. 6. unde cum se uertisset ad plebem, stupebat qua celebritate omne quod ubique est hominum genus confluxerit Romam. et tamquam Eufraten armorum specie territurus aut Rhenum, altrinsecus praeeuntibus signis, insidebat aureo solus ipse carpento, fulgenti claritudine lapidum uariorum, quo micante lux quaedam misceri uidebatur alterna. 7. eumque post antegressos multiplices alios, purpureis subtegminibus texti, circumdedere dracones, hastarum aureis gemmatisque summitatibus inligati, hiatu uasto perflabiles, et ideo uelut ira perciti sibilantes, caudarumque uolumina relinquentes in uentum. 8. et incedebat hinc inde ordo geminus armatorum, clipeatus atque cristatus, corusco lumine radians, nitidis loricis indutus, sparsique catafracti equites (quos clibanarios dictitant,) personati thoracum muniti tegminibus, et limbis ferreis cincti, ut Praxitelis manu polita crederes simulacra, non uiros: quos lamminarum circuli tenues, apti corporis flexibus ambiebant, per omnia membra diducti, ut quocumque artus necessitas commouisset, uestitus congrueret, iunctura cohaerenter aptata. 9. Augustus itaque faustis uocibus appella*tus*, *non mon*tium litorumque intonante fragore cohorruit, talem se tamque immobilem, qualis in

1 *lac. 17 litt.* 3 formandis 4 eo 8 celeritate 10 hrenum 12 alternaeumque 12 *sq.* tantae gressos 16 incidebat 18 aequites 19 legem inibimus in *ante* linbis *del. m1* 19 *sq.* politae redderes simulacora (o *ult. del. m2*) 20 ten[u]es 21 lexibus deducti at 22 *sq.* coherenter aptatae augustos 23 appella (*lac. 10 litt.*) otium litorumque 24 quales

1 mittam *post* multa *excid. put. Erf.* apparatu regio, pro meritis cuilibet munera reddita, secunda *BG* *ad* 1 *adnot.*: hic ait blondius deficere folium ut in exemplari uetusto legisse dicit *N in marg.* hic deest unius folii scriptura ex iis que in exemplari uetusto legisse memini. et est pars multi facienda: a me in italia apud ocriculum posita . . B *Wm2(?) in marg.* ⟨IV. Kal. Maias⟩ *Val. ex Idat.* 3 formidandis *EBG* 4 eum *Btl. Günther* 7 aestimabat *BG* 8 cele⟨b⟩ritate *Btl.* 12 aetheria *Corn.* aeterna *Nov.* alternumque potestatis gressus *BG* antegressos *Val.* 15 perflatiles *BG* 16 incedebat *Wm2BG* 18 ⟨ut⟩ p. *Cl. (?)* Persae *G* (*cf. 25, 1, 12*) (P. nati *Boxh.*) personatim *B* 19 tegminibus *G* ligaminibus *B* limbis *G* lumbis *B* 19 *sq.* polita crederes *EBG* 20 simulacra *EBG* 21 flexibus *Wm2G* lusibus *B* diducti *Gdt.* ut *G* ad *WB* 22 aptata *Wm2G* apta sinus per *B* 23 Augustus *Em2G* angustos *B* ⟨m⟩o⟨n⟩tium littorumque *Val.* appellatus ⟨non⟩ *Her.* a. ⟨minime⟩ *Langen* appellatus *EG* appellati *B* (-ari *b*) uocum *EBG* lituorumque *G* licto- *B*

357 prouinciis suis uisebatur, ostendens. 10. nam et corpus perhumile curuabat, portas ingrediens celsas, et uelut collo munito, rectam aciem luminum tendens, nec dextra uultum nec laeua flectebat, *et* (tamquam figmentum hominis) nec cum rota concuteret nutans, nec spuens, aut os aut nasum tergens uel fricans, manumue agitans uisus est umquam. 11. quae licet adfectabat, erant tamen haec et alia quaedam in citeriore uita, patientiae non mediocris indicia, ut existimari dabatur, uni illi concessae. 12. quod autem per omne tempus imperii, nec in consessum uehiculi quemquam suscepit, nec in trabea socium priuatum adsciuit, ut fecere principes çonsecrati, et similia multa elatus in arduum supercilium, tamquam leges aequissimas obseruauit, praetereo, memor ea me retulisse cum incidissent.

13. Proinde Romam ingressus, imperii uirtutumque omnium larem, cum uenisset ad rostra, perspectissimum priscae potentiae forum, obstipuit, perque omne latus quo se oculi contulissent, miraculorum densitate praestrictus, adlocutus nobilitatem in curia, populumque *e* tribunali, in palatium receptus fauore multiplici, laetitia fruebatur optata, et saepe cum equestres ederet ludos, dicacitate plebis oblectabatur, nec superbae nec a libertate coalita desciscentis, reuerenter modum ipse quoque debitum seruans. 14. non enim (ut per ciuitates alias) *ad* arbitrium suum certamina finiri patiebatur, sed (ut mos est) uariis casibus permittebat. deinde intra septem montium culmina, per adcliuitates planitiemque posita urbis membra conlustrans et suburbana, quicquid *uid*erat primum, id eminere inter alia cuncta sperabat: Iouis Tarpei delubra, quantum terrenis diuina praecellunt: lauacra in modum prouinciarum exstructa: amphitheatri molem solidatam lapidis Tiburtini compage, ad cuius summitatem aegre uisio humana conscendit: Pantheum uelut regionem teretem speciosa celsitudine fornicatam: elatosque uertices scansili suggestu concharum, priorum principum imitamenta portantes, et Vrbis templum

---

3 leua et *om.* 4 nam cum 6 ceteriore uit*a (*fu.* i) 7 *ni (*fu.* u) 8 consensum 9 facere 11 obseruabit *in* obseruauit *m1* 13 at 15 *om.* e 16 fruibatur 17 superbe 18 disciscentis 19 ad *om. m1* (*add. m3*) 22 erat 25 soliditatam *in* solididatam, *m1* 26 *sq.* terretem 27 cassıli 28 consurgunt

---

1 *sq.* nam non (nec *Pet.*) corpus per humiles cur. por. ing. celsus *Niemeyer Pet.* 3 ⟨et⟩ *Cl.* 4 nec *Cl.* nam ⟨nec⟩ *Günther* non *AG* 5 est uisus *tr. BG* 6 citeriore *EB* caetera *G* 7 uni *PBG* nulli *E* concessa *BG* 8 consessum *EBG* 9 fecere *Tm2Val.* 10 consueuere *BG* quae *post* multa *add. G* 11 arctissimas *Corn.* 13 ad *EBG* 13 *sq.* obstupuit *PBG* 15 ⟨e⟩ *Val.* pro *BG* 18 desciscentis (dis- *b*) *EG* discissentis *B* 19 ad *EAG om. PB* 22 ⟨uid⟩erat *Val.* 24 piscinarum *Val.* 25 solidatam *EBG* 26 Pantheon *bG* 26 *sq.* teretem *BG* 27 uertice scansili *G* uertices rasili *B* u. s. *Lind.* suggestus *G* 28 concharum *Her.* consulum et *G*

forumque Pacis, et Pompei theatrum et Odeum et Stadium, aliaque inter 357 haec decora urbis aeternae. 15. uerum cum ad Traiani forum uenisset, singularem sub omni caelo structuram, ut opinamur, etiam numinum adsensione mirabilem, haerebat adtonitus, per giganteos contextus circumferens mentem, nec relatu effabiles, nec rursus mortalibus adpetendos. omni itaque spe huius modi quicquam conandi depulsa, Traiani equum solum, locatum in atrii medio, qui ipsum principem uehit, imitari se uelle dicebat et posse. 16. cui prope adstans regalis Ormisda, cuius e Perside discessum supra monstrauimus, respondit astu gentili: 'ante' inquit 'imperator, stabulum tale condi iubeto, si uales: equus quem fabricare disponis, ita late succedat, ut iste quem uidemus'. is ipse interrogatus, quid de Roma sentiret, id tantum sibi placuisse aiebat, quod didicisset ibi quoque homines mori. 17. multis igitur cum stupore uisis horrendo, imperator de fama querebatur, ut inualida uel ma*l*igna, quod augens omnia semper in maius, erga haec explicanda quae Romae sunt obsolescit, deliberansque diu *quid* ageret, urbis addere statuit ornamentis, ut in maximo circo erigeret obeliscum, cuius originem formamque loco conpetenti monstrabo.

18. Inter haec Helenae sorori Constanti, Iuliani coniugi Caesaris, Romam adfectionis specie ductae, regina tunc insidiabatur Eusebia, ipsa quoad uixerat sterilis, quaesitumque uenenum bibere per fraudem inlexit, ut quotiensque concepisset, inmaturum abiceret partum. 19. nam et pridem in Galliis, cum marem genuisset infantem, hoc perdidit dolo, quod obstetrix corrupta mercede, mox natum praesecto plus quam conuenerat umbilico, necauit: tanta tamque diligens opera nauabatur, ne fortissimi uiri soboles appareret.

---

3 nominum *in* numinum, *m1* 3 *sq.* adcensione 4 attonitus *in* adtonitus, *m1* 6 quicquam *add. m2* aequum 9 suprae ꝯ agustu inquid 12 *fin.* quid 14 imperatori fama quaerebatur magna 16 *om.* quid proximo 17 originum ꝯ 19 haelene sororem 21 quesitumque 22 inmaturam *in* inmaturum, *m1* 24 praefecto *m1* 25 negauit

---

3 ⟨et⟩ ut *Her.* 3 *sq.* assensione *bG* adscensione *B* 5 ineffabiles *uulgo* 6 quicquam *EA* quicquid *B om. G* quippiam *Btl.* 8 Hormisda *BG* 9 astu *Wm2N Val.* gestu *G* Augustus *B* 10 sub quale (*pro* si uales) *C. F. W. M.* ⟨ut⟩ equus *Her.* 11 late ut cedat *Momms.* 12 displicuisse *Nm2 Val.* quod *EBG* 14 imperator de *AG* i. in *Gron.* querebatur *EG* quae quaerebatur *B* uerum magna *Momms.* maligna *A* 16 obsilescit *uel* obticescit, *Btl.* obsurdescit *Her.* ⟨quid⟩ *Em2BG an*⟨quid ibi⟩? *Cl.* 17 maximo *Em2Val.* 18 condecenti *BG* 19 sorori *EBG* 21 quaesitumque *BG* 22 quotienscumque *EBG* abigeret *Corn.* 24 praesecto *PBG* 25 necauit *EBG*

357 20. Cupiens itaque augustissima omnium sede morari diutius imperator, ut otio puriore frueretur et uoluptate, adsiduis nuntiis terrebatur et certis, indicantibus Suebos Raetias incursare, Quadosque Valeriam, et Sarmatas, latrocinandi peritissimum genus, superiorem Moesiam et secundam populari Pannoniam: quibus percitus tricensimo postquam ingressus est die, quartum kal. Iunias ab urbe profectus, per Tridentum iter in Illyricum festinauit. 21. unde misso in locum Marcelli Seuero, bellorum usu et maturitate firmato, Vrsicinum ad se uenire praecepit. et ille litteris gratanter acceptis, Sirmium uenit, comitantibus solis .... libratisque diu super pace consiliis, quam fundari posse cum Persis Musonianus retulerat, in orientem cum magisterii remittitur potestate prouectis e consortio nostro ad regendos milites natu maioribus, adulescentes eum sequi iubemur, quidquid pro re publica mandauerit impleturi.

11. 1. At Caesar exacta apud Senonas hieme turbulenta, Augusto nouies seque iterum consule, Germanicis undique circumfrementibus minis, secundis ominibus motus, Remos properauit alacrior, magisque laetus, quod exercitum regebat Seuerus, nec discors nec adrogans, sed longa militiae frugalitate conpertus, et eum recta praeeuntem secutus, ut ductorem morigerus miles. 2. parte alia Barbatio post Siluani interitum promotus ad peditum magisterium, ex Italia iussu principis cum XXV milibus armatorum Rauracos uenit. 3. cogitatum est enim, sollicitequе praestructum, ut saeuientes ultra solitum Alamanni, uagantesque fusius multitudine geminata nostrorum, forcipis specie, trusi in angustias caederentur. 4. dum haec tamen rite disposita celerantur, Laeti barbari ad tempestiua furta sollertes, inter utriusque exercitus castra occulte transgressi, inuasere Lugdunum incautam, eamque populatam ui su*bit*a concremassent, ni clausis aditibus repercussi, quicquid extra oppidum potuit inueniri, uastassent. 5. qua clade cognita agili studio Caesar missis cuneis tribus equitum expeditorum et fortium, tria

---

3 retias quod usque 6 iun(*aut* ium)nias tridenum 7 yllіricum 9 syrmium 9*sq.* solis liberatisque 11 musoninus oriente 12 re 14 hiemere 16 omnibus 18 secuturus ut *add. m2* 19 murigerum 21 cognitatum 25 furto 27 uisu (*lac. 8 litt.*) aconcremassent dausis ♂ 29 aequitum

---

3 incertis *G* Sueuos *BG* Quadosque *AG* quoadusque *B* 6 Tridentum *EBG* 9 solis (*lac.*) *Cl.* sociis *BG* nobis *Momms.* 10 libratisque *EBG* 11 Musonianus *Tm2G* Musonius *EB* 11 orientem *EG* 12 e *G* a *B* de *EWm2* 14 hieme *EBG* turbulenta—15 consule *om. RBG* consuli⟨bus⟩ *Lind.* 16 ominibus *AG* 18 secutus *Cl. c. c.* 19 morigerus *Petauius* morigerum *EBG* 21 cogitatum *EBG* 25 furta *AG* 26 occulti *G* 27 ui su⟨bit⟩a *Herrmann* nisu auido *BG* nisu ⟨ualid⟩o *Val.* ui su⟨mm⟩a *Gron.*

obseruauit itinera, sciens per ea erupturos procul dubio grassatores: 357
nec co*natus* .... anti inritus fuit. 6. cunctis enim qui per eos tramites exiere truncatis, receptaque praeda omni intacta, hi soli innoxii absoluti sunt, qui per uallum Barbationis transiere securi, ideo labi permissi, quod Bainobaudes tribunus, et Valentinianus postea imperator, cum equestribus turmis quas regebant, ad exequendum id ordinati, a Cella tribuno Scutariorum, qui Barbationi sociatus, uenerat ad procinctum, iter obseruare sunt uetiti, unde redituros didicere Germanos. 7. quo non contentus, magister peditum ignauus et gloriarum Iuliani peruicax obtrectator, sciens se id contra utilitatem Romanae *rei* iussisse, — hoc enim cum argueretur, Cella confessus est, — relatione fefellit Constantium, finxitque hos eosdem tribunos, ad sollicitandos milites quos duxerat per speciem uenisse negotii publici: qua causa abrogata potestate ad lares rediere priuati.

8. Isdem diebus, exercituum aduentu perterriti barbari, qui domicilia fixere cis Rhenum, partim difficiles uias et suapte natura cliuosas, concaedibus clausere sollerter, arboribus inmensi roboris caesis: alii occupatis insulis sparsis crebro per flumen Rhenum†, *ferum* ululantes et lugubre, conuiciis Romanos incessebant et Caesarem: qui grauiore motu animi percitus, ad corripiendos aliquos septem a Barbatione petierat naues, ex his quas uelut transiturus amnem ad conpaginandos parauerat pontes: qui nequid per eum impetraretur, omnes incendit. 9. doctus denique exploratorum delatione recens captorum, aestate iam torrida fluuium uado posse transiri, hortatus auxiliares uelites cum Bainobaude Cornutorum tribuno *di*misit, facinus memorabil*e s*i iuuisset fors patraturos, qui nunc incedendo per breuia, aliquotiens scutis in modum alueorum subpositis, nando ad insulam uenere propinquam, egressique promisce uirile et muliebre secus, *s*in*e* aetatis ullo discrimine trucidabant ut pecudes, nanc-

---

1 rupturos 2 neco (*add. m2 in lac. 9 litt.*) inanti 10 romaniae 13 adrogata redire 15 *et* 17 hrenum 16 concedibus solerter 17 ferum *om.* 19 barbetione 20 anmem 24 misit memorabili iubisset nun 26 uenire ♂ 27 in ut *add. m2*

---

1 erupturos *G* irru- *EB* eā perrupturos *tr. Her.* 2 nec quod destinauerat *BG* nec (*lac.*) conatus *Wm2N* nec ca opinanti *E* nec conatus destinanti *A* nec conati *Pet.* nec cona⟨tus temp⟩tanti *Her.* irritum *BG* 3 solum *BG* 10 Romanae ⟨rei⟩ *Momms.* Romanam *Wm2G* Romam̄ *B* 13 abrogata *EBG* rediere *Wm2BG* 15 trans *BG* 16 et incommeabiles (*pro* concaedibus) *BG* 17 Rhenum ⟨ferum⟩ *Schneider* ferum (*pro* R.) *Her. c. c.* 18 et (*ante* lugubre) *ante* Romanos *tr. G* grauiori *BG* 19 Barbatione *Tm2AG* Barbitione *B* 20 amnem *EBG* 22 relatione *Pet.* ⟨et⟩ recens *Momms.* 24 ⟨di⟩misit *Cl. c. c.* memorabile *EBG* si iuuisset *G* si iussisset *E* i. *B* nunc *BG* 26 *sq.* uirilis et muliebris sexus *G* utile ut muliebre sexus *B* 27 sine *EBG*

357 tique uacuas luntres, per eas licet uacillantes euecti, huius modi loca plurima perruperunt, et ubi caedendi satias cepit, opimitate praedarum onusti, cuius partem ui fluminis amiserunt, rediere omnes incolumes. 10. hocque conperto, residui Germani, ut infido praesidio insularum relicto, ad ulteriora necessitudines et fruges opesque barbaricas contulerunt. 11. conuersus hinc Iulianus ad reparandas Tres tabernas (munimentum ita cognominatum,) haut ita dudum obstinatione subuersum hostili, quo aedificato constabat ad intima Galliarum (ut consueuerant) adire Germanos arceri, et opus spe celerius consummauit, et uictum defensoribus ibi locandis, ex barbaricis messibus non sine discriminis metu collectum militis manu, condidit ad usus anni totius. 12. nec sane hoc solo contentus, sibi quoque uiginti dierum alimenta parata collegit. libentius enim bellatores quaesito dexteris propriis utebantur, admodum indignati, quoniam ex commeatu, qui eis recens aduectus est, ideo nihil sumere potuerunt, quod partem eius Barbatio, cum transiret iuxta, superbe praesumpsit: residuumque *quod* superfuit, congestum in aceruum exussit, quae utrum ut uanus gerebat et demens, an mandatu principis confidenter nefanda multa temptabat, usque in id temporis latuit. 13. illud tamen rumore tenus ubique iactabatur, quod Iulianus non leuaturus incommoda Galliarum electus est, sed ut possit per bella deleri saeuissima, rudis etiam tum ut existimabatur, et ne sonitum quidem duraturus armorum. 14. dum castrorum opera mature consurgit, militisque pars stationes praetendit agrarias, alia frumenta insidiarum metu colligit caute, multitudo barbarica rumorem nimia uelocitate praeuersa, Barbationem cum exercitu quem regebat, (ut praedictum est) Gallico uallo discretum, impetu repentino adgressa, sequensque fugientes ad usque Rauracos et ultra quoad potuit, rapta sarcinarum et iumentorum cum calonibus parte maxima redit ad suos. 15. et ille tamquam expeditione euentu prospero termi-

---

1 limtres 3 redire incolomes 7 aut 13 ammodum 14 quonam 15 superbae 16 residuum quae superfuit 17 demensam 18 multi temptabatus que—tamen *add. m2 in marg.* 19 iactatur ꝭ 21 ar[morum] 28 suos (*lac. 13 litt. in fin. pag.*)

---

2 satietas *PBG* satias *restit. Nov.* satietas caedendi *tr. BG* 3 rediere *EBG* incolumes *EBG* 7 haud *EAG* 8 ad *del Nov.* 11 in usus *BG* 14 quoniam *BG* 16 que ⟨quod⟩ *Günther* quod *EBG* 17 demens an *Wm2G* demensum *B* mandato *EG* mandatum *B* principis quo confidenter (*uel* quo fidenter) *Nov.* 18 multa *Em2G* multi *B* nefanda multi tentabant *Val.* n. ⟨ut⟩ multi temptabat *Her.* quae in *B om. G* 21 aestimabatur *AG* aestimatur *B* ac *BG* 22 ⟨opus militum⟩ opera *Momms.* consurgunt *G* 25 dictum *BG* 28 sua. et *BG* sua. set *Her.*

nata, milite disperso per stationes hibernas, ad comitatum imperatoris reuertit, crimen conpositurus in Caesarem, (ut solebat). 357

12. 1. Quo dispalato foedo terrore, Alamannorum reges Chnodomarius et Vestralpus, Vrius quin etiam et Vrsicinus, cum Serapione et Suomario et Hortario, in unum robore uirium suarum omni collecto, bellicumque . . . . . . uenere prope urbem Argentoratum, extrema metuentem Caesarem arbitrati retrocessisse, cum ille tum etiam perficiendi munimenti studio stringeretur. 2. erexit autem confidentiam caput altius adtollentum, Scutarius perfuga, qui commissi criminis metuens poenam, transgressus ad eos post ducis fugati discessum, armatorum tredecim milia tantum remansisse cum Iuliano docebat, — is enim numerus eum sequebatur — barbara feritate certaminum rabiem undique concitante. 3. cuius adseueratione eadem subinde replicantis, ad maiora stimulati fiducia, missis legatis, satis pro imperio Caesari mandauerunt, ut terris abscederet uirtute sibi quaesitis et ferro: qui ignarus pauendi, nec ira nec dolore perculsus, sed fastus barbaricos ridens, tentis legatis ad usque perfectum opus castrorum, in eodem gradu constantiae stetit inmobilis.

4. Agitabat autem miscebatque omnia, sine modo ubique sese diffunditans, et princeps audendi periculosa, rex Chnodomarius, ardua subrigens supercilia, ut saepe secundis rebus elatus. 5. nam et Decentium Caesarem superauit, aequo Marte congressus, et ciuitates erutas multas uastauit et opulentas, licentiusque diu nullo refragante Gallias persultauit. ad cuius roborandam fiduciam, recens quoque fuga ducis accessit, numero praestantis et uiribus. 6. Alamanni enim scutorum insignia contuentes, norant eos milites permisisse paucis suorum latronibus terram, quorum metu aliquotiens, antequam gradum conferrent, amissis pluribus abiere dispersi. quae anxie ferebat sollic*it*us Caesar, quod trudente ipsa necessitate, digresso periculi s*ocio*, cum paucis (licet fortibus) populosis gentibus occurrere cogebatur.

---

2 solebat (*lac. 6 litt. in fin. vs.*) 3 chono- 5 ortario 5 *sq.* collecto belli. cumque foedere 7 dum (*pro* tum) 9 scutarios crimine 15 *nec[ira] ne 16 fastu 19 audiendi chono- 21 aequum arte 22 quae 26 inaliquam 27 dispersis quas sollicus (*corr. m3*) trodante 28 periculis

---

2 solebat, grauiter semper incessens *BG* 5 Hortario *AG* Oratorio *HB* 6 bellicumque ⟨canentibus bucinis (spirante *Nov.*)⟩ uenere *Her.* collecto consedere *G* lecto belli. cumque sederet *B* 7 tum *Val. om. BG* 8 ⟨di⟩stringeretur *Corn.* 9 adtollentem *G* adtollendum *Wm2B* attollentium *E* Scutarius *EBG* 9 criminis *WBG* 14 fiducia ⟨aucta⟩ *Günther Momms.* 15 nec ira nec *EBG* 16 fastus *EAG* 19 audendi *Em2BG* 21 aequo Marte *PBG* 26 antequam *C. F. W. M. Haupt* cum *G* in aliquem *EB* sin aliter *Eyss.* 27 dispersi *Em2BG* quae *EG* solicitus *EBG* trudente *EBG* 28 digressus periculis *BG* periculi s⟨ocio⟩ *Günther Momms.* (s. p. *Madv.*)

357 7. Iamque solis radiis rutilantibus, tubarumque concinente clangore, pedestres copiae lentis incessibus educuntur, earumque lateri equestres iunctae sunt turmae, inter quas catafractarii erant et sagittarii, formidabile genus armorum. 8. et quoniam a loco unde Romana promota sunt signa, ad usque uallum barbaricum, quarta leuga signabatur et decima, id est unum et uiginti milia passuum, utilitati securitatique recte consulens Caesar, reuocatis procursatoribus iam antegressis, indictaque solitis uocibus quiete, cuneatim circumsistentes adloquitur, genuina placiditate sermonis:

9. 'Vrget ratio salutis tuendae communis, ut parcissime dicam, non iacentis animi Caesarem hortari uos et orare, — conmilitones mei — ut adulta robustaque uirtute confisi, cautiorem uiam potius eligamus, ad toleranda uel ad depellenda quae sperantur, non praeproperam et ancipitem. 10. ut enim in periculis iuuentutem inpigram esse conuenit et audacem, ita (cum res postulat) regibilem et consultam. quid igitur censeo, si arbitrium adfuerit uestrum, iustaque sustinet indignatio, paucis absoluam. 11. iam dies in meridiem uergit, lassitudine nos itineris fatigatos, scrupulosi tramites excipient et obscuri, nox senescente luna nullis sideribus adiuuanda, terrae protinus aestu flagrantes, nullis aquarum subsidiis fultae: quae si dederit quisquam commode posse transiri, ruentibus hostium examinibus post otium cibique refectionem et potus, quid nos agamus? quo uigore inedia siti laboreque membris marcentibus occurramus? 12. ergo quoniam negotiis difficillimis quoque saepe dispositio tempestiua prospexit, et statum nutantium rerum, recto consilio in bonam partem accepto, aliquotiens diuina remedia repararunt, hic quaeso uallo fossaque circumdati, diuisis uigiliis, quiescamus, somnoque et uictu congruis potiti pro tempore, pace dei sit dictum, triumphaturas aquilas et uexilla uictricia primo lucis moueamus exordio'.

13. Nec finiri perpessi quae dicebantur, stridore dentium infren-

---

2*sq.* aequestres cunctae 3 catafractiari 4 quoniam *cpd.* (quō) 5 ad *add. m2* 7 praecursatoribus ante egressis 17 mergit initineris 22 agimus uigorem edia 23 occurramus quoque ergo 24 dispositione 28 uixilla

---

3 iunctae *E C. F. W. M.* coniunctae *bG* cataphracti *G* cataphractarii *HB* 4 quoniam *G* quom *FZPWm2T* cum *UNHRBA* quam *Wm1* 5 leuca *BG* 7 procursatoribus *Her.* praecursoribus *BG* antegressis *Val.* 11 uos hortari *tr. PBG* 15 quod *A* 17 uergit *EBG* itineris *EG* 20 quas *BG* transire *BG* ⟨in⟩ruentibus *Corn.* 22 agamus *Cl. c. c.* uigore inedia *PBG* 23 ergo *G* usque. ego *B* quoque *ante* saepe *colloc. Her.* 24 dispositio *Wm2G* 28 uexilla *EBG*

dentes, ardoremque pugnandi hastis inlidendo scuta monstrantes, in hostem 357 se duci iam conspicuum exorabant, caelitis dei fauore, fiduciaque sui, et fortunati rectoris expertis uirtutibus, freti, atque (ut exitus docuit,) salutaris quidam genius praesens, ad dimicandum eos (dum adesse potuit) incitabat. 14. accessit huic alacritati plenus celsarum potestatum adsensus, maximeque Florenti praefecti praetorio, periculose quidem sed ratione secunda pugnandum esse censentis, dum starent barbari conglobati, qui si diffluxissent, motum militis in seditiones natiuo calore propensioris, ferri non posse aiebat, extortam sibi uictoriam (ut putabit), non sine ultimorum conatu grauiter toleratur*i* .... 15. addiderat autem fiduciam nostris consideratio gemina, recordantibus quod anno nuper emenso, Romanis per transrhenana spatia fusius uolitantibus, nec uisus est quisquam laris sui defensor, nec obuius stetit, sed concaede arborum densa undique semitis clausis, sidere urente brumali, aegre uixere barbari longius amendati, quodque imperatore terras eorum ingresso, nec resistere ausi, nec apparere, pacem impetrauerunt, suppliciter obsecrantes. 16. sed nullus mutatam rationem temporis aduertebat, quod tunc tripertito exitio premebantur, imperatore urgente per Raetias, Caesare proximo nusquam elabi permittente, finitimis, quos hostes fecere discordiae, modo non occipitia conculcantibus hinc indeque cinctorum. postea uero pace data discesserat imperator, et sedata iurgiorum materia, uicinae gentes iam concordabant, et turpissimus ducis Romani digressus, ferociam natura conceptam, auxit in maius. 17. alio itidem modo res est adgrauata Romana, ex negotio tali: regii duo fratres uinculo pacis adstricti, quam anno praeterito impe*tr*auera*n*t a Constantio, nec tumultuare nec commoueri sunt ausi; sed paulo postea uno ex his Gundomado, qui potior erat, fideique firmioris, per insidias interempto, omnis eius populus cum nostris hostibus conspirauit, et confestim Vadomarii plebs (*ipso inuito,* ut adserebat,) agminibus bella cientium barbarorum, sese coniunxit.

---

1 hostes 6 praeterio 7 consentis instarent 9 ferri *ex* ferre putauit 10 tolleratur (*sine lac.*) 12 transhrenana spatiu *in* spatia, *m1* 13 concede armorum de[n]sa 16 auso 18 praemebantur retias 19 me labi facere ꝯ 24 residuo 25 imperauerat 27 ϶ 28 *lac. 12 litt. in fin. vs.* 29 se *in* sese, *m1*

---

1 hostem *BG* 2 caelestis *Lind.* 7 censentis *EWm2 Lind.* consentientis *BG* starent *Haupt* 8 deflexissent *BG* 9 putabit *Btl. Haupt* 10 toleraturi *G* tolleraturos *Wm2: lac. ind. Her. c. c.* 13 concaede *G* cum caede *EB* arborum *G* ramorum *A* 15 amandati *bG* 16 ausi *Tm2AG* impetrarunt *BG* 17 tunc *om. BG* 19 elabi *EBG* 23 congenitam *Btl.* 24 regii duo *G* 25 impetrauerant *EBG* 27 eius *A* enim *D om.cett.* 28 plebs ut *G* plebs subinde ut *B* ⟨ipso inuito⟩ *Cl. c. c.* ⟨ipso repugnante⟩ *Haupt* ⟨se inuito⟩ *W. Koch* 29 asserebant *G*

357 18. Cunctis igitur summis infimisque adprobantibus, tunc oportune congrediendum, nec de rigore animorum quicquam remittentibus, exclamauit subito signifer: 'perge — felicissime omnium Caesar, — quo te fortuna prosperior ducit: tandem per te uirtutem et consilia militare sentimus. praei nos ut faustus antesignanus et fortis: experieris quid miles sub conspectu bellicosi ductoris, testisque indiuidui gerendorum, modo adsit superum numen, uiribus efficiet excitatis'. 19. his auditis cum nullae laxarentur indutiae, promotus exercitus prope collem aduenit molliter editum, opertum segetibus iam maturis, a superciliis Rheni haut longo interuallo distantem: ex cuius summitate speculatores hostium tres equites exciti, subito nuntiaturi Romanum exercitum aduentare, festinarunt ad suos, unus uero pedes qui sequi non potuit, captus agilitate nostrorum, indicauit per triduum et trinoctium flumen transisse Germanos. 20. quos cum iam prope densantes semet in cuneos, nostrorum conspexere ductores, steterunt uestigiis fixis, antepilanis hastatisque et ordinum primis, uelut insolubili muro fundatis, et pari cautela hostes stetere cunctati. 21. cumque ita ut ante dictus docuerat perfuga, equitatum omnem a dextro latere sibi uidissent oppositum, quicquid apud eos per equestres copias praepollebat, in laeuo cornu locauere confertum. isdemque sparsim pedites miscuere discursatores et leues, profecto ratione tuta poscente. 22. norant enim licet prudentem ex equo bellatorem cum clibanario nostro congressum, frena retinentem et scutum, hastam una manu uibrante, tegminibus ferreis abscondito bellatori nocere non posse, peditem uero inter ipsos discriminum uertices, cum nihil caueri solet praeter id quod occurrit, humiliter *et* occulte reptantem, latere forato iumenti, incautum rectorem praecipitem agere, leui negotio trucidandum. 23. hoc itaque disposito, dextrum sui latus struxere clandestinis insidiis et obscuris. ductabant autem populos omnes pugnaces et saeuos, Chnodo-

---

5 praeuius ut *in* ait antesignanos 7 uiribus *m1 in* uimribus, *fere* utrebus, *m2* 9 hreni 10 ei speculatoris 11 aequites subito *m1 in* subto, *m2* 16 insolubili uelut *in* u. i., *m1* cunctanti 17 aequitatum 18 aequestres is*demque 21 aequo 22 hastae 23 manum uibratae uellato rinocere 25 occu[r]rit humiliter occulte 26 sumenti 27 dispositio

---

2 uigore *Herrmann* 4 consilio *Gron. pater* militaria *bG* 5 praei nos *Cl.* i praeuius *G* p. *def.*; *Her. commate post* fortis *posito* antesignanus *G* 7 supernum *BG* uiribus *Val.* iis rebus *G* in rebus *A* excitatus *G* 10 ex *Cl.* e *EAG* speculatores *EAG* 12 sua *BG* 16 cunctati *Wm2BG* cuneati *Reines.* 22 hastam una manu uibrante *Her.* hasta *G* 23 manu *EBG* uibrata *G* bellatori *EBG* 25 humi occulte *Val.* ⟨et⟩ *Cl.* 26 iumenti *Wm2G* 27 quoque *G* disposito *PBG* 28 *et* 95, 1 Chonodomarius *BPG*

marius et Serapio, potestate excelsiores ante alios reges. 24. et Chnodomarius quidem nefarius *tur*binis totius incentor, cuius uertici flammeus torulus aptabatur, anteibat cornu sinistrum, audax et fidus ingenti robore lacertorum, ubi ardor proelii sperabatur, inmanis, equo spumante sublimior, erectus in iaculum formidandae uastitatis, armorumque nitore conspicuus ante a*lios*, et strenuus miles et utilis praeter ceteros ductor. 25. latus uero dextrum Serapio agebat, etiam tum adultae lanuginis iuuenis, efficacia praecurrens aetatem: Mederichi fratris Chnodomarii filius, hominis quoad uixerat perfidissimi: ideo sic appellatus, quod pater eius diu obsidatus pignore tentus in Galliis, doctusque Graeca quaedam arcana, hunc filium suum, Agenarichum genitali uocabulo dictitatum, ad Serapionis transtulit nomen. 26. hos sequebantur potestate proximi reges, numero quinque, regalesque decem, et optimatum series magna, armatorumque milia triginta et quinque, ex uariis nationibus partim mercede, partim pacto uicissitudinis reddendae quaesita. 357

27. Iamque toruum concrepantibus tubis, Seuerus dux Romanorum, aciem dirigens laeuam, cum prope fossas armatorum refertas uenisset, unde dispositum erat ut abditi repente exorti cuncta turbarent, stetit inpauidus, suspectiorque de obscuris, nec referre gradum nec ulterius ire temptauit. 28. quo uiso animosus contra labores maximos Caesar, ducentis equitibus saeptus, ut ardor negotii flagitabat, agmina peditum impetu ueloci discurrerent, uerbis hortabatur *et gestu.* 29. et quoniam adloqui pariter omnes, nec longitudo spatiorum extenta, nec in unum coactae multitudinis permitteret crebritas, (et alioqui uitabat grauioris inuidiae pondus, ne uideretur id adfectasse, quod soli sibi deberi Augustus existimabat) *in*cautior sui hostium tela praeteruolans, his et similibus notos pariter et ignotos, ad faciendum fortiter accendebat. 30. 'aduenit —

2 boni flammen storulus 3 rubore 4 aequo 6 antea strenuus et miles 7 dum adulatae lanugines 8 chono- 9 ∍ 10 archana 16 toruum (*lac. 3 litt. in fin. vs.*) saeuerus 17 leuam 20 qui maximus 21 aequitibus septus 22 ortabatur et quō 24 permitterent crebitas grauiores 25 adfectisse ꝯ 26 cautior

2 ⟨tur⟩binis *Her.* belli *AG* 2 *sq.* flammeus torulus *G* fulmen *B* flamma et. *Wm2* 3 fidens *G* fisus *Pet.* fidus *restit. Löfst.* robore *EBG* 6 manu strenuus ut miles *Btl.* ante a⟨lios⟩ *Momms.* (*ad* conspicuus *Her.*) et strenuus *tr. Cl.* et *del. Her.* 7 tum *AG* adultae lanuginis *EBG* 9 eius *DNAG om. cett.* 13 *om.* que, *BG* 16 toruum increpantibus *G* 20 quo *Em2BG* maximos *Tm2BG* 21 ⟨ut⟩ impetu *Cl.* 22 discurrens *Tm2G* breui⟨u⟩s *uel* crebri⟨u⟩s *Her.* ⟨et gestu⟩ *Nov.* (*cf. 19, 11, 9*) quō *DE* quom *FWP* quem *UZ* cum *HRBAG* quoniam *restit. Eyss.* 24 permitteret crebritas *EBG* grauioris *WBG* 25 sibi soli *tr. RBG* 26 ⟨in⟩cautior *Corn.* 27 fortiter *om. G*

357 o socii — iustum pugnandi iam tempus, olim exoptatum mihi uobiscum, quod antehac arcessentes, arma in*re*quietis motibus poscebatis'. 31. item cum ad alios postsignanos, in acie locatos extrema, uenisset, 'en' inquit 'conmilitones, diu speratus praesto est dies, conpellens nos omnes, elutis pristinis maculis, Romanae maiestati reddere proprium decus. hi sunt barbari quos rabies et inmodicus furor ad perniciem rerum suarum coegit occurrere, nostris uiribus opprimendos'. 32. alios itidem bellandi usu diuturno callentes, aptius ordinans, his exhortationibus adiuuabat: 'exsurgamus — uiri fortes — propulsemus fortitudine congrua, inlisa nostris partibus probra: quae contemplans Caesaris nomen cunctando suscepi'. 33. quoscumque autem pugnae signum inconsulte poscentes, rupturosque imperium inrequietis motibus praeuideret, 'quaeso' inquit 'ne hostes uertendos in fugam, sequentes auidius, futurae uictoriae gloriam uioletis, neu quis ante necessitatem ultimam cedat. nam fugituros procul dubio deseram, hostium terga caesuris adero indiscretus, si hoc pensatione moderata fiat et cauta'.

34. Haec aliaque in eundem modum saepius replicando, maiorem exercitus partem primae barbarorum opposuit fronti, et subito Alamannorum peditum fremitus, indignationi mixtus auditus est, unanimi conspiratione uociferantium, relictis equis secum oportere uersari regales, ne siquid contigisset aduersum, deserta miserabili plebe, facile discedendi copiam repperirent. 35. hocque conperto, Chnodomarius iumento statim desiluit, et secuti eum residui idem fecere, nihil morati: nec enim eorum quisquam ambigebat, partem suam fore uictricem.

36. Dato igitur aeneatorum accentu sollemniter signo ad pugnandum utrimque, magnis concursum est uiribus. paulis*per* praepilabantur

---

1 oso cuius tunc 2 ante haec ♂ inquietis 3 inquit *ex* inquid 4 conmilitonis 5 maiestatis 7 uellandi 8 diutino exortationibus 9 propellemus 10 que 12 peruiueret 14 caedat 17 quae 18 ad *post* subito 20 aequis 21 miserabile plebem (♂) facilem discidendi 22 dinodomarius id (*ante* statim) 23 facere 26 uiribus populis praepilabantur (*m2, ex* propilabantur, *m1*)

---

1 o socii iustum *Wm2AG* o socii nunc *B* 2 in⟨re⟩quietis *Kell.* (*cf.* § *33*) 4 commilitones *EBG* omnes *om. BG* elotis *BG* 5 maiestati *EG* 7 item *BG* bellandi *EBG* 8 diuturno *Cl. c. c.* (*cf. 31, 2, 25*) 9 propulsemus *Her.* propellamus *BG* inlita *Corn.* 12 praeuideret *BG* 14 fugituros (*in fin. pag.*) fugitiuos *G* 18 ad *del. Em2BG* 19 peditum *om. BG* 21 miserabili *EbG* facile *Kiessl.* discedendi *EBG* 22 que *om. BG* chonodomarius *EBG* id *del. Nov.* ipse *Eyss.* ac *BG* 23 fecere *Kiessl.* 25 igitur *om. BG* cantu *BG* 26 paulis⟨per⟩ *Momms.* populi *Wm2BG om. A* propilabantur *G*

missilia, et properantes *con*cito quam considerato cursu Germani, telaque 357 dexteris explicantes, inuolauere nostrorum equitum turmas, frendentes inmania, eorumque ultra solitum saeuientium, comae fluentes horrebant, et elucebat quidam ex oculis furor, quos contra pertinax miles, scutorum obicibus uertices tegens, eiectansque gladios, uel tela concrispans, mortem minitantia perterrebat. 37. cumque in ipso proeliorum articulo, eques se fortiter conturmaret, et muniret latera sua firmius pedes, frontem artissimis conserens parmis, erigebantur crassi pulueris nubes, uariique fuere discursus, nunc resistentibus, nunc cedentibus nostris, et obnixi genibus quidam barbari peritissimi bellatores, hostem propellere laborabant, sed destinatione nimia dexterae dexteris miscebantur, et umbo trudebat umbonem, caelumque exultantium cadentiumque resonabat uocibus magnis, et cum cornu sinistrum artius gradiens, urgentium tot agmina Germanorum ui nimia pepulisset, iretque in barbaros fremens, equites nostri cornu tenentes dextrum praeter spem incondite discesserunt, dumque primi fugientium postremos inpediunt, gremio legionum protecti, fixerunt integrato proelio gradum. 38. hoc autem exinde acciderat, quod dum ordinum restituitur series, catafracti equites uiso rectore suo leuiter uulnerato, et consorte quodam per ceruicem equi labente, pondere armorum oppressi, dilapsi qua quisque poterat, peditesque calcando cuncta turbassent, ni conferti illi sibique uicissim innexi, stetissent immobiles. igitur cum equites nihil praeter fugae circumspectantes praesidia, uidisset longius Caesar, concito equo, eos uelut repagulum quoddam cohibuit. 39. quo agnito per pur*pur*eum signum draconis, summitati hastae longioris aptatum, uelut senectutis pandentis exuuias, stetit unius turmae tribunus, et pallore timoreque perculsus, ad aciem integrandam recurrit. 40. utque in rebus amat fieri dubiis, eosdem lenius increpans Caesar, 'quo' inquit 'cedimus, uiri fortissimi? an ignoratis, fugam quae salutem numquam

---

1 cuto 2 dextris aequitum 3 horrebat 6 aeques 8 si (♂) pulueres 9 caedentibus obnoxi 12 a uocibus 13 altius 14 nemia aequites 15 inconditae discesserunt *in* dissesserunt, *m1* 16 graemio 17 *sq.* accidere atquod 18 *et* 22 aequites 19 aequi labentis 21 innixi 22 fuge 23 aequo 24 agnito perpureum 25 peandentis *in* pandentis, *m1* exubias

---

1 p. ⟨con⟩cito *Schneider* p. cito *EG* promentes scuta *B* 2 dext⟨e⟩ris *Cl. c. c.* 3 horrebant *EAG* 4 qui. f. ex o. *tr. G* ex o. q. f. *B* 6 minantia *BG* 8 pulueris *Em2BG* 9 obnixi *EBG* 10 quidem *Bentl.* 12 a *om. BG* 13 artius *Pet.* ult⟨er⟩ius *Corn.* 14 nimia *EBG* propulisset *BG* 15 discesserunt *EBG* 17 *sq.* acciderat quod *Wm2AG* -re ad q. *B* 19 labente *Corn.* 20 oppresso *Tm2G* 21 innexi *Her.* 24 per purpureum *Wm2G* purpureum *RB* 25 pandentis *RA* pendentis *TBG* exuuias *PBG* 26 timoris *BG*

357 repperit, inriti conatus stultitiam indicare? redeamus ad nostros, saltim gloriae futuri participes, si eos pro re publica dimicantes, relinquimus inconsulte'. 41. haec reuerenter dicendo, reduxit omnes ad munia subeunda bellandi, imitatus salua differentia ueterem Syllam, qui cum contra Archelaum (Mithridatis ducem) educta acie proelio fatigabatur ardenti, relictus a militibus cunctis, cucurrit in ordinem primum, raptoque et coniecto uexillo in partem hostilem, 'ite' dixerat 'socii periculorum electi, et scitantibus ubi relictus sim imperator, respondete nihil fallentes: solus in Boeotia pro omnibus nobis cum dispendio sanguinis sui decernens'.

42. Proinde Alamanni, pulsis disiectisque equitibus nostris, primam aciem peditum incesserunt, eam abiecta resistendi animositate pulsuri. 43. set postquam comminus uentum est, pugnabatur paribus diu momentis. Cornuti enim et Bracchiati, usu proeliorum diuturno firmati, eos iam gestu terrentes, barritum ciere uel maximum: qui clamor ipso feruore certaminum, a tenui susurro exoriens, paulatimque adolescens ritu extollitur fluctuum, cautibus inlisorum: iaculorum deinde stridentium crebritate, hinc indeque conuolante, puluis aequali motu adsurgens, et prospectum eripiens, arma armis corporaque corporibus obtrudebat. 44. sed uiolentia iraque inconpositi barbari, in modum exarsere flammarum, nexamque scutorum conpagem, quae nostros in modum testudinis tuebatur, scindebant ictibus gladiorum adsiduis. 45. quo cognito opitulatum conturmalibus suis celeri cursu Batani uenere cum regibus, formidabilis manus, extremae necessitatis articulo circumuentos, (si iuuisset fors) ereptura, toruumque canentibus classicis, adultis uiribus certabatur. 46. uerum Alamanni bella acriter ineuntes, altius anhelabant, uelut

---

1 inreti (*corr. m3*) nostro *cpd.* (*corr. m3*) 4 differentiam (*corr. m3*) 7 exillo (*corr. m3*) 8 respondite 9 nobiscum (n *ex* s; uo- *m3*) 10 aequitibus 11 abiectam 11*sq.* pulsuris et 14 uarritum quid amor (*corr. m3*) 15 tenuis 16*sq.* crebritatem 17 puluita equali adcorgens 18 aritus obtrudebant 20 testitudinis 22 uenire 23 siiubiisset (bi *ex* lii) 24 eruptura torbumque 25 alacriter l *post* altius *del. m1*

---

1 irriti *EBG* nostros *EBG* 2 ⟨non⟩ relinquimus *A* reliquimus *Gdt.* 4 differentia *PG om. B* reuerentia *Loisell. ex Valent.* 7 uexillo *EBG* 8 sum *BG* respondete *TBG* 11 abiecta *AG* 11*sq.* pulsuri. sed *G* p. et *EA* 12 motibus *BG* 13 Braccati *bG* brachati *B* firmati excipiunt eos *G* 14 gesturientes *G* gesta terrentes *B* barritum *PBG* ciuere *Val.* qui *PBG* clamor *EBG* 15 a. t. s. *AG* identidem *B* 16*sq.* crebritate *Wm2BG* 17 que *om. BG* puluis aequali *Wm2BG* adsurgens *Wm2BG* 18 armis *EBG* que *om. BG* obtrudebat *G* 20 testudinis *EBG* 22 uenere *EBG* Herulis (*pro* regibus) *Cluuerius* 23 iuuisset *EWm2AG* sistebat *B* 24 ereptura *G* toruumque *EAG* cornuque *B* 25 bellum *BG* acriter *PBG*

quodam furoris adflatu, opposita omnia deleturi. spicula tamen ueru- 357
taque missilia non cessabant, ferrataeque arundines fundebantur, quamquam etiam comminus mucro feriebat contra mucronem, et loricae gladiis findebantur, et uulnerati nondum effuso cruore, ad audendum exsertius consurgebant. 47. pares enim quodam modo coiere cum paribus, Alamanni robusti et celsiores, milites usu nimio dociles: illi feri et turbidi, hi quieti et cauti: animis isti fidentes, grandissimis illi corporibus freti. 48. resurgebat tamen aliquotiens armorum pondere pulsus loco Romanus, lassatisque inpressus genibus laeuum reflectens poplitem barbarus subsidebat, hostem ultro lacessens, quod indicium est obstinationis extremae. 49. exiliuit itaque subito ardens optimatium globus, inter quos decernebant et reges, et sequente uulgo ante alios agmina nostrorum inrupit, et iter sibi aperiendo, ad usque Primanorum legionem peruenit, locatam in medio, — quae conformatio castra praetoria dictitatur, — ubi densior et ordinibus frequens, miles instar turrium fixa firmitate consistens, proelium maiore spiritu repetiuit, et uulneribus declinandis intentus, seque in modum myrmillonis operiens, hostium latera, quae nudabat ira flagrantior, destrictis gladiis perforabat. 50. at illi prodigere uitam pro uictoria contendentes, temptabant agminis nostri laxare conpagem. sed continuata serie peremptorum, quos Romanus iam fidentior strauit, succedebant barbari superstites interfectis, auditoque occumbentium gemitu crebro, pauore perfusi torpebant. 51. fessi denique tot aerumnis, et ad solam deinceps strenui fugam, per diuersos tramites tota celeritate *di*gredi festinabant, ut e mediis saeuientis pelagi fluctibus, quocumque auexerit uentus, eici nautici properant et uectores: quod uoti magis quam spei fuisse fatebitur quilibet tunc praesens. 52. aderatque propitiati numinis

1 adfectu 1*sq.* uerrutaque 2 ferrateque 3 enim conminus 3*sq.* fundebantur 4 adadaudiendum (i *del. m1*) ex[er]citus 5 cum re 6 fieret 9 inpressis 10 lacescens 13 pariendo 14 que confirmatio dictitator 16*sq.* innodum *in* inmodum, *m1* 18 districtis *in* destrictis, *m1* 21 occubentium 22 tota erumnis 23 gredi 25 deici properante uictores quo toti

1 afflatu *Btl. Hertz* 3 etiam *G* 3*sq.* findebantur *EAG* 4 ad audendum *EAG* ad audiendum *PB* exertius *Val. om. BG* 5 coiere *A* coiuere *G om. B* 6 feri et *EAG* fierent *B* 7 isti] hi *Kell.* 9 lassatusque impressis genibus *Ernesti* impressus *Val.* -su *G* -sis *def. Löfst.* 10 lacessens *EBG* 12 interrupit *BG* 13 aperiendo *EBG* pandendo *Her.* 14 conformatio *Cl.* dictitatur *G* dictator *b* 18 districtis *EBG* 21 occumbentium *WBG* 23 toto celeritatis gradu *G* t. celeritate g. *B* digredi *Her.* (*cf.* deici *25*) egredi *Wm2* aggredi *A* 25 eici *BG* nauticis imperant uictores, quod maioris spei *B* properant *EAG* e⟨t⟩ *Val. om. EBG* uectores *A* quod *EBG* uoti *EG* 26 adorant *G* aderat *B*

357 arbitrium clemens, et secans terga cedentium miles, cum interdum flexis ensibus feriendi non suppeterent instrumenta, *erepta* ipsis barbaris tela eorum uitalibus inmergebat, nec quisquam uulnerantium sanguine iram expleuit, nec satiauit caede multiplici dexteram, uel miseratus supplicantem abscessit. 53. iacebant itaque plurimi transfixi letaliter, remedia mortis conpendio postulantes, alii semineces labente iam spiritu, lucis usuram oculis morientibus inquirebant, quorundam capita discissa trabalibus telis, et pendentia iugulis cohaerebant, pars *per* limosum et lubricum solum, in sociorum cruore *re*lapsi, intactis ferro corporibus, aceruis superruentium obruti necabantur. 54. quae ubi satis euenere prosperrime, ualidius instante uictore, acumina densis ictibus hebiscebant, splendentesque galeae sub pedibus uoluebantur et scuta, ultimo denique trudente discrimine, barbari, cum elati cadauerum aggeres exitus inpedirent, ad subsidia fluminis petiuere, quae sola restabant, eorum terga iam perstringentis. 55. et quia cursu sub armis concito, fugientes miles indefessus urgebat, quidam nandi peritia eximi se posse discriminibus arbitrati, animas fluctibus conmiserunt. qua causa celeri corde futura praeuidens Caesar, cum tribunis et ducibus clamore obiurgatorio prohibebat, ne hostem auidius sequens, nostrorum quisquam se gurgitibus committeret uerticosis. 56. unde id obseruatum est, ut marginibus insistentes, confoderent telorum uarietate Germanos, quorum siquem morti uelocitas subtraxisset, iacti corporis pondere ad ima fluminis subsidebat. 57. et uelut in quodam theatrali spectaculo, aulaeis miranda monstrantibus multa, licebat iam sine metu uidere, nandi strenuis quosdam nescios adhaerentes, fluitantes alios cum expeditioribus linquerentur ut stipites, et uelut luctante amnis uiolentia uorari quosdam fluctibus inuolutos, non nullos clipeis uectos,

---

2 sensibus suppeteret erepta *om.* 4 cede 5 *lac. 10 litt. post* abscessit *in fin. pag.* lactaliter 8 coherebant lubrosum (*om.* per) et lubricum 8*sq.* solumine sociorum 9 lapse intectis 10 euenire 11 haebiscebant 13 aggeris 14 perstringentes 15 qua 16 mandi *in* nandi, *m1* eximisse 18 clamatore *in* clamore, *m1* ni 22 quadam 23 aureis *in* auleis, *m1* 24 adadherente 25 stipetis

---

1 inclemens *G* dem- *B* 2 ensibus *BG* suppeterent *EbG* ⟨erepta⟩ (rapta *Nov.; cf. 98, 6*) ipsis *Haupt* 8 per *add. Wm2G* limosum *Cl.* lutosum *BG* cliuosum *Wm2* scruposum *Her.* 8*sq.* solum in *Wm2G* solum *B* 9 sauciorum *Kell.* ⟨re⟩lapsi *Cl.* ⟨pro⟩lapsi *Her. c. c.* intactis *EG* 10 euenere *AG* 13 aggeres *AG* 14 perstringentis *G* 15 quia *G* quoniam *Her.* 16 eximi se *EWAG* 18 ne *Wm2NAG* in *PB* 22 quodam *EBG* 23 auleis *EBG* multa, licebat *Btl.* 24 adhaerentes *Val.* adhaerere *BG* 25 cum ⟨ab⟩ *Momms.* expediti uiribus *G* stipites *Wm2AG* stipitis *Em2B* 26 tectos *Wagn.*

praeruptas undarum occursantium molis, obliquatis meatibus declinantes, 357 ad ripas ulteriores post multa discrimina peruenire. spumans denique cruore barbarico, decolor alueus insueta stupebat augmenta.

58. Dum haec *aguntur,* rex Chnodomarius reperta copia discedendi, lapsus per funerum strues, cum satellitibus paucis, celeritate rapida properabat ad castra, quae prope Tribuncos et Concordiam munimenta Romana, fixit intrepidus, ut escensis nauigiis, dudum paratis ad casus ancipites, secretis *se* secessibus amendaret. 59. et quia non nisi Rheno transito ad territoria sua poterat peruenire, uultum ne agnosceretur operiens, sensim retulit pedem. cumque propinquaret iam ripis, lacunam palustribus aquis interfusam circumgrediens ut transiret, calcata mollitie glutinosa, equo est euolutus, et confestim licet obeso corpore grauior, ad subsidium uicini collis euasit, quem agnitum (nec enim potuit celare qui fuerit, fortunae prioris magnitudine proditus,) statim anhelo cursu cohors cum tribuno secuta, armis circumdatum aggerem nemorosum, cautius obsidebat, perrumpere uerita, ne fraude latenti, inter ramorum tenebras exciperetur occultas. 60. quibus uisis, conpulsus ad ultimos metus, ultro se dedi*di*t, solus egressus, comitesque eius ducenti numero et tres amici iunctissimi, flagitium arbitrati post regem uiuere, uel pro rege non mori, si ita tulerit casus, tradidere *se* uinciendos. 61. utque natiuo more sunt barbari humiles in aduersis, disparesque in secundis, seruus alienae uoluntatis trahebatur pallore confusus, claudente noxarum conscientia linguam, inmensum quantum ab eo differens, qui post feros lugubresque terrores, cineribus Galliarum insultans, multa minabatur et saeua.

62. Quibus ita fauore superni numinis terminatis, post exactum iam diem, occinente liticine reuocatus inuitissimus miles, prope supercilia Rheni tendebat, scutorumque ordine multiplicato uallatus, uictu fruebatur et somno. 63. ceciderunt autem in hac pugna Romani quidem CCXL et

---

4 hac rex 5 cereritate *in* celeritate 8 in secretis secessibus emendaret hreno 9 tentoria 10 paedem 11 plaustribus mollitiae 12 aequo oboso 16 cautio subsidebat uaeritani 18 dedit comitisque ɘ 20 *om.* se uincendos 23 posteros 28 hreni ordinem

---

1 moles *EBG* 4 haec *WBG* aguntur *add. AG* Chonodomarius *PBG* 7 ascensis *G* accensis *B* 8 in *del. Her.* se *add. Val.* amendaret *Val.* euaderet *G* ⟨s⟩e mandaret *Momms.* 9 territoria *G* 11 palustribus *EBG* 12 deuolutus *Pet.* obeso *EBG* 13 celari *BG* 14 fuerat *BG* 16 cautius *EBG* obsidebat *G* uerita ne *EBG* 17 eriperetur *Btl.* 18 dedi⟨di⟩t *Btl.* comitesque *EBG* eius *DNAG om. cett.* 20 se *add. G* uinciendos *Wm2BG* 23 post feros *G* 27 inuictissimus *EBG* 28 ordine *EbG*

357 III rectores uero IIII: Bainobaudes Cornutorum tribunus, adaeque Laipso, et Innocentius catafractarios ducens, et uacans quidam tribunus, cuius non suppetit nomen: ex Alamannis uero sex milia corporum numerata sunt, in campo constrata, et alii inaestimabiles mortuorum acerui per undas fluminis ferebantur. 64. tunc Iulianus, ut erat fortuna sui spectatior, meritisque magis quam imperio potens, Augustus adclamatione concordi totius exercitus appellatus, ut agentes petulantius milites increpabat, id se nec sperare nec adipisci uelle iurando confirmans. 65. et ut augeret euentus secundi laetitiam, concilio . . . . ., *eum* spectare, Chnodomarium sibi iussit offerri, qui primo curuatus, deinde humi suppliciter fusus, gentilique prece ueniam poscens, bono animo esse est iussus. 66. et diebus postea paucis, ductus ad comitatum imperatoris, missusque exinde Romam, in castris peregrinis quae in monte sunt Caelio, morbo ueterni consumptus est.

67. His tot ac talibus prospero peractis euentu, in palatio Constanti quidam Iulianum culpantes, ut princeps ipse delectaretur, inrisiue Victorinum ideo nominabant, quod uerecunde referens quotiens imperaret, superatos indicabat saepe Germanos. 68. interque exaggerationem inanium laudum, ostentationemque aperte lucentium, inflabant ex usu imperatorem, suopte ingenio nimium quicquid per omnem terrae ambitum agebatur, felicibus eius auspiciis adsignantes. 69. quocirca magniloquentia elatus adulatorum, tunc et deinde edictis propositis, adroganter satis multa mentiebatur, se solum (cum gestis non adfuisset,) et dimicasse et uicisse et supplices reges gentium erexisse, aliquotiens scribens, et si uerbi

1 ribunus 2 quidem 3 sex aliis milia 4 alii *om.* 8 adipi[sci] uille ꝯ 9 augere laetitia concilio (*lac. 9 litt.*) mus peciare 11 pace 14 celio** (*fu.* ri) morbo 16 **ipse (*fu.* de?) inuri siue 17 uerecundae refere*ns (*fu.* t) inpetraret 19 lauduum obtestationemque inflabaut *in* inflabant, *ml* 21 ϶ adsignantes (*lac. 4 litt.*) quocirca 23*sq.* dimicasset et uicisset et

1 tribunus *EBG* 2 quidam *EG* 3 sex *GHer.* (*cf. 4*) sex amplius *Haupt* sex aut septem *Cl.* (ĀVII) sex ex aliis *B* 3*sq.* sunt inuenta *BG* i. s. *R* 4 alii *add. Her.* (*cf. 3*) 5*sq.* fortunae sui spectator *Momms.* 9 augeret *AG* augere⟨tur⟩ *Her.* (*et* laetitia) 9*sq.* laetitia conciliabili contendebat, Chonodomarium *B* laetitiam, concilio C. *G* c. ⟨conuocato propositisque prae⟩miis ⟨pro⟩pitio ore *Gdt.* concilio (*uel potius* contione, *Kiessl.*) omni spectante *Haupt* (inspect-, *Kiessl.*) concilio ⟨permisso e⟩um spectare *Her.* (eum spectare *iam Momms.*) c. ⟨praesente ut⟩ mu⟨nus⟩ speciale *Nov.* 10 sibi *om. BG* 11 prece *Val.* 14 Caelio morbo *Wm2BG* c. rimorbo *FP* 16 inrisiue *Val.* Victoriam siue *G* uictoria sine *B* 17 quatinus *Momms.* imperaret *EBG* -rat *Momms.* 19 laudum *EBG* ostentationemque *BG* obtrec- *Kiessl.* lucentem *Btl.* 21 felicius *Btl.* eius *DNA* (*post* ausp. *G*) *om. cett.* adsignantes. quocirca *G* designantes, prosperaque fortuna. quocirca *B* 23 dimicasse et uicisse *EBG*

gratia eo agente tunc in Italia, dux quidam egisset fortiter contra 357 Persas, nulla eius mentione per textum longissimum facta, laureatas litteras ad prouinciarum damna mittebat, se inter primores uersatum cum odiosa sui iactatione significans. 70. extant denique eius principis dicta, in tabulariis publicis condita, ... delata narrandi extollendoque semet in caelum. ab Argentorato cum pugnaretur, mansione quadragesima disparatus, describens proelium aciem ordinasse, et stetisse inter signiferos, et barbaros fugasse praecipites, sibique oblatum falso indicat Chnodomarium, (pro rerum indignitas!) super Iuliani gloriosis actibus conticiscens, quos sepelierat penitus, ni fama res maximas, uel obumbrantibus plurimis, silere nesciret.

---

4 *sq.* eius dicta in tabulariis principiis publica 5 condi (*lac. 27 litt.*) delata 10 saepelurat *in* saepelierat, *m1* AMMIANI MARCELLI*NI (*fu.* A) RERVM GESTARVM EXPLICIT LIBER XVI. INCIPIT LIBER XVII.

---

3 signa *BG* dominia *uel* culmina *Madv.* 5 edicta *BG* principis *Wm2BG post* eius *Val.* condita *Wm2ED* condigne scriptis, memoria delata *BG* condita, ⟨in quibus ambitiose⟩ delata *Val.* 5 *sq.* narrando, extollendoque semet *Val.* extollendique *BG* 6 ab *om. BG* 9 Chonodomarium *BG*

LIBER XVII.

1. *Iulianus C. transito Rheno Alamannorum uicos diripit ac incendit: ibi munimentum Traiani reparat, et decimestres indutias barbaris concedit.*
2. *Iulianus Caesar DC. Francos Germaniam II. uastantes obsidet, et ad deditionem fame compellit.*
3. *Iulianus C. Gallos tributis oppressos leuare conatur.*
4. *Iussu Constantii Aug. obeliscus Romae in Circo Maximo subrectus constituitur: et de obeliscis, ac de notis hieroglyphicis.*
5. *Constantius Aug. et Sapor Persarum rex frustra de pace per litteras et legatos agunt.*
6. *Iuthungi, gens Alamannica, in Raetiis quas populabantur, a Romanis caesi fugatique.*
7. *Nicomedia terrae motu prostrata: et quot modis terra quatiatur.*
8. *Iulianus C. Salios, gentem Francicam, in deditionem accipit: Chamauorum alios caedit, alios capit, reliquis pacem tribuit.*
9. *Iulianus C. tria munimenta ad Mosam euersa a barbaris instaurat, et a milite famem patiente probris ac minis incessitur.*
10. *Suomarius et Hortarius Alamannorum reges, captivis redditis, ab Iuliano Caes. pacem impetrant.*
11. *Iulianus Caes., post res in Gallia bene gestas, in aula Constantii Aug. ab inuidis deridetur, segnisque et timidus adpellatur.*
12. *Constantius Aug. Sarmatas dominos olim, tum exsules, et Quados, Pannoniarum et Moesiae uastatores, ad obsides dandos et captiuos reddendos compellit: atque exsulibus Sarmatis, in libertatem auitasque sedes restitutis, regem imponit.*
13. *Constantius Aug. Limigantes Sarmatas seruos, post magnam ipsorum caedem factam, cogit sedibus suis emigrare, ac milites suos alloquitur.*
14. *Romani legati de pace, re infecta reuertuntur ex Perside, Sapore Armeniam et Mesopotamiam repetente.*

---

357 **1.** 1. Hac rerum uarietate, quam iam digessimus, ita conclusa, Martius iuuenis, Rheno post Argentoratensem pugnam otiose fluente, securus, sollicitusque, ne dirae uolucres consumerent corpora peremptorum, sine discretione cunctos humari mandauit, absolutisque legatis, quos ante certamen superba quaedam portasse praediximus, ad Tres tabernas reuertit. 2. unde cum captiuis omnibus praedam Mediomatricos seruandam ad reditum usque suum duci praecepit, et petiturus ipse Mogontiacum, ut ponte conpacto transgressus, in suis requireret barbaros, cum nullum reliquisset in nostris, refragante uetabatur exercitu: uerum facundia iucunditateque sermonum allectum, in uoluntatem traduxerat suam. amor

---

1 quis uarietatem iam digessimus ita 2 iuuetus 3 inedire 7 praecipit 8 pontem requiret ℨ 9 reli[n]quisset (n *m2*) et in 9*sq.* facundi iocunditateque sermonem 10 traduxerant suiam (i *del. m1*)

---

1 u. quam iam d. ita *Cl.* quas iam digessimus uarietate ita *G* 2 iuuenis *G* iuuet artius *B* iuuencus *Eyss.* 3 ne dire *EBG* i⟨dem⟩ ne dirae *Her.* 7 praecepit *TBG* 8 ponte *EAG* requireret *WAG* relinqueret *B* 9 reliquisset in *G* reliquisset, et in *WB* facundia *Wm2BG* 10 sermonum *BG* sermonis *EWm2* traduxerat *AG*

enim post documenta flagrantior, sequi libenter hortatus est omnis operae 357 conturmalem, auctoritate magnificum ducem, plus laboris indicere sibi quam militi, sicut perspicue contigit, adsuetum. moxque ad locum praedictum est uentum, flumine pontibus constratis transmisso, occupauere terras hostiles. 3. at barbari perstricti negotii magnitudine, qui se in tranquillo positos otio, tunc parum inquietari posse sperabant, aliorum exitio quid fortunis suis inmineret anxie cogitantes, simulata pacis petitione, ut primae uertiginis impetum declinarent, misere legatos cum uerbis conpositis, quae denuntiarent concordem foederum firmitatem; incertumque quo consilio, stat . . . . . . institutos, mutata uoluntate, per alios cursu celeri uenire conpulsos, acerrimum nostris minati sunt bellum, ni eorum regionibus excessissent.

4. Quibus clara fide conpertis, Caesar noctis prima quiete, nauigiis modicis et uelocibus octingentos inposuit milites, †eorum xx sursum uersum decurso egressi, quicquid inuenire potuerint, ferro uiolarent et flammis. 5. quo ita disposito, solis primo exortu, uisis per montium uertices barbaris, ad celsiora ducebatur alacrior miles, nulloque inuento, (hoc si quidem opinati discessere confestim,) eminus ingentia fumi uolumina uisebantur, indicantia nostros perruptas populari terras hostiles. 6. quae res Germanorum perculit animos, atque desertis insidiis, quas per arta loca et latebrosa struxerant nostris, trans Menum nomine fluuium, ad opitulandum suis necessitudinibus auolarunt. 7. ut enim rebus amat fieri dubiis et turbatis, hinc equitum nostrorum adcursu, inde nauigiis uectorum militum impetu repentino perterrefacti, euadendi subsidium uelox locorum inuenere prudentes, quorum digressu miles libere gradiens, opulentas pecore uillas et frugibus rapiebat, nulli parcendo, extractisque captiuis, domicilia cuncta, curatius ritu Romano constructa,

---

1 omnes (*cpd.*) opere 2 post ♂ 3 ad**suetum (*fu.* si?) 5 ad 6 posito socio paruim 10 stat institutos 11 ne 14 militis eorum XX 15 uiolaren *in* uiolarent, *m1* 16 disposita 17 nulleque 23 aequitum 24 perterrae facti 25 inuenire 26 rapebat *in* rapiebat, *m1* 27 rito

---

1 omnis *AG* operae *BG* 3 ut ad *AG* 5 at *EBG* praestricti *EBG* 6 positos ocio *EG* positos socios *B* parum *EBG* sperarent *Momms.* 8 miserunt *BG* 10 statim ⟨in⟩stituto *uel* statim ⟨impetu re⟩stituto *Momms.* aut instituto *G* 10 *sq.* consilio . . ⟨. po⟩st ita institutos . . . . . . uenire conpulsos *Cl.* 11 ni *Wm2BG* 13 prima noctis *tr. BG* 14 milites *EBG* ea re ut ui ingenti *Val.* eo ut amni *Momms.* dierum XX ⟨alimenta secum portantes, quibus Rheno⟩ *Her.* 15 uersus *BG* di⟨s⟩curso *Btl. Langen* 16 disposito *EBG* 17 nulloque *EG* militeque *B* 18 hoste qui inopinato *Kiessl.* ingentis *BG* 21 Moenum *Her.* 25 inuenere *EAG* 27 ritu *EBG*

357 flammis subditis exurebat. 8. emensaque aestimatione decimi lapidis, cum prope siluam uenisset squalore tenebrarum horrendam, stetit *dux* diu cunctando, indicio perfugae doctus, per subterranea quaedam occulta, fossasque multifidas, latere ... plurimos, ubi habile uisum fuerit erupturos. 9. ausi tamen omnes accedere fidentissime, ilicibus incisis et fraxinis, roboreque abietum magno, semitas inuenere constratas. ideoque gradientes cautius retro, non nisi per anfractus longos et asperos ultra progredi posse, uix indignationem capientibus animis, aduertebant. 10. et quoniam aeris urente saeuitia, cum discriminibus ultimis laboratur in cassum, (aequinoctio quippe autumnali exacto, per eos tractus superfusae niues oppleuere montes simul et campos,) opus arreptum est memorabile. 11. et dum nullus obsisteret, munimentum quod in Alamannorum solo conditum Traianus suo nomine uoluit appellari, dudum uiolentius oppugnatum, tumultuario studio reparatum est; locatisque ibi pro tempore defensoribus, ex barba*r*orum uisceribus alimenta congesta sunt. 12. quae illi maturata ad suam perniciem contemplantes, metuque rei peractae uolucriter congregati, precibus et humilitate suprema, petiere missis oratoribus pacem: quam Caesar omni consiliorum uia firmatam, causatus ueri similia plurima, per decem mensuum tribuit interuallum: id nimirum sollerti colligens mente, quod castra supra quam optari potuit occupata sine obstaculo, tormentis muralibus et apparatu deberent ualido conmuniri. 13. hac fiducia tres inmanissimi reges uenerunt tandem aliquando iam trepidi, ex his qui misere uictis apud Argentoratum auxilia, iurantes conceptis ritu patrio uerb*is*, *nihi*l inquietum acturos, sed foedera ad praestitutum usque diem, quia id nostris placuerat, cum munimento seruaturos

---

1 emensique estimatione 2 silua nisset *in* silua uenisset, *m1* horrenda 4 lanere plurimus 5 accidere 6 abiectum inuenire gradientes *in* gradiantes, *m1* 9 seuitia 12 munimentūm 15 barbarum 16 peracte 17 praecibus supprema petierem istis 18 firmata 19 ueniri *lac. 4 litt. post* interuallum *in fin. pag.* 20 aptari 21 tormentis *add. m2* murabilibus 22 t *ante* iam *del. m1* 24 uero (*lac. 10 litt.*) linquietum 24 *sq.* praestitum ꝯ 25 com ꝯ 25 *sq.* monimenta seruaturo sit acto

---

1 emensaque *Val.* emensisque *BG* emensusque ⟨dux spatium⟩ *Momms.* 2 siluam *EBG* horrendam *EBG* ⟨dux⟩ diu *Cl.* 3 edoctus *BG* 4 latere *EBG* *lac. indic. Cl. c. c.* ⟨hostium *Nov.*⟩ plurimos *Wm2BG* 5 accedere *Wm2AG* occidere *B* 6 abietum *Wm2Val.* obiecto *G* abiectum *PB* (-to *b*) inuenere *Wm2AG* 15 barbarorum *EBG* 17 petiere missis *EBG* 18 firmata⟨m⟩ *Wagn.* 19 ueri *EBG* mensium *HBG* 20 optari *EG* 21 muralibus *WBG* 24 uerbis nihil inquietum *G* (uerbis *iam EH*) uerbo Linquentium *B*: se *add. Her.* 25 munimento *BG* seruaturos *EBG*

intacto, frugesque portaturos humeris *suis*, si defuisse sibi docuerint de- 357 fensores. quod utrumque metu perfidiam frenante, fecerunt.

14. Hoc memorabili bello, conparando quidem Punicis et Teutonicis, sed dispendiis rei Romanae peracto leuissimis, ut faustus Caesar exultabat et felix: credique obtrectatoribus potuit, ideo fortiter eum ubique fecisse fingentibus, quod oppetere dimicando gloriose magis optabat, quam damnatorum sorte (sicut sperabat,) ut frater Gallus occidi: ni pari proposito post excessum quoque Constanti, actibus mirandis inclaruisset.

2. 1. Quibus ut in tali re conpositis firmiter, ad sedes reuertens 357-8 hibernas, sudorum reliquias repperit tales. Remos Seuerus magister equitum per Agrippinam petens et Iuliacum, Francorum ualidissimos cuneos, in sexcentis uelitibus, (ut postea claruit,) uacua praesidiis loca uastantes, offendit: hac oportunitate in scelus audaciam erigente, quod Caesare in Alamannorum secessibus occupato, nulloque uetante, expleri se posse praedarum opimitate sunt arbitrati. sed metu iam reuersi exercitus, munimentis duobus, quae olim exinanita sunt, occupatis, se quoad fieri poterat, tuebantur. 2. hac Iulianus rei nouitate perculsus, et coniciens quorsum erumperet, si isdem transisset intactis, retento milite circumuallare disposuit .... *M*osa fluuius praeterlambit, et ad usque quartum et quinquagesimum diem, Decembri scilicet et Ianuario mense, obsidionales tractae sunt morae, destinatis barbarorum animis incredibili pertinacia reluctanti*bus*. 3. tunc per*ti*miscens sollertissimus Caesar, ne obseruata nocte inluni, barbari gelu uinctum amnem peruaderent, cotidie a sole in uesperam flexo, ad usque lucis principium, lusoriis nauibus discurrere flumen ultro citroque milites ordinauit, ut crustis pruinarum diffractis, nullus ad erumpendi copiam facile perueniret.

---

1 humeros (*?*) si defuisses docuerim 3 memorabile 4 dispendii leuissimu *in* leuissimis, *m1* 6 gloriosae magis quam optabat quam 9 adsedens *in* ad sedes, *m1* 11 aequitum 14 aliam annorum 19 disposuit (*lac. 16 litt.*) osa 21 tracte more 22 reluctantis permiscens 23 *sq.* peruaderent *in* peruadarent, *m1* 26 difractis erumpendo perueniret (*lac. 12 litt. in fin. pag.*)

---

1 intacto *BG* intacta *Wm2* humeris ⟨suis⟩ *Cl. Her. c. c. uel* h. p. *tr. Cl. Nov.* defuisse *G* defuisset *B* docuerint *Wm2G* si decuerit *B* 3 memorabili *Wm2G* 4 dispendiis *ELind.* dispendio *BG* leuissimis *B* leuissimo *G* 6 magis optabat *Wm2BG* 7 sperabant *TBG* 12 M. sexcentis *Oiselius* cum sexcentis *Langen Pet. Momms.* in sescenis *Her.* (?) 14 Alamannorum *EA* Alemannorum *bG* Alemanorum *B* 18 erumpere⟨n⟩t *Momms.* 19 disposuit castellum oppidum, quod Mosa *BG* 21 morae *EBG* 22 reluctantibus *EWm2 Momms.* reluctatis *BG* pertimescens *EBG* 23 *sq.* peruaderent *EBG* 25 discurrentes *bG* discurrente *B* 26 diffractis *WBG* erumpendi *AG* ad erumpendum quopiam *Eyss.* *sine lac. EBG*

357-8 hocque commento, inedia et uigiliis et desperatione postrema lassati, sponte se propria de*di*derunt, statimque ad comitatum Augusti sunt missi. 4. ad quos eximendos periculo, multitudo Francorum egressa, cum captos conperisset et asportatos, nihil amplius ausa, repedauit ad sua, hisque perfectis, acturus hiemem reuertit Parisios Caesar.

3. 1. Quia igitur plurimae gentes ui maiore conlaturae capita sperabantur, dubia bellorum coniectans, sobrius rector magnis curarum molibus stringebatur. dumque per indutias, licet negotiosas et breues, aerumnosis possessorum damnis mederi posse credebat, tributi ratiocinia dispensauit. 2. cumque Florentius praefectus praetorio, cuncta permensus, (ut contendebat,) quicquid in capitatione deesset, ex conquisitis se supplere firmaret, talium gnarus, animam prius amittere, quam hoc sinere fieri memorabat. 3. norat enim huius modi prouisionum, immo euersionum, (ut uerius dixerim,) insanabilia uulnera, saepe ad ultimam egestatem prouincias contrusisse, quae res (ut docebitur postea,) penitus euertit Illyricum. 4. ob quae praefecto praetorio ferri non posse clamante, se repente factum infidum, cui Augustus summam commiserit rerum, Iulianus eum sedatius leniens, scrupulose conputando et uere, docuit non sufficere solum, uerum etiam exuberare capitationis calculum ad commeatuum necessarios apparatus. 5. nihilo minus tamen, diu postea indictionale augmentum oblatum sibi nec recitare nec subnotare perpessus, humi proiecit. litterisque Augusti monitus ex relatione praefecti, non agere ita perplexe, ut uideretur parum Florentio credi, rescripsit, gratandum esse si prouincialis, hinc inde uastatus, saltem sollemnia praebeat, (nedum incrementa) quae nulla supplicia egenis possent hominibus extorquere. factumque est tunc et deinde, unius animi firmitate, ut praeter solita nemo Gallis quicquam exprimere conaretur ...... 6. denique, inusitato exemplo, id petendo Caesar inpetrauerat a praefecto, ut secundae Belgicae multiformibus malis oppressae, dispositio sibi committeretur, ea uidelicet

---

1 inaedia disperatione 2 dederunt 3 aliquos 4 repaedauit 5 [a]cturus parrisios 7 dolii abellorum 8 inducias 11 captatione 12 ammittere 13 huis *in* huius, *m1* 14 aegestatem 15 contraxisse paenitus 16 ylliricum obque 18 sedatus 19 capitationes calcalum at 23 arum ♂ 27 (*lac. 21 litt.*) inique 28 secunda belbicae *in* belgicae, *m1* 29 oppraesse

---

2 de⟨di⟩derunt *Btl.* 3 ad quos *G* aliquot *B* ad sua castra. *BG* 7 dubia *E* dolum *BG* 11 capitatione *G* captione *B* 12 amittere *WBG* 15 contrusisse *Btl.* conduxisse *Momms.* 17 infimum *Momms.* 18 sedat⟨i⟩us *Val.* 19 capitationis *NG* calculum ad *Wm2AG* calculorum *B* 21 recitari *Btl. Momms.* 26 hinc et deinde *Pet.* 27 *lac. 3 litt. G* Camelasi (-sii *b*) nomine *B* conaretur. Denique *Val.* 28 secundae *Hm2AG*

lege, ut nec praefectianus nec praesidalis apparitor ad soluendum quendam 357-8 urgeret. quo leuati solacio cuncti, quos in cur*am* .... *sus*ceperat, nec interpellati, ante praestitutum tempus debita contulerunt.

4. 1. Inter haec *re*creandarum exordia Gălliarum, administrante 357-9 secundam adhuc Orfito praefecturam, obeliscus Romae in circo erectus est maximo. super quo nunc (quia tempestiuum est) pauca discurram. 2. urbem priscis saeculis conditam, ambitiosa moenium strue et portarum centum quondam aditibus celebrem, hecatonpylos Thebas, institutores ex facto cognominarunt, cuius uocabulo prouincia nunc usque Thebais appellatur. 3. hanc inter exordia pandentis se late Carthaginis, inprouiso excursu duces oppressere Poenorum, posteaque reparatam, Persarum rex ille Cambyses, quoad uixerat alieni cupidus et inmanis, Aegypto perrupta adgressus est, ut opes exinde raperet inuidendas, ne deorum quidem donariis parcens. 4. qui dum inter praedatores turbulente concursat, laxitate praepeditus indumentorum, concidit pronus, ac suomet pugione, quem aptatum femori dextro gestabat, subita ui ruinae nudato, uulneratus paene letaliter interisset. 5. longe autem postea Cornelius Gallus, Octauiano res tenente Romanas, Aegypti procurator, exhausit ciuitatem plurimis interceptis, reuersusque cum furtorum arcesseretur, et populatae prouinciae, metu nobilitatis acriter indignatae, cui negotium spectandum dederat imperator, stricto incubuit ferro. is est (si recte existimo,) Gallus poeta, quem flens quodam modo in postrema Bucolicorum parte Vergilius carmine leni decantat.

6. In hac urbe inter *de*lubra ingentia, diuersasque moles, figmenta Aegyptiorum numinum exprimentes, obeliscos uidimus plures, aliosque iacentes et conminutos, quos antiqui reges bello do*mi*tis gentibus, aut

---

2 solatio in cura (*lac. 11 litt.*) separat suam 4 creandarum 5 obaeliscus 8 ecaton pylos *m1 in* ercaton pylos, *m2* 9 *sq.* thebas appellatur 10 pandent esse 12 cambises uicerat 13 deeorum 15 concedit 17 laetaliter 19 quae 21 strictor *in* stricto, *m1* 22 poeta *add. m2* partem 23 uergilius *m1 in* uirgilius, *m3* 24 inter haec in hac (inter haec *del. m1*) labra 26 dotis (*corr. m3*)

---

1 praesidialis *bG* quenquam *AG* quendam *restit. Pet.* 2 curam susceperat suam *Wm2* (*Val. ex NT*) c. aes alienum separat suam *BG* iniuria ⟨exacerbas⟩set, parati iam *Pet.* (incuria, *Pet. in Indice*) curam separarat suam *Momms.* 4 recreandarum *BG* 5 Orphito *WBG* 8 quondam *om. Gdt.* hecatompylos *bG* (ec- *B*) 9 Thebais *EG* 10 pandentis se *Wm2BG* 12 uixerat *Wm2BG* 13 deorum *EBG* 14 qui] ni *Btl.* turbulenter *BG* 15 concidit *EBG* concidi⟨sse⟩t *Btl.* 17 interi⟨it.⟩ si⟨c⟩ et *Momms.* 19 depopulatae *BG* 22 parte *EBG* 23 leni *om. RBG* 24 in hac *EG* ⟨de⟩lubra *Corn.* 25 plures ⟨alios stantes et integros⟩ aliosque *Corn.* 26 domitis *EBG*

prosperitatibus summarum rerum elati, montium uenis uel apud extremos orbis incolas perscrutatis excisos, *et* erectos diis superis in religione dicarunt. 7. est autem obeliscus asperrimus lapis, in figuram metae cuiusdam sensim ad proceritatem consurgens excelsam, utque radium imitetur, graciliscens paulatim, specie quadrata in uerticem productus angustum, manu leuigatus artifici. 8. formarum autem innumeras notas, hieroglyficas appellatas, quas ei undique uidemus incisas, initialis sapientiae uetus insigniuit auctoritas. 9. uolucrum enim ferarumque etiam alieni mundi genera multa sculpentes, *ut* ad aeui quoque sequentis aetates, inpetratorum uulgatius perueniret memoria, promissa uel soluta regum uota monstrabant. 10. non enim ut nunc litterarum numerus praestitu*tus* et facilis exprimit, quicquid humana mens concipere potest, ita prisci quoque scriptitarunt Aegyptii, set singulae litterae singulis nominibus seruiebant et uerbis; non numquam significabant integros sensus. 11. cuius rei scientiam his interim duobus exemplis . . . . .: per uulturem naturae uocabulum pandunt, quia mares nullos posse inter has alites inueniri, rationes memorant fysicae, perque speciem apis mella conficientis, indicant regem, moderatori cum iucunditate aculeos quoque innasci debere his signis ostendentes †, et similia plurima.

12. Et quia sufflantes adulatores ex more Constantium id sine modo strepebant, quod cum Octauianus Augustus obeliscos duo ab Heliupolitana ciuitate transtulisset Aegyptia, quorum unus in Circo maximo alter in Campo locatus est Martio, hunc recens aduectum, difficultate magnitudinis territus, nec contrectare ausus est nec mouere, discant qui ignorant, ueterem principem translatis aliquibus hunc intactum ideo praeterisse, quod Deo Soli speciali munere dedicatus, fixusque intra ambitiosi templi

---

2 perscrutantis excisos erectos religione *in* relegione, *m1* 4 emitetur 5 productos 9 *om.* ut sequentes 10 peruenire 11 praestitus ♂ 13 scriptitarent (-runt, *m3*) aegyptiis et 15 scientia in his interim exemplum (*sine lac.*) 16 maros nullos *add. m2* 17 fysicae perque perque (perque *alt. del. m1*) specie 18 iocunditate 19 signibus (*corr. m3*) 21 quot obeliscus (-cos, *m3*) duo (-os, *m3*) obheliupolitam 24 trectare *in* contrectare, *m1*

---

2 perscrutatis *BG* ⟨et⟩ erectos *Cl.* erectosque *BG* religionem *Her.* 5 paulisper *BG* productus *EBG* 6 artificis *BG* 9 sequentis *WBG* ut (*post* aetates) *Val.* uti *Gron. ante* ad *colloc. Cl.* patratorum *Val.* peractorum *Gron.* imperatorum *BG* 10 uulgarius perueniente *G* peruenire⟨t⟩ *Val.* 13 Aegyptii sed *BG* 15 scientiam *Eyss.* scientiae in *G* inseram *A* interim sit *G* interim in *B* interim duobus exempl⟨is expedi⟩am (monstrabo *Nov.*) *Schneider* exp. d. exemplis *Eyss.* matris (*pro* naturae) *Bochart.* (*μητέρα Horap.*) 16 nullos *EBG* 19 signis *EG* signi⟨s sollemni⟩bus *Her.* ⟨in⟩signibus *Nov.* significant *B* 21 quod *EBG* obeliscos duos ab Heliopolitana *EBG* (Heliu- *G*) Heliupoli tum *Pet.* 24 contrectare *EBG*

delubra, quae contingi non poterant, tamquam apex omnium eminebat. 13. uerum Constantinus id parui ducens, auulsam hanc molem sedibus suis, nihilque committere in religionem recte existimans, si ablatum uno templo miraculum Romae sacraret, id est in templo mundi totius, iacere diu perpessus est, dum translationi pararentur utilia. quo conuecto per alueum Nili, proiectoque Alexandriae, nauis amplitudinis antehac inusitatae aedificata est, sub trecentis remigibus agitanda. 14. quibus ita prouisis, digressoque uita principe memorato, urgens effectus intepuit, tandemque sero inpositus naui, per maria fluentaque Thybridis, uelut pauentis, ne quod paene ignotus miserat Nilus, ipse parum sub emeatus sui discrimine, moenibus alumnis inferret, defertur in uicum Alexandri, tertio lapide ab urbe seiunctum. unde chamulcis inpositus, tractusque lenius per Ostiensem portam piscinamque publicam, Circo inlatus est maximo. 15. sola post haec restabat erectio, quae uix aut ne uix quidem sperabatur posse conpleri: †idestisque periculum altis trabibus (ut machinarum cerneres nemus,) innectuntur uasti funes et longi, ad speciem multiplicium liciorum, caelum densitate nimia subtexentes. quibus conligatus mons ipse effigiatus scriptilibus elementis, paulatimque in arduum per inane protentus, diu pensilis†, hominum milibus multis, tamquam molendarias rotantibus metas, cauea locatur in media, eique sfaera superponitur aenea, aureis lamminis nitens, qua confestim ui ignis diuini contacta, ideoque sublata, facis imitamentum infig*it*ur aereum, itidem auro inbratteatum, uelut abundanti flamma candentis. 16. secutaeque aetates alios transtulerunt, quorum unus in Vaticano, alter in hortis Sallusti,

---

1 apes (*corr. m3*) 5 translatione 6 *sq.* inusitate 8 principem 10 emeatu 11 aluminis 13 *ostiensem (*fu.* h) 15 idestisque periculum 18 *sq.* id per arduum inane 19 milibus *m1 in* milebus, *m2*(?) 20 rogantibus mediae quesferea (e *ult. del. m1*) 21 lammin[i]s (*fu.* l) 22 infigura ereum 23 canentis (d *add. m3*) 24 ortis

---

1 apex *EBG* 5 translationi *EAG* 6 *sq.* inu⟨i⟩sitatae *Btl.* 8 principe *EBG* 10 bene *Val.* aequoreus (*pro* ignotus) *Btl.* emeatus *G* meatus *EA* 11 alumnis *EAG* almis *Reines.* 12 carrucis *Pithoeus* 13 lentus *Momms.* 15 erectisque usque periculum *G* id est usque periculum *B* erectisque per circulum *E* id est absque periculo *A* erectisque *ut dittogr. del. Btl., qui scr.* compleri: itaque per circum di⟨g⟩estisque (derectisque *Her.*) ad per⟨pen⟩diculum *Haupt* digestisque per circulum *Madv.* 18 is (*pro* id) *Btl.* idem *Langen* 18 *sq.* in arduum per inane *Eyss.* ut per ardua in inane *Schneider* in perarduum inane *Madv.* inter arduum inane *Pet.* super arduum inane *Momms.* ut per arduum inane *Seguine* 19 diuque *BG* diu⟨tius⟩ *Her.* 20 molendinarias *uulgo* rotantibus *Wm2BG* media eique sphaera *G* media eque sphera *WB* 22 infig⟨it⟩ur *Val.* 23 candentis *E uulgo* canentis *WG* cauentis *PB* secutae qui⟨dem⟩ *uel* ⟨quo⟩que *Wagn.*

duo in Augusti monumento erecti sunt. 17. qui autem notarum textus obelisco incisus est ueteri, quem uidemus in Circo, Hermapionis librum secuti, interpretatum litteris subiecimus Graecis:

ΑΡΧΗΝ ΑΠΟ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΔΙΕΡΜΗΝΕΥΜΕΝΑ ΕΧΕΙ ΣΤΙΧΟΣ ΠΡΩΤΟΣ ΤΑΔΕ ΛΕΓΕΙ

18. *Ἥλιος βασιλεῖ Ῥαμέστῃ· δεδώρημαί σοι ἀνὰ πᾶσαν οἰκουμένην μετὰ χαρᾶς βασιλεύειν, ὃν Ἥλιος φιλεῖ. — [καὶ] Ἀπόλλων κρατερὸς φιλαλήθης υἱὸς Ἥρωνος, θεογέννητος κτίστης τῆς οἰκουμένης, ὃν Ἥλιος προέκρινεν, ἄλκιμος Ἄρεως βασιλεὺς Ῥαμέστης. ᾧ πᾶσα ὑποτέτακται ἡ γῆ μετὰ ἀλκῆς καὶ θάρσους. βασιλεὺς Ῥαμέστης Ἡλίου παῖς αἰωνόβιος.*

ΣΤΙΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

19. *Ἀπόλλων κρατερός, ὁ ἑστὼς ἐπ' ἀληθείας δεσπότης διαδήματος, τὴν Αἴγυπτον δοξάσας κεκτημένος, ὁ ἀγλαοποιήσας Ἡλίου πόλιν, καὶ κτίσας τὴν λοιπὴν οἰκουμένην, καὶ πολυτιμήσας τοὺς ἐν Ἡλίου πόλει θεοὺς ἀνιδρυμένους, ὃν Ἥλιος φιλεῖ.*

ΤΡΙΤΟΣ ΣΤΙΧΟΣ

20. *Ἀπόλλων κρατερὸς Ἡλίου παῖς παμφεγγής, ὃν Ἥλιος προέκρινεν καὶ Ἄρης ἄλκιμος ἐδωρήσατο. οὗ τὰ ἀγαθὰ ἐν παντὶ διαμένει καιρῷ· ὃν Ἄμμων ἀγαπᾷ, πληρώσας τὸν νέων τοῦ φοίνικος ἀγαθῶν. ᾧ οἱ θεοὶ ζωῆς χρόνον ἐδωρήσαντο.*

Ἀπόλλων κρατερὸς υἱὸς Ἥρωνος, βασιλεὺς οἰκουμένης Ῥαμέστης, ὃς ἐφύλαξεν Αἴγυπτον τοὺς ἀλλοεθνεῖς νικήσας, ὃν Ἥλιος φιλεῖ, ᾧ πολὺν χρόνον ζωῆς ἐδωρήσαντο θεοί. δεσπότης οἰκουμένης Ῥαμέστης αἰωνόβιος.

---

3 interpraetatum 4 aTIO ΔIePMNNCYMeNa 5 CTEXOCTIPω-TOC 6 aeT eTNaIOC BacIaTPΛ. ꝛuaeCTH[Δ]eΔωPHMe acOInaCONONCO 7—113, 19 *βασιλέα om.* (*lac.* 1½ *pag.*)

---

4 *Graeca desunt UKTNRSB ἀρχ⟨όμενοι γο⟩ῦν ἀπὸ τοῦ νότου διερμηνεύ⟨σο⟩μεν ἃ ἔχει στίχος πρῶτος τάδε λέγει Crönert ἀπὸ G διερμηνευμένα G* ΔΙΕΡΜΗΝΣΜΕΝΑ *A* 5 *στῖχος G πρῶτος AG λέγει O. Müller ἔστιν G* 6 *Ἥλιος Val. ἃ G βασιλεῖ G Ῥαμεστῇ G* ΡΑΝΑΕΣΤΗ *A δεδώρημαί σοι Val. δεδωρήμεθα, ὃν G ἀνὰ om. G πᾶσαν G* ΝΑΣΟΝ *A* 6 *sq. οἰκουμένην G* 7—113, 19 *om. FYCWHZPDEA βασιλεύειν, ὃν Zoega βασιλεύων G λέγει O. Müller καὶ del. O. Müller* 14 *ὁ del. Gron.* 15 *πολὺ τιμήσας Lobeck ad Phryn. 630* 18 *παμφέγγης G* 19 *sq. πάντι διαμενεῖ κερῷ G* 20 ⟨*ὁ*⟩ *πλ. Crönert* 23 *τοὺς ἀλλοεθνεῖς Val. τοῦ ἄλλου ἔθνους G τοῦ ἄλλου ἔθνους κρατήσας* (*νικήσας gloss.*) *Crönert*

ΛΙΒΟΣ ΣΤΙΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

21. *Ἥλιος θεὸς μέγας δεσπότης οὐρανοῦ. δεδώρημαί σοι βίον ἀπρόσκοπον. Ἀπόλλων κρατερὸς κύριος διαδήματος ἀνείκαστος, ὃς τῶν θεῶν ἀνδριάντας ἀνέθηκεν ἐν τῇδε τῇ βασιλείᾳ, δεσπότης Αἰγύπτου, καὶ ἐκόσμησεν Ἡλίου πόλιν ὁμοίως καὶ αὐτὸν Ἥλιον δεσπότην οὐρανοῦ. συνετελεύτησεν ἔργον ἀγαθὸν Ἡλίου παῖς βασιλεὺς αἰωνόβιος.*

ΤΡΙΤΟΣ ΣΤΙΧΟΣ

22. *Ἥλιος θεὸς δεσπότης οὐρανοῦ Ῥαμέστῃ βασιλεῖ. δεδώρημαι τὸ κράτος καὶ τὴν κατὰ πάντων ἐξουσίαν. ὃν Ἀπόλλων φιλαλήθης δεσπότης χρόνων καὶ Ἥφαιστος ὁ τῶν θεῶν πατὴρ προέκρινεν διὰ τὸν Ἄρεα. βασιλεὺς παγχαρὴς Ἡλίου παῖς, καὶ ὑπὸ Ἡλίου φιλούμενος.*

ΑΦΗΛΙΩΤΟΥ ΠΡΩΤΟΣ ΣΤΙΧΟΣ

23. *Ὁ ἀφ' Ἡλίου πόλεως μέγας θεὸς ἐνουράνιος Ἀπόλλων κρατερὸς, Ἥρωνος υἱός, ὃν Ἥλιος ἠγάπησεν, ὃν οἱ θεοὶ ἐτίμησαν, ὁ πάσης γῆς βασιλεύων, ὃν Ἥλιος προέκρινεν, ὁ ἄλκιμος διὰ τὸν Ἄρεα βασιλεὺς, ὃν Ἄμμων φιλεῖ, καὶ ὁ παμφεγγὴς, συγκρίνας αἰώνιον βασιλέα* et reliqua.

5. 1. Datiano et Ceriali consulibus, cum uniuersa per Gallias studio cautiore disponerentur, formidoque praeteritorum barbaricos hebetaret excursus, rex Persarum in confiniis agens adhuc gentium extimarum, iamque cum Chionitis et Gelanis, omnium acerrimis bellatoribus, pignore icto societatis, rediturus ad sua, Tamsaporis scripta suscepit, pacem Romanum principem nuntiantis poscere precatiuam. 2. ideoque non nisi *in*firmato imperii robore, temptari talia suspicatus, latius semet extentans, pacis amplectitur nomen, et condiciones proposuit graues, missoque cum muneribus Narseo quodam legato, litteras ad Constantium dedit, nusquam a genuino fastu declinans, quarum hunc fuisse accepimus sensum: 357-8

3. 'Rex regum Sapor, particeps siderum, frater Solis et Lunae, Constantio Caesari fratri meo salutem plurimam dico.

---

23 gela[nis] 24 isto societates 25 nuntiantes praecatiuam 26 firmato 27 conditiones 29 accipimus *ꝫ* 30 siuerum

---

1 *λιβὸς Crönert ἄλλος G* 3 *ἀπρόσκορον G ἀπρόσκοπον L. Dindorf in Steph. Thes. s. v. ἀπρόσκορος, Haupt* 4 *ὃς τῶν θεῶν O. Müller ᾠ G* 6 *συνετέλεσεν Crönert* 14 *-του Crönert -της G* 16 *ἠγάπησεν Btl. Erfurdt ἠγώγησεν G ἠρώγησεν Gron.* 18 *παμφέγγης G ⟨και⟩σ. Günther* 20 Cereali *EBG* 23 Halanis *A* 24 icto *CAG* societatis *EAG* tum Saporis *BG* 25 nuntiantis *Wm2AG* nuntiantia *Btl.* 26 infirmato *Em2G* 30 siderum *Em2Wm2BG* 31 Caesari *om. BG*

357-8 Gaudeo tandemque mihi placet, ad optimam uiam te reuertisse, et incorruptum aequitatis agnouisse suffragium, rebus ipsis expertum, pertinax alieni cupiditas, quas aliquotiens ediderit strages. 4. quia igitur ueritatis ratio soluta esse debet et libera, et celsiores fortunas idem loqui decet atque sentire, propositum meum in pauca conferam reminiscens, haec quae dicturus sum me saepius replicasse. 5. ad usque Strymona flumen et Macedonicos fines tenuisse maiores *imperium* meos, antiquitates quoque uestrae testantur: haec me conuenit flagitare, (ne sit adrogans quod adfirmo) splendore uirtutumque insignium serie, uetustis regibus antistantem. sed ubique mihi cordi est recordatio, cui coalitus ab aduliscentia prima, nihil umquam paenitendum admisi. 6. ideoque Armeniam recuperare cum Mesopotamia debeo, auo meo composita fraude praereptam. illud apud nos numquam in acceptum feretur, quod adseritis uos exultantes, nullo discrimine uirtutis ac doli, prosperos omnes laudari debere bellorum euentus. 7. postremo si morem gerere suadenti uolueris recte, contemne partem exiguam, semper luctificam et cruentam, ut cetera regas securus, prudenter reputans medellarum quoque artifices urere non numquam et secare et partes corporum amputare, ut reliquis uti liceat integris, hocque bestias factitare: quae cum aduertant cur maximo opere capiantur, illud propria sponte amittunt, ut uiuere deinde possint inpauidae. 8. id sane pronuntio, quod si haec mea legatio redierit inrita, post tempus hiemalis quietis exemptum, uiribus totis accinctus, fortuna condicionumque aequitate spem successus secundi fundante, uenire, quoad ratio siuerit, festinabo'.

358 9. His litteris diu libratis, recto pectore (quod dicitur) considerateque responsum est, hoc modo:

10. 'Victor terra marique Constantius, semper Augustus, fratri meo Sapori regi salutem plurimam dico.

Sospitati quidem tuae gratulor ut futurus (si uelis,) amicus, cupiditatem

---

1 optimatem 4 d *ante* esse *del. m1* 7 sermona imperium *om.* 9 quae 11 penitendum 13 fretus 17 rega *in* regas, *m1* 20 admittunt *in* amittunt, *m1* 21 legato inlita 23 aetate aequitate 24 restinabo 29 uelis* (*fu.* t)

---

1 ad optimam *HBG* adhortante me in *Her.* te uiam *tr. BG* 4 oratio *BG* absoluta *Lind. Btl.* 7 Strymona *BG* tetendisse *Momms.* ⟨imperium⟩ *Cl. c. c.* (*cf. 22, 9, 1*) 10 recta ratio *Erfurdt* moderatio *uel* ratio *Val.* 13 ⟨nam⟩ illud *Nov.* in *om. G* iri acceptum fretus *Madv.* f⟨e⟩retur *Haupt* fuit *G* fastu *B* 14 uos, existimantes *Btl.* 17 ac *post* securus, *BG* 20 possent *G* 21 legatio *Em2BG* irrita *EBG* 23 condicionumque aequitate *G* motibus inaequali *B* 25 toto pectore *Btl.* 25 *sq.* considerateque, *Btl.* 27 s. A. *om. RBG*

uero semper indeflexam fusiusque uagantem, uehementer insimulo. 11. Mesopotamiam poscis ut tuam, perindeque Armeniam, et suades integro corpori adimere membra quaedam, ut salus eius deinceps locetur in solido, quod †infundendum est potius quam ulla consensione firmandum. accipe igitur ueritatem, non obtectam praestrigiis, sed perspicuam, nullisque minis inanibus perterrendam. 12. praefectus praetorio meus, opinatus adgredi negotium publicae utilitati conducens, cum duce tuo per quosdam ignobiles, me inconsulto, sermones conseruit super pace. non refutamus hanc nec repellimus: adsit modo cum decore et honestate, nihil pudori nostro praereptura uel maiestati. 13. est enim absonum et insipiens nu*nc cu*m gestarum rerum ordines (placatae sint aures inuidiae!) nobis multipliciter inluxerunt, cum deletis tyrannis, totus orbis Romanus nobis obtemperat, ea prodere quae contrusi in orientales angustias, diu seruauimus inlibata. 14. cessent autem quaeso formidines, quae nobis intentantur ex more, cum ambigi nequeat, non inertia nos sed modestia, pugnas interdum excepisse potius quam intulisse, et nostra quotiens lacessimur, fortissimo †beneuolentiae spiritu defensare, id experiendo legendoque scientes, in proeliis quibusdam raro rem titubasse Romanam, in summa uero bellorum, numquam ad deteriora prolapsam'. 358

15. Hanc legationem nullo inpetrato remissam, — nec enim effrenatae regis cupiditati responderi amplius quicquam potuit, — post paucissimos dies secutus est Prosper comes et Spectatus tribunus, et notarius itemque Eustathius, Musoniano suggerente philosophus, ut opifex suadendi:

---

1 indeflexum *in* indeflexam, *m1* fustusque δ 2 mesopotomiam 3 corpore ɘ 4 in fundendum 5 obtatam (a *aperto*) 10 praeruptura insidiens 11 num 12 dele*tis (*fu.* c) 13 contra si 13 *sq.* seruiuimus δ 14 formidinis δ 15 ex more *add. m2 in marg.* 19 deteriorem 20 efferenate 23 philosofus (so *add. m2*)

---

1 in defluxum *Corn.* 3 corpori *E uulgo* eius *Wm2HTND* (enim *et* omnium, *Dm2*) *A* (*post* ut, *A*) *om. cett.* deinde *BG* 4 refutandum *G* infring- *Haupt* contund- *Corn.* inlud- *Momms.* in .... fund- *Her.* fund- *Hertz Nov.* melius potius *BG* 5 obtectam *EA* opertam *BG* uelatam *Her.* prestigiis *EBG* 10 praereptura *EAG* insipiens *Nm2 Btl. Haupt* indecens *G* inuidens *BA* insolens *Em2* 11 nu⟨nc cu⟩m *Cl.* cum *Em2BG* nam *Btl.* ordine *AG* ordines placatae sint aures inuidiae, vobis multipliciter inluserunt, *Btl.* explicatae *G* non placatae *B* explicati *Em2* explicatae sint aures inuidiae *Val.* aurae *Haupt* quas (*ante* inuidiae) *add. BG* ⟨quae⟩ *Haupt* aures inuidiae ⟨postquam uictoriae⟩ *Momms.; uerba codicis V restit. Her.* 12 inluserunt *P Btl. Haupt* incluserunt *BG* inclusae *Val.* deletis *EBG* 13 contrusi *Btl. Haupt* contracti *G* contraxi *E* 17 ⟨licet⟩ beneuolentiae *Momms.* p⟨l⟩enae potentiae *Pet.* 18 sane (*pro* raro) *Corn.* 19 deteriora *G* 20 effrenatae *PBG* 23 Eustachius *Wm2bG*

imperatoris scripta perferentes et munera, enisuri apparatum interim Saporis arte quadam suspendere, *ne* supra humanum modum prouinciae munirentur arctoae.

357 **6.** 1. Inter quae ita ambigua, Iuthungi Alamannorum pars Italicis conterminans tractibus, obliti pacis et foederum, quae adepti sunt obsecrando, Raetias turbulente uastabant, adeo ut etiam oppidorum temptarent obsidia praeter solitum. 2. ad quos repellendos cum ualida manu missus Barbatio, in locum Siluani peditum promotus magister, ignauus sed uerbis effusior, alacritate militum uehementer erecta, prostrauit acerrime multos, ita ut exigua portio, quae periculi metu se dedit *in* fugam, aegre dilapsa, *la*res suos non sine lacrimis reuiseret et lamentis. 3. huic pugnae Neuitta, postea consul, equestris praepositus turmae, et adfuisse et fortiter fecisse firmatur.

358 **7.** 1. Isdem diebus terrae motus horrendi, per Macedoniam Asiamque et Pontum, adsiduis pulsibus oppida multa concusserunt et montes. inter monumenta tamen multiformium aerumnarum, eminuere Nicomediae clades, Bithyniae urbium matris, cuius ruinarum euentum uere breuiterque absoluam.

2. Primo lucis exortu, diem nonum kal. Septembrium, concreti nubium globi nigrantium, laetam paulo ante caeli speciem confuderunt, et amendato solis splendore, nec contigua uel adposita cernebantur: ita oculorum optutu praestricto, humo inuolutus crassae caligini squalor insedit. 3. dein uelut numine summo fatales contorquente manubias, uentosque ab ipsis excitante cardinibus, magnitudo furentium incubuit procellarum, cuius inpetu pulsorum auditus est montium gemitus, et elisi litoris fragor, haecque secuti tyfones atque presteres, cum horrifico tremore terrarum, ciuitatem et suburbana funditus euerterunt. 4. et quoniam adcliuitate collium aedes pleraeque

---

2 *om.* ne prouintiae 4 que iuthiuntu gialam annorum (i *ult. add. m2*) 6 retias 10 metus edidit fugam egredi lapsa res 11 huc *in* huic, *m1* 12 consulae quaestris 20 laetam *add. m2* 21 posita *in* adposita, *m1* 22 crasse caliginis 24 inpectu 25 bus *post* gemitus *del. m1* quae secum 27 adciuitate edes plereque

---

2 ⟨ne⟩ *Cl.* ut *add. BG,* dum *Btl.* 4 Iuthungi Alemannorum *Lind.* Iuthiuntugi A. *G* ut thiuntugi Alemanorum *B* uithiuntugi Alamannorum *E* 10 metu se dedit in fugam *G* metus edidit fugam *EB* metu edidit fugam *NA* aegre dilapsa *AG* 10 *sq.* lares suos *Nm2Em2 Gdt.* res suas *AG* (-ces suos *B*) 15 pontes *Btl.* (*postea del.*) 17 contextum *Btl.* 22 caligini *Corn.* 24 impetu *WBG* 25 haecque secuti *A* aqueus cum *G* 27 accliuitate *Lind.* ad ciuitatem *Wm2BG* uicinitate *Em2*

uehebantur, aliae super alias concidebant, reclangentibus cunctis sonitu ruinarum inmenso. inter quae clamoribus uariis celsa culmina resultabant, quaeritantium coniugium liberosque, et siquid necessitudines artae constringunt. 5. post horam denique secundam (multo ante tertiam) aer iam sudus et liquidus, latentes retexit funereas strages. non nulli enim superruentium ruderum ui nimia constipati, sub ipsis interiere ponderibus; quidam collo tenus aggeribus obruti, cum superesse possent siqui iuuisset, auxiliorum inopia necabantur; alii lignorum extantium acuminibus fixi pendebant. 6. uno ictu caesi conplures, paulo ante homines tunc promiscae strages cadauerum cernebantur. quosdam domorum inclinata fastigia intrinsecus seruabant intactos, angore et inedia consumendos. inter quos Aristaenetus affectatam recens dioecensin curans uicaria potestate, quam Constantius ad honorem uxoris Eusebiae, Pietatis cognominarat, animam hoc casu cruciatam diutius exhalauit. 7. alii subita magnitudine *ruinae* oppressi, isdem adhuc molibus conteguntur. conlisis quidam capitibus, uel umeris praesectis aut cruribus, inter uitae mortisque confinia, aliorum adiumenta paria perferentium inplorantes, cum obtestatione magna deserebantur. 8. et superesse potuit aedium sacrarum et priuatarum, hominumque pars maior, ni palantes abrupti flammarum ardores per quinque dies et noctes, quicquid consumi poterat exuss*iss*ent. 358

9. Adesse tempus existimŏ, pauca dicere quae de terrae pulsibus coniectura ueteres conlegerunt. ad ipsius enim ueritatis arcana, non modo haec nostra uulgaris inscitia, sed ne sempiterna quidem lucubrationibus longis nondum exhausta, fysicorum iurgia penetrarunt. 10. unde

---

1 concedebant *m1 in* concidebant, *m3* (?) sonitus 2 que 3 necessitudinis arte 5 reliquidus funere astrages 6 super rudientium nemia constipatis 7 iubuisset 8 aculminibus 9 promisce 11 serebant 12 aristenetus regens 13 pietatis eo cog- 14 casum *in* casu, *m1 om.* ruinae 19 L 20 exussent 21 deterra *m1* (*corr. m3*)

---

1 ⟨de⟩uehebantur *Gdt.* ⟨e⟩uehebantur *Momms.* concidebant *EBG* sonitu *EBG* 2 interimque *BG* excelsa *BG* 3 coniuges *Nov.* necessitudines *Btl. Haupt* 3 *sq.* constringit *G* 4 ⟨non⟩ multo *Eyss.* paulo *Btl.* 5 liquidus *BG* funereas strages *BG* 6 superruentium *NbG* superruuentium *B* nimia constipati *EBG* constrati *Corn.* 7 iuuisset *Wm2 Cl. Her. Nov. Pet.* iuuissent *EBG* 8 acuminibus *G* 10 uidebantur *RBG* 11 seruabant *N Btl. Nov.* ferebant *BG* serabant *E Haupt* sepiebant *Corn.* 12 recens *Lind.* 13 pietatem *Wagn.* pietatis *G* 14 ruinae *add. E post* magnitudine: *uulgo, ante* 17 magna *om. BG* 19 pullulantes *Corn.* abrupte *uulgo* quinque *Gdt. an* quinque agentes? (q. uagati *Her.*) *Cl.* 20 exussissent *EAG* excussisset *B* 24 ingenia *BG*

ut in ritualibus et pontificiis ..... obtemperatur, obseruantibus sacerdotiis caute, ne alio deo pro alio nominato, cum qui eorum terram concutiat, sit in abstruso, piacula committantur. 11. accidunt autem, (ut opiniones aestimant inter quas Aristoteles aestuat et laborat,) aut in cauernis minutis terrarum, quas Graece *σύριγγας* appellamus, inpulsu crebriore aquis undabundis: aut certe (ut Anaxagoras adfirmat,) uentorum ui subeuntium ima terrarum: qui cum soliditatibus concrustatis inciderint, eruptiones nullas repperientes, eas partes soli conuibrant, quas subrepserint tumidi. unde plerumque obseruatur, terra tremente, uentorum apud nos spiramina nulla sentiri, quod in ultimis eius secessibus occupantur. 12. Anaximander ait, arescentem nimia aestuum siccitate, aut post madores imbrium terram rimas pandere grandiores, quas penetrat supernus aer uiolentus et nimius, ac per eas uehementi spiritu quassatam, cieri propriis sedibus. qua de causa terrores huius modi, uaporatis temporibus, aut nimia aquarum caelestium superfusione, contingunt. ideoque Neptunum umentis substantiae potestatem, Ennosigaeon et Sisicthona poetae ueteres et theologi nuncuparunt.

13. Fiunt autem terrarum motus modis quattuor: aut enim brasmatiae sunt qui humum more *ae*stus i*mi*tus suscitantes, sursum propellunt inmanissimas moles, ut in Asia Delos emersit, et Hiera et Anaphe et Rhodus, Ofiusa et Pelagia, prioribus saeculis dictitat*a*, aureo quondam imbri perfusa, et Eleusin in Boeotia, et apud Tyrrenos Vulcanus, insulaeque plures; aut climatiae qui limes ruentes et obliqui †, urbes aedificia montesque conplanant; aut chasmatiae qui grandiore motu patefactis subito uoratrinis,

---

1 (*sine lac.*) obtemperantur optemperantibus 3 fit accidunt autem *add. m2* 5 graecae syringas 9 umidi 10 ɘ 11 ut nimia *ex* nimiam 12 supernos 16 potestate menno sigeon et sisichona 18 brasmatae ℨ 19 itus *m1:* molestus *post* i *add. m2* 20 moles*in (*fu.* t; ut *add. m2* 20 *sq.* anae pethrodus ofiusa 21 dictita 22 uol[c]amus (c *m3 ex* e) 24 gradiore

---

1 ut] et *AG* ⟨libris⟩ et *Wagn.: plura excidisse suspic. Cl.* obt. obs. *Cl.* optemperantibus *PBG* obseruatur obtemperantibus *Wm2* (*prob. Val.*) interpretandis ab ⟨in⟩terpretantibus *Corn.* 1 *sq.* sacerdotibus *Wm2* 2 cauetur *A Corn.* cautum *G* 3 sit abstrusum *G* sit in obstruso *B* 6 crebriori *BG* 8 *sq.* qua subrepserant humum *Btl.* 9 tumidi (?) *Gdt.; del. ut dittogr. Corn.* 10 eius *Wm2HTNA om. cett.* 11 Anaximenes *A* ait *BG* 12 supernus *EAG* 14 tremores *Lind. Btl.* 16 Ennosigaeon *bG* Sisichthona *BG* 19 more ⟨ae⟩stus i⟨mi⟩tus *Her. et Cl.* intus *G* molestius *Wm2BA* imitus *Haupt* imo de situ intus *Seguine* funditus *Nov.* 20 *an* Thera? *Wagn.* 20 *sq.* Anaphe et Rhodus *AG* 21 dictitata *EBG* 22 Eleusina *A* -im *BG* Vulcanus *AG* Vulcaniae et Vulneaniae *B* (Vulc. et *om. b*) 23 *an* atque (*pro* et, *c. c.*)? *Cl.* obliqui, urbes *Btl.* 24 grandiore *E Eyss.* grandiori *BG* grauiore *Her.*

terrarum partes absorbent, ut in Atlantico mari, Europaeo orbe spati*osi*or insula, et in Crisaeo sinu Helice et Bura, et in Ciminia Italiae parte, oppidum Saccumum, ad E*re*bi profundos hiatus abactae, aeternis tenebris occultantur. 14. inter haec tria genera terrae motuum, mycematiae sonitu audiuntur minaci, cum dissolutis elementa conpagibus, ultro adsiliunt, uel relabuntur considentibus terris. tunc enim necesse est uelut taurinis reboare mugitibus, fragores fremitusque terrenos. sed hinc ad exorsa.

8. 1. At Caesar hiemem apud Parisios agens, Alamannos praeuenire 358
studio maturabat ingenti, nondum in unum coactos, sed *ad* insaniam post Argentoratum audaces omnes et saeuos, operiensque Iulium mensem, unde sumunt Gallicani procinctus exordia, diutius angebatur. nec enim egredi poterat, antequam ex Aquitania aestatis remissione, solutis frigoribus et pruinis, ueheretur annona. 2. sed ut est difficultatum paene omnium diligens ratio uictrix, multa mente uersans et uaria, id tandem repperit solum, ut anni maturitate non exspectata, barbaris occurreret insperatus, firmatoque consilio, XX dierum frumentum, ex eo quod erat in sedibus consumendum, ad usus diuturnitatem excoctum, bucellatum (ut uulgo appellant,) umeris inposuit libentium militum, hocque subsidio fretus, secundis (ut ante,) auspiciis profectus est, intra mensem quintum uel sextum, duas expeditiones consummari posse urgentes et necessarias arbitratus. 3. quibus paratis, petit primos omnium Francos, eos uidelicet quos consuetudo Salios appellauit, ausos olim in Romano solo apud Toxiandriam locum, habitacula sibi figere praelicenter. cui cum Tungros uenisset, occurrit legatio praedictorum, opinantium repperiri imperatorem etiam tum in hibernis, pacem sub hac lege praetendens, ut quiescentes eos tamquam in suis, nec lacesseret quisquam nec uexaret. hos legatos negotio plene digesto, oppositaque condicionum perplexitate, ut in isdem

---

1 adantico europeo spatior 2 criseo helicae burra 3 adhebi 5 ultra 6 relauuntur 8 aput *in* apud, *ml* 9 *om.* ad 11 agebantur 14 tantum 15 insperatis 17 bucclatum 25 dum 26 lacesceret ꝯ 27 quae hisdem

---

1 Atlantico *EBG* spatiosior *Wm2 Val.* potior *BG* 2 sinu *om.* *BG* Bura *AG* 3 Succunium *BG* adherebi *NEG* esse *B* abacta *G* 5 minatorio *BG* ultro *BG* 6 relabuntur *WBG* concidentibus *Gdt.* 8 at *ut dittogr. del. Pet.* 9 ad insaniam *A Nov.* ⟨in⟩ insaniam *Lind.* insania *Wm2G* insani *B* insanum *Btl.* 11 angebatur *AG* agebatur *Wm2* 12 reuersione *Btl. Corn.* 14 tandem *NA* tutum *Schneider Momms.* tantum (*et postea* salutis) *Corn.* 15 sol⟨id⟩um *Btl.* insperatus *BG* 16 formatoque *Gron.* XVII *Btl.* (*cf. 17, 9, 2*) 17 bucelatum *P* buccellatum *bG* bucellatum *B* 25 tum *EAG*

358 tractibus moraturus, dum redeunt, muneratos absoluit. 4. dictoque citius secutus profectos, Seuero duce misso per ripam, subito cunctos adgressus, tamquam fulminis turbo perculsit, iamque precantes potius quam resistentes, in oportunam clementiae partem effectu uictoriae flexo, dedentes se cum opibus liberisque suscepit. 5. Chamauos itidem ausos similia adortus, eadem celeritate partim cecidit, partim acriter repugnantes, uiuosque captos, conpegit in uincula, alios praecipiti fuga repedantes ad sua, ne militem spatio longo defatigaret, abire interim permisit innocuos; quorum legatis paulo postea missis precatum consultumque rebus suis, humi prostratis sub obtutibus eius, pacem hoc tribuit pacto, ut ad sua redirent incolumes.

9. 1. Cunctis igitur ex uoto currentibus, studio peruigili properans, modis omnibus utilitatem fundare prouinciarum, munimenta tria recta serie superciliis inposita fluminis Mosae, subuersa dudum obstinatione barbarica, reparare pro tempore cogitabat, et ilico sunt instaurata, procinctu paulisper omisso. 2. atque ut consilium prudens celeritas faceret tutum, ex annona decem dierum et septem, quam *in* expeditionem pergens uehebat ceruicibus miles, portionem subtractam in isdem condidit castris, sperans ex Chamauorum segetibus id suppleri posse quod ablatum est. 3. longe autem aliter accidit. frugibus enim nondum etiam maturis, miles expensis quae portabat, nusquam repperiens uictus, extrema minitans Iulianum conpellationibus incessebat et probris, Asianum appellans, Graeculum et fallacem, et specie sapientiae stolidum. utque inueniri solent quidam inter armatos uerborum uolubilitate conspicui, haec et similia multa strepebant: 4. 'quo trahimur spe meliorum abolita, olim quidem dura et perpessu asperrima, per niues tolerantes et acumina crudelium pruinarum? sed nunc (pro nefas!) cum ultimis hostium fatis instamus, fame ignauissimo mortis genere tabescentes. 5. et nequi nos turbarum existimet concitores, pro uita loqui sola testamur, non aurum neque

---

2 profecto 3 praecantes 5 ausus 7 trepidantes 9 praecatum 10 ə 12 rex ꝭ 13 monimenta 16 utque ut pudens 17 *om.* in 21 reppiens *in* reperiens, *m1* extremam initans 22 N *super* eb *in* incessebat, *m1* probr*is (*fu.* i) 24 uoluptilitate 26 perpressu 27 factis 29 uitali qui

---

2 profectos *Wm2G* praefecto *B* Mosae *post* ripam *excid. putat Momms.* 5 ausos *EBG* 7 repedantes *Btl.* ad sua tecta ne *BG* 10 eius *DNAG om. cett.* 12 ex *Wm2AG om. B* 13 munimenta *BG* 16 atque *BG* utque id *Nov. Pet.* prudens *EBG* 17 in *Em2G* ad *A* 19 posse *om. BG* 21 portauit *BG* uictum *Nov.* 22 incessebat *EBG* 24 uolubilitate *EBG* 26 perpessu *EBG* 27 fatis *ENG* 28 nequis *BG* 29 uita loqui *TG* -uincia qui *B*

argentum petentes, quae olim nec contrectare potuimus nec uidere, ita 358 nobis negata, uelut contra rem publicam, tot suscepisse labores et pericula confutatis'. 6. et erat ratio iusta querellarum. inter tot enim rerum probabilium cursus, articulosque necessitatum ancipites, sudoribus Gallicanis miles exhaustus, nec donatiuum meruit nec stipendium, iam inde ut Iulianus illo est missus, ea re quod nec ipsi quod daret suppetere poterat usquam, nec Constantius erogari more solito permittebat. 7. hocque exinde claruit, fraude potius quam tenacitate committi, quod cum idem Caesar petenti ex usu gregario cuidam, ut barbas detonderet, dedisset aliquid uile, contumeliosis calumniis adpetitus est a Gaudentio tunc notario, ad explorandos eius actus diu morato per Gallias, quem postea ipse interfici iusserat, *ut* loco monstrabitur conpetenti.

10. 1. Lenito tandem tumultu, non sine blanditiarum genere uario, contextoque nauali ponte Rheno transito†, terris Alamannorum calcatis, Seuerus magister equitum bellicosus ante haec et industrius, repente conmarcuit. 2. et qui saepe uniuersos ad fortiter faciendum hortabatur et singulos, tunc dissuasor pugnandi, contemptus uidebatur et timidus, mortem fortasse metuens aduentantem, ut in Tageticis libris legitur *uel* Vegoicis fulmine mox tangendos adeo hebetari, ut nec tonitruum nec maiores aliquos possint audire fragores. et iter ignauiter egerat praeter solitum, ut ductores uiarum praeeuntes alacri gradu, ultima minitando terreret, ni omnes conspirantes in unum, se loca penitus ignorare firmarent. qui interdicti metuentes auctoritatem, nusquam deinde sunt progressi.

3. Inter has tamen moras, Alamannorum rex Suomarius ultro cum suis inprouisus occurrit, ferox ante saeuiensque in damna Romana, set tum lucrum existimans insperatum, si propria retinere permitteretur. et quia uultus incessusque supplicem indicabat, susceptus bonoque animo esse

1 poteritis 3 confitatis (*an* confut.?) *ex* confatatis (a *aperto*) inter — rerum *ad m2 in marg.* 5 ***Iam (*fu.* Nec; *del. m1*) 6 ipsi nec *in* nec ipsi *transpos. m1* 11 ɘ moratos 12 iusserat loco 14 ponto 18 tagetinicis *post* legitur *repet. et del.* fortasse metuens aduentantem, *m1* *om.* uel 19 uegonicis heuetari nectores nitrum 20 g *ante* ignauiter *del. m1* regerat 22 paenitus 24 sumoarius 25 damnas romanas et

1 petentes *G* petimus *Wm2* poscentes *Nov.* 3 confutatis *EBG* confitatis *FWP* 5 exhaustus *om. BG* 10 a *om. BG* 11 eius *DNA om. cett.* morato *EBG* 12 iussit ut *EG* 14 tr. Rh. *tr. c. c. Cl. Nov.* Rh. ⟨flumine⟩ tr. *Her.* 15 *an* antehac? *Cl.* repente *om. BG* 18 Tageticis *Val.* Tagetis Tusci *BG* et *add. Gdt.* 18 *sq.* ⟨uel⟩ Vegoiicis *Preller* ⟨uel⟩ Begoicis *Haupt* Veiouis *G* 19 tonitruum *E* tonitrum *BG* 20 et ita *Pet.* et ita ignauiter ⟨iter⟩ *Corn.* egerat *G* rexerat *B* 24 Suomarius *AG* 25 damna *EBG* Romana, sed *Val.* Romana et *Nm2BG*

358 iussus et placido, nihil arbitrio suo relinquens, pacem genibus curuatis orauit. 4. et eam cum concessione praeteritorum sub hac meruit lege, ut captiuos redderet nostros, et quotiens sit necesse, militibus alimenta praeberet, susceptorum uilium more, securitates accipiens pro inlatis: quas si non ostendisset in tempore, sciret se rursus eade*m* f*l*agitandum.

5. Quod ita recte dispositum est, inpraepedite conpleto, Hortari nomine petendus erat regis alterius pagus, et quia nihil uidebatur deesse praeter ductores, Nesticae tribuno Scutariorum, et Chariettoni uiro fortitudinis mirae, imperauerat Caesar, ut magna quaesitum industria, conprehensumque offerrent sibi captiuum, et correptus uelociter, adulescens ducitur Alamannus, pacto optinendae salutis pollicitus, itinera se monstraturum. 6. hoc progresso secutus exercitus, celsarum arborum obsistente concaede, ire protinus uetabatur. uerum per circuitus longos et flexuosos ubi uentum est tandem ad loca, ira quisque percitus arm*at*orum, urebat agros et pecora diripiebat et homines, resistentesque sine ulla parsimonia contruncabant. 7. his malis perculsus, rex cum multiplices legiones, uicorumque reliquias cerneret exustorum, ultimas fortunarum iacturas adesse iam contemplatus, orauit ipse quoque ueniam, facturum se imperanda iurandi exsecratione .... restituere uniuersos promisit: id enim cura agebatur inpensiore: detentisque plurimis reddidit paucos. 8. quo cognito ad indignationem iustam Iulianus erectus, cum munerandus uenisset ex more, quattuor comites eius, quorum ope et fide maxime nitebatur, non ante absoluit, dum omnes rediere captiui. 9. ad colloquium

---

1 *sq.* curuantis orabit 3 quo *in* quotiens, *m1* 5 ea defatigandum 6 inpraepeditae conpeto *in* conpleto, *m1* 7 erit 8 chari et toni 9 mire quesitum 9 *sq.* conpraehensumque 13 concede uetebatur 14 flexu dissos uentum at loca et ira armorum 15 agros pecora quae 16 con[t]rungabant (*fu*, s *uel* f) percussus [m]ultiplices (*fu.* p) 17 regiones 19 *sine lac.* 20 inpensior detensisque 22 ɘ

---

1 curuatis *EBG* 2 orauit *E Gdt.* orabat *Wm2BG* 4 securitatem *BG* quam *BG* 5 eadem *Bgss.* ea de ⟨re⟩ *Lind.* clade *C. F. W. M.* itide⟨m⟩ *Cl.* eadem flagitandum *Pet. Niemeyer* 6 quo ... disposito et ... completo, *Haupt* completum. *BG* -to *rest. Her. puncto sublato* 7 erat *G* 8 Chariettoni *Wm2 Val.* Charitoni *G* cari et toni *B* 12 hoc praegresso *G* hunc praegressum *Momms.* 13 congerie *BG* 14 flexuosos ubi *Her.* flexuosus *EG* flexus dissonos *B* f. di⟨uer⟩sos *Nov.* ad *EBG* armatorum *G* morarum *Corn.* 15 et *ante* pecora *de super. vs. pos. Her. et Cl.* 16 contruncabat *PBG* perculsus *EBG* 17 legiones *Hadr. Val.* regionis *Henr. Val. Btl.* regi⟨onum direpti⟩ones *Her.* 18 facturum⟨que⟩ *Haupt; lac. susp. Pet.* ⟨et⟩ facturum *Nov.* 19 imperata *Btl.* 19 *sq.* exsecratione promisit. restituere uniuersos — id enim *Nov.* ⟨captiuosque⟩ restituere *Haupt; lac. indic. Cl. et Her.* 20 impensiore *AG* ⟨iussus fidem non praestitit⟩ detentisque *Nov.* detentisque *EBG* 22 eius *DNA om. cett.*

tandem accitus a Caesare, trementibus oculis adorato, uictorisque superatus 358 aspectu, condicione difficili premebatur, hac scilicet ut quoniam consentaneum erat, post tot secundos euentus, ciuitates quoque reparari, ui barbarorum excisas, carpenta et materias ex opibus suis suorumque praeberet: et haec pollicitus inprecatusque (si perfidum quicquam egisset,) luenda sibi cruore supplicia, ad propria remeare permissus est. annonam enim transferre, ita ut Suomarius, ea re conpelli non potuit, quod ad internicionem regione eius uastata, nihil inueniri poterat quod daretur.

10. Ita reges illi tumentes quondam inmaniter, rapinisque ditescere adsueti nostrorum, Romanae potentiae iugo subdidere colla iam domita, et uelut inter tributarios nati et educati, obsecundaba*n*t imperii*s* ingrauate. quibus hoc modo peractis, disperso per stationes milite consuetas, ad hiberna regressus est Caesar.

11. 1. Haec cum in comitatu Constantii subinde noscerentur, — erat enim necesse, tamquam apparitorem, Caesarem super omnibus gestis ad Augusti referre scientiam, — omnes qui plus poterant in palatio, adulandi professores iam docti, recte consulta prospereque conpleta uertebant in deridiculum: talia sine modo strepentes insulse: ‘in odium uenit cum uictoriis suis capella, non homo’, ut hirsutum Iulianum carpentes, appellantesque ‘loquacem talpam’ et ‘purpuratam simiam’ et ‘litterionem Graecum, et his congruentia plurima; atque u*t tin*tinnacula principi resonantes, audire haec taliaque gestienti, uirtutes eius obruere uerbis inpudentibus conabantur, ut segnem incessentes et timidum et umbratilem, gestaque secus uerbis comptioribus exornantem: quod non tunc primitus accidit. 2. namque ut solet amplissima *quae*que gloria obiecta esse semper inuidiae, legimus in ueteres quoque magnificos duces, uitia criminaque, etiam si inueniri non poterant, finxisse malignitatem, spectatissimis actibus eorum offensam. 3. ut Cimonem Miltiadis filium, insimulatum .... saepe ante et prope Eurymedonta Pamfylium flumen, Persarum populum

---

1 tamen ***a (*fu.* tri) 2 praemebatur quō 3 cuentos 5 inpraecatusque 6 iubenda 7 at *in* ad, *m1* 11 uelud obsecundabat imperii 17 uertebat 18 insule ♂ 20 sumiam 21 atque utinnacula 23 incessantes 25 amplissimaque gloria 28 *sine lac.* 29 eyrymedon tapamf[y]lium (fy *m2?*)

---

1 tandem *Gdt.* 2 quoniam *G* quō *DEFPR* quo *ZWHTm1* quomodo *UBA* quod *Tm2* 3 euentus *EBG* 6 luenda *G* 8 inuenire *bG* 11 obsecundabant *EBG* imperiis *EG* imperio *B* 12 consueta *BG* 15 apparitorem *om. RBG* 17 uertebant *EBG* 20 picam (*pro* talpam) *Btl.* simiam *WBG* 21 atque uernacula *BG* atque ut in aula *Wm2EN* aeque ut ⟨tint⟩innabula *R. Unger* atque *def. Nov., grauius distinguens post* pl. 23 incessentes *BG* 25 ⟨quae⟩que *Btl. Eyss. om. BG* 26 quo⟨s⟩que *Btl.* naturaque *BG* 29 *lac. ante* saepe *indic. Gdt.:* i. ⟨incesti⟩ *Lind.* ⟨intemperantiae⟩ *Val.* ante qui prope *BG*

358 deleuit innumerum, coegitque gentem insolentia sem*pe*r elatam, obsecrare suppliciter pacem: Aemilianum itidem Scipionem, ut somniculosum aemulorum incusari maliuolentia, cuius inpetrabili uigilantia, obstinatae in perniciem Romae, duae potentissimae sunt urbes excisae. 4. nec non etiam in Pompeium obtrectatores iniqui, multa scrutantes, cum nihil unde uituperari deberet, inueniretur, duo haec obseruarunt ludibriosa et inrita: quod genuino quodam more caput digito uno scalpebat, quodque aliquandiu tegendi ulceris causa deformis fasciola candida crus colli*gat*um *gesta*bat: quorum alterum factitare ut dissolutum, alterum ut nouarum rerum cupidum adserebant; nihil interesse oblatrantes argumento subfrigido, quam partem corporis redimiret regiae maiestatis insigni: eum uirum quo nec fortior nec amantior quisquam patriae fuit, ut documenta praeclara testantur.

359 5. Dum haec ita aguntur, Romae Artemius curans uicariam praefecturam, pro Basso quoque agebat, qui recens promotus urbi praefectus, fatali decesserat sorte. cuius administratio seditiones perpessa est turbulentas, nec memorabile quicquam habuit, quod narrari sit dignum.

358 **12.** 1. Augusto inter haec quiescenti per hiemem apud Sirmium, indicabant nuntii graues et crebri, permixtos Sarmatas et Quados, uicinitate et similitudine morum armaturaeque concordes, Pannonias Moesiarumque alteram cuneis incursare dispersis. 2. quibus ad latrocinia magis quam aperto habilibus Marti, hastae sunt longiores, et lori*cae* ex cornibus rasis et leuigatis, plumarum specie linteis indumentis innexae: equorumque plurimi ex usu castrati, ne aut feminarum uisu exagitati, raptentur, aut in subsidiis ferocientes, prodant hinnitu densiore uectores. 3. et per spatia discurrunt amplissima, sequentes alios uel ipsi terga uertentes, insidendo uelocibus equis et morigeris, trahentesque singulos, interdum et binos, uti permutatio uires foueat iumentorum, uigorque otio integretur alterno.

---

1 sem relatam   3 obstinate   4 potentissime   5 ur *post* deberet *del. m1*   7 quotque   8 collibatam   11 redimeret   ne ca[n]ta*tior (*fu.* u *et* u)   12 patriae patriae; *alt. del. m1*   13 promae   19 quae   20 alterum *in* alteram, *m1*   incursa ♂   atalarocinia   21 lorci   22 lauigatis speciem   aequorumque   23 castirati   reptentur   25 aliis   26 aequis   27 uinos

---

1 sem⟨pe⟩r elatam *Lind.* regis elatam *BG an* saepe elatam? *Cl.*   4 sunt potentissimae *transpos. BGGdt.*   5 multa *om. BG*   6 obseruauerunt *BG*   7 quodque *EBG*   8 colliga⟨tum gesta⟩bat *Her. (coll. Val. Max. 6, 2, 7)* colligabat *G* conligatum *WB* colligarat *A* -tum ⟨habebat⟩ *Nov.*   11 redimiret *EBG*   nec cautior *WBG* nec amantior *Haupt*   13 Romae Artemius *Hm2AG* Promeartemius *Wm2B*   20 ad latrocinia *EBG*   21 loricae *WBG*   22 leuigatis *EBG*   specie *AG*   23 castrati *EBG*   raptentur *WG* captentur *B*   25 alios *EBG*   27 binos *EBG*

4. Aequinoctio itaque temporis uerni confecto, imperator coacta 358 militum ualida manu, ductu laetioris fortunae profectus, cum ad locum aptissimum peruenisset, flumen Histrum exundantem pruinarum iam resoluta congerie, super nauium foros ponte contexto transgressus, populandis barbarorum incubuit terris. qui itinere festinato praeuenti, cateruasque bellatoris exercitus iugulis suis inminere cernentes, quem nondum per anni tempus colligi posse rebantur, nec spirare ausi nec stare, sed uitantes exitium insperatum, semet omnes effuderunt in fugam. 5. stratisque plurimis, quorum gressus uinxerat timor, siquos exemit celeritas morti, inter latebrosas conualles montium occultati, uidebant patriam ferro pereuntem, quam uindicassent profecto, si uigore quo discesserant, restitissent. 6. gerebantur haec in ea parte Sarmatiae, quae secundam prospectat Pannoniam, parique fortitudine circa Valeriam opes barbaras urendo rapiendoque occurrentia militaris turbo uastabat. 7. cuius cladis inmensitate permoti, posthabito latendi consilio, Sarmatae petendae specie pacis, agmine tripertito agentes, securius nostros adgredi cogitarunt: . . . . . . nec expedire tela nec uim uulnerum declinare, nec quod est in rebus artissimis ultimum, uerti possent in fugam. 8. aderant autem ilico Sarmatis periculorum Qua*di* participes, qui noxarum saepe socii fuerant indiscreti: sed ne eos quidem prompta iuuit audacia, in discrimina ruentes aperta. 9. caesis enim conpluribus, pars quae potuit superesse, per notos colles euasit: quo euentu uires et animos incitante, iunctis densius cuneis, ad Quadorum regna properabat exercitus, qui ex praeterito casu inpendentia formidantes, rogaturi suppliciter pacem, fidentes ad principis uenere conspectum, erga haec *et* similia lenioris, dictoque die statuendis condicionibus . . . modo Zizais quoque etiam tum regalis, ardui corporis iuuenis, ordines Sarmatarum more certaminis instruxit ad

---

9 his quos 10 inteb *in* inter, *m1* ualles *in* conualles, *m1* 12 hic sarmaciae 13 c̄c̄ 14 uerendo militia[r]is (*fu.* qui) *m1* 15 latenti 15 *sq.* armatae petende 16 tipertito 17 *sine lac.* declinarent 18 altissimis 19 quá 21 que 23 at 25 uenire ergo *om.* et 26 *sine lac.* 27 apud ui ordine

---

2 lenioris *BG* 3 fluuium *Btl.* exundans *Nov. c. c.* 9 si *Momms.* ii *BG* hi *Em2A* 12 haec *Wm2BG* 13 cc. *U* c̄c̄ *FCZWm1N* esse *PR* circa *Wm2HTE Val.* contra *DG* etiam *BA* 14 barbaricas *BG* urendo *Wm2A* ferendo *G* uert- *b* militaris *EBG* 15 consilio latendi *G* concilio latenter *B* Sarmatae *EWm2Val.* armati *G* arma *B* 16 tripertito *PBG* 17 *lac. indic. Langen Momms.* ut *A* expedirent *Btl.* declinare *EAG* 18 arctissimis *AG* posse *G om. B* 19 Quadi *EG* quo quique *B* quoque *A* 22 calles *Kiessl.* 23 ad *EBG* 24 fidenter *Pet.* 25 uenere *EWm2AG* erga *NTS Val.* et *EG* lenituris *G* leniter *B* 26 *lac. indic. Eyss.*; modo *del. Lind.*; ⟨pari⟩ modo *Her.* ⟨quoquo⟩ m. *Nov.* 27 ardui *Nov.* haud parui *G* prope ui *B* proceri *Btl.* ordines *G*

358 preces; uisoque imperatore, abiectis armis pectore toto procubuit, exanimis stratus. et amisso uocis officio prae timore, tum cum orare deberet, maiorem misericordiam mouit, conatus aliquotiens, parumque inpediente singultu, permissus explicare quae poscebat. 10. recreatus denique tandem, iussusque exsurgere, genibus nixus, usu linguae recuperato, concessionem delictorum sibi tribui supplicauit et ueniam, eoque ad precandum admissa multitudo cuius ora formido muta claudebat, periculo adhuc praestantioris ambiguo, ubi ille solo iussus attolli, orandi signum exspectantibus diu monstrauit, omnes clipeis telisque proiectis, manus precibus dederunt†, plura excogitantes, ut uincerent humilitate supplicandi regalem. 11. duxerat pauor cum ceteris Sarmatis etiam Rumonem et Zinafrum et Fragiledum subregulos, plurimosque optimates, cum inpetrandi spe similia petituros. qui licet elati gaudio salutis indultae, condicionum sarcina conpensare inimice facta pollicebantur, seque cum facultatibus et liberis et coniugibus terrarumque suarum ambitu Romanae potentiae libenter offerrent. praeualuit tamen aequitati iuncta benignitas, iussique obtinere sedes inpauidi, nostros reddidere captiuos. duxeruntque obsides postulatos, et oboedire praeceptis deinde promptissime spoponderunt. 12. hortante hoc exemplo clementiae, aduolarunt regalis cum suis omnibus Araharius, et Vsafer inter optimates excellens, agminum gentilium duces, quorum alter Transiugitanorum Quadorumque parti, alter quibusdam Sarmatis praeerat, locorum confiniis et feritate iunctissimis: quorum plebem ueritus imperator, ne ferire foedera simulans, in arma repente consurgeret, discreto consortio, pro Sarmatis obsecrantes iussit paulisper abscedere, dum Araharii et Quadorum negotium spectaretur. 13. qui cum reorum ritu oblati, stantes curuatis corporibus, facinora grauia

1 praeces 2 dum cum 5 exsurgere *(lac. 2 litt.)* genibus 6 tribuis praecandum 7 mutae laudebat 9 praecibus 11 patior armatis 12 specie 14 inimicae sed quae 15 con*iugibus 17 obitinere inpauidos *in* inpauidis, *m1* 19 atuolarunt regales 21 transfugitanorum 22 confinis 23 acrius 24 iussis 25 abscidere barbarii 26 eorum oblatis tantis

2 tum *A* dum *def. Löfst.* eum *G* 6 tribui *EBG* 7 muta claudebat *AG* (clud- *G*) non audacter laudabant *B* 9 *an* de⟨di⟩derunt? *c. c. Cl.* dederant *Nov.* 11 pauor *Her.* potior *AG* (⟨ut⟩ p. *Cl. Nov.*) paratior *Wm2N* pariter *Corn.* Sarmatis *Val.* Sindpertum *Reines.* 12 spe similia *G* spe cosimilia *A* 14 seque *Em2AG* 16 offerebant *uulgo* offerentes *Em2* efferent *PBA* 17 obtinere *Wm2G* ab itinere *B* regalis *Cl. c. c.* 20 Arabarius *BG* Usuardus *Reines.* excellentes *BG* 21 Transiugitanorum *G* Transtigritanorum *A* que *om. G* 22 confiniis *EBG* 23 ueritus *Val.* arcuit *G* 24 iussit *A* iussi *BG* iussos *E* 25 abscedere *EbG* ob- *B* Araharii *Val.* Arabarii *G* barbarorum *RB* 26 reorum *Lind.* oblati stantes *AG*

purgare non possent, ultimae sortis infortunia metuentes, dederunt obsides imperatos, numquam antea pignera foederis exhibere conpulsi. 14. his ex aequo bonoque conpositis, Vsafer in preces admissus est, Arahario pertinaciter obstrepente, firmanteque pacem quam ipse meruit, ei quoque debere proficere, ut participi licet inferiori, et obtemperare suis imperiis consueto. 15. uerum quaestione discussa, aliena potestate eripi Sarmatae iussi (ut semper Romanorum clientes,) offerre obsides quietis uincula conseruandae, gratanter amplexi sunt. 16. ingerebat autem se post haec maximus numerus caternarum confluentium nationum et regum, suspendi a iugulis suis gladios obsecrantium, postquam Araharium inpune conpererat abscessisse: et pari modo ipsi quoque adepti pacem quam poscebant, accitos ex intimis regni procerum filios obsidatus sorte opinione celerius obtulerunt, itidemque captiuos (ut placuerat) nostros, quos haut minore gemitu perdidere quam suos. 358

17. Quibus ordinatis translata est in Sarmatas cura, miseratione dignos potius quam simultate. quibus incredibile quantum prosperitatis haec attulit causa: ut uerum illud aestimaretur, quod opinantur quidam, fatum uinci principis potestate, uel fieri. 18. potentes olim ac nobiles erant huius indigenae regni, sed coniuratio clandestina seruos armauit in facinus. atque ut barbaris esse omne ius in uiribus adsueuit, uicerunt dominos ferocia pares, et numero praeminentes. 19. qui confundente metu consilia, ad Victohalos discretos longius confugerunt, obsequi defensoribus, (ut in malis) optabile, quam seruire mancipiis arbitrati: quae deplorantes, post inpetratam ueniam recepti in fidem, poscebant praesidia libertati, eosque iniquitate rei permotus, inspectante omni exercitu, conuocatos adlocutus uerbis mollioribus imperator, nulli nisi sibi ducibusque Romanis parere praecepit. 20. atque ut restitutio libertatis haberet dignitatis augmentum, Zizaim regem isdem praefecit, conspicuae fortunae tum insignibus aptum profecto, (ut res docuit) et fidelem, nec

---

2 exhiberi 3 praeces amissus 4 obstrepentes 6 questione sarmate 13 aut 16 quantum in 17 opinatur 18 potente soli magnobiles 20 barbari sésé 23 seruitute mancipiis 27 parcere 28 conpicuae *in* conspicuae, *m1*

---

2 exhibere *EBG* 3 admissus *EBG* 3 *et* 10 Arab- *BG* 4 obstrepente *EBG* 6 erepti *Momms.* 10 compererant *Wm2BG* 12 regnis *Gdt.* 13 haud *EBG* minori *BG* 16 quantum prosperitatis *G* quantum in prosperitates *Momms.* 17 opinantur *E Val.* 18 ac nobiles *Lind.* ignobiles *BG* 20 barbaris (-ri *B*) esse *BAG* 21 sed *uulgo* 22 Victobalos *BG* 23 seruire *Wm2A Nov.* seruire suis *G* ⟨seruire⟩ seruitute⟨m⟩ *Her.* (*coll. Gell. 1, 12, 5*) seruitum ire *Löfst.* 25 liberati *uulgo* eoque *BG* 27 parere *EAG* 29 formae *Btl.* tum *del. Her.* (?) suae *Momms.*

358 discedere quisquam post haec gloriose gesta permissus est, antequam (ut placuerat) remearent nostri captiui. 21. his in barbarico gestis, Bregetionem castra commota sunt, ut etiam ibi belli Quadorum reliquias, circa illos agitantium tractus, lacrimae uel sanguis extingueret. quorum regalis Vitrodorus, Viduari filius regis, et Agilimundus subregulus, aliique optimates et iudices, uariis populis praesidentes, uiso exercitu in gremio regni solique genitalis, sub gressibus iacuere militum†, et adepti ueniam iussa fecerunt, sobolemque suam obsidatus pignore (ut obsecuturi condicionibus inpositis) tradiderunt, eductisque mucronibus, *quos* pro numinibus colunt, iurauere se permansuros in fide.

13. 1. His (ut narratum est) secundo finitis euentu, ad Limigantes, Sarmatas seruos, ocius signa transferri utilitas publica flagitabat, quos erat admodum nefas, inpune multa et nefaria perpetrasse. nam uelut obliti priorum, tunc erumpentibus Liberis, ipsi quoque tempus aptissimum nancti, limitem perrupere Romanum, ad hanc solam fraudem dominis suis hostibusque concordes. 2. deliberatum est tamen, id quoque lenius uindicari, quam criminum magnitudo poscebat, hactenus ultione porrecta, ut ad longinqua translati, amitterent copiam nostra uexandi, quos pericula formidare monebat scelerum conscientia diutius conmissorum. 3. ideoque in se pugnae molem suspicati uertendam, dolos parabant et ferrum et preces. uerum aspectu primo exercitus tamquam fulminis ictu perculsi, ultimaque cogitantes, uitam precati, tributum annuum dilectumque ualidae iuuentutis et seruitium spoponderunt, abnuere parati si iuberentur aliorsum migrare, ut gestibus indicabant et uoltibus, locorum confisi praesidio, ubi lares post exactos dominos fixere securi. 4. has enim terras Parthiscus inruens obliquatis meatibus, Histro miscetur. sed dum solus licentius fluit, spatia longa et lata sensim praeterlabens†, et ea coartans prope exitum in angustias, accolas ab impetu Romanorum alueo Danubii defendit, a barbaricis uero excursibus suo tutos praestat obstaculo, ubi pleraque umidioris soli natura, et incrementis fluminum redundantia, stagnosa sunt et referta salicibus, ideoque inuia, nisi per-

---

1 gloriosae 8 sobolemque (sub- *m3?*) obsecutori 9 *om.* quos 12 socius signa *ex* pugna 20 pugnaem 21 praeces aspectum 22 cogitanes praecanti 23 annuere paratis si 24 indicabat 25 confisi *ex* confusi actos ♂ 27 lata *m2 ex* longa, *m1* 28 cohortans

---

1 gloriosa *BG* 5 Vithodoris *uel* -rix, *Reines.* 7 m. i. *tr. Cl. Nov. c. c.* 8 obsecuturi *EBG* 9 quos *add. EWm2BG* 11 limitantes *BG* 12 ocius *Wm2BG* 18 peiora *Momms.* 20 pugnae *EBG* dolos⟨e⟩ *Corn.* 21 aspectu *EBG* percussi *G* 22 cogitantes *WBG* precati *Wm2BG* delectumque *HBG* 23 abnuere *Val.* parati *EBG* 24 indicabant *BG* 25 ex. inde dom. *BG* 27 praeterluens *Cl. c. c.* praelabens *Nov.* 28 coartans *EBG* 31 sunt *om. BG*

quam gnaris; et super his insularem anfractum, aditu Parthisci paene 358 contiguum, amnis potior ambiens, terrae consortio separauit. 5. hortante igitur principe, cum genuino fastu ad citeriorem uenere fluminis ripam, ut exitus docuit, non iussa facturi, sed ne uiderentur militis praesentiam formidasse, stabantque contumaciter, ideoque propinquasse monstrantes, ut iubenda repudiarent. 6. quae imperator accidere posse contemplans, in agmina plurima clam distributo exercitu, celeritate uolucri morantes intra suorum acies clausit. stansque in aggere celsiore cum paucis, et stipatorum praesidio tectus, eos ne ferocirent, lenius admonebat. 7. sed fluctuantes ambiguitate mentium in diuersa rapiebantur, et furori mixta uersutia, temptabant cum precibus proelium, uicinumque sibi in nostros parantes excursum, proiecere consulto longius scuta, ut ad ea recuperanda sensim progressi, sine ullo fraudis indicio, spatia furarentur.

8. Iamque uergente in uesperum die, cum moras rumpere lux moneret excedens, erectis uexillis, in eos igneo miles impetu ferebatur. qui conferti acieque densiore contracta, aduersus ipsum principem stantem (ut dictum est) altius, omnem impetum contulerunt, eum oculis incessentes et uocibus truculentis. 9. cuius furoris amentiam exercitus ira ferre non potuit, eosque imperatori (ut dictum est) acriter imminentes, desinente in angustum fronte (quem habitum caput porci simplicitas militaris appellat,) impetu disiecit ardenti, et dextra pedites cateruas peditum obtruncabant, equites laeua equitum se turmis agilibus infuderunt. 10. cohors praetoria ex aduerso Augustum cautius stipans, resistentium pectora moxque terga fugientium incidebat, et cadentes insuperabili contumacia barbari non tam mortem dolere, quam nostrorum laetitiam, horrendo stridore monstrabant, et iacentes absque mortuis plurimi, succisis poplitibus, ideoque adempto fugiendi subsidio, alii dexteris amputatis, non nulli ferro quidem intacti, set superruentium conlisi ponderibus, cruciatus alto silentio perferebant. 11. nec eorum quisquam inter diuersa supplicia ueniam petit, aut ferrum proiecit, aut exorauit celerem mortem, sed

1 agnaris 2 annis sperauit 3 uenire 4 milites 7 migrantes 11 praecibus 12 proicere 15 uixillis 20 sinplicitas 22 aequites 25 dolore 26 puplitibus ꝯ 27 adepto 28 intactis et

1 gnaris *EBG* 2 amnis *EBG* seperauit *EBG* 3 uenere *EAG* 4 militis *Tm2AG* 7 morantes *Nov.* pigrantes *Pet.* mirantes *Her.* 8 intra uallum acies *BG* 12 proiecere *EA* proiicere *BG* 15 uexillis *EBG* 15*sq.* conuersi *G* conuerti *B* 17 contulerant cum *BG* incessentibus *bG* incessentis *RB* 18 percitus *Corn.* 21 obturbarunt *Corn.* 24 caedebat *Wagn.* 25 tam ⟨suam⟩ mortem *C. F. W. M.* dolere *BG* 27 adempto *AG* adeptoque *B* subs.—28 set *om. B* 28 intacti sed *AG* superuenientium *bG* superuentium *B* 30 petiit *AG*

358 arma iugiter retinentes, licet adflicti, minus criminis aestimabant, alienis uiribus potius, quam conscientiae suae iudicio uinci: mussantesque audiebantur interdum, fortunae non meriti fuisse quod euenit. ita in semihorae curriculo, discrimine proeliorum emenso, tot procubuere subito barbari, ut pugnam fuisse sola uictoria declararet.

12. Vixdum populis hostilibus stratis, gregatim peremptorum necessitudines ducebantur, humilibus extractae tuguriis, aetatis sexusque promiscui, et fastu uitae prioris abolito, ad infimitatem obsequiorum uenere seruilium, et exiguo temporis interuallo decurso, caesorum aggeres et captiuorum agmina cernebantur. 13. incitante itaque feruore certaminum, fructuque uincendi, consurrectum est in perniciem eorum qui deseruere proelia†, uel in tuguriis latitantes occultabantur. hos cum ad loca uenisset auidus barbarici sanguinis miles, disiectis culmis leuibus obtruncabant, nec quemquam casa, uel trabibus conpacta firmissimis, periculo mortis extraxit. 14. denique cum inflammarentur omnia nullusque latere iam posset, cunctis uitae praesidiis circumcisis, aut obstinate igni peribat absumptus, aut incendium uitans, egressusque uno supplicio declinato, ferro sternebatur hostili. 15. fugientes tamen aliqui tela, incendiorumque magnitudinem, amnis uicini se conmisere gurgitibus, peritia nandi ripas ulteriores occupare posse sperantes, quorum plerique summersi necati sunt, alii iaculis periere confixi, adeo ut abunde cruore diffuso, meatus fluminis spumaret *in*mens*i*: ita per elementum utrumque, Sarmatas uincentium ira uirtusque deleuit.

16. Placuerat igitur post hunc rerum ordinem cunctis adimi spem omnem uitaeque solacium. et post lares incensos, raptasque familias,

---

1 minis *in* minus, *m1* 2 iudico 3 *sq.* saemiore 4 proculque ere (procubuere *m. rec. ad or.*) 6 populi 7 necessitudinis ectracta et uguriis 8 ab 8 *sq.* uenire 9 et texiguo discurso *in* decurso, *m1* caesarum 11 perni[c]iem (c *ex* t) 13 culminis (*corr. m3*) 14 conpactae 14 *sq.* exstruxit 15 nonnullusque possit 17 *sq.* sternebantur 18 fugientis 19 conmiscere *in* conmissere, *m1* namdi 21 confixis 22 spumare timens armatas

---

2 iudicio *EBG* 4 procubuere *EBG* 6 populis *EBG* 7 necessitudines *EBG* extractae tuguriis *EG* et tracta e t. *B* extracti e t. *A* 8 ad *EAG* (ab infinitate *B*) 8 *sq.* uenere *EAG* 9 et exiguo *EBG* caesorum *EBG* 11 fastuque *Corn.* 11 *an* deseruerant? *c. c. Cl.* 13 culmis *EBG* obtruncabat *EbG* 14 compacta *EBG* 14 *sq.* extraxit *EG* extrusit *B* 15 nullusque *EA* non ullusque *BG* posset *EAG* 17 *sq.* sterne batur *Tm2bG* sternabatur *B* 18 fugientes *EBG* 19 commisere *Wm2BG* naudi *EBG* 20 submersi necatique *bG* 21 confixi *G* 22 spumaret *BG* immensi *N Val.* tumens *BG* Sarmatas *Wm2 Val.* armata *BG* armatos *A*

nauigia iussa sunt colligi, ad indagandos eos *quos* a nostrorum acie 358
ulterior discreuerat ripa. 17. statimque ne alacritas intepesceret pugnatorum, inpositi luntribus, per abdita ducti, uelites expediti occuparunt latibula Sarmatarum, quos repentinus fefellit aspectus, gentiles lembos et nota remigia conspicantes. 18. ubi uero procul micantibus telis, quod uerebantur, propinquare senserunt, ad suffugia locorum palustrium *se* contulerunt, eosque secutus infestius miles, caesis plurimis ibi uictoriam repperit, ubi nec caute posse consistere, nec audere aliquid credebatur. 19. post absumptos paene diffusosque Amicenses, petiti sunt sine mora Picenses, ita ex regionibus appellati conterminis: quos tutiores fecere sociorum aerumnae, rumorum adsiduitate conpertae. ad quos opprimendos, (erat enim arduum sequi per diuersa conspersos, inprudentia uiarum arcente,) Taifalorum auxilium et Liberorum adaeque Sarmatarum adsumptum est. 20. cumque auxiliorum agmina locorum ratio separaret, tractus contiguos Moesiae sibi miles elegit, Taifali proxima suis sedibus obtinebant, Liberi terras occupauerant e regione sibi oppositas.

21. Quae Limigantes ..... territique subactorum exemplis et prostratorum, diu haesitabant ambiguis mentibus, utrum oppeterent an rogarent, cum utriusque rei suppeterent documenta non leuia. uicit tamen ad ultimum coetu seniorum urgente, dedendi se consilium †. uariaeque palmae uictoriarum accessit eorum quoque supplicatio, qui armis libertatem inuaserant, et †reliqui ore cum precibus, ut superatos et inbelles dominos aspernati, fortioribus uisis inclinauere ceruices. 22. accepta itaque publica fide, deserto montium propugnaculo, ad castra Romana conuolauit eorum pars maior, diffusa per spatia ampla camporum, cum parentibus et natis atque coniugibus, opumque uilitate, quam eis celeri-

---

1 quos *om.* 3 lyntribus ueliter 4 sarmantarum 5 conspirantes 6 se *om.* 10 facere 11 at 13 arcenti* (*fu.* e?) auxiliorum ataeque sarmatorum *in* sarmatarum, *m1* 15 *sq.* obtineant *in* obtinebant 16 *sq.* oppositasque 17 *sine lac.* 17 *sq.* et subacrum prostratorum 22 reliquiore cum 25 diffusa *bis; alt. del. m1*

---

1 eos quos *EWm2 Momms.* quos *NAG* 3 ductis *Momms.* uelites *EA* uel⟨oc⟩iter *Momms.* 4 Sarmatarum *EBG* 5 conspicantes *Wm2BG* quos *Pet.* 6 se *add. NG* (*del. Löfst.*) 7 miles plurimus *BG* 8 ante posse *Momms.* 10 fecere *EAG* 11 ad *EBG* 13 arcente *AG* auxilium *BG* adaeque *WBG* atque *A* 16 oppositas *EAG* -tos *B* 17 ⟨contemplantes⟩ L. *Günther* ⟨perpessi⟩ L. *Pet.* Limitantes *G* lutugantos *B* quae *rest. et lac. indic. Cl.* territi *AG* recentibus subactorum *BG* 17 *sq.* et prostratorum *BG* sub acie p. *Dm2Wm2* subitum p. *Pet.* 20 se⟨se⟩ *Her. c. c.* 22 reliqui eorum *G* reliquere *B* re iniquiore *Her.* precibus ⟨quos erant⟩ ut *Momms.* 24 fide, et deserto *BG*

358 tatis ratio furari permisit. 23. et qui animas amittere potius, quam cogi solum uertere putabantur, dum licentem amentiam libertatem existimarent, parere imperiis, et sedes alias suscipere sunt adsensi, tranquillas et fidas, ut nec bellis uexari, nec mutari seditionibus possint. isdemque ex sententia (ut credebatur,) acceptis, quieuere paulisper, post feritate natiua in exitiale scelus erecti, ut congruo docebitur textu.

24. Hoc rerum prospero currente successu, tutela Illyrico conpetens gemina est ratione firmata, cuius negotii duplicem magnitudinem imperator adgressus, utramque perfecit. infidis .... exules populos, (licet mobilitate suppares) acturos tamen paulo uerecundius, tandem reductos in auitis sedibus conlocauit. isdemque ad gratiae cumulum, non ignobilem quempiam regem, sed quem ipsi antea sibi praefecere regalem, inposuit, bonis animi corporisque praestantem. 25. tali textu recte factorum, Constantius iam metuente sublimior, militarique consensu, secundo Sarmaticus appellatus, ex uocabulo subactorum, iamque discessurus, conuocatis cohortibus, et centuriis, et manipulis omnibus, tribunali insistens, signisque ambitus et aquilis, et agmine multiplicium potestatum, his exercitum adlocutus est, ore omnium fauorabilis, (ut solebat:)

26. 'Hortatur recordatio rerum gloriose gestarum, omni iucunditate uiris fortibus gratior, ea ad modum uerecundiae replicare, quae diuinitus delata sorte uincendi, et ante proelia et in ipso correximus feruore pugnarum, Romanae rei fidissimi defensores. quid enim tam pulchrum tamque posteritatis memoriae iusta ratione mandandum, quam ut miles strenue factis, ductor prudenter consultis exultet? 27. persultabat Illyricum furor hostilis, absentiam nostram inanitate tumenti despiciens, dum Italos tueremur et Gallos, uariisque discursibus uastabat extima limitum, nunc cauatis roboribus, aliquotiens peragrans pedibus flumina, non congressibus nec armis fretus aut uiribus, sed latrociniis adsuetus

---

1 futurari 7 prosper occurrente yllirico *m1* *in* illyrico, *m2?* 8 acuius 9 *sine lac.* populus 10 supra*res 12 praeficere 15 sarmaticos 16 tribunal 19 gloriosae 20 gratiore ad 23 memoria 23 *sq.* milestrenuae 24 consulis persulcabat 25 dispiciens 27 nuncque nauatis

---

1 furari *EBG* maturari *Btl.* 4 motari *Btl.* 7 prospero *EBG* currente *bG* curente *B* 8 cuius *Tm2BG* 9 *lac. indic. Haupt* populos *EAG* -lo *B* 10 suppares *Haupt* suspectos *G* 12 praefecere *EBG* 14 metu omni *Her.* secundus *Lind.* 15 Sarmaticus *EBG* 16 tribunal⟨i⟩ *Nov.* 20 gratior *EAG* gratior e⟨a⟩ *Nov.* uerecunde *EbG* 21 in *om. BG* 23 memoriae *Em2G* 23 *sq.* miles strenue *EBG* 24 consultis *EBG* persultabat *WBG* (batque *B*) 25 despiciens *EBG* 27 nunc cauatis *Em2Lind.* nuncque cauatis *A* n. nauticis *bG* n. nautis *B*

occultis, astu et ludificandi uarietate, iam inde ab instituta gente nostris 358 quoque maioribus formidatus: quae longius disparati, qua ferri poterant tulimus, leuiores iacturas efficacia ducum uitari posse sperantes. 28. ubi uero per licentiam scandens in maius, ad funestas prouinciarum clades erepsit et crebras, communitis aditibus Raeticis, tutelaque peruigili Galliarum securitate fundata, terrore nullo relicto post terga, uenimus in Pannonias, *si* placu*er*it numini sempiterno, labentia firmaturi: cunctisque paratis, (ut nostis,) uere adulto egressi, arripuimus negotiorum maximas moles: primum ne struendo textis conpagibus ponti, telorum officeret multitudo, quo opera leui perfecto, uisis terris hostilibus et calcatis, obstinatis ad mortem animis conatos resistere Sarmatas, absque nostrorum dispendio strauimus, parique petulantia ruentes in agmina nobilium legionum, Quados Sarmatis adiumenta ferentes, adtriuimus. qui post aerumnosa dispendia, inter discursus et repugnandi minaces anhelitus, quid nostra ualeat uirtus experti, manus ad dimicandum aptatas, armorum abiecto munimine, pone terga uinxerunt, restareque solam salutem contemplantes in precibus, adfusi sunt uestigiis Augusti clementis, cuius proelia saepe conpererant exitus habuisse felices. 29. his sequestratis, Limigantes quoque fortitudine superauimus pari, interfectisque pluribus, alios periculi declinatio adegit suffugia petere latebrarum palustrium. 30. hisque secundo finitis euentu, lenitatis tempus aderat tempestiuae. Limigantes ad loca migrare conpulimus longe discreta, ne in perniciem nostrorum se commouere possent ulterius, et pepercimus plurimis, et Zizaim praefecimus Liberis, dicatum nobis futurum et fidum, plus aestimantes creare quam auferre barbaris regem, hoc decore augente sollemnitatem, quod isdem quoque rector tributus antehac electus est et acceptus. 31. quadruplex igitur praemium, quod unus procinctus absoluit, nos quaesiuimus et res publica, primo ultione parta de grassatoribus noxiis, deinde quod uobis

---

2 quae *ante* ferri 3 uetari 5 reticis 7 pannonias placuit nomine 8 nostris *cpd.* arripimus 10 perfectio 12 petulanti 13 armatis adtribuimus 17 praecibus atfusi clementes 22 in *add. m1 sup. vs.* 23 zizam 25 adfere 26 hisdem 27 quaeciuimus

---

1 *sq.* nostrisque m. *G* (uestrisque *b* uestris *B*) 2 qua *Lind.* 3 *an* tulimus laetiores,? *Cl.* uitari *Corn.* 7 ⟨si⟩ placu⟨er⟩it *Btl.* ut placuit *G* ⟨si⟩ plac⟨e⟩bit *Cl.* numini *G* 8 nostis *Tm2AG* arripuimus *EAG* 10 perfecto *EAG* profectio *B* 12 petulantia *EBG* 13 Sarmatis *Wm2AG* adtriuimus *Wm2BG* 17 adfusi *PBG* clementis *EAG* 18 limitantes *BG* 19 periculi *om. BG* 21 Limitantes *bG* (*recte B*) 23 Zizaim *EA* (-ain *A*) 25 auferre *E Grut. Val.* adferre *WBG* 26 idem *Momms.* 27 quaesiuimus *Wm2G* quae sciuimus *B* 28 quot *G*

358 abunde sufficiet ex hostibus captis *uiuis*. his enim uirtutem oportet esse contentam, quae sudore quaesiuit et dexteris. 32. nobis amplae facultates opumque sunt magni thesauri, *si* integra omnium patrimonia nostri labores et fortitudo seruarint. hoc enim boni principis menti, hoc successibus congruit prosperis. 33. postremo ego quoque hostilis uocabuli spolium prae me fero, secundo Sarmatici cognomentum, quod uos unum idemque sentientes, mihi (ne sit adrogans dicere,) merito tribuistis'.

Post hunc dicendi finem contio omnis alacrior solito, aucta spe potiorum et lucris, uocibus festis in laudes imperatoris adsurgens, deumque ex usu testata, non posse Constantium uinci, tentoria repetit laeta. et reductus imperator ad regiam, otioque bidui recreatus, Sirmium cum pompa triumphali regressus est, et militares numeri destinatas remearunt *ad* sedes.

14. 1. Hisce isdem diebus, Prosper et Spectatus atque Eustathius, legati ad Persas (ut supra docuimus) missi, Ctesifonta reuersum regem adiere, litteras perferentes imperatoris et munera, poscebantque rebus integris pacem, et mandatorum *principis* memores, nusquam ab utilitate Romanae rei maiestateque discedebant, amicitiae foedus sub hac lege firmari debere adseuerantes, ne super turbando Armeniae uel Mesopotamiae statu, quicquam moueretur. 2. diu igitur ibi morati, cum obstinatissimum regem, nisi harum regionum dominio sibi adiudicato, obduriscentem ad suscipiendam cernerent pacem, negotio redierunt infecto. 3. post quod id ipsum condicionum robore pari inpetraturi, Lucillianus missus est comes, et Procopius tunc notarius, qui postea nodo quodam uiolentae necessitatis adstrictus, ad res consurrexerit nouas.

1 sufficient captiuis 2 contemtam 3 quae *om.* si integrum 4 laboris 6 secundi 7 sint 8 concio solit *in* solito, *m1* 9 imperator[i]s (*fu.* e) 12 distınatas 13 ad *om.* 14 hisce | hisdem prospere spectatus 15 tesifonta 16 praeferentes quae 17 principis *om.* onus quam 18 amici itae 21 domini obsidia diiudicato 23 iussus 24 uiolentiae 25 AMMIANI MARCELLI*NI (*fu.* A) RERVM GESTARVM EXPLICIT LIBER XVII. INCIPIT LIBER XVIII.

1 sufficiet *b Btl.* capti⟨s ui⟩uis *Cl.* captis *Val.* captiui ⟨capti⟩s *Btl.* capta *Nov.* 2 contentam *EBG* amplas *G* 3 opum, quae *BG* integra *EBG* ⟨si⟩ *Btl. Haupt* 4 labores *G* 5 sensibus *RBG* 6 secundo *Val.* -dum *Gdt.* 7 sit *Wm2BG* sim *E* 9 potioris *RBG* lucri *TBG* faustis *Her.* (*cf. Tac. ann. 12, 69*) 9 *sq.* demumque *BG* 12 destinatas *EBG* ⟨ad⟩ sedes *Cl. c. c.* ⟨ad⟩ dest. *C. F. W. M.* 14 hisce *del. Her.* P. et S. *AG* P. espect. *B* (exp. *b*) Eustachius *TBG* 15 Ctesiphonta *WbG* 16 perferentes *Kell.* prof- *BG* 17 ⟨principis⟩ *Cl. c. c.* (*cf. 21, 7, 4*) nusquam *EBG* 18 amicitiae *EAG* amici ita *WB* 21 dominio sibi adiudicato *EBG* 22 quos *Pet.* 23 missus *Tm2BG* ⟨ire mature⟩ Luc. iussus *Her.* est *om. BG* 24 uiolentae *EbG* -te *B* 25 consurrexit *HAG* -xerat *Nov.*

LIBER XVIII.

1. Iulianus Caesar Gallorum commodis consulit, et ubique ab omnibus ius seruandum curat.
2. Iulianus C. castellorum ad Rhenum quae receperat, moenia reparat: Rhenum transit, et hostili Alamanniae parte uastata, V. Alamannorum reges ad pacem petendam et captiuos reddendos compellit.
3. Barbationi magistro peditum et uxori eius cur capita abscissa sint iussu Constantii Aug.
4. Rex Persarum Sapor Romanos totis uiribus aggredi parat.
5. Antoninus protector cum suis omnibus ad Saporem transfugit: eumque in bellum Romanum sponte iam motum impellit.
6. Vrsicinus magister militum ex oriente euocatus, cum iam uenisset in Thraciam, remittitur in Mesopotamiam: quo reuersus, per Marcellinum Saporis aduentum explorat.
7. Sapor cum Chionitarum et Albanorum regibus Mesopotamiam intrat. Romani suos ipsi agros incendunt, agrestes in opida compellunt, ac citeriorem ripam Euphratis castellis praesidiisque communiunt.
8. Septingenti equites Illyriciani necopinantes a Persis conjiciuntur in fugam. euadunt hinc Vrsicinus, inde Marcellinus.
9. Descriptio Amidae, et quot tum ibi legiones ac turmae in praesidio fuerint.
10. Sapor duo castella Romana in fidem recipit.

---

1. 1. Haec per orbis uarias partes uno eodemque anno sunt gesta. at in Galliis cum in meliore statu res essent, et Eusebium atque Hypatium 359 fratres sublimarent uocabula consulum, Iulianus contextis successibus clarus, apud hiberna sequestratis interim sollicitudinibus bellicis, haut minore cura prouinciarum fortunis multa conducentia disponebat, diligenter obseruans, nequem tributorum sarcina praegrauaret, neue potentia praesumeret aliena, aut hi uersarentur in medio, quorum patrimonia publicae clades augebant, uel iudicum quisquam ab aequitate deuiaret inpune. 2. idque ea re leui labore correxit, quod ipse iurgia dirimens, ubi causarum cogebat magnitudo uel personarum, erat indeclinabilis iustorum iniustorumque distinctor. 3. et licet multa sunt eius laudanda in huius modi controuersiis, unum tamen sufficiet poni, ad cuius similitudinem acta uel dicta sunt. 4. Numerium Narbonensis paulo ante rectorem, accusatum ut furem, inusitato censorio uigore, pro tribunali palam admissis

---

2 galiis 4 hiberna[ns] (ns *m2 ex* s) 7 haut 8 iudic*um (*fu.* i) 9 diremens 12 at 13 rectore

---

2 esset *BG* 4 hiberna *BG* 6 ne quam *Gron.* 6 *sq.* premeret *G* 7 aut *EBG* 8 iudicum *EAG* iudicium *PB* 9 dirimens *WBG* 11 sint *EBG* 12 sufficit *BG* ad *EBG* 13 acta ⟨alia⟩ uel *Wakefield Madv.* alia (*pro* acta uel) *Btl.* ⟨alia⟩ acta uel *Momms.* sunt ⟨cetera⟩ *Nov.* rectorem *EBG* 14 rigore *BG* more *E*

359 uolentibus audiebat, qui cum infitiatione defenderet obiecta, nec posset in quoquam confutari, Delfidius orator acerrimus, uehementer eum inpugnans, documentorum inopia percitus, exclamauit: 'ecquis — florentissime Caesar, — nocens esse poterit usquam, si negare sufficiet?' contra quem Iulianus prudenter motus ex tempore: 'ecquis' ait 'innocens esse poterit, si accusasse sufficiet?' et haec quidem et huius modi multa ciuilia.

2. 1. Egressurus autem ad procinctum urguentem, cum Alamannorum pagos aliquos esse reputaret hostiles, et ausuros inmania, ni ipsi quoque ad ceterorum sternerentur exempla, haerebat anxius qua ui qua celeritate cum primum ratio copiam tribuisset, rumore praecurso, terras eorum inuaderet repentinus. 2. seditque tandem multa et uaria cogitanti, id temptare quod utile probauit euentus. Hariobaudem uacantem tribunum, fidei fortitudinisque notae, nullo conscio legationis specie ad Hortarium miserat regem iam pacatum, ut exinde facile ad conlimitia progressus eorum, in quos erant arma protinus commouenda, scitari possit quid molirentur, sermonis barbarici perquam gnarus. 3. quo fidenter ad haec patranda digresso, ipse anni tempore oportuno, ad expeditionem undique milite conuocato, profectus, id inter potissima mature duxit implendum, ut ante proeliorum feruorem, ciuitates multo ante excisa*s ac ua*cuas introiret, receptasque conmuniret, horrea quin etiam extrueret pro incensis, ubi condi possit annona, a Brittaniis sueta transferri. 4. et utrumque perfectum est spe omnium citius. nam et horrea ueloci opere surrexerunt, alimentorumque in isdem satias condita, et ciuitates occupatae sunt septem: Castra Herculis Quadriburgium Tricensima et Nouesium, Bonna Antennacum et Vingo, ubi laeto quodam euentu, etiam Florentius praefectus apparuit subito, partem militum ducens, et commeatuum perferens copiam, sufficientem usibus longis.

---

1 audebat infitatione 3 haec quis 4 cc̄ 5 et quis 6 succidet 8 ausuro n[i] (i *m3 ex* e) 9 herebat 18 petissima dixit 19 excisa quas introieret 20 incessis 21 ueta 23 hisdem (dem *add. m2*) occupate 24 hirculis tricensimae et — 25 et *add. m2 in marg. in ras.* 24 et niues iobonna 26 commeatum 27 uisibus

---

1 audiebat *NBG* inficiatione *EA* insita ratione *BG* 3 ecquis *AG* nec quis *B* 4 suffecerit *BG* cc̄ *FCZUWm1P* circa *Dm1Wm2HTm1RBAG* contra *Dm2ENLind.* 5 mutans *Günther* ecquis *AG* 6 sufficiet *EBG* 8 ausuros *WAG* ni *EAG om. B* in *P* 18 reuocato *BG* potissima *EAG* peritissima *RB* duxit *EAG* 19 excisa⟨s ac ua⟩cuas *Her.* excisas *G* excisas quas *EB* excisa⟨s ali⟩quas *Momms.* introiret *EBG* 20 incensis *EBG* 21 posset *BG* Britannis *Wm2AG* 24 Herculis *EBG* Tricensima *Her.* Stricensium *G* Nouesium *Val.* Niucsium *G* 25 Bingio *AG* iungo *B* 26 commeatuum *EBG* 27 usibus *EBG*

5. Post haec inpetrata, restabat adigente necessitatum articulo, 359
receptarum urbium moenia reparari, nullo etiamtum in*ter*turbante; idque claris indiciis ap*pa*ret, ea tempestate utilitati publicae metu barbaros oboedisse, rectoris amore Romanos. 6. reges ex pacto superioris anni aedificiis habilia multa suis misere carpentis, et auxiliarii milites semper munia spernentes huius modi, ad obsequendi sedulitatem Iuliani blandiitis deflexi, quinquagenarias longioresque materias uexere ceruicibus ingrauate, et fabricandi ministeriis opem maximam contulerunt.

7. Quae dum diligenti maturantur effectu, Hariobaudes exploratis omnibus redit, docuitque conperta. post cuius aduentum incitatis uiribus omnes uenere Mogontiacum, ubi Florentio et Lupicino (Seueri successore) destinate certantibus, per pontem illic constitutum transiri debere, *re*nitebatur firmissime Caesar, adserens pacatorum terras non debere calcari, ne (ut saepe contigit) per inciuilitatem militis occurrentia uastitantis, abrupte foedera frangerentur.

8. Alamanni tamen omnes quos petebat exercitus, confine periculum cogitantes, Suomarium regem amicum nobis ex pactione praeterita monuerunt minaciter, ut a transitu Romanos arceret. eius enim pagi Rheni ripis ulterioribus adhaerebant. quo testante resistere solum non posse, in unum coacta barbara multitudo uenit prope Mogontiacum, prohibitura uiribus magnis exercitum, ne transmitteret flumen. 9. gemina itaque ratione uisum est habile quod suaserat Caesar, ne pacatorum terrae corrumperentur, neue renitente pugnacissima plebe, pons cum multorum discrimine iungeretur ...... in locum ad conpaginandum pontem aptissimum. 10. quod hostes sollertissime contemplati, per contrarias

---

2 inturbante et que 3 apretea 4 rectore 5 miserae 6 sedutilitatem 7 defluxi quinquaginarias (i *in* gin *m2, super* e *m1*) longioris (i *alt. m2, super* e *m1*) quae ingrauatae 11 uenire mogantiacum 12 destinatae 12 *sq.* nitebatur 13 paccatorum 14 indiuitatem (?) militio occurrenti 15 abruptae 16 alammanni 17 sumoarium pac*tione (*fu.* a) 19 hreni adherebant 23 niue 24 *sine lac.* 25 contemplanti

---

2 interturbante *BG* turb- *Nov.* idque *G* eque *Pet.* 2 *sqq.* et quo c. i. pateret ... Romanos, reges *Her* 3 apparet ea *G* aspera *B* appareret ea *E* 4 non rectoris amore. Romanis *G* 5 misere *EA* miserant *BG* 6 sedulitatem *EBG* 7 deflexi *NBG* longioresque *EBG* 10 rediit *EbG* 11 uenere *EBG* Mogontiacum *WBG* 12 destinato *Momms.* 12 *sq.* reni- *AG* 13 pacatorum *EBG* 14 contingit *BG* militis *G* militiae *Her.* occurrentia *G* uastantis *G* uastitatis *B* 17 Suomarium *AG* pactione *EBG* 19 resistere *om. BG* 20 barbarica *BG* 21 transmitterent *BG* 23 neue *EAG* gente *RBG* *ad vss.* 23 pons — 25 pontem • *in marg. G* 24 *lac. indic. Her. et Cl.* iri *add. Val.* ni *Tm2* 25 contemplati *EBG*

359 ripas leniter incedentes, ubi nostros figere tentoria, procul cernebant, ipsi quoque noctes agebant exsomnes, custodientes peruigili studio, ne transitus temptaretur. 11. uerum cum nostri locum aduentarent prouisum, uallo fossaque quieuere circumdati, et adscito Lupicino in consilium, Caesar certis imperauit tribunis, ut trecentenos pararent cum sudibus milites expeditos, quid agi quoue iri deberet, penitus ignorantes. 12. et collecti nocte prouecta, inpositique omnes quos lusoriae naues quadraginta quae tunc aderant solae, ceperunt, decurrere iubentur per flumen, adeo taciti, ut etiam remi suspenderentur, ne barbaros sonitus excitaret undarum, atque mentis agilitate et corporum, dum hostes nostrorum ignes obseruant, aduersas perrupere milites ripas.

13. Dum haec celerantur, Hortarius rex nobis antea foederatus, non nouaturus quaedam, sed amicus finitimis quoque suis, reges omnes et regales et regulos ad conuiuium conrogatos, retinuit, epulis ad usque uigiliam tertiam gentili more extentis, quos discedentes inde casu nostri ex inprouiso adorti, nec interficere nec corripere ullo genere potuerunt, tenebrarum equorumque adiumento, quo dubius impetus trusit, abreptos; lixas uero uel seruos, qui eos pedibus sequebantur, (nisi quos exemit discrimine temporis obscuritas) occiderunt.

14. Cognito denique Romanorum transitu †, qui tunc perque expeditiones praeteritas, ibi leuamen sumere laborum opinabantur, ubi hostem contingeret inueniri, perculsi reges eorumque populi, qui pontem ne strueretur, studio seruabant intento, metu exhorrescentes diffuse uertuntur in pedes: et indomito furore sedato, necessitudines opesque suas transferre longius festinabant. statimque difficultate omni depulsa, ponte constrato, sollicitarum gentium opinione praeuenta, uisus in barbarico miles per Hortarii regna transibat intacta. 15. ubi uero terras infestorum etiam tum

---

1 incidentes 1 *sq.* cernebantibus si 4 quae 6 debere 7 quae 9 aut remissus penderentur 10 mentes 11 perrumpere 13 fintimis regis 14 aepulis 16 corrigere 17 aequorumque adreptos 25 festinaba[nt] difficultatem 26 hortarii (i *alt. add. m2*)

---

1 pariter *Momms.* incedentes *EAG* insidentes *B* 1 *sq.* cernebant ipsi *EAG* cernentibus si *B* 4 accito *BG* 5 trecentos *Momms.* confisos uiribus *Langen* succinctius (*pro* cum sudibus) *Schneider; lac. susp. Momms.* 6 deberet *Em2AG* 9 ut *Wm2BG* remi suspenderentur *Em2BG* 10 mentis *AG* 11 perrupere *HTm2 Btl.* limitis *G; del. Eyss. Nov., qui* perrumpere *retinent* 12 ante *G* 13 finitimis *EBG* reges *EBG* 15 more gentili *tr. BG* 16 corripere *EAG* contingere *Btl.* modo (*pro* genere) *RBG* 17 abreptos *EAG* 20 tr. Rom. *Cl. c. c.* 25 difficultate *EBG*

tetigit regum, urens omnia rapiensque, per medium rebellium solum 359 grassabatur intrepidus.

Postque saepimenta fragilium penatium inflammata, et obtruncatam hominum multitudinem, uisosque cadentes multos aliosque supplicantes, cum uentum fuisset ad regionem (cui Capillacii uel Palas nomen est) ubi terminales lapides Alamannorum et Burgundiorum confinia distinguebant, castra sunt posita, ea propter ut Macrianus et Hariobaudus, germani fratres et reges, susciperentur inpauidi, qui propinquare sibi perniciem sentientes, uenerant pacem anxiis animis precaturi. 16. post quos statim rex quoque Vadomarius uenit, cuius erat domicilium contra Rauracos, scriptisque Constantii principis, quibus commendatus est artius, allegatis, leniter susceptus est (*ut* decebat,) olim ab Augusto in clientelam rei Romanae susceptus. 17. et Macrianus quidem cum fratre inter aquilas admissus et signa, stupebat armorum uiriumque uarium decus, uisa tunc primitus, proque suis orabat. Vadomarius uero nostris coalitus, (utpote uicinus limiti) mirabatur quidem apparatum ambitiosi procinctus, sed uidisse se talia saepe ab aduliscentia meminerat prima. 18. libratis denique diu consiliis, concordi adsensione cunctorum, Macriano quidem et Hariobaudo pax est adtributa; Vadomario uero, qui suam locaturus securitatem in tuto, et legationis nomine precator uenerat, pro Vrio et Vrsicino et Vestralpo regibus pacem itidem obsecrans, interim responderi non poterat, ne (ut sunt fluxioris fidei barbari,) post abitum recreati nostrorum, parum adquiescerent per alios inpetratis. 19. sed cum ipsi quoque missis legatis, post messes incensas et habitacula, captosque plures et interfectos, ita supplicarent tamquam ipsi haec deliquissent in nostros, pacem condicionum similitudine meruerunt. inter quas id festinatum est maxime, ut captiuos restituerent omnes, quos rapuerant excursibus crebris.

1 regum (g *m2 ex* c) [u]rens rapinisque 3 sepimenta paenatium 4 homin[um] (um *m2 ex* em) 5 capellatii 6 romanorum 6 *sq.* distinguebant *m1 in* distinguibant, *m2* 7 macrinus hariobadus 9 praecaturi 11 constanti 12 est ducebat 13 macrinus *m1 in* macrianus, *m2* 14 ad[mi]ssus 15 dadomarius 18 macriniano 20 praecator uario 21 uersalpo 22 fluxiores habitum recredati 23 atquiescerent 26 similitudinem eruerunt *m1 in* similitudinem meruerunt, *m2*

1 rapiensque *G* 5 Capillacii *Her.* 6 Alemannorum *G* Burgundorum *BG* 7 Macrianus *BG* Hariobaudus *BG* 11 -ti⟨i⟩ *Cl. c. c.* 12 ⟨ut⟩ decebat *Henr. Val.* ⟨ut con⟩ducebat *Hadr. Val.* ducebat *B om. bG* 13 Macrianus *PBG* 14 uirium *del. Gdt.* 15 Vadomarius *EbG* 17 ab *om. BG* 18 Macriano *AG* 20 Vrio *A* 21 Vestralpo *A* 22 fluxioris *Em2BG* abitum *BG* recreati *E Val.* recordati *BG* 23 adquiescerent *EBG* 25 tamquam ⟨non⟩ ipsi *Momms.* 26 similitudine meruerunt *EG* 27 destinatum *Corn.*

359 **3.** 1. Haec dum in Galliis caelestis corrigit cura, in comitatu Augusti turbo nouarum exoritur rerum, a primordiis leuibus ad luctus et lamenta progressus. in domo Barbationis, pedestris militiae tunc rectoris, examen apes fecere perspicuum. superque hoc ei prodigiorum gnaros sollicite consulenti, discrimen magnum portendi responsum est, coniectura uidelicet tali, quod hae uolucres post conpositas sedes, opesque congestas, fumo pelluntur, et turbulento sonitu cymbalorum. 2. huic uxor erat Assyria nomine, nec taciturna nec prudens, quae eo ad expeditionem profecto, et multiplici metu suspenso, ob ea quae meminerat sibi praedicta, perculsa uanitate muliebri, ancilla adscita notarum perita, quam e patrimonio Siluani possiderat, ad maritum scripsit intempestiue, uelut flens obtestans ne post obitum Constanti propinquantem, in imperium ipse ut sperabat admissus, despecta se anteponeret Eusebiae matrimonium tunc reginae, decore corporis inter multas feminas excellentis. 3. quibus litteris occulte quantum fieri potuit missis, ancilla, quae domina dictante perscripserat, reuersis omnibus e procinctu, exemplum ferens ad Arbetionem noctis prima quiete confugit, auideque suscepta, chartulam prodidit. 4. hocque indicio ille confisus, ut erat ad criminandum aptissimus, principi detulit, atque ex usu, nec mora ulla negotio tributa nec quiete, Barbatio epistulam suscepisse confessus, et mulier scripsisse documento conuicta non leui, ceruicibus interiere praecisis. 5. hisque punitis, quaestiones longe serpebant, uexatique multi nocentes sunt et innocentes †. inter quos etiam Valentinus, ex primicerio protectorum tribunus, ut conscius inter conplures alios tortus aliquotiens superuixit, penitus quid erat gestum ignorans. ideoque ad iniuriae periculique conpensationem, ducis in Illyrico meruit potestatem.

6. Erat autem idem Barbatio subagrestis, adrogantisque propositi, ea re multis exosus, quod et dum domesticos protectores sub Gallo regeret Caesare, proditor erat et perfidus, et post eius excessum, nobilioris militiae fastu elatus, in Iulianum itidem Caesarem paria confingebat, cre-

---

1 comitatum 4 examina pestex[ere] (ex *sup. vs. et* ere *m2*) 7 con-[ges]tas (ges *m2 ex* iec) cimbalorum huc *in* huic, *m1* 9 profectu *in* profecto, *m1* 11 intempestiuae 13 despectet 14 corporum *in* corporis, *m1* feminis 16 ab 17 cartulam 20 aepistolam 21 quaestionis 24 paenitus 29 caesar

---

1 comitatu *Em2AG* 4 examen apes *AG* -mina pascere *B* fecere *G* texere *A Momms.* iunxere *Nov.* struxere *Pet.* perspectum *Momms.* ei *om. BG* 11 a *Gdt.* 12 obtestansque *BG* 13 despecta *AG* 14 feminas *WBG* 16 ad *EBG* Arbitionem *G* Barbationem *EBA* 21 questiones *EAG* 29 Caesare *EAG* 30 statu *RBG* uaria *Corn.*

broque detestantibus bonis, sub Augusti patulis auribus multa garriebat 359 et saeua, 7. ignorans profecto ue*ter*is Aristotelis sapiens dictum, qui Callisthenen sectatorem et propinquum suum ad regem Alexandrum mittens, ei saepe mandabat, ut quam rarissime et iucunde apud hominem loqueretur, uitae potestatem et necis in acie linguae portantem. 8. ne sit hoc mirum, homines profutura discernere non numquam et nocentia, quorum mentes cognatas caelestibus arbitramur, animalia ratione carentia salutem suam interdum alto tueri silentio solent, ut exemplum est hoc perquam notum. 9. linquentes orientem anseres ob calorem, plagamque petentes occiduam, cum montem penetrare coeperint Taurum, aquilis abundantem, timentes fortissimas uolucres, rostra lapillis occludunt, ne eis eliciat uel necessitas extrema clangorem, isdemque collibus agiliore uolatu transcursis, proiciunt calculos, atque ita securius pergunt.

4. 1. Dum apud Sirmium haec diligentia quaeruntur inpensa, orientis fortuna periculorum terribilis tubas reflabat. rex enim Persidis, ferarum gentium quas placarat adiumentis accinctus, augendique regni cupiditate supra homines flagrans, arma uiresque parabat et commeatus, consilia tartareis manibus miscens, et *su*persti*ti*ones omnes consulens de futuris, hisque satis collectis, peruadere cuncta prima uerni temperie cogitabat.

2. Et cum haec primo rumores, dein nuntii certi perferrent, omnesque suspensos aduentantium calamitatum conplicaret magna formido, Comitatensis fabrica eandem incudem (ut dicitur) diu noctuque tundendo, ad spadonum arbitrium, imperatori suspicaci ac timido intendebat Vrsicinum, uelut uultus Gorgonei toruitatem, haec saepe taliaque replicans, quod interempto Siluano, quasi paenuria meliorum, ad tuendas partes eoas denuo missus, altius anhelabat. 3. hac autem adsentandi nimia foeditate, mercari conplures nitebantur Eusebi fauorem, cubi*cu*li tunc praepositi, apud

---

2 uetus 5 loquerentur 6 hominis 9 quam *post* ob *del. m1* 11 ne — 12 clangorem *add. m2 in marg.* 13 transcur[s]is calc[u]los 15 tubas ne (*ex* tuba de?) flabat 16 cupiditati ♂ 17 super ♂ 18 praestionis 19 temporis ♂ 21 *sq.* comitantens is (* *sup.* ns: *fu.* n) 22 tun*dendo (*fu.* c) 23 spadonium 26 hanillabat *in* hanillabit, *m1* 27 cubili

---

2 ueteris *Corn. Schneider* notum *BG* notus *R* uotus *P* 5 loqueretur *EBG* 6 homines *BG* profutura⟨m⟩ *Btl.* et decentia *RBG* reticentia⟨m⟩ *Btl.* 9 grues *A* (*pro* anseres) 15 terribiles *G* reflabat *EWm2 Pet.* inflabat *RBG* 16 pacarat *Pet.* 17 super *BG* supera *R* 18 ⟨su⟩persti⟨ti⟩ones *Her.* praestiones *Nm2* praestigiatores *bG* praestitionis *B* praescitionis *A* praesciones *Gron.* praes⟨ci⟩tiones *Btl.* praescios *Kell.* praes⟨agi⟩tiones *Corn.* omnis *Kell.* 20 deinde *BG* 21 *sq.* comitatensis *E Lind.* Comitensis *BG* 23 spadonum *EBG* suspicanti *BG* 26 anhelabat *HBG* 27 cubiculi *EbG*

359 quem (si uere dici debeat) multa Constantius potuit, ante dicti magistri equitum salutem acriter inpugnantis ratione bifaria, quod omnium solus nec opes eius augebat, ut ceteri, et domo sua non cederet Antiochiae, quam molestissime flagitabat. 4. qui ut coluber copia uirus exuberans, natorum multitudinem etiam tum aegre serpentium, excitans ad nocendum, emittebat cubicularios iam adultos, ut inter ministeria uitae secretioris, gracilitate uocis semper puerilis et blandae, apud principis aures nimium patulas, existimationem uiri fortis inuidia graui pulsarent. et breui iussa fecerunt. 5. horum et similium taedio iuuat ueterem laudare Domitianum, qui licet patris fratrisque dissimilis, memoriam nominis sui inexpiabili detestatione perfudit, tamen receptissima inclaruit lege, qua minaciter interdixerat, ne intra terminos iuris dictionis Romanae, castraret quisquam puerum; quod ni contigisset, quis eorum ferret examina, quorum raritas difficile toleratur? 6. actum est tamen cautius, ne (ut fingebat) rursus accitus idem Vrsicinus, metu cuncta turbaret, set cum fors copiam detulisset, raperetur ad mortem.

7. Haec operientibus illis, et ancipiti cogitatione districtis, nobis apud Samosatam, Commageni quondam regni clarissimam sedem, parumper morantibus, repente noui motus rumoribus densis audiuntur et certis. quos docebit orationis progrediens textus.

358 5. 1. Antoninus quidam ex mercatore opulento rationarius apparitor Mesopotamiae ducis, tunc protector exercitatus et prudens, perque omnes illas notissimus terras, auiditate quorundam nexus ingentibus damnis, cum iurgando contra potentis, se magis magisque iniustitia frangi contemplaretur, ad deferendam potioribus gratiam, qui spectabant negotium, inclinatis, ne contra acumina calcitraret, flexus in blanditias molliores, confessusque debitum per conludia in nomen fisci translatum, iamque ausurus inmania, rimabatur tectius rei publicae membra totius, et utrius-

1 sibi redici 2 aequitum 3 opus agebat 6 uita 7 nemium ʒ 14 paritas 15 se 18 mageni 19 concertis 20 exitus 21 antonius 22 maesopotamiae 25 diferendam 26 flectis 28 aurus *in* ausurus, *ml*

1 si uere dici *uulgo* si uera dici *G* sui reditus *B* si uis refici debebat, mutuari *Madv.* debent *G* debebat *B* 3 opes *Her.* opis *G* a⟨u⟩gebat *Her.* egebat *Wm2G* 5 serpentem *BG* 6 uitae *EBG* 10 patri fratrique *BG* 14 raritas *Boxh.* paucitas *Wm2BG* paruitas *Boxh.* 15 sed *EAG* 18 Samosata *Btl.* Comageni *FWPBG* 19 certis *Val.* concretis *HBG* confertis *Erf.* consertis *Pet.* (con *ad* mageni 18 *pertinere indic. Her.*) 20 textus *A* 21 Antoninus *G* 24 potentes *BG* 25 deferendam *TAG* potentioribus *BG* 26 flexus *Pet.* flexit se *AG* flexisse *B* flectens *Momms.*

que linguae litteras sciens, circa ratiocinia uersabatur, qui uel quarum 358 uirium milites ubi agant, uel procinctus tempore quo sint uenturi describens, itidem armorum et commeatuum copiae, aliaque usui bello futura, an abunde suppetant indefessa scitatione percontans. 2. et cum totius orientis didicisset interna, uirorum stipendiique parte maxima per Illyricum distributa, ubi distinebatur ex negotiis seriis imperator, adlapsuro iam praestituto die soluendae pecuniae, quam per syngrafam debere se confiteri, ui metuque conpulsus est, cum omnibus se prospiceret undique periculis opprimendum, largitionum comite ad alterius gratiam infestius perurgente, fugam ad Persas cum coniuge liberis et omni uinculo caritatum, ingenti molimine conabatur. 3. atque ut lateret stationarios milites, fundum in Iaspide (qui locus Tigridis fluentis adluitur.) pretio non magno mercatur. hocque commento cum nullus causam ueniendi ad extremas Romani limitis partes, iam possessorem cum plurimis auderet exigere, per familiares fidos peritosque nandi, occultis saepe conloquiis cum Tamsapore habitis, qui tractus omnes aduersos ducis potestate tunc tuebatur, et antea cognitus, misso a Persicis castris auxilio uirorum pernicium, lembis inpositus, cum omni penatium dulcedine, nocte concubia transfretatur, ex contraria specie Zopyri illius similis Babylonii proditoris.

4. Rebus per Mesopotamiam in hunc statum deductis, Palatina cohors 359 palinodiam in exitium concinens nostrum, inuenit tandem amplam nocendi fortissimo uiro, auctore et incitatore coetu spadonum, qui feri et acidi semper, carentesque necessitudinibus ceteris, diuitias solas ut fi*l*iolas iucundissimas amplectuntur. 5. stetitque sententia, ut Sabinianus cultus quidem senex et bene nummatus, sed inbellis et ignauus et ab impetranda magi-

---

1 linquae 2 quos intuenturi 3 [i]tidem (*fu.* e) aliquae *in* aliaquae, *ml* 4 indefessas cititatione dum 6 destinabatur adlapsura 12 hiasspide tigridi adluetur praetio 13 causa 16 aduersus duces 17 uirurum *in* uirorum, *ml* 18 paena dum 19 transfretat rex spe cizopiri b[abr]onii (*fu.* rab) 22 fieri 23 fiolas 24 uictus 25 ueno numatus

---

1 linguae *EBG* 2 quo sint uenturi *C.F.W.M.* quos intuentur *G* quos intueretur *B* quo sint ituri *Btl.* 4 scitatione *BG Nov.* sciscitatione *EA* cum *Val.* 6 distinebatur *Tm2G* adlapsuro *G* 10 liberisque *BG* 12 Hiaspide *EBG* Tigridis *AG* adluitur *WBG* 13 causam *BG* 14 c⟨ert⟩um (*pro* cum) *Momms.* ⟨no⟩tum *Her.* compluriens *Her.* 16 Sapore *BG* aduersos ducis *G* 18 penatium *Btl.* penatum *AG* poena tum *B* 19 transfretat⟨u⟩r *Cl.* -tat *EBG* re *G* res *B* re contrarius *Btl.* ex contraria *Momms.* specie Zopyri *G* s. Zopirii *H* spem Cizopiri *B* Babilonii *Em2G* barbronii *B* 21 palin.] capitali odio pari *Btl.* concinnens *BG* concinnans *Btl.* ansam *G* 22 feri *EbG* ferri *B* 23 filiolas *EBG* 24 cultus *Her.* uietus *G* uir *B* unctus *Btl.* uegetus *Corn. et Nov.* 25 bene nummatus *EBG*

359 sterii dignitate per obscuritatem adhuc longe discretus, praeficiendus eois partibus mitteretur, Vrsicinus uero curaturus pedestrem militiam, et successurus Barbationi, ad comitatum reuerteretur, quo praesens rerum nouarum auidus concitor, (ut iactabant,) a grauibus inimicis et metuendis incesseretur.

6. Dum haec in castris Constantii quasi per lustra aguntur et scaenam, et diribitores uenundatae subito potestatis pretium per potiores diffunditant domos, Antoninus ad regis hiberna perductus, auenter suscipitur, et apicis nobilitatus auctoritate, quo honore participantur mensae regales, et meritorum apud Persas ad suadendum, ferendasque sententias in contionibus ora panduntur, non contis nec remulco (ut aiunt,) id est non flexiloquis ambagibus uel obscuris, sed uelificatione plena in rem publicam ferebatur, eundemque incitans regem, ut quondam Maharbal lentitudinis increpans Hannibalem †, posse eum uincere, sed uictoria uti nescire, adsidue praedicabat. 7. educatus enim in medio, ut rerum omnium gnarus, auditorum nanctus uegetos sensus, et aurium delenimenta captantes, nec laudantium sed secundum Homericos Faeacas, cum silentio admirantium, iam inde quadragesimi anni memoria replicabat, post bellorum adsiduos casus, et maxime aput Hileiam et Singaram, ubi acerrima illa nocturna concertatione pugnatum est, nostrorum copiis ingenti strage confossis, quasi dirimente quodam medio fetiali, Persas nondum Edessam nec pontes Eufratis tetigisse uictores, quos armipotentia fretos, successibusque magnificis, ita dilatasse decuerat *regna, ut* .... arent, eo maxime tempore quo diuturnis bellorum ciuilium motibus, sanguis utrimque Romani roboris fundebatur.

8. His ac talibus subinde inter epulas sobrius perfuga, ubi de appa-

---

6 *sq.* scenam 7 diriuitores praetium 8 diffundit an 9 quá *in* quo, *ml* mense 10 uersas 11 ramulco 12 facta *in* plena, *ml* 15 adsiduae 16 uigiliis eius sensus 17 feacas 21 aedessam 22 eufrates armapotentia *in* armipotentia, *ml* 23 *sq.* delatasse decue ratarenteo maxime eo 24 diurnis *in* diuturnis, *ml* 26 aepulas subrius

---

1 praeficiendis *BG* 6 ludicra *Btl. Langen* 7 diribitores *BG* 8 diffunditant *G* -dit in *Wm2B* 10 Persas *Hm2BG* 11 remulco *AG* (rym- *Val.*) ramulo *WB* 11 *sq.* id est ... obscuris *del. Val. ut schol.* 14 Annibalem *bG* 15 eductus *BG* 16 auditorium *Madv. Momms.* uegetos (eius *correctura ad* -iliis) *Her.* (*cf. 22, 16, 19*) uigiles *G* uigilias, eius *BA* uigilissimos *Eyss.* uigiliis suetos *Pet.* uigilis eius *Momms.* delinimenta *HbG* 16 *sq.* captans *Momms.* 18 inde ⟨a⟩ *Her.* memoriam *G* 21 contusis *Pet.* 22 Eufratis *EAG* 23 dilatasse *WBG* decuerat ⟨regna⟩ *Schneider: lacunam post* decuerat *indic. Eyss.;* ⟨ut⟩ *Eyss.* d. rem *G* d. arent *B* d. erant *b* d. aream *Btl.* d. larem *Her.* 23 *sq.* et maxime eo *Eyss.* 26 sobrius *EG* habitis *B*

ratu bellorum et seriis rebus apud eos Graiorum more ueterum consultatur, 359
regem incendebat ardentem, ut exacta hieme statim arma fretus fortunae suae magnitudine concitaret, ipse quoque in multis ac necessariis operam suam fidenter promittens.

6. 1. Sub isdem fere diebus, Sabinianus adepta repentina potestate sufflatus, et Ciliciae fines ingressus, decessori suo principis litteras dedit, hortantis ut ad comitatum dignitate adficiendus superiore, citius properaret, eo necessitatum articulo, quo etiam si apud Thylen moraretur Vrsicinus, acciri eum magnitudo rerum ratione probabili flagitabat, utpote disciplinae ueteris et longo usu bellandi artis Persicae scientissimum. 2. quo rumore prouinciis percitis, ordines ciuitatum et populi, decretis et adclamationibus densis, iniecta manu detinebant paene publicum defensorem, memores quod relictus ad sui tutelam, cum inerti et umbratili milite, nihil amiserat per decennium, simul metuentes saluti, quod tempore dubio, remoto illo aduenisse hominem conpererant inertissimum. 3. credimus (neque enim dubium est) per aerios tramites famam praepetem uolitare, cuius indicio haec gesta pandente, consiliorum apud Persas summa proponebatur: et multis ultro citroque deliberatis, placuit Antonino suadente, ut Vrsicino procul amoto, despectoque nouello duce†, posthabitis ciuitatum perniciosis obsidiis, perrumperetur Eufrates, ireturque prorsus, ut occupari possint prouinciae, fama celeritate praeuenta, omnibus ante bellis (nisi temporibus Gallieni,) intactae, paceque longissima locupletes, cuius rei prosperante deo ductorem commodissimum fore spondebat. 4. laudato firmatoque concordi omnium uoluntate consilio, conuersisque uniuersis ad ea quae erant citius congerenda, commeatus milites arma ceteraque instrumenta, quae poscebat procinctus aduentans, perpetua hieme parabantur.

5. Nos interea paulisper cis Taurum morati, ex imperio ad partes Italiae festinantes, prope flumen uenimus Hebrum, ex Odrysarum montibus

---

1 rebus *add. m1 sup. vs.* gratorum 3 ipe *in* ipse, *m1* 5 sabinanus *in* sabinianus, *m1* 9 *sq.* utpute 10 bellanditatis 11 ordinis 15 homine 16 aerarios 17 consilorum *in* consiliorum, *m1* 18 praeponebatur 21 prouincia *add. m2* caeleritate 22 intacta 23 locupletis 25 conuersique conuersique (*alt. del. m1*)

---

1 Graiorum *BG* Dareorum *Wilamowitz* 2 ⟨t⟩ardantem *Günther* 4 fideliter *Btl.* 9 *sq.* utpote *EG* ut puta *WB* 10 bellandi artis *BG* bellandi ⟨callidi⟩tatis *Her.* 11 ordines *G* ordine *B* 12 paene] penes se *BG* 15 hominem *EBG* 16 aerios *Wm2G* uarios aeriosque *B* 18 proponebatur *Lind.* 21 prouinciae *BG* 22 intactae *G* 23 locupletes *Tm2G* 24 fore ⟨se⟩ *Btl.* 25 conuersisque *EG* conuersus *B* 29 Italiae uenientes, festinantes *BG*

359 decurrentem, ibique principis scripta suscepimus, iubentia omni cau*sa*tione posthabita, reuerti Mesopotamiam, sine apparitione ulla expeditionem curaturi periculosam, ad alium omni potestate translata. 6. quod ideo per molestos formatores imperii struebatur, ut si Persae frustra habiti redissent ad sua, ducis noui uirtuti facinus adsignaretur egregium; si fortuna sequior ingruisset, Vrsicinus reus proditae rei publicae deferretur. 7. agitatis itaque rationibus, diu cunctati reuersique, fastidii plenum Sabinianum inuenimus, hominem mediocris staturae, et parui angustique animi, uix sine turpi metu sufficientem ad leuem conuiuii, nedum proelii strepitum, perferendum.

8. Tamen quoniam speculatores apparatus omnes apud hostes feruere, constanti adseueratione perfugis concinentibus, adfirmabant, oscitante homunculo, Nisibin prope*re* uenimus, utilia paraturi, ne dissimulantes obsidium, Persae ciuitati superuenirent incautae. 9 dumque intra muros maturanda perurgerentur, fumus micantesque ignes adsidue *a* Tigride per Castra Maurorum et Sisara et conli*mi*tia reliqua, ad usque ciuitatem continui perlucebant, solito crebriores, erupisse hostium uastatorias manus, superato flumine permonstrantes. 10. qua causa ne occuparentur itinera, celeri cursu praegressi, cum ad secundum lapidem uenissemus, liberalis formae puerum torquatum, (ut coniectabamus) octennem, in aggeris medio uidimus heiulantem, ingenui cuiusdam filium (ut aiebat;) quem mater dum inminentium hostium terrore percita fugeret, inpeditior trepidando reliquerat solum. hunc dum imperatu ducis miserati*one* commoti, impositum equo, prae me ferens ad ciuitatem reduco, circumuallato murorum ambitu praedatores latius uagabantur. 11. et quia me obsidionales aerumnae terrebant, intra semiclausam posticam exposito puero, nostrorum

---

1 cautione 2 apparitionem ullam 5 uirtute facinos 6 proditor differetur 7 agitatis ita siue 8 hominum stature 9*sq.* strepitum proelio *transpos.* 11 quō 13 prope ni 14 incaute 15 ignis adsiduae trigidae 16 conlitia 17 perlocibant acrebriores uastitorias 19 liberali 23 miserati commoti 24 aequo 26 aerumne

---

1 causatione *G* cunctatione *Em2Tm2* 2 apparitione *EBG* ulla *E Gdt.* nullam *WBG* 5 uirtuti *EAG* uirtutes *B* facinus *EBG* si⟨n⟩ *Btl.* 6 reus ⟨ut⟩ proditor *Btl.* proditae *Corn.* deferretur *Tm2bG* 7 agitati *G* agitatis itaque rationibus *Btl. Haupt* sine r. *Tm2BG* 8 hominem *EBG* 9*sq.* proelii strepitum *A* strepitum praelii *G* 11 quoniam *G* quom *FWT* quem *UZ* quon *P* quomodo *Em1* cum *HREm2DBA* 13 prope⟨re⟩ *Val.* ne *AG* 15 ignes *EBG* assidui *G* adsiduc *B* a Tigride *Lind.* e T. *G* tacita *B* 16 conlimitia *G* alimenta *B* 17 perlucebant *Wm2BG* crebriores *Wm2BG* 18 praemonstrantes *Pet.* 19 progressi *Pet.* liberalis *HPet.* 20 forma *Tm2BG* 23 miserati⟨one⟩ *Her.* commotique *BG*

agmen agilitate uolucri repetebam exanimis, nec multum afuit quin 359
caperer. 12. nam cum Abdigildum quendam tribunum, fugientem cum calone ala sequeretur hostilis, lapsoque per fugam domino seruum deprehensum, cum ego rapido ictu transirem, interrogassent, quisnam prouectus sit iudex, audissentque Vrsicinum paulo ante urbem ingressum, montem Izalam petere: occiso indice in unum quaesiti conplures nos inrequietis cursibus sectabantur. 13. quos cum iumenti agilitate praegressus, apud Amudin munimentum infirmum, dispersis per pabulum equis, recubantes no*stro*s securius inuenissem, porrecto extentius brachio, et summitatibus sagi contortis elatius, adesse hostes signo solito demonstrabam, isdemque iunctus impetu communi ferebar, equo iam fatiscente. 14. terrebat autem nos plenilunium noctis, et planities supina camporum, nulla (si occupasset artior casus,) latibula praebere sufficiens, ubi nec arbores nec frutecta nec quicquam praeter herbas humiles uisebatur. 15. excogitatum est ergo ut ardente superposita lampade, et circumligata ne rueret, iumentum solum quod eam uehebat, solutum, sine rectore laeuorsus ire permitteretur, cum nos ad montanos excessus dextra positos tenderemus, ut praelucere sebalem facem duci lenius gradienti, Persae credentes, eum tenerent potissimum cursum; quod ni fuisset praeuisum, circumuenti et capti, sub dicionem uenissemus hostilem.

16. Hoc extracti periculo, cum ad nemorosum quendam locum uineis arbustisque pomiferis consitum, Meiacarire nomine uenissemus, cui fontes dedere uocabulum gelidi, lapsis accolis omnibus, solum in remoto secessu latentem inuenimus militem, qui oblatus duci et locutus uaria prae timore, ideoque suspectus, adigente metu qui intentabatur†, pandit rerum integram fidem, docetque quod apud Parisios natus in Galliis, et equestri militans turma, uindictam quondam commissi facinoris timens, ad Persas abierat profugus, exindeque morum probitate spectata, sortita coniuge liberisque susceptis, speculatorem se missum ad nostra, saepe ueros nuntios repor-

---

1 fuit (*def. Löfst.*) 2 abdigitdum 3 quae 3 *sq.* depraehensum 4 *sq.* profectus 6 indicem 7 cursib[us secta]bantur (bus secta *m2 sup.* bus caede, *m1*) 8 rabulum ♂ 9 aequis recumbantes nos 11 aequo fatiscentem 15 circumlegata 16 *sq.* leuorsus 17 dextro positus *in* dextra positos, *m1* 18 extenderemus 23 secesse 26 gallus aequestri 28 spectat*a (*fu.* t)

---

1 ⟨a⟩fuit *Btl. C. F. W. M. Haupt* 2 Abdigildum (= Aud.) *Her.* Abdigidum *G* abditus dum *B* 4 actu *Btl.* 4 *sq.* prouectus *Val.* praefectus *bG* 5 egressum *Pet.* 6 indice *EG* inuicem *B* minimum *G* 8 Amudum *BG* 9 recubantes *EBG* nostros *Em1G* extensius *bG* 11 fatiscente *EBG* 12 nos *om. RBG* 18 tenderemus *AG* len⟨t⟩ius *Btl.* 19 nisi *BG* 23 ⟨di⟩-lapsis *Corn.* secessu *EBG* 25 intentatur *Cl. c. c.* 26 Galliis *EBG*

359 tasse. at nunc se a Tamsapore et Nohodare optimatibus missum, qui cateruas ductauerant praedatorum, ad eos redire quae didicerat perlaturum. post haec adiectis quae agi in parte diuersa norat†, occiditur.

17. Proinde curarum crescente sollicitudine, inde passibus citis Amidam pro temporis copia uenimus, ciuitatem postea secutis cladibus inclytam. quo reuersis exploratoribus nostris, in uaginae internis, notarum figuris membranam repperimus scriptam, a Procopio ad nos perferri mandatam, quem legatum ad Persas antea missum cum comite Lucilliano praedixi, haec consulto obscurius indicantem, ne captis baiulis, sensuque intellecto scriptorum, excitaretur materia funestissima.

18. 'Amendatis procul Graiorum legatis, forsitan et necandis, rex *ill*e longaeuus non contentus Hellesponto, iunctis Grenici et Rhyndaci pontibus, Asiam cum numerosis populis peruasurus adueniet, suopte ingenio inritabilis et asperrimus, auctore et incensore Hadriani quondam Romani Principis successore; actum et conclamatum est, ni cauerit Graecia.'

19. Qui textus significabat Persarum regem transitis fluminibus Anzaba et Tigride, Antonino hortante, dominium orientis adfectare totius. his ob perplexitatem nimiam aegerrime lectis, consilium suscipitur prudens.

20. Erat eo tempore satrapa Corduenae, quae obtemperabat potestati Persarum, Iouinianus nomine appellatus in solo Romano, aduliscens nobiscum occulte sentiens ea gratia, quod obsidatus sorte in Syriis detentus, et dulcedine liberalium studiorum inlectus, remeare ad nostra ardenti desiderio gestiebat. 21. ad hunc missus ego cum centurione quodam fidissimo, exploratius noscendi gratia quae gerebantur, per auios montes angustiasque praecipites ueni. uisusque et agnitus, comiterque

---

1 nohodareo 2 dictauerant 2 *sq.* perlatorum 3 que 7 *sq.* mandata tamquam 10 intellectos 11 *sq.* rex flongeuus 12 hellisponto graenicia randici *in* randaci, *m1* 13 [po]pulis 21 obsidatiis Syriis—149, 9 mento quadam *repetita* (*V2, F2, etc.*) *post* 160, 18 sanguine et *VFUZCWm1HTPRSB*; *non repet. DENAG* 22 dulcenine *V2* libralium *V2* et *V2* 23 gestabat *V2* 24 quondam *V2* noscende *m1 in* noscendi, *m2, V2* 25 a[ng]ustiasque *V2* precipites *V et V2* **** (ueni *suprascr.*) *V2* comi[ter]que *V* comtesque *V2*

---

1 at] ac *Momms.* Sapore *BG* Tansapore *A* Nohodare *Gron.* Nohodareo *G* Hobodario *BA* 2 ductauerant *Wm2BG* 2 *sq.* perlaturum *EBG* 6 uagina *BG* 6 *sq.* figuris notarum *tr. BG* 7 *sq.* mandatam quem *G* mandata quem *Em2* 10 intellecto *Wm2BG* 11 amandatis *BG* necatis *Madv.* 11 *sq.* rex ⟨ill⟩e *Cl.* 12 longeuus *EWm2G* Grenici *Her.* Granici *BG* Rindaci *G* Randici *B* 15 nisi *G* 20 Romano, adulescens *Momms.*; *lac. post* Romano *indic. Corn.* (*uel* educatus *pro* aduliscens) 21 obsidatus *EBG* Syria *BG* 22 ad *EBG* 23 gestiebat *EBG*

susceptus, causam praesentiae meae uni illi confessus, adiuncto taciturno 359 aliquo locorum perito, mittor ad praecelsas rupes exinde longe distantes, unde nisi oculorum deficeret acies, ad quinquagesimum usque lapidem, quoduis etiam minutissimum apparebat. 22. ibi morati integrum biduum, cum sol tertius adfulsisset, cernebamus terrarum omnes ambitus subiectos, quos *ὁρίζοντας* appellamus, agminibus oppletos innumeris, et antegressum regem uestis claritudine rutilantem. quem iuxta laeuus incedebat Grumbates, Chionitarum rex †nobis, aetate quidem media, rugosisque membris, sed mente quadam grandifica, multisque uictoriarum insignibus nobilis; dextra rex Albanorum, pari loco atque honore sublimis; post duces uarii, auctoritate et potestatibus eminentes, quos ordinum omnium multitudo sequebatur, ex uicinarum gentium roboribus lecta, ad tolerandam rerum asperitatem diuturnis casibus erudita. 23. quo usque nobis Doriscum Thraciae oppidum, et agminatim intra consaepta exercitus, recensetos — Graecia fabulosa — narrabis? cum nos cauti uel (ut uerius dixerim,) timidi, nihil exaggeremus, praeter ea quae fidei testimonia neque dubia neque incerta monstrarunt.

7. 1. Postquam reges Nineue Adiabenae ingenti ciuitate transmissa, in medio pontis Anzabae hostiis caesis, extisque prosperantibus, transiere laetissimi, coniectantes nos residuam plebem omnem aegre penetrare post triduum posse, citius exinde ad satrapen reuersi quieuimus, hospitalibus officiis recreati. 2. unde per loca itidem deserta et sola, magno necessitatis ducente solacio, celerius quam potuit sperari, reuersi, confirmauimus animos haesitantium, unum e naualibus pontem transisse reges absque ulla circumitione perdoctos. 3. extemplo igitur equites citi mittuntur

---

1 [meae] *V2* (*add. m2*) [uni] *V2* ad[iuncto] *V2* dacitur no *V2* 2 peritor *add. V2m2* praecel[s]as** *V2* (*fu.* praecellasas) rupe[s] (s *ex* n) *V2* 3 deficeret *V2m1 in* dificeret, *m2* quinquagessimum *V2* 4 quod suis *V et V2* minutissimum usque lapidem quod apparebat *V2* 5 sollertius *V et V2* 6 opizontac *V* opiz[a]ntas *V2* obpletos *V2* 7 clari[t]udine (t *ex d*) *V2* leuus *V et V2* 8 grynbate scionitarum *V* grynbates chionitarum *V2* nobis *V et V2* quidem aetate quidem *V* (quidem *alt. add. m2*) [aetate] quidem *V2* 8 *sq.* regosisque ♂ *V2* 9 et *V2* quedam *V2m1 in* quidam, *m2* 11 ducis auctoritatem 12 ruboribus ♂ 14 consepta 16 exaggerimus 18 hadia bene 20 lectissimi 21 hospita[li]bus 25 exemplo ♂ 25 *sq.* mittuntur tunc ad

---

1 meae uni illi *om. BG* 4 quoduis *Wm2G* 5 sol tertius *A* sol lentius *BG* sol letius *T* 6 *ὁρίζοντας Gdt.* orizontas *EBG* 8 Grumbates *G* nobilis *BA om. G* no⟨ta⟩bi⟨li⟩s *Boxh.* nouus *Eyss.* robis *Madv.* nobilitate *Momms.* uenustate *Her.* neruositate *Pet.* 11 duces *Wm2G* hunc *B* auctoritate *Wm2BG* 15 recensitos *EBG* 16 exaggeremus *BG* 18 Adiabenae *EbG* Hadiabeneque *B* 20 letissimi *WBG* 25 circuitione *BG*

359 ad Cassianum, Mesopotamiae ducem, rectoremque prouinciae tunc Eufronium, conpulsuri agrestes cum familiis et pecoribus uniuersis ad tutiora transire, et agiliter deseri Carras, oppidum inualidis circumdatum muris; super his campos omnes incendi, ne pabulorum suppeteret copia. 4. et imperatis sine mora conpletis, iniecto igni furentis elementi uis maxima, frumenta omnia cum iam stipula flauenti turgerent, herbasque pubentes ita contorruit, ut ad usque Eufraten, ab ipsis marginibus Tigridis, nihil uiride cerneretur. tunc exustae sunt ferae conplures, maximeque leones, per ea loca saeuientes inmaniter, consumi uel caecari sueti paulatim hoc modo. 5. inter harundineta Mesopotamiae fluminum et frutecta, leones uagantur innumeri, clementia hiemis ibi mollissimae semper innocui. at ubi solis radiis exarserit tempus, in regionibus aestu ambustis, uapore sideris et magnitudine culicum agitantur, quorum examinibus per eas terras referta sunt omnia. et quoniam oculos, quasi umida et lucentia membra, eaedem appetunt uolucres, palpebrarum libramentis mordicus insidentes, idem leones, cruciati diutius, aut fluminibus mersi sorbentur, ad quae remedii causa confugiunt, aut amissis oculis quos unguibus crebro lacerantes effodiunt, inmanius efferascunt: quod ni fieret uniuersus oriens huius modi bestiis abundaret.

6. Dum campi cremantur, (ut dictum est) tribuni cum protectoribus missi, citeriores ripas Eufratis castellis et praeacutis sudibus omnique praesidiorum genere conmunibant, tormenta qua *pa*rum erat uoraginosum, locis oportunis aptantes.

7. Dum haec celerantur, Sabinianus inter rapienda momenta periculorum communium lectissimus moderator belli interneciui, per Edessena sepulchra, quasi fundata cum mortuis pace, nihil formidans, more uitae remissioris fluxius agens, militari pyrrice sonantibus modulis pro histrionicis gestibus, in silentio summo delectabatur, ominoso sane et incepto et

---

3 transire conpelli et 5 uix 7 conturruit 8 facre maximaeque 10 harundinita *m1; corr. m3* 11 mollissime ad 15 eadem palpebra[ru]m 17 atque 18 uniuersos 21 ceterioris eufrates sedibus 22 quarum 25 aedes sena 27 flux[ius] pyrrico 27 *sq.* histrio[n]icis (n *ex* u) 28 *sq.* et inloco

---

1 ad *G* tum ad *B* tunc *post* Cassianum *Günther Momms.* 3 transire compelli et *EBG Btl.* (confestim *Pet.*) 5 igne *BG* uis *EBG* 7 contorruit *Wm2BG* 11 at *EBG* 15 eaedem *EG* eidem *B* 17 ad quae *EBG* 18 efferescunt *BG* uniuersus *EBG* 21 citeriores *G* -ris *EB* ripas Eufratis castellis *EBG* (c. *om. B*) ripae Euphratis castella *Gdt.* sudibus *EBG* 22 qua ⟨pa⟩rum erat *Günther* qua non erat *EG* quae erant non *BA* qua ⟨flumen pa⟩rum erat *Momms.* 25 laetissimus *Momms.* abiectissimus *Pet.* 27 pyrrice *Cl.* pyrricha *Val.* pyrrhichio *BG* (-ri- *G*) 28 *sq.* et loco *Wagn.*

loco, cum haec et huius modi factu dictuque tristia, futuros praenuntiant*ia* 359 motus, uitare optimum quemque debere saeculi progressione discamus. 8. interea reges, Nisibi pro statione uili transmissa, incendiis arida nutrimentorum uarietate crescentibus, fugitantes inopiam pabuli, sub montium pedibus per ualles gramineas incedebant. 9. cumque Bebasen uillam uenissent, unde ad Constantinam usque oppidum, quod centesimo lapide disparatur, arescunt omnia siti perpetua, nisi quod in puteis aqua repperitur exilis, quid agerent diu cunctati, iamque suorum duritiae fiducia transituri, exploratore fido docente, cognoscunt Eufraten niuibus tabefactis inflatum, late fusis gurgitibus euagari, ideoque uado nequaquam posse transiri. 10. conuertuntur ergo ad eȧ quae amplectenda fortuita daret occasio, spe concepta praeter opinionem exclusi, ac proposito pro abrupto rerum praesentium statu urgenti consilio, Antoninus dicere quid sentiat iussus, orditur, flecti iter suadens in dexterum latus, ut per longiorem circumitum, omnium rerum usu regionum feracium, et consideratione ea qua rectus pergeret hostis, adhuc intactarum, castra duo praesidiaria Barzalo et Claudias peterentur, sese ductante, ubi tenuis fluuius prope originem et angustus, nullisque adhuc aquis aduenis adoliscens, facile penetrari poterit ut uadosus. 11. his auditis laudatoque suasore, et iusso ducere qua norat, agmina cuncta ab instituto itinere conuersa, praeuium sequebantur.

8. 1. Quo certis speculationibus cognito, nos disposuimus properare Samosata, ut superato exinde flumine, pontiumque apud Zeugma et Capersana iuncturis abscisis, hostiles impetus (si iuuisset fors ulla,) repelleremus. 2. sed contigit atrox et silentio omni dedecus obruendum. namque duarum turmarum equites circiter septingenti, ad subsidium Mesopotamiae recens ex Illyrico missi, enerues et timidi, praesidium per eos tractus

1 tristi**a (*fu.* ti) pronuntiant 3 nesibi prostratione in[c]endiis (*fu.* g) 4 pubuli *in* pabuli, *m1* 5 ince*debant (*fu.* n) 8 re*peritur (*fu.* p) duritia 9 explorato[re] 14 orditor intextrum *m1 in* intexterum, *m2* 15 omnem regionem imferacium 16 adhunc 17 barzaloc te laudias 18 null[i]sque (*fu.* u.) 20 institut*o (*fu.* i) itinera 21 prauium 23 zeuma 24 iunctura is 24 *sq.* repellerimus 27 traductus

1 tristia *EBG* praenuntiant⟨ia⟩ *Günther Momms.* praenuntiant *Gron.* 1 *sq.* futuros p. motus *del. Val.* 3 Nisibi *EAG* pro statione uili *G* prorogatione u⟨t⟩ili *Btl.* 6 Constantiam *RBG* 8 duritiae *G* duritia e⟨t⟩ *Btl.* 14 orditur *Tm2BG* in dexterum *WBG* 15 omnium *G* regionum feracium *G* 16 quo⟨d⟩ *Her. Nov.* ⟨e⟩rectus *Btl.* adhuc *EBG* 17 Barzalo et Claudias *Kell.* Barzala et Laudias *G* Brigantess (-tes *b*) Ligios *B* 20 itinere *EBG* 21 praeuium *HVal.* per auium *BG* 23 Samosatam *A* Zeugma *Lind* -mam *A* 24 iuncturis *Wm2G* uinctura his *B* 25 perenni (*pro* omni) *Her.* 27 tractus *Lind.*

359 agentes, nocturnasque pauentes insidias, ab aggeribus publicis uesperi, quando custodiri magis omnes tramites conueniret, longius discedebant. 3. hocque obseruato, eos uino oppressos et somno, uiginti milia fere Persarum, Tamsapore et Nohodare ductantibus, nullo prospiciente transressa, post tumulos celsos uicinos Amidae, occultabantur armata.

4. Moxque (ut dictum est) cum abituri Samosatam, luce etiam tum dubia pergeremus, ab alta quadam specula radiantium armorum splendore perstricti, hostisque adesse excitatius clamitantes, signo dato quod ad proelium solet hortari, restitimus conglobati, nec fugam capessere, cum essent iam in contuitu qui sectarentur, nec congredi cum hoste equitatu et numero praeualente, metu indubitatae mortis cautum existimantes. 5. denique ex ultima necessitate manibus iam conserendis, cum quid agi oporteat cunctaremur, occiduntur quidam nostrorum, temere procursantes, et urgente utraque parte, Antoninus ambitiosius praegrediens agmen, ab Vrsicino agnitus, et obiurgatorio sonu uocis increpitus, proditorque et nefarius appellatus, sublata tiara, quam capiti summo ferebat honoris insigne, desiluit equo, curuatisque membris, humum uultu paene contingens, salutauit patronum appellans et dominum, manus post terga conectens, quod apud Assyrios supplicis indicat formam, 6. et 'ignosce mihi' inquit 'amplissime comes, necessitate non uoluntate ad haec quae noui scelesta, prolapso: egere me praecipitem iniqui flagitatores, ut nosti, quorum auaritiae ne tua quidem excelsa illa fortuna, propugnans miseriis meis, potuit refragari'. simul haec dicens, e medio prospectu abscessit, non auersus, sed dum euanesceret, uerecunde retrogradiens et pectus ostentans.

7. Quae dum in curriculo semihorae aguntur, postsignani nostri qui tenebant editiora collis exclamant, aliam catafractorum multitudinem equitum pone uisam, celeritate quam maxima propinquare. 8. atque ut in rebus solet adflictis, ambigentes cuinam deberet aut posset occurri,

5 tumolos 6 noxque lucentiam tum 7 ablata quodam 8 ***excitatius 9 **hortari (*fu.* ex) 10 ne *m1 in* ni, *m2* 11 praeualentem et uindubitate 14 utraque parte urgente *in* urgente utraque parte, *m1* ambitiosum 14*sq.* agmina bursicino 17 disiluit 19 inquid 20*sq.* nonis caelesta prolapsu 21 inquid 22 quidam *in* quidem, *m1* 26 aeditiora 28 possit

4 Sapore *G* (Fere)tam Sapore *B* 5 tumulos *WBG* 6 moxque *BG* nosque *Pet.* Samosata *Btl.* luce etiam *EAG* lucetiam *B* 7 ab alta quadam *EWm2G* ablata quaedam *B* 8 praestricti *BG* 10 nec *CBG* ni *EW* 14 ambitiosius *Momms.* ambitiose *BG* ambitiosum (*advb.*) *Pet.* (*adiectiv.*) *Her.* agmini *Momms.* agmen *Her.* 14*sq.* ab Vrsicino *EBG* 15 sono *BG* 17 desiluit *A* 20 noui *HBG* moui *Kellerb. Eyss.* 21 prolapso *Wm2G* prolapsus *EBA* iniqui *Haupt* inquit *EBG om. A* 28 posset *E*

trudente pondere plebis immensae, passim qua cuique proximum uidebatur, diffundimur uniuersi, dumque se quisque expedire discrimine magno conatur, sparsim disiecti hosti concursatori miscemur. 9. itaque spreta iam uiuendi cupiditate, fortiter decernentes, ad ripas pellimur Tigridis, alte excisas. unde quidam praecipites pulsi, implicantibus armis, haeserunt, ubi uadosus est amnis, alii lacunarum hausti uertigine, uorabantur, non nulli cum hoste congressi, uario euentu certabant, quidam cuneorum densitate perterriti, petebant proximos Tauri montis excessus. 10. inter quos dux ipse agnitus pugnatorumque mole circumdatus, cum Aiadalthe tribuno, caloneque uno, equi celeritate ereptus, abscessit. 359

11. Mihi dum auius ab itinere comitum quid agerem circumspicio, Verennianus domesticus protector occurrit, femur sagitta confixus, quam dum auellere obtestante collega, conarer, cinctus undique antecedentibus Persis, ciuitatem petebam, anhelo cursu rependo, ex eo latere quo incessebamur in arduo sitam, unoque ascensu perangusto meabilem, quem scissis collibus molinae ad calles aptandas aedificatae, densius constringebant. 12. hic mixti cum Persis, eodem ictu procurrentibus ad superiora nobiscum, ad usque ortum alterius solis immobiles stetimus, ita conferti, ut caesorum cadauera multitudine fulta, repperire ruendi spatium nusquam possent, utque miles ante me quidam, discriminato capite quod in aequas partes ictus gladii fiderat ualidissimus, in stipitis modum undique coartatus haereret. 13. et licet multiplicia tela, per tormentorum omnia genera, uolarent e propugnaculis, hoc tamen periculo murorum nos propinquitas eximebat, tandemque per posticam ingressus, refertam inueni, confluente ex finitimis uirile et muliebre secus. nam et casu illis ipsis diebus, in suburbanis peregrina commercia, circumacto anno solita celebrari, multitudo conuenarum augebat agrestium. 14. interea sonitu uario cuncta miscentur, partim amissos gementibus, aliis cum exitio sauciis, multis caritates diuersas, quas prae angustiis uidere non poterant, inuocantibus.

9. 1. Hanc ciuitatem olim perquam breuem, Caesar etiam tum

---

6 lacunarium 7 quidum *in* quidam, *ml* 9 aiadalthae 16 callibus artandas 17 *sq.* asuperiora 18 immobilis 24 eximebant *in* eximebat, *ml* 26 commertia 27 celebrar[i]* (*fu.* um) 28 amisso 29 angusti[i]s (*fu.* a) 31 etiam dum

---

6 lacunarum *EBG* 9 Aiadalthe *NA* Aiadaltha *G* Alario item *B* 16 collibus *Tm2 Val.* cautibus *A* moli⟨mi⟩na ... aedificata *Momms.* aptandas *Cl.* 17 ad *EBG* 18 immobiles *EBG* 25 ⟨ciuitatem⟩ *Corn.* uirili *Wm2bG* muliebri *Wm2bG* sexu *Wm2BG* 27 celebrare *G Langen Momms.* conuenarum ⟨numerum⟩ *Langen Momms.* agebat *Madv.* 28 amissos *G* 31 tum *EAG*

359 Constantius, ut accolae suffugium possint habere tutissimum, eo tempore quo Antoninupolim oppidum aliud struxit, turribus circumdedit amplis et moenibus, locatoque ibi conditorio muralium tormentorum, fecit hostibus formidatam, suoque nomine uoluit appellari. 2. et a latere quidem australi, geniculato Tigridis meatu subluitur, propius emergentis; qua euri opponitur flatibus, Mesopotamiae plana despectat; unde aquiloni obnoxia est, Nymphaeo amni uicina, uerticibus Taurinis umbratur, gentes Transtigritanas dirimentibus et Armeniam; spiranti zephyro controuersa Gumathenam contingit, regionem ubere et cultu iuxta fecundam, in qua uicus est Abarne nomine, sospitalium aquarum lauacris calentibus notus. in ipso autem Amidae meditullio sub arce fons diues exundat, potabilis quidem, sed uaporatis aestibus non numquam fetens. 3. cuius oppidi praesidio erat semper quinta Parthica legio destinata, cum indigenarum turma non contemnenda. sed tunc ingruentem Persarum multitudinem septem legiones, raptim percursis itineribus antegressae, muris adstitere firmissimis, Magnentiaci et Decentiaci, quos post consummatos ciuiles procinctus, ut fallaces et turbidos, ad orientem uenire compulit imperator, ubi nihil praeter bella timetur externa, et Tricensimani Decim*ani*que, Fortenses et Superuentores atque Praeuentores, cum Aeliano iam Comite, quos tirones tum etiam nouellos, hortante memorato adhuc protectore, erupisse a Singara, Persasque fusos in somnum retulimus trucidasse complures. 4. aderat comitum quoque sagittariorum pars maior, equestris uidelicet turmae ita cognominatae, ubi merent omnes ingenui barbari, armorum uiriumque firmitudine inter alios eminentes.

10. 1. Haec dum primi impetus *turbo* conatibus agitat insperatis, rex cum populo suo gentibusque quas ductabat, a Bebase loco itinere

---

5 meatu* (*fu.* s) 5 *sq.* emergentesque uiri 6 plane despectant 7 nimpha eo *in* nympha eo, *m1* 8 spirati *in* spiranti, *m1* 8 *sq.* contro uersagum athena 9 uberem 11 exundant 15 sex percussis** (*fu.* in?) adstiter ie 18 tricesimani *in* tricensimani, *m1* 18 *sq.* decimique fortensis 19 c[u]m (*fu.* um) [aelia]no 20 dum hortantem 21 singora fusos persasque 22 *sq.* equestres 25 *om.* turbo agitatim speratis 26 quae

---

4 a *om. BG* 5 *sq.* emergentis qua Euri *AG* emergentisque Euri *Wm2* 6 plana despectat *EAG* 8 controuersa *bG* contrauersa *WB* 9 Gumathenam *EG* Comagenam *Lind.* ubere et *Corn.* 11 exudat *BG* 15 VII (*pro* VI) *Her.*, *distinguens l.* 19 *ante* Fortenses: *19, 2, 14 cf. Cl.* percursis *Wm2BG* adstitere *WBG* 18 *sq.* externa .... et Tricesimani Decimanique ⟨et⟩ Fortenses *Momms.*, *qui nomen unius legionis post* externa *excid. put.* Decimanique *A* 19 Fortenses *AG* Fretenses *Lind.* 20 tum *Wm2G* hortante *Tm2G* 21 a *om. BG* Singara *Tm2AG* Persasque fusos *tr. G* 22 *sq.* equestris *Momms.* 25 turbo *add. G* ⟨uertigo⟩ *Her.* agitat insperatis *G* agminatim i. *B* (superatis *b*) agitatum insperatis *Tm2*

flexo dextrorsus, ut monuerat Antoninus, per Horren et Meiacarire et Charcha, ut transiturus Amidam, cum prope castella Romana uenisset, quorum unum Reman, alterum Busan appellatur, perfugarum indicio didicit, multorum opes illuc translatas seruari, ut in munimentis praecelsis et fidis, additumque est, ibi cum supellectili pretiosa, inueniri feminam pulchram cum filia paruula, Craugasii Nisibeni cuiusdam uxorem, in municipali ordine genere fama potentiaque circumspecti. 359

2. auiditate itaque rapiendi aliena festinans, petit inpetu fidenti castella, unde subita animi consternatione defensores armorum uarietate praestricti, se cunctosque prodidere, qui ad praesidia confugerunt, et digredi iussi, confestim claues optulere portarum, patefactisque aditibus, quicquid ibi congestum erat eruitur, et productae sunt adtonitae metu mulieres, et infantes matribus implicati, graues aerumnas inter initia tenerioris aetatis experti . . . . 3. cumque rex percontando cuiusnam coniux esset, Craugasii conperisset, uim in se metuentem, prope uenire permisit intrepidam, et uisam opertamque ad usque labra ipsa atro uelamine, certiore iam spe mariti recipiendi, et pudoris inuiolati mansuri, benignius confirmauit. audiens enim coniugem miro eius amore flagrare, hoc praemio Nisibenam proditionem mercari se posse arbitrabatur. 4. inuentas tamen alias *quo*que uirgines, Christiano ritu cultui diuino sacratas, custodiri intactas, et religioni seruire solito more, nullo uetante, praecepit, lenitudinem profecto in tempore simulans, ut omnes quos antehac diritate crudelitateque terrebat, sponte sua metu remoto uenirent, exemplis recentibus docti, humanitate eum et moribus iam placidis magnitudinem temperasse fortunae.

3 bus ꝯ 4 monumentis 5 supplectili praetiosa 6 paruola craugas[i] (*fu.* ti) 7 municipiali *lac. 23 litt. post* circumspecti *in fin. pag.* 8 inpertu 9*sq.* praestrinctis *in* praestrictis, *m1* (*om.* se) 10 degre[di] 13 infant[es] interniti tenerioris (rio *add. m2*) 14 *sine lac.* 15 crausagu 16 absque 20 aliasque uirginis 21*sq.* praecipit lenitudine 23 crudelitateque *m1 in* crudalitateque *m2* 24 mori[bus] 25 fortunas. AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM EXPLICIT LIBER . XVIII . INCIPIT LIBER . XVIIII.

1 Antonius *EAG* 4 munimentis *NG* 5 supellectili *EBG* 7 in *om. BG* 8 impetu *EBG* 9*sq.* praestricti s⟨e⟩ *Val.* praestricti *EBG* 10 que *om. AG* digr- *Lind.* degr- *restit. Corn.* 12 sonitu (*pro* metu) *PBG* 13 inter initia *Wm2G* 14 *lac. post* experti *indic. Cl.* quaenam *Erfurdt Langen* 15 Craugasii *G* Caucasi *B* 16 ⟨con⟩fisam *Nov.* ad usque *Gron. pater Btl.* 19 se *ante* proditionem *tr. BG* 20 alias ⟨quo⟩que *Lind.* uirgines *WBG* 21 praecepit *EA* 21*sq.* lenitudinem *EBG* 23 crudelitateque *om. BG* 25 fortunae *EBG*

LIBER XVIIII.

1. *Sapor, dum Amidenses ad deditionem hortatur, a praesidiariis sagittis et tragulis petitur. idem dum tentat Grumbates rex, filius eius interficitur.*
2. *Amida circumsidetur, et intra biduum bis oppugnatur a Persis.*
3. *Vrsicinus noctu obsidentibus superuenire frustra conatur, Sabiniano magistro militum repugnante.*
4. *Pestilentia Amidae orta, intra decimum diem exiguo imbre sedatur. Et de caussis ac generibus pestilentiae.*
5. *Amida hinc circum muros, inde per subterraneos fornices duce transfuga oppugnatur.*
6. *Gallicanarum legionum eruptio, Persis exitiabilis.*
7. *Turres et alia opera urbis muris admouentur; incenduntur a Romanis.*
8. *Amida per celsos aggeres muris proximos temptatur a Persis ac inuaditur. Marcellinus post captam urbem nocte euadit, ac fuga Antiochiam petit.*
9. *Amidae ex ducibus Rom. alii supplicio affecti, alii uincti. Craugasius Nisibenus desiderio uxoris captiuae transfugit ad Persas.*
10. *Plebs Romana inopiam frumenti metuens, seditiones mouet.*
11. *Limigantes Sarmatae, dum simulata petitione pacis deceptum Imperatorem inuadunt, maxima suorum strage reprimuntur.*
12. *Laesae maiestatis multi arcessiti atque damnati.*
13. *Lauricius comes Isaurorum latrocinia compescit.*

---

359 **1.** 1. Hoc miserae nostrorum captiuitatis euentu, rex laetus, successusque opperiens similes, egressus exinde paulatimque incedens, Amidam die tertio uenit. 2. cumque primum aurora fulgeret, uniuersa quae uideri poterant armis stellantibus coruscabant, ac ferreus equitatus campos oppleuit et colles. 3. insidens autem equo, ante alios celsior, ipse praeibat agminibus cunctis, aureum capitis arietini figmentum, interstinctum lapillis, pro diademate gestans, multiplici uertice dignitatum, et gentium diuersarum comitatu sublimis. satisque eum constabat, conloquio tenus defensores moenium temptaturum, aliorsum Antonini consilio festinantem. 4. uerum caeleste numen ut Romanae rei totius aerumnas intra unius regionis concluderet ambitum, adegerat in immensum se extollentem, credentemque quod uiso statim obsessi omnes metu exanimati, supplices uenirent in preces, 5. portis obequita*re* ..... bat, comitante cohorte re-

1 misera 3 que 4 stillantibus 5 collens 9 dignitate *ante* antonini *del. m1 (?)* 10 caleste nomen erumnas intrauimus *m1 in* unius, *m2* (intra *del.*) 11 imensum 12 examinati 13 in *add. m2* praeces obequitabat

1 miserae *BG* misero *E* 3 surgeret *Rm2BG* fugeret *Rm1* 4 stellantibus *Wm2BG* 5 colles *EBG* 9 Antonii *EA* 10 caeleste *HbG* coelestae *B* numen *EG* intra *EG om. RBA* unius *EBG* 11 *sq.* credensque *Haupt* 12 exanimati *EBG* 13 *sq.* obequitare *et* infert *Günther; vs. inter* obequita *et* bat *excid. put. Cl.*

gali, qui dum se prope confidentius inserit, ut etiam uultus eius possit 359
aperte cognosci, sagittis missilibusque ceteris, ob decora petitus insignia, conruisset, ni puluere iaculantium adimente conspectum, parte indumenti tragulae ictu discissa, editurus postea strages innumeras euasisset. 6. hinc quasi in sacrilegos uiolati saeuiens templi, temeratumque tot regum et gentium dominum praedicans, eruendae urbis apparatu nisibus magnis instabat, et orantibus potissimis ducibus, ne profusus in iram a gloriosis descisceret coeptis, leni summatum petitione placatus, postridie quoque super deditione moneri decreuerat defensores.

7. Ideoque cum prima lux aduenisset, rex Chionitarum Grumbates, fidenter *Sapori su*am operam nauaturus, tendebat ad moenia, cum manu promptissima stipatorum, quem ubi uenientem iam telo forte contiguum, contemplator peritissimus aduertisset, contorta ballista, filium eius primae pubis adulescentem, lateri paterno haerentem, thorace cum pectore perforato perfodit, proceritate et decore corporis aequalibus antestantem. 8. cuius occasu in fugam dilapsi populares eius omnes, moxque ne raperetur, ratione iusta regressi, numerosas gentes ad arma clamoribus dissonis concitarunt, quarum concursu ritu grandinis hinc inde conuolantibus telis, atrox committitur pugna. 9. et post interneciua certamina, ad usque finem diei protenta, cum iam noctis esset initium, per aceruos caesorum, et scaturrigines sanguinis, aegre defensum caligine tenebrarum extrahitur corpus, ut apud Troiam quondam, super comite Thessali ducis exanimi, socii Marte acerrimo conflixerunt. 10. quo funere regia maesta, et optimatibus uniuersis cum parente subita clade perculsis, indicto iustitio, iuuenis nobilitate commendabilis et dilectus, ritu nationis propriae lugebatur. itaque ut armari solebat elatus, in amplo quodam suggestu locatur et celso, circaque eum lectuli decem sternuntur, figmenta uehentes hominum

---

3 cor gruisset 4 astragcs 5 temple *in* templi, *m1* quae 6 magnas 7 ni 8 lenis sumatum post tridie 10 *sq.* grambates fidenter ano per amna baturus (b *in* u, *m2*) 11 *sq.* romanu promptissimas 14 thoracae 15 praefudit proceritatem 17 [iu]sta 20 nocti 21 scaturrigenes 22 thesali 23 exanimes aciem arte 26 amari 27 cercaque ꝺ

---

1 quis *Pet.* infert *Günther* 3 corruisset *Wm2BG* 4 strages *EBG* 6 magnis *EBG* 7 ne *Tm2AG* 8 leni summatum *EWm2 Val.* lenissima eorum *G* lenissima cum *B* 10 Grumbates *G* Grambantes *B* 11 ⟨Sapori su⟩am *Cl.* ⟨su⟩am *Eyss. om. BG* operam nauaturus *WBG* manu *EG* Romanis *PB* manus *Tm2* Romanorum manu *A* 12 prontissima *EAG* promptissimis *B* 14 *sq.* forato *Her.* 15 perfodit *G* profudit *NA* prae⟨cipitem⟩ fudit *Nov.* proceritate *WBG* 20 noctis *EBG* 21 scaturigines *EBG* 23 exanimi socii Marte *Pet.* exanime acies Marte *Em2AG* exanimes acie marte *B* 25 proprio *Wagn.* 26 armari *TAG*

359 mortuorum, ita curate pollincta, ut imagines essent corporibus similes iam sepultis, ac per dierum spatium septem, uiri quidem omnes per contubernia et manipulos epulis indulgebant, saltando, et cantando tristia quaedam genera neniarum, regium iuuenem lamentantes. 11. feminae uero miserabili planctu, in primaeuo flore succisam spem gentis, solitis fletibus conclamabant, ut lacrimare cultrices Veneris saepe spectantur, in sollemnibus Adonidis sacris, quod simulacrum aliquod esse frugum adultarum religiones mysticae docent.

2. 1. Post incensum corpus ossaque in argenteam urnam conlecta, quae ad gentem humo mandanda portari statuerat pater, agitata summa consiliorum, placuerat, busto urbis subuersae expiare perempti iuuenis manes; nec enim Grumbates, inulta unici pignoris umbra, ire ultra patiebatur. 2. biduoque ad otium dato, ac missis abunde qui pacis modo patentes agros pingues cultosque uastarent, quinquies ordine multiplicato scutorum, cingitur ciuitas, ac tertiae principio lucis, corusci globi turmarum impleuerunt cuncta quae prospectus humanus potuit undique contueri, et sorte loca diuisa, clementi gradu incedentes ordines occuparunt. 3. Persae omnes murorum ambitus obsidebant; pars quae orientem spectabat, Chionitis euenit, qua funestus nobis ceciderat adulescens, †Cuius meridiano lateri sunt destinati, tractum seruabant septentrionis Albani, occidentali portae oppositi sunt Segestani, acerrimi omnium bellatores, cum quibus elata in arduum specie, elephantorum agmina rugosis horrenda corporibus, leniter incedebant, armatis onusta, ultra omnem diritatem taetri spectaculi formidanda, ut retulimus saepe.

4. Cernentes populos tam indimensos, ad orbis Romani incendium diu quaesitos, in nostrum conuersos exitium, salutis rata desperatione,

---

1 pollinetautemagines 3 [can]tando (*fu.* sal) tristitia 4 lamentates 7 phrygum 9 corpus *ex* coruus contecta 11 iuuenis *ex* iuueneis 12 grumba *m1 in* grumbatis, *m2* inuita 17 incidentis ordinis 18 omnes murorum omnes ambitus que omnem (omnem *del. m1*) orientem [ex]spectabat (ex *m2 ex* a, *m1*) 19 quae cuius *add. post* adulescens *m2 in lac. 5 litt.* 20*sq.* occidentalis 23 incidebant armati 24 tetri 25 orbis *m1 in* urbis, *m2* 26 disperatione

---

1 pollincta *EG* polita *B* ut *EA* ut et *bG* et ut *B* imagines *EBG* 3 tristia *EBG* 4 lamentantes *EBG* 6 Venereae *BG* 7 Adonidi *Btl.* frugum *G* 9 conlecta *C. F. W M.* coniecta *Val.* 11 *an* expiari *? Cl.* 12 Grumbates *G* Grambates *B* inulta *AG* 17 incedentes ordines *AG* 18 omnes murorum ambitus *EBG* murorum omnes ambitus *Kiessl.* spectabat *EG* expectabat *WB* aspectabat *A* 19 cuius *RB* Vertae *G* Chuni *Hadr. Val.* *an* Colchi *? Cl.* ⟨Hyr⟩cani *Nov.* 20*sq.* occidentali *EBG* 23 incedebant *EBG* armatis *EbG* 25 orbis *EG* urbis *B* 26 desperatione *WBG*

gloriosos uitae exitus deinde curabamus, iamque omnibus nobis optatos. 359 5. a sole itaque orto usque diei ultimum, acies immobiles stabant, ut fixae nullo uariato uestigio, nec sonitu uel equorum audito hinnitu, eademque figura digressi qua uenerant, cibo recreati et somno, cum superesset exiguum noctis, aeneatorum clangore ductante, urbem ut mox casuram terribili corona cinxerunt. 6. uixque ubi Grumbates hastam infectam sanguine ritu patrio nostrique more coniecerat fetialis, armis exercitus concrepans, inuolat muros, confestimque lacrimabilis belli turbo crudescit, rapido turmarum processu, in procinctum alacritate omni tendentium, et contra acri intentaque occursatione nostrorum.

7. Proinde diffractis capitibus, multos hostium scorpionum iactu moles saxeae colliserunt, alii traiecti sagittis, pars confixi tragulis humum corporibus obstruebant, uulnerati alii socios fuga praecipiti repetebant. 8. nec minores in ciuitate luctus aut mortes, sagittarum creberrima nube auras spissa multitudine obumbrante, tormentorumque machinis, quae direpta Singara possiderant Persae, uulnera inferentibus plura. 9. namque uiribus collectis propugnatores, omissa uicissim certamina rep*et*entes, in maximo defende*ndi* ardore saucii perniciose cadebant, aut laniati uoluendo, stantes proxime subuertebant, aut certe spicula membris infixa, uiuentes adhuc uellendi peritos quaeritabant. 10. ita strages stragibus inplicatas, et ad extremum usque diei productas, ne uespertinae quidem hebetauerant tenebrae, ea re quod obstinatione utrimque magna decernebatur. 11. agitatis itaque sub onere armorum uigiliis, resultabant altrinsecus exortis clamoribus colles, nostris uirtutes Constanti Caesaris ex-

---

1 curbamus 2 immobilis 6 grummates *in* grumbates, *m1* 7 *hic scriba multo neglegentior opus ingreditur* 8 concrepans (ns *ex* m, *m1*) inuolanti (n *alt. del. m2*) -que *add. m2* lacrim[a]**bilis (a *alt. m2; fu.* a(?)ba) bellitur ba 9 turemarium [pro]cessu (pro *cpd. ex* quod *cpd., m1*) a[l]critate (*fu.* b) 11 scrorpionum (o *alt. add. m2*) [mo]les 12 alia traguli[s] 13 obstrebant ♂ [socios] 14 ciuitate* (*fu.* m) 15 machi[ni]s (*fu.* m) 16 *sq.* n[amque] 17 propugnatoris omissa (m *ex* s, *m1*) repentes (n *m2 ex* c, *m1*) 18 defende ardo*re (a *m2 ex* o) pernitiose aut *add. m2* 19 *aut (*fu.* a) spila ♂ 20 [uel]lendi strage 22 habitauerant ♂ ostinatione ♂ 24 nostri

---

1 curabamus *EG* turbamus *B* tuebamur *Btl.* 2 immobiles *HBG* 2 *sq.* et fixae *Corn.* 6 moxque *Btl.* Grumbates *EG* Grambates *B* 8 inuolat *Eyss.* inuolat in *BG* inuolant in *E* turbo *Val.* 9 turmarum *BA* turmalium *G* alacritate *EBG* 11 scorpionum *EBG* 12 alii *WBG* 13 obsternebant *G* uulneratis *Kiessl.* 16 direpta Singara *Em2 Lind.* direpta in Singara *G* direptas in Gaza *B* (Gara *b*) 17 propugnatores *EG* propugnator *B* repetentes *EG* repetens *B* 18 defendendi *EBG* 20 uehentes *Madv.* strages *WBG* 21 implicitas *BG* diem *BG* 24 nostris *Wm2AG*

359 tollentibus, ut domini rerum et mundi, Persis Saporem s a a n s a a n appellantibus et p i r o s e n, quod r e x r e g i b u s i m p e r a n s, et b e l l o r u m u i c t o r interpretatur.

12. Ac priusquam lux occiperet†, signo per lituos dato, ad feruorem similium proeliorum excitae undique inaestimabiles copiae in modum alituum ferebantur, unde longe et late prospici poterat, campis et conuallibus nihil praeter arma micantia ferarum gentium demonstrantibus. 13. moxque clamore sublato, cunctis temere prorumpentibus, telorum uis ingens uolabat e muris, utque opinari dabatur, nulla frustra mittebantur inter hominum cadentia densitatem. tot enim nos circumstantibus malis, non obtinendae causa salutis, (ut dixi,) set fortiter moriendi studio flagrabamus, et a diei principio ad usque lucem obscuram, neutrubi proelio inclinato, ferocius quam consultius pugnabatur. exurgebant enim terrentium *pauentium*que clamores, ut prae alacritate consistere sine uulnere uix quisquam possit. 14. tandemque nox finem caedibus fecit, et satias aerumnarum indutias partibus dederat longiores. ubi enim quiescendi nobis tempus est datum, exiguas quae supererant uires, continuus cum insomnia labor absumpsit, sanguine et pallente expirantium facie perterrente, quibus ne suprema quidem humandi solacia tribui sinebant angustiae spatiorum, intra ciuitatis ambitum non nimium amplae, legionibus septem, et promiscua aduenarum ciuiumque sexus utriusque plebe, et militibus aliis paucis, ad usque numerum milium *centum* uiginti cunctis inclusis. 15. medebatur ergo suis quisque uulneribus pro possibilitate uel curantium

---

1 omni persissa porensa ansa an 3 interpraetatur 4 fertiorum *in* fertiorem, *m1* 6 alitum *in* alituum, *m1?* a lat*e (*fu.* a) 7 preter 8 [m]oxque (*fu.* un) demere delorum 9 opi*nari (*fu.* a) 10 [tot enim nos] circuminstantibus (in *del. m1*) 11 dixi*set (*fu.* s) 12 prae**lio 13 *sq.* exurebant enim terrentiumque clamores 14 pre uulne ♂ 15 satis ♂ 16 inducias 17 exigu*as (*fu.* t) supe**rant (*fu.* re) 18 sanguine et [b]a[l]syriis (*uide ad 18, 6, 20*) ---membris et quidam (*18, 6, 22*) pallente fac[i]*e (i *ex* e; *fu.* a) 19 dequibus subpraema solatia 20 mimium 21 et *add. m2* aduarum ♂ sextus 22 centum *om.* concitis

---

1 domini *Wm2G* omnium *B* et Achemenem (*pro* saansaan) *BG* 2 Artaxersen (*pro* pirosen) *BG* (-xen *bG*) rex *om. BG* 4 lux ⟨V⟩ (= quinta) *Her.* feruorem *Tm2G* fortiorem *B* alitum *G* alituum *B* ac *E* et *WBG* 8 temere *Tm2BG* de more *NBtl.* telorum *EBG* 11 dixi sed *EAG* dicitur sed *B* 13 exurgebant *BG* exurebant *def. Val. Schneider* 13 *sq.* terrentium ⟨pauentium⟩que (*cf. Liv. 22, 5, 4*) *Her.* ⟨ruentium⟩ ferientiumque *Val.* terrentium ⟨undi⟩que *Schneider* 15 quisquam uix *tr. BG* -que *om. BG* satias *EA* satis *BG* 17 supererant *EAG* 19 quibus *AG* 20 nimium *EBG* 21 sexus *EBG* 22 milium ⟨centum⟩ *Cl.* cunctis *Eyss.* quinque *Momms.*

copia, cum quidam grauiter saucii, cruore exhausto, spiritus reluctantes efflarent, alii confossi mucronibus, †prostrati curam, animis in uentum solutis, proiciebantur extincti, aliquorum foratis undique membris mederi periti uetabant, ne offensionibus cassis animae uexarentur adflictae, non nulli uel*lendis* sagittis in ancipiti curatione grauiora morte supplicia perferebant. 359

3. 1. Dum apud Amidam hac partium destinatione pugnatur, Vrsicinus maerens quod ex alterius pendebat arbitrio, auctoritatis tunc in regendo milite potioris, Sabinianum etiam tum sepulchris haerentem, crebro monebat, ut compositis uelitaribus cunctis, per imos pedes montium occultis itineribus properarent, quo leuium armorum auxilio, *si*qua fors iuuisset, stationibus interceptis, nocturnas hostium adgrederentur excubias, quae ingenti circumitu uallauerant muros, aut lacessitionibus crebris occuparent obsidioni fortiter adhaerentes. 2. quibus Sabinianus renitebatur ut noxiis, palam quidem litteras imperiales praetendens, intacto ubique milite, quicquid geri potuisset impleri debere aperte iubentes, clam uero corde altissimo retinens, saepe in comitatu sibi mandatum, ut amplam omnem adipiscendae laudis decessori suo ardenti studio gloriae circumcideret, etiam ex re publica processuram. 3. adeo uel cum exitio prouinciarum festinabatur, ne bellicosus homo memorabilis alicuius facinoris auctor nuntiaretur aut socius. ideoque his attonitus malis, exploratores ad nos saepe mittendo, licet ob custodias artas nullus facile oppidum poterat introire, et utilia agitando complura, nihil proficiens uisebatur, ut leo magnitudine corporis et toruitate terribilis, inclusos intra retia catulos periculo ereptum ire non audens, unguibus ademptis et dentibus.

---

1 quidem re[l]uctantes (*fu.* d) 2 confussi ♂ 3 sol[i]tis (i *ex* u) 5 nulli (n *del. m3?*) uel 8 marens 9 rigendo *m1 in* regendo, *m3* etiam tu 11 qua* (*fu.* m) 13 iungenti uallauerunt ♂ 14 fortite[r] adherentes 15 aut ut *ante* literas *del. m1* 17 retinentes 18 adpiscendae 19 exicio 20 ne *m1 in* ni, *m2* 21 ti *in* nuntiaretur *add. m2* 23 pro *(cpd.) in* proficiens *ex* s, *m1* 24 magnitudinu ♂ torbitate 25 periculos anguinibus adeptis et tentibus

---

1 quidam *EBG* 2 prostrati *BG* p. in ora *Hermann* prostratique iam *Haupt* frustrati curam *Pet.* pro spati paenuria *Momms.* postlati cura *Her.* prostratique humi *Cl. (cf. 17, 8, 5; 22, 1, 2)* intentam *Pet.* 3 solutis *EBG* 4 *sq.* nonnulli *EBG* 5 uellendis *A* uulsis *G* 8 merens *EBG* 9 regendo *EBG* potiorem *BG* tum *EBG* 11 siqua *G* quam *B* 13 ingenti *EBG* circuitu *BG* uallauerant *EBG* 15 ut *Wm2BG* 17 retinens *AG* renitens *B* 18 ansam *G* adipiscendae *EBG* 20 destinabatur *Btl.* ne *EAG* ni *WB* 25 periculo *WBG* unguibus *EG* sanguinibus *PB* ademptis *Wm2BG* dentibus *EG* parentibus *B*

359 **4.** 1. Sed in ciuitate, ubi sparsorum per uias cadauerum multitudo humandi officia superaret, pestilentia tot malis accessit, uerminantium corporum lue tabifica, uaporatis aestibus uarioque plebis languore nutrita. quae genera morborum unde oriri solent breuiter explicabo.

2. Nimietatem frigoris aut caloris, uel umoris aut siccitatis, pestilentias gignere philosophi et illustres medici tradiderunt. unde accolentes loca palustria uel umecta, tusses et oculares casus et similia perferunt, contra confines caloribus, tepore febrium arescunt. sed quanto ignis materies ceteris est efficacior, tanto ad perimendum celerior siccitas. 3. hinc cum decennali bello Graecia desudaret, ne peregrinus poenas dissociati regalis matrimonii lucraretur, huius modi grassante pernicie, telis Apollinis periere conplures, (qui sol aestimatur.) 4. atque ut Thucydides exponit, clades illa quae in Peloponnesiaci belli principiis, Athenienses acerbo genere morbi uexauit, ab usque feruenti Aethiopiae plaga paulatim proserpens, Atticam occupauit. 5. aliis placet, auras (ut solent) aqua*sque* uitiatas faetore cadauerum, uel similibus, salubritatis uiolare maximam partem, uel certe aeris permutationem subitam aegritudines parere leuiores. 6. adfirmant etiam aliqui, terrarum halitu densiore crassatum aera, emittendis corporis spiraminibus resistentem, necare non nullos, qua causa animalia praeter homines cetera iugiter prona, Homero auctore, et experimentis deinceps multis, cum talis incesserit labes, ante nouimus interire. 7. et prima species luis p a n d e m o s appellatur, quae efficit in aridioribus locis agentes, caloribus crebris interpellari, secunda

2 su*peraret (*fu.* p) mali[s] uer *in* uerminantium *add. m2* 3 uapo[ratis] 4 que preuiter 5 nimiaetatem 6 illustris accollentes 7 p[al]ustria (*fu.* la) umectatus sese ioculares ***similia (*fu.* mi) 8 tempore **febrium (*fu.* fe) arescentes quando 9 est] et primendum s[iccitas] 10 graetia 11 motrimonii ♂ pernitiae 12 sola 13 pelopones iaci 14 ferenti 15 aures 16 aqua *m1 in* aquas, *m3* simi[l]ibus (*fu.* b) ui[o]lare (*fu.* b) 17 maximum (♂) patem (♂) r *in* aegritudines *add. m2* 18 terarum ♂ densione ♂ 19 emit dendis *in* emittendis 20 s *in* nullos *add. m2* omero (h *add. m3*) 21 primentis *m1 in* exprimentis, *m2* [t]alis (*fu.* d) an ♂ 22 paudemus *m1 in* pandemus, *m2* que 23 *sq.* secunde pidaemos (o *m2 ex* u, *m1*)

2 superarat *Momms.* 5 aut-uel-uel *BG* 7 humecta tusses et oculares *Lind.* humecta tusses ioculares *G* humectata est iocularis *B* humecta tusses oculares *Wm2* 8 tepore *G* arescunt *G post* arescentes *lac. ind. Nov.*, aresc⟨unt frequ⟩entes *Her.* (*cf.* 23 cal. cr. int.) quanto *Hm2BG* 9 est *Wm2A om. EBG* perimendum *BG* 11 grassata *AG* 12 sol *BG* 14 feruenti *EA om. WBG* 15 *sq.* auras *Wm2BG an* auris . . solet ⟨et⟩aqua uitiata . . uiolari ? *Cl.* 16 aquasque *Wm2Val.* aquae *G* aqua *B* 20 terrae (*pro* cetera) *Momms.* 21 experimentis *BG* 23 secunda *EBG*

epidemos, quae tempore ingruens, acies hebetat luminum, et concitat 359
periculosos umores, tertia loemodes, quae itidem temporaria est, sed uolucri uelocitate letabilis.

8. Hac exitiali peste quassatis, paucis intemperantia aestu*um* consumptis, quos multitudo augebat, tandem nocte quae diem consecuta est decimum, exiguis imbribus disiecto concreto spiritu et crassato, sospitas retenta est corporum firma.

5. 1. Verum inter haec inquies Persa uineis ciuitatem pluteis*que* circumdabat, et erigi aggeres coepti, turresque fabricabantur, frontibus ferratis excelsae, quarum fastigiis ballistae locatae sunt singulae, ut a propugnaculis propellerent defensores, leuia tamen per funditores et sagittarios proelia ne puncto quidem bre*ui* cessabant. 2. erant nobiscum duae legiones Magnentia*cae* recens e Galliis ductae, (ut praediximus) uirorum fortium et pernicium, ad planarios conflictus aptorum, ad eas uero belli artes quibus stringebamur non modo inhabiles, sed contra nimii turbatores, qui cum neque in machinis neque in operum constructione iuuarent, aliqu*oti*ens sto*li*dius erumpentes, dimicantesque fidentissime minuto numero reuertebant, tantum proficientes, quantum in publico (ut aiunt) incendio, aqua unius hominis manu adgesta. 3. postremo obseratis portis

---

1 epidemus quo h*ebetat (*fu.* a) 2 sumores 3 laetabilis 4 haec quassati intemperanti (n *alt. add. m2*) aestu 5 tandem (d *m2 ex* t, *m1*) 6 di[si]ectos (isi *m2;* i *alt. fu.* d) crassato (o *ex* u, *m1*) 8 bineis (uineis *m3*) pluteis 9 regi coepit fra bricabantur (a *tert. m2 pro* u, *m1*) 10 ferratis (t *ex* d) [q]uarum (*fu.* s) ballista locuta *m1 in* locata, *m3* 11 leui 12 sagittaros (o *ex* u) bre caessabant 13 longione magnentia recessae tuctae 14 plamarios et deas 15 pelli inabiles nimi 16 nequem opeerum 17 aliquem studius dmit cantesque fidendissimae 19 incendia quae

---

1 epidemos *TN* epidemus *G* quae *Val.* aciem *BG* 2 tumores *Wagn.* humores *EBG* 3 letalis *Btl.* 4 hac *EBG* quassatis *Dederichs Pet.* grassante *Corn.* intemperanti⟨a⟩ aestu⟨um⟩ *Her.* intemperati⟨s⟩ aest⟨ib⟩u⟨s⟩ *Kiessl.* 5 angebat *G* 6 disiecto *Em2AG* crassato *WBG* 8 uineis *HT Btl. Kiessl.* uimineis *NAG* (Sa)bineus *B* pluteis⟨que⟩ *Btl. Kiessl.* ⟨et⟩ pluteis *Pet. Momms.* 9 erigi *TAG* coepti *Wm2AG* fabricabantur *EBG* 10 ferratis *WBG* ⟨in⟩ fast. *C. F. W. M.* ballistae *WBG* locatae *WBG* · singulis *BG* a *om. BG* 11 leuia *EmBG* 12 breui *N Lind. om. RBG* cessabant *WBG* 13 legiones *EbG* longiones *B* Magnentiacae *Val.* Magnentiae *G* Magnesiae *B* recens e *G* receptae *B* Gallis *G* ductae *G* tutae *HB* 14 palmarios *Wm2B* planarios *G* statarios *Btl.* ad *Em3AG* et *B* 15 belli *Em2BG* nimii *PBG* 16 neque in *ELind.* neque *Wm2BG* operum *EBG* 17 aliqu⟨oti⟩ens *Cl.* stolidius *G* studiis *EB* stationibus *A* studios⟨e⟩ *Btl. Pet.* dimicantesque *EBG* 19 incendio *EBG* aqua *AG*

359 precantibusque tribunis, egredi nequeuntes, frendebant ut bestiae. uerum secutis diebus efficacia eorum eminuit, (ut docebimus.)

4. In summoto loco partis meridianae murorum, quae despectat fluuium Tigrin, turris fuit in sublimitatem exsurgens, sub qua hiabant rupes abscisae, ut despici sine uer*ti*gine horrenda non posset, unde cauatis fornicibus subterraneis, per radices montis scalae ad usque ciuitatis ducebant planitiem, quo ex amnis alueo haurirentur aquae furtim, ut in omnibus per eas regiones munimentis quae contingunt flumina uidimus, fabre politae. 5. per has tenebras ob derupta neglectas, oppidano transfuga quodam ductante, qui ad diuersam partem desciuerat, septuaginta sagittarii Persae ex agmine regio arte fiduciaque praestantes, silentio summoti loci defensi, subito singuli noctis medio ad contignationem turris tertiam ascenderunt, ibique occultati, mane sago punici coloris elato, quod erat subeundae indicium pugnae, cum ex omni parte circumueniri urbem suis copiis inundantibus aduertissent, exinanitis proiectisque ante pedes faretris, clamoris ululabilis incendio tela summa peritia dispergebant. moxque acies omnes densae petebant multo infestius quam antea ciuitatem. 6. *inter* incertos nos et ancipites, quibus occurri deberet, instantibus supra, an multitudini transcensu scalarum iam propugnacula ipsa prensanti, diuiditur opera, et translatae leuiores quinque ballistae, contra turrim locantur, quae ocius lignea tela fundentes, non numquam et binos forabant, e quibus pars grauiter uulnerati ruebant,

---

1 praecantibusque 2 efficatia 3 sammoto meridia*nae (*fu.* e) 5 uercine possent 5*sq.* uacati 6 terraneis ꝺ montes cale *m1 in* scale ad, *m2* 7 examinis aurirentur ꝺ 7*sq.* furti[m ut in omni]bus 9 fabr*e (*fu.* a) polit[a] terupta 9*sq.* transga ꝺ 10 disciuerat 11 quae prestantes 12 subite 12*sq.* contingnatio nemtur ris 13 ubique elatos 14 subeunde circumuenire ꝺ 15 ex[in]anitis (in *m2 ex* m) 16 [fh]aretris (fh *m2; fu.* st, *m1*) 16*sq.* pergebant ꝺ 17 tensae tepebant [in]festius (*fu.* m) 18 *om.* inter antecipites *in* ancipites *m1* occurrere *in* occurri, *m1* 19 mulmultitudini transcensus alarum iam (iam *add. m2*) 20 diuitur ꝺ translate 21 otius 22 numquam *binos (*fu.* a)

---

1 praeca⟨ue⟩ntibusque *Reinesius* uetantibusque *Btl. Corn.* pro⟨hi⟩bentibusque *Momms.* 3 summoto *G* 5 uertigine *EAG* uerrigine *B* posset *Wm2 C. F. W. M.* 5*sq.* cauatis *NG* uacantes *B* 6 montis *Wm2BG* 7 ex amnis *EAG* 9 affabre *bG* a fabre *B* politae *G* dirupta *G* rupes *B* 10 desciuerat *EbG* desiuerat *B* 12 subito *Wm2BG* nocte media *BG* 12*sq.* contignationem turris *EBG* 13 ibique *EBG* punic⟨e⟩i *Lind.* elato *Wm2B* 16 clamosis ululatibus *BG* incenti⟨u⟩o *Corn.* incentu *Momms.* 17 densae petebant *G* tensae terrebant *B* 18 inter *add. G* 19 transcensu scalarum *Wm2G* 22 et binos *Her.* (*cf. 17, 12, 3*)

alii machinarum metu stridentium praecipites acti, laniatis corporibus 359 **interibant. 7. quibus hac celeritate confectis, relatisque ad loca sueta tormentis, paulo securius moenia omnium concursu defendebantur. 8. et quoniam augebat iras militum scelestum facinus perfugae, quasi decurrentes in planum, ita iaculantes diuersa missilia lacertis fortibus incumbebant, ut uergente in meridiem die, gentes acri repulsa disiectae, lacrimantes complurium mortes, tentoria repeterent uulnerum metu.**

6. 1. Adspirauit auram quandam salutis fortuna, innoxio die cum hostili clade emenso, cuius reliquo tempore ad quietem reficiendis corporibus dato, posterae lucis initio ex arce innumeram cernimus plebem, quae Ziata capto castello, ad hosticum ducebatur, quem in locum ut capacissimum et munitum, — spatio quippe decem stadiorum ambitur, — promiscua confugerat multitudo. 2. nam etiam alia munimenta isdem diebus rapta sunt et incensa, unde hominum milia extracta complura, seruituri sequebantur, inter quos multi senecta infirmi, et mulieres iam grandaeuae, cum ex uariis deficerent causis, itineris longinquitate offensae, abiecta uiuendi cupiditate, suris uel suffraginibus relinquebantur exectis.

3. Has miserabiles turmas Galli milites contuentes, rationabili quidem sed intempestiuo motu, conferendae cum hostibus manus copiam sibi dari poscebant, mortem tribunis uetantibus, primisque ordinibus minitantes, si deinceps prohiberent. 4. utque dentatae in caueis bestiae, taetro paedore acerbius efferatae, euadendi spe repagulis uersabi*li*bus inliduntur, ita gladiis portas caedebant, quas supra diximus obseratas, admodum

---

1 precipites ƺ laniati ƺ 3 moenia* omnia (*fu.* m) concur ƺ 4 cu*ras (*fu.* m) 5 implanum misilia licertis ƺ 6 uergentem (gen *add. m2*) meridiem degentes repulsa* disiecta (*fu.* e) 7 cum plurimum mortis ƺ tentori ƺ uulnerum *ante* acri (6) 8 innoxia 9 host[i]li (i *ex* u) [re]fi*ciendis (r *m2*) 10 postera 11 *ducebatur adquem in 12 spacio promisquam 15 milites ƺ grand*euae (*fu.* a) 16 offensa 17 execta *m1 in* exectis, *m2* 19 intemperatiuo 20 primique ƺ 21 [sidein]-ceps tentate 21 *sq.* [tae]tro poedore 22 offeratae euadendis perre pagulis uersabibus (b *alt. ex* li) 23 cedebant

---

3 omnium *G* 4 iras *Günther* 6 uergente in *Gdt.* Vertae in *G* d⟨i⟩e gentes *Gdt.* disiectae *Gdt.* disiecti *G* disiectabant *B* 7 complurium *G* uulnerum *ante* metu *colloc. Cl.* 8 innoxio *G* 10 posterae *BG* 11 quem in locum *Eyss.* ad quem locum *HG* ad quem in locum *B* ad quem ut in locum *A* 12 promiscua *EBG* 13 capta *AG* 14 seruituti *G* 16 offensae *EBG* 19 intempestiuo *EAG* conserendae *BG* 21 utque dentatae *G* utque tentatae *def. Val.* ut retentatae *Btl.* 22 efferatae *EbG* spe repagulis uersabilibus *WBG* (-tilibus *b*) 23 caedebant *HBG*

359 anxii, ne urbe excisa, ipsi quoque sine ullo specioso facinore deleantur, aut exuta periculis, nihil egisse operae pretium pro magnanimitate Gallica memorentur, licet antea saepe egressi, structoresque aggerum confossis quibusdam impedire conati, paria pertulerunt.

5. Inopes nos consilii, et quid opponi deberet saeuientibus ambigentes, id potissimum aegre isdem adsentientibus, tandem elegimus, ut quoniam ultra ferri non poterant, paulisper morati, custodias adgredi permitterentur hostiles, quae non procul erant a coniectu locatae telorum, ut eis perruptis, pergerent prorsus. apparebat enim eos (si inpetrassent,) strages maximas edituros. 6. quae dum parantur, per uaria certaminum genera defensabantur acriter muri, laboribus et uigiliis, et tormentis, ad emittenda undique saxa telaque dispositis. duo tamen aggeres celsi, Persarum peditum manu, e regi*one* et ex pugnaculo ciuitatis, struebantur operibus lentis, contra quos nostrorum quoque impensiore cura moles excitabantur altissimae, fastigio aduersae celsitudinis aequatae, propugnatorum uel nimia pondera duraturae.

7. Inter haec Galli morarum *im*patientes, securibus gladiisque succincti, patefacta sunt egressi postica, obseruata nocte squalida et inluni, orantes caeleste praesidium, ut propitium adesset et libens. atque ipsum spiritum reprimentes, cum prope uenissent, conferti ualido cursu, quibusdam stationariis interfectis, exteriores castrorum uigiles (ut in nullo tali metu) sopitos obtruncare et superuenire ipsi regiae (si

---

1 urbi ♂ debeantur 2 legisse praetium 3 liet ante ea* (*fu.* s) gressi str[u]ctoresque *m2 ex* tractoresque, *m1* 4 confusis 5 consil[ii]* [se]*[ui]entibus 5*sq.* ambientes (b *ex* u) 6 egre [is]dem tandem (d *m2 ex* t, *m1*) 7 quō costodias 8 locate* (*fu.* t) 9 apperebat ♂ 9*sq.* si inpe*trassent (si *add. m2; * fu.* r) 10 s *pr. in* strages *add. m2* maxim[a]*sedituros 12 emitenda quae (a *add. m2*) dis *in* dispositis *add. m2* 12 tame aggeris 13 per*sarum (*fu.* e) t *in* peditum *add. m2* erecti et expugnatio ciuitatis struebatur 14 [quoque — 15 aequatae] *add. m2* 15 celsitudines ♂ 16 dura[t]urae (*fu.* d) 17 pacientes 18 patefati ♂ noctes qua*lida 19 interluni caelestae ut *ad. m2* t *in* adesset *add. m2* 22 metu *ex* me, *m1* obstruccatis *m1 in* obstrunccatis, *m2* ipse

---

1 deleantur *EAG* 2 exempta *Btl. C. F. W. M.* egisse *EBG* 3 antea *EBG* egressi *NBG* 4 confossis *Lind.* confusis *G* confisi *B* 5*sq.* ambigentes *EBG* 7 quoniam *G* quō *FZP* quo *WHT* quia *E* quomodo *DRBA* custodias *EBG* 9*sq.* si intrassent *Momms.* 12 tamen aggeres *Wm2BG* 12*sqq.* dispositis: et expugnatio (13) — struebatur operibus lentis: duo tamen agg. celsi — erecti, contra quos *etc.: sic tr. Eyss. Gdt.* 13*sq.* e regi⟨one⟩ et ex pugnaculo ciuitatis *Her.* strueba⟨n⟩tur *Cl.* 17 impatientes *WBG* 19 inluni *edd. ante Lind., Corn.* 22 obtruncare et (*uel* obtruncant. his ⟨perpetratis⟩) *Her.* obtruncantes *Tm2G* obtruncarunt *B* ipsi *EBG*

prosperior iuuisset euentus,) occulte meditabantur. 8. uerum audito 359
licet leui reptantium sonitu, gemituque caesorum, discusso somno excitatis multis et ad arma pro se quoque clamitante, steterunt milites uestigiis fixis, progredi ultra non ausi; nec enim cautum deinde *uidebatur*, expergefactis quos petebant insidiae, in apertum properare discrimen, cum iam undique frendentium cateruae Persarum in proelia uenirent accensae. 9. contra Galli corporum robore, audaciaque quoad poterant inconcussi, gladiis secantes aduersos, parte suorum strata uel sagittarum undique uolantium crebritate confixa, cum unum in locum totam periculi molem conuersam, et *con*currentium hostium agmina aduertissent, nullo terga uertente, euadere festinabant, et uelut repedantes sub modulis, sensim extra uallum protrusi, cum manipulos confertius inuadentes, sustinere non possent, tubarum perciti clangore castrensium, discedebant. 10. et resultantibus e ciuitate lituis multis, portae panduntur, recepturae nostros si peruenire illuc usque ualuissent, tormentorumque machinae stridebant sine iaculatione ulla telorum, ut stationibus praesidentes, post interemptos socios pone agerentur ignari, urbis oppositi moenibus †nudarent mimperta uiri fortes susciperentur innoxii. 11. hacque arte Galli portam prope confinia lucis introiere minuto, numero quidam perniciose, pars leuiter uulnerati, quadringentis ea nocte desideratis, qui non Rhesum nec cubitantes pro muris Iliacis Thracas, sed Persarum

---

1 prosperioribus isset occulta 2 liet (♂) reue temp dentium discussus omne 3 clamitantes 3 *sq.* uesti[giis] fixis (giis fixis *add. m2*) 4 uidebatur *om.* 7 rubore 8 inconcussis aduersas partes quorum 9 u*num (*fu.* i) 10 mole currentium [hostium] agminum 11 [ue]lut repedantes (d *ex* t, *m1*) modolis ♂ 12 manipolos 13 tu*barum (*fu.* r) disce*debant (*fu.* n) 14 [et — 15 nostros] *add. m2* panduntur******* (*in fin. vs.*) 15 illud 15 *sq.* machinae*strindebant (a *in* ae, *m2;* * *fu.* e) siue 17 *sq.* nudarent miȝperta 18 immoxii 19 introire 19 *sq.* pernitiosae 20 leuitur 21 resumunt

---

1 iuuisset *Val.* illuxisset *G* isset *EB* tribuisset *Pet.* occulte *EBG* 2 licet *om. BG* leni *C.F.W.M.* leui reptantium *Haupt* ruentium *Wm2G* lixarum r. *B* breui(!) tendentium *Val.* leui t. *Gron. in textu* leuiter p⟨roce⟩dentium *Hertz* pedetemptim ⟨eun⟩tium *Corn.* leuiter t. *Her.* discusso somno *EWm2G* discussi omnes *B* 3 clamitante *EG* 4 ⟨uidebatur⟩ *Cl.* 8 inconcussi *Lind.* aduersos, parte suorum *G* 9 unum *EBG* 10 molem *EBG* ⟨con⟩currentium *Btl.* (*iam b*) agmina *Tm2AG; om. B* 15 illuc *EBG* 16 stridebant sine *WBG* recedentes *Gdt.* 17 non *Gdt.* ⟨quae⟩ pone *Her. et Nov.* *an* ignaui? *Cl.* ubi apposita *Gdt.* (a. *iam Val.*) 17 *sq.* menibus nudatis ut uiri *BG* urbis oppositi moenibus occuparentur; ita portas *Btl.* moenia suspicarentur et in portas uiri *Gdt.* nuda⟨tis secr⟩etim, porta *Cl.* 18 innoxii *EBG* 19 introiere *EBG* 20 leuiter *WBG* 21 Rhesum *NAG*

359 regem armatorum centum milibus circumsaeptum, ni obstitisset uiolentior casus, in ipsis tentoriis obtruncarant. 12. horum campiductoribus, ut fortium factorum antesignanis, post ciuitatis excidium, armatas statuas apud Edessam in regione celebri locari iusserat imperator, quae ad praesens seruantur intactae.

13. Retectis sequenti luce funeribus, cum inter caesorum cadauera optimates inuenirentur, et satrapae, clamoresque dissoni fortunam aliam alibi cum lacrimis indicabant, luctus ubique et indignatio regum audiebatur, arbitrantium per stationes muris obiectas, inrupisse Romanos: indutiisque ob haec tridui datis adsensu communi, nos quoque spatium ad respirandum accepimus.

7. 1. Perculsae deinde nouitate rei efferataeque gentes, omissa omni cunctatione, operibus (quoniam uis minime procedebat,) decernere iam censebant, et concito extremo belli ardore, omnes oppetere gloriose iam properabant, aut ruina urbis animis litasse caesorum.

2. Iamque apparatu cunctorum alacritate perfecto, exsiliente lucifero, operum uariae species cum turribus ferratis admouebantur, quorum in uerticibus celsis aptatae ballistae propugnatores agitantes humilius disiectabant. 3. et albescente iam die, ferrea munimenta membrorum caelum omne subtexunt, densetaeque acies non inordinatim ut antea, sed tubarum sonitu leni ductante, nullis procursantibus incedebant, machinarum operti tegminibus, cratesque uimineas praetendentes. 4. cumque propinquantes ad coniectum uenere telorum, oppositis scutis, Persae pedites sagittas tormentis excussas e muris aegrius euitantes, laxarunt aciem †, nullo paene iaculi genere in uanum cadente: etiam catafracti hebetati et cedentes animos auxere nostrorum. 5. tamen quia hostiles ballistae ferratis

---

1 circumseptum 2 tempori ♂ campiductoribus (d *ex* t, *m2*) 3 ciuitat[is] (is *m2; fu.* em) 4 aedessam 5 presens seruatur 6 retectisse (t *alt. ex* d) quenti 9 *sq.* indutiisque (ii *ex* u) 13 quō 14 cessabant gloriosae 15 litass*e (*fu.* a) caerum ♂ 16 exsili*ente (*fu.* a) 17 u[a]riae 18 ap*tatae 19 albescente *m2 ex* albiscente, *m1* 20 tensitate quae 20 *sq.* turbarum 21 dectante ♂ incendebant 22 grates quae 23 uenire 24 agittas ♂ 25 genere (n *m2 ex* r) 26 [ta]men hostilis ferrantis (n *del. m1*)

---

2 campidoctoribus *Corn.* (*u. Val. ad loc.*) 3 auratas *Corn.* 4 Edessam *E* Aedessam *G* Aedissam *B* 5 seruantur *EBG* 7 clamores *G* 10 hoc *BG* 13 quoniam *G* quō *FZUWP* quo *D* quomodo *HTRBA* 14 censebant *G* 15 litare *Her.* 20 subtexerunt *G* densetaeque *C.F.W.M.* densataeque *G Btl.* densitate *B* densitateque *E* 20 *sq.* tubarum *EBG* 21 incedebant *EBG* 22 opertae *G* cratesque *EBG* 23 uenere *EAG* 24 *an* laxa⟨ue⟩rant ? *c.c. Cl.* 25 genere *EBG* 26 hostiles *EBG*

inpositae turribus, in humiliora ex supernis ualentes, ut loco dispari ita 359 euentu dissimili, nostra multo cruore foe*da*bant, ingruente iam *ue*spera, cum requiescerent partes, noctis spatium maius consumptum est, ut excogitari possit quid exitio ita atroci obiectaretur.

6. Et tandem multa uersantibus nobis, sedit consilium, quod tutius celeritas fecit, quattuor isdem ballistis scorpiones opponi, qui dum translati e regione, caute (quod artis est difficillimae,) conlocantur, lux nobis aduenit maestissima, Persarum manipulos formidatos ostentans, adiectis elephantorum agminibus, quorum stridore inmanitateque corporum, nihil humanae mentes terribilius cernunt. 7. cumque omni ex latere armorum et operum beluarumque molibus urgueremur, per scorpionum ferreas fundas, e propugnaculis subinde rotundi lapides iacti, dissolutis turrium coagmentis, ballistas earumque tortores ita fudere praecipites, ut quidam citra uulnerum noxas, alii obtriti magnitudine ponderum interirent, elephantis ui magna propulsis, quos flammis coniectis undique circumnexos, iam corporibus tactis, gradientesque retrosus, regere magistri non poterant. postque exustis operibus, nulla quies certaminibus data. 8. rex enim ipse Persarum, qui numquam adesse certaminibus cogitur, his turbinum infortuniis percitus, nouo et nusquam antea cognito more, proeliatoris militis ritu prosiluit in confertos, et quia conspectior tegentium multitudine procul speculantibus uisebatur, petitus crebritate telorum, multis stipatoribus stratis, abscessit, alternans regibilis acies, et ad extremum diei, nec mortium truci uisu nec uulnerum territus, tandem tempus exiguum tribui quieti permisit.

---

1 upernis 1 *sq.* disparute uentu dissimilis 2 foebant spera 3 cum partes spacium 5 mult[a] nobis *add. m2* tuis ♂ 6 celerita cor pioneis quo dum ♂ 7 difficillime 8 manipopulos 9 stridere quae 10 humane 11 [u]rgueremur 12 ae acti 13 quae 14 interrirent 16 gadientesque retere 17 tati 18 numquac adesse (s *alt. add. m2*) 19 infortunis percitus (us *m2 ex* o, *m1*) nou[o] cognito (n *add. m2*) *post* more *add. sup. lin.* m ore, *m2* 20 milites 21 brebritate multis (s *add. m2*) 23 uisio 24 tri ♂

---

1 supernis *EBG* 1 *sq.* dispari ita euentu *EBG* 2 dissimili *EAG* nostros *Momms.* foedabant *EWm2G* fouebantur *B* uespera *BG* sphaera *N* 3 partes *G* cum pars *B* cum *b* 5 nobis *om. G* 6 celeritas *EBG* scorpiones *EAG* scorpioneis *B* 8 manipulos *EWm2G* inaniter populos *B* 9 stridore *EBG* 12 iacti *Pet.* 14 at (*pro* alii) *Momms.* sola *Her.* obruti *BG* interirent *EbG* 16 gradientesque *EBG* regere *Wm2 Val.* retinere *NBG* re⟨i⟩cere *Binsfeld* 17 post quae *Pet.* data *EG om. B* 18 numquam adesse *Wm2G* 19 infortuniis *EBG* more *Wm2BG* 20 militis *EBG* 21 crebritate *EG* breuitate *B* 22 regibiles *G* regens *B* 23 morientium *BG* uisu *Cm2A* uiso *BG* uisio⟨ne⟩ *Günther Pet.*

359 **8.** 1. Verum nocte proelia dirimente, somno per breue otium capto, nitescente iam luce, ad potiunda sperata ira et dolore exundans, nec fas ullum prae oculis habiturus, gentes in nos excitabat. cumque crematis operibus, (ut docuimus,) pugna per aggeres celsos muris proximos temptaretur, ex aggestis erectis intrinsecus, quantum facere nitique poterant, nostri aequis uiribus per ardua resistebant.

2. Et diu cruentum proelium stetit, nec metu mortis quisquam ex aliqua parte a studio propugnandi remouebatur, eoque producta contentione, cum sors partium euentu regeretur indeclinabili, diu laborata moles illa nostrorum, uelut terrae quodam tremore quassata procubuit, et tamquam itinerario aggere, uel superposito ponte, conplanatum spatium quod inter murum congestamque forinsecus struem hiabat, patefecit hostibus transitum, nullis obicibus inpeditum, et pars pleraque militum deiectorum oppressa uel debilitata cessauit. 3. concursum est tamen undique ad propulsationem periculi tam abrupti, et festinandi studio aliis inpedientibus alios, audacia hostium ipso successu crescebat. 4. acc*it*is igitur regis imperio proeliatoribus uniuersis, strictoque comminus ferro, cum sanguis utrubique inmensis caedibus funderetur, oppilatae sunt corporibus fossae latiorque uia ideo pandebatur, et concursu copiarum ardenti iam ciuitate oppleta, cum omnis defendendi uel fugiendi spes esset abscisa, pecorum ritu armati et inbelles sine sexus discrimine truncabantur.

5. Itaque uespera tenebrante, cum adhuc licet iniqua reluctante fortuna, multitudo nostrorum manu conserta distringeretur, in abstrusa

1 diri*mentes omno 1 *sq.* cap*to notescente (o *m2 ex* i, *m1*) 2 potiumda 4 *sq.* temptateretur (te *del. m1*) 5 a[c]gestis*erectis (c *pr. m2 ex* d; erectis *m2 ex* iretis, *m1*) 7 mor ꝭ 8 parte* (*fu.* m) 9 labora *m1;* laboratam *m2* 10 erre quasina proculbuit 11 itiner[a]rio 12 murorum forinsecus (s *alt. add. m2*) praefecit 13 cetpas *add. m2* 14 debilitatae cessabit 15 inraedientibus 16 ac[c]isque (c *ex* t; que *del. m1*) 17 praedatoribus sumuersis ꝭ saguis 18 *post* funderetur *lac. 8 litt. in fin. pag.* appellatae 19 ardent iam 20 [cum omnes] esset et 21 sexos 22 [ues]pera (ues *m2*) lict ꝭ 23 fortuna *ex* mortuna, *m1*

2 nitescente *EAG* innotescente *B* potiunda *EBG* 4 docueram *BG* 5 adgestis erectis *EBG* 9 laborata *Wm2BG* 10 quassata *EWm2G* quassa *A* quasi *B* quas⟨sata ingenti ru⟩ina *Her.* procubuit *WBG* 12 murum *G* muros *Kiessl.* murorum ⟨ambitum⟩ *Her.* patefecit *Em3G* perfecit *N* 13 et pars *EAG* et spes *B* 14 debilitata *Wm2AG* cessauit *Cl.* cessabat *EBG* 15 inpedientibus *Btl.* inretientibus *BG* 16 accitis *G* accitisque *E* actisque *B* 17 proeliatoribus *uulgo* pro⟨pug⟩natoribus *Momms.* sanguis *EBG* 18 oppilatae *Gron. pater* repletae *BG* oppletae *Wm2* complanatae *Btl.* aggeratae *Nov.* 19 inde *BG* ardenti iam *EB* ardentium *G* 20 complanata *Btl.* omnis *Tm2BG* esset *EBG* 21 sexus *EBG*

quadam parte oppidi cum duobus aliis latens, obscurae praesidio noctis, 359
postica per quam nihil seruabatur euado, et squalentum peritia locorum, comitumque adiutus celeritate, ad decimum lapidem tandem perueni. 6. in qua statione lenius recreati, cum ire protinus pergeremus, et incedendi nimietate iam superarer, ut insuetus ingenuus, offendi dirum aspectum, sed fatigato mihi lassitudine graui leuamen inpendio tempestiuum. 7. fugaci equo nudo et infreni calonum quidam sedens (ne labi possit) ex more habenam qua ductabatur, sinistra manu artius inligauit, moxque decussus, uinculi nodum abrumpere nequiens, per auia saltusque membratim discerptus, iumentum exhaustum cursu pondere cadaueris detinebat, cuius dorsuali conprensi seruitio usus in tempore, cum isdem sociis ad fontes sulphureos aquarum *su*apte natura calentium, aegre perueni. 8. et quia per aestum arida siti reptantes, aquam diu quaeritando, profundum paene uidimus puteum, et neque descendendi prae altitudine, nec restium aderat copia, necessitate docente postrema, indumenta lintea quibus *lectulus* tegebatur, in oblongos discidimus pannulos, unde explicato fune ingenti, centonem quem sub galea unus ferebat e nostris, ultimae aptauimus summitati, ... funem coniectus, aquasque hauriens ad peniculi modum, facile sitim qua urgebamur, extinxit. 9. unde citi ferebamur ad flumen Eufraten, ulteriorem ripam petituri per nauem,

1 partem 2 nihil *add. m2* locarum 4 leuius pergerimus 4*sq.* incendendi 5 superperarer ostendit tirum 6 fatigatio nihil lassi[t]udine (*fu.* d) leua m*en incendio 7 aequo laui 8 habe**nam (*fu.* na) que ♂ 9 decussis a[b]rumpere (*fu.* p) neque enspe raui asaltus qu*e (*fu.* a) 10*sq.* detenebatur 11 dorsuatis conprensis 12 socius fontes (n *ex* r *m1*) apte cadentium eagre 13 reputantes 14 paenae discendendi pro 15 nec crestium necessit[ate]** (*fu.* nt) intumenta 16 quibus tegebatur discenmus *m1*; discindimus *m2* pannolos 18 *sine lac.* quae at 19 hariebamur

1 parte *EBG* 2 locorum *EBG* 4 lenius *PBG* pergeremus *EBG* 4*sq.* incedendi *EBG* 5 superarer *EAG* -are *B* offendi *G* dirum *G* tetrum *B* 6 aspectu *G* fatigato mihi *G om. B* nihil, *ut ex* 2, *del. Her.* impendio *BG* posset *EG* 7 labi *EBG* 8 ductabat *Pet.* 9 decussus *Tm2G* nequiens per auia *Wm2G* neque semper auia *B* 10*sq.* detinebat *G* detinebatur *EB* 11 dorsuali *Langen* dorsualis *G* comprehensi *Tm2G* comprehensis *EB* 12 sociis *Wm2AG* suapte *G* calentium *Em2AG* aegre *WBG* 13 aridi *Her.* (*cf. Gell. 3, 3, 5*) reptantes *Wm2G* 14 pene *WBG* bene *Lind.* descendendi *EbG* descedendi *B* prae *Lind.* 15 nec restium *EG* restium *B* indumenta *WBG* 16 ⟨lectulus⟩ tegebatur *Cl.* tegebamur *Tm2BG* discidimus *EA* discindimus *BG* pànnulos *Wm2BG* 18 summitati puteoque iniectus *Corn.* *lac. indic. Cl.:* qui per *add. G: plura excid. putat Her.* ad *EBG* 19 urgebamur *Her.* hauriebamur *EBG* ita urebamur *Gron.* urebamur *Grut.* exurebamur *Wagn.* arebamus *Kiessl.*

359 quam transfretandi causa iumenta et homines, in eo tractu diuturna consuetudo locarat. 10. ecce autem *Ro*manum agmen cum equestribus signis disiectum, eminus cernimus, quod persequebatur multitudo Persarum, incertum unde impetu tam repentino terga uiantum adgressa. 11. quo exemplo terrigenas illos, non sinibus terrae emersos, sed exuberanti pernicitate credimus natos, qui quoniam inopini per uaria uisebantur, *σπαρτοί* uocitati, humo exiluisse, uetustate rem fabulosius extollente, sunt aestimati. 12. hoc malo conciti, cum omne iam esset in celeritate salutis praesidium, per dumeta et siluas in montes petimus celsiores, exindeque Melitinam minoris Armeniae oppidum uenimus, mox repertum ducem comitatique iam profecturum, Antiochiam reuisimus insperati.

9. 1. At Persae quia tendere iam introrsus autumno praecipiti haedorumque iniquo sidere exorto prohibebantur, captiuos agentes et praedas, remeare cogitabant ad sua. 2. inter haec tamen funera direptionesque ciuitatis excisae, Aeliano comite et tribunis, quorum efficacia diu defensa sunt moenia, stragesque multiplicatae Persarum, patibulis *sce*leste suffixis, Iacobus et Caesius, numerarii apparitionis magistri equitum aliique protectores, post terga uinctis manibus ducebantur, Transtigritanis qui sollicita quaerebantur industria, nullo infimi sum*mi*que discrimine, ad unum omnibus contruncatis.

---

1 quem transire tandi hominis ex (*pro* eo) 2 ecu manum *m1* magnum *m3* cum** (*fu.* ae) 3 prosequebatur 4 impetum 5 finibus exsupera[n]ti (su *add. m2,* n *fu.* m) 6 sparto 7 exiliusse rem *et* 8 malo] uiatere extollentes 7*sq.* *aestimati (*fu.* a) 8 omnes 9 dumenta 10 armoeniae uos 11 comitateque 11*sq.* antio[chi]am reuissimus iamimperator (im *add. m2*) et 12 tende ♂ aut non 13 haedorum quem pro sidere 14 a[t] (*fu.* d) 14*sq.* direptionisque ciuitati 15 tribunus efficatio 16 quae multiplicate 17 lestes ut fixus cesius 18 posterga ♂ 18*sq.* transtigritatis ♂ 19 quaerebant ♂ nollo infimissumque

---

1 quam transfretandi *Em2Wm2G* quem transire nandi *B* homines *EBG* eo *G* 2 ecce *Wm2G* e cuius *B* Romanum *G* manu *PB* 3 persequebatur *A* sequebatur *G* 4 impetu *EBG* 5 sinibus *G* exuberanti *G* exuberatim *B* exsuperanti *Btl.* 6 sparti *Nm2G* sparsi *B* 7 exiluisse *EBG* -iuisse *C. F. W. M.* rem *Nov. et* (uiate *ut* malo 8 *explic.*) *Her.* ut cetera *G* matre *B* materiem *Kiessl.* ueritatem *C. F. W. M. Momms.* uim ter⟨r⟩ae *Pet.* ut saepe rem *Löfst.* extollente *Tm2G* 8 malo (*cf. ad* 7) *post* hoc *add. G* omne *EAG* 9 dumeta *EbG* in *om. EAG* 10 mox *Pet.* nos *EBG* ubi *Wm2* 11 comitatique *Her.* comitati *G* comitatuque *A* comitatumque *Gdt.* reuisimus *EBG* 11*sq.* insperati. at *Her.* (-rato *Löfst. Pet.*) interea Sapor et *G* iam peracta re *NKiessl.* interim Sapor et *Schneider* iam impetrata ⟨re⟩ *Cl.* 12 autumno *Em2NG om. B* 13 haedorumque iniquo *Pet.* hedorumque *Em2G* hedorum *B* 14*sq.* direptionesque *G* direptionis *B* 15 ciuitatis *EWm2G* 17 sceleste suffixis *G* ut scelestes infixis *E* lestes infixis *B* Caesius *Val.* Celsus *Her.* 19 nullo infimi summique *EG* ut infimi sineque *B*

3. Vxor uero Craugasii, quae retinens pudorem inuiolatum, ut matrona nobilis colebatur, maerebat uelut orbem alium sine marito uisura, quamquam sperabat documentis praesentibus altiora. 4. in rem itaque consulens suam, et accidentia longe ante prospiciens, anxietate bifaria stringebatur, uiduitatem detestans, et nuptias. ideo familiarem suum perquam fidum, regionumque Mesopotamiae gnarum, per Izalam montem, inter castella praesidiaria duo Maride et Lorne introiturum, Nisibin occulte dimisit, mandatis arcanisque uitae secretioris, maritum exorans, ut auditis quae contigerint, ueniret secum beate uicturus. 5. quibus contentus, expeditus uiator per saltuosos tramites et frutecta, Nisibin passibus citis ingressus, causatusque se domina nusquam uisa, et forsitan interempta, data euadendi copia castris hostilibus abscessisse, et ideo ut uilis neglectus, docet Craugasium gesta: moxque accepta fide quod si tuto licuerit, sequetur coniugem libens, euasit, exoptatum mulieri nuntium ferens, quae hoc cognito per Tamsaporem ducem supplicauerat regi, ut si daretur facultas, antequam Romanis excederet finibus, in potestatem suam iuberet propitius maritum adscisci. 359

6. Praeter spem itaque omnium digresso aduena repentino, qui postliminio reuersus, statim sine ullius euanuit conscientia, perculsus suspicione dux Cassianus, praesidentesque ibi proceres alii, minitantes ultima Craugasium incessebant, non sine eius uoluntate uel uenisse uel abisse hominem clamitantes. 7. qui proditoris metuens crimen, inpendioque sollicitus, ne transitione perfugae uxor eius superesse doceretur et tractari piissime, per simulationem matrimonium alterius splendidae uir-

---

1 craugas[i]ique (r *add. m2;* i *ex* u) 2 merebat 4 consulen ꝺ anxiaetate 5 stringebantur 6 maesopotamiae 7 lornemtraiturum ꝺ 8 exsprans 9 contingerit ꝺ uenire ꝺ beatae 10 expaeditus [ni]sibi[n] 11 sed omnia uisas 12 [data euadendi] cast[ris] [h]ostilibus (h *m2 ex* m) abcessisse 12 *sq.* utilis 13 craucasium 14 coniu*gem (m *del. m1:* * *fu.* n) 15 que hic 16 taretur 19 postminio ꝺ si[ne] 20 pernitione ubi 21 raugasium incessibant (i *tert. m2 pro* e *m1*) 22 ab*isse (*fu.* i) proditores (d *ex* t) 24 plendidae ꝺ

---

1 Craugasii *G* Craucasi *EA* Crantansii *B* 5 stringebatur *EBG* 6 Zagrum (*pro* Izalam) *BG* 8 exorans *G* exhorans *A* expirans *EB* 9 contigerint, ueniret *WBG* 10 contextis *Corn. Pet.* obtentis *Momms.* intentus *Löfst.* 11 se domina *Wm2G* sibi dominam *B* uisa *Wm2G* uisam *B* 12 abscessisse *EbG* absessisse *B* 12 *sq.* ut uilis *G* 13 Craugasium *G* Crantansium *B* 14 coniugem *EBG* 15 quae hoc *Wm2G* hoc *B* per Tansaporem *A* per Saporem *G* persam Saporem *B* 16 daretur *EBG* 20 suspitione *G* ibi *BG* 21 ultima Craugasium *Wm2G* ultimas angustias *B* incessebant *EBG* 22 proditoris *Wm2 Lind.* uero proditoris *BG* prodit⟨i⟩onis *Nov.*

359 ginis adfectauit. et uelut paraturus necessaria conuiuio nuptiali, egressus, ad uillam octauo lapide ab urbe distantem, concito equo ad Persarum uastatorium globum, quem didicerat aduentare, confugit, susceptusque auenter, qui esset ex his cognitus quae loquebatur, Tamsapori post diem traditur quintum, perque eum regi oblatus, opibus et necessitudine omni recuperata cum coniuge, quam paucos post menses amiserat, *erat* secundi loci post Antoninum, ut ait poeta praeclarus, 'longo proximus interuallo'. 8. ille enim ingenio et usu rerum diuturno firmatus, consiliis ualidis sufficiebat in cuncta quae conabatur, hic natura simplicior, nominis tamen i*ti*dem peruulgati. et haec quidem haut diu postea contigerunt.

9. Rex uero licet securitatem praeferens uultu, exultansque specie tenus urbis excidio uidebatur, profundo tamen animi grauiter aestuabat, reputans in obsidionalibus malis saepe luctuosas se pertulisse iacturas, multoque ampliores se ipsum populos perdidisse, quam e nostris ceperat uiuos, uel certe per diuersas fuderat pugnas, ut apud Nisibin aliquotiens euenit, et Singara, parique modo cum septuaginta tresque dies Amidam multitudine circumsidisset armorum, triginta milia perdidit bellatorum, quae paulo postea per Discenen tribunum et notarium numerata sunt, hac discretione facilius, quod nostrorum cadauera mox caesorum fatiscunt ac diffluunt, adeo ut nullius mortui facies post quadriduum agnoscatur, interfectorum uero Persarum arescunt in modum stipitum corpora, ut nec liquentibus membris, nec sanie perfusa, madescant, quod uita parcior facit, et ubi nascuntur exustae caloribus terrae.

10. 1. Dum haec per uarios turbines in orientis extimo festinantur,

---

1 cessaria ♂ conuiuia 2 uuillam destantem ♂ aquo per*sarum 3 dicerat ♂ 4 [co (*fere* a)gni]tusque 5 opibus (i *ex* u) 6 com ♂ pauco *om.* erat 8 ualidi 9 naturas inplicior 9*sq.* tametidem 10 aut ♂ 11 liet ♂ referens *m2 ex* refens *m1* 12 uibatur ♂ aestuebat 13 saepae 15 nisib[inali]quotiens 16 signara qu*e (*fu.* a) [a]**midam 17 multitudinem circumsedisset ♂ 19*sq.* fatiscun[c]taede fluunt (nc *m2 ex* m) 20 quatriduum ♂ 21 uero *add. m2* marescunt 22 saniae perfusam*adescant partior 23 unbi 24 eximo

---

1 conuiuio *G* 2 equo *EA* cursu *BG* 4 Tansapori *NA* Sapori *G* tamen Sapori *B* 5 ablatis *G* 6 paucos *EBG* amiserat, ⟨erat⟩ *Her.* (*cf.* supplicauerat (*19, 9, 5*) amis⟨it⟩, erat *Val.* 6*sq.* amiserat, s. l. p. A. ⟨euasit, sed⟩ ut *Nov.* 9 simplicior *EBG* 9*sq.* tamen itidem *AG* tamen et idem *BA* tamen idem *NE* tantidem *Wm2* 11 serenitatem *Btl.* ⟨p⟩raeferens *Val. Btl.* ⟨p⟩rae ⟨se⟩ ferens *Gdt.* 12 animo *BG* aestuabat *PBG* 16 Singara *AG* Singaram *E* Susianam *B* 17 multitudine *EBG* armatorum *BG* 19*sq.* fatiscunt et *EBG* (ac *Kell.*) tabescunt et *Corn.* 20 diffluunt *C. F. W. M.* quatriduum *EBG* (-dr- *b*) 21 arescunt *Nov.* inarescunt *WBG* 22 perfusa madescant *WBG* tabescant *Her.* 23 ubi *EBG* unde *Kiessl.* 24 extimo *Wm2BG*

difficultatem aduentantis inopiae frumentorum urbs uerebatur aeterna, 359 uique minacissimae plebis, famem ultimum malorum omnium exspectantis, subinde Tertullus uexabatur, ea tempestate praefectus, inrationabiliter plane: nec enim per eum steterat quo minus tempore congruo alimenta nauibus ueherentur, quas maris casus asperiores solitis uentorumque procellae reflantium, delatas in proximos sinus, introire portum Augusti, discriminum magnitudine perterrebant. 2. quocirca idem saepe praefectus seditionibus agitatus, ac plebe iam saeuiente inmanius, qu*oni*am uerebatur inpendens exitium, ab omni spe tuendae salutis exclusus, ut aestimabat, tumultuanti acriter populo, sed accidentia considerare sueto prudenter, obiecit paruulos filios, et lacrimans 3. 'en' inquit 'ciues uestri (procul omen dii caelestes auertant!) eadem perlaturi uobiscum, ni fortuna adfulserit laetior. si itaque his abolitis nihil triste accidere posse existimatis, praesto in potestate sunt uestra.' qua miseratione uulgus ad clementiam suapte natura procliue, lenitum conticuit, aequanimiter uenturam operiens sortem. 4. moxque diuini arbitrio numinis, quod auxit ab incunabulis Romam, perpetuamque fore spo*po*ndit, dum Tertullus apud Ostia in aede sacrificat Castorum, tranquillitas mare molliuit, mutatoque in austrum placidum uento, uelificatione plena portum naues ingressae, frumentis horrea referserunt.

11. 1. Inter haec ita ambigua, Constantium Sirmi etiam tum hiberna quiete curantem, permouebant nuntii metuendi et graues, indicantes id quod tunc magnopere formidabat, Limigantes Sarmatas quos expulisse paternis auitisque sedibus dominos suos ante monstrauimus, paulatim post-

---

2 minacissime 3 e*a (*fu.* t) 4 plana ♂ eteterat 5 uehaerentur maricas usasperioris 5*sq.* proellae 6 insinus 7 quo circa* (*fu.* m) saepae 8 quam u[e]rebatur (e *et* ur *m2*) 10 accedenti ♂ 11 paruulo ♂ inquid 12 di[i] 12*sq.* adfulgerit 13 tristae ac fidere 14*sq.* clementia sua*pte 15 aequinimiter 17 incunalibus quae spondit 18 hostia castrorum 19 placidum — portum *add. m2 in marg.* uel efficatione 20 refer[se]runt 22 qui*ete indigantes 23 formidabant limitantes

---

4 steterat *EAG* ut erat *B* euenerat *Wm2* 5 maris *EBG* casus *Wm2G om. B* asperiores *Wm2A* asperioris *G* asperitas *B* solitis *WA* solito *EG* solitae *B* 5*sq.* procellae *WBG* 6 sinus *EBG* 7 deterrebant *Corn.* 8 qu⟨oni⟩am *Cl.* urebat *EBG* 9 existimabat *BG* 10 accedentia *Momms. ante* prudenter *distinx. Val.* 12*sq.* adfulserit *PBG* 13 tristia sidera *Kiessl.* tristo *EBG* accidere *NAG* 14 sum *BG* 14*sq.* clementiam *EG* dementiam *B* clementiora *Her.* 17 incunabulis *EBG* spopondit *E Btl. Haupt* respondit *WBG* spondet *Kiessl. (?) Madv.* 18 Ostia *WBG* Castorum *BG* Castoris *E* 19 uelificatione *WBG* 21 ambiguum *G* 22 durantem *Corn.* indicantes *EBG* 23 iam *Momms.* formidabat *EG* Limigantes *EA*

359 habitis locis, quae eis anno praeterito utiliter sunt destinata, ne (ut sunt uersabiles) aliquid molirentur inicum, regiones confines limitibus occupasse, uagarique licentius genuino more (ni pellerentur,) omnia turbaturos.

2. Quae superbius incitanda prope diem inperator dilato negotio credens, coacta undique multitudine militis ad bella promptissimi, nec dum adulto uere ad procinctum egressus est, gemina consideratione alacrior, quod expletus praedarum opimitate exercitus, aestate nuper emensa, similium spe fidenter in effectus animabitur prosperos, quodque Anatolio regente tunc per Illyricum praefecturam, necessaria cuncta uel ante tempus coacta, sine ullius dispendiis affluebant. 3. nec enim dispositionibus umquam alterius praefecturae (ut inter omnes constat) ad praesens Arctoae prouinciae bonis omnibus floruerunt, correctione titubantium beniuola et sollerti, uehiculariae rei iacturis ingentibus, quae clausere domus innumeras, et censuali professione speciosa fiducia releuatae: indemnesque deinde et innoxii earum incolae partium, querellarum sopitis materiis uiuerent, ni postea exquisitorum detestanda nomina titulorum, per offerentes suscipientisque criminose in maius exaggerata, his propugnare sibi nitentibus potestates, illis adtenuatis omnium opibus, se fore sperantibus tutos, ad usque proscriptiones miserorumque suspendia peruenerunt.

4. Rem igitur emendaturus urgentem, profectus cum instrumentis ambitiosis, inperator (ut dictum est) Valeriam uenit, partem quondam Pannoniae, sed ad honorem Valeriae Diocletiani filiae et institutam et ita cognominatam, sub pellibusque exercitu diffuso per Histri fluminis mar-

1 que testinata 2 incon *m1* incum *m2* 3 ligentium 4 dilatio 5 milites 6 adaltoque a[t] (t *m2 ex* d) 7 estate* (*fu.* m) mensa (ꝯ) 8 similium (si *add. m2*) spem fidenter (fi *m1 ex* u) anima*bitur (*fu.* m) prospero *m1* prosperoe *m2* quoque ꝯ 9 illirio [uin] necessaria — 10 ullius *add. m2 in marg.* 10 afluebant 12 pr[o] uintiae tutibantium 13 que 14 inmuneras proofessio nec que* 15 arum ꝯ querella[r]um 17 criminosae propugnari 18 opibus (pi *ex* r) 19 iutos ꝯ misererorum[que] 20 em[e]ndaturus (*fu.* a) instrumentus 21 uale[riae] 22 diodetioni (-ani *m2*) adinstitam *m1* adinstitutam *m2* 23 suppellibusque 23 *sq.* histrium fl[u]m[i]nis marginis

1 destinata *EBG* 2 in⟨i⟩cum *Haupt* in eum *B om. G* incom⟨modum⟩ *Val.* 3 licentius *EAG* 4 dilato *EBG* 5 militis *EG* 6 adulto uere ad *G* adhortari egeat *B* 8 similium spe fidenter *E Lind.* simili in spe fidenter *BG an* confidenter *? Cl.* animabatur *BG Btl.* prosperos *WBG* 9 Illyricum *Wm2BG* 10 adfluebant *EBG* 12 titubantium *EBG* 14 innumeras *EBG* professione *PBG* 17 suscipientesque *EBG* propugnare *E Val.* propagari *G* 19 miserorumque *EBG* 20 instrumentis *EBG* 21 ambitiosus *BG* 22 Diocletiani *BG* institutam *Wm2bG* ad institutam *B* 23 sub pellibusque *EBG* Histri *WBG* 23 *sq.* margines *EBG*

gines, barbaros obseruabat, ante aduentum suum amicitiae uelamento, 359-60
Pannonias furtim uastandas, inuadere hiemis durissimo cogitantes, cum necdum solutae uernis caloribus niues, amnem undique peruium faciunt, nostrique pruinis subdiuales moras difficile tolerabunt.

5. Confestim itaque missis ad Limigantes duobus tribunis cum interpretibus singulis, explorabat modestius percunctando, quam ob rem relictis laribus post pacem et foedera petentibus adtributa, ita palarentur *per* uaria, limitesque contra interdicta pulsarent. 6. qui uana quaedam causantes et inrita, pauore adigente mentiri, principem exorabant in ueniam, obsecrantes, ut simultate abolita, transmisso flumine ad eum uenire permitterentur, docturi quae sustinerent incommoda, paratique intra spatia orbis Romani (si id placuerit) terras suscipere longe discretas, ut diuturno otio inuoluti, et Quietem colentes (tamquam salutarem deam) tributariorum onera subirent et nomen.

7. His post reditum tribunorum conpertis, inperator exultans, ut negotio quod rebatur inexplicabile, sine ullo puluere consummando, cunctos admisit, auiditate plus habendi incensus, quam adulatorum cohors augebat, id sine modo strepentium, quod externis sopitis, et ubique pace conposita, proletarios lucrabitur plures, et tirocinia cogere poterit ualidissima: aurum quippe gratanter prouinciales *pro* corporibus dabunt, quae spes rem Romanam aliquotiens adgrau*au*it. 8. proinde uallo prope Acimincum locato, celsoque aggere in speciem tribunalis erecto, naues uehentes quosdam legionarios expeditos, alueum fluminis proximum ripis obseruare sunt iussae, cum Innocentio quodam agrimensore, huius auctore consilii, ut si barbaros tumultuare sensissent, aliorsum intentos, pos terga peruaderent inprouisi. 9. quae Limigantes licet properari sentirent, nihil tamen

---

2 pannonias (s *add. m2*) fastandas inuedere 𝔙 3 coloribus 4 tolerabant 5 *sq.* inter practibus 6 praecunctando 7 fodera adtributis *om.* per 8 [li]mitesque uanua 9 adigentem 10 obsecr[a]ntes eam 11 que intranspatia 13 quictes 15 redium 𝔙 16 inexplicabili 𝔙 sine — 17 admisit *add. m2 in marg.* 17 [auidi]tate co[hors] 18 extern[i]s (i *ex* u) 19 prolaterios 20 pro *om.* 21 adgrauit 22 uehentes*** 24 [auc]tore 25 itentos 𝔙

---

2 Pannoniam *BG* uastandas *EA* uastandam *BG* 3 caloribus *EBG* 4 tolerabunt *Pet.* 5 Limitantes *BG* 6 percunctando *WBG* 7 foedera *EBG* adtributa *Eyss.* per *add. C. F. W. M. Corn.* 8 uana *EBG* 9 adigente *EAG* adigentium *B* in *om. BG* 10 eum *Wm2AG* 11 intra spatia *EBG* 13 Quietem *EAG* quietis *WB* 17 cupiditate *BG* 19 proletarios *EG* per latera *B* 20 ⟨pro⟩ *Reines. Momms.* 21 adgrauauit *G* adgrauabat *B* ⟨ex⟩agg⟨e⟩rauit *Pet.* Acunincum *BG* 25 post *EBG* 26 que *BG* Limitantes *BG* humiles (*pro* nihil) *Corn.* tam *Gdt.*

359-60 prae*ter* *pre*ces fingentes, stabant incurui, longe alia quam quae gestu praeferebant et uerbis, altis mentibus perpensantes.

10. Visoque inperatore ex alto suggestu, iam sermonem parante lenissimum, meditanteque adloqui uelut morigeros iam futuros, quidam ex illis, furore percitus truci, calceo suo in tribunal contorto, 'marha marha' (quod est apud eos signum bellicum) exclamauit, eumque secuta incondita multitudo, uexillo elato repente barbarico, ululans ferum, in ipsum principem ferebatur. 11. qui cum ex alto despiciens, plena omnia discurrentis turbae cum m*iss*ilibus uidisset, retectisque gladiis et uerrutis, iam propinquante pernicie, externis mixtus et suis, ignotusque dux esset an miles, quia neque cunctandi aderat tempus, neque cessandi, equo ueloci inpositus, cursu effuso euasit. 12. stipatores tamen pauci dum ignis more inundantes conabantur arcere, aut uulnerati interierunt, aut ponderibus superruentium solis adflicti, sellaque regalis cum aureo puluinari, nullo uetante, direpta est.

13. Mox autem audito, quod ad ultimum paene tractus exitium, in abrupto staret adhuc imperator, antiquissimum omnium exercitus ratus eum iuuare, (nondum enim exemptum periculis aestimauit salutis,) fastu fidentior, licet ob procursionem subitam semitectus, sonorum et Martium frendens, barbarorum mori obstinatorum cateruis semet inmersit. 14. et quia uirtute dedecus purgatura, ardens copia nostrorum erupit, iras in hostem perfidum parans, obuia quaeque obtruncabat, sine parsimonia uiuos conculcans et semineces et peremptos: et antequam exsatiaret caedibus

1 praeces incurdo (o *ex* u) que 3 parare 4 meditantemque iam futuros *add. m2* 5 furo ♂ 6 si*gnum (*fu.* n) se[c]uta 7 uix illo elati ululan[s] 8 febatur ♂ 9 discurrentes milibus 10 propinquam duxisset 11 aequo 12 inpositu ♂ mole 13 alcere pondoribus 14 quae regales 15 diraepta 16 quo ad paenae tractos 17 stare 18 cum iubare 20 in[mer]sit 21 pu[r]gatura (g *ex* r; r *pr. fu.* g) 22 parsimomonia 23 semi neces**set (*fu.* ce)

1 prae⟨ter pre⟩ces *Val.* praeceps *G* periculi *B* ⟨nisi⟩ preces *Momms.* incurui *G* 3 parante *EG* 4 meditanteque *G* meditante et *B* 5 *sq.* warra warra *Reines.* 6 signum *tr. ante* apud *BG* 7 uexillo elato *Wm2BG* 9 discurrentis *Em2BG* turbae tot milibus *Momms.* turbae humilius *Her.* missilibus *A* militibus *EbG* 10 propinquant⟨e⟩ pernicie *Cl.* (*cf. 22, 3, 5*) propinquam perniciem *Wm2G* propinqua pernicie *b* dux esset *EG* eduxit se *B* 12 fluminis *Btl. Corn.* more *Wm2G* moles *B* 13 arcere *Wm2AG* regere *B* aut uulnerati *om. PBG* aut *om. G* ponderibus *EBG* 14 solo *Btl. Corn.* regalis *EBG* 16 quod ad *Wm2 Val.* quoad *EA* quod *BG* tractus *Wm2B* tractus in *G* 17 staret *Wm2BG* 18 eum iuuare *Tm2G* iubilo *B* existimauit *BG* salutis, fastu *dist. Cl.* fastu] aestu *Momms.* 23 semineces et *WBG*

barbaricis manus, aceruí constipati sunt mortuorum. 15. urgebantur 359-60
enim rebelles, aliis trucidatis, aliis terrore disiectis, quorum pars spem uitae cassis precibus usurpando, multiplicatis ictibus caedebantur, postque deletos omnes in receptum canentibus lituis, nostri quoque licet rari uidebantur exanimes, quos impetus conculcauerat uehemens, aut furori resistentes hostili, lateraque nudantes intecta, ordo fatalis absumpsit. 16. mors tamen eminuit inter alios Cellae Scutariorum tribuni, qui inter confligendi exordia, primus omnium in medios *se* Sarmatarum globos inmisit.

17. Post quae tam saeua, digestis pro securitate limitum quae rationes monebant urgentes, Constantius Sirmium redit, ferens de hoste fallaci uindictam, et maturatis quae necessitates temporis poscebant instantes, egressus exinde Constantinopolim petit, ut orienti iam proximus, cladibus apud Amidam mederetur acceptis, et redintegrato supplementis exercitu, impetus regis Persarum pari uirium robore cohiberet, quem constabat (ni caelestis ratio inpensiorque repelleret cura multorum) Mesopotamia relicta pos terga, per extenta spatia signa moturum.

12. 1. Inter has tamen sollicitudines, uelut ex recepto quodam anti- 358-9
quitus more, ad uicem bellorum ciuilium, inflabant litui quaedam colorata laesae crimina maiestatis, quorum exsecutor et administer, saepe dic*tus* *Tar*tareus ille notarius missus est Paulus, qui peritus artium cruentarum, ut lanista ex commerciis libitinae uel ludi, ipse quoque ex eculeo uel

---

1 man[us]** (*fu.* us) 2 deiectis 3 praecibus usurpando (p *m2 ex* r) multiplica[t]is (*fu.* l) 4 delectos lituis (i *alt. del. m1*) quoquae 4*sq.* uedebatur ♂ 6 quae adsumpsit 7 cella eis cutaruorum 8*sq.* [globos inmisit] 10 que saeuae militum 11 rationis monebantur (o *m2 ex* e *m1*) gentes 12 fa[llaci uindic]tam maturati 13 gressus 15 robure 16 curam 16*sq.* meso potamiae 17 ext[e]nta (*fu.* a) spatia (a *pr. add. m2*) 19 m[o]re* 19*sq.* [colo]rata lesae 20 maiestati exsecutor (s *add. m3?*) s*epe (*fu.* a) 20*sq.* dictaneus 21 missis ♂ perritiu[s]*-artium (*fu.* m) cruentarum* (*fu.* m) 22 com[m]erti[is libitina e] aeculeo

---

2 disiectis *HBG* 4 delctos *EAG* deiectos *PB* in *om. G*; ni *B* lituis *EBG* 6 absumpsit *EBG* 7 Cellae Scutariorum *Wm2AG* Celacis cutaruorum *B* (euter- *b*) 8 primum *G* se *G* (semet *Nov.*) *ante* inmisit; *add. Em2 ante* 7 inter 10 saeua *G* saeue *WB* limitum *Val.* quae militum *G* militumque *B* 11 rationes monebant urgentes *Wm2G* ratione mouebantur gentes *B* 12 maturatis *G* maturans *Tm2* 13 egressus *G* 14 reintegrato *BG* 15 robore *EBG* 16 cura *EBG* 16*sq.* Mesopotamia *Wm2AG* 17 post *EBG* sexcenta stadia *Btl.* 19 inflammabant *BG* lituos *Corn.* 20 maiestati *BG* 20*sq.* dic*tus* *Tar*tareus *Her.* dictus *Wm2* Dictanes *B* (-ntes *b*) dicendus *G* dictandus *Val.* dic⟨tus⟩ Catena *Langen* 21 peritus *Wm2BG* peritior *Cl.*

358-9 carnifice, quaestum fructumque captabat. 2. ut enim erat obstinatum fixumque eius propositum ad laedendum, ita nec furtis abstinuit, innocentibus exitialis causas adfingens, dum in calamitosis stipendiis uersaretur.

3. Materiam autem in infinitum quaestionibus extend*end*is, dedit occasio uilis et parua. oppidum est Abydum in Thebaidis partis situm extremo. hic Besae dei localiter appellati, oraculum quondam futura pandebat, priscis circumiacentium regionum caerimoniis solitum coli. 4. et quoniam quidam praesentes, pars per alios desideriorum indice missa scriptura, supplicationibus expresse conceptis, consulta numinum scitabantur, chartulae siue membranae, continentes quae petebantur, post data quoque responsa, interdum remanebant in fano. 5. ex his aliqua ad imperatorem maligne sunt missa, qui (ut erat angusti pectoris) obsurdescens in aliis etiam nimium seriis, in hoc titulo ima (quod aiunt) auricula mollior, et suspicax et minutus, acri felle concaluit: statimque ad orientem ocius ire monuit Paulum, potestate delata, ut instar ducis rerum experientia clari, ad arbitrium suum audiri efficeret causas. 6. datumque est negotium Modesto (etiam tum per orientem comiti) apto ad haec et similia. Hermogenes enim Ponticus ea tempestate praefectus praetorio, ut lenioris ingenii, spernebatur.

7. Perrexit (ut praeceptum est) Paulus, funesti furoris et anhelitus plenus, dataque calumniae indulgentia plurimis, ducebantur ab orbe prope terrarum, iuxta nobiles et obscuri, quorum aliquos uinculorum adflixerant

1 carnificae (a *alt. del. m2*) questum 2 prepositum laed**dum (*fu.* en) 3 adfringen***dum (*fu.* dum) calamito[s]is saretur ♂ 4 questionibus extendis 5 pura; opidum ab[y]dum thebeidis ♂ partis dum 6 apellati 8 praesentes (u *ex* r *m1*) 9 exprese nominum ♂ 10 cartulae — petebantur *add. m2 in marg.* saeui 11 fanso 12 magnae *m1* malignae *m2* augusti rectoris 13 nimium *m1* nemium *m2* In (*fere* hi) hoc 14 statimque (i *add. m2*) 15 ocius (c *ex* t) re 15 *sq.* experi*entia (*fu.* m) clari (l *ex* r) 17 oriente 18 similia (si *m2*) prefectus 19 ingeni[i] 20 muroris *m1* meroris *m3* hanellitus 21 calumnia indiligentia p[l]urimis (l *ex* r) urbe 22 iuxta — uinculorum *add. m2 in marg.*

2 propositum *EBG* ledendum *EBG* 3 exitiales *BG* adfingens dum *G* adstringendum *WB* adstringens dum *Val.* adfingendo *Corn.* 4 extend⟨end⟩is *Val.* extentis *BG* exercendis *Wm2* 5 parua *G* 5 *sq.* partis situm extremo *Pet.* parte situm extrema *AG* partes dum extremo *B* 10 siue *Cl.* seu *EbG* 11 fano *HBG* 12 angusti pectoris *G* 14 munitus *BG* 15 ire monuit *G* remouit *EB* 17 Modesto commissum *G* modeste c. *b* m. *B* orientem *EBG* 20 furoris *G* moeroris *Wm2BA* 21 calumniae indulgentia *G* calumnia indiligenter *B* plurimis, *Cl.* plurimi *Em2BG* orbe *Em2G* 22 adflixerunt *G* addixerant *B*

nexus, alios claustra poenalia consumpserunt. 8. et electa est spectatrix 358-9 suppliciorum feralium, ciuitas in Palaestina Scythopolis, gemina ratione uisa magis omnibus oportuna, quod secretior *est* et inter Antiochiam Alexandriamque media, unde multi plerumque ad crimina trahebantur.

9. Ductus est itaque inter primos Simplicius, Philippi filius, ex praefecto et consule, reus hac gratia postulatus, quod super adipiscendo interrogasse dicebatur imperio, perque elogium principis torqueri praeceptus, qui in his casibus nec peccatum aliquando pietati dederat nec erratum, fato quodam arcente, corpore inmaculato lata fuga damnatus est. 10. dein Parnasius (ex praefecto Aegypti) homo simplicium morum, *eo* adductus periculi, ut pronuntiaretur capitis reus, itidem pulsus est in exilium, saepe auditus multo antehac retulisse, quod cum Patras Achaicum oppidum, ubi genitus habuit larem, inpetrandae causa cuiusdam relinqueret potestatis, per quietem deducentia se habitus tragici figmenta uiderat multa. 11. Andronicus postea, studiis liberalibus et claritudine carminum notus, in iudicium introductus, cum secura mente nullis suspicionibus urgeretur, purgando semet fidentius, absolutus est. 12. Demetrius itidem Cythras cognomento philosophus, grandaeuus quidem set corpore durus et animo, sacrificasse aliquotiens confutatus, infitiari non potuit, adserens propitiandi causa numinis haec a prima aduliscentia factitasse, non temptandi sublimiora scrutatis; nec enim quemquam id nouerat adfectare. diu itaque adhaerens eculeo, cum fiducia graui fundatus, nequaquam uarians eadem oraret intrepidus, Alexandriam (unde oriebatur) innoxius abire permissus est.

13. Et hos quidem aliosque paucos aequa sors ueritatis adiutrix, periculis exemit abruptis. criminibus uero serpentibus latius, per inplicatos nexus sine fine distentos, quidam corporibus laniatis extingueban-

---

2 fer(? t ?)alium in (*add. m2*) palestina schytopolis 3 uis[am]agis oporna ♂ est *om.* 3 *sq.* alexantriamque ♂ 4 *[t]rahebantur 5 simpli[c]ius (c *ex* t) philipi ♂ 6 grata 7 preceptus 8 pietati 10 morum deductus 11 reus *add. m2* 13 gitus ♂ inpetrande (n *alt. add. m2*) reliqueret 15 post astudiis 17 semper et 18 grandeuus et 19 sacricasse ♂ 20 nominis ♂ a *add. m2* 21 sub[limiora] 22 adherens fidutia 26 eximit 27 destentos

---

2 letalium (?) *Her.* in *om. BG* 3 ⟨est⟩ *ante uel post* s. *Nov. Pet.* 6 gratia *Em2BG* 8 pietari *Langen* 9 lata *om. G ut dittogr. del. Corn.* 10 eo *add. NG* adductus *Cl.* (*cf. 14, 11, 8: sed Her. cf. Val. Max. 8, 1 abs. 6*) 13 relinqueret *EBG* 15 postea *Gdt.* poeta *Corn.* 17 perpurgando *Günther* semet fidentius *Btl. Günther* semper se fidentius *Corn.* item *BG* 18 Chytras *Val.* sed *Nm2G* 21 priuatis *Btl.* scruta⟨n⟩dis *Pharr* adflictare *Pet.* 23 ⟨it⟩eraret *Btl.* 26 exemit *BG* 27 distentos *EBG*

358-9 tur, alii poenis ulterioribus damnati sunt bonis ereptis, Paulo succentore fabularum crudelium, quasi e promptuaria cella, fallaciarum et nocendi species suggerente conplures, cuius ex nutu (prope dixerim) pendebat incidentium omnium salus. 14. nam siqui remedia quartanae, uel doloris alterius collo gestaret, siue per monumentum transisse uesperi, maliuo*lo*rum argueretur indiciis, ut ueneficus, sepulchrorumque horrores, et errantium ibidem animarum ludibria colligens uana, pronun*ti*atus reus capitis interibat. 15. et prorsus ita res agebatur, quasi Clarum Dodonaeas arbores et effata Delforum olim sollemnia, in imperatoris exitium sollicitauerint multi. 16. unde blanditiarum taetra commenta, Palatina cohors exquisite confingens, inmunem eum fore malorum communium adserebat, fatum eius uigens semper et praesens, in abolendis aduersa conantibus eluxisse, uocibus magnis exclamans.

17. Et inquisitum in haec negotia fortius, nemo qui quidem recte sapiat reprehendet. nec enim abnuimus, salutem legitimi principis, propugnatoris bonorum et defensoris, unde salus quaeritur aliis, consociato studio muniri debere cunctorum; cuius retinendae causa ualidius, ubi maiestas pulsata defenditur, a quaestionibus uel cruentis, nullam Corneliae leges exemere fortunam. 18. sed exultare maestis casibus effrenate non decet, ne uideantur licentia regi subiecti, non potestate. ut imitandus sit Tullius, cum parcere uel laedere potuisset, ut ipse adfirmat, ignoscendi quaerens causas †, non puniendi occasiones, quod iudicis lenti et considerati est proprium.

---

1 alii. Alii 2 quas ce 3 speties egerentque 4 incedentium 5 gestarum *m1; corr. m3* monumen ♂ 5 *sq.* uesperum maliuorum 6 beneficus 7 intidem aludebria una ♂ pronunatus 8 *sq.* dodoneas 9 eff[a]ta solentia 10 blandi quarum tetra 11 exquisitae commonium 12 factum ♂ 13 luxisse ♂ 14 inquisitam ♂ 15 reprehendit 16 queritur 17 deberet ♂ redinendae 18 questionibus 19 legis exemeres ex ultarem estis 21 timitandus *m1* dimitandus *m2* ledere 22 ocasiones

---

1 alii *semel EBG* citerioribus *Nov.* mitioribus *Corn. Momms.* 2 quasi e *W Lind.* quas e *EBG* extulit nocendi *BG* ei nocendi *Btl.* 3 species suggerente *vel* egerente *Val.* specie egitque *BG* 4 incidentium *Cl.* (*cf. 26, 10, 10*) innocentium *Btl.* 5 gestaret *G* gestarent *EB* gestare *Her.* uesperi *E Nov.* uespere *G* 6 maliuolorum *EBG* (male- *bG*) ueneficus *Em2AG* ueneficiis *B* 7 ibidem *Lind.* indidem *G* item *B* itidem *EP* ludibria *WBG* uaria *BG* pronuntiatus *EBG* 9 solennia *EBG* florentia *Nov.* 10 blanditiarum *BG* 11 communium *WBG* 12 fatum *EAG* ingens *BG* 15 reprehendet *Corn.* reprehendat *Btl.* 17 retinendae *EN Gdt.* redimendae *WBG* 18 a *del. Nov.* 19 leges *G* exemere *G* exoneres *B* 21 ⟨u⟩t (⟨e⟩t *Cl.*) imitandus *Her.* imitandus *EBG* laedereue *G* uelle de re *B* ⟨sollicite⟩ c. *Nov. c. c.*

19. Tunc apud Dafnen, amoenum illud et ambitiosum Antiochiae 358-9
suburbanum, uisu relatuque horrendum natum est monstrum, infans ore gemino cum dentibus binis et barba, quattuorque oculis, et breuissimis duabus auriculis, qui partus ita distortus praemonebat rem publicam in statum uerti deformem. 20. nascuntur huius modi saepe portenta, indicantia rerum uariarum euentus, quae quoniam non expiantur, ut apud ueteres publice, inaudita praetereunt et incognita.

13. 1. His temporibus Isauri diu quieti, post gesta quae superior 359
continet textus, temptatumque Seleuciae ciuitatis obsidium, paulatim reuiuiscentes, ut solent uerno tempore foueis exilire serpentes, saltibus degressi scrupulosis et inuiis, confertique in cuneos densos, per furta et latrocinia finitimos adflictabant, praetenturas militum (ut montani) fallentes, perque rupis et dumeta ex usu facile discurrentes. 2. ad quos ui uel ratione sedandos, Lauricius adiecta comitis dignitate, missus est rector, homo ciuilis prudentiae, qui minis potius quam acerbitate pleraque correxit, adeo ut eo diu prouinciam obtinente, nihil accideret, quod animaduersione dignum aestimaretur.

---

1 daf*nen (n *alt. add. m2*) illut antiochia ♂ 2 mostrum 3 breussimis ♂ 4 auricilis que parthus praemanbat *m1* praemanebat *m2* 5 formem ♂ 6 que 7 aput publicae 8 [hi]sauri 9 continent seleutiae 10 foue[i]s (i *ex* n) 11 scrupalosis 12 paetenturas ♂ 15 aceruitate plereque ♂ 16 -eo ut — 17 aestimaretur *add. m2*, -eo ut — nihil *in ras.* AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM EXPLICIT LIBER XVIIII. INCIPIT. LIBER. XX. FELICITER.

---

2 monstrum *EBG* 3 dentibus cum *tr. BG* 4 auriculis *EBG* qui partus *Em2BG* praemonebat *EG* permonebat *Wm2B* 5 huiuscemodi *BG* 8 Isauri *BG* 9 continet *EBG* 10 tepore *BG* 11 scrupulosis *WBG* scruposis *Nov.* 12 et eo *ante* p. *add. BG* 13 rupes *BG* 14 Lauritius *G* lautius *B*

LIBER XX.

359-60 **1.** 1. Haec per Illyricum perque orientem rerum series fuit. consulatu uero Constantii deciens, terque Iuliani, in Brittaniis cum Scottorum Pictorumque gentium ferarum excursus, rupta quiete condicta, loca limitibus uicina uastarent, et inplicaret formido prouincias, praeteritarum cladium congerie fessas, hiemem agens apud Parisios Caesar distractusque in sol*li*citudines uarias, uerebatur ire subsidio transmarinis, ut rettulimus ante fecisse Constantem, ne rectore uacuas relinqueret Gallias, Alamannis ad saeuitiam etiam tum incitatis et bella. 2. ire igitur ad haec ratione uel *ui* conponenda, Lupicinum placuit, ea

---

1 ylliricum (y *ex* i) ser[ies] 1 *sq.* consotu *m1* consolatu *m2* 2 ter*-que 2 *sq.* [sco]ttorum 3 excursu 5 congeri eff[es]sas parrisios 6 districtosque *m1* distractosque *m2* solitudinis 7 retulimus ꝯ uaquas 8 bel[la] 9 [adhae]cr*etione (*fu.* a *post* r) *om.* ui

---

3 excursu⟨s⟩ *Val.* 4 uastarentur *G Btl.* 5 congerie fessas *EBG* 6 distractusque *Em2BG* solicitudines *NAG* 7 Constantium *HBG* uacuas *EBG* 8 mittere (*pro* ire) *BG* 9 ad haec loca ad rationes componendas *BG* ratione *E Lind.* (ui uel r. *tr. Lind.*) uel ⟨ui⟩ *Val. om. BG* uel *E*

tempestate magistrum armorum, bellicosum sane et castrensis rei peritum, 359-60 sed supercilia erigentem ut cornua, et de tragico (quod aiunt) coturno strepentem, super quo diu ambigebatur, auarus esset potius an crudelis. 3. moto igitur uelitari auxilio, Aerulis scilicet et Batauis, numerisque Moesiacorum duobus, adulta hieme dux ante dictus Bononiam uenit, quaesitisque nauigiis, et omni inposito milite, obseruato flatu secundo uentorum, ad Rutupias sitas ex aduerso defertur, petitque Lundinium, ut exinde suscepto pro rei qualitate consilio, festinaret ocius ad procinctum.

2. 1. Quae dum ita geruntur, post Amidae oppugnationem Vrsicinum 359-60 ad conmilitium principis ut peditum magistrum reuersum, (successisse enim eum Barbationi praediximus,) obtrectatores excipiunt, primo disseminantes mordaces susurros, dein propalam ficta crimina subnectentes. 2. quibus imperator adsensus, ex opinione pleraque aestimans, et insidiantibus patens, Arbitionem et Florentium officiorum magistrum quaesitores dederat spectaturos, quas ob res oppidum sit excisum. 3. quibus apertas probabilesque refutantibus causas, ueritisque ne offenderetur Eusebius, cubiculi tunc praepositus, si documenta suscepissent perspicue demonstrantia, Sabiniani pertinaci ignauia haec accidisse, quae contigerunt, a ueritate detorti, inania quaedam, longeque a negotio distantia, scrutabantur.

4. Qua iniquitate percitus qui audiebatur, 'etsi me' inquit 'despicit imperator, negotii tamen *ea* est magnitudo, ut non nisi iudicio principis nosci possit et uindicari; sciat tamen uelut quodam praesagio, quod dum

2 cornuae et cotur[no] 3 super [quod] aua[r]us 4 ueletari [scilicet] numeriqu*e (*fu.* a) 7 defer[t]ur 8 ut *add. m2* 10 cum genrentur *m1* genruntur *m2* 12 obstrectatores 12 *sq.* dissiminantes 13 in *m1* dein *m2* 14 aestimas et 15 [patens] offi[c]iorum (c *ex* t) 15 *sq.* quasitores ꝺ 16 sectaturos ꝺ ex[cisum] 17 ape[rtas] (a *pr. m2 ex* o) 18 eusepius suscipissent 19 demonstratia ꝺ contingerunt 20 quae[dam] destantia ꝺ 21 scrutabantur *ex* stutabantur, *m1* 22 inquid dispicit 23 ea *om.* iudi[c]io (c *ex* o) 24 nos[c]i (c *ex* t) et *add. m2* uindicare ꝺ uel ꝺ quo[t] (t *ex* d) tum

2 ut cornua *EBG* incongrue *Corn.* 3 quo *Tm2A* 4 ig.] ergo *BG* numerisque *EBG* 5 Moesicorum *BG* pluribus *BG* 8 ut *om. G* 10 dum *Cl.* geruntur *NBG* agerentur *E* gererentur *Kiessl.* 11 et *BG* magisterium *G* 12 obtrectatores *EBG* 12 *sq.* disseminantes *EBG* 14 aestimans et *G* aestimans *A* aestimasset *WB* existimans et *E* 17 reputantibus *Günther* 18 Eusebius *EBG* 22 audiebat *BG* 23 est tamen *tr. BG* ⟨ea⟩ *Corn. Momms.* tanta *post* tamen *add. Haupt* 24 quod *HBG* dum *G* cum *B*

359-60 maeret super his quae apud Amidam gesta amendata didicit fide, dumque ad spadonum arbitrium trahitur, defrustandae Mesopotamiae proximo uere ne ipse quidem cum exercitus robore omni, opitulari poterit praesens.'

5. Relatis adiectisque cum interpretatione maligna conpluribus, iratus ultra modum Constantius, nec discusso negotio, nec patefieri quae scientiam eius latebant, permissis, adpetitum calumniis, deposita militia digredi iussit ad otium, Agilone ad eius locum inmodico saltu promoto, ex Gentilium *et* Scutariorum tribuno.

360 **3.** 1. Eodem tempore per eoos tractus caelum subtextum caligine cernebatur obscura, et a primo aurorae exortu ad usque meridiem, intermicabant iugiter stellae; hisque terroribus accedebat, quod cum lux caelestis operiretur, e mundi conspectu penitus lance abrepta, defecisse diutius solem pauidae mentes hominum aestimabant: primo adtenuatum in lunae corniculantis effigiem, deinde in speciem auctum semenstrem, posteaque in integrum restitutum. 2. quod alias non euenit ita perspicue, nisi cum post inaequales cursus iter menstruum lunae ad id*em* reuocatur initium, certis temporum interuallis, id est cum in domicilio eiusdem signi tota repperitur luna sub sole, liniamentis obiecta rectissimis, atque in his paulisper consistit minutis, quas geometrica ratio partium partes appellat. 3. ac licet utriusque sideris conuersiones et motus, ut scrutatores causarum intellegibilium aduerterant, in unum eundemque finem, lunari cursu impleto, perenni distinctione conueniunt, tamen sol non semper his diebus obducitur, sed cum luna e regione, (uelut libramento quodam igneo) orbi et aspectui nostro opponitur media. 4. ad summam

---

1 meret [amen]data (amen *et* a *fin. m2*) dedicit ♂ 2 sp[ad]onum (ad *m2*; d *ex* t) traitur defrustrandae moesopotamiae 3 ipsi quidam exertitus rubore 4 presens 5 quae interpraetatione maligni ♂ 6 constantius *ex* costantius, *m1* discussio patefigeri que 8 degredi 9 *om.* et 10 trac ♂ 11 obsc[u]ra (u *add. m2 in ras. sup. lin.*) 11 *sq.* inter[mi]cabant 12 accidebat 13 paenitus aberepta dificissi ♂ 14 pauide [aestima]bant 15 lune semestrem ♂ 16 quod adalias 17 inaequaeles inter ad id 20 consistat quas e 21 liet ♂ conuersione 23 per e[nni] (*fu.* nim) 25 [et aspe]ctui mendia [sum]mam

---

1 haeret *Btl.* amendata *restit. Günther Pet.* emendata *BG* (-taque *B*) ementita *Corn.* 2 defrustandae *BA* defensandae *G* 3 ipse quidem *NBG* robore *EBG* 6 discusso *EBG* patefieri *EBG* 8 in eius *Nov.* locum moderandum a se promoto *BG* 9 et *add. Gdt.* 11 usque ad *tr. BG* 12 accedebat *WBG* 13 luce *EBG* lance *restit. Kiessl.* abrepta *Wm2BG* erepta *Kiessl.* 16 alias *EBG* 17 iter *Val.* idem *G* 20 consistit *G* quas *NBG* quasi *W* quae *Lind.* 20 *sq.* ratio partes appellat *BG* 21 conuersiones *Tm2BG* 25 media *EBG*

tum sol occultatur, splendore suppresso, cum ipse et lunaris globus astrorum omnium infimus, parili comitatu obtinentes circulos proprios, saluaque ratione altitudinis interiectae, iunctim locati, ut scienter et decore Ptolemaeus exponit, ad dimensiones uenerint, quos *ἀναβιβάζοντας* et *καταβιβάζοντας ἐκλειπτικοὺς συνδέσμους* (coagmenta uidelicet defectiua), Graeco dictitamus sermone. et si contigua isdem iuncturis praestrinxerint spatia, dilutior erit defectus. 5. si uero articulis ipsis inhaeserint, qui coactius ascensus uinciunt et descensus, offunditur densioribus tenebris caelum, ut crassato aere ne proxima quidem et adposita cernere queamus.

6. Sol autem geminus ita uideri existimatur, si erecta solito celsius nubes, aeternorumque ignium propinquitate conlucens, orbis alterius claritudinem tamquam e speculo puriore formauerit.

7. Nunc ueniamus ad lunam. apertum et euidentem ita demum sustinet luna defectum, cum pleno lumine rotundata, solique contraria, ab eius orbe centum octoginta partibus (id est signo septimo) disparatur. et quamquam hoc per omne plenilunium semper eueniat, non semper deficit tamen. 8. sed quoniam circa terrenam mobilitatem locata, et a caelo totius pulchritudinis extima, non numquam ferienti se subserit lanci, obiectu metae noctis in conum desinentis angustum, latet parumper umbrata, tumque nigrantibus inuoluitur globis, si sol ut sferae inferioris curuamine circumfusus, mole obsistente terrena, radiis eam suis inlustrare non possit, quam numquam habere proprium lumen, opiniones uariae collegerunt.

---

1 subpresso 2 infimis parilis obtimentes 3 altidinis ʒ 4 ptolemeus 4 *sq.* quosaΝΑΒΙΒΑΖΟΝtacetika. ΤΑΒΙΒΑΖΟΝΤΑϹЄΚΑΙΠΠΚΟΥϹϹΥΝΑЄϹΩΟ*ΥϹϹΟ; agmenta (* *fu.* Y) 6 greco dictitata 7 praestrin[x]serint (x *m2*; *fu.* c?) 8 inaeserintur discensus offenditur (offunditur *m3*) 10 quiamus ʒ 13 clarit[udin]em specculo 15 sus ʒ 16 cen*tum occoginta ʒ 17 eueat ʒ 18 defecit [m]obilitatem 19 to*tius 20 lamci obiectum et e desidentis *m2 ex* desidentes, *m1* a[n]gustu* (* *fu.* m; n *m2 pro* u) 21 sol [ui] fere [in]ferioris 22 obsistent*e (*fu.* a) terrene (n *m1 ex* r) 23 opiones 24 collierunt

---

2 infimus parili *G* infimi parili *TB* optinentes *EBG* 4 quas *Nov.* 4 *sq. Graeca om. RB* 5 et *καταβιβάζοντας G ἐκλιπτικούς G συνδεσμούς G* coagmenta *NG* augm- *B* 6 dictitamus *Cl. c.c.* dictitant *G* 8 inhaeserint *WBG* 9 densionibus *G* 11 euecta *Gdt.* celsius solito *tr. BG* 15 rotunda *BG* humilitatem *Pet.* 18 *sq.* est ac coeli *Gutschmidt: sed Nov. cf. Macr. sat. 1, 16, 12* 20 lanci *Wm2Nm2 Kiessl.* luci *BG* obiectu metae *G* obiectum et e *B* obiectu⟨m⟩ metae *Gutschm.* desinentis *BG* angustum *HG* anguste *B* tum *ante* latet *add. Gutschm.* 21 umbrarumque *G* umbrata cumque *B* ut ⟨s⟩ferae *Cl.* spherae *G* sphere *Tm* 22 terrena *EG* 23 opiniones *EBG* 24 collegerunt *EBG*

9. Et cum ad idem signum aequis partibus soli concurrerit, obscuratur (ut dictum est) penitus hebetato candore, et tunc lunae Graece σύνοδος dicitur. 10. nasci autem putatur, cum parua declinatione, uelut e perpendiculo, superiectum egerit solem. exortus uero eius adhuc gracilescens, primitus mortalitati uidetur, cum ad secundum relicto sole migrauerit signum. progressa itaque porrectius, iamque abunde nitens cornutae habitu μηνοειδής est appellata. cum autem sole longo coeperit interstitio summoueri, et ad quartum peruenerit signum, radiis eius ad se conuersis, maius concipit lumen, et fit Graeco sermone διχόμηνις, quae forma semiorbem ostendit. 11. procedens deinde iam disiunctissime, quintoque signo arrepto, figuram monstrat amficyrti, utrimque prominentibus gibbis. e regione uero cum normaliter steterit contra, lumine pleno fulgebit, domicilium septimi retinens signi, et in eodem tum etiam agens, paululumque progressa, minuitur, quem habitum uocamus ἀπόκρουσιν, et usque easdem formas repetit seniscendo, traditurque doctrina multiplici congruente, non nisi tempore intermenstrui deficere uisam usquam lunam.

12. Quod autem solem nunc in aethere, nunc in mundo inferiore, uersari praediximus, sciendum est siderea corpora, (quantum ad uniuersitatem pertinet) nec occidere nec oriri, sed ita uideri nostris obtutibus, constitutis in terra, spiritus cuiusdam interni motu suspensa: rerumque magnitudini instar exigui subditum puncti, nunc caelo infixas suspicere

---

1 et cum — 4 gerit *add. m2 in marg.* 2 obcuratus ♂ 2 *sq.* paenitus haebetato candoret uniuae grecae synodos 4 uelate super eiectum gerit 5 gra[c]ilescens (c *pr. fu.* t) mortalita (♂) uide*tur (*fu.* n) 6 progressus habunde 7 cornnut*e (*fu.* a) menoid hoc (e *m2*) 8 quintum 9 couersis concepit ♂ dichomenis *m2 ex* dicominis *m1* 10 disiunctissimo 11 gybbis *m2* gabbis *m1* 13 reti[n]ens (n *pr. ex* m) eundem ♂ agens (n *m2*) 14 *sq.* habitu inuocamus ACTOKPICIN absque ea idem 15 senescendo ♂ graditurque doctrimam 15 *sq.* conguente 16 sini 17 aethere nun 17 *sq.* interiore * cursari 18 corpor[a] 19 perti[n]et (*fu.* m) occide ♂ 20 constituti 21 instrar subditam infixa suspicc[*re*****] (*fu.* retineri)

---

2 ⟨et⟩ tunc ⟨lu⟩nae *Her. et Cl.* mene *BG* 3 Graece synodos *BG* dicitur *om. BG* 4 uelut e *Nm2 Val.* uelut a *BG* superiectum *N Val.* super erectum *BG* egerit *Cl.* 6 progressa *G* 7 *μηνοειδής bG Μονοΐδης B* 8 quartum *Val.* 9 *διχόμηνις διχόμηνος A διχότομος BG* 10 disiunctissime, quintoque *Val.* disiunctissimoque *BG* 11 *ἀμφικύρτον G Ἀμφίκυρτος B* 13 cum agens etiam *tr. BG* 14 quem habitum uocamus *G* quam habitu inuocamus *B* *ἀπόκρουσιν Val. ἀπόκρισιν G πανσέληνος B* et usque *Her.* atque *A om. G* absque *B* 15 easdem *AG* traditurque *G* doctrina *HBG* 15 *sq.* congruente *EBG* concinente? *Cl.* 16 nisi *EG* sine *CB* 17 inferiore *Val.* 18 uersari *Btl.* cursare *G* 20 constitutis *EBG* 21 subditum *Gutschm.* subdita *Tm2BG* infixas *WBG*

stellas, quarum ordo est sempiternus, aliquotiens humana uisione languente, discedere suis sedibus arbitrari. uerum ad instituta iam reuertamur.

4. 1. Properantem Constantium orienti ferre suppetias, turbando 360
prope diem excursibus Persicis, ut perfugae concinentes exploratoribus indicabant, urebant Iuliani uirtutes, quas per ora gentium diuersarum fama celebrior effundebat, magnorum eius laborum factorumque uehens adoreas celsas, post Alamanniae quaedam regna prostrata, receptaque oppida Gallicana, ante direpta a barbaris et excisa, quos tributarios ipse fecit et uectigales. 2. ob haec et similia percitus, metuensque ne augerentur in maius, stimulante (ut ferebatur) praefecto Florentio, Decentium tribunum et notarium misit, auxiliares milites exinde protinus abstracturum, Aerulos et Batauos, cumque Petulantibus Celtas, et lectos ex numeris aliis trecentenos, hac specie iussos adcelerare, ut adesse possint armis primo uere mouendis in Parthos.

3. Et super auxiliariis quidem et trecentenis, cogendis ocius proficisci, Lupicinus conuentus est solus, transisse ad Brittanias nondum conpertus, de Scutariis autem et Gentilibus excerpere quemque promptissimum, et ipse perducere Sintula iubetur, Caesaris stabuli tunc tribunus.

4. Conticuit hisque adquieuerat Iulianus, potioris arbitrio cuncta concedens. illud tamen nec dissimulare potuit nec silere: ut illi nullas paterentur molestias, qui relictis laribus transrhenanis, sub hoc uenerant pacto, ne ducerentur ad partes umquam transalpinas, uerendum esse adfirmans, ne uoluntarii barbari militares, saepe sub eius modi legibus adsueti transire ad nostra, hoc cognito deinceps arcerentur. sed loquebatur in cassum. 5. tribunus enim parui querellas Caesaris ducens,

---

1 humana*** (-a *m2 ex* u: *fu.* isi) 3 reuerta[m]ur (*fu.* nt) 4 constrantium turban**do (*fu.* tu?) 5 ut *add. m2* exploratoribus — 6 uirtutes *add. m2 in marg.* 6 indicabantur ebat iulianum 7 fame laborumque factorum 8 adorea[s] (s *m2 pro* ns) 9 tributorios ♂ 12 deprotinus 13 uatauos * lectos (*fu.* e) 14 ccc . nos ac 16 auxili*ariis (*fu.* i) 17 l[u]picinus 18 conpertus *ex* conpertas *m1* et *add. m2* 19 s[ingula] 20 po[u]tioris 21 concudens dissi**mulare (*fu.* la) 23 uaerendum 25 cogito deincenps 26 parui *ex* paui quaerellas

---

4 Constantium *EBG* 6 urebant *EWm2AG* Iuliani *Em2Wm2AG* 7 fama *EbG* famam *B* laborum factorumque *BG* 8 Alemanniae *bG* Alemaniae *B* 10 augeret *Btl.* 12 milites *om. BG* protinus *EBG* 13 Herulos *Tm2BG* Batauos *NBG* 19 Sintula *G* singulos *B* 21 concedens *G* concludens *EB* 25 cognito *EBG*

360 Augusti iussis obtemperabat, et lecta expeditiore manu uigore, corporumque leuitate praestanti, cum isdem profectus est, spe potiorum erectis.

6. Et quia sollicitus Caesar, quid de residuis mitti praeceptis agi deberet, perque uarias curas animum uersans, adtente negotium tractari oportere censebat, cum hinc barbara feritas, inde iussorum urgu*eret* auctoritas, maximeque absentia magistri equitum augente dubietatem, redire ad se praefectum hortatus est, olim Viennam specie annonae parandae digressum, ut se militari eximeret turba. 7. perpendebat enim ad relationem suam quam olim putabatur misisse, abstrahendos e Galliarum defensione pugnaces numeros barbarisque iam formidatos. 8. qui cum suscepisset Caesaris litteras, monentis petentisque ut uenire adcel*er*aret, rem publicam consiliis iuuaturus, obstinatissime detrectabat, hac ratione pauore mente confusa, quod aperte scripta significabant, ab imperatore nusquam diiungi debere praefectum, in ardore terribilium rerum. adiectumque est quod si† procurare dissimulasset, ipse propria sponte proiceret insignia principatus, gloriosum esse existimans iussa morte oppetere, quam ei prouinciarum interitum adsignari. sed uicit praefecti propositum pertinax, his quae rationabiliter poscebantur, parere, contentione maxima reluctantis.

9. Inter has tamen moras absentis Lupicini, motusque militares timentis praefecti, Iulianus consiliorum adminiculo destitutus, ancipitique sententia fluctuans, id optimum factu existimauit: et sollemni*ter* cunctos e stationibus egressos in quibus hiemabant, maturare disposuit. 10. hoc-

1 lectas 2 praestanti (n *add. m2*) hisdem erectus 5 indeiustorum urguet (d *m2 ex* t) 6 sugente *m1;* sugerente *m3* debictatem ♂ 7 ad *add. m2* prefectum spetie 8 si [mi]litari [eximeret turba] 9 a mississe 10 pugnace[s] 11 suscep[is]set mo[n]entis (n *pr. fu.* m) 12 adcelaret *m1;* adceleraret *m3* 13 ae aperta sigificabant 14 [in]ardore (in *ex* m) 15 a[d]iectum (d *ex* b) quod est quod si procurare 16 proieceret 17 et prouintiarum 17 *sq.* praefec*ti (*fu.* i; i *add. m2*) 18 que parare 19 reluctanti 20 absentes 21 uliano (iul- *m3*) distitutus 22 opptimum factum existimauit uita sollemni

1 lecta *NBG* 2 erectis *Btl.* 5 iussorum *G* uictorum *B* urgeret *EG* 6 augente *uulgo* faciente *G om. B* suggerente *EA* fugente *F* surgente dubietate *Pet.* 8 se *Wm2BG* 9 ad *Wm2BG* abstrahendos a *G* abs. ⟨ess⟩e *Nov.* 13 ⟨h⟩ac *Nov.* ea *RBG* aperte *Gdt.* 15 adiectumque *Wm2AG* adiectum quoque *Pet.* procurare *ut uocem milit. def. Löfst.* procurrere *NVal.* procur⟨s⟩are *Gdt.* properare *Günther Pet.* remp. curare *Her. an* pop. Rom. (*uel* pro⟨uinciam⟩ curare *?Cl.* ⟨id⟩ [pro]curare *Nov.* 16 fronte *BG* proiiceret *EBG* 17 ei *Val. om. BG* sibi assignari *G* 18 parere *EAG* 19 reluctantis *Wm2G* 20 absentis *Em2BG* 21 tumentis *BG* Iulianus *EG* consili⟨at⟩orum *Gdt.* 22 factu *EBG* existimans *G* et *Her.* (uit *dittogr. del.*) uia *G* tessera *Val.: lac. post* existimauit *Momms.* sollemni⟨ter⟩ *Cl.* 23 ex *BG*

que conperto, apud Petulantium signa famosum quidam libellum humi 360 proiecit occulte, inter alia multa etiam id continentem: 'nos quidem ad orbis terrarum extrema ut noxii pellimur et damnati, caritates uero nostrae Alamannis denuo seruient, quas captiuitate prima post interneciuas liberauimus pugnas'. 11. quo textu ad comitatum perlato lectoque, Iulianus contemplans rationabiles querellas, cum familiis eos ad orientem proficisci praecepit, clauularis cursus facultate permissa, et cum ambigeretur diutius qua pergerent uia, placuit notario suggerente Decentio, per Parisios omnes transire, ubi morabatur adhuc Caesar nusquam motus. et ita est factum. 12. isdemque aduentantibus in suburbanis, princeps occurrit, *et* ex more laudans quos agnoscebat, factorumque fortium singulos monens, animabat lenibus uerbis, ut ad Augustum alacri gradu pergerent † ubi potestas est ample patens et larga, praemia laborum adepturi dignissima. 13. utque honoratius procul abituros tractaret, ad conuiuium proceribus conrogatis, petere iure (siquid in promptu esset) edixit. qui liberaliter ita suscepti, dolore duplici suspensi discesserunt et maesti, quod eos fortuna quaedam inclemens et moderato rectore et terris genitalibus dispararet. hocque angore inpliciti, † ut in statiui solita cessarunt. 14. nocte uero coeptante, in apertum erupere discidium, incitatisque animis, ut quemque insperata res adflictabat, ad tela conuertuntur et manus, fremituque ingenti omnes petiuerunt palatium, et spatiis eius ambitis, ne ad euadendi copiam quisquam perueniret, Augustum Iulianum horrendis clamoribus concrepabant, eum ad se prodire destinatius adigentes, expectareque coacti, dum lux promicaret, tandem progredi conpulerunt. quo uiso iterata magnitudine sonus, Augustum appellauere consensione firmissima.

15. Et ille mente fundata, uniuersis resistebat et singulis, nunc

---

1 famosam 𝔙 hum 2 occulta 3 tamnati caritatis 7 precepit 7 *sq.* ambiceretur 8 norio 𝔙 suggerent[i] (i *ex* e) 9 parrisios homines 10 suburbanos 11 et *om.* 12 sigulos 13 potestates tam plera teneret 𝔙 paten[s] (p *ex* r) 14 di[g]nissima honeratius 15 procc**ribus (*fu* le) siqu[i]d (i *m2 ex* o) impromptu *hic scriba ille neglegentior penso desistit* 18 utinstatiui cessarunt 21 petiuerat a*mbitis (*fu.* m *compend. scr.*) 24 quae prog[re]di 25 iteratam (m *del. m2*) 27 et *m3* (?) *ex* ei

---

1 humi *EBG* 2 occulte *G* 3 damnati *Wm2A* imbelles *BG* 4 per *Momms.* 7 *sq.* ambigeretur *EBG* 9 omnes *Gdt.; cf. cursum* 10 factum est *tr. BG* suburbanis *BG* suburbano *Momms.* 11 et *add. Her.; sed cf. Val. ad loc.* 12 singulos *EBG* 13 pergerent ire *Her. cf.* 15 iure 15 secure *Corn.* libere *Her. olim, nunc del. censet, cf. 13* 18 in statiua *EG* ut statim *B* ut in statiuis *A Momms. Her.* solati *Her.* solet *Momms.* recesserunt *G* cesserunt *N* gesserunt *Momms.* 19 dissidium *AG* 21 petiuerunt *Wm2N Cl. c. c.* petiuerant *TBG* petiuere *E uulgo* petiuere ad *Kiessl.* 23 festinatius *BG* 25 soni *EG*

360 indignari semet ostendens, nunc manus tendens oransque et obsecrans, ne post multas felicissimasque uictorias, agatur aliquid indecorum, neue intempestiua temeritas et prolapsio, discordiarum materias excitaret. haecque adiciebat, tandem sedatos leniter adlocutus:

16. 'Cesset ira — quaeso — paulisper: absque dissensione, uel rerum adpetitu nouarum, impetrabitur facile quod postulatis. quoniam dulcedo uos patriae retinet, et insueta peregrinaque metuitis loca, redite iamnunc ad sedes, nihil uisuri (quia displicet) transalpinum. hocque apud Augustum, capacem rationis et prudentissimum, ego conpetenti satisfactione purgabo.'

17. Conclamabatur post haec ex omni parte nihilo minus, uno parique ardore nitentibus uniuersis, maximoque contentionis fragore, probro*si*s conuiciis mixto, Caesar adsentire coactus est. inpositusque scuto pedestri, et sublatius eminens, nullo silente, Augustus renuntiatus, iubebatur diadema proferre, negansque umquam habuisse, uxoris colli ..... uel capitis poscebatur. 18. eoque adfirmante, primis auspiciis non congruere aptari muliebri mundo, equi falera quaerebatur, uti coronatus speciem saltem obscuram, superioris praetenderet potestatis. sed cum id quoque turpe esse adseueraret, Maurus nomine quidam, postea comes, qui rem male gessit apud Succorum angustias, Petulantium tunc hastatus, abstractum sibi torquem quo ut draconarius utebatur, capiti Iuliani inposuit confidenter, qui trusus ad necessitatem extremam, iamque periculum praesens uitare non posse aduertens, si reniti perseuerasset, quinos omnibus aureos, argentique singula pondo, promisit.

19. Hisque gestis, haut minore quam antea cura constrictus, futura-

---

1 setmet 2 ni 3 temeritis ♂ 4 hecque tend[en] seditos (e *pr. in* a, *m3:* en *alt. m2:* i *in* a, *m2*) 5 quesso 6 postulatus ♂ 7 patrias (s *del. m2*) insuaeta perregina quae metuetis (regina *in* regna, *m2*) 9 capam ♂ rationes ♂ 10 purgaui 13 prob[ro]* (*fu.* s) conuitiis cessar coactu 14 pullo 15*sq.* collo *uel* (*sine lac.*) 17 mulieri mumdo aequi falerae quaerebatur (falera *m2*) uti — 18 superioris *add. m2 in marg.* 18 spetiae pretenderet 19 quidem 20 ***[co]mes (*fu.* cir?) s[u]cc[o]rum speculantium 21 adstatus dr[aco]narius 21*sq.* capit[iiu]liani 22 t[ru]sus 25 minor

---

1 semet *CG* sed metum *B* 2 ne *EG* 7 patriae *EBG* peregrinaque *EBG* metuitis *EG* metuens *B* 10 purgabo *A* 13 probro⟨si⟩s *Cl.* probro et *G* caesar *EBG* coactus *EBG* 14 nullo *EA* populo *G* 15 nunquam se *BG* colli *Nm2G* 16 ⟨decus⟩ uel *Her.* (*cf. Aen. 10, 135*) *Pet.* 17 muliebri *BG* muliebrem *E* phalerae *W Gdt. Nov.* phalera *EBG* quaereba⟨n⟩tur *Gdt. Nov.* ut i⟨is⟩ *Nov.* 17*sq.* ut hic (*uel* is) ornatus *Her.* 18 congruo natus *P* congrua ornatus *BG* speciem *NBG* 19 quidam *EBG* 20 Petulantium *Lind.* 21 hastatus *EAG* statim *B* 25 minore *EG*

que celeri prouidens corde, nec diadema gestauit, nec proce*de*re ausus est usquam, nec agere seria quae nimis urgebant. 20. sed cum ad latebras secessisset occultas, accidentium uarietate perterritus Iulianus, aliqui palatii decurio, qui ordo est dignitatis, pleniore gradu signa Petulantum ingressus atque Celtarum, facinus indignum turbulente exclamat, pridie Augustum eorum arbitrio declaratum, clam interemptum. 21. hocque conperto, milites quos ignota pari sollicitudine mouebant et nota, pars crispantes missilia, alii minitantes nudatis gladiis, diuerso uagoque (ut in repentino solet) excursu, occupauere uolucriter regiam, strepituque inmani excubitores perculsi, et tribuni et domesticorum comes Excubitor nomine, ueritique uersabilis perfidiam militis, euanuere metu mortis subitae dispalati. 22. uiso tamen otio summo, quieti stetere paulisper armati, et interrogati quae causa esset inconsulti motus et repentini, diu tacendo, haesitantes super salute principis *noui*, non antea discesserunt, quam adsciti in consistorium, fulgentem eum augusto habitu conspexissent. 360

5. 1. His tamen auditis, etiam illi quos antegressos retulimus, ducente Sintula, cum eo iam securi Parisios reuerterunt: edictoque ut futura luce cuncti conuenirent in campo, progressus princeps ambitiosius solito, tribunal ascendit, signis aquilisque circumdatus et uexillis, saeptusque tutius armatarum cohortium globis. 2. cumque interquieuisset paululum†, dum alte contemplatur praesentium uultus, alacres omnes uisos et laetos, quasi lituis uerbis (ut intellegi possit) simplicibus incendebat:

3. 'Res ardua poscit et flagitat, propugnatores mei reique publicae fortes et fidi, qui mecum pro statu prouinciarum uitam saepius obiecistis, quoniam Caesarem uestrum firmo iudicio ad potestatum omnium columen sustulistis, perstringere pauca summatim, ut remedia permutatae rei iusta conligantur et cauta. 4. uixdum aduliscens specie tenus purpuratus

1 procere *corr. m3* 2 que nemis (e *m2 ex* i) at *m2 ex* ad; *rursum in* ad *m3* 4 grado (*corr. m3*) 8 cristantes 9 regum 10 perc[ul]si (*fu.* lu) 11 per**fidiam (*fu.* er) milites 12 subite qu[ie]ti 14 [re]pentini (*fu.* pre) noui *om.* 16 habito conspexisserunt (unt *cpd. scr.*) 18 reuerterentur edicioque ut (t *ult. ex* d) 20 *sq.* uixillis septusque totius 24 *sq.* publice fortis 25 stratu 26 culmen *m3 ex* columen 27 *sq.* permutate re rustra (re in tuta *m3*)

4 aliquis *Wm2BG* gradu *EBG* 8 crispantes *EBG* 9 in ⟨re⟩ repentina *Corn.* regiam *EAG* regem *B* 11 uersabilem *BG* militis *EG* 14 noui *add. Cl. c. c.* 15 acciti *BG* 16 habitu *EBG* conspexissent *HBG* 18 duce *G* duces *B* reuerterunt *A* reuertuntur *G* edictoque *WBG* 19 campum *Kell.* 21 tutius *Tm2 Val.* totis *Cm2Nm2G* totus *HA* 25 statu *EBG* 26 culmen *RBG* 27 *sq.* rei iusta *G* rei rata *N* rei tuta *Wm2* terrae non frustra *B*

360 (ut nostis,) uestrae tutelae nutu caelesti commissus, numquam a proposito recte uiuendi deiectus sum, uobiscum in omni labore perspicuus, cum dispersa gentium confidentia, post ciuitatum excidia, peremptaque innumera hominum milia, pauca quae semiintegra sunt relicta, cladis inmensitas persultaret. et retexere superfluum puto, quotiens hieme cruda rigentique caelo, quo tempore terrae ac maria opere Martio uacant, indomitos antea, cum iactura uirium suarum reppulimus Alamannos. 5. id sane nec praetermitti *est aequum* nec taceri, quod cum prope Argentoratum inluxisset ille beatissimus dies, uehens quodam modo Galliis perpetuam libertatem, inter confertissima tela me discurrente, uos uigore ususque diuturnitate fundati, uelut incitatos torrentes, hostes abruptius inundantes, superastis ferro prostratos, uel fluminis profundo submersos, paucis relictis nostrorum, quorum exequias honestauimus, celebri potius laude quam luctu. 6. post quae opinor tanta et talia, nec posteritatem tacituram de uestris in rem publicam meritis, quae gentibus cunctis plene .... quem altiore fastigio maiestatis ornastis, uirtute grauitateque, siquid aduersum ingruerit, defendatis. 7. ut autem rerum integer ordo seruetur, praemiaque uirorum fortium maneant incorrupta, nec honores ambitio praeripiat clandestina, id sub reuerenda consilii uestri facie statuo, ut neque ciuilis quisquam iudex, nec militiae rector, alio quodam praeter merita suffragante, ad potiorem ueniat gradum, non sine detrimento pudoris, eo qui pro quolibet petere temptauerit discessuro'.

8. Hac fiducia spei maioris animatus inferior miles, dignitatum iam diu expers et praemiorum, hastis feriendo clipeos sonitu adsurgens ingenti, uno prope modum ore dictis fauebat et coeptis. 9. statimque ne turbandae dispositioni consultae, tempus saltem breue concederetur,

1 ut nostis *add. m2* uaestrae praeposito 4 inmonsitas 5 retexere* (t *ex* d, *m3*; * *fu.* t?) 8 est aequum *om.* 9 gallus 10 usuique *m1*; *corr. m3* 12 superastes *m1*; *corr. m3* 14 que 15 que gentibus 16 plene quem (*sine lac.*) magestatis 19 dandestina *m1* [re]uerenda 20 fatie *m1* 24 h[ac] dignitatem; *corr. m3* 25 feriendos clipeo 26 cepti

1 proposito *EBG* 4 immensitas *EBG* 5 retexere *EBG* 8 est aequum *add. G* 9 Galliis *Wm2* Gallis *TBG* 10 ususque *EbG* 15 in gentibus *G* 15*sq.* ingentibus cuncti si plene quem *Btl.* quae gentibus cunctis splen⟨dent; nec dubito quin⟩ quem *Madv.* quaerentibus cunctis si plene quem *Pet.* quae gentibus cunctis p. ⟨iam cognita sunt, si eum⟩ quem *Her.* 16 si plene *G* maiestatis *EBG* 19 concilii *Pet.* 24 dignitatum *EBG* 25 exspes *Oisel.* feriendo *EAG* clipeos *EBG* 26 ceptis *EBG*

pro actuariis obse*cra*uere Petulantes et Celtae, recturi quas placuisset 360 prouincias, mitterentur; quo non inpetrato, abiere nec offensi nec tristes.

10. Nocte tamen quae declarationis Augustae praecesserat diem, iunctioribus proximis rettulerat imperator, per quietem aliquem uisum, ut formari genius publicus solet, haec obiurgando dixisse: 'olim Iuliane uestibulum aedium tuarum obseruo latenter, augere tuam gestiens dignitatem, et aliquotiens tamquam repudiatus abscessi: si ne nunc quidem recipior, sententia concordante multorum, ibo demissus et maestus. id tamen retineto imo corde quod tecum non diutius habitabo'.

6. 1. Haec dum per Gallias agerentur intente, truculentus rex ille Persarum, incentiuo Antonini aduentu Craugasii duplicato, ardore obtinendae Mesopotamiae flagrans, dum ageret cum exercitu procul Constantius, armis multiplicatis et uiribus, transmisso sollemniter Tigride, oppugnandam adoritur Singaram, milite usuique congruis omnibus, *ut* existimauere qui regionibus praeerant, abunde munitam. 2. cuius propugnatores uiso hoste longissime, clausis ocius portis, ingentibus animis per turres discurrebant et minas, saxa tormentaque bellica congerentes, cunctisque praestructis, stabant omnes armati, multitudinem parati propellere, si moenia subire temptasset.

3. Aduentans itaque rex cum per optimates suos propius admissos, pacatiore conloquio flectere defensores ad suum non potuisset arbitrium, quieti diem integrum dedit, et matutinae lucis exordio, signo per flammeum erecto uexillum, circumuaditur ciuitas a quibusdam uehentibus scalas, aliis conponentibus machinas, plerisque obiectu uinearum pluteorumque tectis, iter ad fundamenta parietum quaerentibus subuertenda. 4. contra haec oppidani superstantes propugnaculis celsis, lapidibus

---

1 actuuariis obseruare caelta *m1* caeltae *m2* 2 prouintias inpu⁻trato 3 noctae clarationis ♂ 5 formare (*corr. m3*) puplicus iulianae 7 abcesse 9 mestus inme [di]utius (*fu.* te) 10 troculentus 11 graugasi[idup]licato 11 *sq.* obtinende m*esopomitamiae (*fu.* a) 13 digride 14 militem ut *om.* 16 partis 17 gerentes ♂ 20 per *add. m2* 22 que et idem 23 uixillum 24 conpumentibus mach[i]nas (i *m2*, in *ex* m) 25 querentibus 26 oppi[dani] perstantes ♂

---

1 actuariis *HBG* obsecrauere *G* 2 impetrato *EAG* imperato *B* 5 formari *EBG* 7 abscessi si *NTm2 Eyss.* abscessi sed si *G* abscessissem *B* abscessisse *Em1P* abscessi *Em2* 9 imo *CG* in imo *Tm2A* in meo *B* in⟨ti⟩mo *Her.* diutius non *tr. BG* 11 Craugasi *NAG* Grangasii *B* 12 Mesopotamiae *EBG* 13 Tigride *HbG* trigride *PB* 14 milite *EBAG* ut *add. G* 16 portis *EBG* 17 minis *Madv.* piunas *Nov.* 22 quieti diem *Wm2 Val.* et diem *G* quibus diem *B* 24 componentibus *EBG*

360 eminus telorumque genere omni ad interiora ferocius se proripientes arcebant.

5. Et pugnabatur euentu ancipiti diebus aliquot hinc inde multis amissis et uulneratis: postremo feruente certaminum mole, et propinquante iam uespera, inter machinas plures admotus aries robustissimus, orbiculatam turrim feriebat ictibus densis, unde reseratam urbem obsidio superiore docuimus. 6. ad quam conuersa plebe dimicabatur artissime, facesque cum taedis ardentibus et malleolis, ad exurendum inminens malum undique conuolabant, nec sagittarum crebritate nec glandis hinc inde cessante. uicit tamen omne prohibendi commentum acumen arietis, coagmenta fodiens apidum recens structorum, madoreque etiam tum infirmium. 7. dumque adhuc ferro certatur et ignibus, turri conlapsa, cum patuisset iter in urbem, nudato propugnatoribus loco, quos periculi disiecerat magnitudo, Persarum agmina undique ululabili clamore sublato, nullo cohibente cuncta oppidi membra conplebant, caesisque promisce paucissimis, residui omnes mandatu Saporis uiui conprehensi, ad regiones Persidis ultimas sunt asportati.

8. Tuebantur autem hanc ciuitatem legiones duae (prima Flauia primaque Parthica,) et indigenae plures, cum auxilio equitum, illic ob repentinum malum clausorum, qui omnes (ut dixi) uinctis manibus ducebantur, nullo iuuante nostrorum. 9. Nisibin enim sub pellibus agens pars maior exercitus custodibat, interuallo perquam longo discretam, alioqui numquam labenti Singarae uel temporibus priscis, quisquam ferre auxilium potuit, aquarum paenuria cunctis circum arentibus locis. et licet ad

1 que *add. m2* genera ƺ teriora ƺ pro[ripi]entes 3 a[n]cipiti aliquod 4 amisisset uulneratis 5 *sq.* corbiculatam (c *m2?*) 6 subperiore 7 timicabatur ƺ quae 8 manum 9 caessantae 10 aretis (*corr. m2?*) 12 colapse ƺ patuisset et iteri (i *ult. del. m2?*) 13 desiecerat *m1* (*corr. m3*) 14 coibente 15 conplebit promiscae pacissimi (paucissimis *m3*) 16 conpraehensi 17 aspertati ƺ 19 que *add. m2* indigna (*corr. m3*) axilio ƺ aequitum ilico 20 repentinum ad inclusorum 21 nulo (*corr. m3*) iuuenti *m1* uiuenti *m3* suppellibus 22 maiore 23 [n]umquam labentes ingalli (l *alt. add. m2*) 24 pe[nu]*ria (* *fu.* a)

4 amissis et *EBG* 5 *sq.* orbiculatam *EBG* 8 malum *Nm2BG* 9 non (*pro* nec *pr.*) *BG* glande *BG* 11 recenter *BG* infirma *Tm2Btl.* infirmum *SB* 12 p. iter *EBG* 15 complebant *NG* compleuit *EB* complerunt *Nov.* paucissimis *EBG* 16 mandato *TBG* 19 et indigenae *Wm2G* ex -nis *B* illic *Tr.* 20 malum *BG* ac *N* ad id *E* actum *Wm2* ad⟨uentum hostium⟩ *Momms.* clausorum *Cl.* 21 iuuante *Wm2AG* uiuenti *PB* sub pellibus *EBG* 22 maior *EBG* 23 labenti Singarae *G* labentes in Gange *B*

praesciscendos aduersos subitosque motus, id munimentum oportune locauit antiquitas, dispendio tamen fuit rei Romanae, cum defensorum iactura aliquotiens interceptum. 360

7. 1. Exciso itaque oppido, rex Nisibin prudenti consilio uitans, memor nimirum quae saepius ibi pertulerat, dextrum latus itineribus petit obliquis, Bezabden, quam Faenicham quoque institutores ueteres appellarunt, ui uel promissorum dulcedine inlectis defensoribus retenturus, munimentum inpendio ualidum, in colle mediocriter edito positum, uergensque in margines Tigridis, atque ubi loca suspecta sunt et humilia, duplici muro uallatum, ad cuius tutelam tres legiones sunt deputatae, secunda Flauia secundaque Armeniaca, et Parthica itidem secunda cum sagittariis pluribus Zabdicenis, in quorum solo tunc nobis obtemperantium hoc est municipium positum.

2. Primo igitur impetu, cum agmine catafractorum fulgentium, rex ipse sublimior ceteris castrorum ambitum circumcursans, prope labra ipsa fossarum uenit audentius, petitusque ballistarum iactibus crebris et sagittarum, densitate opertus armorum in modum testudinis contextorum, abscessit innoxius. 3. ira tamen tum sequestrata, caduceatoribus missis ex more, clausos blandius hortabatur, ut uitae speique consulturi, obsidium deditione soluerent oportuna, reseratisque portis egressi, supplices uictori gentium semet offerrent. 4. quibus adire propius ausis, defensores moenium ideo pepercerunt, quod cohaerenter sibi iunctos duxerant isdem notos ingenuos Singarae captos: eorum enim miseratione, telum nemo contorsit, nec super pace respondit.

---

1 presciscendos quo monumentum oportunae 2 *sq.* rei — aliquotiens *add. m2 in marg. super erasa* 5 nimirum *m1* nemirum *m3* sepius textrum (*corr. m1*?) 6 bezebden δ fanicham *m1* finicham *m2* qu[o]que institutoris ueteris 7 ut (*pro* ui) 7 *sq.* monimentum 8 ualidam pos[i]tum (i *ex* u) 9 marcenis 10 tutela [uttres] 10 *sqq.* [deputatae — obtemperan] 11 parthicas fidem 14 amine (*corr. m3*) catafructorum δ 16 fonsarum (*corr. m3*) actibus cretis 17 textudinis 18 innoxiu*s (*fu.* i) 19 hortabantur 19 *sq.* consultori obsidium (i *ult. del. m2*?) 21 uictor δ offer[rent] 22 coherentur istem 23 inngenuos singare captus

---

1 que *EBG* 6 Phaenicham *G* sacram urbem *B* institutores ueteres *Tm2BG* 7 ui *G* reseraturus *uel* tentaturus *C. F. W. M.* recepturus *Nov.* 8 ualidum *EBG* 9 margines *G* aquae *B* 10 tutelam tres *EBG* 11 Partica itidem *NTm2G* Parthica fidem *B* Parthica item *Wm2* 16 fossarum *EBG* iactibus crebris *Eyss.* ictibus certis *Wm2NBG* ictibus crebris *Btl. Nov.* 16 *sq.* sagittarum, densitate *Corn. Nov.* 17 opertura *G* 19 hortabatur *Tm2BG* reique *Corn.* consulturi *EAG* 22 cohaerenter *BG* 23 captos *Em2BG*

360 5. Deinde datis indutiis die totius et noctis, ante alterius lucis initium Persarum populus omnis adortus auide uallum, acriter minans ac fremens, ubi ad ipsa moenia confidenter accessit, di*mi*cabat ui magna resistentibus oppidanis. 6. eaque re sauciabantur plerique Parthorum, quod pars scalas uehentes, alii opponentes uimineas crates, uelut caeci pergebant introrsus, nec nostris innocui. sagittarum enim nimbi crebrius uolitantes, stantes confertius perforabant, partibusque post solis occasum aequa iactura digressis, adpetente postridie luce, ardentius multo quam antea pugnabatur, hinc inde concinentibus tubis, nec minores strages utrubique uisae sunt, ambobus obstinatissime conluctatis.

7. Verum secuto die otio conmuni adsensu post aerumnas multiplices adtributo, cum magnus terror circumsisteret muros, Persaeque paria formidarent, Christianae legis antistes exire se uelle gestibus ostendebat et nutu, acceptaque fide quod redire permitteretur incolumis, usque ad tentoria regis accessit. 8. ubi data copia dicendi quae uellet, suadebat placido sermone discedere Persas ad sua, post communes partis utriusque luctus, formidari etiam maiores adfirmans forsitan aduenturos. set perstabat in cassum, haec multaque similia disserendo, efferata uesania regis obstante, *non ante* castrorum excidium digredi, pertinaciter adiurantis. 9. perstrinxit tamen suspicio uana quaedam episcopum (ut opinor,) licet adseueratione uulgata multorum, quod clandestino conloquio Saporem docuerat, quae moenium adpeteret membra, ut fragilia intrinsecus et inualida. hocque exinde ueri simile uisum est, quod postea intuta lo*ca* carieque nutantia, cum exultatione ma*li*gna, uelut regentibus penetralium callidis, contemplabiliter machinae feriebant hostiles.

---

1 die tocius 2 omnes 3 [di]cabat ressistentibus 4 et quae res auciebantur (-aba- *m2*) 5 feminieas pergabant 7 quae solis (s *alt. del. m2?*) occusum ꝯ 8 posttridie 10 obstinati[ss]ime (*fu.* m) 11 earumnas (er- *m2*) 13 cristianae (*corr. m3*) belle (*corr. m3*) 14 adusquead *m1* ad *pr. del. m2* 16 placito ꝯ discidere *m2 ex* discedere *m1* 17 mairis *m1* maioris *m2?* aduentu[posset] (p *fu.* r) 19 non ante *om.* perdinaciter (*corr. m3*) 20 qua[e]dam 21 clan[destino] 23 uerissimile (s *pr. del. m2?*) 23 *sq.* inuta locari eque 24 magna 25 machina

---

1 diei totius *EBG* 2 omnis *EBG* acriterque *BG* 3 dimicabat *HA* instabat *G* dicebat *B* 4 eaque re *Haupt Nov.* quare *G* extulit quare *B* ex qua re *EA* atque ea re *Gdt.* 5 uimineas *EBG* pergebant *EBG* 6 innocuis *BG* 13 uelle *Em3BG* 17 formidatos *Pet.; an* formidare*? Cl.* aduenturos sed *G* aduentu posse *HBA* 18 *sq.* regis non se ante *Corn.* 19 non ante *add. G* 20 uana *ante* ut *tr. G* 23 intuta loca *G* inutilis *B* inuia loca *Wm2* 24 carieque *BG* ma⟨li⟩gna *Cl. c. c.* 25 machinae *Wm2BG*

10. Et quamquam angustae calles difficiliorem aditum dabant ad 360 muros, aptatique arietes aegre promouebantur, manualium saxorum, sagittarumque metu arcente, nec ballistae tamen cessauere nec scorpiones, illae tela torquentes, hi lapides crebros, qualique simul ardentes pice et bitumine inliti, quorum adsiduitate per procliue labentium, machinae haerebant uelut altis radicibus fixae, easque malleoli et faces iactae destinatius exurebant.

11. Sed cum haec ita essent, caderentque altrinsecus multi, ardebant magis oppugnatores, naturali situ et ingenti opere munitum oppidum ante brumale sidus excindere, rabiem regis non ante sedari posse credentes. quocirca nec multa cruoris effusio, nec confixi mortiferis uulneribus plurimi, ceteros ab audacia parili reuocabant. 12. sed diu cum exitio decernentes, postremo periculis obiectauere semet abruptis, et agitantes arietes denso saxorum molarium pondere, fomentisque ignium uariis ire protinus uetabantur. 13. uerum unus aries residuis celsior, umectis taurinis copertus exuuiis, ideoque minus casus flammeos pertimescens aut tela, antegressus omnes *er*epsit nisibus magnis ad murum, uastoque acumine coagmenta lapidum fodiens, turrim laxatam euertit. qua sonitu lapsa ingenti, superstantes quoque repentina ruina deiecti, diffractique uel obruti, mortibus interiere diuersis et insperatis, inuentoque tutiore ascensu, armata inruit multitudo.

14. Trepidis deinde superatorum auribus ululantium undique Persarum intonante fragore, artius proelium intra muros exarsit, hostium nostrorumque cateruis certantibus comminus, cum confertis inter se corporibus hinc indeque stricto mucrone, nulli occurrentium parceretur. 15. magna denique mole, ancipiti diu exitio renitentes obsessi, postremo plebis inmensae ponderibus effuse disiecti sunt. et post haec iratorum hostium gladii quicquid inueniri poterat concidebant, abreptique sinibus

---

1 angust*[ae] clades 2 aeriaetes *m1* (*corr. m2?*) 3 arcentae 4 lapidis 5 inlite ♂ adsiduitate — machinarum *add. m2 in marg., tum ras. et iterum infra scr.* machinarum 8 esset 9 oppere (*corr. m2?*) 12 audacia (c *ex* t) diu* 13 postrem abiectauere arientes densos 14 ingnium 15 reduis ♂ opertus *m3 ex* copertes 16 casus *add. m2 in ras. 3 litt.* 17 epsit uastaque eo agmenta 20 deuersis ex 26 renitentis 27 effusae

---

1 angusti calles *Lind.*; -tae *restit. Probst* 5 machinae *G* ⟨moles⟩ machinarum haerebant, *Her.* 6 obstinatius *BG* 8 essent *EBG* 10 posse *om. BG* 13 postremo *G* p. — arietes *om. PB* obiectauere *HAG* arietes *EG* denso *BG* 14 pondere molarium *tr. G* 15 copertus *Cl.* opertus *EBG* 17 ⟨er⟩epsit *Her.* repsit *NBG* sepsit *E* hesit *Wm2* uastoque *BG* coagmenta *Em2BG* 20 diuersis et *EBG*

360 matrum paruuli ipsaeque matres trucidabantur, nullo quid ageret respectante. inter quae tam funesta gens rapiendi cupidior, onusta spoliorum genere omni, captiuorumque examen maximum ducens, tentoria repetiuit exultans.

16. Rex tamen gaudio insolenti elatus, diuque desiderio capiendae Faenichae flagrans, munimenti perquam tempestiui, non ante discessit, quam labefactata murorum parte reparata firmissime, alimentisque adfatim conditis, armatos ibi locaret, insignis origine, bellique artibus claros. uerebatur enim quod accidit, ne amissionem castrorum ingentium ferentes aegre Romani, ad eadem obsidenda uiribus magnis accingerentur.

17. Latius se proinde iactans, additaque spe quicquid adgredi posset, adipiscendi, interceptis castellis aliis uilioribus, Virtam adoriri disposuit, munimentum ualde uetustum, ut aedificatum a Macedone credatur Alexandro, in extremo quidem Mesopotamiae situm, sed muris uelut sinuosis circumdatum et cornutis, instructioneque uaria inaccessum. 18. quod cum omni arte temptaret, nunc promissis defensores alliciens, nunc poenas cruciabiles minitans, aliquotiens struere aggeres parans, obsidionalesque admouens machinas, multis acceptis uulneribus quam inlatis, omisso uano incepto, tandem abscessit.

8. 1. Haec eo anno inter Tigrim gesta sunt et Eufraten. quae cum frequentibus nuntiis didicisset Constantius, metuens expeditiones Parthicas †, hiemem apud Constantinopolim agens, inpensiore cura limitem instruebat eoum omni apparatu bellorum, armaque et tirocinia cogens, legionesque augens iuuentutis ualidae supplementis, quarum statariae pugnae per orien-

---

1 matruum ipse quoque trucidebantur (*corr. m3*) quod 2 inter tam 2 cupidioro nosta (*corr. m3*) 3 omini *m1* (*corr. m2?*) fentoria (*corr. m3*) 4 repetiui 5 insolentiae latus 7 antequam *m1* (ante *del. m2*) 8 pellique 9 amissione fe*rentes (*fu.* r) 10 magnas accingerentur (n *ult. del. m2?*) 11 possit ♂ 13 aedifiatum ♂ 14 meso[potamiae] 15 quae 16 allicies ♂ 16 *sq.* cruciabilis ♂ 17 obsidionalis quae (-les *corr. m2*) 18 amisso 19 candem *m1* (*corr. m2*) 20 gesti ♂ qua ♂ 21 expeditionis ♂ 22 inpensiore*cura* (*fu.* mm) instrueba*t (*fu.* n) 23 cum arme quo ♂ tyrocinia *m2 ex* tirocinia *m1* 24 supplimentis 24 *sq.* orientalis ♂

---

1 ipsaeque *Langen* 1 *sq.* inspectante *B Btl.* 2 inter quae *Her.* (*ex* quoque 1) interea *Nm2BG* tamen *G* 4 repetiuit *EBG* 6 Phaenicae *WG* Phoeniciae *EB* 7 labefacta *BG* 8 insigneis *G* bellique *EG* belli *B* 9 amissionem *G* 10 magnis *EBG* 13 credatur a Macedone *tr. RBG* 16 tentaret arte *tr. NBG* pollicitationibus *BG* 17 *sq.* mouens *PBG* 18 omisso *EBG* 21 exp. met. *tr. Nov. c. c.* 22 limitem *G* militem *Em2B* 23 e⟨o⟩um *C. F. W. M.* arm⟨a⟩ equo⟨s⟩ *Kiessl.* arma quoque *WBG*

tales saepius eminuere procinctus, auxilia super his Scytharum poscebat, 360 mercede uel gratia, ut adulto uere profectus e Thraciis, loca suspecta protinus occuparet.

2. Inter quae Iulianus apud Parisios hibernis locatis, summa coeptorum quorsum euaderet pertimescens, *haes*erat anxius, numquam adsensurum Constantium factis multa uoluendo considerans, apud quem sordebat ut infimus et contemptus. 3. circumspectis itaque trepidis rerum nouarum exordiis, legatos ad eum mittere statuit, gesta docturos, eisque concinentes litteras dedit, quid actum sit quidue fieri oporteat deinceps, monens apertius et demonstrans. 4. quamquam eum haec dudum conperisse opinabatur, relatu Decentii olim reuersi, et cubiculariorum recens de Galliis praegressorum, qui ad Caesarem aliqua portauere sollemnia. et quamquam non † repugnanter, tamen nec adrogantibus uerbis, quicquam scripsit, ne uideretur subito † repugnasse. erat autem litterarum sensus huius modi:

5. 'Ego quidem propositi mei fidem non minus moribus quam foederum pacto, (quoad fuit) unum semper atque idem sentiens conseruaui, ut effectu multiplici claruit euidenter. 6. iamque inde uti me creatum Caesarem pugnarum horrendis fragoribus obiecisti, potestate delata contentus, currentium ex uoto prosperitatum, nuntiis crebris (ut apparitor fidus,) tuas aures impleui, nihil usquam periculis meis adsignans, cum documentis adsiduis constet, diffusis permixtisque passim Germanis, in laboribus me semper uisum omnium primum, in laborum refectione postremum.

7. Sed bona tua uenia dixerim, siquid nouatum est nunc (ut existimas:) in multis bellis et asperis, aetatem sine fructu conterens miles,

1 sepius emicuere *m2* enimuere *m1* auxia 𝔙 2 ethraratiis (r *pr. add. m2:* ii *ex* u) 4 que 5 pertimencens 𝔙 erat nu[s]quam (s *m2 ex* m) 6 considerant 𝔙 8 eique 𝔙 9 quidui *m2 ex* quidue *m1* mones 𝔙 10 apertuis 𝔙 11 [rela]tu *m2* decentii *m2 ex* decentui *m1* 12 caessarem 13 repugnant certant *m1* repugnanter tamen *m2* 14 redundasset *m1* repuggnasse *m2* 16 pa[c]to (c *m2 in ras. 2 litt.*) conscr[u]taui 𝔙 17 mulplitici ut[i] 18 orrendis 𝔙 potestati 𝔙 delata* (*fu.* e) 22 [re]fectione

1 eminuere *Kiessl.* emicuere *EBG* eminuerunt *Wagn.* 2 e Thraciis *NG* et hortatus *B* 4 *sq.* quorsum coeptorum *tr. PBG* 5 ⟨haes⟩erat *Her. et Cl. c. c.* numquam *ENm2 Pet.* nusquam *BG* 7 infirmus *Btl.* 9 factum *BG* 10 eum *om. BG* 12 regressorum *G* progressorum *NB* Caesaream *Corn. Gdt.* ⟨m⟩aligna *Corn.* 13 repigranter *Pet.* ⟨ob⟩secundanter *Her.* 14 repugnasse *E* declinasse *BG* redundasse *W* reclinasse *S Val.* renuntiasse *Gron.* 16 pactis *BG* 17 uti] ut *G* 22 laborum *om. BG* 24 *sq.* existimes *Momms.* aestimas *BG*

360 olim deliberatum impleuit, fremens, secundique inpatiens loci rectorem, cum nullas sibi uices a Caesare diuturni sudoris et uictoriarum frequentium rependi posse contemplaretur. 8. cuius iracundiae nec dignitatum augmenta, nec annuum merentis stipendium, id quoque inopinum accessit, quod ad partis orbis eoi postremas uenire iussi homines adsueti glacialibus terris, separandique liberis et coniugibus, egentes trahebantur et nudi. unde solito saeuius efferati, nocte in unum collecti, palatium obsidere, Augustum Iulianum uocibus magnis appellantes et crebris. 9. cohorrui (fateor) et secessi, amendatusque dum potui, salutem *occ*ultatione quaeritabam et latebris. cumque nullae darentur indutiae, libero pectoris muro (ut ita dixerim) saeptus, progressus ante conspectum omnium steti, molliri posse tumultum auctoritate ratus uel sermonibus blandis. 10. *set* exarsere mirum in modum, eo usque prouecti, ut quoniam precibus uincere pertinaciam conabar, instanter mortem contiguis adsultibus intentarent. uictus denique mecumque ipse contemplans, quod alter confosso me forsitan libens declarabitur princeps, adsensus sum, uim lenire posse ratus armatam.

11. Gestorum hic textus est, quem mente quaeso accipito placida. nec actum quidquam secus existimes, uel susurrantes perniciosa malignos admittas, ad conpendia sua excitare secessiones principum suetos; sed adulatione uitiorum altrice depulsa, excellentissimam uirtutum omnium aduerte iustitiam, et condicionum aequitatem quam propono, bona fide suscipito, cum animo disputans, haec statui Romano prodesse nobis*que*,

1 implebit 𝔙 locique rectorem 2 diuturnis odoris 𝔙 4 annum 𝔙 inoppinum 5 eo 𝔙 hominis iussi adsuaeti 6 thrahebantur (r *pr. add. m2*) 7 solita 𝔙 9 quidam potui salutemus latione 11 septus mo[liri] 12 set *om.* 13 quō 14 pertinatiam adtentarent 𝔙 15 contestans confusso 15 *sq.* forsitam 16 [-ceps — uim] superatus 18 gest[orum] 19 quocquam susurrantas 𝔙 pernitio si *m1* perinitiosa *m2* 20 conpendio 𝔙 idsuetos 21 alutione alacrice 22 iustiam 𝔙 conditionum 23 ma *ante* romano *del. m1* 23 *sq.* nobis qui caritate

1 decretum *BG* non patiens *Corn.* loci *Tm2BG* rectores *uel* rectorum *Momms.* 4 nec ⟨nisi⟩ *Momms.* 5 iussi homines *tr. G* 7 obsedere *BG* 9 amandatusque dum *G* amandatus quod *B* ⟨occ⟩ultatione *Corn.* simulatione *NE* mussatione *G* cum (in *b*) latibulo *B* uelatione *Gron.* ⟨sim⟩ul ⟨di⟩latione *Wagn.* dilatione *Kiessl.* ⟨dissi⟩mulatione *C. F. W. M.* uitatione *Her. Pet.* 10 liberi *Corn.* 11 molliri *EBG* 12 set *add. Cl.* quum *add. Btl.* 13 quoniam *G* quō *N* quom *FUZ* quoȝ *W* quoque *T* cum *CHDEBSBA* 15 contemplans *Corn.* coniectans *Nm2Btl.* confosso *Em2G* confuso *HB* 16 posse ratus *Her.* sperans *Wm2bG* sic paratus *Pet.* speratus *Löfst. Skutsch.* 19 quicquam *EBG* 20 suetos *Her.* (id *ad* quocquam 19 *refert*) assuetos *EBG* 21 adulatione *G* adultione *B* altrice *AG* 23 Romano statui *tr. BG* 23 *sq.* nobisque qui *AG*

qui caritate sanguinis *et* fortunae superioris culmine sociamur. 12. ignosce enim .... quae cum ratione poscuntur, non tam fieri cupio, quam a te utilia probari et recta, auide tua praecepta deinde quoque suscepturus. 360

13. Quae neces*se* sit fieri, in conpendium redigam breue. equos praebebo currules Hispanos, et miscendos Gentilibus atque Scutariis adulíscentes Laetos quosdam, cis Rhenum editam barbarorum progeniem, uel certe ex dedi*ti*ciis, qui ad nostra desciscunt. et haec ad usque exitum uitae me spondeo non modo grato *animo* uerum cupido quoque facturum. 14. praefectos praetorio, aequitate et meritis notos, tua nobis dabit clementia, residuos ordinarios iudices, militiaeque moderatores, promouendos arbitrio meo concedi est consentaneum, itidemque stipatores. stultum est enim, cum ante caueri possit ne fiat, eos *ad* latus imperatoris adscisci, quorum mores ignorantur et uoluntates.

15. Hoc sane sine ulla dubitatione firmauerim: tirones ad peregrina et longinqua Galli mittere†, diuturna perturbatione, casibusque uexati grauissimis, nec sponte sua poterunt nec coacti, ne consumpta penitus iuuentute, *ut* adfliguntur praeterita recordantes, ita desperatione pereant inpendentium. 16. nec Parthicis gentibus opponenda auxilia hinc acciri conueniet, cum adhuc nec barbarici sunt impetus interclusi, et (si dici quod uerum est pateris,) haec prouinciae malis iactatae continuis, externis indigent adiumentis et fortibus.

17. Haec hortando (ut aestimo) salutariter scripsi, poscens et rogans. scio enim scio nequid sublatius dicam, quam imperio congruit, quas rerum acerbitates, iam conclamatas et perditas, concordia uicissim sibi cedentium principum, meliorem reuocauit in statum, cum appareat maiorum exemplo

---

1 sanguinis fortune[i]s soci[a]mur 1 *sq.* inoscae enim (*lac. 4 litt. in fin. unius vs. et initio sequentis*) 2 notam 4 necessit aequos 5 sparnos scrutariis 6 barbarurum ♂ 7 dediciis ♂ nostram ex 8 *om.* animo cupio 9 meri ♂ t*ua* 9 *sq.* clementie 10 moderato[res] (res *m1*) 11 est *add. m2* 12 [an]te eos latus 14 sane *m2 ex* sine *m1* 16 sponsate ♂ 17 *om.* ut 18 axilia ♂ 20 prouintiae iactate 21 indigenti 22 ortando 23 cum congrues *m1* congruens *m2* 24 aceruitatis 25 appereat

---

1 et *add. G* sociamur Augusto *Btl.* 1 *sq.* ignosce enim *Wm2BG* i.: ⟨ea⟩ enim *Langen* i.: nam *Momms.* i. nim⟨irum⟩ *Nov.* 2 non tam *Cm1BG* 4 necesse sit *EG* necesse *B* 5 curules *HBG* Hispanos *BG* Scutariis *EBG* 6 lectos *BG* 7 nostra *EG* et *EG* 8 animo *add. G* cupido *NG* 9 *sq.* clementia *EBG* 11 est *alt. om. BG* 12 eos ad *NA* ad *BG* 15 ⟨trans⟩mittere *Cl. c. c.* 17 ut *add. Val.* affligantur *BG* pereunt *G om. B* 19 sint *EG* 20 hae *HBG* 21 indigent *EB* -geant *G* 23 quam *Cl.* ⟨pa⟩rum *Nov.* congruit *Cl.* -ens *Nov.* 24 acerbitates *Em2G* -tis *B* 25 appareat *EBG*

360 nostrorum, moderatores haec et similia cogitantes, fortunate beateque uiuendi repperire quodam modo uiam, et ultimo tempori posteritatique iucundam sui memoriam commendare'.

18. His litteris iunctas secretiores alias Constantio offerendas clanculo misit, obiurgatorias et mordaces, quarum seriem nec scrut*ari* licebat, nec (si licuisset,) proferre decebat in publicum.

19. Ad id munus inplendum, electi uiri sunt graues, Pentadius officiorum magister, et Eutherius cubiculi tunc praepositus, post oblatas litteras relaturi, nullo suppresso, quae uiderunt, et super ordine futurorum fidenter acturi.

20. Auxerat inter haec coeptorum inuidiam, Florenti fuga praefecti, qui uelut praesagiens concitandos motus ob militem (ut sermone tenus iactabatur,) accitum, consulto discesserat Viennam, alimentariae rei gratia diuelli causatus a Caesare, quem saepe tractatum asperius formidabat. 21. dein cum conperisset eum ad Augustum culmen euectum, exigua ac prope nulla uiuendi spe uersus in metum, ut longe disiunctus, malis se quae suspicabatur, exemit, et necessitudine omni relicta, digressus uenit ad Constantium itineribus lentis, utque se nulli obnoxium culpae monstraret, Iulianum ut perduellem multis criminibus adpetebat. 22. cuius post abitum, bene Iulianus cogitans et prudenter, scirique uolens quod praesenti quoque pepercisset, caritates eius cum re familiari intacta, publico cursu usu permisso, ad orientem uehi tutius inperauit.

9. 1. Nec minore studio secuti legati, haec secum ferentes quae praediximus, intentique ad uiandum, cum uenirent ad iudices celsiores, oblique tenebantur, morasque per Italiam et Illyricum perpessi diuturnas et graues, tandem transfretati per Bosporum, itineribusque lentis progressi, apud Caesaream Cappadociae etiam tum degentem inuenere Con-

---

1 beataeque 5 scruta licunt 6 decedebat 7 grauis 10 aucturi 12 concitando motus ut militem ut 13 raei gratiae 15 deinde ♂ 15 *sq.* [ac pro]pe 17 que ex neccessitudine [o]mni* (* *fu.* o) di*gressus (*fu.* s) 18 obnox[i]*um 19 adpetebatur 20 [a]bitum 21 caritatis 22 redi inpetrauit 23 saecuti 24 prediximus 26 hosporum

---

5 scrutari *WBG* licebat *Cl.* licuit *WBG* licu⟨er⟩at *Nov.* 6 decebat *EBG* 7 electi sunt uiri *NG* uiri electi sunt *E* 10 acturi *EBG* 12 concitandos *NAG* concitanda moturus militem *Pet.* concitando motu se militum *Momms.* ob *G* et *A* 13 rei gratia *EBG* 17 et *EBG* 19 appetebat *EBG* 21 quoque *om. BG* 22 publico cursu, usu permisso *Momms.* publici cursus *Lind.* -co cursus *G* usu *ut dittogr. del. Pet.* uehi *Nov.* redire *G* ⟨dig⟩redi *Her.* imperauit *Wm2G* 26 per *om. BG* Bosforum *EBG*

stantium, Mazacam antehac nominatam, oportunam urbem et celebrem, 360
sub Argaei montis pedibus sitam. 2. qui intromissi data potestate offerunt scripta, hisque recitatis, ultra modum solitae indignationis excanduit imperator, limibusque oculis eos ad usque metum contuens mortis, egredi iussit, nihil post haec percontatus, uel audire perpessus.

3. Perculsus tamen ardenter, cunctatione stringebatur ambigua, utrum in Persas an contra Iulianum moueri iuberet acies quibus fidebat, haesitansque diu perpensis consiliis, flexus est quo*ru*ndam sententia utilium suasorum, et iter orientem uersus edixit. 4. statim tamen et legatos absoluit, et Leonam quaestorem suum in Gallias cum litteris datis ad Iulianum pergere celeri statuit gradu, nihil nouatorum se adserens suscepisse, sed eum si saluti suae proximorumque consulit, tumenti flatu deposito, intra Caesaris se potestatem continere praecipiens. 5. utque id facile formido intentatorum efficeret, uelut magnis uiribus fretus, in locum Florentii praefectum praetorio, Nebridium tum quaestorem eiusdem Caesaris promouerat †, et Felicem notarium, officiorum magistrum, et quosdam alios †. Gomoarium enim successorem Lupicini, antequam sciretur huius modi quicquam, magistrum prouexit armorum.

6. Ingressus itaque Parisios, Leonas susceptus ut honoratus et prudens, postridie principi progresso in campum, cum multitudine armata pariter et plebeia, quam de industria conuocarat, et tribunali (ut emineret altius) superstanti, scripta iubetur offerre. replicatoque uolumine edicti quod missum est, et legi ab exordio coepto, cum uentum fuisset ad locum id continentem, quod gesta omnia Constantius inprobans, Caesaris potestatem sufficere Iuliano censebat, exclamabatur undique uocum terribilium sonu: 7. 'Auguste Iuliane', ut prouincialis et miles, et rei publicae

---

2 argumentis pidibus (b *ex* p) 3 ultra modem *del. m1 ante* *ultra modum 4 occulis mortes (s *add. m2*) 5 nilhil 6 percu[l]sus (l *m2 ex* s) 7 uidebat 8 quondam sententiam 9 *sq.* obsoluit 10 questorem 14 u[i]ribus (*fu.* t?) 15 praetorioni bridium tum questorem 17 gumoharium 20 posttridie 21 et *m2* in *m1* et tribunal 25 fufficere uotum 26 sonum augustae

---

2 Argei montis pedibus *G* argumentis euidentibus *B* 4 limisque *Wm2BG* mortis *WBG* 5 nihil *EBG* 6 perculsus *EG* (*om. RB*) 7 fidebat *G* ualebat *B* iubebat *Wm2N* uidebatur *E* 8 quorundam sententia *Em2BG* 8 *sq.* utilia suadentium *BG* 9 *sq.* absoluit *EBG* 11 nouaturum *Em2b* 12 et *Gdt.* 15 Nebridium *HBG* 17 Gumoarium *E* 20 postridie *EBG* 21 e trib. *N* 25 exclamabat *BG* uocum *EBG* 26 sonu *Nm2 Val.* sonus *BG* Iuliane' *dist. Cl.*, excursus' (206, 2) *Lind.*

360 decreuit auctoritas, recreatae quidem, sed adhuc metuentis rediuiuos barbar*or*um excursus.

8. Quibus auditis, Leonas cum Iuliani litteris haec eadem indicantibus, reuertit incolumis, solusque admissus est ad praefecturam Nebridius; id enim Caesar quoque scribens, ex sent*ent*ia sua fore aperte praedixit. magistrum enim officiorum iam pridem ipse Anatolium ordinauit, libellis antea respondentem, et quosdam alios ut sibi utile uidebatur et tutum.

9. Et quoniam cum haec ita procederent, timebatur Lupicinus, licet absens agensque etiam tum apud Brittanos, homo super*bae* mentis et turgidae, eratque suspicio, quod (si haec trans mare didicisset) nouarum rerum materias excitaret, notarius Bononiam mittitur, obseruatur*us* sollicite, ne quisquam fretum oceani transire permitteretur. quo uetito, reuersus Lupicinus antequam horum quicquam sciret, nullas ciere potuit turbas.

10. 1. Iulianus tamen iam celsiore fortuna, militisque fiducia laetior, ne intepisceret, neue ut remissus argueretur et deses, legatis ad Constantium missis, in limitem Germaniae secundae egressus est, omnique apparatu quem flagitauit instans negotium, communitus, Tricensimae oppido propinquabat. 2. Rheno exinde transmisso, regionem subito peruasit Francorum, quos Atthuarios uocant, inquietorum hominum licentius etiam tum percursantium extima Galliarum. quos adortus subito nihil metuentes hostile, nimiumque securos, quod scruposa uiarum difficultate arcente, nullum ad*huc* suos pagos introisse meminerant principem, superauit negotio leui: captisque plurimis et occisis, orantibus aliis qui superfuere,

---

1 re[cre]atae metuentes 1 *sq.* barbarum 3 iuliani*litteri[s] (* *fu.* s) 3 *sq.* inuocantibus 4 inlocomis solusque (s *ult. add. m2*) ni bridius 5 scribent ʒ sentia 6 iam *add. m2* 7 iubebatur 8 procederunt timibatur *m2 ex* timebatur *m1* 9 supera mentes 10 *sq.* -et nouarum rerum m- *m1 in ras.* 11 notarius (s *add. m2*) obseruatur 12 oc[aea]ni 13 nullus 15 INlianus celsiores 16 legatus 18 apparet quam flagitabit commonitus obtricaensimae 19 tarans misso 20 inquetorum 22 ostile q[đ] (đ *m2*) scrupos[auiarum] 23 ad [pa]gos intro[isse] meminerent ʒ 24 cap*tisque (*fu.* i)

---

1 te creauit *Momms.* metuentis *Wm2G* 1 *sq.* barbarorum *EBG* 3 *sq.* indicantibus *G* 4 incolumis *EG* Nebridius *HBG* 5 sententia *EBG* 7 uidebatur *EBG* 8 procederent *EBG* 9 superbe mentis *EBG* 10 turgidus *BG* 11 obseruaturus *EG* 13 nullas *Wm2AG* 15 Iulianus *EBG* celsiore *EBG* 16 intepescere *Btl.* legatis *EBG* 17 est egressus *tr. BG* 18 apparatu *EBA* apparet *G* quem *EBG* flagitauit *Cl.* flagitabat *EBG* communitus *N Lind.* Tricensimae *Val.* Obtricensi Mosae *G* Tasandro *B* 19 deinde *BG* transmisso *EBG* 20 inquietorum *EG* incertorum *B* 23 ad⟨huc⟩ *Nov.*

pacem ex arbitrio dedit, hoc prodesse possessoribus finitimis arbitratus. 360
3. unde reuersus pari celeritate per flumen, praesidiaque limitis explorans diligenter et corrigens, ad usque Rauracos uenit, locisque recuperatis, quae olim barbari intercepta retinebant ut propria, isdemque pleniore cura firmatis, per Besantionem Viennam hiematurus abscessit.

11. 1. Hic per Gallias erat ordo gestorum. quae dum ita prospere succedunt et caute, Constantius adcitum Arsacen Armeniae regem, summaque liberalitate susceptum, praemonebat et hortabatur, ut nobis amicus esse perseueraret et fidus. 2. audiebat enim saepius eum temptatum a rege Persarum fallaciis et minis et dolis, ut Romanorum societate posthabita, suis rationibus *st*ringeretur. 3. qui crebro adiurans, animam prius posse amittere quam sententiam, muneratus cum comitibus quos duxerat, redit ad regnum, nihil ausus temerare postea promissorum, obligatus gratiarum multiplici nexu Constantio, inter quas illud potius excellebat, quod Olympiada (Ablabi filiam,) praefecti quondam praetorio, ei copulauerat coniugem sponsam fratris sui Constantis.

4. Quo dimisso a Cappadocia ipse per Melitenam (minoris Armeniae oppidum,) et Lacotena et Samosata, transito Eufrate Edessam uenit, ibique dum agmina undique conuenientium militum, et rei cibariae abundantes copias operitur, diu moratus, post aequinoctium egreditur autumnale, Amidam petens.

5. Cuius cum prope uenisset moenia fauillis oppleta, conlustrans, flebat cum gemitu, reputans qualis miseranda ciuitas pertulerat clades. ibi tunc

---

2 quae limites (s *m2 ex* m) 3 lucisque ♂ recuperantis 5 firmatis (s *add. m2*) ueniam 6 que 7 constantium 8 liberalitatem suscepremobat *m1* suscepti premonebat *m2* 9 cum *m2 ex* con *m1* temtatum 10 fallaciis *m2 ex* uallatiis *m1* minisset societatem 11 ringeretur ad[iur]ans (iur *m2 in ras. 5 litt.*) 12 emittere ♂ [mu]neratus 13 inthelausus temeratore 13 *sq.* obligat ingratiarum 14 excelebat 15 quo[d] olimpiada preterio eiq[. co]pulauer[a]t 16 sponsas fratri 17 quod misso ipsa militenam armeniae (n *ex* m) 18 samos *m1* (ata *add. m2*) aedissam 19 ac mina militum *m3 ex* miletum cidariae adundantes 20 autumnalem 23 miserandas

---

2 limitis *G* 3 recuperatis *EBG* 5 Viennam *Wm2BG* 7 fauste *Corn.* Constantius *Wm2BG* 8 liberalitate *EBG* susceptum *EBG* 9 eum *Wm2BG* 10 pollicitis *Btl.* minis et *EBG* societate *EBG* 11 stringeretur *W Val.* iungeretur *EG* constringeretur *B* 13 rediit *G* nihil ausus temerare *G* certus non temerare *B* obligatus *EG* oblitus *B* 14 gratiarum *BG* 15 pretorio *EBG* ei *TAG* 16 sponsam fratris *EBG* 17 quo *Wm2G* dimisso *G* ipse *G* Melitinam *BG* 18 transmisso *BG* 19 agmina *EBG* militum *om. BG* cibariae abundantes *EBG* 20 autumnale *EBG* 22 moenia f. oppl., *dist. Cl. c. c.* 23 quam miserandas *Pet.* miseranda *EbG*

360 forte Vrsulus praesens, qui aerarium tuebatur, dolore percitus exclamauit: 'en quibus animis urbes a milite defenduntur, cui ut abundare stipendium possit, imperii opes iam fatiscunt!' quod dictum ita amarum militaris multitudo postea apud Chalcedona recordata, ad eius exitium consurrexit.

6. Exinde cuneis confertis incedens, cum Bezabden aduentaret, fixis tentoriis, uallo fossarumque altitudine circumsaeptis, obequitans castrorum ambitu longius, docebatur relatione multorum, instaurata esse firmius loca, quae antehac incuria corruperat ue*tu*statis. 7. et nequid omitteret, quod ante feruorem certaminum erat necessario praestruendum, uiris prudentibus missis, condicione posita dupla, cogebat moenium defensores redire ad suos, alienis sine cruore concessis, aut in dicionem uenire Romanam, dignitatibus augendos *et* praemiis. atque cum illi destinatione natiua reniterentur, ut clare nati periculisque *et* laboribus in*durati*, cuncta obsidioni congrua parabantur.

8. Densis itaque ordinibus, cum tubarum incitamentis, latera oppidi cuncta adortus alacrius miles, legionibus in testudines uarias conglobatis, paulatim tuto progrediens, subruere moenia conabatur, et quia telorum omne genus in subeuntes effundebatur, nexu clipeorum soluto discessum est, in receptum canentibus signis. 9. laxatis deinde ad diem unum indutiis, tertia luce *milite* curiosius tecto, elatis passim clamoribus, ascensus undique temptabatur. et licet defensores sub obtentis ciliciis, ne con-

---

1 [ac]aerarium (ac *add. m3*) 2 urbis u[t]abundare (n *ex* m, *m2*) 3 fastiscunt 4 post*ea chalcidona 5 concis consertis 6 circumseptis obaequitans 7 do*cebatur (o *ex* u, *m2* * *fu.* o) elationem 8 inria ♂ corrupuerat uirtutis *m2 ex* uirtutas *m1* 10 condictione defensorem 11 concessit ut indictionem 12 augendis (*om.* et) d[esti]natione (d *ex* t) 13 *sq.* periculisque laboribus in cuncta 14 construa 15 oppida 16 alacrus *m2 ex* alacris *m1* 17 progradiens ♂ moenium *m1* moeniam *m2* et *add. m2* qui caelorum 18 clippeorum 19 laxati ♂ 19 *sq.* indomis (in *add. m2*) 20 *om.* milite passit 21 defensoribus

---

2 urbes *EBG* 3 fatiscunt *EBG* 4 Chalcedona *NBG* (-nam *B*) 5 cuneis *AG* conchis *B* confertis *Lind.* 7 ambitum *HG* relatione *Tm2AG* 8 iniuria *G* corruperat *EBG* uetustatis *AG* uirtute *B* 10 conditione *EBG* rogabat *Btl.* urgebat *C. F. W. M.* adigebat *Kiessl.* iubebat *Nov.* defensores *Wm2G* 11 concessis aut *G* in ditionem *EBG* 12 augendos et *G* augendis et *Pet.* 13 et *add. G* in⟨durati⟩ *Val.* 15 opidi *EBG* 16 alacrius *Her.* alacris *EBG* 17 moenia *EBG* quia telorum *EG* qui telorum *B* 19 *sq.* induciis *E Val.* animis *BG* 20 milite *add. Her.* tecti *Wm2G* tectus *Btl.* passim *EBG* 21 tentabant *G* tentabat *Btl.* defensore⟨s⟩ sub *Cl.* defensores *Wm2BG*

spicerentur ab hostibus, latebant intrinsecus, tamen quotiens flagitabat necessitas, lacertos fortiter exertantes, lapidibus subiectos incessebant et telis. 10. et uimineae crates cum procederent confidenter, essentque parietibus contiguae†, dolia desuper cadebant *et* molae, et columnarum fragmenta, quorum ponderibus nimiis obruebantur oppugnatores, hiatuque uiolento disiectis operimentis, cum periculis ultimis euadebant. 360

11. Decimo itaque postquam pugnari coeptum est die, cum spes nostrorum inferior cuncta maerore conpleret, transferri placuerat molem arietis magnam, quam Persae quondam, Antiochia pulsibus eius excisa, relatam reliquerant apud Carras. quae subito uisa, aptataque faberrime, clausorum hebetauerat mentes, ad usque deditionis remedia paene prolapsas, ni resumptis uiribus opponenda minaci machinae praeparassent. 12. nec temeritas post haec cessauerat nec consilium; namque dum instrueretur aries uetustus et dissolutus, ut facile ueheretur, omni arte omnique uirium nisu, et oppugnatorum uineae firmitudine summa defensabatur, tormenta nihilo minus et lapidum crebritas atque fundarum, ex utraque parte plurimos consumebant, et aggerum moles incrementis celeribus consurgebant, acriorque in dies aduliscebat obsidio, multis nostrorum idcirco cadentibus, quod decernentes sub imperatoris conspectu, *spe* praemiorum, ut possint facile qui essent agnosci, nudantes galeis capita, sagittariorum hostilium peritia fundebantur.

---

1 laetebant interim secus 2 lacerti incaessebant 3 talis ♂ femineae quae 4 et *om.* mole 5 f[r]agmenta nemus obrebantur hiatoque *m2 ex* hiatuque *m1* 6 uiolen(m?)ta ♂ 7 die coeptum est spe 8 [interior] merore 9 magnum per se pulsebus ♂ 9 *sq.* cius exeis a re latam 10 reliquerent ♂ artataque 10 *sq.* fauerrime *m2 ex* fauerim *m1* 11 dedicionis pane ♂ 12 prolapsos ne ♂ resumptum opponendam inacimas hine 14 diu arie tissolutus ♂ 15 argente oppugnaturum ueniet 16 defensabantur nihil omnius 18 consurgeliant die adulisceliat 20 *om.* spe premiorum 21 fundabantur ♂

---

1 latebant *EBG* intrinsecus *G* interim sed *B* 2 lacertos *G* lacertorum *B* 3 uimineae *EBG* 4 et *add. Her.* 5 nimiis *EBG* obruebantur *EBG* pugnatores *BG* hiatuque *EBG* iactuque *Corn.* ictuque *Nov.* 7 oppugnari *EBG* ceptum est die *EG* spes *Wm2BG* 7 *sq.* cumque nostrorum intentio *Corn.* 8 inferior *G* interiora *EHVal.* 9 magnam *EBG* excisa *EBG* 10 aptataque *HG* 10 *sq.* faberrime *HBG* 12 prolapsas ni *EAG* -sa ne *B* resumptis *Wm2EAG* minaci machinae *EG* -s machinas *B* 14 dum *Em2BG* aries *EBG* 15 arte *G* argenteo *B* argumento *Wm2HTN Lind.* urgente *E* oppugnatorum *Val.* propugnatorum *G* oppugnatum *E* uineae *Her.* ui et *G* ueniret *E* moenia *Pet.* 16 defensabatur *E Val.* defensabantur *bG* (*punct. post* torm. *pos. in G*) defensabuntur *B* nihilo minus *EBG* 18 consurgebant *EBG* dies *EbG* adulescebat *EBG* 20 spe *add. G* gratia *E* causa *Wm2*

360 13. proin dies et noctes intentae uigiliis pauciores stantes utrubique faciebant. et Persae aggerum altitudine iam in sublime porrecta, machinaeque ingentis horrore perculsi, quam minores quoque sequebantur, omnes exurere ui maxima nitebantur, et adsidue malleolos atque incendiaria tela torquentes, laborabant in cassum, ea re quod umectis coriis et centonibus erant opertae materiae plures, aliae unctae alumine diligenter, ut ignis in eas laberetur innoxius. 14. uerum has admouentes fortitudine magna, Romani licet difficile defensabant, tamen cupiditatem potiundi oppidi ne prompta quidem pericula continebant. 15. et contra propugnatores, cum iam discussurus turrim oppositam aries maximus aduentaret, prominentem eius ferream frontem, quae re uera formam effingit arietis, arte subtili inlaqueatam altrinsecus, laciniis retinuere longissimis, ne retrogradiens resumeret uires, neue ferire muros adsultibus densis contemplabiliter posset, fundentes *quo*que feruentissimam picem. et diu promotae machinae stabant, muralia saxa perferentes et tela.

16. Iamque aggeribus cumulatius excitatis, defensores ni uigilassent, exitium adfore iam sperantes, in audaciam ruere praecipitem, et repentino decursu, portis effusi, primosque adorti nostrorum, faces sitellasque ferreas onustas ignibus in arietes magnis uiribus iaciebant.

---

1 intente cautiores 2 per se am 2 *sq.* mahinaeque (e *pr. add. m2*) iungentes 4 exurere (e *ult. add. m2*) cui adsiduae 4 *sq.* incendiari 5 causum aerae cortis 6 operte uicte 7 ut (*pro* in) lauaretur 7 *sq.* et mouente fortitudinem magnam 8 diffile ♂ [tamen cupiditati] (-ti? -te?) 9 promta quidum ♂ contemneliant 10 dissucussurus opposita*ariaes (*fu.* m) 11 quam 12 effincit art[e subtili] laticiniis 13 remesumeret (*corr. m1*) 14 possit que 16 tel[a] 17 [iamque] defensoris ne 18 adfortiam autaciam ♂ 18 *sq.* [etre]pentino (t *alt. m2 ex* d *m1*) 19 offusi* que *add. m2* 19 *sq.* facies sitelasque 20 arietis

---

1 proinde *T Her.* intenti *G* intente uigilias *Momms.* pauciores *Her.* 2 agebant *Gdt.* iam *WBG* 2 *sq.* machineque ingentis *EBG* (-tes *B*) 4 exurere ui *EG* exurere quis *B* 4 *sq.* incendiaria *EBG* 5 cassum *EBG* ea re *G* arcere *B* ⟨h⟩ac re *Her.* coriis *Wm2 Pet.* corticibus *B* scortis *AG* 6 unctae *Wm2AG* uinctae *B* 7 in eas *Wm2 uulgo* per eas *G* laberetur *G* lamberet *B* leuaretur *E* iactaretur *Wm2N* admouentes *G* et mouentes *Wm2* 8 fortitudine magna *G* et *post* tamen *add. G* cupiditatem *Her.* cupiditate *EBG* 9 continebant *Cl.* contemnebant *EBG* contremebant *Langen* 10 discussurus *EG* discursurus *B* oppositam *EBG* 11 quae *Em2G* 12 effingit *EG* efficit *WB* laciniis *Wm2G* (*om. B*) 13 longis *BG* 14 posset *Nm2 Lind.* quoque *G* 15 molaria *Momms.* saxa muralia *tr. PBG* 17 defensores ni *Wm2BG* 18 affore iam *EG* ad fortia *B* 19 effusi *EBG* faces *EBG* 19 *sq.* situlasque *Her.* 20 arietes *E uulgo* arietem *NBG*

17. uerum post ambiguam proelii uar*ie*tatem, plurimi nullo inpetrato intra moenia repelluntur: moxque ex aggeribus quos erexerunt Romani, idem Persae propugnaculis insistentes, sagittis incessebantur, et fundis telisque igniferis, quae per tegumenta turrium uolitantia, paratis qui restinguerent, plerumque inrita labebantur. 360

18. Cumque pauciores utrubique fierent bellatores, et Persae truderentur ad ultima, ni potior ratio succurrisset, inpensiore opera procursus temptabatur ex castris, et eruptione subita multitudinis facta, inter armatos qui portabant ignis amplioribus ordinatis, iaciebantur corbes in materias ferreae, plenae flammarum, et sarmenta aliaque ad ignes concipiendos aptissima. 19. et quia conspectum abstulerant fumi nigerrimae nubes, classico excitante in pugnam, legiones procinctae celeri gradu uenerunt, et subcrescente paulatim ardore bellandi, cum uentum fuisset in manus, repente machinae omnes effusis ignibus urebantur, praeter maiorem, quam diruptis restibus quibus e muro iactis inplicabatur, uirorum fortium acrior nisus aegre semustam extraxit.

20. At ubi nocturnae tenebrae finem proeliis adtulerunt, non in longum militi quies data. cibo enim exiguo refectus et somno, rectorum monitu excitus, munitiones a muro longe demouit, dimicare succinctius parans per sublimes aggestus, qui iam consummati muris altius inminebant. utque facile defensuri moenia pellerentur, in ipsis aggerum summitatibus binae sunt locatae ballistae, quarum metu ne prospicere quidem posse hostium quisquam crederetur. 21. his satis prouisis, prope ipsum crepusculum triplex acies nostrorum instructa, conisque galearum

---

1 amuiguam (*corr. m3*) proeliam uertutem (uirtutem *m2*) plurimis nihil 2 moenia (e *add. m2*) erexerat 3 incaesabantur (a *alt. in* e *corr. m3*) 4 talisque (♂) igni*feris (*fu.* s) 5 restringuerunt 6 pautiores 8 ereptionis 10 plene 11 ugnes (*corr. m1 ?*) 12 nigerrime clausica (u *del. m1 ?*) 13 celari ♂ 13 *sq.* conuentum 15 direptis [i]actis 16 inplicaliatur (*corr. m3*) acritor aegrae 17 ad (*corr. m3*) tenebre praeliis 18 qui estate (*corr. m3*) 20 consumnati 21 inminebantur quae defensori 22 balisto 24 aties

---

1 proelii *EBG* uar⟨ie⟩tatem *Her.* (?) fortunam *Corn.* sortem *Nov.* plurimi *EBG* plurimis nihil⟨o minus amissis, nullo⟩ *Her.* nullo *Haupt C. F. W. M.* 2 erexerunt *Cl. c. c.* -rant *EBG* 5 restinguerent *EG* restringerent *B* 8 eruptione *NB* (-mpt- *B*) *bG* 9 ampliores prioribus ordinati *G* a. ordinariis *B* iaciebant *G* 10 ferreas plenas *G* 12 classico *Em2G* clausi ea *WB* 13 cum *EBG* 14 ad manus *EBG* 15 diruptis *Btl. Gdt.* 16 implicabatur *EBG* acrior *WBG* acriter *E* 17 at *EBG* 18 militi quies data *Em2A* miles quieuit *BG* 19 longe a muro *tr. G* e m. a l. *B* dimouit *A* 20 consummati *EBG* 21 utque *G* ut *Wm2* defensuri moenia *A* defensores moenibus *G* defensor m. *E*

360 minacius nutans, scalas uehentibus multis, impetum conabatur in muros. iamque resultantibus armis et tubis, uno parique ardore hinc indeque pugnabatur audaci conflictu, latiusque sese pandente *manu* Romana, cum Persas occultari uideret, pauore inpositorum aggeribus tormentorum, pulsabant turrim ariet*e*, *et c*um ligonibus et dolabris et uectibus scalae *quo*que propinquabant, utrimque conuolante missilium crebritate. 22. adflictabant tamen multo uehementius Persas ictus uarii ballistarum, tamquam per transennam a cliuis structilibus decurrentes. unde fortunas suas sitas in extremo iam cogitantes, destinatam ruebant in mortem, et partiti munera dimicandi inter necessitatis articulos, relictis qui moenia tuerentur, reserata latenter postica, strictis gladiis ualida manus erupit, pone sequentibus aliis, qui flammas occulte portabant. 23. dumque Romani nunc instant cedentibus, nunc ultro incessentes excipiunt, qui uehebant foculos repentes incurui, prunas unius aggesti inseruere iuncturis ramis arborum diuersarum, et iunco et manipulis constructi cannarum: qui conceptis incendiorum aridis nutrimentis, iam cremabantur, militibus cum intactis tormentis exinde periculose degressis.

24. Vt uero certaminibus finem uespera dedit incedens, partesque discesserunt ad otium breue, imperator in uaria sese consilia diducens et uersans, cum excidio Faenichae diutius inminere, necessariae rationes

1 minatius imperim (p *in* t, *m3*) conabantur in misos 2 hic 3 quae roma, *tum* romanu, *m1:* u *in* a, *m2* cuin 5 pul**sebatur (e *m2 ex* a *m1*) imari etum liconibus 5 *sq.* fectibus scaleque 7 **multo (*fu.* -ta) ictius (i *alt. del. m1?*) 8 transient (i *add. m3*) nam a (a *ult. add. m2*) 9 su[a] (a *m2 super* as *m1*) sitasi in testinatam (*corr. m3*) 10 cessitatis ♂ 11 reserate gladis ♂ 12 pones quentibus ♂ 13 instantes incensentes (n *alt. del. m2*) 14 fuculos ♂ 14 *sq.* iunctoris 15 *sq.* annarum 16 trimentis ♂ 17 milibus ♂ perilose ♂ deg[res]tis 18 uespere incendens partisque 19 praeue deducens 20 eum fenidi aeditius 20 *sq.* necaessariae rationis surgerent

1 impetum *G* imperium *RB* conabatur *G* muros *G* -silire *B* 2 hinc *EBG* 3 pandentes *Val.* Romani *Wm2BG* ⟨manu⟩ Romana *Cl.* cum *EBG* 4 uiderent *HBG* 5 pulsabant turrim ariete *G* pulsabantur inaniter *B* et cum *BG* ligonibus *BG* uectibus *EBG* 5 *sq.* scalae ⟨quo⟩que *Her.* scalisque *G* 7 ictus *EG* rectius *PB* 8 transennam *BG* 9 suas sitas in *EG* suas ita in *WB* 11 reserata *Wm2G* reserare *B* 13 instant *G* incessentes *EBG* 14 *sq.* iuncturis *Wm2G* uictoris *B* 15 *sq.* cannarum *Wm2G* cannarumque *B* 16 cremabatur *Momms.* 17 digressis *BG* 18 uespera *EG* uesper *B* incedens *E Lind.* decedentes *B om. G* partesque *EBG* 19 breue *Wm2G* priuatum *B* diducens *G* 20 cum *G* Phaenichae *G* Phoeniciae *B* diutius *G* dirius *B* 20 *sq.* rationes urgerent *G* rationes suggererent *EB*

urgerent, quod munimentum uelut insolubile claustrum, hostium excursibus erat obiectum, et serum repelleret tempus: certaturus leuiter ibi statuit inmorari, alimentis destituendos forsitan cedere existimans Persas; quod secus atque rebatur euenit. 25. cum enim remissius pugnaretur, umente caelo undantes nubes cum tenebris aduenere minacibus, adsiduisque imbribus ita inmaduerat solum, ut luti glutinosa mollities, per eas regiones pinguissimi caespitis, omnia perturbaret. et super his iugi fragore, tonitrua fulgoraque mentes hominum pauidas perterrebant. 360

26. Accedebant arcus caelestis conspectus adsidui. quae species unde ita figurari est solita, expositio breuis ostendet. halitus terrae calidiores et umoris spiramina conglobata in nubes, exindeque disiecta in aspergines paruas, ac radiorum fusione splendida facta, supinantur uolubiliter contra ipsum igneum orbem, irimque conformant, ideo spatioso curuamine sinuosam, quod in nostro panditur mundo, quem sphaerae dimidiae parti rationes fysicae superponunt. 27. cuius species quantum mortalis oculus contuetur, prima lutea uisitur, secunda flauiscens uel fulua, pu*ni*cea tertia, quarta purpurea, postrema caerulo concreta et uiridi. 28. hac autem mixta pulchritudine temperatur, ideo ut terrenae existimant mentes, quod prima eius pars dilutior cernitur, aeri concolor circumfuso, *se*quens fulua, id est paulo excitatior quam lutea, punicea tertia, quod solis obnoxia claritudini, pro reci*pro*catione spiritus fulgores

1 quid uelud 2 repellere 3 destituendos (o *m2 ex* u *m1*) caedere 4 aque 5 aduenerem 5 *sq.* adsiduis**que (*fu.* us) 6 inlibribus (*corr. m3*) inmanduerat loti 7 piguissimi se (*pro* et) 8 *sq.* perterreliantque (li *in* b *corr. m2*) accedebat 9 conspctus que spetus 10 itaque igurari et exposita dure bis oste det 11 calidioris conglo busta ♂ nubus ♂ 12 asperginis splendidae 13 urimque (u *m2 pro* i *m1*) confirmati spatiosa (s *alt. add. m2*) 14 *sq.* sphere dimediae 15 rationis fusicae speties 16 seunda 17 pucea 18 idest 20 que nifula id estis exiscitatior 21 claritudine reticatione fulgores (*ras. super* u)

1 quod *Wm2BG* 2 repelleret *G* 4 atque *EBG* 5 aduenere *EBG* 6 imbribus *EBG* immaduerat *EBG* luti *Nm2BG* loci *E* 7 pinguissimi *EBG* putrefaceret *Corn.* et *EG* sed *B* 8 perterrebant *Wm2G* praeterrebant *B* 9 accedebant *G* (-bat *B*) ⟨ad⟩ quae a. *Pet.* quae acce⟨n⟩deba⟨n⟩t *Her.* species *EBG* 10 figurari est solita *Pet.* ita figurari *G* itaque ignari a *B* ita f. sit *E Val.* soleat *G* solis *B* expositio *G* oppositu *B* breuis *Val.* de rebus *G* colores *B* dura uis *Wm2* ostendet *EG* -ndi *B* 11 calidiores *G* 12 aspergines *EG* splendida *BG* splendefacta *Val. Btl.* 13 conformant *G* ideoque *bG* spatioso *EBG* 15 rationes *EBG* 16 secunda flauescens *EBG* 17 punicea *EAG* picea *B* 18 *an* haec *? Cl.* ideo ut *G* id *B* idem *Wm2* 20 sequens fulua *G* infusa *B* id est *EG* est *B* excitatior *EBG* 21 claritudini *EG* pro *om. EG* (*an recte? Cl.*) reciprocatione *E Val.* receptatione *BG*

360 eius purissime e regione deflorat, quarta ideo purpurat, quod intermicante asperginum densitate, per quas oritur, radiorum splendorem concipiens, ostendit aspectum flammeo propiorem, qui color quanto magis diffunditur, concedit in caerulum et uirentem.

29. Arbitrantur alii tunc iridis formam rebus apparere mundanis, cum altius delatae nubi crassae radii solis infusi, lucem iniecerint liquidam, quae non reperiens exitum, in se conglobata nimio splendescit adtritu, et proximos quidem albo colores a sole sublimiore decerpit, subuirides uero a nubis similitudine superiectae, ut in mari solet usu uenire, ubi candidae sunt undae quae litoribus inliduntur, interiores sine ulla concretione caeruleae.

30. Et quoniam indicium est permutationis aurae (ut diximus), a sudo aere nubium concitans globos, aut contra ex concreto mutans in serenam laetitiam caelum, ideo apud poetas legimus saepe, Irim de caelo tunc mitti, cum praesentium rerum uerti necesse sit status. suppetunt aliae multae opiniones et uariae, quas dinumerare nunc est superuacuum, narratione redire unde digressa est, festinante.

31. His ac talibus imperator inter spem metumque iactabatur, ingrauiscente hiemis magnitudine, suspectisque per auios tractus insidiis, inter quae etiam *tumul*tum exasperati militis uerebatur. super his ure-

---

1 purissimem 2 *sq.* splendorum conspiciens propriorem colora tanto 4 cerulum 5 arbitratur rebus (e *m2 ex* u *m1*) apparare 6 al[tius *** di]latae nubae infulsi inicerint 7 que conglodat animo 7 *sq.* adtrito 8 coleres 9 nubes maris 10 unde 11 cerulae *m1* -leae *m2* 12 aure 14 *[leti]tiam proaetas [nimirum] 15 hinc *add. m2 ante* mitti presentium rerum sit status (uerti necesse mitti *add. m2 ad or., tum ras.*) 16 multi oppiones tinumerare 18 **metumque (*fu.* te) 19 superetisque (e *alt. del. m3*) auictio stractus 20 etiam (*lac. 18 litt.*) tum exasperati milites uerbatur

---

1 purissime *Erf.* purissimos *G* purissimi *B* purissimum *E* 2 moritur *Gron.* hauritur *Val.* 2 *sq.* splendorem concipiens *Madv.* s. conspuens *G* splendor conspicuus *E* s. conspiciens *Nm2B Gron.* s. conspicientibus *Val.* 3 offendit *B Gron.* propiorem *EBG* color quanto *EBG* 4 ceruleum *EA* 5 arbitrantur *EG* apparere *EBG* 6 delatae *E uulgo* nubi *G* nubes *EB* infusi *BG* iniecerint *EBG* 7 conglobata nimio *G* conglobat animoque *B* 7 *sq.* attritu *G* 8 colores *EBG* 9 nubis *EG* mari *BG* 11 con⟨lisi⟩one triti *Btl.* 13 immutans *BG* 14 poetas *EBG* 14 *sq.* Irim de caelo mitti *G* I. de c. huc mitti *A*: tunc *Her.* 15 rerum fit status mutatio *G* cum uerti necesse sit praesentium rerum status *N Btl.* statum *Her.* 16 multae opiniones *EBG* dinumerare *NBG* 19 suspectisque *G* super ea regis *B* speratisque *Haupt* per auios tractus *G* Persarum stratus *B* 20 etiam tumultum *G* aeris inopia *B* militis *G* uerebatur *Wm2BG*

bat eius anxiam mentem, quod uelut patefacta ianua diuitis domus, 360
inritus propositi reuertetur.

32. Quas ob res omisso uano incepto, hiematurus Antiochiae redit in Syriam, aerumnosa perpessus uulnera et atrocia diuque deflenda. euenerat enim hoc quasi fatali constellatione ita regente diuersos euentus, ut ipsum Constantium dimicantem cum Persis, fortuna semper sequeretur adflictior, unde uincere saltim per duces optabat, quod aliquotiens meminimus contigisse.

---

1 uelud patefacte ♂ diuites 4 aerumnosam etulerint sed atrotia 6 *sq.* sequaereretur 7 adflictor (*corr. m3*) duces *ex* ducem, *m1* 8 contingisse AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM. EXPLICIT LIBER. XX. INCIPIT LIBER XXI. FELICITER.

---

1 diuitis *Wm2BG* 2 reuerteretur *Wm2 Lind.* 4 aerumnosa *Hadr. Val. Haupt* uulnera et *Haupt Corn.* aestatem *BG* ut retulimus et *Hadr. Val.* et ulcerum sed *Gron.* et uerenda *Momms.* et atrocem *BG* sed atrocia *S Gron.* sed et atrocia *Momms.* 6 *sq.* sequaeretur *EBG*

LIBER XXI.

1. Iulianus Aug. Viennae quinquennalia celebrat: quo modo Constantium A. breui moriturum praenouerit: et de uariis artibus futura praenoscendi.

2. Iulianus A. Viennae Christianum se simulat illiciendae multitudinis causa: et die festo in Ecclesia inter Christianos Deum precatur.

3. Vadomarius Rex Alamannorum, rupto foedere, per emissarios limites uastat, et Libinonem Comitem cum paucis interficit.

4. Iulianus A. interceptis Vadomarii litteris ad Constantium A. eum in conuiuio comprehendendum curauit: et Alamannis aliis occisis, aliis in deditionem acceptis, ceteris pacem petentibus dedit.

5. Iulianus A. milites suos alloquitur, et in uerba sua uniuersos adigit, Constantio A. bellum illaturus.

6. Constantius A. Faustinam ducit uxorem: auget supplementis exercitum: Armeniae et Hiberiae Reges donis sibi conciliat.

7. Constantius Aug. Antiochiae tum agens, per Gaudentium Notarium Africam in potestate sua retinet; ac Euphrate transito Edessam se exercitumque confert.

8. Iulianus A. post ordinatas res Galliarum, ripam Danubii petit, et partem militum per Italiam perque Raetias praemittit.

9. Taurus et Florentius Consules, ac praefecti Praetorio, hic per Illyricum, ille per Italiam, fugiunt appropinquante Iuliano A. Lucillianus Magister equitum, qui resistere Iuliano parabat, opprimitur.

10. Iulianus A. Sirmium, caput Illyrici Occidui, una cum praesidio in fidem recipit; Succos occupat, et ad Senatum scribit contra Constantium.

11. Duae legiones Constantianae, quae apud Sirmium ad Iulianum A. transierant, ab eo missae in Gallias, Aquileiam occupant consentientibus opidanis, ac Iuliani militi portas claudunt.

12. Aquileia fauens Constantii A. partibus, oppugnatur: quae postea comperto eius obitu, Iuliano se dedidit.

13. Sapor domum reducit copias, inhibentibus bellum auspiciis: Constantius A. in Iulianum arma moturus, Hierapoli milites alloquitur.

14. Praesagia mortis Constantii A.

15. Moritur Constantius A. apud Mopsucrenas Ciliciae.

16. Constantii A. uirtutes, et uitia.

---

360 **1.** 1. Intercluso hac bellorum difficili sorte Constantio trans flumen Eufraten, Iulianus agens apud Viennam, firmandis in futura consiliis, dies inpendebat et noctes, quantum opes patiebantur angustae, altius semet adtollens, semperque ambigens, utrum Constantium modis omnibus alliceret in concordiam, an terroris incutiendi gratia lacesseret prior. 2. quae sollicite reputans, utrumque formidabat, et amicum cruentum,

---

1 interclusos ac difficile 2 formandis 3 opes (p *m2 ex* u *m1*) augustae 4 que *add. m2* 5 alliceret ÷ prior (÷ *m2*) in[con]cutiendi g[r]atia (*fu.* l) lacesseret ÷ utrumque (÷ *m2*) 6 que reputans ÷ in[con]cutiendi (÷ *m2*) amicum (m *pr. fu.* cr) cruentem ♂

---

1 intercluso hac *WBG* intercluso sic *Momms.* difficili *EBG* 2 firmandis *C. F. W. M.* 3 angustae *Wm2bG* 5 *ord. corr. G* incutiendi *WBG* 6 animum *Momms.* auu⟨n⟩cu⟨lu⟩m *Cl.* incertum *Corn.*

et in aerumnis ciuilibus saepe uictorem, maximeque Galli fratris exemplum, mentem eius anxiam suspendebat, quem inertia mixtaeque periuriis fraudes prodidere quorundam. 3. erigebat tamen aliquotiens animum ad multa et urguentia, tutissimum ratus inimicum se ex confesso monstrare, ei cuius ex praeteritis motus coniectabat ut prudens, ne per amicitias fictas insidiis falleretur occultis. 4. parui igitur habitis, quae per Leonam Constantius scripserat, nulloque arbitrio eius promotorum suscepto, praeter Nebridium, quinquennalia Augustus iam edidit: et ambitioso diademate utebatur, lapidum fulgore distincto, cum inter exordia principatus, adsumpta uili corona circumdatus erat, xystarchae similis purpurato. 5. inter quae Helenae coniugis defunctae suprema miserat Romam, in suburbano uiae Nomentanae condenda, ubi uxor quoque Galli quondam (soror eius) sepulta est Constantina. 360

6. Acuebat autem incendebatque eius cupiditatem, pacatis iam Galliis, incessere ultro Constantium, *animus* coniciens eum per uaticinandi praesagia multa (quae callebat) et somnia, e uita protinus excessurum.

7. Et quoniam erudito et studioso cognitionum omnium principi, maliuoli praenoscendi futura prauas artes adsignant, aduertendum est breuiter, unde sapienti uiro hoc quoque accedere poterit, doctrinae genus haut leue. 8. elementorum omnium spiritus, utpote perennium corporum praesentiendi motu semper et ubique uigens, ex his quae per disciplinas uarias affectamus, participat nobiscum munera diuinandi: et substantiales potestates ritu diuerso placatae, uelut ex perpetuis fontium uenis, uaticina mortalitati subpeditant uerba, quibus numen praeesse dicitur Themidis,

---

2 in[er]tia mix[t]eque 3 quorumdam eregebat 4 urgentia 5 ni 6 auitis 7 constanti lis promoturum 8 nibridium 8 *sq.* ambitioso (t *m2 ex* c *m1*) 11 que aelaenae suppraema 12 roma 13 eius *add. m2* 14 accidat 15 -re ultro *add. m2* animus *om.* uaticidandi 16 que calleuat pro[ti]nus 17 cog[ni]tionum 18 aduertaendum (e *alt. add. m2*) est *add. m2* 18 *sq.* braeuiter (b *m2 ex* p *m1*) 19 accidere 20 utpute 21 p[er] (*fu.* rae) disciplina* [u]arias (*fu.* s) 23 per pentuis 24 mortalitatis (i *alt. m2 ex* e *m1*) praeessae

---

3 erigebat *WBG* 4 urguentia *Cl. c. c.* 5 ne *Lind.* 6 paruit *BG* habitis *E Val.* auitis *BG* 7 Constantius *EBG* promotorum *G* 8 Nebridium *WBG* 10 adsumpti *uulgo* 11 quae Helene *NBG* 12 Romam *EG* Romae *B* 14 acu⟨e⟩bat *Wagn.* accidebat *BG* accid⟨er⟩at *Btl.* excibat *Gron.* acced⟨eb⟩at *Eyss.* agit⟨ab⟩at *Nov. Momms.* spes (*pro* eius) *Madv.* 15 Gallis *BG* ⟨animus⟩ *Momms.* (somnia (16) ⟨animus⟩ *iam Nov.*) uaticinandi *EBG* 16 callebat *EBG* 19 accedere *Btl.* potuerit *Madv.* 20 utpote *EBG* 20 *sq.* praesentienti *BG* 21 dote *Btl.* ex signis quae *Madv.* disciplinas *EBG* 23 perpetuis *EBG* 24 mortalitati suppeditant *EG* mortalitatis suppeditant *B*

quam ex eo quod fixa fatali lege decreta, praescire facit in posterum, quae *τεθειμένα* sermo Graecus appellat, ita cognominatam, in cubili solioque Iouis, uigoris uiuifici, theologi ueteres conlocarunt.

9. Auguria et auspicia non uolucrum arbitrio futura nescientium conliguntur (nec enim hoc uel insipiens quisquam dicet) sed uolatus auium dirigit deus, ut rostrum sonans aut praeteruolans pinna, turbido meatu uel leni, futura praemonstret. amat enim benignitas numinis, seu quod merentur homines seu quod tangitur eorum adfectione, his quoque artibus prodere quae inpendent.

10. Extis itidem pecudum adtenti fatidicis, in species conuerti *a*d-suetis innumeras, accidentia sciunt. cuius disciplinae Tages nomine quidam monstrator est, ut fabulantur, in Etruriae partibus emersisse subito uisus e terra.

11. Aperiunt tunc quoque uentura, cum aestuant hominum corda, sed loquuntur diuina. sol enim (ut aiunt fysici) mens mundi nostras mentes ex sese uelut scintillas diffunditans, cum eas incenderit uehementius, futuri conscias reddit. unde Sibyllae crebro se dicunt ardere, torrente ui magna flammarum. multa significant super his crepitus uocum, et occurrentia signa, tonitrua quin etiam et fulgora, et fulmina itidemque siderum sulci.

12. Somniorum autem rata fides et indubitabilis foret, ni ratiocinantes coniectura fallerentur interdum. quae (ut Aristoteles adfirmat) tum fixa sunt et stabilia, cum animantis altius quiescentis, ocularis pupula neutrubi inclinata, rectissime cernit. 13. et quia uanities aliquotiens plebeia strepit, haec inperite mussando, si esset praesentiendi notitia

---

1 fixae 2 tethimena 4 [auguri et] auspicia — nascentium *add. m2 in marg.* arbitrium uolutus ꝭ 10 tidem 10 *sq.* speties conuertit sueti 12 monstratorem ut aetruriae 14 hunc aestiuant 15 loquuntu nostrans (n *alt. del. m1*) 17 conscius sybillas sae dicunt (u *m2 pro* a *m1*) ardore ꝭ 21 somnorum indubitabiles 22 que 22 *sq.* ium fixae 23 animantes oculares popiala 25 musando

---

1 fixa *EBG* fas sit *bG* fas scit *B* 4 auguria *EBG* arbitrio *Tm2AG* nescientium *AG* 5 diceret *Btl.* 10 itidem *E Gdt.* item *BG* fatidici *Corn.* spes *G* spem *b* specie *B* conuerti *EbG* 10 *sq.* adsuetis *Cl.* suetis *AG* 12 monstrator est *uulgo* m. *G* monstratur *B* 14 tunc *uulgo* nunc *BG* aestuant *G* existimant *B* aestuant, *Btl.* 15 et *Val.* locuntur *EBG* 17 conscias *EBG* Sibyllae *Nm2G* ardere *EG* ardore *PB* 18 soricum *Btl.* 21 somniorum *EBG* rara *BG* indubitabilis *Em2BG* 22 fallerentur interdum: quae *Btl. Madv.* fallerentur. interdumque *BG* 22 *sq.* tum fixa *E uulgo* infixa *BG* 23 animantis *Hm2AG* ocularis *Wm2BG* pupula *Her.* pupilla *Wm2BG* 24 neutrobique *G* 25 mussando *EAG*

quaedam, cur ille se casurum in bello, uel alius hoc se passurum ignorauit aut illud, sufficiet dici, quod et grammaticus locutus interdum est barbare, et absurde cecinit musicus, et ignorauit remedium medicus: set non ideo nec grammatica nec musica nec medicina subsistit. 14. unde praeclare hoc quoque (ut alia) Tullius: 'signa ostenduntur' ait 'a dis rerum futurarum. in his siqui errauerit, non deorum natura, sed hominum coniectura peccauit'. ne igitur extra calcem (quod dicitur) sermo decurrens, lecturo fastidium ferat, ad explicanda prospecta reuertamur.

2. 1. Cum aput Parisios adhuc Caesar Iulianus quatiens scutum, 360-1
uariis motibus exerceretur in campo, axiculis quibus orbis erat compaginatus, in uanum excussis, ampla remanserat sola, quam retinens ualida manu stringebat. 2. territisque ut omine diro praesentibus cunctis, 'nemo' inquit 'uereatur: habeo firmiter quod tenebam'. item cum apud Viennam postea quiesceret sobrius, horrore medio noctis, imago quaedam uisa splendidior, hos ei uersus heroos modo non uigilanti aperte edixit, eadem saepius replicando, quibus fretus nihil asperum sibi superesse existimabat:

Ζεὺς ὅταν εἰς πλατὺ τέρμα μόλῃ κλυτοῦ ὑδροχόοιο,
Παρθενικῆς δὲ Κρόνος μοίρῃ βαίνῃ ἐπὶ πέμπτῃ
εἰκοστῇ, βασιλεὺς Κωστάντιος Ἀσίδος αἴης
τέρμα φίλον βιοτοῦ στυγερὸν καὶ ἐπώδυνον ἕξει.

3. agebat itaque nihil interim de statu rerum praesentium mutans, sed animo tranquillo et quieto incidentia cuncta disponens, paulatimque sese conroborans, ut dignitatis augmento, uirium quoque congruerent incre-

---

1 causarum ♂ te 2 sufficiet (ffi *m1 in ras.*) 3 absurdae caecinit et 4 medina ♂ 5 praedare ad his 6 futuraram epauerit 7 quo 8 recertamur 9 ad hoc 10 uarus *m1* axicolis quid 11 ample ♂ salo ♂ 12 homine 14 noctes ♂ 15 spendidior ♂ dixit 16 sibi **[su]*per 18 *sqq.* ΖΕΥCΟ ΤΑΝΕΙCΙ ΤΙΑΛΤΥΤΕΡΜΑ ΜΟΛΑΝΚΙΤΟΥΫΔΡΟΧΟ ΟΙΟ ΠΑΡΕΕΝΙΚ | ΝCΔΕΚΡΟΝΟCΜΟΙΡΝC ΒΕΗΝΕ ΠΙΠΕΑΛΠΤΝΕΙΚΟCΤΝΒΑCΛΕΥCΚΟCΤΑΝΤΙ | ΟCΛCΙΔΟCΕ ΗC ΤΕ ΡΛΛΑ ΦΙΟΔΝ ΒΙΟΤΟ ΥΕΤΥ ΓΕΡΟΝ ΚΛΙΕΠΩ ΔΥΝΟΝΕ ΖΕΙ 23 traquillo

---

1 se *Wm2BG* 2 sufficiet *A* sufficit *BG* 3 ⟨s⟩et *Cl.* at *A* 5 praeclare *EBG* a diis *EG* ab his *B* 6 futurarum *om. BG* siquis *Wm2BG* errauerit *EBG* 7 quod *EBG* 8 proposita *Kell.* reuertamur *EBG* 9 adhuc *TBG* 10 axiculis *G* assulas *B* quibus *N Nov.* quis *BG* 11 ansa *G* ochana *B* 12 omine *Wm2BG* 14 hora media *BG* 15 ⟨e⟩dixit *Cl. c. c.* 18 *Graeca om. UWHTNDRB, post pr. vs. E* ἐκ πλατὺ τέρμα μόλῃ κλυτοῦ *G* 19 παρθενικῆς *AG* μοίρῃ *G* βαίνῃ ἐπὶ *AG* πέμπτῃ *G* 20 εἰκόστῃ βασιλεὺς Κονστάντιος ἄσιδος αἴης *G* 21 τέρμα φίλον βιοτοῦ στυγερὸν καὶ *G* ἕξει *G*

360-1 menta. 4. utque omnes nullo inpediente, ad sui fauorem inliceret, adhaerere cultui Christiano fingebat, a quo iam pridem occulte desciuerat, arcanorum participibus paucis, haruspicinae auguriisque intentus, et ceteris quae deorum semper fecere cultores. 5. et ut haec interim celarentur,
361 feriarum die quem celebrantes mense Ianuario Christiani Epiphania dictitant, progressus in eorum ecclesiam, sollemniter numine orato discessit.

3. 1. Dum haec ita aguntur, propinquante iam uere, nuntio percitus inopino, ad tristitiam uersus est et maerorem. didicit enim Alamannos a pago Vadomarii exorsos, unde nihil post ictum foedus sperabatur incommodum, uastare confinis Raetiis tractus, nihilque sinere intemptatum, manus praedatorias fusius discurrentes. 2. quod ne dissimulatum rediuiuas bellorum materias excitaret, Libinonem quendam comitem cum Celtis et Petulantibus misit, hiemantibus secum, negotium (ut poscebat ratio) correcturum. 3. qui cum mature prope oppidum Sanctionem uenisset, longe uisus a barbaris, qui iam certamina meditantes, sese per ualles abdiderant, hortatusque milites, licet numero inpares, cupidine tamen pugnandi uehementius inritatos, adgreditur inconsulte Germanos, interque dimicandi exordia, ipse con*ci*dit omnium primus. cuius interitu erecta barbarorum fiducia, Romanisque ad ducis uindictam accensis, certamen committitur obstinatum, et urgente magnitudinis mole, disiecti sunt nostri, occisis paucis et uulneratis.

4. Cum hoc Vadomario et Gundomado eius fratre itidem rege, Constantius (ut iam relatum est) firmauerat pacem. post quae mortuo Gundomado, hunc sibi fore existimans fidum, secretorumque taciturnum executorem *et* efficacem mandabat, si famae solius admittenda est fides,

---

1 omne[s] (*cpd. scr.*) 2 pridie 3 haruspici ne 4 ficeret ultores 5 mense *ex* inense 5 *sq.* aephiphania dictita progessua 6 di[scessit] 8 merorem 9 ictium sperebatur 10 fastare retiis 11 decurrentes (*corr. m1*) ni (i *ex* é) [dissimu]latum 12 libi[non]em [cel]tis 14 uenisse 15 *sq.* addiderant ortatusque miletis (e *ult. m2 ex* i *m1*) 17 inritatus 18 condit erecta a 19 barborum ♂ 23 reuelatum (ue *del. m1*) que 24 *sq.* exsecutore effacitatem madabat

---

2 pridem *EBG* 4 fecere cultores *EAG* afficeret cultores *B* 5 Epiphaniam *BG* 5 *sq.* dictitant *WBG* 6 progressus *EBG* 9 ictum *EBG* sperabatur *EBG* 10 uastare *EBG* confines *BG* 11 ne *Em2AG* in- *B* 14 Sanetionem *Her.* uenisset *EBG* 15 *sq.* abdiderant hortatusque milites *EBG* 17 irritatos *EBG* 18 concidit *BG* (ci = a *post* erecta *explic. Cl.*) cecidit *EWm2N* 24 *sq.* executorem *EBG* 25 et *add. Val.* efficacem *EWm2 Val.* foecialem *BG* efflagitate (*sine* et) *Pet.* mandabat *ES Val.* mandauerat *BG*

scribebatque ut tamquam rupto concordiae pacto, subinde conlimitia sibi 361
uicina uexaret, quo Iulianus id metuens nusquam a tutela discederet Galliarum. 5. quibus (si dignum est credere) obtemperans Vadomarius haec et similia perpetrabat, ad perstringendum fallendumque miris modis ab aetatis primitiis callens, ut postea quoque ducatum per Foenicen regens ostendit. 6. sed re ipsa conuictus abstinuit. capto enim a stationariis militibus notario quem miserat ad Constantium, scrutatoque siquid portaret, epistula eius reperta est, in qua praeter alia multa, id quoque scripserat: 'Caesar tuus disciplinam non habet'. Iulianum autem adsidue per litteras dominum et Augustum appellabat et deum.

4. 1. Haec ut erant periculosa et dubia, Iulianus in exitiale malum eruptura considerans, in unum omni cogitatione intenta, eum ui incautum rapere festinabat, ut securitatem suam prouinciarumque locaret in tuto, et iniit consilium tale. 2. Filagrium notarium, orientis postea comitem, ad eas miserat partes, cuius prudentiae fidebat, olim sibi conpertae, eique inter multa quae pro captu instantium rerum erat acturus, signatam quoque chartulam tradidit, mandauitque ne aperiret uel recitaret, nisi Vadomario uiso cis Rhenum. 3. perrexit Filagrius ut praeceptum est, eoque praesente et negotiis adstricto diuersis, transgressus Vadomarius flumen, ut nihil in profunda metuens pace, nihilque secus gestorum simulans scire, uiso praeposito militum ibi degentium, pauca locutus ex more, ultro semet ut suspicionis nihil relinqueret abiturus, ad conuiuium eius uenire promisit, ad quod erat etiam Filagrius inuitatus. 4. qui statim ingressus, rege conspecto, imperatoris recordatus est uerba, causatusque rem seriam et urgentem, ad diuersorium redit, scriptisque lectis, doctus

---

1 quae sanecordiae (e *pr. m2 ex* o *m1*) conclimatia 2 uixaret 𝔙 3 et 4 moris 5 primitus *bis* (*pr. del. m1*) gallens fenicen 6 conui[c]tus 8 aepistola 11 iterant 12 intentae uim in[c]autum (c *m2 ex* e *m1*: u *ult. m2 ex* e *m1*) 13 prouintiarumque locarent 15 conperti 16 multaque quae (que *del. m1*) signatum 𝔙 18 uadamario 𝔙 20 profundu 𝔙 20*sq.* similans 𝔙 21 uoso 𝔙 preposito diligentium (li *del. m1*) 22 ultris [ut] supicionis 𝔙 habiturus 23 [statim] 24 conspectu 𝔙 25 saepiam reddit scriptique 𝔙 doctis 𝔙

---

1 concordiae *G* sane concordiae *WB* conlimitia *Wm2AG* collimitio *B* 3 si *C. F. W. M. Nov. Momms.* ut *EAG* 4 modis *EBG* 5 primitiis *EbG* callens *EBG* Phoenicen *G* 11 ut erant *Wm2AG om. B* 12 intenta *Wm2AG* intente *B* eum ui *Cl.* ui *BG* eum *Wm2A* incautum *WBG* 13 capere *Btl.* locaret *EBG* 15 compertae *BG* 21 degentium *EBG* 22 ultro *Wm2BG* ulterius *E* abiturus *HbG* 23 erat iam *BG* 25 seriam *EBG* redit *WB* rediit *EG*

361 quid agi conueniet, confestim reuersus discubuit inter ceteros. 5. finitisque epulis, Vadomarium fortiter adprehensum, rectori militum arte custodiendum apud signa conmisit, textu lecto iussorum, comitibus eius ad sua redire conpulsis, super quibus nihil fuerat imperatum. 6. exhibitus tamen idem rex ad principis castra, iamque spe ueniae omni praeclusa, cum interceptum notarium et quae scripserat ad Constantium, conperisset iam publicata, ne conuicio quidem tenus conpellatus, missus est ad Hispanias. id enim studio curabatur ingenti, ne Iuliano discedente a Galliis, inmanissimus homo prouinciarum statum aegre conpositum, licentius conturbaret.

7. Hoc casu elatior Iulianus, regis opinione citius intercepti, quem profecturus ad longinqua formidabat, nihil remittentibus curis, barbaros adoriri disposuit, quos peremisse Libinonem comitem in congressu cum militibus docuimus paucis. 8. et ne rumor aduentus sui eos ad remotiora traduceret, superato Rheno noctis alto silentio, cum auxiliorum expeditissimis globis, nihil metuentes huius modi circumuenit, excitatosque hostilium fragore armorum, dum gladios circumspectant et tela, celeriter inuolauit, et quosdam occidit, orantes alios praedam*que* offerentes, dediticios cepit, reliquis qui remansere, pacem precantibus dedit, quietem pollicitis firmam.

5. 1. Quae dum mentibus aguntur erectis, coniectans quantas intestinae cladis excitauerat moles, nihilque tam conuenire conatibus subitis, quam celeritatem sagaci praeuidens mente, professa palam defectione, se tutiorem fore existimauit, incertusque de militum fide, placata ritu secretiore Bellona, classico ad contionem exercitu conuocato, saxeo

---

2 aepulis (e *add. m2*) adpraehensum 3 lectu 5 praeclusu ꝺ 6 inceptum ꝺ 7 publicationé conuitio 8 idem in ni disce[den]te gallus 9 prouintiarum 11 eas uelictior (o *sup.* i *pr. scr. m3*) oppinioni 12 lon*-ginqua 13 peremissae libinnem ingressu *m1* con *add. m2* com ꝺ 15 superatur heno (n *ex* m) auxi**liorum 16 metuentes *ex* metumtes 17 flagore 18 que *om.* dedititios (ti *alt. add. m2*) 19 praecantibus quietum 22 clades exercitauerat (er *pr. del. m1*) quae conantibus (n *alt. del. m1*) 23 *sq.* defeccione secuciorem 25 secreciore cla[u]sico conuocati*saxeo (s *add. m2, sup.* i ? * *fu.* s)

---

1 conueniet *restit. Pet.* conueniret *EBG* 3 lecto *Em2BG* 7 publicata *G* publicato *WB* conuicio *NBG* 8 id enim *EAG* ne *EA* ut *BG* Galliis *EBG* 11 casu elatior *G* eo neglectior *B* eo uelocior *E* opinione *EBG* 13 Libinonem *bG* Libinem *B* 15 superato Rheno *EBG* nocte *BG* 17 fragore *EAG* fragores *B* 18 que *add. Lind.* 19 quietem *EBG* 22 cladis *HBG* 24 se tutiorem *G* securiorem *EB* 25 classico *EBG* conuocato *WBG*

suggestu insistens, iamque (ut apparebat) fidentior, haec clarius solito disserebat: 361

2. 'Iam dudum tacita deliberatione uos aestimo — magni conmilitones, — gestorum excitos amplitudine, hoc operiri consilium, ut euentus qui sperantur, perpendi possint et praecaueri. plus enim audire quam loqui militem decet, actibus coalitum gloriosis, nec alia spectatae aequitatis sentire rectorem, quam ea quae laudari digne poterunt et probari. ut igitur quae proposui *ambagibus* abiectis absoluam, aduertite oro beniuole, quae sermone breui percurram.

3. Arbitrio dei caelestis, uobis inter ipsa iuuentae rudimenta permixtus, inruptiones Alamannorum adsiduas et Francorum, populandique iugem licentiam fregi, et uigore communi, Romanis agminibus quotiens libet Rhenum peruium feci, contra rumorum fremitus gentiumque ualidarum uiolentos excursus, stando inmobilis, uirtutis uestrae nimirum firmamento confisus. 4. et haec laborum quos exhausimus, Galliae spectatrices, post funera multa, iacturasque recreatae diuturnas et graues, posteritati per aetatum examina commendabunt. 5. at nunc cum auctoritate uestri iudicii, rerumque necessitate conpulsus, ad Augustum elatus sum culmen, deo uobisque fautoribus, si fortuna coeptis adfuerit, altius adfecto maiora, id prae me ferens, quod exercitui cuius aequitas armorumque inclaruit magnitudo, domi moderatus uisus sum et tranquillus, et in crebritate bellorum, contra *con*spiratas gentium copias, consideratus et cautus. 6. ut igitur aduersa praeueniamus mentium societate iunc-

---

3 tacita (c *ex* t) 4 exercitos operis 6 coalitum (li *del.*, c *substit. m2*) *lac. 7 litt.* gloriosis alias spectat[ae] (s *alt. add. m2*) laquitatis (la *del. m2*) 7 quae mea qua dignae potuerunt 8 *om.* ambagibus qui 9 percuram 10 dei *ex* deum (*utroque cpd. scr.*) 12 et uigore *add. m2* commu**ni 12 *sq.* [-bus (*add. m2 in marg.*) quotiens libet thre-] 14 nemirum ʒ 15 firma[mento] claborum (c *del. m2*) 16 recreate (e *alt. add. m2*) 20 *sq.* equitas amorumque 21 uissus 21 *sq.* tranquilla lucet 22 spiratas

---

1 elatius *Btl.* 3 aestimo magna, *Pet.* magn⟨anim⟩i *Erf.* amati *Corn.* 4 rerum gestarum *BG* excitos *G* exercitatissimi *B* operiri *G* 6 coalitum *EBG* *sine lac. BG;* ⟨magnis et⟩ *Nov.* alia *Nm2 Lind.* alium *BG* aequitatis *WBG* alacritatis *Kiessl.* 7 quam ea quae *E Lind.* quam eum qui et *G* quam quem mea *B* poterunt *Haupt* potuerint *Btl.* potuerit *G* 8 ambagibus *add. Wagn.: lac. l. 6 huc pertinere put. Her.* abiectius *Val.* obiectis *Wm2* quae *EBG* 13 Rhenum *EBG* 18 fultus *Corn.* 20 affectabo *G* 20 *sq.* armorumque *Wm2BG* 21 et domi *G* uisus *Wm1BG* 21 *sq.* tranquillus et *G* tranquilla luce *B* tranquillus licet *EWm2* 22 conspiratas *Nm2G* speratas *B*

361 tissima, sequimini uiam consilii mei salutarem (ut puto), cum integritas rerum intentioni nostrae uoluntatique respondeat, et dum maioribus uacant praesidiis regiones Illyricae, inpraepedito cursu tendentes, Daciarum interim fines extimos occupemus, exinde quid agi oporteat bonis successibus instruendi. 7. ad *quae* uos ex more fidentium ducum, iuramento quaeso concordiam spondete mansuram et fidam, operam mi*hi* nauaturo sedulam et solli*ci*tam, nequid agatur inconsultum et segne, et producturo, siquis exegerit, incorruptam conscientiam meam, quod nihil uoluntate praeter ea quae in commune conducunt, adgrediar aut temptabo. 8. illud sane obtestor et rogo: obseruate ne inpetu gliscentis ardoris, in priuatorum damna quisquam uestrum exsiliat, id cogitans quod ita nos inlustrarunt hostium innumerae strages, ut indemnitas prouinciarum et salus exemplis uirtutum peruulgatae'.

9. Hoc sermone imperator*is* uice alicuius oraculi conprobato, mota est incitatius contio, et rerum cupida nouandarum, unanimanti consensu, uoces horrendas inmani scutorum fragore miscebat, magnum elatumque ducem, et (ut experta est) fortunatum domitorem gentium appellans et regum. 10. ius*si*que uniuersi in eius nomen iurare sollemniter, gladiis ceruicibus suis admotis, sub exsecrationibus diris, uerbis iurauere conceptis, omnes pro eo casus quoad uitam profuderint, (si necessitas adegerit) perlaturos; quae secuti rectores, omnesque principis proximi, fidem simili religione firmarunt. 11. solus omnium licet proposito stabili,

1 consiliu ♂ salutare 3 uagant regionis illycae ♂ 4 intorim ♂ 5 succe[s]sibus (*fu.* n) intruendi (♂) ut quos 6 concordam ♂ spondente fidem operum ♂ 6*sq.* minabanturo 7 sollitam (*pr.* l *del. m2*) signa 8 exigerit 9 praetereat communione ♂ adgredi arabi 10 obseruatae 11 ordoris ♂ exisiliat 12 inlustrarent ♂ inn[umere st]rages 14 imperator 15 incitatios *corr. in* -tius, *m1* 16 orrendas 17 dominatorem ♂ 18 iusque iurarae 19 exsecretionibus ♂ 20 casu quod ad (ad *add. m2*) profuderit 20*sq.* si id necessitas egerit 21 principes proximis 22 firmauerunt (ue *del. m1*) propositos gabili

1 consilii mei salutarem *E Val.* consiliumque salutare *BG* 3 uacant *EBG* regiones *EAG* 5 ad q⟨uae⟩ uos *Her.* utque *G* uosque *Lind.* atq⟨ue⟩ uos *Val.* at uos *Wagn.* utq⟨ue⟩ uos *Pet.* utique *Momms.* est mos *G* ducam *Pet.* 6 spondete *G* spopondite *B* fidam *Kiessl. Corn.* 6*sq.* mi⟨hi⟩ nauaturo *Val.* n. *G om. B* minabantur *E* 7 solli⟨ci⟩tam *C. F. W. M.* segne *G* 8 exegerit *EBG* 9 praeter ea *G* aggrediar aut *G* aggrediar ubi *B* 11 exsiliat *EBG* 12 quod ⟨haud⟩ (non *T*) ita *Val.* inlustrabunt *Pet.* 14 imperatoris *Wm2BG* 15 ⟨omnis⟩ contio *Val.* 17 domatorem *G* dominatorem *B* 18 iussique *G* 20 casus *Em2BG* quoad *EBG* profuderint *A* perfuderint *G* 20*sq.* necessitas adegerit *Her.* id necessitas exegerit *G* 21 principis *G* proximi *Em2G* 22 stabili *Wm2G* temerario *B* instabili *uel* exitiabili *Kiessl.* detestabili *Nov.*

audacter tamen praefectus repugnauit Nebridius, iuris iurandi nexu contra Constantium nequaquam se stringi posse commemorans, cuius beneficiis obligatus erat crebris et multis. 12. quibus auditis, cum stantes propius milites acriter inflammati, eum adpeterent trucidandum, ad genua sua prolapsum, imperator paludamento protexit, indeque reuersus in regiam, cum antegressum eum uidisset, supplicemque iacentem orare, ut leuandi causa timoris, ei porrigeret dexteram, 'ecquid' ait 'praecipuum amicis seruabitur, si tu manum tetigeris meam? sed tu quo libet abi securus.' hocque audito, ille innoxius ad larem suum recessit in Tusciam. 13. his Iulianus, ut poscebat negotii magnitudo, praestructis, expertus quid in rebus tumultuosis anteuersio ualeat et praegressus, per tesseram edicto itinere in Pannonias, castris promotis et signis, temere se fortunae conmisit ambiguae. 361

6. 1. Replicare nunc conuenit tempora, et narrare summatim, 360-1
quae dum aguntur in Galliis ante dicta, Constantius hiemans Antiochiae, domi militiaeque perfecit. 2. inter conplures alios honore conspicuos, adoraturi imperatorem peregre uenientem, ordinantur etiam ex tribunis insignibus. cum igitur a Mesopotamia reuersus, Constantius hoc exciperetur officio, Amphilochius quidam ex tribuno Paflago, quem dudum sub Constante militantem discordiarum seuisse causas inter prioris † fratres, suspiciones contiguae ueritati pulsabant, ausus paulo petulantius stare, ut ipse quoque ad parile obsequium *ad*mittendus, agnitus est et prohibitus, strepentibusque multis, et intueri lucem ulterius non debere clamantibus, ut perduellem et obstinatum, Constantius circa haec lenior solito, 'desinite' ait 'urgere hominem ut existimo sontem, sed nondum aperte conuictum, et mementote quod siquid admisit huius modi sub ob-

2 constringi (con *del. m1*) 3 constanter *m2 ex* constantes *m1* 5 et *ante* indeque *del. m2* 6 qu*e (*fu.* a) 7 et quid 8 hi *m1* nc *add. m3* abi* 10 pos*tebat (*fu.* t) 11 desseram 12 itine ʒ pannoni[a]s 14 tempore 15 gallis 17 adorator peregri ʒ 18 mesopotomia (to *add. m2*) 19 amphilocius 20 constante* (*fu.* m) saeiiuiisse *m2 ex* saeuius se *m1* prioris 22 conquium (ʒ) mittendus agitus ʒ 23 s[tre]pentibusque intuere (ʒ) lucem** tenere 25 solitu ʒ [ait]

2 constringi *WBG* 3 cum stantes *G* constanter *B* 5 exindeque *E C. F. W. M.* 7 ecquid *Kiessl.* 8 tu *Her.* hinc *EBG* 10 poscebat *WBG* 11 tesseram *WBG* 14 tempora *EBG* tempori *C. F. W. M.* 15 Galliis *EBG* 17 adoraturi *Nm2G* oratores ad *B* 18 insignes *uel* insignibus ⟨ornati⟩ *Momms.* Mesopotamia *EbG* (-nia *B*) 19 Amphilochius *G* Amphilotius *B* 20 seuisse *EBG* priores *Wm2BG* primores *Gdt.* priorem ⟨et⟩ fratres? *Cl.* pii ⟨pect⟩oris fratres *Her.* 22 admittendus *G* 23 debere *EBG*

360-1 tutibus meis, conscientiae ipsius sententia punietur, quam latere non poterit,' et ita discessum est. 3. postridie ludis Circensibus idem ex aduerso imperatoris (ubi consueuerat) spectans, repentino clamore sublato, cum certamen opinatum emitteretur, diffractis cancellis, quibus una cum pluribus incumbebat, cunctis cum eo in uanum excussis, laesisque leuiter paucis, interna conpage disrupta, efflasse spiritum repertus *est* solus, unde Constantius futurorum quoque praescius exultabat.

4. Eodem tempore Faustinam nomine sortitus est coniugem, amissa iam pridem Eusebia, cuius fratres erant Eusebius et Hypatius consulares, corporis morumque pulchritudine pluribus antistante, et in culmine tam celso humana, cuius fauore iustissimo exemptum periculis, declaratumque Caesarem, rettulimus Iulianum.

361 5. Habita est isdem diebus etiam Florentii ratio, e Galliis nouitatis metu digressi, et Anatolio recens mortuo praefecto praetorio per Illyricum, ad eius mittitur locum, cumque Tauro itidem praefecto *praetorio* per Italiam, amplissimi suscepit insignia magistratus.

6. Parabantur nihilo minus externorum atque ciuilium instrumenta bellorum, et augebatur turmarum equestrium numerus, parique studio supplementa legionibus scripta sunt, indictis per prouincias tirociniis, omnisque ordo et professio uexabatur, uestem armaque exhibens et tormenta, aurum quin etiam et argentum, multiplicisque rei cibariae copias, et diuersa genera iumentorum. 7. et quia *a* Persarum rege ad difficultatem hiberni temporis aegre contruso, reserata caeli temperie, ualidior impetus timebatur, ad Transtigritanos reges et satrapas legati cum muneribus missi sunt amplis, monituri cunctos et hortaturi, nostra

2 poteri 𝔙 circensibus *ex* circentibus, *m1* 6 distrupa est *om.* 8 faustina in nomine 9 iam (a *add. m2*) 9 *sq.* consolaris 10 pulchitudine ant*istante 11 iustissimum 𝔙 12 quae redtulimus 13 f[l]orentii* (i *alt. add. m2;* l *ex* r) galliis *ex* gallus 15 eous (u *add. m2*) 15 *sq.* praefectorio 17 cuulium 𝔙 18 num[e]rus (e *m2 ex* u *m1*) 19 prouinti*as (a *superscr. m2*) tyrociniis (y *m2 ex* i *m1*) 20 arma*que (*fu.* s) 21 multiplicesque 𝔙 cupias 𝔙 22 rige (*corr. m3*) ad — 23 con- *add. m2 in marg.* 23 egreco construso caeli *superscr. m2* temperiae 23 *sq.* uilidior 𝔙 24 rege*s (*fu.* n)

4 inopinatum *A* committeretur *Corn.* 6 disrupta *Wm2BG* est *add. A* 7 ⟨ut⟩ f. *C. F. W. M.* 8 Faustinam *EBG* 9 *sq.* consulares *EG* consularis *WB* 10 pulchritudine *HBG* antestante *AG* praecellente *B* 13 Gallia *G* -iae *B* 15 eius *EBG* 15 *sq.* praefecto praetorio *EBG* 21 multiplicesque *BG* 22 a *add. Wm2 Momms.* rege *EA* regis *BG* ob *G* ad ⟨sua ob⟩ *Nov.* 23 aegre contruso *A* a. construso *N* a. constructa *G* egere construta *B* (-cta *b*) a. constricto *Btl.* reserata caeli temperie *EA* re cibaria *BG*

sentire, et nihil fallax temptare uel fraudulentum. 8. ante omnia tamen 361 Arsaces et Meribanes, Armeniae et Hiberiae reges, cultu ambitioso indumentorum emercabantur, et multiformibus donis, damna negotiis Romanis inlaturi †, si rebus tum etiam dubiis desciuissent ad Persas. 9. inter 360 tot urguentia, Hermogene defuncto, ad praefecturam promouetur Helpidius, ortus in Paflagonia, aspectu uilis et lingua, sed simplicioris ingenii, incruentus et mitis, adeo ut cum ei coram innocentem quendam torquere Constantius praecepisset, aequo animo abrogari sibi potestatem oraret, haecque potioribus aliis ex sententia principis agenda permitti.

7. 1. Rigore itaque instantium negotiorum anceps Constantius, quid 361 capesseret ambigebat, diu multumque anxius, utrum Iulianum peteret et longinqua, an Parthos repelleret, iam transituros (ut minabantur) Eufraten, haerensque tandem cum ducibus, communicato saepe consilio, in id flexus est ut finito propiore bello uel certe mollito, nullo pos terga relicto quem formidaret, Illyriis percursis et Italia (ut rebatur), Iulianum inter exordia ipsa coeptorum (tamquam uenaticiam praedam) caperet. † hoc enim ad leniendum suorum metum subinde praedicabat. 2. tamen ne intepesceret, aut omisisse belli uideretur aliud latus, aduentus sui terrorem ubique dispergens, ueritusque ne Africa absente eo perrumperetur, ad omnes casus principibus oportuna, uelut finibus orientis egressus, per mare notarium misit Gaudentium, quem exploratorem actuum Iuliani per Gallias aliquamdiu fuisse praestrinximus. 3. hunc enim obsequio celeri cuncta consideratione gemina efficere posse sperabat, quod aduersam partem metueret offensam et properaret, nanctus hanc oportunitatem commendari Constantio, quem credebat procul dubio fore uictorem: nemo

---

1 sentirent nihil   3 emersabantur   4 disciuissent   5 arguentia δ praefecturum (*corr. m3*)   5 *sq.* helpedius hortus   6 uiles δ   simpliciores δ   8 praecipisset equo   orabat   9 potioribus *ex* poctoribus   12 partos   13 herensque   15 percussit et italio   18 inter pesceret aucto misisse uelli   19 ubi qui   affrica   20 principipus (*corr. m3*)   orientes   21 auctuum   22 aliquandiu   23 gemma   aduersum   24 properabat   25 tubio δ

---

1 sentire et *A*   tentarent *G*   3 emercabantur *BG*   4 tum *om. BG*   desciuissent *EBG*   5 praefecturam *WBG*   5 *sq.* Helpidius *EBG*   8 oraret *Lind.*   14 post terga *EBG*   15 percursis *Val.* perculsis *BG* percussis *Wm2N* et Italia *WBG*   16 uenaticam *BG*   18 intepesceret *EB* intepescere *G* aut omisisse *G* aut commisisse *EB*   belli *G* uelle *EB*   19 ubique *NAG*   20 orientis *EBG*   egress⟨ur⟩us *Pet.*   21 actuum *EBG*   23 gemina *EG* genuina *B*   aduersam *Tm2AG*   24 properaret *Btl.* (*Her. conf.* orabat 8 *et* properabat 24) properabit *Kiessl.*   nactus *BG*   25 fore *om. BG*

361 enim omnium tunc ab hac constanti sententia discrepabat. 4. qui cum eo uenisset, mandatorum principis memor, per litteras Cretione comite quid ageretur edocto, reliquisque rectoribus, lecto undique milite fortiore, translatisque ab utraque Mauritania discursatoribus expeditis, Aquitaniae et Italiae obiecta litora tuebatur artissime. 5. neque id consilium fefellit Constantium. eo enim superstite, nullus aduersorum illas tetigit terras, licet oram Siciliensem a Lilybaeo protentam ad Pachynum multitudo seruabat armata, si patuisset facultas, ocius transitura.

6. His pro rerum ratione, ut sibi prodesse existimabat Constantius, aliisque minutis et leui*bus* ordinatis, ducum nuntiis docebatur et litteris, Persarum copias in unum coactas, rege turgido praeeunte, iam prope margines tendere Tigridis, incertum quonam erumpere cogitantes. 7. quibus percitus, ut propius agens, futuros possit anteuenire conatus, quam primum hibernis egressus, accito undique equitatu, peditumque robore, quo fidebat, per Capersanam Eufrate nauali ponte transcurso, Edessam petit, uberem commeatibus et munitam, ibi parumper o*pe*riens, dum exploratores aut perfugae motum castrorum hostilium indicarent.

8. 1. Discedens inter haec Iulianus a Rauracis, peractis quae docuimus dudum, Sallustium praefectum promotum remisit in Gallias, Germaniano iusso uicem tueri Nebridii, itidemque Neuittae magisterium commisit armorum, Gomoarium proditorem antiquum timens, quem cum Scutarios ageret, latenter prodidisse Veteranionem suum principem audiebat; et Iouio quaesturam, cuius in actibus Magnenti meminimus, et Mamertino largitiones curandas, et Dagalaifum praefecit domesticis, aliosque plures ex arbitrio suo, militibus regendis adposuit, quorum merita

---

1 constantia 3 que *ex* quae undici 5 haliae 7 ora libusbeo et (*add. m2*) bachyno 9 prodesse *ex* proresse, *m1* 10 leui 12 ingestum erumperet 14 aequitatu 15 uidebat capessanam eufrat*e (*fu.* a) aedessam 16 oriens 17 hosti[lium]******* 18 discendens ꝺ peractisque *ex* peractusque 19 u *sup.* o *alt. in* promotum *suprascr. m2* gallia 20 uittae ꝺ magistrum 21 cumaorium quo 22 laetantem *m2 ex* latantem *m1* 23 magnemti 24 largitionis curam das

---

1 constanti *BG* Constantii *EWm2* 3 undique milite *EG* uindici militi *B* 5 Italiae *Val.* Galliae *Nm2BG* Hispaniae *Wm2* 7 Lilybeo *WBG* ad Pachynum *Gdt.* et Pachino *WBG* 10 leuibus *Wm2* leuioribus *EG* leniter *B* 12 incertum *Wm2BG* erumpere *AG* erigeret *B* erumpere⟨n⟩t *Btl.* 15 fidebat *AG* uigebat *Nm2* Capersanam *Wagn. in comm.* Capessenam *G* 16 operiens *Wm2AG* 19 Gallias *G* Galliam *EA* 20 ne uitae *PBG* magisterium *G* 21 Gumoarium *G* quem *G* 22 regeret *G* latenter *G* 23 Magnenti *EbG* Magnetii *B* 24 largitiones *Nm2BG* curandas *Wm2BG* 25 plures *om. BG*

norat et fidem. 2. profecturus itaque per Marcianas siluas uiasque iunctas Histri fluminis ripis, inter subita uehementer incertus, id uerebatur, ne contemptus ut comitantibus paucis, multitudinem offenderet repugnantem. 3. quod ne fieret consilio sollerti praeuidit, et agminibus distributis, per itinera Italiae nota quosdam properaturos cum Iouino misit et Iouio, alios per mediterranea Raetiarum magistro equitum Neuittae commissos, quo diffusi per uaria, opinionem numeri praeberent inmensi, formidineque cuncta conplerent. id enim et Alexander Magnus, et deinde alii plures, negotio ita poscente, periti fecere ductores. 4. mandabat tamen egressis, ut tamquam hoste protinus occursuro, tutius graderentur, stationesque nocturnas agerent et uigilias, ne inprouiso suo........ inuaderentur excursu. 361

9. 1. Quibus ita (ut uidebatur) apte dispositis, more quo tractus perruperat saepe barbaricos, contextis successibus fidens, porrectius ire pergebat. 2. cumque ad locum uenisset, unde nauigari posse didicit flumen, lembis escensis, quos oportune fors dederat plurimos, per alueum quantum fieri potuit, ferebatur occulte, ideo latens, quod toleranter et fortiter, nullius cibi indigens mundioris, sed paucis contentus et uilibus, oppida forinsecus transibat et castra, imitatus egregium illud Cyri ueteris dictum, qui cum delatus ad hospitem interrogaretur ab eo, quid ad conuiuium parari deberet, panem responderat solum: sperare enim aiebat, prope riuum se cenaturum. 3. fama uero, quae mille (ut aiunt) linguis rerum mire exaggerat fidem, per Illyrios omnes celebrior fundebatur,

---

1 narat *uiasque (*fu.* a) 2 *sq.* ferebatur· 3 comitatibus ♂ 5 iouina 6 louio retiorum 6 *sq.* aequitu neuita 7 quod difusi 8 enmens *m2 ex* emens *m1* formideneque ♂ alexanter ♂ 9 facere ♂ 10 et totius (*corr. m3*) 11 *sq.* nem prouiso suo (*lac. 14 litt.*) minuaderentur 13 uidebatur (i *ex* e) [tr]actus (*fu.* t?) 14 succensibus ♂ re 15 fuisse 16 lempis 17 quatum tolleranter (le *add. m2*) 17 *sq.* et fortiter *add. m2 in marg.* 18 ui*libus (*fu.* l) 19 translibat catraemitatus gregium 22 que aiu[nt] 23 misere exigerat

---

1 norat *Wm2BG* 2 percitus *Btl.* 2 *sq.* uerebatur *BG* 5 Iouino *AG* 6 Iouio *EBG* Retiarum *G* equitum *EBG* 7 Neuittae *EA* Neuitae *bG* quo *G* 8 immensi *G* animos *B* 10 egressi *Günther* ut *AG* tutius *Em2BA* ocius *G* 11 ne improuiso *EG* nemo prouiso *PB* hostium *Em3 Eyss.* suo⟨ru⟩m *Btl.* 12 inuaderentur *Wm2G* nudaretur *B* -entur *Btl.* 14 ire *BG* 15 posse *Wm2AG* suesse *Her.* 16 lembis *EBG* escensis *Btl. Eyss.* ascensis *AG* extensis *B* 17 quantum *EBG* 19 transibat *EBG* castra imitatus *Wm2 Val.* caute i. *BG* egregium *EA* Graecum *BG* 22 se *om. BG* 23 mire exaggerat *Val.* misere e. *Em2AG* misere exegerat *Wm2B* Illyricos *BG*

361 Iulianum strata per Gallias multitudine regum et gentium, numeroso exercitu, et successibus tumidum uariis, aduentare. 4. quo rumore perculsus, praefectus praetorio Taurus, ut hostem uitans externum, *ma*ture discessit, uectusque mutatione celeri cursus publici †, transitis Alpibus Iuliis, eodem ictu Florentium itidem praefectum secum abduxit. 5. leuibus tamen indiciis super Iuliani motu Lucillianus percitus comes, qui per illas regiones rem curabat ea tempestate castrensem, agensque apud Sirmium milites congregans, quos ex *stationibus* prop*in*quis acciri celeritatis ratio permittebat, uenturo resistere cogitabat. 6. sed ille ut fax uel incensus malleolus, uolucriter ad destinata festinans, cum uenisset Bononeam, a Sirmio miliario nono *dis*paratam et decimo, senescente luna ideoque obscurante noctis maximam partem, e naui exiluit inprouisus, statimque Dagalaifum misit cum expeditis, ad Lucillianum uocandum, trahendumque si reniteretur †. 7. qui tum etiam quiescens, cum strepitu excitatus turbulento uidisset, ignotorum hominum se circulo circumsaeptum, concepto negotio, et imperatorii nominis metu praestrictus, praeceptis paruit inuitissimus, secutusque alienum arbitrium, magister equitum paulo ante superbus et ferox, iumentoque inpositus repentino, principi ut captiuus offertur ignobilis, obpressam terrore uix colligens mentem. 8. uerum cum primitus uisus, adorandae purpurae datam sibi copiam aduertisset, recreatus tandem suique securus, 'incaute' inquit 'imperator et temere cum paucis alienis partibus te conmisisti.' cui amarum Iulianus sub-

1 multitudinem 2 quorum re 3 praeterio ture 4 motatione transitus alpi pus (*corr. m3*) 5 florentuum (*corr. m1 ?*) 5 *sq.* leulbus 6 incidiis 𝔙 7 et castrescm (*corr. m3*) quem apud — 8 congregans *add. m2 in marg.* 8 quod *m2 ex* quos *m1* ex (*lac. 11 litt.*) propriis 9 pertmittebat resiste regitabat *m1* (*corr. m2, litt.* re *supra* te *additis postque erasis*) 10 malleoles 𝔙 at 11 paratam saenescente 𝔙 12 obscurante *ex* obscriante, *m1* 13 dagalifum *m2 ex* dagalisum *m1* 14 trahenduque cum 15 ignotorum *ex* innotorum, *m1* 15 *sq.* circumseptum 16 imperatori motu 17 parauit que *add. m2 sup. vs.* 18 et *add. m2* 19 obpraessam 20 tatam 𝔙 21 securos inquid 𝔙 22 et

1 multitudine *EBG* 2 quo rumore *EAG* 3 praetorio *WBG* mature *G* iure *B* inde *Momms.* 4 mutatione *WBG* transitis *Wm2BG* Alpibus *WBG* 5 actu *Btl.* metu *Pet.* 5 *sq.* leuibus *EbG* lenibus *B* 7 ea *Em2BG* que — 8 congregans *om. G* que *A* 8 quos *NAG* stationibus *add. BG* prop⟨in⟩quis exciri *Btl.* 9 permittebat *WG* permittebatque *B* 10 malleolus *EBG* ad *EBG* 11 disparatam *A* 12 exiliuit *BG* 13 Dagalaifum *A* Dagalaiphum *G* Dagalisum *B* 14 trahendumque *EBG* renitetur *Nov. c. c.* re⟨sistere⟩ niteretur *Cl. c. c.* tum *AG* 15 excitus *G* exercitus *b* 16 imperatorii *Em2BG* metu *Nm2A* 17 paruit *EBG* 18 impositus, repentino *Btl.* 21 securus *EBG* 22 te *EBG*

ridens, 'haec uerba prudentia serua' inquit 'Constantio. maiestatis enim insigne non ut consiliario tibi, sed ut desinas pauere porrexi.' 361

10. 1. Nihil deinde amoto Lucilliano, differendum nec agendum segni*us* ratus, ut erat in rebus trepidis audax et confidentior, ciuitatem (ut praesumebat) dediticiam petens, citis passibus incedebat, eumque suburbanis propinquantem amplis nimiumque protentis, militaris et omnis generis turba, cum lumine multo et floribus, uotisque faustis, Augustum appellans et dominum, duxit in regiam. 2. ubi euentu laetus et omine, firmata spe uenturorum, quod ad exemplum urbium matris populosae et celebris, per alias quoque ciuitates ut sidus salutare susciperetur, edito postridie curuli certamine, cum gaudio plebis, ubi lux excanduit tertia, morarum inpatiens, percursis aggeribus publicis, Succos nemine auso resistere, praesidiis occupauit, isdemque tuendis, Neuittam praefecit ut fidum. cuius loci situm ex ..... nunc conueniet ostendi. 3. Consertae celsorum montium summitates Haemi et Rho*do*pae, quorum alter ab ipsis Histri marginibus, alter ab Axii fluminis citeriore parte consurgit, in angustias tumulosis collibus desinentes, Illyrios interscindunt et Thracas, hinc uicinae mediterraneis Dacis et Serdicae, inde Thracias despectantes et Filippo*po*lim, ciuitates amplas et nobiles, et tamquam natura in dicionem Romanam redigendas nationes circumsitas

---

1 inquid 𝔙 constantium 2 insignae desenas 𝔙 paueri 3 diffendum 𝔙 4 segem catus ciutatem 5 deditaiam 𝔙 incendebat 6 propinquitatem 𝔙 7 portisque *ex* uortisque, *m1* 8 appelans 𝔙 9 homine firmate matrio 10 salutares 11 postrudie 11 *sq.* lex excandiuit 12 tertiam orarum (u *ult. m2 ex* e *m1*) inpatiens *m2 ex* insipiens *m1* soccos 𝔙 13 idemque neuitam 14 exnunc conueniet et ostendi 15 rhopae 16 istri ceteriore 17 desinenter per illyrio 18 hinic *m2 ex* hinec *m1* medit*erraneis (*fu.* a) dicis saerdicae 19 filippolim 20 dictionem romanum nanationes

---

1 Constantio *Wm2AG* 2 pauere *EBG* 4 segni⟨us⟩ ratus *Nov.* segne ratus *BG* segniter ratus *N* ciuitatem *EBG* 5 incedebat *EBG* 7 uotisque *G* portisque *EB* 8 qui *Haupt* 9 omine *Wm2BG* firmata *EBG* matris *Wm2bG* matri *B* matris et *Lind.* 10 salutare *EBG* 11 edicto *PBG* postridie *EBG* 11 *sq.* lux excanduit *Em2BG* 12 tertia morarum *Wm2G* ad tertiam horam *B* 13 hisdemque *EAG* Neuittam *NA* 14 nunc *BG* ex hinc *Corn.* ex⟨cessu breui⟩ nunc *Her.* ex⟨poni⟩ *Nov.* ostendi (*sine* et) *EBG* et o. *Nov.* 15 Rhodopes *BG* 16 ex ipsis *BG* Histri *EB* Istri *bG* citeriore *E Eyss.* citeriori *BG* 17 desinentes *AG* desinunt *B* Illyrios *Val.* per Illyrios *WAG* per Illyricos *B an* par⟨tes⟩ Illyrici? *Cl.* 18 hinc *EG* hinccine *B* Dacis *G* uicis *B* Serdicae *HG* Derdices *B* 19 Philippopolim *EBG* ciuitatem amplam et nobilem *Btl.* 20 dicionem *EBG* Romanam *Wm2BG* nationes *EBG*

praenoscente, ita figuratae consulte, inter artos colles quondam hiantes obscurius, ad magnitudinem splendoremque postea rebus elatis, patefactae sunt et carpentis, aditibusque aliquotiens clausis, magnorum ducum populorumque reppulere conatus. 4. et pars quae Illyricum spectat, mollius edita, uelut incauta, subinde superatur. latus uero *e* regione oppositum Thraciis, prona humilitate deruptum, hincque et inde fragosis tramitibus inpeditum, difficile scanditur, etiam nullo uetante. sub hac altitudine aggerum, utrubique spatiosa camporum planities iacet, superior ad usque Iulias Alpes extenta, inferi*or* ita resupina et panda, ut nullis habitetur obstaculis, ad usque fretum et Propontidem.

361 5. His ut in re tali tamque urgenti conpositis, magistro equitum illic relicto, imperator reuertitur Naessum, (copiosum oppidum) quo inpraepedite cuncta disponeret, suis utilitatibus profutura. 6. ubi Victorem apud Sirmium uisum, scriptorem historicum, exindeque uenire praeceptum, Pannoniae secundae consularem praefecit, et honorauit aenea statua uirum sobrietatis gratia aemulandum, multo post urbi praefectum. 7. iamque altius semet extollens, et numquam credens ad concordiam prouocari posse Constantium, orationem acrem et inuectiuam, probra quaedam in eum explanantem et uitia, scripserat ad senatum. quae cum Tertullo administrante adhuc praefecturam, recitarentur in curia, eminuit nobilitatis cum speciosa fiducia, benignitas grata. exclamatum est enim in unum, cunctorum sententia congruente, ‘auctori tuo reuerentiam rogamus.’

8. Tunc et memoriam Constantini, ut nouatoris turbatorisque priscarum legum et moris antiquitus recepti, uexauit, eum aperte incusans,

---

1 consultae 2 obscrurius elatio ♂ 3 quae 4 repellere conatus (u *m2 ex* a *m1*) 5 e *om.* 8 planiciaes 9 inferi respina 11 rê [t]aliamque aequitum 12 copitisum ♂ 12 *sq.* inde praepedite 14 se praetorem ♂ istoricum 15 honorabit 16 sobriaetatis gratiae mutilandum (n *add. m2*) ubi 17 altius est et tollens 18 inuectinam ♂ probro *ex* probao, *m1* quaedam meum 19 uicia tum 21 spatiosa 23 nob[u]atoris turbatoriaeque

---

1 consulte *WB* (-ule *b*) consulto *G* 2 obscurius *Wm2BG* elatis *Wm2AG* res latio *B* 4 repulere *Em2G* 5 e *add. BG* 6 diruptum *BG* 8 speciosa *sugg. Gdt.* 9 inferior *NAG om. WB* resupina *EAG* respicit *B* 10 hebetetur *Pet.* hebetetur ⟨obtutus⟩ *Her.* 11 tali tamque *AG* aliamque *WB* alia quae *b* 12 *sq.* de quo inpraepedite *Nov.* impraepedite *Val.* inde expedite *G* inde praetendit *B* 14 exinde *BG* 15 honorauit *EBG* 16 gratia aemulandum *Val.* gratia multilaudum *BG* urbi *AG* 17 semet extollens *Nov.* se extollens *NG* extollens *B* se attollens *E* et *om. bG:* est *B* 18 probra *EAG* probatum *B* in eum *EBG* 19 cum *EBG* 21 speciosa *EBG* 23 nouatoris *WBG* turbatorisque *EBG*

quod barbaros omnium primus ad usque fasces auxerat et trabeas consulares, insulse nimirum et leuiter, qui cum uitare deberet id quod infestius obiurgauit, breui postea Mamertino in consulatu iunxit Neuittam, nec splendore nec usu nec gloria horum similem quibus magistratum amplissimum detulerat Constantinus: contra inconsummatum et subagrestem, et (quod minus erat ferendum), celsa in potestate crudelem. 361

11. 1. Haec et talia cogitanti, sollicitoque super maximis rebus et seriis, nuntius metuendus intimatur et insperatus, ausa indicans quorundam inmania, inpeditura cursus eius ardentes, ni uigilanter haec quoque antequam aduliscerent hebetasset; quae breuiter exponentur.

2. Duas legiones Constantiacas addita una sagittariorum cohorte, quas inuenerat apud Sirmium, ut suspectae adhuc fidei, per speciem necessitatum urgentium misit in Gallias. quae pigrius motae, spatiaque itinerum longa, et Germanos hostes truces et adsiduos formidantes, nouare quaedam moliebantur, auctore et incitatore Nigrino, equitum turmae tribuno, in Mesopotamia genito: reque digesta per secreta conloquia, et alto roborata silentio, cum Aquileiam peruenissent, uberem situ et opibus, murisque circumdatam ualidis, eam hostiliter repente clausere, iuuante indigena plebe tumultum †horrore, cui Constantii nomen erat tum etiam †initium. 3. et obseratis aditibus, turribusque armatis ac propugnaculis, futurae concertationi praeparabant utilia, interim soluti et liberi, hocque facinore ita audaci, ad fauendum Constantii partibus ut superstitis Italicos incolas excitabant.

---

1 faces 3 praeui bostea *m1* (b *et* p *corr. m2*) consuluta 𝔙 6 ferrendum 7 et* talia (* *fu.* t: t *alt. add. m2*) sollicitaque *m1* (*corr., sed neglegenter, m2*) 8 inspiratus 9 uigilantes 10 habetasset 𝔙 expenentur 11 unusagitariorum 𝔙 12 inuerat 𝔙 sirmium *ex* firmium 13 mo*ta* (*fu.* r *et* e) 14 longe 15 quasdam *ex* quasi iam, *m1* aequitum 16 maesopotamia 17 alio aquila iam urbem *m2 ex* uberi *m1* 17 *sq.* oribus 𝔙 18 circumdata claussere iuuenta 𝔙 19 plebem tumultum horrore (o *ult. m2 ex* a *m1*) constanti 19 *sq.* tumentiam initium 20 quae 22 i[t]a (*fu.* a) audacia (d *m2 ex* t *m1*)

---

1 fasces *EBG* 3 consulatum in- *tr. BG* nec uita *BG* 4 horum cuiusquam simili *G* horum quisquam similis *B* 5 detulerat amplissimum *BG* 6 ferendum *EBG* 8 insperatus *Wm2AG* 9 ni uigilanter *G* ac uigilantes *B* 10 exponentur *EAG* experientur *B* 14 longe et *EAG* longe quod *B* 15 quedam *Wm2BG* 17 alto *EAG* Aquileiam *EBG* uberem *Gdt.* urbem *EBG* utilem *Corn.* 18 circumdatam *EBG* clausere iuuante *EBG* 19 plebe *EBG* tumultus horrorem *G* t. initium *Val.* 19 *sq.* amentiae inlicium *Pet.* (initium *restit. Her.*) tum etiam *EBG*, *deinde* amicum *G* inuisum *b* honori *Val.* non inuisum *Btl.* iucundum *Corn.* intimum *I. Hermann* sanctum *Momms.* 20 et (*pro* ac) *GB* 22 ita *WBG* hac *E* audaci *G* audacia *EB*

361 **12.** 1. Quibus Iulianus acceptis, agens tunc apud Naessum, nihil a tergo timens aduersum, legensque et audiens hanc ciuitatem circumsessam quidem aliquotiens, numquam tamen excisam aut deditam, inpensiore studio sibi sociare uel fraude, uel diuersis adulationum generibus, antequam maius oriretur aliquid properabat. 2. ideoque Iouinum magistrum equitum uenientem per Alpes, Noricosque ingressum, ad id quod exarserat, quoquo modo corrigendum, redire citius imperauit. et nequid deesset, milites omnes qui comitatum sequebantur aut signa, retineri iussit per idem oppidum transeuntes, pro uiribus laturos auxilium.

3. Hisque dispositis, ipse haud diu postea cognita morte Constanti, discursis Thraciis Constantinopolim introiit: ac saepe doctus lentius fore id obsidium quam uerendum, Immone cum comitibus aliis ad hoc destinato, ire monuit exinde Iouinum, alia quae potiores flagitabant necessitates, acturum.

4. Ordine itaque scutorum gemino Aquileia circumsaepta, concinentibus sententiis ducum, conueniens uisum est ad deditionem allicere defensores, minacium blandorumque uarietate sermonum: et multis ultro citroque dictitatis, in inmensum obstinatione gliscente, ex conloquio re infecta disceditur. 5. et quia nihil praeter pugnam iam spectabatur, curatis utrubique cibo somnoque corporibus, aurora iam surgente, concrepante sonitu bucinarum, partes accensae in clades mutuas ferocientes magis

---

2 adergo audeus ♂ 2 *sq.* circumfessam 6 magistro aequitum 7 currigendum ♂ 8 te esse commitatum (-m *m2 ex* r *m1*) 9 retine ♂ 11 hique ♂ haud *m2 ex* haut *m1* diu *add. m2* posteam ♂ 12 constantino olim ♂ saepae centius 14 remonuit necessitatis 16 ordina scutorum *ex* stutorum aiquileia (i *pr. add. m2*) cirsepta *m1* cum *add. m2* 17 docum (*corr. m3*) 18 mina*tium (*fu.* c) que *add. m2* ueritate ♂ 18 *sq.* ultroque citroque 19 conloquior (*corr. m3*) infecta 20 disciditur qua pugna 21 utru*bique aut rota sugenteex (ex *del.*, r *add.*, *m2*) concr*epante (*fu.* a) 22 bucinorum cludes (*corr. m3*)

---

2 a tergo *WBG* linquens *Btl.* 2 *sq.* circumsessam *EBG* 6 magistrum *EBG* 7 imperabat *G* 8 deesset *EbG* deesse *B* 12 lentius *Val.* certius *EBG* recentius *Wm2* 14 ⟨i⟩re monuit *Her.* remouit *NBG* necessitates *EBG* 16 ordine *EBG* Aquileia *EBG* 17 ducum *EBG* 18 ultro *EBG* 19 iactatis *Btl.* re infecta *EAG* refecta *B* 20 disceditur *EBG* quia *NbG* pugnam *EBG* sperabatur *ENm1* (*coni. Btl.* '*uel ut Sylburg* expectabatur' *et Gdt.*) pugnam expectabatur *Her.* (am *ut dittogr.* i *ad* quia *pertin. explic.* ex *ex* 21 sugente ex *huc refert.*) 21 cibo *EA* cibis *WBG* aurora *EBG* 22 bucinarum *Ihm in Thes. l. l.* clades *WBG* ferocienter *Btl.*

quam consultius, elatis clamoribus ferebantur. 6. pluteos igitur *pra*e se 361 ferentes oppugnatores, cratesque densius textas, sensim incedentes et caute, murorum ima suffodere ferramentorum multitudine conabantur, aptas plerique uehentes ad mensuram moenium scalas, iamque parietibus paene contigui, pars lapidibus uolutis in pronum conlisi, pars confixi stridentibus iaculis, retroque gradientes, auerterunt secum omnes alios metu similium a proposito pugnandi detortos. 7. hoc primo congressu erecti in audaciam clausi, adsumpta fiducia meliorum, parui ducebant restantia, mentibusque fundatis, et conpositis per *opor*tuna tormentis, indefesso labore, uigilias et cetera subsidia securitatis implebant. 8. contra munitores licet pauore discriminum anxii, pudore tamen ne socordes uiderentur et segnes, ubi parum uis procedebat, Marte aperto temptata, ad instrumenta obsidionalium artium ..... transtulerunt. et quia nec arietibus admouendis, nec ad intentandas machinas uel ut possint forari cuniculi, inueniebatur *locus us*quam habilis, disparatione breui ciuitatem *Na*tesione amni praeterlabente, commentum excogitatum est cum ueteribus admirandum. 9. constructas ueloci studio ligneas turres, propugnaculis hostium celsiores, inposuere trigeminis nauibus, ualide sibi conexis, quibus insistentes armati, uno parique ardore prohibitores dispellere, conlatis ex propinquo uiribus, nitebantur: subterque expediti uelites a turrium

---

1 clatis: datis *m3* damoribus ferebatur *m2 ex* referebatur *m1* plateos igitur ē (*i. e.* est) 2 tecta *m2 ex* tocta *m1* incidentes 3 imis (s *add. m2*) fussodere ♂ natas 4 ementes moeniam calas p*aenae (*fu. cpd. pro* rae) 5 consili confixis 6 retroque gredientibus iaculis retroque gradientes auerterum ♂ 8 autaciam ♂ 9 conpositis pertuna (opertuna *m3*) torrentis indefe[s]so (s *ex* fi? n?) 10*sq.* munitoris 11 pauo ♂ secordes 12 proced*ebat (*fu.* a) inarte aperta 13 *sine lac.* 14 machina ♂ 15 inueniebatur quam habilis desperatione tesi oni 16 cummentum ♂ 17 ligeneas 18 ualda 19 dispollere 20 urribus turrum (*corr. m3*)

---

1 elatis *E Val.* datis *BG* ferebantur *EBG* pluteos *Wm2BG* 1*sq.* ⟨pra⟩e se ferentes *Nov.* ef- *B* praef- *G* 2 textas *G* tectas *WB* texti *H* incedentes *AG* 3 ima suffodere *EG* imas effodere *B* aptas *Cl.* factas *NG* cattos *B* nactas *Rossbach* elatas *Pet.* ⟨tor⟩natas *Her.* 4 uehentes *G* emittentes *B* moenium *Wm2BG* scalas *NG* pars *B* 5 collisi *HBG* confixi *EBG* 6 gradientes *EG* gradientibus *B* 9 compositis per *G* oportuna *EBG* tormentis *Val.* 10 inibant *Btl.* 10*sq.* munitores *EBG* 11 socordes *HBG* 12 Marte aperto *Nm2BG* 13 ⟨se⟩ t. *Btl.* ⟨curam⟩ t. *C. F. W. M.* ⟨studium⟩ t. *Her.* ⟨operam⟩ t. *Nov.* transiluerunt *Corn.* transiuerunt *Gdt.* 14 ubi possent *Corn.* 15 usquam *G* quid *B* hab. ⟨locus⟩ *iam Bipont.; ante* usquam *pos. Cl.* disparatione *G* ⟨Na⟩tesione *Her.* Natisone *G* Lysimachiam *B* 16*sq.* comparandum *Btl.* 17 ligneas *EBG* 18 ualide *Btl.* ualde *EBG* 19 dispellere *Wm2BG* 20 uiribus *EBG* e *BG* turrium *NAG* Saturni *B*

361 cauernis egressi, iniectis ponticulis, quos ante conpaginarant, transgredi festinarunt, ita diuiso negotio, ut dum uicissim missilibus se petunt et saxis, utrimquesecus alte locati, hi qui transiere per pontes, nullo interpellante, aedificii parte conuulsa, aditus in penetrali*a* . . . . . . *re*serarent. 10. . . . . uerum summa coepti prudentis aliorsum euasit. cum enim aduentarent iam turres, contortis malleolis madentibus pice, harundine quin etiam, sarmentis ac uario fomite flammarum incessebantur. quae quoniam incendio celeri, ponderibusque trepide superstantium inclinatae, prociderunt in flumen, armatorum aliqui per earum fastigia interibant, eminus confixi tormentis. 11. inter quae destituti pedites post naualium sociorum occasum, obtriti sunt saxis inmanibus, praeter paucos quos morti licet per inpedita suffugia, uelocitas exemerat pedum. ad ultimum certamine protracto in uesperam, datoque signo in receptum ex more, ambo digressi, diei residuum animis egere disparibus. 12. munitorum enim maerores, funera lugentium propria, prohibitores spe iam superandi firmabant, licet ipsi quoque paucos gemebant amissos. properabatur tamen nihilo minus, et quantum recreandis uiribus quiete et cibo satis fuit tributo, per noctis integrae spatium, reparatur lucis exordio proelium, incitamento tubarum. 13. et quidam elatis super capita scutis (ut pugnaturi leuius) alii uehentes umeris ut antea scalas, feruentique impetu procurrentes, pectora multi-

---

1 egresse irans gredi (*iunxit m2*) 2 indiuiso uicisum 3 his paer partes 4 aedificiis 4 *sq.* penetrali (*lac. 12 litt.*) serarent (*lac. 3 litt.*) iterum 5 prudentes 7 formite 8 quae inclinate 10 distituti noualium (*corr. m3*) 11 morte scilicet 12 scit fugia 13 protracto — receptum *add. m2 in marg.* uespera 14 disparii murores 15 lucentium (*corr. m3*) proibitores superandis fiamabant (*corr. m3*) 16 ipse amisos nihil omnius ʒ 17 recreatum ʒ 18 incitato tamento ticarum 20 it feruente ʒ impetu — 20 *sq.* multiformium *add. m2 in marg.* procurrente specto a

---

1 egressi *EAG* transgredi *EBG* 2 ita diuiso *Pet. Momms.* uicissim *EBG* 3 hi *G* pontes *G* 4 aedificii *BG* 4 *sq.* penetralia reserarent. iterum *G* (*lacunae in WRB;* reserarent *Wm2* seruarent *RB*) 5 uerum *Haupt* interim *Btl.* prudentis *Wm2G* 7 fomite *EBG* 9 ⟨aliqui⟩ eminus *Momms.; an* alii ? *Cl.* 10 destituti *EBG* naualium *EBG* 11 morti licet *G* 12 suffugia *EBG* 13 producto *BG* uesperam *EG* signo receptui *BG post* ex more *dist. Cl.* 14 disparibus *EBG* merores *Wm2AG* murorum *B* 15 lugentium *Wm2AG* cementorum *B* superandi *EAG* insuperabili *B* firmabant *EBA* inflammabant *G* 16 ipsi *Wm2AG* ⟨non⟩ paucos *Corn.* amissos *EAG* amicos *WB* perstabatur *Btl.* 18 incitamento tubarum *G* incitato tamen toxatarum *B* 20 ut antea *EG* interea *B* pectora *NG* spectatos *B*

formium telorum ictibus exponebant. alii ferratas portarum obices effringendas adorti, ultro ignibus petebantur, uel elisi saxis muralibus oppetebant. quidam fossas ardentius transire conati, repentinis eorum adsultibus, qui erumpebant clanculo per posticas, ruebant incaute, *aut* saucii discedebant. recursus enim ad moenia tutior, uallumque antemuranum caespitibus fultum, insidiantes ab omni discrimine defendebant. 14. et quamquam prohibitores duritia bellorumque artibus antistabant, quibus nihil praeter moenium supererat adiumentum, collectus tamen ex potioribus numeris miles, diuturnas ferre nequiens moras, suburbana omnia circumibat, diligenter inquirens, qua ui uel machinis posset patefactam inrumpere ciuitatem. 15. quod ubi patrare non poterat, magnitudine uetante difficultatum, obsideri remissius coepta est, et excubiis stationibusque relictis, praesidiarii mil*it*es uastantes agros propinquos, omnibus congruentibus abundabant, raptorum pleraque concorporalibus suis inpertientes. unde largiore admodum potu, saginisque distenti marcebant. 361

16. His relatione Immonis consortiumque cognitis, Iulianus Constantinopoli etiam tum hibernans, sollerti remedio turbatis consuluit rebus, moxque Agilonem magistrum peditum ea tempestate probe cognitum miserat, ut uiso honoratissimo uiro, conpertaque per eum morte Constantii, solueretur obsidium.

---

1 lorum *m1* delorum *m2* telorum *m3* ictibus (i *pr. ex* a) serratas *m2 ex* ferrantas *m1* 2 uaeldis traxis *m1* uel distraxis *m2* 3 fossas (*ex* fossam) addentius 4 pacticas aut *om.* 5 cespitibus (ti *pr. del. m2*) 6 homni discriminium ♂ 6 *sq.* proibitores 7 tutiricitia (*pr.* ti *del. m2*) antis (*lac. 11 litt.*) iant 8 superiet 9 diunaturnas ♂ neque enim oras suburbano 9 *sq.* diligentes ♂ 11 ibi (*corr. m3*) 12 excubiista*tionibus quae (* *fu.* n; ni *add. m2*) 12 *sq.* si residiarum miles 13 *sq.* adundabant 14 cum corporalibus 16 inmunis cogitis *ex* couitis, *m1* 18 agilionem praeditum 19 misirat hionoratissimo constratu 20 obsidum

---

1 telorum *EBG* ferratas *WG* ferratos *EB* 2 elisi saxis *Her.* saxis *Nm2BG* distra⟨cti sa⟩xis *Pet.* diffra⟨cti sa⟩xis *Nov.* 3 fossas ardentius *E* fossas fidentius *Wm2BG* fossas audentius *Eyss.* fossam fidentius *Gdt.* 4 posticas *EAG* perticas *B* aut *add. Cl.* uel *add. G* 6 defendebat *G* 6 *sq.* prohibitoribus *Btl.* 7 duritia *Val.* peritia *BG* loci peritia *Eyss.* antistabant *Pet.* antistarent *BG* antestaret *Btl.* 8 supererat *EG* 9 nequiens moras suburbana *AG* 10 possit *BG* 11 ubi *EBG* 12 excubiis *EBG* 12 *sq.* presidiarii milites *NG* insidiarum mille *B* 13 ⟨omn.⟩ usui *Her.* 13 *sq.* abundabant *WBG* 14 concorporalibus *G* contubernalibus *B* 14 *sq.* largiori potu saginisque admodum *BG* 16 Immonis *Val.* communi *bG* immuni *B* cognitis *EBG* 18 Agilonem *EAG* peditum *EBG* 19 miserat *EBG* honoratissimo *WBG* Constantii *EG* statim *B* 20 obsidium *EBG*

361 17. Inter quae ne cessaret Aquilei*ae*......, cum in reliquis opera consumeretur in cassum, placuit resistentis acriter ad dedit*ionem* siti conpelli, et ubi aquarum ductibus intersectis, nihilo minus celsiore fiducia repugnarent, flumen laboribus auertitur magnis. quod itidem frustra est factum. attenuatis enim auidioribus bibendi subsidiis, hi quos temeritas clauserat, contenti putealibus aquis, parce uixerunt.

361-2 18. Quae dum agitantur casibus ante dictis, ... nit (ut praeceptum est) Agilo, scutorumque densitate contectus, prope fidenter accessit. multaque locutus et uera, quibus Constantii obitum, firmatumque Iuliani docebat imperium, sine *fine* conuiciis conpellabatur ut fallax. nec ei quisquam credidit gesta narranti, antequam pacta salute, susceptus ad pugnaculum solus, fide religiosius reddita, ea quae docuerat, replicaret. 19. his auditis ex diuturno angore portis reclusis omnes effusi, suscepere laeti pacificum ducem, seque purgantes, Nigrinum totius furoris auctorem, paucosque alios obtulerunt, eorum supplicio laesae crimina maiestatis et urbis aerumnas expiari poscentes. 20. paucis denique post diebus, exploratius spectato negotio, Mamertino tum iudicante, praefecto praetorio, Nigrinus ut acerrimus belli instinctor, exustus est uiuus. Romulus uero post eum et Sabostius curiales, conuicti, sine re*spec*tu periculi studia seuisse discordiarum, poenali consumpti sunt ferro. res*idui* *om*nes abi-

---

1 que necesseret aquilei (*lac. 15 litt.*) cum relinquis 2 consumeremur addidit 3 fidutia 5 hii 7 cassibus dictis (*lac. 19 litt.*) Nit ut 10 fine *om.* conficiis conputabatur infalax 12 que 13 audi*tis diutius ♂ angore — effusius *add. m2 in marg.* effusius ceperae 14 totius *ex* citius, *m1* fororis ♂ 15 laesc 16 *sq.* di÷rum iudicante — fecto ÷÷ebus exploratiuos — mamertino ÷ praeterio (÷ *add. m2*) 17 mamertino *ex* mamenino, *m1* rum praeterio 18 nigrinus *ex* nigrinis, *m1* accerrimus uelluns tinctor rumulus 19 *sq.* conuincti sinere (*lac. 16 litt.*) ut periculi in studia (st *m1 in ras.*) saeuisse discorbarum (o *in* u, *m3*) 20 *sq.* res du (*lac. 12 litt.*) nes alterunt

---

1 ne cessaret *G* cum incessanter *B* Aquileiae oppugnatio *G* aquarum fiducia *B* Aquileiam in ditionem uenire *E* reliquis *EG* reliqua *B* 2 consumeretur *E Val.* consumerentur *G* contrmnerentur *B* (-tem- *b*) resistenteis *bG* resistentes *Wm2A* ad deditionem *BG* 5 ademptis *Nov.* uiuidioribus *Haupt* ualidioribus *Nov.* auctioribus *Pet.* 7 casibus *EBG* superuenit ut *G* uenit ut *N* sine mora hic *B* 9 Constantii *EBG* 10 sine ⟨fine⟩ *Her.* non sine *G* conuiciis *BG* conpellabatur *Her.* reputabatur *G* computabatur *WB* confutabatur *Lind.* ut fallax *BG* 12 propugnaculum *Btl.* 13 effusi suscepere *G* 15 crimen laesae *tr. bG* crimine l. *B* 16 *sq.* exploratius *EG* expiandis *B* 17 *ord. corr. G* tum *G* rem *Eyss.* praetorio *HG* praeterea *B* 18 belli instinctor *EBG* Romulus *EBA* Rumulus *G* 19 *an* Sal(l)ustius? *Cl.* conuicti *G* uincti *B* coniuncti *E* sine respectu *G* fuere dispicati ut *B* periculi studia *G* proni in s. *B* 20 seuisse *EG* senis *B* (in s.) saeuiisse *Eyss.* discordiarum *BG* alii rotarum *B* 20 *sq.* residui omnes abierunt *G* -re duntaxat alii ut *B*

erunt innoxii, quos ad certaminum rabiem necessitas egerat, non uoluntas. 361-2 id enim aequitate pensata, statuerat placabilis imperat*or* et clemens.

Et haec quidem postea gesta sunt. 21. Iulianus uero agens etiam 361 tum apud Naessum, curis altioribus stringebatur, multa utrimque pertimescens. formidabat enim ne clausorum militum apud Aquileiam repentino adsultu, obseratis angustiis Alpium Iuliarum, prouincias et adminicula perderet, quae exinde sperabat in dies. 22. itidemque opes orientis magnopere uerebatur, audiens dispersum per Thracias militem, contra uim subitam cito coactum, aduentare Succorum confinia, comite Martiano ducente. sed tamen congrua instantium sollicitudinum moli, ipse quoque agitans efficaciter, Illyricum contrahebat exercitum, puluere coalitum Martio, promptumque in certaminibus bellicoso iungi rectori. 23. nec priuatorum utilitates in tempore *it*a flagranti despiciens, litesque audiens controuersas maxime municipalium ordinum, ad quorum fauorem propensior, iniuste plures muneribus publicis adnectebat. 24. ibi Symmachum 361-3 repertum et Maximum, senatores conspicuos, a nobilitate legatos ad Constantium missos, exinde reuersos honorifice uidit, et potiore posthabito, in locum Tertulli Maximum urbi praefecit aeternae, ad Rufini Vulcacii gratiam, cuius sororis eum filium norat. hoc administrante alimentaria res abundauit, et querellae plebis excitari crebro solitae cessauerunt. 25. tunc *ut* et securitatem trepidis rebus adferret, et oboedientium nutriret 362 fiduciam, Mamertinum promotum praefectum praetorio per Illyricum designauit consulem et Neuittam, qui nuper ut primum augendae barbaricae uilitatis auctorem, inmoderate notauerat Constantinum.

---

2 imperat 4 ultioribus 4 *sq.* pertimenscens ♂ 5 *sq.* perpentino (*corr. m3*) 6 angustus 8 pere *m1* magno *add. m2* euerebatur thacias 9 subita aduentaret comitte ♂ 10 mole 12 prompque ♂ rector 13 aflagranti 14 controuersias 16 reperum ♂ 17 posthabita 18 tertylli ubi praefectum 18 *sq.* uulcaci gratium 20 habundauit quae rellae c[i]bro solita 21 ut *om.* adferet obed- 22 fidutiam mamertinum promertinum praefectum 23 desingnauit nuper (p *ex* b) 24 *sq.* utilitates auctorem ÷ et inter spem tú mecum ÷ inmoderate notauerat constantinum. his acta libus÷que noua

---

1 quos in *BG* 2 imperator *EbG* 4 altioribus *WBG* 5 *sq.* repentino *EBG* 6 angustiis *EBG* 8 uerebatur *Em2BG* Thracias *WBG* 9 subitam *EG* aduentare *EbG* 10 moli *Val.* 11 agitans efficaciter, *Btl.* 12 rectori *EbG* rectore *B* 13 ⟨it⟩a flagranti *Her.* afflagranti *BG* flagitanti (*del.* efflagitanti) *Btl.* flagranti *Pet.* 14 controuersas *G* 17 posthabito *EBG* 18 Tertulli *WBG* urbi praefecit *EG* ubi praefectum *B* Vulcacii *G* Vulcari *B* Vulcatii *NE* 19 gratiam *EAG* 20 crebro solitae *EBG* 21 ⟨ut⟩ et *Cl.* ut *bG* 22 Mamertinum promotum *Her.* M. *NG* M. pro meritis *E* 24 uilitatis *G* utilitatis *B*

361 **13.** 1. His ac talibus eo inter spem metumque noua negotia commouente, Constantius apud Edessam exploratorum relationibus uariis anxius, in rationes diducebatur ancipites, nunc ad concursatorias pugnas militem struens, nunc si copia patuisset, obsidione gemina Bezabden aggressurus, consultans prudenter, ne mox partes petiturus arctoas, inprotectum Mesopotamiae relinqueret latus. 2. uerum consiliorum ambiguum retinebant multiplices morae, tardante *trans* Tigridem rege, dum moueri permitterent sacra: nam si permeato flumine nullum qui resisteret inuenisset, absque difficultate penetrarat Eufraten: alioqui ad ciuilia bella custodiens militem, timebat eum periculis obiectare circummuranis, firmitatem moenium munimenti, defensorumque alacritatem expertus.

3. Ne quiesceret tamen, neue condemnaretur inertiae, Arbitionem et Agilonem, equestris *pedestris*que militiae magistros, cum agminibus maximis properare coegit, non ut lacesserent Persas in proelia, sed praetenturis iuncturos citeriores Tigridis ripas, et speculaturos quonam rex erumperet uiolentus. addebatque monendo saepius et scribendo, ut si multitudo transire coepisset hostilis, referrent citius pedem. 4. dumque conlimitia iussa custodiunt duces, et occulta fallacissimae gentis obseruantur, agens ipse cum parte ualidiori exercitus, curabat *ur*gentia (uelut pugnaturus) oppidaque tuebatur excursu. speculatores uero et transfugae subinde uenientes, repugnantia prodebant, ideo futurorum incerti, quod

---

1 et *(cf. ad 239, 24)* 2 aedaessam 3 anxibus teduceba*tur (t *pr. in* d *corr. m3: * fu.* n) et *ante* nunc *del. m2* pungnas 4 potuisset (*corr. m3*) [be]*[sab]**den 5 ne *add. m2* 6 lattis *m2 ex* littis *m1* 7 multiplicis more tardantem tigridem 8 permenato ♂ nullium 9 costodiens 10 obiectarecir cumiuranis 10 *sq.* mocnium ♂ 11 defensurumque 12 contempnaretur *m2* contemptaretur *m1* ambitionem 13 pedestris *om.* quae ministros 15 ceteriores speculaturus 15 *sq.* rexerum per cuiolentus (u *ult. m2 ex* o *m1* 16 *sq.* similitudo 17 paedem ♂ 18 fallacissime gentes 18 *sq.* obseruanter ♂ 19 ualidioris [exercitus] gentia 20 quae [excursu specu]latores 21 repugnacitia (*corr. m1*)

---

1 eo *Pet.* inter spem metum *recte colloc. G* (eo *om.*) *om. WB* metumque *G* 3 anxius *EBG* diducebatur *Val.* duc- *BG* deduc- *EA* 4 ⟨in⟩struens *Corn.* patuisset *EAG* potius esset *B* data e. *Corn.* 7 multiplices morae *Wm2BG* tardante trans *G* tardante *Nm2B* 8 nullum *EBG* 9 custodiens *EBG* 10 circummuranis *EBG* 11 defensorumque *G* 12 condemnaretur *Lind.* contemneretur *HBG* Arbitionem *EG* Arbet- *A* 13 pedestris *add. Val. ante* eq-; *recte colloc. Momms.* magistros *Val.* 15 citeriores *WAG om. B* speculatores *EAG om. B* 15 *sq.* rex erumperet *EB* rex eorum erumperet *G* 16 *sq.* si multitudo *EA* simulatque m. *G* simulatque *B* 18 gentis *AG* 19 ualidiori *BG* urgentia *EAG* genua *B* 20 propugnaturus *G* que *Val.* ⟨ab⟩ excursu *Pet.*

apud Persas nemo consiliorum est conscius, praeter optimates taciturnos et fidos, apud quos silentii quoque colitur numen. 5. accersebatur autem a memoratis ducibus inperator adsidue, orantibus ferri sibi suppetias. testabantur enim se non nisi coactis in unum uiribus cunctis, posse impetum regis ardentissimi sustinere. 361

6. Quae dum aguntur ita sollicite, nuntii percrebuere certissimi, quorum clara fide conpertum est, Iulianum Italiam et Illyricum cursu celeri praetergressum, claustra interim occupasse Succorum, accita undique praestolantem auxilia, ut multitudine stipatus armorum peruaderet Thracias. 7. quo cognito maerore offusus Constantius, solacio uno sustentabatur, quod intestinos semper superauerit motus; re tamen magnam ei difficultatem ad capessendum consilium adferente, id elegit potissimum, ut uehiculis publicis inpositum paulatim praemitteret militem, inminentis casus atrocitati uelocius occursurum. 8. omniumque consensu hac probata sententia, pergebant (ut praeceptum est) expediti. eique haec disponenti, luce postera nuntiatur, regem cum omni manu quam duxerat, ad propria reuertisse, auspiciis dirimentibus, lenitoque metu, reuocatis omnibus praeter eos quos consuetudo praesidio Mesopotamiae destinarat, reuersus est *Hie*rapolim.

9. Summa itaque coeptorum quorsum euaderet ambigens, cum in unum exercitus conuenisset, omnes centurias et manipulos et cohortes in contionem uocauit, concinentibus tubis, oppletoque multitudinis campo, ut eam ad firmanda promptius adigeret inperanda, tribunali celso *in*sistens, stipatusque solito densius, haec prosecutus est, ad serenitatis speciem *et* fiduciae uultu formato:

10. 'Solli*ci*tus semper, nequid re leui uel uerbo conmittam, inculpatae parum congruens honestati, utque cautus nauigandi magister, clauos pro

---

1 *sq.* praeter ** ∸colitur (** *fu.* que *cpd. scr.*: optimates — quoque *add. m2 ad or.*) 6 sollicitae 7 illiricum ꝺ 8 occupasset 10 merore 11 et 12 adferent ei delegit 13 inminenti 14 atrocitanti uelotius ꝺ quae 14 *sq.* ac probata 16 disponent umanu (h *add. m3*) 17 ad propria *add. m2* dirimentinum ꝺ 19 est (*lac. 8 litt.*) capolim (*lac. 4 litt.*) 20 ambiens (*corr. m3*) 21 exertitus ꝺ manipolos (*corr. m3*) 22 non cinentibus ꝺ opple*toque (*fu.* c) 23 *sq.* sistens stipatoque 24 *sq.* speciaem (a *del. m2*) fiduciae (c *m2 ex* t) 26 sollitus 27 quae (a *del. m2?*) clauos (um *suprascr. m3*)

---

8 occupasse *EBG* 9 arm⟨at⟩orum *Gdt.* 11 superauerat *BG* ei *Val. om. EG* et *WB* 12 afferente id el. *restit. Val.*; adferente delegit *G* -tem ei d. *B* 13 imminenti⟨s⟩ *Btl.* 14 atrocitati *EBG* 14 *sq.* ⟨h⟩ac probata *Her.* approbata *EBG* 16 disponenti *EBG* manu *EBG* 19 est Hierapolim *G* est Nicopolim *B* 20 ambigens *EBG* 21 manipulos *EBG* 23 ⟨in⟩sistens *Btl. Nov.* 24 stipatusque *Btl. Nov. Momms.* et *add. Val.* 26 solicitus *WBG*

361 fluctuum motibus erigens uel inclinans, conpellor nunc apud uos — amantissimi uiri — confiteri meos errores, quin potius (si dici liceat uerum), humanitatem, quam credidi negotiis communibus profuturam. proinde ut sciri facilius possit, quae sit huius concilii conuocandi materia, accipite quaeso aequis auribus et secundis.

11. Gallum patruelem meum tempore quo confundendis rebus pertinaciter Magnentius inhaerebat, quem obruere uestrae uirtutes, potestate Caesaris sublimatum, ad orientis praesidium *misi*. qui cum *a* iusti*ti*a per multa uisu relatuque nefaria defecisset, arbitrio punitus est legum. 12. atque utinam hoc contenta fuisset Inuidia, turbarum acerrima concitatrix, et angebat nos una sed secura doloris praeteriti recordatio. at nunc aliud accidit, ausim dicere praeteritis maestius, quod per fortitudinem uobis ingenitam, adiumenta caelestia coercebunt. 13. Iulianus quem dum circumfrementes Illyricum nationes exteras oppugnatis, tuendis praefecimus Galliis, leuium confidentia proeliorum, quae cum Germanis gessit semermibus, ut uecors elatus, adscitis in societatem superbam auxiliaribus paucis, feritate speque postrema, ad perniciosam audaciam promptis, in noxam publicam conspirauit, aequitate calcata, parente nutriceque orbis Romani, quam tumentes spiritus tamquam fauillas se facturamque deinde† ut sceleste laetorum ultricem, et ipse expertus, et docente antiquitate, facile credo.

14. Quid igitur superest, nisi ut turbinibus excitis occurramus,

---

1 eriens ♂ nunc *add. m2* 3 umanitatem ♂ profutura (m *add. m3*) 4 scire possit (is *add. m3*) 7 increbat (h *add. m3*) 8 et caesares (et *del. m2*) orentis (*corr. m3*) praesidum (♂) si a *om.* iustia (*corr. m3*) 10 contemptatisset (exti *add. m3*) 11 praetereti (♂) *cordatio (re- *add. m2*) ad 12 mestius 13 caelestia* (*fu.* r) coercebunt (*lac. 8 litt. in fin. pag.*) 15 que 16 *elatus (*fu.* s) 17 pernitiosam 18 calcate 19 fauillas se facturamque dei inde 20 laetorum

---

1 motu *BG* motu uel *Btl.* 3 profuturam *EBG* 4 sciri *CBG*: facilius sciri *tr. BG* possit *WbG* poscit *B* scire possit⟨is⟩ *Eyss.* 6 meum *om. BG* 7 *sq.* potestate Caesaris *EBG* 8 misi *EAG* nisi *B* a *add. Wm2G* iustitia *WBG* 10 contenta *EbG* fuisset *Eyss.* extitisset *EWm2A* esset *BG* ⟨resti⟩tisset *Pet.* concitrix *Btl.* 10 *sq.* ut angat *Pet.* 11 at *WBG* 12 nobis *BG* 16 inprobam *Corn.* 18 calcata *WBG* 19 *sq.* spiritus antea sugillasse facturamque deinde ut sceleste factorum laborum ultricem *Btl.* effecturam *G* se facturam *B* esse f. *Val.* istas efflaturum *Eyss.* ⟨sparsuram⟩ facturamque ⟨se⟩ *Nov.* sparsuram extincturamque *Momms.* sedaturam fracturamque *Her.* deinde *BG* 20 sceleste factorum *Btl. Eyss.* s. laetorum *G* scelestorum *NB Val.* sceleste elatorum *Cl.* s. ⟨imp⟩letorum *Nov.*

subcrescentis rabiem belli, antequam pubescat ualidius, celeritatis remediis oppressuri? nec enim dubium, fauore numinis summi praesente, cuius perenni suffragio damnantur ingrati, ferrum impie praeparatum ad eorum interitum esse uertendum, qui non lacessiti, sed aucti beneficiis pluribus, ad insontium pericula surrexerunt. 15. ut enim mea mens augurat iustitiaque rectis consiliis adfutura promittit, spondeo quod si uentum fuerit comminus, ita pauore torpiscent, ut nec oculorum uestrorum uibratae lucis ardorem, nec barritus sonum perferant primum'. 361

16. Omnes post haec dicta in sententiam .... suam hastasque uibrantes irati, post multa quae beneuole responderant, petebant duci se protinus in rebellem. qua gratia in laetitiam imperator uersus ex metu, contione mox absoluta, Arbitionem ante alios faustum ad intestina bella sedanda, ex ante actis iam sciens, iter suum praeire cum Lanceariis et Mattiariis, et caterius expeditorum praecepit, et cum Laetis itidem Gomoarium, uenturis in Succorum angustiis opponendum, ea re aliis antelatum, quod ut contemptus in Galliis, erat Iuliano infestus.

14. 1. In hoc rerum aduersarum tumultu, haerens eius fortuna iam et subsistens, aduentare casum uitae difficilem, modo non loquentibus signis aperte monstrabat. namque et nocturnis imaginibus terrebatur, et nondum penitus mersus in somnum, umbram uiderat patris obtulis*se* pulchrum infantem, eumque susceptum et locatum in gremio suo, excussam

---

1 subcrestis *m1* subcriscentis *m2* ***rabiem (*fu.* cen) 2 nominis ♂ 3 perennis ut fragio (*corr. m3*) impiae 4 lacessitis 4 *sq.* beneficus pruribus 5 *sq.* mensam auguratio stitia que (quae *m2*) 7 occulorum 8 uibrantie ♂ uarritus 9 *sine lac.* 9 *sq.* hastas quem brentes (uibrantes, *m3*) 10 denebuoloe (b *del. m2*) 11 quam gratiam letitiam 12 contionem ex arbetionem *m2 ex* arbitionem *m1* 13 praeiret 13 *sq.* lantiariis et *mattiariis 14 expetorum (*corr. m1*) praecipi 14 *sq.* gemoarium (*ex* -uim) uenturi sint succorum (o *m2 ex* u *m1*) angustus 17 hoc *add. m2* 18 uite 19 unamque 20 poenitus mensus umbra obtulis (se *add. m3*) 21 sepulchrum infantem *m1 ex* infautem

---

1 subcrescentis *Wm2BG* radicem *uel* stirpem *Btl.* 3 suffragio *EBG* 4 lacessiti *EBG* 4 *sq.* beneficiis pluribus *EBG* 5 mens *Nm2BG* 6 inaugurat *Eyss.* ⟨i⟩am augurat *Günther Pet.* augurat iustitiaque *G* auguratur coelestia *B* 7 torpescent *EBG* 8 uibratae *EBG* uibrantis *Pet.* baritus *BG* garritus *Nm2* 9 ducti *Cl.* tracti *Btl.* dicta traxerat in *G* ⟨ibant⟩ *Haupt* ⟨flexerat⟩ *Nov.* hastasque uibrantes *EG* hastas uibrantes *B* 10 beniuole *EAG* de Meneloe *B* se duci *BG* 11 qua gratia *Wm2BG* 12 contione mox *BG* factum *Corn.* 13 preire *Tm2AG* pergere *Btl.* Lancеariis *EBG* 14 expeditorum praecepit *EBG* 14 *sq.* Gomoarium *G* 15 uenturis in *Wm2G* uenturi sunt *B* angustiis *EB* angustias *G* 19 namque *BG* imaginibus *WA* temporibus *G* temporibus imaginibus *B* 20 mersus *EBG* umbram *EBG* 21 pulchrum *EBG*

361 sibi proiecisse longius sphaeram, quam ipse dextra manu gestabat. id autem permutationem temporum indicabat, licet interpretantes placentia responderent. 2. post haec confessus est iunctioribus proximis, quod tamquam desolatus, secretum aliquid uidere desierit, quod interdum adfuisse sibi squalidius aestimabat, et putabatur genius esse quidam, tutelae salutis adpositus, eum reliquisse mundo citius digressurum. 3. ferunt enim theologi, in lucem editis hominibus cunctis, salua firmitate fatali, huius modi quaedam uelut actus rectura numina sociari, admodum tamen paucissimis uisa, quos multiplices auxere uirtutes. 4. idque et oracula et auctores docuere praeclari. inter quos est etiam Menander comicus, apud quem hi senarii duo leguntur:

ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσταται
εὐθὺς γενομένῳ, μυσταγωγὸς τοῦ βίου.

5. itidem . . . . . sempiternis Homeri carminibus intellegi datur, non deos caelestes cum uiris fortibus conlocutos, nec adfuisse pugnantibus uel iuuisse, sed familiaris genios cum isdem uersatos, quorum adminiculis freti praecipuis, Pythagoras enituisse dicitur et Socrates, Numaque Pompilius, et super*ior* Scipio, et (ut quidam existimant), Marius et Octauianus, cui Augusti uocabulum delatum est primo, Hermesque Termaximus, et Tyaneus Apollonius atque Plotinus, ausus quaedam super hac re disserere mystica, alteque monstrare, quibus primordiis hi genii animis conexi mortalium, eas tamquam gremiis suis susceptas tuentur, (quoad

---

1 spheram (s *add. m2*) dextram angustabat 2 interpraetantes 4 uideri 5 sibi — esse *add. m2 ad or.* 6 eum genius esse mundo *m1:* genius esse *del.*, reliquisse *add. m2* degressurum ♂ ferunt reliquisse *m1:* reliquisse *del. m2* 8 retur anuomina ♂ 10 docuerem (m *del. m2*) 12 *sq.* ΑΠΑΝΤΔΩΜΩΝΛΝΔΡΙCΤΛΤΛ ΙЄΥΟΥЄΓ ЄΝΟΜЄΝ | ΩΛLΥCΤΛΤΩΓΟC ΤΟΥΒΙΟΥ (*lac. 4 litt.*) itide (*lac. 14 litt.*) sempiternis 14 tatur ♂ deus *cpd. scr.* 15 conlocaucos ♂ 16 gentis ♂ admiraculis ♂ 17 pyth*agoras (* *fu.* r: g *m3 ex* c) di[ci]tur 18 super (*corr. m3*) 19 telatum (*corr. m3*) hemesque ♂ 20 plitinus ♂ absus ♂ (?) ha*c (*fu.* e) 21 mystyca (y *pr. m2 ex* i *m1*) quae hi[i] (*fu.* s) 22 castam quam g[re]mii tuentu

---

1 dextra manu gestabat *Wm2BG* 3 conuictoribus *BG* 4 uidere *EBG* 5 esse *om. G* 10 docuerunt *BG (Btl.)* 12 *Graeca om. WB* *ἅπαντι δαίμων ἄνδρι τῷ γενομένῳ G* *συμπαραστατεῖ ex Plut. rettulit Val.* 13 *ἅπαντος ἐστὶ μυσταγωγὸς γενομένῳ* (*om. g*) *τοῦ βίου G* 14 itidem ex *G* inde (*lac.*) *UB* deos *EBG* 16 familiares *BG* 17 freti *om. BG* praecipue *Btl.* 18 superior *EBG* 20 ausus *Wm2BG* 22 eas tanquam *Val.* quas tanquam *G* castas mentes quas *B* gremiis *WBG* tuentur *EBG*

licitum est) docentque maiora, si senserint puras, et a conluuione peccandi, inmaculata corporis societate discretas. 361

15. 1. Ingressus itaque Antiochiam festinando Constantius, ad motum certaminum ciuilium, (ut solebat), auide surrecturus, paratis omnibus exire properabat inmodice, renitentibus plurimis murmure tenus. nec enim dissuadere palam audebat quisquam uel uetare. 2. autumno iam senescente profectus, cum ad suburbanum uenisset, disiunctum exinde tertio lapide, Hippocefalum nomine, lucente iam die, cadauer hominis interfecti, dextra iacens capite auolso conspexit, contra occiduum latus extensum: territusque omine, finem parantibus fatis, destinatius ipse tendebat, uenitque Tarsum, ubi leuiore febri contactus, ratusque itinerario motu inminutae ualetudinis excuti posse discrimen, petit per uias difficiles Mobsucrenas, Ciliciae ultimam hinc pergentibus stationem, sub Tauri montis radicibus positam, egredique secuto die conatus, inlabente morbi grauitate detentus est: paulatimque urente calore nimio uenas, ut ne tangi quidem corpus eius posset, in modum foculi feruens, cum usus deficeret medellarum, ultimum spirans, deflebat exitium, mentisque sensu tum etiam integro, successorem suae potestatis statuisse dicitur Iulianum. 3. deinde anhelitu iam pulsante letali, conticuit, diuque cum anima conluctatus iam discessura, abiit e uita tertium nonarum Octobrium, imperii *tricesimo octauo* uitaeque anno quadragesimo *quarto* et mensibus paucis.

4. Post quae supremis cum gemitu conclamatis, excitisque lamentis et luctu, deliberabant locum optinentes in aula regia primum, quid agerent quidue moliri deberent: paucisque occulte super eligendo imperatore temptatis, incitante (ut ferebatur) Eusebio, quem noxarum conscientia

---

1 doc*entque* (e *pr. et* t *add. m2:* * *pr. fu.* a) inmaculata eent *ante* maiora *scr. m1, del. m2* *si (i *add. m2*) 2 inmacula ♂ 3 antiachiam ♂ 5 plurimus (l *ex* r) 9 textra ♂ auulso ♂ 10 omnem paranti*bus (*fu.* s) testinatius 11 tenebat 12 ualitudinis petit 13 mobscrenas hunc tauru 18 scatuisse ♂ uilianum ♂ 19 han illit uiam pulsanta laetali 20 nonar*um (*fu.* i) o[ct]obrium 20 *sq.* imperii* (i *alt. ex* um) uitaeque 21 quadragessimo et 22 que supraemis 23 delibrabant optimentis ♂ 24 occultae 25 eusebius

---

2 sanctitate *Btl.* 6 ⟨itaque⟩ aut. *Her.* 10 ommine *EG* ominis *b* omnis *B* destinatius *EBG* festinatius *Btl.* 11 tendebat *EAG* 12 petiit *G* 12 *sq.* difficileis *bG* difficiles *EA* 13 Mopsucrenem *A* Myandam *BG* Mossocrenam *E* hinc *Wm2 uulgo* hac *EG* hanc *B* Tauri *EBG* 14 ui labente *BG* inualente *uulgo* inuadente *Corn.* inhibente *Pet.* 19 hanelitu iam *EBG* pulsante *EA* pulsatus *G* pulsata *PB* 20 tertio *BG* Nouembrium *Seeck* 21 tricesimo octauo *add. Val.* quarto *add. Val.* 23 deliberabant *EBG* 25 Eusebio *EAG*

361 stimulabat, cum nouandis rebus imminens obsisteret Iulianus, mittuntur ad eum Theolaifus et Aligildus tunc comites, mortem indicantes propinqui, et oraturi ut mora omni depulsa, ad obtinendum obtemperare sibi paratum, tenderet orientem. 5. fama tamen rumorque loquebatur incertus, *Con*stantium uoluntatem ordinasse postremam, in qua Iulianum (ut praediximus) scripsit heredem, et his quos diligebat, fidei commissa detulit et legata. 6. uxorem autem praegnantem reliquit, unde edita postuma, eiusque nomine appellata, cum adoleuisset, matrimonii iure copulata est Gratiano.

16. 1. Bonorum igitur uitiorumque eius differentia uere seruata, praecipua prima conueniet expediri. imperatoriae auctoritatis coturnum ubique custodiens, popularitatem elato animo contemnebat et magno, erga tribuendas celsiores dignitates inpendio parcus, nihil circa administrationum augmenta praeter pauca nouari perpessus, numquam erigens cornua militarium. 2. nec sub eo dux quisquam cum clarissimatu prouectus est. erant enim (ut nos quoque meminimus), perfectissimi: nec occurrebat magistro equitum prouinciae rector, nec contingi ab eo ciuile negotium permittebat. sed cunctae castrenses et ordinariae potestates, ut honorum omnium apicem, priscae *re*uerentia*e* more, praefectos semper suspexere praet*or*ianos. 3. in conseruando milite nimium cautus, examinator meritorum non numquam subscruposus, palatinas dignitates uelut ex quodam tribuens perpendiculo, et sub eo nemo celsum aliquid acturus, in regia repentinus adhibitus est uel incognitus, sed qui post decennium officiorum magisterium uel largitiones uel simile quicquam esset recturus, apertissime noscebatur. ualdeque raro contigerat, ut militarium aliquis

---

5 stantium quam 6 et her. et diligabat 𝔙 7 reliquid 8 adoluisset matrimonio 10 uiliorumque (ui- *in* iu- *corr. m3*) differentiae 11 prima *add. m2* 12 cusdodiens 𝔙 13 parcas 𝔙 ·15 milit*arium (*fu.* i) clarissimatus 16 meminimis 17 aequitum prouintiae 18 negotio (e *m2 ex* o *m1*) cuncta 19 homorum 𝔙 uerenti amore (*sic diuisit m2*) 20 praeteanos minium (*corr. m3*) 20 *sq.* examinatorem 21 suscruposus (su- *add. m2*) 22 aucturus 24 quaquam 𝔙 25 paro (*corr. m3*) militari[um]

---

4 *sq.* interim *BG* 5 Constantium *EBG* qua *EBG* 6 *pr.* et *om. BG* 8 adoleuisset *EBG* matrimonii *Nm2A* 10 uitiorumque *EAG* iuliorumque *B* differentia *AG* differentiae *B* 11 primo *Btl.* 15 militaria *BG* clarissimatu *EG* claritate *B* 16 meminimus *EBG* 18 negocium *EBG* cunctae *G* 19 honorum *EBG* reuerentiae more *Nm2BG* 20 praetorianos *Wm2BG* praetorios *N* praetorio *Val.* 20 *sq.* examinator *EbG* exanimator *B* 21 subscruposus *Loisell. ex cod. Valent.* scrupulosus *EbG* suscrupulosus *Wm2B* 22 acturus *EBG* 25 raro *EBG*

ad ciuilia regenda transiret, contraque non nisi puluere bellico indurati, praeficiebantur armatis. 4. doctrinarum diligens adfectator, sed cum a rhetorice per ingenium desereretur obtunsum, ad uersificandum transgressus, nihil operae pretium fecit. 5. in uita parca et sobria, edendi potandique moderatione, ualetudinem ita retinuit firmam, ut raros colligeret morbos, sed eos non procul a uitae periculis: id enim euenire corporibus a lasciuia dimotis et luxu, diuturna experimenta et professiones medendi monstrarunt. 6. somno contentus exiguo, cum id posceret tempus et ratio, perque spatia *uitae* longissima inpendio castus, ut nec † mare ministro saltem suspicione tenus posset redargui, quod crimen etiam si non inuenit, malignitas fingit, in summarum licentia potestatum. 7. equitandi et iaculandi, maximeque perite dirigendi sagittas, artiumque armaturae pedestris perquam scientissimus. quod autem *nec o*s tersisse umquam *uel* nares in publico, nec spuisse, nec transtulisse in partem alterutram uultum aliquando est uisus, nec pomorum quoad uixerat gustauerit (ut dicta saepius) praetermitto.

8. Dinumeratis carptim bonis quae scire potuimus, nunc ad explananda eius uitia ueniamus. cum esset in negotiis aliis principibus mediis conparandus, si adfectatae dominationis amplam quandam falsam reperisset aut leuem, hanc sine fine scrutando, fasque eodem loco ducens et nefas, Caligulae et Domitiani et Commodi inmanitatem facile superabat, quorum aemulatus saeuitiam inter imperandi exordia, cunctos sanguine

---

3 retoricae (e *alt. del. m2*) obtunsam ꝺ 4 opere praetium (t *m2 ex* c) sobriac dende (edendo, *m3*) 5 putandi (ꝺ) quae ualitudinem firmum 6 non *add. m2* 7 propassiones 9 ita inpendia ocastus 10 suspione ꝺ 11 inuenti f*ingit (*fu.* r) 12 dirigendis 13 pedestrios 13 *sq.* autem stersisse eum quam nares (*ex* mares) trantulisse 15 quod ad 16 praetermitto huius modi (248, 3) — aliorumque plurium (248, 9), (*lac. 13 litt.*) dinumeratis carptim (17) 17 que nun 18 principibus *m1 ex* principis 20 eodem *m1 ex* eoderi 22 inte ꝺ

---

2 adsectator *Btl.* 3 obtunsum *W* obtusum *EBG* 4 sobria edendi *EBG* 5 firmam *EBG* 7 professiones *Btl.* probationes *Wm2BG* 9 ⟨u⟩ita⟨e⟩ *uulgo; del. Nov.* impendio *EBG* 10 amare ministros *Lind.* a citeriore ministro *Btl.* amare nec a ministro *Eyss.* amaro ministro *Haupt* rumore ministro *Madv.* familiari ministro *Günther* marem inisse *Pet.* in amore sinistro *Her.* (*qui* ita 9 *huc pertin. put.*) 11 inuenit *BG* fingit *EBG* 12 dirigendi *EBG* 13 pedestris *EBG* 13 *sq.* ⟨nec⟩ os tersisse umquam ⟨uel⟩ *Her.* (*cf. 16, 10, 10:* o *ex* pedestris 13) nec extersisse unquam *G* extersisse cum (eum *b*) nunquam *B* ⟨nec⟩ tersisse umquam *Lind.* 14 transtulisse *EBG* 15 uisus est *tr. BG* uisus sit *Btl.* nec pomorum quicquam *bG* quoad *EBG* gust. ⟨aliquid⟩ *Her. c. c.* 16 *sq.* praetermitto dinumeratis *recte, Wm2AG* 17 nunc *EAG* unum *B* 19 ansam *BG*

et genere se contingentes, stirpitus interemit. 9. addebatur miserorum aerumnis, qui rei maiestatis inminutae uel laesae deferebantur, acerbitas eius, et iracundia suspicionesque, in huius modi cuncta distentae. et siquid tale increpuisset, in quaestiones acrius exurgens quam ciuiliter, spectatores adponebat his litibus truces, mortemque longius in puniendis quibusdam, si natura permitteret, conabatur extendi, in eius modi controuersiarum partibus etiam Gallieno ferocior. 10. ille enim perduellionum crebris uerisque adpetitus insidiis, Aureoli et Postumi et Ingenui et Valentis, cognomento Thessalonici, aliorumque plurium, mortem factura crimina *ali*quotiens lenius uindicabat: hic etiam ficta uel dubia, adigebat uideri certissima, ui ni*mi*a tormentorum. 11. *ius*tumque in eius modi titulis capitali *odio* oderat, cum maxime id ageret ut iustus aestimaretur et clemens. et tamquam ex arida silua uolantes scintillae, flatu leni uentorum, ad usque discrimina uicorum agrestium, incohibili cursu perueniunt, ita ille quoque ex minimis causis, malorum congeries excitabat, Marci illius dissimilis principis uerecundi, qui cum ad imperiale culmen in Syria Cassius *sur*rexisset, epistularum fascem ab eo ad conscios missum, perlatore capto sibi oblatum, ilico signatum exuri praecepit, agens adhuc in Illyrico, ne insidiatoribus cognitis, inuitus quosdam habere posset offensos. 12. utque recte sentientes quidam arbitrabantur, uirtutis erat

---

1 gere ♂ turpitus *m2* turpius *ex* tirpius *m1* 2 erumnis *add. m2* uelle *m2 ex* uelsae *m1* aceruitas 3 iracundia suspitiones dein huiusmodi *et cetera quae iam supra* (= *VV*) *scripta erant* cuncta *VV* cum et a 4 talem *VV* 5 morteque 6 se *VV* ♂ extensi 6 *sq.* controuersarium *ambo* 7 elle 8 adsidiis aureeoli ♂ ingenuitis ♂ 9 cognomentos *VV* thesalonici *VV* tbesanici (b *ex* o) plurium mortem (*v. vs. 2*) 10 quotiens facta adegebat 11 nea tumque 12 capitali operat com (o *in* u, *m2*) 12 *sq.* ius ÷ silua (ius *m2 ex* uis *m1*): ius (*alterum*) aestimaretur — arida *add. m2 ad or.* 13 etiam quam scintellae laeni 14 ausque uitiorum egrestium 15 ille (i *fu.* e) 16 marcullius 17 syriae assius rexisset epistolarum 17 *sq.* missim 18 captas 19 inadhunc ♂ 20 utquae

---

1 stirpitus *G* turpiter *EB* 2 uel lese *EAG* uelle *W om. B* 3 iracundae *G* suspicionesque *Her.* 5 disceptatores *Btl.* 6 *sq.* huiusmodi controuersiarum *EBG* 7 artibus *Pet.* 8 Posthumi *bG* 9 Thessalonici *EBG* morte plectenda *Btl.* mortem tractura *Pet.* 10 aliquoties *G* ficta *Btl. Hermann* 11 ui ni⟨mi⟩a *Lind.* ui *Wm2BG* ui ⟨ig⟩nea *Pet.* ⟨ius⟩tumque *Val. ex codice Fauchetii* iusque *Her.* 12 capitali ⟨odio⟩ oderat *Momms.* capitaliter oderat *G* capitali opera *WB* iustus *EG* pius *B* 13 et tanquam *AG* 14 ad usque *WBG* uicorum *G* agrestium *EBG* 16 Marci illius *BG* 17 Syria *EBG* Cassius surrexisset *G* assurrexisset *Em2B* 17 *sq.* missum *EBG* 18 capto *EG* raptas *B*

potius indicium magnum, imperio eundem Constantium sine cruore cessisse, quam uindicasse tam inclementer. 13. ut Tullius quoque docet, crudelitatis increpans Caesarem, in quadam ad Nepotem epistula: 'neque enim quicquam aliud est felicitas' inquit 'nisi honestarum rerum prosperitas. uel ut alio modo definiam: felicitas est fortuna adiutrix consiliorum bonorum, quibus qui non utitur, felix esse nullo pacto potest. ergo in perditis impiisque consiliis, quibus Caesar usus est,† nulla potuit esse felicitas. feliciorque meo iudicio Camillus exulans quam temporibus isdem Manlius, etiam si (id quod cupierat) regnare potuisset.' 14. id Efesius quoque Heraclitus adserens monet, ab inertibus et ignauis, euentus uariante fortuna, superatos aliquotiens uiros fuisse praestantes: illud uero eminere inter praecipuas laudes, cum potestas in gradu, uelut sub iugum missa nocendi saeuiendi cupiditate et irascendi, in arce uictoris animi tropaeum erexerit gloriosum.

15. Vt autem in externis bellis hic princeps fuit saucius et adflictus, ita prospere succedentibus pugnis ciuilibus tumidus, et intestinis ulceribus rei publicae sanie perfusus horrenda: quo prauo proposito magis quam recto uel usitato, triumphalis arcus ex clade prouinciarum sumptibus magnis erexit in Galliis et Pannoniis, titulis gestorum adfixis, se (quoad stare poterunt monumenta), lecturis. 16. uxoribus et spadonum gracilentis uocibus et palatinis quibusdam ni*miu*m quantum addictus, ad singula eius uerba plaudentibus, et quid ille aiat aut neget (ut adsentiri possint) obseruantibus.

17. Augebat etiam amaritudinem temporum, flagitatorum rapacitas inexpleta, plus odiorum ei quam pecuniae conferentium. hocque multis intolerantius uidebatur, quod nec causam aliquando audiuit, nec prouin-

1 magni conotantium censissis 𝔙 2 dam 𝔙 3 caessarem aepistola 4 inquid 𝔙 5 alo 𝔙 felicita (*corr. m3*) 6 ititur 𝔙 nollo 𝔙 capto 𝔙 9 mallius 13 marce (*corr. m3*) 14 tropeum 15 fuis 𝔙 16 succidentibus 17 publice saniae horenda pauo (*corr. m3*) 19 adfixisse 21 nium 22 sigula 𝔙 plandentibus 𝔙 aut *m2 ex* etut *m1* 24 possit *ante* augebat *repet.* 24 *sq.* flagitatorum — odiorum *add. m2 in marg.* 25 conferentium (c *ex* i?) 26 tulerantius 𝔙 uidebatar 𝔙 26 *sq.* prouintiarum

1 magnum *Cl.* magnae *BG* Magn⟨ent⟩i *Momms.* Constantium *Wm2E Val.* comitantium *BG* 2 uindicasse ⟨se⟩ *Btl.* 5 felicitas *EBG* 6 nullo pacto esse *tr. PBG* 7 erat *PBG* 9 Manlius *NG* 10 et *ante* ab *add. BG* 12 iracunda (*pro* in gradu) *Btl.* in⟨uicto⟩ gradu *Momms. lac. indic. Nov.* 13 saeuiendique *BG* noeenti *Pet.* in arce *EA* in arte *G* Marte *B* 14 erexit *BG* 16 succedentibus *EBG* 17 prauo *EBG* 18 triumphales *BmgG* 19 affixis se *AG* adfixisse *B* affixis *E* 19 *sq.* se⟨d⟩ .... lucturis *Pet.* 21 nimium *AG* 22 aut *E* uel *BG* 23 obseruantibus *EAG om. B*

ciarum indemnitati prospexit, cum multiplicatis tributis et uectigalibus uexarentur. eratque super his adimere facilis quae donabat.

18. Christianam religionem absolutam et simplicem anili superstitione confundens, in qua scrutanda perplexius quam conponenda grauius excitauit discidia plurima, quae progressa fusius aluit concertatione uerborum, ut cateruis antistitum iumentis publicis ultro citroque discurrentibus per synodos (quas appellant), dum ritum omnem ad suum trahere conatur arbitrium, rei uehiculariae succideret neruos.

19. Figura tali situque membrorum: subniger luce oculorum edita cernensque acutum, molli capillo, rasis adsidue genis lucentibus ad decorem, ad usque pubem ab ipsis colli confiniis longior, breuissimis cruribus et incuruis, unde saltu ualebat et cursu.

20. Pollinctum igitur corpus defuncti, conditumque in loculis, Iouianus etiam tum protector domesticus, cum regia prosequi pompa, Constantinopolim usque iussus est, prope necessitudines eius humandum. 21. eique uehiculo insidenti, quod portabat reliquias, ut principibus solet, annonae militaris offerebantur indicia, (ut ipsi nominant 'probae'), et animalia publica monstrabantur, et ex usu crebrescebant occursus. quae et alia horum similia eidem Iouiano imperium quidem, sed et cassum et umbratile (ut ministro rerum funebrium) portendebant.

---

1 intemnitati 𝔙 tributis et *add. m2* 2 uexerantur (*corr. m2*) que 3 christianum 𝔙 super**sticione (*fu.* hi? in?) 4 quamquam 5 prurima 𝔙 que progressa *add. m2* concertatioque 7 pars modos 8 conantur 9 occulorum 10 adsiduae*gensibus (* *fu.* i; s *del. m2*) 10 *sq.* docorem (*corr. m3*) 11 usque ad 𝔙 pub[em] 12 incur*uis 14 retia 15 necessitudinis umandum (h *add. m3*) 16 insidentis reliquis 17 offerebuntur probam 18 monstrabuntur que 19 ala (i *add. m3*) sede et assum 20 protendebant 𝔙 AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM; EXPLICIT LIBER. XXI. INCIPIT LIBER. XXII. FELICITER.

---

2 donarat *Corn. Nov.* 3 superstitione *EBG* 4 quam *EG* 5 dissidia *bG* concertatione *BG* 7 per synodos *Wm2HTNG* 8 conatur *B Val. Pet.* 9 nitida *Btl. Corn.* 10 genis *BG* genis ⟨denti⟩bus *Madv.* 10 *sq.* decorem *EBG* 11 usque ad *G* 12 unde — cursu *uncis inclusit Gdt.* (*cf.* *25, 4, 22*) 14 regia *Wm2AG om. B* 15 necessitudines *EBG* humandum *EAG* uehebatur *B* 16 insidenti *EG* -ens *B* reliquias *Em2BG* 17 offerebantur *EBG* indices *Btl.* probae *Her.* proba *BG* 18 monstrabantur *EAG* saginabantur *B* ministrabantur *Reines.* quae *Val.* 19 alia *EBG* horum *om. BG* sed et cassum *A* sed cassum *G* sedebit et adsum- *B*

LIBER XXII.

---

1. 1. Dum haec in diuersa parte terrarum, fortunae struunt uolu- 361
biles casus, Iulianus inter multa quae per Illyricum agitabat, exta rimabatur adsidue, auesque suspiciens, praescire festinabat accidentium finem, sed responsis ambiguis et obscuris haerebat, futurorum incertus. 2. eique tandem aruspicinae peritus, Aprunculus Gallus orator, promotus rector postea Narbo*nensis*, nuntiauit euentus, inspectu iecoris (ut aiebat ipse) praedoctus, quod operimento duplici uiderat tectum. cumque ille timeret,

---

1 fortune 2 *sq.* extarimabatur *m1* excruciabatur *m3* 3 adsiduae suscipiens 4 responsa (*corr. m3*) set obscuris (curis *m2 ex* criris *m1*) 5 aruspicine aprunculis 6 narbo *m1* uarios *m3* ipsi (*corr. m3*) 7 uerat ♂ que *add. m2*

---

4 responsis *EBG* et *EBG* 5 Aprunculus *BG* 6 Narbonensis *G* Narbonarum *E* ipse *EAG* ipsi *WB*

361 *ne* cupiditati suae congruentia fingerentur, *er*atque ideo maestus, omen multo praesentius ipse conspexit, quod excessum Constantii clare monstrabat. eodem enim puncto quo idem obierat in Cilicia, lapso milite qui se insessurum equo dextra manu erexit, humique prostrato, exclamauit ilico audientibus multis, cecidisse qui eum ad culmen ex*tulerat celsum*. 3. *Et quamquam haec laetifica sciret,* uelut fixa tamen firmitate consistens, intra terminos Daciae se continebat, sic quoque plurima pertimescens. nec enim cautum ducebat, coniecturis credere forsitan in contrarium erupturis.

2. 1. Inter quae tam suspensa, aduenere subito missi ad eum legati Theolaifus atque Aligildus, defunctum Constantium nuntiantes, addentesque quod eum uoce suprema successorem suae fecerit potestatis. 2. qua re cognita post exemptos periculorum aestus et bellicarum sollicitudinum turbas, in inmensum elatus, iamque uaticiniis credens, et celeritatem negotiis suis aliquotiens profuisse expertus, edixit iter in Thracias, motisque prope*re* signis, emensa decliuitate Succorum, Filippopolim petit, Eumolpiada ueterem, alacri gradu sequentibus quos duxerat cunctis. 3. aduertebant enim inperium, quod ereptum ibant cum ultimorum metu discriminum, praeter spem ordinario iure concessum. utque solet fama nouitates augere, properabat exinde sublimior, uti quodam Triptolemi curru, quem ob rapidos circumgressus, aeriis serpentibus et pinnigeris fabulosa uetustas inponit: perque terras et maria formidatus, nullis obstantibus moris, Heracleam ingressus est Perinthum. 4. quo apud Constantinopolim mox conperto, effundebatur aetas omnis et sexus, tam-

1 cupiditatis suae congruendi afrigerentur (n *supra* i *ult. add. m3*) atque 3 pungto ♂ que ♂ 4 insensurum *m1* ascensurum *m3* eo quo *m1* equoum *m3* umique 5 caecidisse 5 *sq.* culmen ex uelut (euexit *m3 ad or.*) 7 se (*pro* sic) 10 que 11 tholaifus (f *m2 ex* s *m1*) 11 *sq.* addentisque 12 uoces ♂ succesorem ♂ 13 belliacarum uollicitudinum ♂ 14 ininmentes uelatus (in *pr. del. m2*: sua *m3 ex* s u) uaticinis ♂ 15 *sq.* motique prope 16 emons a- 17 eumolpia[da]: ueterem — cunctis *add. m2 ad or.* 18 eruptum 19 quae 20 um quondam 21 aeris 22 uetustus ♂ 23 muris ingresus 24 conpe[rt]o omnes textus

1 ne *add. Nm2G* cupiditati *G* congruentia *G* fingerentur *G* affringerentur *EB* ⟨er⟩atque *Haupt* 4 insessurum equo *G* incensurum eo quod *B* humique *EBG* 5 *sq.* culmen ex]tulerat — sciret *add. G;* cultum et uelut *B* 7 sic *AG* 11 Theolaiphus *WBG* 11 *sq.* addentesque *EBG* 13 bellicarum *EBG* 14 in inmensum *G* imminentes *WB* elatus *NBG* 15 *sq.* motisque *EBG* 16 propere *EG om. B* emensa *EbG* emens a *B* petiit *G* 18 ereptum *BG* 20 uti quodam *Cl.* ut q. *G* ⟨uel⟩ ut q. *Nov.* 21 aeriis *Nm2 Val.* et *om. G* 23 moris *Btl.* ⟨ueterem⟩ P. *Goldast.* 24 omnis *EBG*

quam demissum aliquem uisura de caelo. exceptus igitur tertium Iduum 361 Decembrium uerecundis senatus officiis, et popularium consonis plausibus, stipatusque armatorum et togatorum agminibus, uelut acie ducebatur instructa, omnium oculis in eum non modo contuitu destinato, sed cum admiratione magna defixis. 5. somnio enim propius uidebatur adultum adhuc iuuenem, exiguo corpore, factis praestantem ingentibus, post cruentos exitus regum et gentium, ab urbe in urbem inopina uelocitate transgressum, quaqua incederet accessione opum et uirium, famae instar cuncta facilius occupasse, principatum denique deferente nutu caelesti, absque ulla publicae rei suscepisse iactura.

3. 1. Breui deinde Secundo Salutio, promoto praefecto praetorio, summam quaestionum agitandarum ut fido conmisit: Mamertino et Arbitione et Agilone atque Neuitta adiunctis, itidemque Iouino magistro equitum per Illyricum recens prouecto. 2. qui omnes transgressi Chalcedona, praesentibus Iouianorum Herculianorumque principiis et tribunis, causas uehementius aequo bonoque spectauerunt, praeter paucas ubi ueritas reos nocentissimos offerebat. 3. et Palladium primum ex magistro officiorum in Brittanos exterminarunt, suspicione tenus insimulatum, quaedam in Gallum conposuisse apud Constantium, dum sub eodem Caesare officiorum esset magister. 4. dein Taurum ex praefecto praetorio in exilium egere Vercellum, cuius factum apud iudices iustorum iniustorumque distinctores, uideri potuit uenia dignum. quid enim deliquit, si ortum turbinem ueritus, ad tutelam principis sui confugit? et acta super eo gesta non sine magno legebantur horrore, cum id uoluminis publici contineret exordium: 'consulatu Tauri et Florenti, inducto sub

---

1 dimissum uisuram ꝣ idum 3 amatorum cogatorum ꝣ 4 oculis (*ex* colis, *m1*) meum 5 omnia proprius 7 cruentos sexitus regum (sexitus *del. m2*) 8 incideret *m2 ex* incederet *m1* operum 9 ferente ꝣ 11 praeterio 12 fida 12 *sq.* arbetione 13 nouitta ꝣ 14 aequitum 15 hirculianorumque 16 *sq.* in ueritas 17 magstro 19 constantinum 22 districtores uiniae *m2 ex* uinaea *m1* plenum .25 consolatus

---

1 demissum *NBG* tertio *BG* Iduum *EBG* 3 armatorum *EBG* 4 in eum *EBG* 5 somnio *Lind.* omini *G* omen *B* 6 *sq.* per struem tot *Btl.* 7 exitus *ENG om. B* ab orbe in orbem *Pet.* 8 incederet *EBG* opum *G* flammae *A* 11 Salutio *restit. Pet. Momms.* Salustio *Hm2G* praetorio *EBG* 12 fido *EBG* 12 *sq.* Arbitione *G* 13 neuita *BG* 14 profecto *Btl.* 16 *sq.* ubi *Cl.* in quibus *G* ni *B* 17 magistro *WBG* 19 Constantium *EBG* 22 distinctores *EBG* ueniae *G* uini *EB* dignum *Her.* 23 uitat⟨ur⟩us *Btl.* 25 consulatu *G*

361 praeconibus Tauro.' 5. ad exitium itidem tale Pentadius trahebatur, cui id obiectum est quod a Constantio missus, notis excepit, quae propinquante pernicie, super multis interrogatus, responderat Gallus. sed cum se iuste defenderet, tandem abiit innoxius. 6. iniquitate simili Florentius tunc magister officiorum, (Nigriniani filius) contrusus est in insulam Delmatiae Boas. alter enim Florentius, ex praefecto *praeto*rio consul etiamtum, rerum mutatione subita territus, cum coniuge periculis exemptus, diu delituit, nec redire ante mortem potuit *Iuliani*; capitis crimine tamen damnatus est absens. 7. pari sorte Euagrius comes rei priuatae, et Saturninus ex cura palatii, et Cyrinus ex notario, portati sunt in exilium. Vrsuli uero necem largitionum comitis ipsa mihi uidetur flesse Iustitia, imperatorem arguens ut ingratum. cum enim Caesar in partes mitteretur occiduas, omni tenacitate stringendus, nullaque potestate militi quicquam donandi delata, ut pateret ad motus asperiore*s* exercitus, hic idem Vrsulus datis litteris ad eum qui Gallicanos tuebatur thesauros, quidquid posceret Caesar, procul dubio cesserat dari. 8. quo extincto cum maledictis execrationique multorum se Iulianus sentiret expositum, inpurgabile crimen excusa*ri* posse existimans, absque conscientia sua hominem adfirmabat occisum, praetendens quod eum militaris ira deleuit, memor quae dixerat (ut ante retulimus), cum Amidam uidisset excisam. 9. ideoque timidus uidebatur, uel parum intellegens, quid conueniret, cum Arbitionem semper ambiguum et praetumidum his quaestionibus praefecisset, aliis specie tenus cum principiis legionum praesentibus, quem primum omnium saluti suae norat obiectum, ut decuit uictoriarum ciuilium participem fortem.

---

2 constantino noctis excepi 3 pernicies 4 defendere iniquitati 5 contiusus ꝺ 6 delmatiam praefectorio 7 con ꝺ 7 *sq.* exepmptus (p *alt. add. m2*) 8 potuit capitis 9 re (rei *m3*) 11 bero (*corr. m3*) 14 asperior 16 tubio ꝺ 17 maledictus (*corr. m3*) 18 inpurgalile ꝺ excura (-sari *add. m3*) existima[ns] (ns *m3*) 19 occisum (i *ex* u) praetendans (*corr. m3*) enim (eum *m3*) 20 m[e]morque (e *m2 ex* o *m1*) *ante (*fu.* t) 22 arbetionem 23 praefecisse (t *add. m3*) talis 24 salutis uenerat deduit uotiarum ꝺ 25 particem ꝺ

---

2 Constantio *EG* notis *EG* excepit *G* 3 pernitie *EG* Princeps *B* 4 defenderet *EBG* iniquitate *EbG* 6 Dalmatiae *G* Delm. *Nov.* praefecto praetorio *EBG* 7 et cum *G* 8 Iuliani *add. G* 9 tandem *Btl.* rei *EBG* 10 transportati *G* 11 uero *EG* pro *B* 14 peteret *Btl.* asperior⟨es⟩ *Pet.* aptior *Btl.* 16 iusserat *Wm2A* ⟨con⟩cesserat *Nov.* 17 maledictis *EBG* execrationibusque *HBG* 18 excusari *EAG* 19 eum *EAG* 22 Arbitionem *G* 23 praefecisset *EBG* aliis *G* 24 saluti suae nouerat *G* decuit *BG* 25 futurum *G* uictorem *B*

10. Et quamquam haec quae †uelimus, eius displicuere fautoribus, 361
sequentia tamen seueritatis recto uigore sunt gesta. 11. Apodemium enim ex agente in rebus, quem in Siluani necem et Galli, effrenatius arsisse docuimus, Paulumque notarium, cognomento Catenam, cum multorum gemitu nominandum, uiuos exustos, qui sperari debuit oppressit euentus. 12. Eusebium super his, cui erat Constantiani thalami cura commissa, alte spirantem addixere et dirum† poenae letali, quem ab ima sorte ad usque iubendum imperatoria paene elatum, ideoque intolerabilem, humanorum spectatrix Adrastia, aurem (quod dicitur) uellens, monensque ut castigatius uiueret, reluctantem, praecipitem tamquam e rupe quadam egit excelsa.

4. 1. Conuersus post haec princeps ad palatinos, omnes omnino qui sunt quique esse possunt .... non ut philosophus ueritatis indagandae professor. 2. laudari enim poterat si saltem moderatos quosdam licet paucos retinuisset, morumque prob*it*ate conpertos. namque fatendum est, pleramque eorum partem uitiorum omnium seminarium effusius aluisse, ita ut rem publicam infecerint cupiditatibus prauis, plusque exemplis quam peccandi licentia, laederent multos. 3. pasti enim ex his quidam templorum spoliis et lucra ex omni odorantes occasione, ab egestate infima ad saltum sublati diuitiarum ingentium nec largiendi nec rapiendi nec absumendi tenuere aliquem modum, aliena inuadere semper adsuefacti. 4. unde fluxioris uitae initia pullularunt,

---

1 uelimus (retulimus *m3*) 2 seueritates uictore apudemium 4 eum 5 gemitum nominandum (m *alt. ex* no; no *add. m2*) uiuus (*corr. m3*) oppraessit 6 constantiniani* (n *alt. add. m2*) 7 paena laetali 8 pene intollerabilem 10 castgatius (i *add. m3*) ueniret reluc[tantem] (tantem *m3*) 12 homnes (i *add. m3*) 13 [es]se *sine lac.* filiosophus 13 *sq.* indigandae 14 laud[ari] 15 probate 16 uitiarum (*corr. m3*) seminarum ƺ 17 effussius *m2 ex* effussuis *m1* plublicam ƺ infecerent ƺ [cu]piditatibus (cu *m3*) 18 licentiam*la[ed]eren[t (ma*del. m2;* ed *supra* u *ras.*) 19 enim****ex temporum ƺ odorantis 20 infirma [d]iuitiarum 21 absumenti (*corr. m3*) alena ƺ 22 inuaderet (*corr. m3*) adsuafacti (*corr. m3*) unde** (n *m2 ex* ti *m1;* ** *fu.* de) fl[u]xioris (xi *add. m2*) pulularunt ƺ

---

1 retulimus *EA* uellimus *BG* 2 seueritatis *EBG* uigore *AG* Apodemium *EAG* 4 cum *EAG* 5 gemitu *EAG* uiuos *EBG* exustos *om. BG* 6 Constantiani *EG* 7 et dirum addixere *tr. G* addixere dirae *Momms.* poenae *G* 8 imperatori *EG* 10 uiueret *AG* 12 omnes *G* remouit *add. Pithoeus* 13 *sq.* indagandae ueritatis *tr. NBG* 15 probitate *BG* 16 uitiorum *EBG* 17 fusius *BG* coluisse *Btl.* inficerent *BG* 19 templorum *EBG* odorantes *EBG* 20 infima *HG* ⟨culmen⟩ altum *Her. (?)* altum *Haupt* fastum *Corn.* 21 absumendi *EBG* 21 *sq.* aliena inuadere *EBG*

361 et periuria, et nullus existimationis respectus, demensque superbia fidem suam probrosis quaestibus polluebat. 5. inter quae *in*gluuies et gurgites creuere praerupti conuiuiorum, et pro uictorialibus epulares triumphi, ususque abundantes serici et textiles auctae sunt artes, et culinarum sollici*ti*or cura, et ambi*ti*osa ornatarum domorum exquisita sunt spatia, quorum mensuram si in agris consul Quinctius possedisset, amiserat etiam post dictaturam gloriam paupertatis.

6. Quibus tam maculosis accessere flagitia disciplinae castrensis, cum miles cantilenas meditaretur, pro iubilo molliores, et non saxum erat (ut *ante*hac) armato cubile, sed pluma et flexiles lectuli, et grauiora gladiis pocula (testa enim bibere iam pudebat), et quaerebantur aedes marmoreae, cum scriptum sit antiquitatibus, Spartanum militem coercitum acriter, quod procinctus tempore ausus sit uideri sub tecto. 7. adeo autem ferox erat in suos illis temporibus miles et rapax, ignauus uero in hostes et fractus, ut per ambitiones otiumque opibus partis, auri et lapillorum uarietates discerneret scientissime, contra quam recens memoria tradidit. 8. notum est enim, sub Maximiano Caesare uallo regis Persarum direpto, gregarium quendam *post* sacculum Parthicum (in quo erant margaritae) repertum, proiectis inperitia gemmis, abisse, pellis nitore solo contentum.

---

1 e[x]istimationis (x *et* i *ult.*, *m3*) respect[u]s (u *m3*) 2 s[uam] quaesti (bus *add. m3*) pulluebat (♂) que glubies (*corr. m3*) 3 cruere 4 abundantis 5 sollicior ambiosa: ti *add. m3* 6 gris ♂ 8 quibusdam (dam *add. m2*) flagitiis (i *alt. add. m2*) adisciplinae 9 cantil[e]nas medita**retur meliores 9 *sq.* saxa merant uthac (c *add. m2;* uthac *del. m3*) 10 *armato flexilis grauora: i *add. m1 post* o, *del. recte pos. m2* 11 uiuere 13 aeriter ♂ sub iecto 14 illius: *tum repet.* sit uideri — autem; *del. m2* 16 uarietatis quem ♂ 17 tradedit *m2 ex* tradidit *m1* ualle 18 graegarium quendam saccutum (-lum *m3*) 19 inperititia pelli nitores *m1:* s *recte colloc. m2*

---

2 quaestibus *Wm2BG* ingluuies *E Lind.* eluuies *BG* 3 creuere *EG* eruere *B* 4 usque ab Indis serici *Btl.* usuque abundantis serici *Corn.* abundantes *Lind.* 5 sollicitior *EBG* ambitiosa *EBG* ambitiose *Btl.* explicita *Corn.* 8 quibus tam *G* flagitia *G* flagitiis *EB* 9 proludio *Corn.* molliores *G* molliore *Corn.* 9 *sq.* saxum erat *BG* saxa inerant *EN* 10 antehac *BG* antea *EN* flexiles *EAG* dapsiles *Btl.* 11 bibere *EBG* quaerebantur et *transpos. Gdt.* 12 ⟨in⟩ antiquitatibus *Corn.* 13 subtecto *Wm2BG* 14 illis *EBG* 15 per ambitionem *G* prae ambitione *B* 16 uarietates *Tm2BG* 17 uallo *Wm2BG* 18 post *add. G* sacculum *EAG* scutum *B* 18 *sq.* scuto Parthico — reperto *Val. Btl.* 19 imperitia *WBG* habuisse (*om.* post 18) *Gron. Momms.* ⟨asport⟩auisse *Her.*

9. Euenerat iisdem diebus, ut ad demendum imperatoris capillum, tonsor uenire praeceptus, introiret quidam ambitiose uestitus. quo uiso Iulianus obstipuit, *et* 'ego' inquit '*non* rationalem iussi, sed tonsorem acciri'. interrogatus tamen ille quid haberet ex arte conpendii, uicenas diurnas respondit annonas, totidemque pabula iumentorum, quae uulgo dictitant capita, et annuum stipendium graue, absque fructuosis petitionibus multis. 10. unde motus omnes huius modi, cum cocis similibusque aliis, eadem paene accipere consuetos, (ut parum sibi necessarios) data quo uelint eundi potestate proiecit. 361

5. 1. Et quamquam a rudimentis pueritiae primis, inclinatior erat erga numinum cultum, paulatimque aduliscens, desiderio rei flagrabat, multa metuens tamen agitabat quaedam ad id pertinentia, quantum fieri poterat occultissime. 2. ubi uero abolitis quae uerebatur, adesse sibi liberum tempus faciendi quae uellet aduertit, pectoris patefecit arcana, et planis absolutisque decretis, aperire templa arisque hostias admouere, *et restituere* deorum statuit cultum. 3. utque dispositorum roboraret effectum, dissidentis Christianorum antistites cum plebe discissa in palatium intromissos, monebat ciuilius, ut discordiis consopitis, quisque nullo uetante, religioni suae seruiret intrepidus. 4. quod agebat ideo obstinate, ut dissensiones augente licentia, non timeret unanimantem

---

1 fuerat ♂ itidem dem-endum *m1* de-mendum *m2* capilli: -los *m3* 2 ambitiosae [ue]stitus 3 et *om.* inqui[t] (*fu.* d) non *om.* sed *del. m3* tonsorem *m3 ex* tomures (?) *m1* 4 conpendia 5 *[uu]lgo (*fu.* u) 6 dietitante annuu (?) *m1* (*corr. m3*) stipendi[um aes] grave (um aes *add. m3 in ras.*) 7 hius coci 8 quae 10 rudimentis *ex* nudimentis, *m1* 11 qu[e]* (*fu.* quae) adoliscens 12 ad inpertientia quam tum 13 adolitis 14 uellit aduerbi (*corr. m3*) 15 planis (is *m3 in ras.*) quae aperiri 15*sq.* admouere deorum 17 *amtistites (*fu.* r) dis** (*fu.* si ?) cissa (s *med. add. m2*) 18 consortitis (*corr. m3*) 19 regioni sue (*corr. m3*) 20 ideo *m1:* adeo *m3*

---

1 iisdem *AG* dem⟨et⟩endum *Ernesti.* comendum *B* capillum *BG* 3 obstipuit ⟨et⟩ *Her.* obstupuit *WBG* non *add. EWm2HTNBG* 4 compendii *Wm2BG* 6 dictitant *EBG* graue *HBG* aes graue *EN* 7 mo⟨ni⟩tus *Btl.* huius *WBG* cocis *EBG* 8 accipere paene *tr. BG* 11 rei] eius *Corn.* ⟨ardentio⟩re *C. F. W. M.* ⟨acrio⟩re *Her.* 12 id *EG* rem *B* eum *C. F. W. M.* quantum *WBG* 13 abolitis *EAG* adoleuit, nec *B* 14 uellet *EAG* uelit *WB Btl.* aduertit *EAG* aduertens *B* 15 plane absolutis *G* plane absolutisque *B* aperire *Cl.* 15*sq.* admoueri *G* 16 et restituere *add. Her.* et reparari *add. G* ad *add. Val.* 17 dissidentes *EAG* dissidentisque *B* 18 ut ciuilibus *tr. NBG* consopitis *EBG* 19 religioni *EAG* reginae *B*

361 postea plebem, nullas infestas hominibus bestias, ut sibi feralibus plerisque Christianorum expertus. saepeque dictitabat: 'audite me quem Alamanni audierunt et Franci', imitari putans Marci principis ueteris dictum. sed parum aduertit, hoc ab eo nimium discrepare. 5. ille enim cum Palaestinam transiret, Aegyptum petens, Iudaeorum fetentium et tumultuantium saepe taedio percitus, dolenter dicitur exclamasse: '*o* Marcomanni o Quadi o Sarmatae, tandem alios uobis in*qui*etiores inueni'.

6. 1. Per hoc idem tempus, rumoribus exciti uariis, Aegyptii uenere conplures, genus hominum controuersum, et adsuetudine perplexius litigandi semper laetissimum, maximeque auidum multiplicatum reposcere, si conpulsori quicquam dederit, ut leuari debito possit, uel certe commodius per dilationem inferre quae flagitantur, aut criminis uitandi formidine, diuites pecuniarum repetunda*rum* interrogare. 2. hi omnes dense*ti* *in* unum, principem ipsum et praefectos praetorio, gracularum more strepentes, interpellabant incondite, modo non ante septuagensimum annum extorquentes, quae dedisse se iure uel secus plurimis adfirmabant. 3. cumque nihil aliud agi permitterent, edicto proposito, uniuersos iussit transire Chalcedona, pollicitus quod ipse quoque protinus ueniet, cuncta eorum negotia f*ini*turus. 4. quibus transgressis, mandatum est nauigiorum magistris, ultro citroque discurrentium, nequi transfretare auderet Aegyptium, hocque obseruato cura perpensiore,

---

1 *om.* ita 1 *sq.* bestias sunt sibi feralibus plerique 2 saepae quae auditem quem 𝔙 3 principes 𝔙 4 illi 5 palestinam fe[t]entium (*fu.* c?) 6 saepa[e te]dio o *om.* 7 os armatae 𝔙 inetiores 8 aegypti 9 uenire 𝔙 10 maximaeque 12 dilectionem interraeque 13 uitanti (*corr. m3*) reputanda hic 14 densi (i *add. m2*) (*lac. 10 litt.*) unum 14 *sq.* eragu larum 15 morestre strepentes (tre *pr. del. m3?*) INconditae 15 *sq.* septuagensinum (*corr. m3*) 16 que dedisses et (s *ult. del. m2?*) 18 uniersos 𝔙 chalcidona ipsi 19 cum et futurus 20 disrentium 𝔙 nequid 21 tranfetare 𝔙

---

1 *sq.* bestias ut sibi feralibus plerisque *Momms.* ut sunt *G* ferales *Wm2HTNm2 Lind.* 2 plerisque *G* 4 ille *Em2BG* 5 fetentium Iudaeorum *tr. BG* feruentium *Corn.* 6 o *add. AG* 7 inquietiores *G* inertiores *WB* ineptiores *E* deteriores *A* incertiores *Horkel Kiessl.* meliores *Her.* (*cf. 22, 7, 8*) nequiores *Löfst.* 10 leuissimum *Corn.* 12 dilationem *NBG* inferre *G* interea *B* 13 uitandi *EBG* repetundarum *BG* hi *G* 14 dense⟨ti in⟩ *Kiessl.* densati in *G* dein ipsum *B* densi ⟨coactique in⟩ *Brakm.* ipsum *om. BG* 14 *sq.* gracculorum *BG* (-acu- *bG*) craculorum *E* ergastulorum *Nm2* gracularum *restit. Her.* 15 more strepentes *EBG* 16 dedisse se *G* dedisses (-set *b*) et *B* 18 Chalcedona *EbG* Calcedona *B* ipse *Wm2G* 19 ueniret *G* uenirent *B* cuncta *Val.* tum et *EBA om. G* finiturus *G* facturus *Nm2* facturos *B* 20 nequi *Cl.* nequis *EBG* 21 inpensiore *Her.* prop- *BG*

euanuit pertinax calumniandi propositum, et omnes spe praesumpta frustrati, redierunt ad lares. 5. unde uelut aequitate ipsa dictante, lex est promulgata, qua cauetur nullum interpellari suffragatorem, super his quae eum recte constiterit accepisse. 362

7. 1. Adlapso itaque Calendarum Ianuariarum die cum Mamertini et Neuittae nomina suscepissent paginae consulares, humilior princeps uisus est, in officio pedibus gradiendo cum honoratis, quod laudabant alii quidam ut adfectatum et uile carpebant. 2. dein Mamertino ludos edente circenses, manu mittendis ex more inductis, per admissionum proximum ipse lege agi † ductus dixerat (ut solebat,) statimque admonitus, iuris dictionem eo die ad alterum pertinere, ut errato obnoxium, decem *li*bris auri semet ipse multauit.

3. Frequentabat inter haec curiam agendo diuersa, quae diuisiones multiplices ingerebant. et cum die quodam ei causas ibi spectanti, uenisse nuntiatus esset ex Asia philosophus Maximus, exsiluit indecore: et qui esset oblitus, effuso cursu a uestibulo longe progressus, exosculatum susceptumque reuerenter, secum induxit per ostentationem intempestiuam, nimius captator inanis gloriae uisus, praeclarique illius dicti inmemor Tulliani, quo tales notando ita relatum: 4. 'ipsi illi philosophi etiam in his libris quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt, ut in eo ipso quo praedicationem nobilitatemque despiciunt, praedicari de se ac se nominari uelint'.

---

3 quo *m1:* qua *m3* interpellatur (*corr. m3*) suffragatorem (at *m3 in ras.*) 4 qua[e e]um accipisse 5 *sq.* mamertino et neuitae 6 consularis 7 es 9 muro inductus 10 agi ductus dixerat 11 ut terrato 11 *sq.* decem bris aurorem et ipse mutauit 13 frequentabant curium diuerso diuersaque 13 et siluit 17 induxit prostentationem 19 ipsi (i *alt. m3 in ras.*) 20 commendanda *m3 in ras.* 20 *sq.* suum; scribuntur in 21 praedictionem *ꝫ* dispiciunt

---

2 in lares *BG* 3 qua *EBG* interpellari *EBG* 4 accepisse *EbG* accoepisse *B* 5 Ianuarium *BG* Mamertini *G* 6 Neuittae *Em1G* Neuitta *Em2A* Neuita *B* consulares *WAG* consulari *B* 7 est *EBG* 9 more *bG* mole *B* inductis *EBG* 10 agi *Wm2G* agi iusserat et ius *Madv.* agi elatius *Pet.* agi ductis *Momms.* agi doctus *Her.* agi ocius *Nov.* 11 errato *EG* iterato *Wm2B* obnoxiam *BG* 11 *sq.* decem libris auri semetipse multauit *Val. in alt. edit.;* Decembris auroram et ipse mutauit *BG* 13 frequentabat *Tm1 Val.* curiam *EBG* diuersa quae *Nm2 Val.* diuersi diuersasque *bG* diuerso diuersasque *B* occasiones *G* diffissiones *Btl.* 15 exsiluit *Wm2* exiliuit *BG* 17 per ostentationem *Nm2BG* 19 quod *Madv.* quod est *Momms.* relatum est *Wm2G Madv.* 20 contemnenda *EBG* 21 inscribunt ut *A* scribunt ut *WBG* quod *BG*

362 5. Haut multo *de*inceps, duo agentes in rebus, ex his qui proiecti sunt, eum adiere fidentius, promittentes latebras monstrare Florentii, si eis gradus militiae redderetur. quos incessens delatoresque appellans, addebat non esse inperatorium, obliquis flecti indiciis, ad retrahendum hominem mortis metu absconditum, qui forte non diu latitare citra spem ueniae permitteretur.

6. Aderat his omnibus Praetextatus, praeclarae indolis grauitatisque priscae senator, ex negotio proprio forte repertus apud Constantinopolim, quem arbitrio suo Achaiae proconsulari praef*e*cerat potestate.

7. Nec tamen cum corrigendis ciuilibus ita diligenter instaret, omisit castrensia, rectores militibus diu exploratos adponens, urbes quin etiam per Thracias omnes, cum munimentis reparans extimis, curansque sollicite, ne arma uel indumenta, aut stipendium uel alimenta deessent his quos *per* supercilia Histri dispersos, excursibusque barbarorum oppositos, agere uigilanter audiebat *et* fortiter. 8. quae cum ita diuideret, nihil segnius agi permittens, suadentibus proximis, ut adgrederetur propinquos Gothos, saepe fallaces et perfidos, hostes quaerere se meliores aiebat: illis enim sufficere mercatores Galatas, per quos ubique sine condicionis discrimine uenundantur.

9. Haec eum curantem et talia, commendabat externis nationibus fama, ut fortitudine, sobrietate, militaris rei scientia, uirtutumque omnium incrementis excelsum, paulatimque progrediens, ambitum oppleuerat mundi. 10. proinde timore eius aduentus per finitimos longeque distantes latius explicato, legationes undique solito ocius concurrebant: hinc

---

1 ait inceps 2 diere ♂ uedentius 2 *sq.* florentiis si eius 3 inceses (♂) dilatoresque 6 uineae 7 praedextatus (♂) praeclare 8 quae [periscae] (*fu.* prae-) aput (*corr. m3*) 9 quaem achiae praeferat potes[tat]e (tat *m3*) 12 commonimentis repparans 13 in[d]umenta (d *m3*) ut de[e]ssent (e *med. m3*) 14 per *om.* cursibusque ♂ 15 augebat fortiter 16 signius (*corr. m3*) 16 *sq.* propinquo 17 saep[e]* (e *m3*) 18 fuficeret mer[c]atores (c *m3 ex* g) 19 conditionis 20 c[u]rantem talia *m3 in ras.* 23 fitimos ♂ 24 solito eius *m1*: magis *m3*

---

1 haud *G* at *EB* deinceps *Wm2BG* 2 fidentius *G* uehementius *EB* audentius *Wm2* Florentii *EBG* 3 eis *EAG* delatoresque *EBG* 6 ueniae *NG* uitae *HB* 8 priscae *EBG* 9 Achaiae *EBG* praefecerat *Wm2G* *om. PB* 12 cum *BG* munimentis *G* 13 aut *E* uel *BG* 14 per *add. Em2bG* 15 audiebat et f. *G* augebat ferocior *B* auebat fortiter⟨que⟩ *Momms.* uolebat ⟨et⟩ f. *Nov.* 16 *sq.* propinquos *Nm2BG* e propinquo *Cl.* 17 Gotthos *bG* 18 sufficeret *PB* sufficere *EbG* 21 rei militaris *tr. BG* 24 solito ocius *uulgo* solicite ad eum *BG* solito crebrius *Nm2* solicitius *Dm2 Val. Btl.*

Transtigritanis pacem obsecrantibus et Armeniis, inde nationibus Indicis 362 certatim cum donis optimates mittentibus ante tempus, ab usque Diuis et Serendiuis, ab australi plaga ad famulandum rei Romanae semet offerentibus Mauris, ab aquilone et regionibus solis, per quas in mare Fasis accipitur, Bosporanis aliisque antehac ignotis, legationes uehentibus supplices, ut annua conplentes sollemnia, intra terrarum genitalium terminos otiose uiuere sinerentur.

8. 1. Adpositum est (ut existimo) tempus, ad has partes nos occasione magni principis deuolutos, super Thraciarum extimis situque Pontici sinus, uisa uel lecta quaedam perspicua fide monstrare.

2. Athos in Macedonia mons ille praecelsus, nauibus quondam Medicis peruius, et Cafereus Euboicus scopulus, ubi Nauplius Palamedis pater classem conlisit Argiuam, licet longo spatio controuersi a Thessa*lo* mari distingunt Aegaeum, quod paulatim fusius aduliscens, dextra (qua late protenditur) per Sporadas est insulosum atque Cycladas, ideo sic appellatas, quod omnes ambiunt Delon, partu deorum insignem, laeua Imbrum et Tenedum circumluens et Lemnum et Thasum, quando perflatur, Lesbo inliditur uiolentius. 3. unde gurgitibus *re*fluis, Apollinis Sminthii templum et Troada perstringit, et Ilium heroicis casibus claram, efficitque Melana sinum, oppositum Zephyro, cuius apud principium Abdera uisitur, Protagorae domicilium et Democriti, cruentaeque Dio-

---

1 transstigritanis (sti *m3 in ras.* r *alt. m2*) 2 tempus que**** (que *m3: fu.* abusque) 3 ut semet *bis: alt. del. m3* 5 bosporianis aliisque (s *add. m3*) legationes *m1* legationibus *m3* 6 supplicis 7 otiosae 9 deuolutus 10 uisa *add. m2* tecta 11 adhos prece[l]sus (l *m3*) 12 palamediis 13 consilit 13 *sq.* controuersaria thessam alitis tingunt aegeum 14 [d]extra (d *m3*) 15 insolosum 16 parte 16 *sq.* leua mi imbrum (mi *del.*, im *add.*, *m2*) 17 taene dum lennum thrasum (r *add. m2*) quanto 17 *sq.* per *colloc. m1 post* flatur, *recte m2* 18 fluis 19 throada herocis ♂ 20 m[e]lana (e *m3*) zephyri 21 [ab]dera (ab *m3*) situr (ui *add. m3*) protagore cruenteque

---

2 abusque *WG* adusque *B* 2 *sq.* Indis et Serindis *G* diuisisset serendi ius *B* 3 ad *G* 4 illis *Btl.* meare *Corn.* 5 Phasis *EBG* Bosforanis *EB* Bosphoranis *G* aliisque *EBG* ignotis, *Btl.* legationes *EBG* 6 supplices *Em2G* suppliciis *B* 9 deuolutos *EBG* 10 lecta *AG* 11 Athos *EBG* 12 Caphareus *EBG* Palamedis *EBG* 13 collisit *EWm2 Val.* concidit *BG* controuersi a *G* controuersam *HB* 13 *sq.* Thessalo mari distingunt *G* thessamalitis cingitur *B* 15 insulosum *Wm2BG* 16 partu *Em2 Val.* patriam *BG* 17 Imbrum *Wm2AG* Embrum *PB* Tenedum *EBG* Lemnum *EBG* Thasum *G* Taxum *WBA* quando *EG* 18 refluis *G* fluminis *B* 19 Troada *EBG* 19 *sq.* clarum *BG* 20 Zephiro *BG*

medis Thracii sedes, et conualles per quas Hebrus sibi miscetur, et Maronea et Aenus, qua diris auspiciis coepta, moxque relicta, ad Ausoniam ueterem ductu numinum properauit Aeneas.

4. Hinc gracilescens paulatim, et uelut naturali quodam commercio ruens in Pontum, eiusque partem †ad se uncens, in speciem Φ litterae *Graecae* formatur, exin Hellespontum a Rhodopa scindens, Cynossema (ubi sepulta creditur Hecuba) et Coelan praeterlabitur et Seston et Callipolin. contra per Achillis Aiacisque sepulchra, Dardanum contingit et Abydon, unde iunctis pontibus Xerxes maria pedibus peragrauit, dein Lampsacum Themistocli dono datam a rege Persarum, et Parion quam condidit Iasionis filius Paris. 5. unde semiorbe turgescens altrinsecus, lataque aperiens terrarum diuortia, circumfluis spatiis Propontidos respergit ex eoo latere Cyzicum, et Dindyma (religiosa Matris Magnae delubra,) et Apamiam Ciumque, ubi Hylam . . . . . . *et Astacum* (secuto tempore Nicomediam a rege cognominatam,) qua in occasum procedit, Cherronesum pulsat et Aegospotamus, in quo loco lapides casuros ex caelo praedixit Anaxagoras, et Lysimachiam, et ciuitatem quam Hercules conditam, Perinthi comitis sui memoriae dedicauit. 6. et ut effecte pleneque Φ litterae figura seruetur, in meditullio ipso rotunditatis, Proconesus insula est oblonga et Besbicus.

7. Post cuius summitatem in angustias rursus extenuatum, Euro-

---

2 matronae actenus (c *in* e *corr. m2; m3 add.* a *inter* c *et* t) at (*corr. m3*) 5 adse uncens litterae caeli terrae 6 et in hellispontu marodo pascindens ubis 7 [ec]cuba (ec *m3*) et *add. m2* 8 acchillis (c *alt. add. m3*) aboedum *m1* abidum *m2* 9 xersis 9 *sq.* lapsa cum 11 [ia]sonis (ia *m3*) curgescens *m1* curcescens *m2* curuescens *m3* 12 circumfluis *m1* circumfluit *m3* 13 eo 14 ciumque *m1* chiumque *m3* hylam secuto (*sine lac.*) 16 ego spotamus *m1* equos potamus *m3* lapidis 17 et *ante* ciuitatem *del. m3* hircules *m1* (*corr. m3*) 19 ipsorum unditatis 20 besbum cus

---

2 Maronea et Aenos *A* Maronea ac Aenus *G* macrone tenus *B* 4 graciliscens *BG* 5 ad se iungens *EWm2G* adfiguratam *B* assumens *A* adsciscens *Val.* ad se uniens *Gron.* Asiae iungens *Eyss.* adstringens *Löfst.* Φ litterae ⟨Grae⟩cae *Eyss.* Φ Graecae literae *G* Φ literae Caeli et terrae *B* litterae litore *Btl.* 6 exin *Val.* Hellespontum *E* Hellesponto *BG* Rhodopa *WG* Rhodo *B* 7 Hecuba *BG* Coelan *WBG* 8 Abydon *G* Abidon *EB* 9 Xerxes *Wm2BG* 9 *sq.* Lampsacum *EBG* 11 Iasionis *B* Iasonis *EbG* Pari⟨u⟩s *Lind.* turgescens *WBG Btl.* curuescens *E* 13 eo⟨o⟩ *Val.* 14 Ciumque *WAG* cinumque *B* *lac. indic. N Pith. Hadr. Val.* et Astacum *G* ubi Hilam *BA* Hyla *Gron.* et Olbiam *Gron. Pet.* 16 Egospotamus *WBG* (-mos *bG*) lapides *EBG* 17 et *WBG* 18 Perinthum *BG* effectae plenaeque *bG* 19 ipso rotunditatis *EG* (rut- *def. Pet.*) ipsorum undicatis *PB* 20 Besbicus *G* Belbinicus *B*

pam et Bithyniam intercurrens, per Chalcedona et Chrysopolim et stationes trans*it* obscuras. 8. nam supercilia eius sinistra Athyras portus despectat, et Selymbria, et Constantinopolis, uetus Byzantium, Atticorum colonia, et promuntorium Ceras, praelucentem nauibus uehens constructam celsius turrim, quapropter Ceratas appellatur uentus inde suetus oriri praegelidus.

9. Hoc modo fractum, et participatione maris utriusque finitum, iamque mitescens in aequoream panditur faciem, quantum potest cadere sub aspectum, late diffusum et longe. 10. omnis autem eius uelut insularis circuitus litorea nauigatio, uiginti tribus dimensa milibus stadiorum, ut Eratosthenes adfirmat, et Hecataeus et Ptolomaeus, aliique huius modi cognitionum minutissimi scitatores, *in* speciem Scythici arcus, neruo coagmentati, geographiae totius adsensione formatur. 11. et qua sol oceano exurgit eoo, paludibus clauditur Maeotidos: qua declinat in uesperum, Romanis prouinciis terminatur: unde suspicit sidus arctoum, homines alit linguis et moribus dispares: latus eius austrinum molli deuexitate subductum. 12. per haec amplissima spatia, oppida sunt dispersa Graecorum, quae cuncta aetatibus uariis praeter pauca, Atheniensium coloni condidere Milesii, inter Ionas alios in Asia per Nileum multo ante locati, Codri illius filium, qui se pro patria bello fertur Dorico deuouisse. 13. extremitates autem arcus utrimque tenues duo exprimunt Bospori, e regione sibi oppositi, Thracius et Cimmericus: hac

1 bithiniam chalcidona 2 trans *m1* transit *m3* athira sportus 3 selmuria *m1* selinbria *m3* uetus *ex* uentus 4 promontorium caeras 5 elatas uetus 6 oripi 7 expraticipartione (r *ambo add. m2*) finitus 9 aspectum *m1* m *del. m2* omnes 10 nauigotio ♂ 11 haecateus ptholomeus 12 cognicionum (*corr. m3*) munitissimi in *om.* 13 coagmentoti geographyae firmatur quia 14 meotido *m1* s *add. m2* 14 *sq.* declinati (i *ult. del. m3*) uesper ultromanus (l *del. m2* -nus *in* -nis *corr. m2*) 15 *sq.* hominis (*corr. m3*) 16 aliter ♂ 17 teuexitatae *m1* te- *in* de- *m2* con *supra* de, *m3, tum del.* 19 condide ♂ milesi 20 locate 21 utrumque 22 bospropriae (*ex* bosproriae, *m1*) regione

1 et *alt. om. BG* 2 transit *EG* trans *WB* Athyras *AG* Carbiletas *B* (-tis *b*) 3 Selimbria *EBG* uetus *EBG* 5 ⟨C⟩eratas *Val.* (-tos *iam Salm.*) Pharos *BG* uentus *E Val.* et uetus *G* uetus *WB* 5 *sq.* suetus oriri *E Val.* fontes Euripis *B* fons Euripus *bG* 7 et *G* participatione *EBG* finitum *G* 9 aspectum *EBG* omnis *Em2BG* 12 minutissimi *EWm2 Val.* scientissimi *BG* sci⟨sci⟩tatores *Btl.* in *add. G* 13 coagmentati *WG* coaugmentati *B* formatur *G* formatus *B* 14 qua *Tm2AG* 14 *sq.* in uesperum Romanis *G* uespera ultro manus *B* (montanis *b*) 15 *sq.* homines *EBG* 16 alit *EG* alii *B* 17 uexitate *BG* 19 Milesii *EBG* 20 [multo] *bBtl.* locati *G* 21 utrinque *EBG* 22 Bospori e *G* Bosphori e *N* ora propriae *B* Cimmerius *bBtl.*

causa Bospori uocitati, quod per eos quondam Inachi filia, mutata (ut poetae locuntur) in bouem, ad mare Ionium permeauit.

14. Dextram igitur inflexionem Bospori Thracii excipit Bithyniae litus, quam ueteres dixere Mygdoniam, in qua Thynia et Mariandena sunt regiones, et Amyci saeuitia Bebryces exempti uirtute Pollucis, remotaque statio, in qua uolitantes minaciter *h*arpy*i*as, Fineus uates horrebat; per quae litora in sinus oblongos curuata, Sangarius et Fyllis et Lycus et Rheba fluuii funduntur in maria, quibus controuersae cyaneae sunt Synplegades, gemini scopuli in uertices undique porrecti deruptos, adsueti priscis saeculis obuiam sibi cum horrendo fragore conlisis molibus ferri, cedentesque retrorsus acri adsultu, ad ea reuerti quae pulsarant. per has saxorum dehiscentium concursantiumque crebritates, si etiam ales interuolasset, nulla celeritate pinnarum eripi poterat, quin interiret oppressa. 15. hi scopuli cum eos Argo prima omnium nauis, Colchos ad direptionem aurei properans uelleris, praeterisset innoxia, inmobiles turbine circumfracto stetere concorporati, ut eos aliquando fuisse diremptos, nulli nunc conspicantium credant, nisi super hoc congruerunt omnes priscorum carminum cantus.

16. Post Bithyniae partem prouinciae, Pontus et Paflagonia protenduntur, in quibus Heraclea et Sinope et Polemonion et Amisos amplae sunt ciuitates, et Tios et Amastris, omnes ab auspicio di*l*igentia fun-

---

2 imbus quem admaxionem (adma *del.* ad mare — 3 in infle** *add. in mg. m2*) 3 dextrum excepit 4 latus dixeres migdoniam thyniam martam dena 5 amycis aebitia baebrycis 6 quae statia arpyas 7 que 7 *sq.* curuatas (*m2 ex* curuates) angarius et fullis et bycus et reba 9 extranea 10 diruptis *m2 ex* dirubtis *m1* orrendo *m2 ex* urendo *m1* 11 con[lisi]s cadentesque 13 quae crebritatis *m2 ex* crebri *m1* ales *m2 ex* iles *m1* pinnarum *m1* pennarum *m3* 16 inmobilis turbinae circumfractos cetere non corporati 17 eo fuisset ♂ 19 bythiniae prouintiae ♂ paflagoniam ♂ 20 heraclaeae *m2 ex* heraclaae *m1* amissos 21 sunt et (et *del. m2*) auspitio digentiae

---

1 uocati *BG* 2 in bouem *Wm2BG* inde usque *Btl.* in u⟨accam⟩ u. *Madv.* in b⟨ouem⟩ u. *Nov.* 3 dextrum *BG* inflexionem *N* ad inflexionem *A* ad Maeotim *BG* excipit *A* 4 litus *Btl. Gdt.* latus *EAG* lacus *B* Mygdoniam *HBG* Thynia *EBG* Mariandena *G* Mesembria *B* 5 seuitia *EG* Bebrycia *B* Bebryces *G* 6 statio *G* Thracia *B* Harpyias *bG* 7 curuata *G* curuatus *B* Sangarius *EBG* 8 Fullis *Val.* Sulis *BG* et *om. BG* Lycus *Lind.* Bizes *BG* Rhaebas *BG* 9 cyaneae *Val.* extraneae *EBG* 10 deruptos *Her.* diruptos *Tm2AG* 11 cedentesque *Em2A* 13 crebritates *EBG* 16 immobiles *Wm2BG* stetere *EBG* concorporati *G* torporati *B* 17 eos *EBG* 18 congruerent *Wm2BG* 20 Heraclea et *G* Heracleae *B* Amisos *E* Amysos *BG* 21 auspiciis *Her.* diligentia *AG* diligentiae *B*

datae Graecorum, et Cerasus unde aduexit huius modi poma Lucullus, insulaeque duae, Trapezunta et Pityunta continentes oppida non obscura. 17. ultra haec loca Acherusium specus est, quod accolae *μυχοπόντιον* appellant, et portus Acone, fluuiique Acheron idemque Arcadius, et Iris et Thybris, et iuxta Parthenius, omnes in mare ictu rapido decurrentes. Thermodon his est proximus †, ab Armonio defluens monte, et Themiscyreos interlabens lucos ad quos Amazonas quondam migrare necessitas subegerat talis.

18. Adtritis damnorum assiduitate finitimis, Amazones ueteres, quae eos cruentis populabantur incursibus, altiora spirabant, uiresque suas circumspectantes, his quae propinqua saepius adpetebant, ualidiores, raptae praecipiti cupiditatis ardore, perruptis nationibus plurimis, manus Atheniensibus intulerunt, acrique concertatione effuse disiectae, omnes nudatis equitatus sui lateribus, conruere. 19. harum interitu cognito, residuae ut *in*belles domi relictae, extrema perpessae, et uicinitatis repensantis similia, funestos impetus declinantes, ad pacatiorem sedem transiere Thermodontis, quarum progenies longe deinde propagata, per numerosam subolem manu firmiss*im*a ad loca reuerterat genitalia, secuto tempore populis diuersarum originum formidabilis.

20. Haud procul inde attollitur Carambis, placide collis contra septentrionem Helicen exsurgens, cuius e regione est Criumetopon,

---

1 grecorum 2 insulae (*m2* singulae *m1*) quae arduae trepezunt aethpidunta continentis 3 ultra *m3 ex* urtra *m1* haec *m2* enim *m1* 4 YY XOTION-TION apellant fluuii diuesae cherontidem quae 7 thermis cyreos 8 migrare — 9 amazonas *add. m2* subigerat 9 amazonas 10 que eo 11 que saepias 12 praecipidi δ perreptis δ plumis δ 13 effusae disieectae 14 aequitatis interito 15 belles (im *add. m3*) perpessa uic. et *tr.* 16 peccatorum 17 transieret hermodoctis quaram (δ) progmis (δ) 18 firmissa (im *add. m3*) 19 pupula δ 20 haut δ 21 septemtr[i]***onem elicen *m2 ex* ilicen *m1* crium*[et]opon (*fu.* crui-)

---

1 huius nominis *Haupt Corn.* 2 duae *Btl.* et *add. Gdt.* Trapezunta *EbG* Traperunta *B* et *WBG* Pityunta *G* Theodosiam *B* (-sia *b*) Ophiunta *Gdt.* continentes *bG* 3 ultra *EBG* 4 *μυχοπόντιον G* Fumeum *B* fluuiique *Cl.* diuersi Acheron idemque *G* Coralius Acheron qui *B* ⟨i⟩tidemque *Val.* 5 Tybris *E* Tembrius *BG* actu *Wakef. Btl.* 6 Thermodoon *bG* Armenio *Val.* ⟨amnis⟩ est *Nov. c. c.* 7 Themiscyrreos *BG* (-yre- *bG*) *an* interluens? *Cl. c. c.* 8 subegerat *EBG* 9 Amazones *G* 10 quae eos *G* 11 quae *BA* saepius *HBG* 12 et *post* ardore *add. G* 13 fusae ac *G* fusae et *Btl.* disiectae *G* disiectaeque *B* 14 equitatus *EBG* interitu *EBG* 15 ut *om. BG* imbelles *EBG* perpessae *EBG* et *BG* (eis *uulgo*), *ante* uicinitatis *colloc. Cl.* 16 pacatiorem *G* pacatorum *B* 17 Thermodontis *Wm2A* Thermodoontis *G* 18 firmissima *EBG* 19 regionum *Corn.* 20 placide *E Val.* placidi *BG* rapide *Kirchmaier* 21 [septentrionem] *ut glossam, Wagner* Helicem *Val.* Elicen *EBG*

Taurices promuntorium, duobus milibus et quingentis stadiis disparatum. hocque ex loco omnis ora maritima, cuius initium Halys est amnis, uelut longitudine lineali directa, nerui efficit speciem, duabus arcus summitatibus conplicati. 21. his regionibus Dahae confines sunt, acerrimi omnium bellatores, et Chalybes, per quos erutum et domitum est primitus ferrum. post quos terras patentes Byzares obtinent et Sapires et Tibareni et Mossynoeci et Macrones et Filyres, populi nulla nobis adsuetudine cogniti. 22. a quibus breui spatio distant uirorum monumenta nobilium, in quibus Sthenelus est humatus, et Idmon et Tifys, primus Herculis socius, Amazonico bello letaliter uulneratus, alter augur Argonautarum, tertius eiusdem nauis cautissimus rector. 23. praetercursis partibus memoratis, Aulion antron est, et fluenta Callichori, ex facto cognominati, quod superatis post triennium Indicis nationibus, ad eos tractus Liber reuersus, circa huius ripas uiridis et opacas, orgia pristina reparauit et choros: trieterica huius modi sacra quidam existimant appellari. . . . . 24. post haec confinia, Camaritarum pagi sunt celebres, et Fasis fremebundis curs*ibus* Colchos attingit, Aegyptiorum antiquam subolem, ubi inter ciuitates alias Fasis est nomine fluuii dictitata, et Dioscurias nunc usque nota, cuius auctores Amfitus et Cercius Spartani traduntur, aurigae Castoris et Pollucis, quibus Heniochorum natio est instituta. 25. paulum ab his secernuntur Achaei, qui bello anteriore quodam apud Troiam consummato, non cum super Helena cer-

---

1 tauricae* (e *m2* * *fu.* s) millebus *m1* milibus *m3* stadiis* 2 halis 4 conpligati confinis 5 chalibes *erutum (*fu.* s) domitium *m2 ex* comitum *m1* 6 patientes bytares 7 tipareni et massino eci et ut acrones et filires nullo 7 *sq.* adissuitudine 9 sthelenus tifor 10 hirculis (*corr. m3*) sonius *m2 ex* sinius *m1* uello (*corr. m3*) laetaliter 11 cautis ♂ 12 alio nautro 13 factato ♂ natiobus ♂ 14 libere uersus ♂ spipas (♂) uidis ♂ 15 repperauit (-par- *m3*) tria terica 16 *lac. in fin. vs.* hae (♂) confima 17 fremibundis (*m2 ex* frumibundis) cursis cole hos 19 dictititata ♂ dioscoria nata (*corr. m3*) 21 instimata ♂ achei 22 anteteriore (*corr. m3*) elena

---

1 Taurices *restit. Cl.* Tauricae *BG* 2 Halys *A* Halis *EBG* 4 complicati *EBG* conligati *Gdt.* confines *EBG* 5 Chalybes *BG* domitum *EBG* 6 patentes *EBG* Byzares *BG* Tapires *BG* 7 Tibareni *G* Tihareni *B* Mossinocci *BG* (-sy- *G*) et *EBG* Macrones *BG* Philyres *G* Phylires *B* nulla *EBG* 7 *sq.* assuetudine *EBG* 9 in *om. BG* Sthenelus *Val.* Typhis *BG* 10 socius *EBG* bello *EBG* 11 cautissimus *EBG* 12 A⟨u⟩lion *Val.* Alion antron est et *G* aliouorsum sunt *B* 14 uirides *bG* 15 reparauit *EBG* trieterica *BG* 16 *lac. indic. Gdt.* 17 cursibus *Wm2 BG* Colchos *Wm2BG* 19 Dioscurias *BG* nota *WBG* 19 *sq.* Telchius *BG* 20 a quibus *G* 22 anteriore *EBG* Helena *EBG*

taretur (ut auctores prodidere non nulli,) us*que* in Pontum reflantibus uentis errore delati, cunctisque hosti*li*bus, stabilem domicilii sedem nusquam repperientes, uerticibus montium insedere semper niualium, et horrore caeli districti, uictum sibi cum pe*ri*culis raptu parare adsuefacti sunt, atque eo ultra omnem deinde ferociam saeuierunt. super Cercetis qui isdem adnexi sunt, nihil memoratu traditur dignum.

26. Quorum pos terga Cimmerici agitant incolae Bospori, ubi Milesiae sunt ciuitates, harumque uelut mater omnium Panticapaeum, quam perstringit Hypanis fluuius, genuinis intumescens aquis et externis. 27. itineribus hinc extensis, Amazones ad usque Caspium mare porrectae, circumcolunt Tanain, qui inter Caucasias oriens rupes, per sinuosos labitur circumflexus, Asiamque disterminans ab Europa, in stagnis Maeoticis delitiscit. 28. huic Ra uicinus est amnis, in cuius superciliis quaedam uegetabilis eiusdem nominis gignitur radix, proficiens ad usus multiplicis medellarum.

29. Vltra Tanain panduntur in latitudinem Sauromatae, per quos amnes fluunt perpetui, Maraccus et Rombites et Theofanes et Totordanes. licet alia quoque distans inmanibus interuallis, Sauromatarum praetenditur natio, litori iuncta, quod Coracem suscipiens fluuium, in aequor eiectat Euxinum.

30. Prope palus est Maeotis amplissimi circumgressus, ex cuius uberrimis uenis per Pa*nti*capes angustias, undarum magnitudo prorumpit

---

1 nullius 2 hostibus domiciliis idem 4 uirium etum sibi peculis rapto 5 ultro 6 adnexti ♂ tradiditur ♂ 7 cimerrici (r *alt. add. m2*) agitant* 8 pantica peum (t *m2 ex* c *m1*) 9 per ge gythyfanis 10 et usque ♂ caspi*um 11 porrectas causasios 12 sinu[os]os disterminant *m2 ex* disternans *m1* 13 meoti[cis] delidiscit 14 super ♂ 16 multitudinem ♂ 17 dames fluut ♂ rombitis 18 liet manibus ♂ interualles 19 coracen 19 *sq.* aequorae e iectat (e *med. add. m2*) extremum 21 meotis amplissima 22 patares

---

1 nulli *Wm2BG* usque in *E* in *BG* 2 cinctique hostibus *Btl.* hostilibus *G* domicilii sedem *Corn.* domiciliis sedem *NBG* 4 uictum sibi *EG Val.* annuum sibi u. *B* u. etiam sibi *Lind.* diurnum u. *Corn.* u. suetum *Pet.* periculis *Nm2G* peculiis *B* raptu *Corn.* 5 ultra *TBG* 7 terga *EBG* Cimmerici *bG* Cimerici *B* Cimmerii *Btl.* 8 Panticapaeum *AG* 9 perstringit Hypanis *Val.* praetexit H. *G* per Gegithifanus *B* pertingit Panticapus *A* praecingit H. *Löfst.* 11 porrectae *Em2BG* Caucasias *EBG* 12 disterminans *WBG* 13 delitescit *EBG* Rha *BG* 15 multiplices *EBG* 16 latitudinem *EBG* 17 Marabius *Gdt.* Rhombites *G* Embolus *B* Rhombitus *A* Theophanes *EG* Teriodes *B* Theophanius *A* 18 licet *EG* Lagous et *B* interuallis *BG* 19 Coracem *H Her.* 19 *sq.* aequor eiectat *WBG* 20 Euxinum *Btl.* 21 amplissimi *G* 22 Pa⟨n⟩t⟨ic⟩apes *Voss.*

in Pontum, cuius in dextro latere insulae sunt Fanagorus et Hermonassa, studio constructae Graecorum. 31. circa haec stagna ultima extimaque, plures habitant gentes, sermonum institutorumque uarietate dispariles, Ixomatae et Maeotae et Iazyges, Roxolanique et Halani et Melanchlaenae, et cum Gelonis Agathyrsi, apud quos adamantis est copia lapidis: aliique ultra latentes, quod sunt omnium penitissimi. 32. sed Maeotidos lateri laeuo Cherronesus est propinqua, coloniarum plena Graecarum: unde quieti sunt homines et sedati, adhibentes uomeri curam, et prouentibus fructuariis uictitantes.

33. A quibus per uaria regna diducti itineribus modicis Tauri dissociantur, inter quos inmani diritate terribiles, Arichi et Sinchi et Napaei, incendente saeuitiam licentia diuturna, indidere mari nomen inhospitale, et a contrario per cauillationem Pontus Εὔξεινος appellatur, ut εὐήθη Graeci dicimus stultum, et noctem εὐφρόνην, et furias εὐμενίδας. 34. deos enim hostiis litantes humanis, et immolantes aduenas Dianae, quae apud eos dicitur Orsiloche, caesorum capita fani parietibus praefigebant, uelut fortium perpetua monumenta facinorum.

35. In hac Taurica insula, Leuce sine habitatoribus ullis Achilli est dedicata. in quam si fuerint quidam forte delati, uisis antiquitatis uestigiis, temploque et donariis eidem heroi consecratis, uesperi repetunt naues: aiunt enim non sine discrimine uitae, illic quemquam pernoctare. ibi et aquae sunt, et candidae aues nascuntur, alcyonibus similes, super quarum origine et Hellespontiacis proeliis tempore disseremus. 36. sunt

---

1 in *om.* textro ♂ panagorus 2 extimaeque *m2 ex* existimae quae *m1* 3 quae ♂ disperiles (*corr. m3*) 4 ixomate meotae iazytes rox uolanique melanchlene 5 ladidis ♂ 6 meotidos 7 cherenessus (-ro- *m3*) coloniorum ♂ graecaram ♂ 8 *sq.* probuentibus ♂ 10 deducti 11 arinchi napei 12 incendente seuitiam *m2 ex* intendenaeuitiam *m1* 13 euxinos euethen 14 eufronen eumenidas 15 hostis (*corr. m3*) 16 *sq.* pariantibus (*corr. m3*) praefigebat (♂) 17 fatiorum *m1* n *add. m2* 18 has insulae 19 iussis 20 eroi 22 aqua (*corr. m3*) altionibus *m2 ex* altyonibus mi *m1* 23 quaram ♂ illespontiacis

---

1 in *add. EBG* Phanagorus *BG* 2 extimaque *EBG* 3 dispariles *EBG* disper- *def. Her.* 4 Iaxamatae *AG* Zamareni *B* et Iazyges — Melanchlaenae *om. RB* Iazyges *AG* Roxolanique *G* Alani *G* Melanchlaenoe *Btl.* 7 Cheronessus *EBG* Graecarum: *Btl.* 10 diducti *G* 11 Arichi *Wagn. Kell.* 12 intendente *WBG* inhospitali *BG* 13 Euxinus *Hm2BG* euethe *Btl.* 14 Graece *Wm2G* 15 diis *G* deus *b* hostiis litantes *EBG* 16 parietibus *EBG* 18 hac *EBG* insula *Wm2BG* 19 uisis *EBG* 22 et aquae *EBG* et aquilae *Nm2* et gauiae *Lind.* gauiae *Corn.* et aquae ⟨suapte natura calentes⟩ *Nov.* alcyonibus *WBG* 23 Hellespontiaci *Em2Gdt.* prelii *Em2Gdt.* dissere⟨ba⟩mus *Gdt.*

autem quaedam per Tauricam ciuitates, inter quas eminent Eupatoria et Dandace, et Theodosia, et minores aliae nullis humanis hostiis inpiatae.

37. Hactenus arcus apex protendi existimatur. eius nunc residua leniter sinuata, subiectaque ursae caelesti, ad usque laeuum Bospori Thracii latus, (ut ordo postulat) exsequemur, id admonentes, quod cum arcus omnium gentium flexis curuantur hastilibus, Scythici soli uel Parthici, circumductis utrimque introrsus pandis et patulis cornibus, effigiem lunae decrescentis ostendunt, medietatem recta et rotunda regula diuidente.

38. Ergo in ipso huius conpagis exordio, ubi Rifaei deficiunt montes, habitant Aremf*aei*, iusti homines placiditateque cogniti, quos amnes Chronius et Visula praeterfluunt; iuxtaque Massagetae, Halani et Sargetae, aliique plures obscuri, quorum nec uocabula nobis sunt nota, nec mores. 39. interiectu deinde non mediocri, Carcinites panditur sinus, eiusdemque nominis fluuius, et religiosus per eas terras Triuiae lucus. 40. dein Borysthenes a montibus oriens Neruiorum, primigeniis fontibus copiosus, concursuque multorum amnium adolescens, mari praeruptis undarum uerticibus intimatur, cuius in marginibus nemorosis Borysthenes est ciuitas, et Cefalonesus, et arae Alexandro Magno, Caesarique Augusto sacratae. 41. longo exinde interuallo, paene est insula, quam incolunt Sindi ignobiles, post eriles in Asia casus, coniugiis potiti dominorum et rebus, quibus subiectum gracile litus Ἀχιλλέως uocant indigenae δρόμον,

1 enimnet (n *alt. del. m2*) 2 theodosio *m2 ex* theodesio 2 *sq.* hostias inpiaté 4 haertenus ♂ 5 ursaese (se *del. m2*) caelestis ad *m2 ex* et *m1* 5 *sq.* reuunbas (c *m3 ex* u *pr.*) pori traculatus 6 hordo ♂ 8 utrorsus ♂ pedis *m2 ex* paudis *m1* 9 decriscentis *m2 ex* decrescentis *m1* rotundo 11 rifei omnes 12 armefi placiditatemquae (m *del. m2*) quos omnes 13 bisula quem ♂ 14 [no]ta 15 carcinetes (♂) pauditur ♂ 17 fontibu ♂ 19 in *add. m2* boryst thenes 20 aetarae quae 21 pene 22 erilesi asia coniungii 23 ahillios indignae (♂) dromon

1 eminent *Cl.* eminet *AG* est *B* 2 Theodosia *EBG* hostiis *EBG* 5 caelesti *Wm2BG* laeuum Bosphori *G* Caspias portas *B* 6 Tracii latus *EG* (Thr- *G*) articulatus *B* 7 curuentur *AG* 8 pandis *EG* pedibus *B* 9 rotunda *BG* 11 Riphaei *G* Riphei *EB* Rhipaei *Btl.* montes *G* 12 Arimphaei *Val.* Arimaspi *BG* amnes *G* 13 Chronus *Val.* Visula *uulgo* Vistula *Val.* Alani *G hic et* 270, 5 13 *sq.* Sarmate *BG* (-tae *bG*) 17 Neurorum *BG* 19 Borysthenes *WbG* Boristhenes *B* 20 et arae *Wm2AG* aetatae *EB* etiam *b* 21 Peuce *A* 22 heriles in *AG* herdes in *B* coniugiis *BG* 23 Achilleos *G* Achileos *B*

exercitiis ducis quondam Thessali memorabilem. eique proxima est ciuitas Tyros, colonia Foenicum, quam praestringit fluuius Tyras.

42. In medio autem spatio arcus, quod prolixae rotunditatis esse praediximus, quodque expedito uiatori diebus conficitur quindecim, Europaei sunt Halani et Costobocae, gentesque Scytharum innumerae, quae porriguntur ad usque terras sine cognita fine distentas. quarum pars exigua frugibus alitur, residuae omnes palantes per solitudines uastas, nec stiuam aliquando nec sementem expertas, sed squalentes et pruinosas, ferarum taetro ritu uescuntur, eisque caritates et habitacula, uilesque supellectiles plaustris inpositae sunt corticibus tectis, et cum placuerit sine obstaculo migrant, eodem carpenta quo libuerit conuoluentes.

43. Cum autem ad alium portuosum ambitum fuerit uentum, qui arcus figuram determinat ultimam, Peuce prominet insula, quam circumcolunt Trogodytae et Peuci, minoresque aliae gentes, et Histros quondam pot*ent*issima ciuitas, et Tomi et Apollonia et Anchialos et Odessos, aliae praeterea multae, quas litora continent Thraciarum. 44. amnis uero Danubius, oriens prope Rauracos, montes*que* confines limitibus Raeticis, per latiorem orbem praetentus, ac sexaginta nauigabilis paene *omnes* recipiens fluuios, septem ostiis per hoc Scythicum litus erumpit in mare. 45. quorum primum est Peuce [insula supra dicta,] ut interpretata sunt uocabula Graeco sermone, secundum Naracustoma, tertium Calonstoma, quartum Pseudostomon; nam Borionstoma ac deinde Stenostoma longe minora sunt ceteris; septimum caenosum et palustri specie nigrum.

---

2 colonio 4 *sq.* europei 5 gentes quae innumere 6 usquae ♂ 7 aliter pallantes 8 struam ♂ ruinonas 9 quae 10 suppellectiles tectus 12 ad *add. m2* 15 potissimi appollinia odyssos 16 litera (*corr. m3*) 17 montes confines 18 omnes *om.* 19 hostiis latus 20 mum *m1* pri *add. m2* peuae *m1* c *add. m2* interpraetata 21 greco naracustona 22 quarum (♂) pspeudostomon 23 genus et paulus tri spetie

---

2 colonia *EBG* 6 cognito *EBG* 7 alitur *EBG* 8 pruinosas *BG* 10 tectis *EBG* 11 eadem *G* 13 Pene *Btl.* 14 Troglodytae *BG* Peucini *G* 15 potissima *Btl.* potentissima *EBG* Apollonia *EAG* Appolo- *B* Apolo- *b* Odessos *Lind.* 17 montes⟨que⟩ confines *Her.* monte confine *Salm. Val.* confines *Btl.* 18 protentus *BG* nauigabiles *BG* omnes *add. Gdt.* 19 litus *G* laetus *B* 20 Peuce *TBG* insula supra dicta *sequest. Cl.*; cum deesse *put. Her.* 21 Naracustoma *Em2BG* 22 Pseudostomon *EBG* Pseudostoma *A* Boreonstoma *G* Boreostoma *B* 22 *sq.* languidiora *Gdt.* 23 caenos⟨um⟩ *Nov.* ingens *G* ⟨se⟩gnius *Gdt.* caenos⟨a⟩ *Cl.* ⟨in⟩gens set *Rühl* palustri *NBG* pigrum *ex Sol.*

46. Omnis autem circumfluo ambitu Pontus et nebulosus est et dulcior aequorum ceteris et uadosus, quod et concrescat aer ex umorum spiramine saepe densetus, et inruentium undarum magnitudine temperatur, et consurgit in breuia dorsuosa, limum glebasque adgerente multitudine circumuenientium fluentorum. 47. et constat ab ultimis nostri finibus maris, agminatim ad hunc secessum pariendi gratia petere pisces, ut aquarum suauitate salubrius fetus educant, in receptaculis cauis (*qualia* sunt ibi densissima), securi uoracium beluarum: nihil enim in Ponto huius modi aliquando est uisum, praeter innoxios delfinas et paruos. 48. quidquid autem eiusdem Pontici sinus aquilone caeditur et pruinis, ita praestringitur gelu, ut nec amnium cursus subteruolui credantur, nec per infidum et labile solum, gressus hominis possit uel iumenti firmari, quod uitium numquam mare sincerum, sed permixtum aquis amnicis temptat. prolati aliquanto sum*us* longius quam sperabamus, pergamus ad reliqua.

49. Accesserat aliud ad gaudiorum praesentium cumulum, diu qui- 361-2
dem speratum, sed dilationum ambage multiplici tractum. nuntiatum est enim per Agilonem et Iouium, postea quaestorem, Aquileiae defensores longioris obsidii taedio, cognitoque Constantii excessu, patefactis portis egressos, auctores prodidisse turbarum, isdemque uiuis exustis, (ut supra relatum est), omnes concessionem inpetrasse delictorum et ueniam.

9. 1. At prosperis Iulianus elatior, ultra homines iam spirabat, periclis expertus adsiduis, quod ei orbem Romanum placide iam regenti,

---

1 omnes 2 dultior ꝺ 3 saepae ꝺ tensetus 4 torsuosa globosque 5 nostris 6 acminatim (*corr. m3*) 7 inreceptabiles *m2* (-lis *m1*) 8 qualia *om.* 9 innoxio pauos ꝺ 10 aquilonae ruinis 11 it ꝺ ammium 14 aliquantorsum sperebamus *m2 ex* sperabamus *m1* 15 religua ꝺ 17 ambagae 18 agilonem *ex* ab(l?)ilonem, *m1* aquileiae *ex* aluil-, *m1* 19 longiores (*m2 ex* longioret *m1*) obsidie constantii (i *ult. ex* s) excessu* (*fu.* s) 20 egresso *m2 ex* egressus *m1* 22 sperabat 23 urbem (*corr. m3*) placita ei iam regente

---

1 omnis *Wm2BG* 2 aequoribus *BG* et *alt. om. BG* concrescit *G* 3 densatus *G* tensus *B* multitudine *BG* 4 dorsuosa *G* tortuosa *NB* glebasque *Btl. Reines. Wagner* glareasque *Corn.* 5 nostri *EBG* 6 [ad] *Btl.* 7 foetum *BG* in receptaculis *EG* nec intercipiantur *B* 8 ⟨qualia⟩ *Her.* quae *add. EG* 9 innoxios *EBG* paruos *EA* paucos *Wm2BG* 10 pruinis *BG* 11 perstringitur *BG* amnium *EBG* 14 aliquanto sum⟨us⟩ *Her.* aliquorsum *G* aliquanto *A* sperabamus *EAG* speramus *B* 19 longioris *EA* longiore *G* longe *B* obsidii *EAG* obsideri *B* Constantii *Tm2AG* Constantis *EB* 20 egressos *EAG* 22 hominem *Corn.* spirabat *AG* 23 orbem *EA* Romanam *BG* placide *G* placita *B* placite *A Momms.* regenti *G*

362 uelut mundanam cornucopiam Fortuna gestans propitia, cuncta gloriosa deferebat et prospera, antegressis uictoriarum titulis haec quoque adiciens, quod dum teneret imperium solus, nec motibus internis est concitus, nec barbarorum quisquam ultra suos exsiluit fines: *et* populi omnes, auiditate semper insectari praeterita, ut damnosa et noxia, in laudes eius studiis miris accendebantur.

2. Omnibus igitur, quae res diuersae poscebant et tempora, perpensa deliberatione dispositis, et militibus orationibus crebris, stipendioque conpetenti, ad expedienda incidentia promptius animatis, cunctorum fauore sublimis, Antiochiam ire contendens, reliquit Constantinopolim, incrementis maximis fultam: natus enim illic, diligebat eam ut genitalem patriam et colebat. 3. transgressus itaque fretum, praetercursa Chalcedone et Libyssa, ubi sepultus est Hannibal Poenus, Nicomediam uenit, urbem antehac inclytam, ita magnis retro principum amplificatam inpensis, ut aedium multitudine priuatarum et publicarum, recte noscentibus regio quaedam urbis aestimaretur aeternae. 4. cuius moenia cum uidisset in fauillas miserabiles consedisse, angorem animi tacitis fletibus indicans, pigriore gradu pergebat ad regiam, hoc maxime aerumnis eius inlacrimans, quod ordo squalens occurrit, *et* populus nimium quantum antehac florentissimus; et agnoscebat quosdam, ibidem ab Eusebio educatus episcopo, quem genere longius contingebat. 5. hic quoque pari modo ad reparanda quae terrae subuerterat tremor, abunde praestitis plurimis, per Nicaeam uenit ad Gallograeciae fines, unde dextrorsus itinere declinato, Pessi-

2 prosspera 3 dam ♂ 4 et *om.* 6 accendebatur 7 tempera (*corr. m3*) 8 *sq.* crebriis suspendioque 9 incitenti 11 fultum (*corr. m3*) 12 praeterculsa (-m *add. m3*) 12 *sq.* calcedona 13 hicomedia (-m *add. m3*) 14 magis petro inpenses ♂ 15 priuaritarum ♂ 16 fidisset (*corr. m3*) 17 angorum (*corr. m3*) 18 maximae 19 et *om.* antehoc *m2 ex* atehoc *m1* 20 ibiidem ducatus 21 hoc ♂ 22 subuerteret praestiti niceam 23 gallogreciae *m2 ex* gallograccitias *m1* 23 *sq.* res sinunta (*corr. m3*)

1 ⟨ex⟩undantem *Corn.* 3 tentatus *Btl.* concitum *Günther* 4 exiliuit *BG* et populi *G* ⟨sed⟩ populi *Val.* populi⟨que⟩ *Haupt* 4 *sq.* auidi tempora insectari *Haupt* 5 insectandi *AG* 6 accendebantur *BG* 7 tempora *EBG* 8 crebris *EBG* crebrius *Btl.* 8 *sq.* stipendioque *Wm2BG* 9 ad ea expedienda *BG* incidentia *Val.* incitanti *G* incitent *PB* 11 fulctam *EBG* 12 praetercursa *G* celsam *B* 12 *sq.* Chalcedone *Btl.* 13 inde Nicomediam *BG* 14 magnis *Tm2BG* retro *BG* 16 uidisset *EBG* 17 concidisse *Gdt.* angorem *EBG* 18 pigriori *BG* eius *om. RBG* 19 et *add. Val.* populi *BG* antehac *EBG* ante hoc *Btl.* 20 ibidem *EBG* educatus *EG* ducatos *B* 22 subuerterat *EA* praestitis *Wm2G* praestito *B* 23 *sq.* Pessinunta *PG* Pessimunta *EB*

nunta conuertit, uisurus uetusta Matris magnae delubra, a quo oppido 362
bello Punico secundo carmine Cumano monente, per Scipionem Nasicam simulacrum translatum est Romam. 6. cuius super aduentu in Italiam pauca cum aliis huic materiae congruentibus, in actibus Commodi principis, digessimus per excessum. quam autem ob rem hoc nomine oppidum sit appellatum, uariant rerum scriptores: 7. quidam enim figmento deae caelitus lapso, ἀπὸ τοῦ πεσεῖν (quod cadere nos dicimus) urbem adseruere cognominatam. alii memorant Ilum, Trois filium Dardaniae regem, bello cum . . . . *locum* sic appellasse; at Theopompus non Ilum id egisse sed Midam adfirmat, Frygiae quondam potentissimum regem.

8. Venerato igitur numine, hostiisque litato et uotis, Ancyram rediit: eumque exinde progredientem ulterius, multitudo inquietabat, pars uiolenter erepta reddi sibi poscentium, alii querentes consortiis se curialium addictos iniuste, non nulli sine respectu periculi agentes ad usque rabiem, ut aduersarios suos laesae maiestatis criminibus inligarent. 9. uerum ille iudicibus Cassiis tristior et Lycurgis, causarum momenta aequo iure perpendens, suum cuique tribuebat, nusquam a uero abductus, acrius in calumniatores exsurgens, quos oderat, multorum huius modi petulantem saepe dementiam, ad usque discrimen expertus, dum esset adhuc humilis et priuatus. 10. exemplumque patientiae eius in tali negotio, licet sint alia plurima, id unum sufficiet poni. inimicum quidam suum cum quo discordabat asperrime, commisisse in maiestatem turbulentius deferebat, imperatoreque dissimulante, eadem diebus continuis

---

1 uenusta ♂ matres (*corr. m3*) 2 cum taeno spitionem (*corr. m3*) 3 simulacrutans latum *m1* (*corr. m3*) aduentum 4 hic commodis ♂ 5 digressimus qam 7 lapsoa ΠΟ ΤΟΥΠЄϹЄ ΙΝ 8 cogniminatam ♂ 9 uel locum appellasset 9 *sq.* itegisse *m2 ex* idigesse *m1* 11 nomine (♂) hostisque ♂ ancyram *m1* anticyram *m3* 12 reddit progrediente 13 erupta quaerentes 13 *sq.* curiarium 14 addictus (*corr. m3*) nonnullis 16 illi cassiis *ex* cassus tristiore *m2 ex* tristior *m1* 19 paetulantem expertur 21 fufficiet 22 commissise 23 quae edem ♂

---

2 Cumano *Em2BG* Scipionem *EBG* 3 simulacrum translatum *EBG* aduentu *EG* 4 huic *EBG* Commodi *EBG* 5 digessimus *WBG* quam *EBG* ob rem autem *BG* 8 *sq.* regem locum *G* regem bello cum ⟨plurimi ibi cecidissent inde locum⟩ sic appellasse. *Günther* 9 appellasse *Wm2BG* ⟨a⟩t *Cl.* ⟨se⟩t *Her.* 9 *sq.* id egisse *Wm2G* tetigisse *B* 11 Ancyram *G* Anticyram *EB* 12 rediit *Cl.* redit *EBG* 13 erepta *BG* poscens *BG* poscentes (?) *Her.* ⟨ex⟩poscens *Nov.* 13 *sq.* se curialium *uulgo* se curiarum *EAG* securitatum *B* (-tem *b*) 14 addictos *EAG* adictis *B* (add- *b*) nonnulli *EAG* 16 ille *Wm2BG* iudicibus *del. Corn.* Cassiis *G* casus *B* tristior *Wm2G* -ore *EB* -ores *b* 17 sua *bG* suae *B* 19 expertus *EBG* 21 sufficiet *EA* sufficit *BG*

362 replicans, interrogatus ad ultimum, qui esset quem argueret, respondit municipem locupletem. quo audito princeps renidens, 'quibus indiciis' ait 'ad hoc peruenisti?' et ille 'purpureum sibi' inquit 'indumentum ex ex serico pallio parat', 11. iussusque post haec ut uilis arduae rei uilem incusans, abire tacitus et innoxius, nihilo minus instabat. quo taedio Iulianus defetigatus, ad largitionum comitem uisum propius 'iube' inquit 'periculoso garrulo pedum tegmina dari purpurea, ad aduersarium perferenda, quem (ut datur intellegi), clamydem huius coloris memorat sibi consarcinasse, ut sciri possit sine uiribus maximis quid pannuli proficient leues'.

12. Sed ut haec laudanda et bonis moderatoribus aemulanda, ita illud amarum et notabile fuit, quod aegre sub eo a curialibus quisquam adpetitus, licet priuilegiis et stipendiorum numero et originis penitus alienae firmitudine communitus, ius obtinebat aequissimum, adeo ut plerique territi emercarentur molestias, pretiis clandestinis. . . . .

13. Itineribus itaque emensis, cum ad Pylas uenisset, qui locus Cappadocas discernit et Cilicas, osculo susceptum rectorem prouinciae, nomine Celsum, iam inde a studiis cognitum Atticis, adscitumque in consessum uehiculi, Tarsum secum induxit. 14. at hinc uidere properans Antiochiam, orientis apicem pulchrum, usus itineribus solitis uenit, urbique propinquans, in speciem alicuius numinis uotis excipitur publicis, miratus uoces multitudinis magnae, salutare sidus inluxisse eois partibus adclaman*tis*. 15. euenerat autem isdem diebus, annuo cursu conpleto, Adonea ritu uetere celebrari, amato Veneris, (ut fabulae fingunt), apri

---

1 respondens ꝺ 2 munipem ꝺ 3 inquid ꝺ 4 sirico parati ususque 5 et innoxiis 6 inquid ꝺ 7 perriculoso *m2 ex* perricoloso *m1* garruto paedum 8 clamidem *m2 ex* damydem *m1* 9 consarcinassae 12 aegrae 13 paenitus 14 firmitudi*ne (e *m2 ex* i *m1*) commonitus (ꝺ) subobtinebat (*m2 ex* suboptinebat *m1*) 14*sq.* plequae ꝺ 15 aemertarentur modestias praetiis *lac. 7 litt.* 16 pyla 17 prouintiae 18 mine ꝺ atticis (i *pr. ex* u) 18*sq.* consensum (*corr. m3*) 19 arsum (*corr. m3*) ad 21 spetiem ꝺ nominis (*corr. m3*) 23 addamans

---

3 inquit sibi *tr. BG* 4 serico *EBG* iussusque *NAG* usque *B* paruae *Corn.* 5 sed innoxius *Gdt.* 6 defatigatus *EBG* 7 pediculoso *Reines. Btl. Haupt* perri⟨di⟩culoso *Her.* garrulo *E Btl. Haupt* garritori *G* garritu *B* 9 maiestatis *Btl.* proficiant *BG* 12 a *om. BG* 14 fortitudine *BG* ius obtinebat *Pet.* obtinebat *BG* 15 emercarentur *Em2BG* molestias *EBG* *sine lac. BG:* ⟨et magnis⟩ *Nov.* 16 Pylas *Nm2BG* 18 agnitum *BG* 18*sq.* consessum *EAG* consensum *PB* conscensum *Wm2b* 19 Tarsum *EBG* at *EBG* 21 numinis *EAG* nominis *PB* publicas *BG* 22*sq.* os (*pro* uoces)... adclamans *Momms.* 23 adclamantis *Em2AG* adamans *B* 24 Adonia *BG* ueteri *BG*

dente ferali deleto, quod in adulto flore sectarum est indicium frugum. 362
et uisum est triste, quod amplam urbem principumque domicilium introeunte imperatore tunc primum, ululabiles undique planctus et lugubres sonus audiebantur. 16. hic patientiae eius et lenitudinis documentum leue quidem apparuit, sed mirandum. Thalassium quendam ex proximo libellorum, insidiatorem fratris oderat Galli, quo adorare adesseque officio inter honoratos prohibito, aduersarii cum quibus litigabat in foro, postridie turba congregata superflua, adito imperatore 'Thalassius' clamitabant, 'inimicus pietatis tuae nostra uiolenter eripuit'. 17. et ille hac occasione hominem opprimi posse coniciens, 'agnosco' respondit, 'quem dicitis offendisse me iusta de causa, set silere uos interim consentaneum est, dum mihi inimico potiori faciat satis'. mandauitque adsidenti praefecto, ne audiretur eorum negotium, antequam ipse cum Thalassio rediret in gratiam, quod breui euenit.

10. 1. Ibi hiemans ex sententia, nullis interim uoluptatium rapiebatur inlecebris, quibus abundant Syriae omnes, uerum per speciem quietis, iudicialibus causis intentus, non minus quam arduis bellicisque, quibus distrahebatur multiformibus curis, exquisita docilitate *de*liberans, quibus modis suum cuique tribueret, iustisque sententiis, et inprobi modicis coerce*re*ntur suppliciis, *et innocentes* fortunis defenderentur intactis. 2. et quamquam in disceptando aliquotiens erat intempestiuus, quid quisque iurgantium coleret, tempore alieno interrogans, tamen nulla eius definitio litis a uero dissonans repperitur, nec argui umquam potuit, ob religionem uel quodcumque aliud ab aequitatis recto tramite deuiasse.

---

2 quae 3 imperator et nunc 4 sunus ♂ patientia 6 *sq.* adesse quo afficio *m1* adesse quae officio *m2* 7 latigebat 9 clamitabat 10 [h]occassione conitiens 11 offendissi causas et 12 faciat** (*fu.* is) 15 *sq.* uoluptatibus pariebatur inlecebris* 16 habundant* spetiem ♂ 18 exquisita* liberans 19 quae 20 *sq.* coercentur subb(p *m2*)liciis fortunis defenderentur *erat (*fu.* a) intempestiuus (intactus — 21 aliquotiens *add. m2 in mg.*) 22 locret ♂ alienum ♂ 23 nec arguunt quam 24 deiuasse

---

2 que *om. BG* 3 imperatore *EBG* tunc *Wm2 Cl.* nunc *G* et n. *B* 4 sonitus *BG* patientiae *EG* 5 me⟨mo⟩randum *Btl.* 7 litigabat *EBG* 9 clamitabant *Tm2G* 10 occasione *EBG* 11 offendisse *EBG* causa et *EBG* 12 faciat *EBG* 15 uoluptatium *Cm2* uoluptatum *AG* uoluptatibus *EB* uoluptatis *Val.* 15 *sq.* rapiebatur *uulgo* potiebatur *BG* parebat *N Val.* capiebatur *Btl. Ern.* 17 *sq.* arduis quam bellicis distrahebatur *G* -que quibus] uicibus *Nov.* -que rebus *Her.* 18 ⟨de⟩liberans *Corn.* librans *BG* 20 coercerentur *G* et innocentes *add. G:* et innoxii *Her.* defenderentur intactis *G* defenderentur erat intactus *B* 22 cuperet *Momms.* 23 argui unquam *AG* 24 deuiasse *EBG*

362 3. iudicium enim hoc est optandum et rectum, ubi per uaria negotiorum examina, iustum †id est et iniustum; a quo ille ne aberraret, tamquam scopulos cauebat abruptos. hoc autem ideo adsequi potuit, quod leuitatem agnoscens commotioris ingenii sui, praefectis proximisque permittebat, *ut fidenter impetus suos aliorsum tendentes atque decebat, monitu opportuno frenarent: monstrabat*que subinde se dolere delictis, et gaudere correctione. 4. cumque eum defensores causarum, ut conscium rationis perfectae, plausibus maximis celebrarent, fertur id dixisse permotus: 'gaudebam plane praeque me ferebam, si ab his laudarer, quos et uituperare posse aduerterem, siquid factum sit secus aut dictum'. 5. sufficiet autem pro multis, quae clementer egit in litibus cognoscendis, hoc unum ponere, nec abhorrens a proposito nec absurdum. inducta in iudicium femina quaedam, cum palatinum aduersarium suum e numero proiectorum cinctum praeter spem conspexisset, hoc factum insolens tumultuando querebatur, et imperator 'prosequere' ait 'mulier, siquid te l*aes*am existimas: hic enim sic cinctus est, ut expeditius per lutum incedat: parum nocere tuis partibus potest'.

6. Et aestimabatur per haec et similia, ut ipse dicebat adsidue, uetus illa Iustitia, quam offensam uitiis hominum, Aratus extollit in caelum, imperante eo reuersa ad terras, ni quaedam suo ageret non legum arbitrio, erransque aliquotiens, obnubilaret gloriarum multiplices cursus. 7. post multa enim etiam iura quaedam correxit in melius, ambagibus circumcisis, indicantia liquide, quid iuberent fieri uel uetarent. illud autem erat inclemens, obruendum perenni silentio, quod arcebat docere magistros rhetoricos et grammaticos, ritus Christiani cultores.

---

2 n*e (*fu.* a) 4 commotioriis ingeniis ut 4 *sqq.* quae permittebat quae subinde (*om.* ut fidenter — monstrabat) 9 prae meque me ferebam laudarem 11 *sq.* huc (♂) eum 15 quaerebatur 15 *sq.* telam existimans (n *del. m2*) 16 exditius ♂ latum 18 estimabatur hac ♂ ip ♂ adsiduae 19 offensa 20 reuersam 22 cor[rexit in melius] 23 qui 24 indemens perreni (*corr. m3*) 25 retoricos

---

2 id⟨em⟩ est *Haupt* ⟨u⟩id⟨ere⟩ est *Corn.* dist⟨inguitur⟩ *Nov.* uides *Pet.* ⟨di⟩uidit *Momms.* 4 ingenii sui *G* ¡ngenii *B* 5 ut fidenter — 6 monstrabat *add. G* 5 atque *Kell. Corn. Pet.* ad quae *G* 7 *sq.* consuetum iuris perfectum *Btl.* 9 praeque me ferebam *Nov.* -que me efferebam *G* prae me quem efferebam *B* pre meque ferebam *E Val.* laudarer *EBG* 10 secus factum sit *BG* 12 unum *Tm2AG* 14 protectorum *BG Madv.* 15 *sq.* te laesam *G* te iam *B* 16 existimas *EBG* si *Btl.* lutum *BG* 19 offensam *EBG* 20 reuersa *BG* 21 erratisque *BG* 22 exin (*pro* enim) *Momms.* 23 iudicantia *Btl.* quid *EBG* 24 erat *om. BG* inclemens *WBG*

11. 1. Isdem diebus notarius ille Gaudentius, quem opponendum per 361-2
Africam missum supra diximus a Constantio, Iulianus quin etiam ex
uicario, earundem partium nimius fautor, retracti sub uinculis, morte
periere poenali. 2. tunc et Artemius, ex duce Aegypti, Alexandrinis 361
urgentibus atrocium criminum mole, supplicio capitali multatus est. post quem Marcelli ex magistro equitum et peditum filius, ut iniectans imperio manus, publica deletus est morte. Romanus quin etiam et Vincentius, Scutariorum scholae primae secundaeque tribuni, agitasse conuicti quaedam suis uiribus altiora, acti sunt in exilium.

3. Cumque tempus interstetisset exiguum, Alexandrini, Artemii con- 361
perto interitu, quem uerebantur, ne cum potestate reuersus, (id enim minatus est), multos laederet ut offensus, iram in Georgium uerterunt episcopum, uipereis (ut ita dixerim) morsibus ab eo saepius adpetiti. 4. is in full*on*io natus, (ut ferebatur), apud Epifaniam Ciliciae oppidum, auctusque in damna conplurium, contra utilitatem suam reique communis, episcopus Alexandriae est ordinatus, in ciuitate quae suopte motu et ubi causae non suppetunt, seditionibus crebris agitatur et tur*bu*lentis, ut oraculorum quoque loquitur fides. 5. his efferatis hominum mentibus, Georgius quoque ipse graue accesserat incentiuum, apud patulas aures Constantii multos exinde incusans, ut eius recalcitrantes imperiis, professionisque suae oblitus, quae nihil nisi iustum suadet et lene, ad delatorum ausa feralia desciscebat. 6. et inter cetera dicebatur id quoque maligne docuisse Constantium, quod in urbe praedicta aedificia cuncta solo cohaerentia †, a conditore Alexandro magnitudine inpensarum publicarum extructa, emolumentis aerarii proficere debent ex iure. 7. ad haec mala id quoque addiderat, unde paulo post actus est in exitium

---

2 affricam suppra 3 uicari δ earumdem nemius 4 perieri 6 aequitum paeditum 8 conuincti δ 13 aepiscopum morsib[us] 13 *sq.* adpetitus in fullio 14 aepifaniam cilitiae 15 conplurimum 16 alexandrae suoptae 17 turlentis (-bo- *add. m3*) 19 accesserant aures *add. m2* 20 incausans recalcitantes (t *pr. add. m2*) 20 *sq.* professionesque 22 et *add. m2* 23 malignae edificia 24 coherentia m[agn]itudine 25 extractae mollimentis δ proficere *add. m2* 26 post [ei]us est

---

1 Gaudentius ille notarius *tr. BG* 4 periere *EBG* 13 *sq.* adpetiti. is *Günther Pet.* appetiti *Em2AG* 14 fullonio *Lind.* fulio *G* 15 complurium *AG* 16 Alexandriae *HBG* 17 turbulentis *EBG* 19 accesserat *EBG* 20 incusans *NG* causans *B* recalcitrantes *EAG* recalcitrans *B* 20 *sq.* professionisque *EBG* 24 Se⟨rape⟩io *uel* ⟨Bu⟩colo *Reines.* salo *Pet.* 26 actus *Kiessl.* trusus *G* eius *B* eiectus *A*

361 praeceps. reuersus e comitatu principis cum transiret per speciosum Genii templum, multitudine stipatus ex more, flexis ad aedem ipsam luminibus, 'quam diu' inquit 'sepulchrum hoc stabit?' quo audito, uelut fulmine multi perculsi, metuentesque ne illud quoque temptaret euertere, quicquid poterant in eius perniciem clandestinis *insidiis* concitabant. 8. ecce autem repente perlato laetabili nuntio, indicante extinctum Artemium, plebs omnis elata gaudio insperato, uocibus horrendis infrendens, Georgium petit, raptumque diuersis mulcandi generibus proterens et conculcans, diuaricatis . . . . . pedibus.

9. Cumque eo Dracontius monetae praepositus, et Diodorus quidam, ueluti comes, iniectis per crura funibus simul exanimati sunt; ille quod aram in moneta quam regebat, recens locatam euertit; alter quod dum aedificandae praeesset ecclesiae, cirros puerorum licentius detondebat, id quoque ad deorum cultum existimans pertinere. 10. quo non contenta multitudo inmanis, dilaniata cadauera peremptorum camelis inposita, uexit ad litus, isdemque subdito igne crematis, cineres proiecit in mare, id metuens, (*ut* clamabat), ne collectis supremis, aedes illis extruerentur, ut reliquis, qui deuiare a religione conpulsi, pertulere cruciabiles poenas, ad usque gloriosam mortem intemerata fide progressi, et nunc martyres appellantur.

Poterantque miserandi homines ad crudele supplicium ducti, Christianorum adiumento defendi, ni Georgi odio omnes indiscrete flagrabant. 11. hoc comperto imperator ad uindicandum facinus nefandum erectus, iamque expetiturus poenas a noxiis ultimas, mitigatus est lenientibus proximis, missoque edicto, acri oratione scelus detestabatur admissum, minatus extrema, si deinde temptatum fuerit aliquid quod iustitia uetet et leges.

---

1 spetiosum 2 stipatur 3 inquid ʒ QVO AVDO (it *add. m2*) 4 perculsim metuentes quie illud (i *in* quio *del. m2*) euerteret 5 poterat cius (cuius *m3*) insidiis *om.* 6 ECCE AVTVM ʒ letabili 7 pleps omnes 8 quae 9 *sine lac.* 10 monaetae 12 eram ʒ monita 13 aecclesiae 15 caduerunt ʒ 16 latus 17 ut *om.* suppraemis saedes 18 que cruabiles ʒ 21 miserendi (ʒ) hominis 22 geo gio dio indescrete 24 expe*titurus (*fu.* r) linientibus *m2 ex* len- *m1* 26 minatur iustitiam

---

1 ex *BG* 2 stipatus *EBG* 4 perculsi *Wm2BG* ne *add. AG* euertere *EBG* 5 poterant *EBG* eius *EBG* insidiis *add. G* 7 omnis *EBG* 8 multandi *BG* 9 ⟨conficit⟩ *uel* ⟨relinquit⟩ pedibus *Günther: lac. ind. Cl. c. c.* ped. ⟨interfecit⟩ *Nov.* 13 strictius *Btl.* 16 litus *Wm2E Val.* lacus *BG* subito *BG* 17 ut *add. G* edes *Tm2G* sedes *EB* 18 qui *Em2BG* 21 homines *EBG* 22 Georgii odio *EBG* flagrassent *BG* 26 minatus *EAG* iustitia *EbG*

12. 1. Inter haec expeditionem parans in Persas, quam dudum animi robore conceperat celso, ad ultionem praeteritorum uehementer elatus est, sciens et audiens, gentem asperrimam per sexaginta ferme annos inussisse orienti caedum et direptionum monumenta saeuissima, ad internicionem exercitibus nostris saepe deletis. 2. urebatur autem bellandi gemino desiderio, primo quod inpatiens otii, lituos somniabat et proelia, dein quod in aetatis flore primaeuo, obiectus effe*ra*tarum gentium armis, recalentibus etiam tum regum precibus et regalium, qui uinci magis posse quam supplices manus tendere credebantur, ornamentis inlustrium gloriarum inserere Parthici cognomentum ardebat. 362

3. Quae maximis molibus festinari cernentes, obtrectatores desides et maligni, unius corporis permutationem tot ciere turbas intempestiuas, indignum et perniciosum esse strepebant, studium omne in differendo procinctu ponentes. et dictitabant, his praesentibus quos audita referre ad imperatorem posse rebantur, eum ni sedatius ageret *in* inmodica rerum secundarum prosperitate, uelut luxuriantes ubertate nimia fruges, bonis suis protinus occasurum. 4. et haec diu multumque agitantes, frustra uirum circumlatrabant, inmobilem occultis iniuriis, ut Pygmaei uel Thiodamas agrestis homo Lindius Herculem. 5. ille tamen ut maioris praeter ceteros spiritus, nihilo lentius magnitudinem expeditionis secum commentans, in praeparandis congruis operam nauabat enixam.

6. Hostiarum tamen sanguine plurimo aras crebritate nimia perfundebat, tauros aliquotiens immolando centenos, et innumeros uarii pecoris greges, auesque candidas terra quaesitas et mari, adeo ut in dies

---

1 expeditione parsas animis (*corr. m3*) 2 conciperat aelatus 3 sexanginta faerme 4 inusisse 4 *sq.* internitionem 6 litu[o]s ex 7 effetarum 7 *sq.* armis (*del. m3*) recalentibus armis 8 praecibus 9 or[na]mentis inllustrium (l *pr. supra add. m3*) 10 gloriaram ♂ parthicio ♂ 12 mali*gni (*fu.* n) cier (-i *add. m3*) 13 diffendo (♂) (*lac. 2 litt.*) 15 sitatius ♂ in *om.* 16 sedarum ♂ luxoriantes nemia *m2* nimia *m1 et m3* 17 occassurum 18 pigmei 19 lidius *ex* adius, *m1* herculei 20 coeteros 21 preparandis 22 nemia *m2* nimia *m1 et m3* 22 *sq.* pes fundebat ♂ 24 quae situs

---

1 expeditionem *EBG* Persas *EBG* animi *EBG* 2 conceperat *EBG* 4 inussisse *WBG* 6 et *EBG* 7 effe⟨ra⟩tarum *Eyss.* efferarum *EBG* 7 *sq.* armis recalentibus *Val.* armis recentibus *G* armis recalentibus armis *B* recalentibus armis *ENA* armis recalentibus animis *Cm2* 8 prec.] impetibus *Momms.* 12 permutatione *EAG* tot ciere *Cl.* tot cieri *EAG* totiens *B* 15 ⟨in⟩ inmodica *Corn.* in modica *Momms.* 18 Pygmaei *AG* 19 Lindius *Lind.* Lydius *NG* Lidius *EB* Herculem *G* cum Herculo *B* 20 setius *Corn.* 24 ouesque *BG* t. quaesitas *AG* terrae situs *B*

362 paene singulos milites carnis distentiore sagina, uictitantes incultius, potusque auiditate corrupti, umeris inpositi transeuntium, per plateas ex publicis aedibus, ubi uindicandis potius quam cedendis conuiuiis indulgebant, ad sua diuersoria portarentur, Petulantes ante omnes et Celtae, quorum ea tempestate confidentia creuerat ultra modum. 7. augebantur autem caerimoniarum ritus inmodice, cum inpensarum amplitudine antehac inusitata et graui: et quisque cum inpraepedite liceret, scientiam uaticinandi professus, iuxta imperitus et docilis, sine fine uel praestitutis ordinibus, oraculorum permittebantur scitari responsa, et extispicia non numquam futura pandentia, oscinumque et auguriorum et ominum fides, si repperiri usquam posset, affectata uarietate quaerebatur. 8. haecque dum ita procedunt †more pacis multorum curiosior Iulianus, nouam consilii uiam ingressus est, uenas fatidicas Castalii recludere cogitans fontis, quem obstruxisse Caesar dicitur Hadrianus mole saxorum ingenti, ueritus ne (ut ipse praecinentibus aquis capessendam rem publicam conperit), etiam alii similia docerentur: ..... adfatus, circumhumata corpora statuit exinde transferri, eo ritu quo Athenienses insulam purgauerant Delon.

13. 1. Eodem tempore diem undecimum kalendarum Nouembrium, amplissimum Dafnaei Apollinis fanum, quod Epifanes Antiochus rex ille condidit iracundus et saeuus, et simulacrum in eo Olympiaci Iouis imitamenti aequiperans magnitudinem, subita ui flammarum exustum est. 2. quo tam atroci casu repente consumpto, ad id usque imperatorem ira prouexit, ut quaestiones agitari iuberet, solito acriores, et maiorem ecclesiam Antiochiae claudi. suspicabatur enim id Christianos egisse, stimulatos inuidia, quod idem templum inuiti uidebant ambitioso circumdari

---

1 sigulos ʒ carnes sagita ʒ 2 lateas (*corr. m3*) 3 caedendis 4 sua — ante *add. m2 in mg.* diuersa oria et *add. m2* caeltae 6 ceri- 7 in praeceditae *m1* (c *in* p *corr. m2*) **licerae (*fu.* de) 7 *sq.* faticinandi ʒ 10 omnium 11 quae 12 nouam *add. m2* 13 castralii 14 molis uaeritus 15 praecinnentibus capassendam (*corr. m3*) 16 aliis *sine lac.* 18 die 19 dafnei appollinis 20 dedit ʒ 20 *sq.* [io]uis semitamenti 23 iubere 24 anthiociae ʒ 25 dari *bis: alt. del. m2*

---

1 carnis *AG* 2 plateas *WBG* 3 cedendis *NBG* sedandis *Val.* ⟨con⟩-cedendis *Btl. Wagner* 4 diuersoria *WBG* 7 liceret *AG* 9 permittebatur *AG* 10 ominum *WbG* 12 multo *Haupt* cultorum *Her.* 13 Castalii *EAG* castelli *B* 14 mole *EBG* 16 alii *EAG* *lac. ind. Momms. saltem* deumque *explens* ac statim *G* ad fastus *Pet.* 18 diem *Kiessl.* 20 *sq.* imitamenti aequiparans *BG*: Phidiaci eiusque *add. Momms. post* imit. 22 id adusque *BG* 23 iuberet *EBG*

peristylio. 3. ferebatur autem licet rumore leuissimo, hac ex causa conflagrasse delubrum, quod Asclepiades philosophus, cuius in actibus Magnenti meminimus, cum uisendi gratia Iuliani, peregre ad id suburbanum uenisset, deae caelestis argenteum breue figmentum, quocumque ibat secum solitus ferre, ante pedes statuit simulacri sublimes, accensisque cereis ex usu cessit, unde medietate noctis emensa, cum nec adesse quisquam potuit nec iuuare, uolitantes scintillae adhaesere materiis uetustissimis, ignisque aridis nutrimentis, omne quidquid contingi potuit (licet erecta discretum celsitudine) concremarunt. 4. eo anno sidere etiam tum instante brumali, aquarum incessit inopia metuenda, ut et riui cassescerent quidam, et fontes antehac aquarum copiosis pulsibus abundantes, sed in integrum postea restituti sunt. 5. et quartum ...... Decembres, uergente in uesperam die, reliqua Nicomedia conlapsa est terraemotu, itidemque Nicaeae portio non mediocris. 362

14. 1. Quae tametsi maestitiam sollicito incuterent principi, residua tamen non contemnebat urgentia, dum pugnandi tempus ei ueniret optatum. inter praecipua tamen et seria, illud agere superfluum uidebatur, quod nulla probabili ratione suscepta, popularitatis amore, uilitati studebat uenalium rerum, quae non numquam secus quam conuenit ordinata, inopiam gignere solet et famem. 2. et Antiochensi ordine id tunc fieri cum ille iuberet, non posse, aperte monstrante, nusquam a proposito declinabat, Galli similis fratris, licet incruentus. quocirca in eos deinceps saeuiens, ut obtrectatores et contumaces, uolumen conposuit inuec-

---

1 haec 2 delublum ♂ 3 memnimus eum 4 uenisse celestis 5 efferre quae (*corr. m3*) 6 usuccessit 7 uiua re ♂ adesere 8 ignisque erecti *ante* omne contigni 8 *sq.* licet discretum 9 concremarent ♂ eo* (*fu.* e) etiam dum 10 aquorum et iri uicasse soerent 12 *sine lac.* 13 iuse uesperam liqua ♂ [nicome]diae terra ♂ 14 nicea (-e *add. m3*) 17 ageret 18 nullo (*corr. m3*) pupularitatis (*corr. m3*) 18 *sq.* uilitatis studebant 20 en anthiocensi 23 seuiens

---

1 hac *EBG* 2 delubrum; *Btl.* 2 *sq.* Maxentii *BG* 3 meminimus *EBG* cum *EAG* tum *B* peregre *om. BG* 4 uenisset *EBG* 5 ferre *Cl. c. c.* afferre *BG* sublime *Corn.* sublimis *Pet.* 6 ex usu cessit *Wm2G* (⟨abs⟩c. *Nov.* ⟨re⟩c. *Her.*) excussisset *B* ex uisu cessit *Momms.* 7 adhaesere *BG* 8 ignesque *AG* erecti o. *BG* contingi *EBG* ardua *add. G*, edita *Corn.*; erecta *ex* erecti 8 *hic colloc. Her.* 9 eodem *Her.* tum *EG* 10 aquarum *EBG* riui cessarent *BG* riuos sicasse assererent *Wm2* cassescerent *Haupt* 12 quarto ..... Decembrium *A* quarto nonas Decembres *G* quarto Decembrium *B* 13 in uesperam *EAG* 14 Niceae *EBG* 17 agere *EBG* 18 nulla *EBG* susceptae *G* suscepto *Casaub.* 18 *sq.* uilitati studebat *EBG* 20 et *G* in *Wm2B* 22 ⟨hic⟩ incr. *Nov.*

362 tiuum, quod Antiochense uel Misopogonem appellauit, probra ciuitatis infensa mente dinumerans, addensque ueritati conplura: post quae multa in se facete dicta conperiens, coactus dissimulare pro tempore, ira sufflabatur interna. 3. ridebatur enim ut Cercops, homo breuis umeros extentans angustos, et barbam prae se ferens hircinam, grandiaque incedens, tamquam Oti frater et Efialtis, quorum proceritatem Homerus in inmensum tollit†, itidemque uictimarius pro sacricola dicebatur, ad crebritatem hostiarum alludentibus multis, et culpabatur hinc oportune, cum ostentationis gratia uehens licenter pro sacerdotibus sacra, stipatusque mulierculis laetabatur. et quamquam his paribusque de causis indignaretur, tacens tamen motumque in animi retinens potestate, sollemnia celebrabat.

4. Denique praestituto feriarum die Casium montem ascendit, nemorosum et tereti ambitu in sublime porrectum, unde secundis galliciniis uidetur primo solis exortus. cumque Ioui faceret rem diuinam, repente conspexit quendam humi prostratum, supplici uoce uitam precantem et ueniam. interrogantique ei, qui esset, responsum est praesidalem esse Theodotum Hierapolitanum, *qui* profectum a ciuitate sua Constantium inter honoratos deducens, adulando deformiter, tamquam futurum sine dubietate uictorem, orabat, lacrimas fingens et gemitum, ut Iuliani ad eos mitteret caput, perduellis ingrati, specie illa qua Magnenti circumlatum meminerat membrum. 5. quibus auditis, 'accepi' inquit 'olim hoc

---

1 qd *(sic)* miso pagonem 2 meta innumerans que 4 internari. Delatur humeros 5 angustis *m2* (au- *m1*) hirciniam incidens 6 f[r* et i]fialtis homurus (*corr. m3*) 7 marius uicti ♂ sacricula 8 aludentibus ♂ inc 10 mulierculi (*corr. m3*) quae 13 dinique (*corr. m3*) cassium 14 am (bitu *add. m2*) 15 uidentur (*corr. m3*) 16 praecantem 17 interrogatique praesidale 18 hieropolitarum (♂) profectum constatium ♂ 20 lacrima et iuliani 21 metteret ♂ quam agnenti 22 inquid

---

1 quod *EBG* Misopogonem *AG* 2 infensa meta *del. Her. ut dittogr. ex* in se faceta 3 mente *Wm2G* dinumerans *G* annumerans *B* 4 interna ridebatur *Wm2G* interius delator *B* 5 angustos *EBG* uastos *Btl.* (*cf. 25, 4, 22*) hircinam *Wm2BG* incedens *EBG* 6 Ephialtis *AG* Ephialtes *B* Homerus *EBG* 7 ⟨ex⟩tollit *Cl. Nov. c. c.* idemque *bG* sacricola *EBG* 8 hinc *G* hic *WB* 10 mulierculis *WBG* litabat *Gdt.* ⟨s⟩pectabatur *Pet.* 13 denique *EBG* ferarium *G* Casium *BG* 15 uidetur *EBG* primi *G* 17 interrogantique *EBG* praesidalem *Wm2G* praesidialem *B* 18 qui *add. G* 20 lacrimas *EBG* ut *Tm2G* et ut *B* 21 mitteret *EBG* qua Magnenti *PG* quam mandenti *B* 22 olim inquit *tr. BG*

dictum' imperator 'relatione multorum, sed abi securus ad lares, exutus 362 omni metu clementia principis, qui (ut prudens definiuit) inimicorum minuere numerum, augereque amicorum sponte sua contendit ac libens.'

6. Exinde *sa*crorum perfecto ritu digresso, offeruntur rectoris Aegypti scripta, Apim bouem operosa quaesitum industria, tandem post tempus inueniri potuisse firmantis, quod (ut earum regionum existimant incolae), faustum, et ubertatem frugum diuersaque indicans bona.

7. Super qua re pauca conueniet expediri. inter animalia antiquis obseruatio*ni*bus consecrata, Mneuis et Apis sunt notiora: Mneuis Soli sacratur, super quo nihil dicitur memorabile; sequens Lunae. est enim Apis bos diuersis genitalium notarum figuris expressus, maximeque omnium corniculantis lunae specie latere dextro insignis, qui cum post uiuendi spatium praestitutum, sacro fonte inmersus, e uita abierit, (nec enim ultra eum trahere licet aetatem, quam secreta librorum praescribit auctoritas mysticorum), necatur choragio pari, bos femina *quae ei* inuenta cum notis certis offertur, quo perempto alter cum publico quaeritur luctu, et si omnibus signis consummatus reppери*ri* potuerit, ducitur Memfim, urbem praesentia frequenti numinis Aesculapii claram. 8. cumque initiante antistitum numero centum, inductus in thalamum esse coeperit sacer, coniecturis apertis, signa rerum futurarum dicitur demonstrare, et

---

1 relationem at 1 *sq.* exitus (*corr. m3*) omni tiete (♂) 3 inuere (*corr. m3*) 4 exin uectorum rectores 5 s[c]ripta (*fu.* p) pim tamen 6 firmantes exaestiman (-t *add. m2*) 7 indicant 9 obseruatiobus neumis neumis (m *add. m2*) 11 fuguris expraessus 12 corniculantes lateri textro ♂ 13 sacri 14 laeeta[e]tem quaem (e *ult. del. m2*) 15 horago arei quae ei *om.* 16 obffertur 17 repperi dicitur 18 praesentiam (*bis*: pr- *alt. del. m2*, frequentia *substit.*) homini sescula pis 19 centem 20 sima *m2* siina *m1* signa *m3* et *m2 ex* a *m1*

---

1 imperator *om. G* relatione *EBG* ad *EBG* exutus *EBG* 2 pruden⟨te⟩s definiunt *Madv.* 3 minuere *EBG* 4 exin *BG* exinde ⟨sa⟩crorum (*uel* locorum) *Her.* sacrorum *G* uero *B* uictimarum *Wm2* uotorum *A* ueterum *Pet.* rectoris *Wm2G* 5 Apim *WBG* tandem *Btl. Madv.* 6 firmantis *Em2G* existimant *EBG* 7 faustum ⟨est⟩ *Kell. Haupt* f. ⟨annum⟩ et *Her.* indicat *AG Her.* indicans *Haupt* 9 obseruationibus *EBG* Mneuis *AG* Nemis *B* Mneuis *AG* Meuius *B* 11 figuris *EBG* expressis *Btl.* 12 corniculantis *HBG* latere *G* 13 sacro *BG* fonti *Nov.* 14 licet *G om. EB* aetatem *WBG* 15 choragio pari *Haupt* eadem hora et *Val.* propago; par ⟨enim⟩ ei *Madv.* Io Inachi *BG* (* *in mg. G*) quae ei *add. Salm. Val.* 16 offertur *EBG* 17 consummatis *bg* repperiri *EBG* ducitur *E Lind.* defertur *BG* 18 praesentia frequenti *Her.* praestantem praesentiaque *G* praest. frequentiaque *B* frequentem praesentiaque *Val.* numinis Aesculapii *AG* hominis Asclepii *B* 19 centum *EBG* 20 signa *EBG* omina (*cf. Sol.*) *Her.* ima *Cl.*

adeuntes quosdam indiciis auerti uidetur obliquis, ut offerentem cibum aliquando Germanicum Caesarem, (sicut lectum est) auersatus, portenderat paulo post euentura.

15. 1. Strictim itaque, quoniam tempus uidetur hoc flagitare, res Aegyptiacae tangantur, quarum notitiam in actibus Hadriani et Seueri principum digessimus late, uisa pleraque narrantes. 2. Aegyptum gentem omnium uetustissimam, nisi quod super antiquitate certat cum Scythis, a meridiali latere Syrtes maiores et Fycus promuntorium et Borion et Garamantes, nationesque uariae claudunt; qua orientem e regione prospicit †, Elefantinen et Meroen urbes Aethiopum, et Catadupos rubrumque pelagus, et Scenitas praetenditur Arabas, quos Sarracenos nunc appellamus; septentrioni supposita, terrarum situ cohaeret inmenso, unde exordium Asia Syriarumque prouinciae sumunt; a uespera Issiaco disiungitur mari, quod quidam nominauere Parthenium.

3. Pauca itaque super beneuolo omnium flumine Nilo, (quem Aegyptum Homerus appellat), praestringi conueniet, mox ostendendis aliis quae sunt in his regionibus admiranda. 4. origines fontium Nili, (ut mihi quidem uideri solet) sicut adhuc factum est †, posterae quoque ignorabunt aetates. uerum quoniam fabulantes poetae uariantesque geografi, in diuersa latentem notitiam scindunt, opiniones eorum ueritati confines, (ut arbitror), expediam paucis. 5. adfirmant aliqui fysicorum, in subiectis septentrioni spatiis cum hiemes frigidae cuncta constringunt, magnitudines niuium congelare, easque postea ui flagrantis sideris resolutas, fluxis umoribus, nubes efficere grauidas, quae in meridianam plagam

---

4 quō uidetu ♂ r*es (*fu.* a) 5 aegyptiae (♂) *** noti**tiam 6 dig[r]essimus 7 antequitate ♂ scytis ♂ 8 fucus promontorium 9 garumantes (*corr. m3*) quae 10 elaefantinen aethiopus (-as *m3*) 11 paelagus 11 *sq.* apellamus. Séptentrionis opposita 12 coheret 13 quae (*corr. m3*) prouintiae isiaco 15 beniuolo ♂ omnium flumine nilo *add. m2 in mg.* quaem ♂ 16 homines ♂ 17 origini fortium (r *ex* n) 18 postera 18 *sq.* ignorabant ♂ 19 quō oariantesque ♂ (o *ex* u) 20 scindit oppinionis 21 paucas 22 septentrionis hiemis 23 nium ♂ congeluere 24 effecere merianam ♂

---

4 quoniam *G* quando *E* quom *FYUWT* cum *HDNRSBA* 6 digessimus *EBG* Aegyptiam *G* 8 Phycus *BG* Borium *BG* 9 Garamantes *EBG* 9 *sq.* prospectat *Her.* 10 Aethiopum *G* aethyopas *B* 12 septentrioni *G* supposita *Gdt.* sinu *Niemeyer* 13 Issiaco *G* 15 beniuolo — flumine *om. G* beneuolo ⟨solo⟩ *Madv.* amnium numine *Pet.* 16 Homerus *EBG* 17 origines *G* origine *B* fontium *EBG* 18 posterae *Wm2BG* 19 quoniam *G* quomodo *E* quom *FYUCWT* cum *HDNRSBA* 20 scindunt *Wm2 bG* opiniones *Wm2BG* 21 paucis *EBG* 22 septentrioni *Em2BG* hycmes *AG* 23 congelare *Cl.* congelascere *BG* 24 efficere *Tm2BG*

etesiis flantibus pulsae, expressaeque tepore nimio incrementa ubertim suggerere Nilo creduntur. 6. ex Aethiopicis imbribus qui abundanter in tractibus illis per aestus torridos cadere memorantur, exundationes eius erigi anni temporibus adserunt alii praestitutis: quod utrumque dissonare uidetur a ueritate. imbres enim apud Aethiopas, aut numquam aut per interualla temporum longa, cadere memorantur. 7. opinio est celebrior alia, quod spirantibus prodromis, perque dies quadraginta et quinque, etesiarum continuis flatibus repellentibus eius meatum, uelocitate cohibita, superfusis fluctibus intumescit: et reluctante spiritu controuerso, adolescens in maius, hinc ui reuerberante uentorum, inde urgente cursu uenarum perennium, progrediens in sublime, contegit omnia, et humo suppressa, per supina camporum speciem exhibet maris. 8. rex autem Iuba, Punicorum confisus textu librorum, a monte quodam oriri eum exponit, qui situs in Mauritania despectat oceanum, hisque indiciis hoc proditum ait, quod pisces et herbae et beluae similes per eas paludes gignuntur. 9. Aethiopiae autem partes praetermeans Nilus, nominum diuersitate decussa, quae ei orbem peragranti nationes indidere conplures, †etans inundatione ditissima, ad cataractas [id est praeruptos scopulos] uenit, e quibus praecipitans, ruit potius quam fluit: unde Atos olim accolas usu aurium fragore adsiduo deminuto, necessitas uertere solum ad quietiora coegit. 10. exinde lenius means, per ostia septem, quorum singula perpetuorum amnium usum et faciem praebent, nullis per Aegyptum aquis externis adiutus, eiectatur. et praeter amnis pluri-

---

1 expraessaeque tempore 2 suggere ꝺ qua ludantes 3 exundantiones ꝺ 5 nonnumquam 7 quae 8 etsiarum (*corr. m3*) 9 intumescunt 11 sublimem tegit 12 homos oppressa 13 moriri 14 exponitur (ur *m3 in ras.*) 16 gignuntur — preterme- *add. m2 in mg.* pretermeans 17 decussaque et 18 et ans atcata racias 19 ae 19 *sq.* undae atosolim 21 atque diciora hostia 22 annium 23 electatur. Est

---

1 tepore *WBG* 2 qui abundanter *Btl.* qui abundantes *G* paludantes *B* 5 nunquam *N uulgo* non unquam *BG* 8 etesiarum *Wm2BG* 9 intumescit *G* 11 sublime *Nm2BG* contegit (*uel* integit) *Her. et Cl. c. c.* 12 humo suppressa *G* dumis oppraessa *B* 13 oriri *EBG* 14 exponit *EBG* 17 decursa *BG* decussa *restit. Corn.* ei *uulgo* eum *G* et *EB* 18 aestuans *uulgo om. G* et *B* exundatione *G* cataractas *WBG* 18 *sq.* id est — scopulos *ut glossema del. Reines.* 19 Atos *P uulgo om. G* captos *B* Aetos *Wesseling* Aotos *Momms.* accitos *Gercke* 20 diminuto *BG* 21 ad quietiora *G in epist. Froben.* ad editiora *G in edit.* atque ditiora *B* atque editiora *E* ostia *WbG* 22 amnium *EBG* u⟨i⟩sum *Corn.* 23 eiectatur *uulgo* dilatatur *bG* dilectatur *B* elabitur *Wm2N* et *HG* amnes *BG*

mos ex alueo deriuatos auctore, cadentesque in suppares eius, septem nauigabiles sunt et undosi, quibus subiecta uocabula ueteres indiderunt: Heracleoticus Sebennyticus Bolbiti*cus* Pathmiticus Mendesius Taniticus et Pelusiacus. 11. oriens autem inde (ut dictum est) propellitur e paludibus ad usque cataractas, insulasque efficit plures, quarum aliquae ita porrectis spatiis dicuntur extentae, ut singulas aegre tertio die relinquat. 12. inter quas duae sunt clarae, Meroe et Delta, a triquetrae litterae forma hoc uocabulo signatius appellata. cum autem sol per Cancri sidus coeperit uehi, augescens ad usque transitum eius in Libram, diebusque centum sublatius fluens, minuitur postea, et mitigatis ponderibus aquarum, nauibus antea peruius, equitabiles campos ostendit. 13. abunde itaque luxurians, ita est noxius, ut infructuosus (si uenerit parcior): gurgitum enim nimietate umectans diutius terras, culturas moratur agrorum, paruitate autem minatur steriles segetes. eumque nemo aliquando extolli cubitis altius sedecim possessor optauit; et si inciderit moderatius, aliquotiens iactae sementes in loco praepinguis cespitis cum augmento fere septuagensimo renascuntur: solusque fluminum auras nullas exspirat.

14. Exuberat Aegyptus etiam pecudibus multis, inter quas terrestres sunt et aquatiles, aliaeque humi et in humoribus uiuunt, unde *ἀμφίβιοι* nominantur. et in aridis quidem capreoli uescuntur et bubali, et spin-

---

1 derium ocauctore 1 *sq.* optem nauigauiles 2 uetres 𝔙 2 *sq.* indideron heradeoticus 3 bucente taneticus 6 porrectus aquis 7 quis mero*e (*fu.* r) *delta (*fu.* i) tri quae et re 9 haugescens 𝔙 auusque in libram — eius *alt. add. m2 in mg.* *post* diebus *repet.* transitum eius in 10 centem 𝔙 posita 11 peruius aequitabiles 12 uerit 𝔙 paucior 𝔙 14 cumque 15 possessorum 𝔙 moueratius 15 *sq.* aliquontiens 16 loquore pinguis fruere 17 septuagessimo fluominum inspirat 18 que terter restres (ter *pr. del. m2*) 19 aeliaque uidebunt amfiboe 20 bucali 20 *sq.* pisturnicia

---

1 deriuatos *G* hoc *B* deriuatur hoc *Wm2* eis *Pet.* septem *G* 2 nauigabiles *EG* iuga uillae *B* indiderunt *EBG* 3 Heracleoticus *EBG* Bolbiticus *BG* Phatniticus *bG* Phatnicus *B* Taniticus *WBG* 4 unde dictum *G* a *BG* 6 porrectis *EBG* spatiis *Btl.* agris *Pet.* 7 quas *EBG* Meroe *WBG* triquetrae *PBG* 9 adusque *NBG* *post* d. *repet.* tr. eius in *BG*; *del.* *Wm2A* 10 subluens minuitur *BG* postea *EAG* 11 peruios *A* 14 eumque *Tm2BG* 15 sexdecim *BG* moderatius *Wm2BG* 15 *sq.* aliquotiens *EBG* 16 loco prae- *Her.* liquore *EG* loco quo te *B* liquorem *Nov.* fere *AG* fuere *B* frugis *Her.* 17 fluminum *EBG* exspirat (*ex Sol. et Plin.*) *Her.* 18 quas *G* quae *WB* 19 alieque *EG* (-ae- *G*) aliaque *WB* aliae quae *Val.* uiuunt *EBG* amphiboe *EW* amphibia *BG* 20 bubali *Wm2Nm2 Pithoeus Lind. Salm.* 20 *sq.* spinturnicia *Pithoeus Salm.* bisturnitia *BG*

turnicia omni deformitate ridicula, aliaque monstra quae enumerare non refert.

15. Inter aquatiles autem bestias, crocodilus ubique per eos tractus abundat, exitiale quadrupes malum, adsuetum elementis ambobus, lingua carens, maxillam superiorem commouens solum, ordine dentium pectinato, perniciosis morsibus quidquid contigerit pertinaciter petens, per oua edens fetus anserinis similia. 16. utque armatus est unguibus, si haberet etiam pollices, ad euertendas quoque naues sufficeret uiribus magnis: ad cubitorum enim longitudinem oc*to*decim interdum extentus, noctibus quiescens per undas, diebus humi uaporatur, confidentia cutis, quam ita ualidam gerit, ut eius terga catafracta uix tormentorum ictibus perforentur. 17. et saeuientes semper eaedem ferae (quasi pacto foedere quodam castrensi), per septem caerimoniosos dies mitescunt, ab omni saeuitia desciscentes, quibus sacerdotes Memfi natales celebrant Nili. 18. praeter eos autem qui fortuita pereunt morte, alii dirumpuntur suffossis alui mollibus ser*ra*tis ferarum dorsualibus cristis, quas delfinis similes nutrit fluuius ante dictus, alii exitio intereunt tali. 19. trochilus auicula breuis, dum escarum minutias captat, circa cubantem feram uolitans blande, genasque eius inritatius titillando, peruenit ad usque ipsam uiciniam gutturis. quod factum contuens *en*hydrus, ichneumonis genus, oris aditum penetrat, alite praeuia patefactum, et populato uentre, uitalibus dilancinatis erum-

---

1 numerare 3 aqualiti ♂ 4 habunda (-t *add. m3*) exitialo maium ♂ 5 solam *m2 ex* salam *m1* pectinaco 6 pernitiosis moribus ouedens 7 uetus (♂) ansere nis habere 8 naueo (*corr. m3*) sufficerat *m2 ex* fufficeret *m1* 9 decem *m2 ex* ecbecem *m1* 10 ueperatur *m2 ex* uituperatur *m1* 11 gerat tergo 12 saeuenientis eadem fere 13 cirimoniosos saeuifia (*corr. m3*) 15 alueis 16 sertis (ce- *m3*) crustis *m2 ex* crussis *m1* uel finis (de- *m3*) 17 exitienter eunt tali (*lac. 6 litt. in fin. vs.*) Trociulus 18 capta ♂ bantem ♂ 19 titillandi 20 hydrus hicheumonis 21 centre (*corr. m3*)

---

1 ⟨e⟩numerare *C. F. W. M.* ⟨di⟩numerare *Nov.* ⟨nunc di⟩num. *Her.* 4 habundat *EAG* (a- *AG*) abunde *WB* exitiale *WBG* 5 solum *Nm2 Gdt.* solam *EBG* pectinato *EBG* 6 morsibus *Tm2BG* quicquid *EBG* tetigerit *BG* per *om. BG* oua edens *Wm2BG* 7 anserinis *WB* anserini *G* haberet *EBG* 8 naues *EBG* sufficeret *EBG* 9 XVIII *A* decem *WBG an* sedecim*? Cl.* 10 uaporatur *Erf. Haupt Nov.* uescitur *BG* uectatur *Wm2* reptatur *ENm2* uersatur *Val.* uenatur *Gron.* 11 gerit *Wm2BG* terga *E uulgo* tergoris *Salm.* perforetur *Salm.* 12 saeuientes *bG* eaedem ferae *BG* 13 cerimoniosos *WBG* 14 Apis *A* 15 disrumpuntur *BG* alui *Salm. Lind.* aluis *Em2BG* 16 ser⟨ra⟩tis *Gdt.* certis *EBG* serriferarum *Madv.* cristis *Salm.* delphinis *WBG* 17 exitio intereunt *BG* trochilos *BG* 18 feram *om. G* 19 titillando *EG* 20 ⟨en⟩hydrus *Salm. Val.* ichneumonis *BG* 21 uentre *EBG*

pit. 20. audax tamen crocodilus monstrum fugacibus; ubi audacem senserit timidissimum; et in terra acutius cernens, per quattuor menses hibernos, nullo uesci dicitur cibo.

21. Hippopotami quoque generantur in illis partibus, ultra animalia cuncta ratione carentia sagacissimi, ad speciem equorum bifidos *unguis habentes*, caudasque breues, quorum sollertiae duo interim ostendi documenta sufficiet. 22. inter arundines celsas, ut squalentes nimia densitate, haec belua cubilibus positis, otium peruigili studio circumspectat, laxataque copia, ad segetes depascendas egreditur. cumque iam coeperit redire distenta, auersis uestigiis distinguit tramites multos, ne unius plani itineris lineas insidiatores secuti, repertum sine difficultate confodiant. 23. item cum auiditate nimia extuberato uentre pigrescit, super calamos recens exsectos, femora conuoluit et crura, ut pedibus uulneratis, cruor egestus *sag*ina distentum faciat leuem: et partes saucias caeno oblinit quam diu in cicatrices conueniant plagae. 24. has monstruosas antehac raritates in beluis, in aedilitate Scauri uidit Romanus populus primitus, patris illius Scauri, quem defendens Tullius imperat Sardis, ut de familia nobili ipsi quoque cum orbis terrarum auctoritate sentirent, et per aetates exinde plures saepe huc ducti, nunc inueniri nusquam possunt, ut coniectantes regionum incolae dicunt, insecta*nti*s multitudinis taedio, ad Blemmyas migrasse conpulsi.

25. Inter Aegyptias alites, quarum uarietas nullo conprehendi numero

---

2 dimidissimum acuiuis 3 hidornos 4 hippropotami (r *del. m3*) 5 spetiem (*corr. m3*) 5 *sq.* unguis hab. *om.* 6 ostende (re *add. m3*) 7 fufficiet arundinis ut *m2 ex* au *m1* nemia *m2* nimia *m1 et m3* 8 uelba (*corr. m3*) culibus ♂ 9 laxatque 10 uni[us] 12 nemia *m2 ex* nimia *m1* 13 calamo crescens femore rura paedibus 14 INadestemtum pares 15 mostruosas 16 raritate edebilitate (eb *del. m3*) 18 quo locum 19 saepae inuenite 20 insectas 21 ble[m]mas (l *add. m2*) 22 in ♂ comprehensi ♂ numero *add. m2*

---

2 timidissimum *EBG* acutius *G* acrius *B* 3 hybernos *Wm2BG* 4 hippopotami *EBG* 5 *sq.* bifidos ⟨unguis habentes⟩ *Cl.* bifidas *BG* bifidas ungulas (*lac. 9 litt.*) *A* bifidas habentes ungulas *Lind.* bifidi *Val. Btl.* 6 caudisque *Val.* caudaque *Btl.* interim *om. BG* ostendi *Her.* ostendere *EBG* 7 harundines *EBG* et *BG* ac *Wm2* 8 belua *EBG* 9 laxataque *EG* laxaque *b* 13 calamos *Wm2G* recens *BG* repens *N* exectos femora *G* crura *EBG* 14 sagina distentum *G* madescentum *B* marcescentem *Btl.* partes *Wm2HTN Gdt.* carnes *BG* uarices *E* 15 monstruosas *EBG* 16 raritates *NBG* raritate in⟨uisitatas⟩ beluas *Madv.* aedilitate *WBG* 18 quoque cum *G* quo locum *WB* quoque locum *T* 19 inueniri *EG* 20 insectantis *G* infestae *Her.* 21 Blemmyas *G* blemmias *B* (-myias *b*)

potest, ibis sacra est et amabilis, et innocua ideo, quod nidulis suis ad cibum suggerens oua serpentum, efficit ut rariscant mortiferae pestes absumptae. 26. occurrunt eaedem uolucres pinnatis agminibus anguium, qui ex Arabicis emergunt paludibus, uenena maligna *gigne*ntes, eosque antequam finibus suis excedunt, proeliis superatos aeriis uorant, quas aues per rostra edere fetus accepimus. 27. serpentes quoque Aegyptus alit innumeras, ultra omnem perniciem saeuientes: basiliscos et amfisbaenas et scytalas, et acontias et dipsadas et uiperas, aliasque conplures, quas omnes magnitudine et decore aspis facile supereminens, numquam sponte sua fluenta egreditur Nili . . . . . .

28. Multa in illis tractibus pretium est operae ac maxima cerne*re*; e quibus pauca conueniet explicari. templa ubique molibus magnis exstructa . . . . *pyramides* ad miracula septem prouectae, quarum diuturnas surgendi difficultat*es* . . . . . . *s*criptor Herodotus docet, ultra omnem altitudinem quae hominum manu confici potest, erectae sunt turres, ab imo latissimae, in summitates acutissimas desinentes. 29. quae figura apud geometras ideo sic appellatur, quod ad ignis speciem (*τοῦ πυρὸς*, ut nos dicimus,) extenuatur in conum. quarum magnitudo quoniam in celsitudinem nimiam scandens, graciliscit paulatim, umbras quoque mechanica ratione consumit.

30. Sunt et syringes subterranei quidam, et flexuosi secessus, quos (ut fertur) periti rituum uetustorum, aduentare diluuium praescii, metuentesque ne caerimoniarum oblitteraretur memoria, penitus operosis digestos

2 suggererens qua petes 3 cadem 4 mergunt ♂ malignantes 5 procliis aeris 7 *sq.* etiam fizbemnas 8 aconcias 9 superemmens ♂ 10 fluentar **greditur (*fu.* is?) nili (*lac. 18 litt.*) 11 trantibus praetium 11 *sq.* opere maxima aeger naequibus 12 mobilibus ♂ 13 *om.* pyramides *sine lac.* 14 difficultat ruptor (scriptor, *m3*) 15 omnem nominum alt. quae humanis confici erecte 15 *sq.* terres (*corr. m3*) abmo (*corr. m3*) 17 aput ♂ tu pyros 19 graciliocit 21 sirynges 22 prescii 23 ceri- paenitus

2 suggerens *WBG* oua *BG* escam *N* aescas *E* pestes *EAG om. RB* 4 maligna ⟨gigne⟩ntes *Cl.* malignantes *BG* maligna ⟨mana⟩ntes *Her.* 5 excedant *G* proeliis *PBG* aeriis *AG* aerii *B* 7 *sq.* et amphisbenas *AG* etiam a. *B* 8 acontias *TBG* 10 egreditur *WBG* ingreditur *E sine lac.*, *BG* 11 tractibus *EBG* 11 *sq.* pretium — cernere e *om. B* (in quibus *B*) ac maxima *Her.* maximum legere e *G* maxima aeger de *A* maximum cerne⟨re⟩ *Haupt* 13 pyramides *add. EAG* (*ante* quarum, *E*) *plura excidisse put. Her. et Cl.* 14 difficultates *Wm2G* difficultas *PB* scriptor *EBG:* antiquitatum *uel sim. excid. put. Cl.:* auctor *Her.* 15 o. omnino a. *G* o. montium a. *b* hominum *Stangl* (*post* quae) humana ⟨manu⟩ *Lind.* humanis *BG* (*def. Löfst.*) manibus *A* 15 *sq.* turres ab imo *EBG* 17 *τοῦ πυρός Wm2AG* in Pyros *B* 19 gracilescit *WBG* (-isc- *B*) 21 syringes *EbG* synrynges *B*

fodinis, per loca diuersa struxerunt, et excisis parietibus, uolucrum ferarumque genera multa sculpserunt, et animalium species innumeras multas, quas hierograficas litteras appellarunt . . . .

31. Dein *Sy*ene, in qua solstitii tempore, quo sol aestiuum cursum extendit, recta omnia ambientes radii excedere ipsis corporibus umbras non sinunt. inde *si* stipitem quisquam fixerit rectum, uel hominem aut arborem uiderit stantem, circa lineamentorum ipsas extremitates contemplabitur umbras absumi, sicut apud Meroen, Aethiopiae partem aequinoctiali circulo proximam, dicitur euenire, ubi per nonaginta dies umbrae nostris *in* contrarium cadunt, unde Antiscios eius incolas uocant. 32. quae quoniam miracula multa sunt, opusculi nostri propositum excedentia, ad ingenia celsa reiciamus, pauca super prouinciis narraturi.

16. 1. Tres prouincias Aegyptus fertur habuisse temporibus priscis, Aegyptum ipsam et Thebaida et Libyam, quibus duas adiecit posteritas, ab Aegypto Augustamnicam, et Pentapolim a Libya sicciore dissociatam.

2. Igitur Thebais multas inter urbes clariores aliis Hermopolim habet, et Copton et Antinou, quam Hadrianus in honorem Antinoi efebi condidit sui: apud hecatonpylos enim Thebas magnorum . . . .

3. In Augustamnica Pelusium est oppidum nobile, quod Peleus Achillis pater dicitur condidisse, lustrari deorum monitu iussus in lacu, qui eiusdem ciuitatis adluit moenia, cum post interfectum fratrem nomine

---

3 *lac. 19 litt.* 4 deinene (si- *add.*, in *del.*, *m3*) solstitio austiuum 5 corporis us 6 *om.* si 8 adsumi apu (-d *add. m3*) meroena 10 nostrae contrarium 13 aegygtus ꝭ 14 thebaidam libiam 15 agustamnicam 16 dissoratam 17 clar.] *hinc librarius ille inscius iterum scribere coepit* 18 antinou (-m *add. m3*) honore mantino ieebit (antinoi efeci *m3*) 19 apud ecaton pylos magnorum (*sine lac.*) 20 agustam nica 21 moniti 22 fratrum (*corr. m3*)

---

2 ⟨in⟩animalium *Madv.* alius *Gdt.* illas *Eyss.* mundi *Gdt.* ⟨assi⟩milatas *Madv.* 3 hierogliphicas *BG* (-ly- *bG*) *sine lac., G:* Latini ignorabiles *B* 4 dein Syene *G* Syene *B* solstitii *WBG: ut gloss. del. Wagner* aestiuum *EG* aestiuum austrinum *B* (-ni *b*) 5 excendit *G* excidere *G* ipsius *BG* corporibus *EG* corporis *WB* 6 si *add. EG* 8 absumi *BG* apud *EBG* Meroen *EBG* 10 nostris in *Wm2 Lind.* nostrae in *BG* 11 sunt ⟨et⟩ *Haupt* 14 Thebaida *Cl.* Thebaidem *Btl.* 15 Augustamnicam *G* Augustanicam *EB* 16 dissociatam *EWN Val.* disparatam *G* dissitam *B* discretam *Momms. Nov.* 18 Antinoon *BG* Antinoi ephebi *A* Antinoi *EBG* 19 apud *del. Lind. Haupt* Hecatonpylos *WBG* (-mp- *BG*) *lac. ind. Eyss.* ⟨ne⟩mo non nouit *Lind.* ⟨ne⟩mo ignorat *Haupt* 20 oppidum est *tr. BG* 21 monitu *EBG* 22 fratrem *EBG*

Focum, horrendis furiarum imaginibus raptaretur, et Cassium, ubi Pompei sepulchrum est Magni, et Ostracine et Rhinocorura.

4. In Pentapoli Libya Cyre*ne* est posita, urbs antiqua set deserta, quam Spartanus condidit Battus, et Ptolomais et Arsinoe (eadem quae Teuchira) et Darnis et Berenice, quas Hesperidas appellant. 5. inícciore uero Libye Paraetonion et Chaerecla et Neapolis inter municipia pauca et breuia.

6. Aegyptus ipsa, quae iam inde uti Romano inperio iuncta est, regio *iure* regitur a praefectis, exceptis minoribus multis, Athribi et Oxyryncho et Thmui et Memfi maximis urbibus nitet.

7. Alexandria enim uertex omnium est ciuitatum, quam multa nobilitant et magnifica, conditoris altissimi, et architecti sollertia Dinocratis, qui cum am*pla moenia fundaret et pulchra, paenuria calcis ad* momentum parum repertae, omnes ambitus liniales farina respersit, quod ciuitatem post haec alimentorum uberi copia circumfluere fortuito monstrauit. 8. inibi aurae salubriter spirant, et aer est tranquillus et clemens, atque ut periculum docuit, per uarias collectum aetates, nullo paene die incolentes hanc ciuitatem solem serenum non uident. 9. hoc litus cum fallacibus et insidiosis accessibus adfligeret antehac nauigantes discriminibus plurimis, excogitauit in portu Cleopatra turrim excelsam, quae Faros a loco ipso cognominatur, praelucendi nauibus nocturna suggerens ministeria, cum quondam ex Parthenio pelago uenientes uel

---

1 fleriarum ♂   2 rinocorura (-h- *add. m3*)   3 inter ♂ pentapolim curae antiquas et   4 ptholomais orsinoe (*corr. m3*) que   5 et heychira esperidas (h- *add. m3*)   6 uiro paretonion et chereda neappolis (p *pr. del. m2*)   8 inperito (t *del. m3*)   9 regio regitur   10 ozurin moet timui et memfim   12 altissimum orihitectis (*corr. m3*)   12 *sq.* dinocrates   13 *sq.* cumam monumentum parum repente   16 aure spirantes saepe tranquillus   17 nollo ♂   18 paenae   20 excelsas (*corr. m3*)   22 parthenio *m1*: paretonio *m3*

---

3 Cyrene *NBG* Curene *Pet.*   posita est *tr. BG*   sed *EBG*   4 Arsinoe *HBG* (-sy- *B*)   eadem quae *G*   5 Teuchira *AG* Archyla *B* (-ila *b*)   6 uero *EBG*   Libya *AG*   Chaerecla *BG*   8 ut *G*   imperio *EBG*   9 regio ⟨iure⟩ regitur *Val.* regitur *G* regie r. *Gron.*   10 Oxyrhyncho et Thmui *G* Ozurin, Moetimin *B*   Memphi *HAG* Memphin *B*   12 magnificentia *G* magnifica *restit. Pet.*   altissimi *EBG*   architecti *EBG*   12 *sq.* Dinocratis *WBG*   13 am]pla — calcis id *add. G*   ad *Lind.*   14 repertae *G* reperiret *Wm2*   lineales *EA*   15 haec *om. BG*   16 m. indicio. ibi *G*   spirant et *Cl.* s. *Nov.*   aer est *Cl.* aer *Nm2BG* aer ipse *Madv.* aer saepe *Nov.*   19 ne (*pro* cum) *bG*   ut antehac *G*   20 excelsam *EBG*   21 Pharos *EBG*   22 Partenio *Wm2G* (-th- *G*) paretonio *EB*   aut (*pro* uel) *BG*

Libyco, per pandas oras et patulas, montium nullas speculas uel collium signa cernentes, harenarum inlisae glutinosae mollitiae frangerentur. 10. haec eadem regina heptastadium sicut uix credenda celeritate, ita magnitudine mira construxit, ob causam notam et necessariam. insula Faros, ubi Protea cum focarum gregibus diuersatum, Homerus fabulatur inflatius, a ciuitatis litore mille passibus disparata, Rhodiorum erat obnoxia uectigali. 11. quod cum inde quidam nimium quantum petituri uenissent, femina callida semper in fraudes, sollemnium specie feriarum, isdem publicanis secum ad suburbana perductis, opus iusserat inrequietis laboribus consummari, et septem diebus totidem stadia molibus iactis in mari solo propinquante, terrae sunt uindicata; equoque cum uehiculo ingressa .... erat, Rhodios insularum non continentis portorium flagitantes.

12. His accedunt altis sufflata fastigiis templa, inter quae eminet Serapeum, quod licet minuatur exilitate uerborum, atriis tamen columnatis amplissimis, et spirantibus signorum figmentis, et reliqua operum multitudine ita est exornatum, ut post Capitolium, quo se uenerabilis Roma in aeternum adtollit, nihil orbis terrarum ambitiosius cernat. 13. in quo duo bybliothecae fuerunt inaestimabiles: et loquitur monumentorum ueterum concinens fides, septingenta uoluminum milia, Ptolomaeis regibus uigiliis intentis conposita, bello Alexandrino, dum diripitur ciuitas, sub dictatore Caesare conflagrasse.

14. Canopus inde duodecimo disiungitur lapide, quem (ut priscae memoriae tradunt), Me*nelai* gubernator sepultus ibi cognominauit. amoe-

1 lybico orat fatum las peculas (*lac. 8 litt. in fin. pag.*) 2 inselae 3 epta stadium caelae pitate (r *ex* p, *m3*) 5 prae ea 6 rodiorum 7 in die quidam (*iam a nouo scriba et cultiore*) 8 spere 11 mare propinquanti uindicatae (in *ex* m) quocumque 12 ingressa erat rodios continentes 14 accidunt (*corr. m3*) 14 *sq.* que eminat (-et *m3*) serapecum (-pa- *m3*) 15 *sq.* columnaris 19 quod uero 20 *sq.* ptholomeis 23 canisius 24 me 24 *sq.* hactenus

1 Libyco *WBG* oras *Wm2BG* patulas *Gruterus ex cod. Fauchetii* uacuas *G* fretum *B* speculas *WBG* 2 inlisae *G* infusa *B* 3 celeritate *EBG* 5 Pharos *WBG* Protea *NBG* 6 Rhodiorum *EBG* 7 inde quidam *EBG* in die quodam *uulgo* hi die quodam *Momms.* 8 specie *Tm2BG* 11 mari solo propinquante *Her.* propinquantia *Pet.* uindicata *Wm2 Val. Pet.* equo *Her.* quo *G* quo- *EB* aequo *Pet.* cum *G* -cumque *EB* -que cum *Her.* equorumque *Her. nunc* 12 ⟨ris⟩erat *Her.* errare ait *G* continentis *Wm2BG* 14 accedunt *EBG* eminet *EBG* 15 Serapeum *P* Serapium *BG* ualuarum *Btl.* 15 *sq.* columnatis *Wm2 Corn.* -nariis *Nm2G* -nis *B* 19 quo duo *Her.* quo (*lac. 2 litt.*) *G* quo uero *Wm2B* quo d⟨el⟩ubro *Gron.* quo duae *Nm2 Btl. Momms.* 20 *sq.* Ptolomaeis *G* Ptholomaeus *B* Ptolemaeus *b* 23 Canopus *BG* 24 Menelai *NBG* 24 *sq.* amoenus* *Btl. C. F. W. M. Haupt*

nus inpendio locus, et diuersoriis laetis extructus, auris et salutari temperamento perflabilis, ita ut extra mundum nostrum morari se quisquam arbitretur, in illis tractibus agens, cum saepe aprico spiritu inmurmurantes audierit uentos.

15. Sed Alexandria ipsa non sensim (ut aliae urbes,) sed inter initia prima aucta per spatiosos ambitus internisque seditionibus diu aspere fatigata, ad ultimum multis post annis, Aureliano imperium agente, ciuilibus iurgiis ad certamina interniciua prolapsis, dirutisque moenibus, amisit regionum maximam partem, quae Bruchion appellabatur, diuturnum praestantium hominum domicilium. 16. unde Aristarchus grammaticae rei dumis excellens, et Herodianus artium minutissimus sciscitator, et Saccas Ammonius Plotini magister, aliique plurimi scriptores multorum in litteris nobilium studiorum, inter quos Chalcenterus eminuit Didymus, multiplicis scientiae copia memorabilis, qui in illis sex libris, ubi non numquam inperfecte Tullium reprehendit, sillografos imitatus, [scriptores maledicos,] iudicio doctarum aurium incusatur, ut inmania frementem leonem, trepidulis uocibus canis catulus longius circumlatrans. 17. et quamquam ueteres cum his quorum memini floruere conplures, tamen ne nunc quidem in eadem urbe doctrinae uariae silent; nam et disciplinarum magistri quodam modo spirant, et nudatur ibi geometrico radio, quidquid reconditum latet, nondumque apud eos penitus exaruit musica, nec harmonia conticuit, et recalet apud quosdam adhuc (licet raros,) consideratio mundani motus et siderum, doctique sunt

3 saepe (*lac. 2 litt.*) 3 *sq.* spiritum murmurantes (*corr. m3*) 8 quae 10 homininum aristhar chus 11 domis 12 sciscitutor (*corr. m3*) amonius plotimi (-ini *m3*) quae plurimis *Ꝫ* 13 chalcentarus (a *alt. ex* u) *Ꝫ* 14 copti 15 inperfectae reprachendit sillograuos 16 male edi eos iudicia doctorum 17 pitredulis canus 18 flo[r]uere 21 *sq.* paenitus 22 armonia 22 *sq.* adhunc (*corr. m3*) 23 atros doctisque

1 locus, fanis et *G* auris et ⟨aeris⟩ *Momms.* 3 semper *Günther* suaue *Wilam.* 3 *sq.* spiritu immurmurantes *EBG* 8 diruptisque *BG* 9 regionis *Val.* regionum *restit. Btl.* 10 hominum *EBG* 11 dumis *Her.* (*cf. Anth. Pal. XI, 322; 347*) doctrinis *G* donis *EBA* dotibus *Pet.* 12 sciscitator *EG* suscitator *PB* Ammonius Plotini *EBG* plurimi *EBG* 14 emicuit *BG* multiplici *Btl.* copia *Btl. M. Schmidt Haupt* coepti *NBG* captu *Grut.* ⟨s⟩cripti⟨s⟩ *Val.* 15 imperite *Btl. Momms.* importune *Corn.* sillographos *EBG* (sy- *B*) 16 scriptores maledicos *del. Corn.* maledicos *EBG* iudicio *EA* doctarum *AG* doctorum omnium *Btl.* d. acrius *Corn.* incusat *G* incusantur *B* 17 trepidulis *Her. ex Gell. 2, 29, 8* putidulis *BG* putredulis *P* stridulis *Corn.* canis *N* "*alii*" (*Ern.*) uanus *BG* canus *S* catus *Ern.* 20 s⟨u⟩perant *Btl. Momms.* 22 harmonica *Eyss.* harmonia *AG* 22 *sq.* adhuc *WBG* 23 raros *Lind. Val.* doctique *EBG*

alii numeros; pauci super his scientiam callent, quae fatorum uias ostendit. 18. medicinae autem — cuius in hac uita nostra nec parca nec sobria, desiderantur adminicula crebra, — ita studia augentur in dies, ut (licet opus ipsum redoleat,) pro omni tamen experimento sufficiat medico ad commendandam artis auctoritatem, Alexandriae *si* se dixerit eruditum. et haec quidem hactenus. 19. sed *si* intellegendi diuini editionem multiplicem, et praesensionum originem, mente uegeta quisquam uoluerit replicata, per mundum omnem inueniet, *mathemata* huius modi ab Aegypto circumlata, 20. *ubi* primum homines longe ante alios ad uaria religionum incunabula (ut dicitur) peruenerunt, et initia prima sacrorum caute tuentur, condita scriptis arcanis. 21. hac institutus prudentia, Pythagoras colens secretius deos, quicquid dixit aut uoluit, auctoritatem esse instituit ratam, et femur suum aureum apud Olympiam saepe monstrabat, et cum aquila conloquens subinde uisebatur. 22. hinc Anaxagoras lapides e caelo lapsuros, et putealem limum contrectans, tremores futuros praedixerat terrae. et Solon sententiis adiutus Aegypti sacerdotum, latis iusto moderamine legibus, Romano quoque iuri maximum addidit firmamentum. ex his fontibus per sublimia gradiens, sermonum amplitudine Iouis aemulus *Pl*aton, uisa Aegypto militauit sapientia gloriosa.

23. Homines autem Aegyptii plerique suffusculi sunt et atrati, magisque maestiores, gracilenti et aridi, ad singulos motus excandescentes, controuersi et reposcones acerrimi. erubescit apud eos siqui non infitiando tributa, plurimas in corpore uibices ostendat. et nulla tor-

---

1 aut numeros pauci hi 3 ista stadia (-ud- *m3*) 5 si *om.* 6 si *om.* 7 praesensioonum ꝛ origine 8 inueni (*lac. 11 litt.*) a 9 ubi *om.* ate in *add. m3*) 10 et (ut *m3*) 11 scribus 14 saepae 17 letis 19 emulus non 20 glorioso 21 sufficili 22 graci (c *m2 ex* t) lemniti a 23 eru*bescit (*fu.* n) 24 infici*endo (*fu.* a) corpor*e (*fu.* a) uiuaces

---

1 alii numeros; *Madv.* haud numero *bG* haud numeros *B* numeros haud *Val.* his *BG* 3 ita *G* studia *EbG* (-bia *B*) 4 refellat *Haupt* edoceat *Corn.* 5 si *add. G* (*ante* Alexandriae) quod *E* si ⟨arbitrii⟩ *Momms.* 6 si *add. G* aditionem *bG* e⟨ru⟩ditionem *Her.* 7 originem *EBG* 8 replicare *G* -ata *rest. Her.* (uol. *a* uoluendo) inueniet ⟨cuncta⟩ *uel* ⟨uniuersa⟩ *Her.* inueniet mathemata *G* inuentione matheseos ab *B* 9 ubi *add. Her.* hic *G* ante *EBG* 10 ut *EBG* 11 scriptis *codex Fauchetii* scribis *WBG* 15 lim⟨ph⟩am *Corn.* 17 latis *BG* 18 *post* his *add.* Iesus *A. de Gutschm.* 19 ⟨Pl⟩ato *Val.* non *retin. A. de Gutschm.* 20 gloriosa *BG* 21 subfusculi *G* subfusci *B* 21 *sq.* et contracti magisque maestioris *Corn.* 22 magisque moestiores *WBG* (-que *om. B*) magis qua⟨m⟩ moesti oris *Salm.* macilentioresque *Momms.* gracilenti *EBG* graciles, minuti *Val.* ad *EBG* 23 siquis *BG* 24 inficiando *EBG* (-endo *b*) uibices *Nm2BG*

mentorum uis inueniri adhuc potuit quae obdurato illius tractus latroni inuito elicere potuit, ut nomen proprium dicat.

24. Id autem notum est (ut annales ueteres monstrant), quod Aegyptus omnis sub amicis erat antea regibus, sed superatis apud Actium bello nauali Antonio et Cle*opat*ra, prouinciae nomen accepit, ab Octauiano Augusto possessa. aridiorem Libyam supremo Apionos regis consecuti sumus arbitrio, Cyrenas cum residuis ciuitatibus Libyae Pentapoleos, Ptolomaei liberalitate suscepimus. euectus longius ad ordinem remeabo coepto*rum*.

---

1 uisi   obturato 𝔙   pactus latrocini* (*fu.* i)   2 eligere   3 amnales   4 omnes   5 actium *ex* actuim   cle (*lac. 7 litt.*) ra (opat *add. m3*)   prouintiae 𝔙   6 possesa   suppraemo   7 consenti   artrio 𝔙   cynenas (*corr. m3*)   con (*corr. m3*)   lybiae   8 ptolomei litteralitate   9 reme abcoepto; AMMIANI MARCELLI (𝔙) RERVM GESTARVM., EXPLICIT LIBER ·XXII·

---

1 uis *EBG*   obduratum ullius *BG*   tractus *Val.* pectus *BG* partus *E* partis *Löfst.*   latroni *Val.* latrociniis *G* latrocinii *EB*   2 inuitum *BG*   elicere *EBG*   3 annales *Wm2BG*   4 omnis *EBG*   5 Cleopatra *WBG*   6 aridam *G* aridiora *B*   Apionis *G* obitu *B*   7 consecuti *EBG*   Cyrenas cum *EBG*   8 Ptolomaei *PBG*   liberalitate *EBG*   9 remeabo *WBG*   coeptorum *Wm2BG*

LIBER XXIII.

1. Iulianus A. templum apud Hierosolyma pridem dirutum, frustra instaurare conatur.

2. Arsacem idem Armeniae regem ad bellum Persicum parari iubet, et cum exercitu ac Scytharum auxiliis transit Euphratem.

3. Iuliano A. per Mesopotamiam iter facienti Saracenarum gentium reguli coronam auream et auxilia ultro offerunt: classis Romana mille et centum nauium adueniens consternit Euphratem.

4. Descriptiones muralium machinarum, ballistae, scorpionis uel onagri, arietis, helepoleos, ac malleoli.

5. Iulianus A. apud Circesium Aboram flumen cum omnibus copiis ponte nauali transgreditur, et milites alloquitur.

6. Describuntur maiores prouinciae XVIII regni Persarum, una cum suis quaeque urbibus, moresque nationum.

---

363 **1.** 1. Haec eo anno (*ut* praetereamus negotiorum minutias) agebantur. Iulianus uero iam ter*tio* consul, adscito in collegium trabeae Sallustio praefecto per Gallias, quater ipse amplissimum inierat magistratum: et uidebatur nouum adiunctum esse Augusto priuatum, quod post Diocletianum et Aristobulum, nullus meminerat gestum. 2. et licet accidentium uarietatem sollicita mente praecipiens, multiplicatos expeditionis apparatus flagranti studio perurgeret, diligentiam tamen ubique diuidens, imperiique sui memoriam, magnitudine operum gestiens propagare, ambitiosum quondam apud Hierosolyma templum, quod post multa et interneciua certamina, obsidente Vespasiano, posteaque Tito, aegre est expugnatum, instaurare sumptibus cogitabat inmodicis, negotiumque maturandum Alypio dederat Antiochensi, qui olim Brittanias curauerat pro praefectis. 3. cum itaque rei idem fortiter instaret Alypius, iuuaretque prouinciae rector, metuendi globi flammarum prope fundamenta

---

1 ut *om.* 2 consulat scito (*corr. m3*) 3 *sq.* magistratu*m (*fu.* s: -m *add. m2*) 5 aristobolum 6 multiplicatos (-os *del. m2*) 8 diffidens 9 hierosolima 10 post itaque 11 oppugnatum sumptimus 𝔷 12 anthiocensi — curauerat *add. m2 in mg.*

---

1 ut *add. BG* negotiorum *om. RBG* 1 *sq.* per prouincias *post* agebantur *add. BG* 2 [iam] *Btl.* ter⟨tio⟩ *c. c. et* 3 quarto *Her.* consul adscito *EBA* consule ascito *G* collegio *BG* 5 Aristobulum *bG* 6 multiplicatos *EBG* 7 diligentiae *G* 8 diuidens *Val.* diffundens *Btl.* 9 Hierosolyma *Btl.* Hierosolimam *PBG* (-ly- *BG*) 10 posteaque *EAG* 11 expugnatum *G*

crebris adsultibus erumpentes, fecere locum exustis aliquotiens operantibus inaccessum, hocque modo elemento destinatius repellente, cessauit inceptum. 363

4. Isdem diebus, legatos ad se missos ab urbe aeterna, clare natos meritisque probabilis uitae compertos, imperator honoribus diuersis adfecit. et Apronianum Romae decreuit esse praefectum, Octauianum proconsulem Africae, Venusto uicari*am* conmisit Hispaniae, Rufinum Aradium comitem orientis, in locum auunculi sui Iuliani, recens defuncti, prouexit. 5. quibus ut conuenerat ordinatis, terrebatur omine quodam, ut docuit exitus, praesentissimo. Felice enim largitionum comite profluuio sanguinis repente extinct*o*, *e*umque comite Iuliano secuto, uulgus publicos contuens titulos, Felicem Iulianum Augustumque pronuntiabat. 6. praecesserat aliud saeuum; namque kalendis ipsis Ianuariis ascendente eo gradile Genii templum, e sacerdotum consortio quidam ceteris diuturnior, nullo pulsante, repente concidit animamque insperato casu efflauit, quod adstantes (incertum per inperitiam an adulandi cupiditate,) memorabant consulum seniori portendi, nimirum Sallustio, set (ut apparuit) non aetati sed potestati maiori, interitum propinquare monstrabat. 7. super his alia quoque minora signa subinde quod acciderat, ostendebant. inter ipsa enim exordia procinctus Parthici disponendi, nuntiatum est Constantinopolim terrae pulsu uibratam: quod horum periti minus laetum esse pronuntiabant aliena peruadere molienti rectori. ideoque intempestiuo conatu desistere suadebant, ita demum haec et similia contemni oportere firmantes, cum inruentibus armis externis, lex una sit et perpetua, salutem omni ratione defendere, nihil remittentem uigoris.

1 adsumptibus 2 inexcessum hoc quo clemento repellante (*corr. m3*) 3 incertum 4 adiemmissos (m *pr. del. m2*) dare 5 comperitos 7 uicari 9 ordinatus homine ♂ 10 felic*e (*fu.* a) 11 extinctum quae 13 processerat 14 e *ante* ceteris *transpos.* 15 concedit inspirato 17 sallustios et 18 *sq.* monstrabant 23 intempestu uo- ♂ 25 remittente uím oris

1 assultibus *EBG* 2 inaccessum, hocque *EAG* elemento *EBG* repellente *EBG* rebellante *Her.* 3 inceptum *G* 4 ad se missos *G* Sardiniae missos *B* ad eum missos *E* ⟨Antioch⟩iam missos *Btl.* clare *EBG* 5 compertos *Wm2 BG* 7 uicariam *G* uicario *EB* 8 Arabium *G* Arabicum *B* 9 ordinatis *EAG* ordinatius *B* 10 *sq.* profluuio — comite *om. RB* 11 extinto *EAG* cumque *AG* comite *om. BG* 12 Iulianum iungens utrumque *Momms.* 13 preccesserat *EG* 14 eo *om. G* e *recte pos. A* quidam ceteris *Nm2A* 15 concidit *Wm2BG* consedit *Cl. c. c.* (?) insperato *CAG* 17 sed *G* 18 maiori, ⟨id⟩ *Cl.* 18 *sq.* monstrabat *Btl.* monstrabatur *A* 19 quid accideret *Tm2* quid accidet *Nov.* 25 remittentem *Madv.* renitente *BG* uigoris *Madv.* ui moris *BG* ui timoris *Nm2* ui mor⟨t⟩is *Lind.* ui monit⟨i⟩ *Momms.*

363 isdem diebus nuntiatum est ei per litteras, Romae super hoc bello libros Sibyllae consultos, ut iusserat, imperatorem eo anno discedere a limitibus suis, aperto prohibuisse responso.

2. 1. Inter haec tamen legationes gentium plurimarum auxilia pollicentium, liberaliter susceptae remittebantur, speciosa fiducia principe respondente, nequaquam decere aduenticiis adiumentis rem uindicari Romanam, cuius opibus foueri conueniret amicos et socios, si auxilium eos adegerit necessitas inplorare. 2. solum Arsacem monuerat Armeniae regem, ut collectis copiis ualidis, iubenda operiretur, quo tenderet, quid deberet urguere, propere cogniturus. proinde cum primam consultae rationes copiam praebuissent, rumore praecurso, hostiles occupare properans terras, nondum adulto uere, missa per militares numeros expeditionali tessera cunctos transire iussit Eufraten. 3. quo conperto omnes euolant ex hibernis, transmissique (ut textus docebat scriptorum,) dispersi per stationes uarias, aduentum principis exspectabant. ipse autem Antiochiam egressurus, Heliopoliten quendam Alexandrum, Syriacae iuris dictioni praefecit, turbulentum et saeuum: dicebatque non illum meruisse, sed Antiochensibus auaris et contumeliosis huius modi iudicem conuenire. 4. cumque eum profecturum deduceret multitudo promiscua, itum felicem reditumque gloriosum exoptans, oransque ut deinde placabilis esset et lenior, nondum ira quam ex conpellationibus et probris conceperat, emollita, loquebatur asperius, se esse eos adserens postea non uisurum. 5. disposuisse enim aiebat, hiemandi gratia per conpendiariam uiam, consummato procinctu, Tarsum Ciliciae reuersurum, scripsisseque ad Memorium praesidem, ut in eadem urbe cuncta usui congrua pararentur. et hoc haud diu postea contigit. corpus namque eius illuc relatum exsequiarum humili pompa, in suburbano sepultum est, ut ipse mandarat.

---

2 sibillae 4 aegentium 6 aduenticus 7 socios *m2 ex* fotios *m1* 12 ueremus sa 13 eufraten (n *ex* m) 14 transmissaque s[cri]ptorum 18 antiocensibus (n *alt. add. m2*) 19 *sq.* promis quantum 20 exortans ui 21 iram 22 conciperat 25 quae [m]emorium sui 26 haut ℨ 27 suburbana 27 *sq.* ut ipse mandarat *add. m2 in mg.*

---

2 hoc *BG* 4 gentium *EAG* et gentium *B* 6 aduentitiis *EBG* 7 fouere *BG* 9 tendere ⟨e⟩t *Pet.* 12 missa *EBG* 14 transmissique *EA* transmissoque *G* transmissaque *B* (quae *b*) 19 promiscua *Wm2NG* 20 itum *G* exoptans *G* ut *EG om. B* 21 ira *EBG* cauillationibus *Btl.* 22 conceperat *EBG* [esse] *Nov.* 25 ⟨u⟩sui *Btl. Kell. Kiessl.* sibi *Nm2G* sui *BA* 27 suburbano *Nm2BG*

6. Iamque apricante caelo tertium nonas Mar*t*ias profectus, Hierapolim solitis itineribus uenit. ubi cum introiret ciuitatis capacissimae portas, sinistra porticus subito lapsa, subter tendentes quinquaginta milites exceptis plurimis uulneratis, tignorum tegularumque pondere magno conlisit. 7. unde contractis copiis omnibus, Mesopotamiam propere signa commouit, ut fama de se nulla praeuersa, — id enim curatius obseruarat, — inprouisus Assyrios occuparet. denique cum exercitu et Scytharum auxiliis, Eufrate nauali ponte transmisso, uenit ad Batnas, municipium Osdroenae, ibique inlaetabile portentum offendit. 8. cum enim calonum frequens multitudo ad suscipiendum consuete pabulum prope aceruum palearum stetisset, inpendio celsum, — hoc enim modo per regiones illas tales species construuntur, — rapientibus multis, quassata congeries inclinata est, parique exitio quinquaginta obruit homines, mole maxima ruinarum. 363

3. 1. Maestus exinde digressus, uenit cursu propero Carras, antiquum oppidum, Crassorum et Romani exercitus aerumnis insigne. unde duae ducentes Persidem uiae regiae distinguntur, laeua per Adiabenam et Tigridem, dextra per Assyrios et Eufraten. 2. ibi moratus aliquot dies, dum necessaria parat, et Lunae (quae religiose per eos colitur tractus,) ritu locorum fert sacra, dicitur ante aras, nullo arbitrorum admisso, occulte paludamentum purpureum propinquo suo tradidisse Procopio, mandasseque arripere fidentius principatum, si se interisse didicerit apud Parthos. 3. hic Iuliani quiescentis animus agitatus insomniis, euenturum triste aliquid praesagibat. quocirca et ipse et uisorum interpretes, praesentia contemplantes, diem secutum, qui erat quartum decimum kalendas Aprilis, obseruari debere pronuntiabant. uerum ut

---

1 maias 2 iteneribus ♂ introierit 3 partas *m2 ex* portas *m1* 4 taegularum 5 concontractis mesopotamiam iam 7 assyros 8 eufraten 9 quae 10 colonum consu*ete (*fu.* a) 13 moles 14 ruminarum 15 caras ♂ 15 *sq.* cum *post* antiquum *del. m2* 17 leua hadiabenam 18 aliquod ♂ 19 religiosae 20 situ 21 purpuraeum 22 quae didicent (*corr. m3*) 23 insomnis 24 praesagebat 25 interpraetes

---

1 tertio *BG* Martias *G* 2 introiret *G* 3 portas *EBG* 5 contractis *EBG* iam *V*] tam *Lind.*: *ut dittogr. del. Nov.*; *ante* contractis *colloc. Her.* 6 accuratius *BG* 7 Assyrios *EBG* 8 Eufrate *EG* (-ph- *G*) 10 calonum *Wm2G* colonorum *B* 13 mole *WBG* 14 ruinarum *WBG* 20 ritu *ENm2 Lind.* 22 didicerit *EBG* 23 insomniis *Lind.* 24 praesagibat *Her.* praesagiebat *NBG* 25 secuturum *BG* ⟨ante⟩ quartum *Btl.* 26 Apriles *WBG*

363 conpertum est postea, hac eadem nocte Palatini Apollinis templum, praefecturam regente Aproniano, in urbe conflagrauit aeterna, ubi ni multiplex iuuisset auxilium, etiam Cumana carmina consumpserat magnitudo flammarum.

4. Post quae ita digesta, agmina et commeatus omnis generis disponenti *im*pera*tori,* procursatorum aduentu anhelantium etiam tum indicatur, equestres hostium turmas uicino limite quodam perrupto, auertisse subito praedas. 5. cuius atrocitate mali perculsus, ilico (ut ante cogitauerat) triginta milia lectorum militum eidem commisit Procopio, iuncto ad parilem potestatem Sebastiano comite ex duce Aegypti, isdemque praecepit, ut intra Tigridem interim agerent, uigilanter omnia seruaturi, nequid inopinum ex incauto latere oreretur, qualia multa saepe didicerat euenisse, mandabatque eis ut (si fieri potius posset,) regi sociarentur Arsaci, cumque eo per Corduenam et Moxoenam, Chiliocomo uberi Mediae tractu, partibusque aliis praestricto cursu uastatis, apud Assyrios adhuc agenti sibi concurrerent, necessitatum articulis adfuturi.

6. His ita ordinatis, ipse exitu simulato per Tigrim, quod iter etiam re cibaria de industria iusserat instrui, flexit dextrorsus, et quieta nocte emensa, mane iumentum quo ueheretur ex usu poposcit, oblatusque ei equus Babylonius nomine, ictu torminum consternatus, dum dolorum inpatiens uoluitur, auro lapillisque ornamenta distincta conspersit. quo ostento laetior exclamauit, plaudentibus proximis, 'Babylona humi procidisse ornamentis omnibus spoliatam'. 7. et paulisper detentus, ut omen per hostias litando firmaret, Dauanam uenit castra praesidiaria, unde ortus Belias fluuius funditur *in* Eufraten. hic corporibus cibo

---

1 con *ante* conpertum *del. m1* est *m1 in ras.: fu.* po haec 2 ne 3 consumserat 5 que 6 disponendi perparo cursatorum 7 aequestres 9 cogita erat (*corr. m3*) cummisit ₰ 10 aegipti 13 *sq.* regis octarentur (*corr. m3*) a[r]saci 16 agente concurrent (*corr. m3*) 17 tigrum 18 regi uaria 20 tormini 22 extento laetiores clamauit (*corr. m3*) 22 *sq.* praecidisse (*corr. m3*) 25 in *add. m3*

---

1 post haec, eadem *Her.* hac *E Lind. om. BG* 2 ni *Hm2Nm2A* 5 quae *A* 6 disponenti *Lind.* ⟨principi⟩ d. *Nov.* ⟨im⟩pera⟨tori⟩ procursatorum *Pet.* procursatorum *G Nov.* propero cursatorum *B* per procursatorum *Wm2* aduentum *Wm2* 9 cogitauerat *EG* cognita erat *PB* 10 Aegypti *WBG* 12 oriretur *BG* 13 dixerat *BG* possit *BG* 13 *sq.* regi sociarentur *EAG* regi optarentur *B* 16 agenti *Wm2G* concurrerent *Wm2A* accurrerent *G* concurret *B* occurrerent *Btl.* 17 Tigrim *NBG* Tigr⟨id⟩em *Gdt.* 18 re cibaria *Val.* rebus uariis *G* 20 torminum *Btl.* torminis *Cm2BG* 22 ostento *NBG* exclamauit *E Lind.* clamauit *WBG* 22 *sq.* procidisse *NAG* prendisse *B* 25 in *EBG*

curatis et quiete, postridie uentum est ad Callinicum, munimentum 363 robustum, et conmercandi opimitate gratissimum, ubi diem sextum kalendas *Apriles*, quo Romae Matri deorum pompae celebrantur annales, et carpentum quo uehitur simulacrum, Almonis undis ablui perhibetur, sacrorum sollemnitate prisco more conpleta, somno per otium capto, exultans pernoctauit et laetus. 8. luce uero secuta, profectus exinde per supercilia riparum fluuialium, aquis aduliscentibus undique conuenis, cum armigera gradiens manu, in statione quadam sub pellibus mansit, ubi Saracenarum reguli gentium, genibus supplices nixi, oblata ex auro corona, tamquam mundi nationumque suarum dominum adorarunt, suscepti gratanter, ut ad furta bellorum adpositi. 9. dumque hos adloquitur, Xerxis illius potentissimi regis instar classis aduenit, tribuno Constantiano cum comite Lucilliano ductante, quae latissimum flumen Eufraten artabat. in qua mille erant onerariae naues, ex diuersa trabe confectae, commeatus abunde ferentes, et tela, et obsidionales machinas †; quinquaginta aliae bellatrices, totidemque ad conpaginandos necessariae pontes.

4. 1. Re ipsa admoneor, breuiter quantum mediocre potest ingenium, haec instrumentorum genera ignorantibus circumscripte monstrare; et ballistae figura docebitur prima. 2. ferrum inter axiculos duo firmum conpaginatur et uastum, in modum regulae maioris extentum, cuius ex uolumine tereti, quod in medio pars polita conponit, quadratus eminet stilus extentius, recto canalis angusti meatu cauatus, et hac multiplici chorda neruorum tortilium inligatus: eique cochleae duo ligneae con-

---

1 curmisit quiete post tridie   callinisum   2 rubustum   opumitate (oportunitate, *m3*)   3 apriles *om.*   pompe caelebrantur   4 salmonis   5 sollicitate *m1* solemnitate *m3*   conplecta (*corr. m3*)   7 unde quae   8 armiger agradiens (*corr. m3*)   suppellibus (*corr. m3*)   9 saracinarum   12 classi (-s *add. m3*)   12 *sq.* constiano   14 artabant   14 *sq.* contectae   16 bellatrites cotidemque ꝫ   17 potes (n *add. m3*)   18 admoneo   19 circumscriptae 20 duo (-s *add. m3*)   22 ars   23 *sq.* multiplicis horda (c- *add. m3*)   24 conchleae (n *del. m2?*)

---

1 curatis et quiete *EWm2N Val.* accurate refectis *BG*   Callinicum *Val.* 2 robustum *EBG*   et *om. BG*   opimitate *Wm2BG* opo⟨rtu⟩nitate *Corn. Wirz.*   3 Apriles *add. Kiessl. Lind. iam adnot.*   4 Almonis *BG*   5 solemnitate *EBG*   completa *EBG*   7 undique *Lind.*   8 sub pellibus *EBG* 9 Saracenarum *E Val.* Saracenorum *PBG*   ex auro *EA* auri *BG*   12 classis *EBG*   12 *sq.* Constantiano *Em2BG*   14 artabat *EBG*   14 *sq.* confectae *Momms.* contextae *HNG*   17 pontes *EBG*   18 admoneor *EBG* (-oueor *b*) 19 circumscripta *BG*   20 duos *EBG*   22 pars *Wagn.*   23 extensius *BG* hic *Btl.*   23 *sq.* multiplici corda *EG* multiplice corda *B*   24 illigatum *Köchly et Rüstow*   duae *EBG*

iunguntur aptissime, quarum prope unam adsistit artifex contemplabilis, et subtiliter adponit in temonis cauamine, sagittam ligneam spiculo maiore conglutinatam, hocque facto, hinc inde ualidi iuuenes uersant agiliter rotabilem flexum. 3. cum ad extremitatem neruorum acumen uenerit summum, percita interno pulsu a ballista ex oculis auolat, interdum nimio ardore scintillans, et euenit saepius ut antequam telum cernatur, dolor letale uulnus agnoscat.

4. Scorpionis autem (quem appellant nunc Onagrum,) huius modi forma est. dolantur axes duo quernei uel ilicei, curuanturque mediocriter, ut prominere uideantur in gibbas, hique in modum serratoriae machinae conectuntur, ex utroque latere patentius perforati, quos inter per cauernas funes conligantur robusti, conpagem (ne dissiliat) continentes. 5. ab hac medietate restium ligneus stilus exsurgens obliquius, et in modum iugalis temonis erectus, ita neruorum nodulis inplicatur, ut altius tolli possit et inclinari, summitatique eius unci ferrei copulantur, e quibus pendet stuppea uel ferrea funda, cui ligno fulmentum prosternitur ingens, cilicium paleis confertum minutis, ualidis nexibus inligatum, et locatum super congestos cespites uel latericios aggeres. nam muro saxeo huius modi moles inposita, disiectat quidquid inuenerit, subter concussione uiolenta, non pondere. 6. cum igitur ad concertationem uentum fuerit †, lapide rotundo fundae inposito, quaterni altrinsecus iuuenes repagula quibus incorporati sunt funes, explicantes retrorsus, stilum paene supinum inclinant: itaque demum sublimis adstans magister, claustrum quod totius operis continet uincula, reserat malleo forti perculsum, unde absolutus ictu uolucri stilus, et mollitudine offensus cilicii, saxum contorquet, quidquid incurrerit conlisurum. 7. et tormentum qui-

---

2 temones lineam 4 agiter (ꝺ) otabilem (*corr. m3*) 5 balista 7 laet[a]le 9 querenei uellica ei 10 hicque 12 dissiliant 13 obliquus 16 pendent struppea ferrea ferrea ꝺ 18 cospites ꝺ 19 quicquid ꝺ super 20 ate (n *add. m3*) 21 funde 23 surinum dem (-um *add. m2*) 24 *sq.* mallio sorti (f- *m3*) perclausum (perclusum *m2*) 25 mollitudinem 26 quicquid (ꝺ) inconcurrerit (ꝺ) conlisorum (li *add. m2*)

---

1 artissime *Momms.* 2 temonis *Em2AG* ligneam *EAG* canneam *Btl.* 4 rotabilem *EBG* 9 quernei *EBG* ilicei *BG* ilignei *N* 10 hique *BG* 12 dissiliat *G* 13 obliqu⟨i⟩us *Btl.* 14 modulis *BG* 16 pendet *AG* stuppea *EBG* fulcimentum *BG* 19 subter *G* 20 ad *Em2BG* fuerit uentum *tr. Nov. c. c.* (*cf. 23, 5, 21*) 23 paene supinum *E Val.* penes uncinum *G* pene uncinum *B* 24 malleo forti *EBG* 24 *sq.* perculsum *Haupt* percussum *EG* perclausum *WB* 25 mollitudine *EBG* 26 conlisurum *Wm2BG*

dem appellatur ex eo quod omnis explicatio torquetur, scorpio autem quoniam aculeum desuper habet erectum, cui etiam onagri uocabulum indidit aetas nouella, ea re quod asini feri cum uenatibus agitantur, ita eminus lapides pos terga calcitrando emittunt, ut perforent pectora sequentium, aut perfractis ossibus capita ipsa displodant.

8. Hinc *ad* arietem ueniemus. eligitur abies uel ornus excelsa, cuius summitas duro ferro concluditur et prolixo, arietis efficiens prominulam speciem, quae forma huic machinamento uocabulum indidit, et sic suspensa utrimque, transuersis asseribus et ferratis, quasi ex lance uinculis trabis alterius continetur, eamque quantum mensurae ratio patitur, multitudo retro repellens, rursus ad obuia quaeque rumpenda protrudit, ictibus ualidissimis, instar adsurgentis et cedentis cornuti. qua crebritate uelut reciproci fulminis impetu aedificiis scissis in rimas, concidunt structurae laxatae murorum. 9. hoc genere operis, si fuerit exerto uigore discussum, nudatis defensoribus . . . . . ideoque solutis obsidiis, ciuitates munitissimae recluduntur.

10. Pro his arietum meditamentis iam crebritate despectis, conditur machina scriptoribus historicis nota, quam *ἑλέπολιν* Graeci cognominamus. cuius opera diuturna Demetrius, Antigoni filius regis, Rhodo aliisque urbibus oppugnatis, Poliorcetés est appellatus.† 11. aedificatur autem hoc modo: testudo conpaginatur inmanis, axibus roborata longissimis, ferreisque clauis aptata, et contegitur coriis bubulis, uirgarumque recenti textura, atque limo asperguntur eius suprema, ut flammeos detrectet et missiles casus. 12. conseruntur autem eius frontalibus trisulcae cuspides praeacutae, ponderibus ferreis graues, qualia nobis pictores

---

2 quō   4 calc[ita]ndo   6 ad *om.*   auies (*corr. m3*)   7 *sq.* promi nullam   8 que hoc   9 si lancae   10 trabes   11 altitudo iobina   12 ualidissim[i]s   caedentis armati   14 laxata emurorum ♂   15 *sine lac.*   16 minutissimae   18 haelepolini   19 rodo   20 polior cetis (chites *m3*)   22 quae   23 suppraema aut   25 cuspidis

---

1 quod ex eo *tr. bG* quod *om. B*   quod funium implicatio⟨ne⟩ *Val.*   2 quoniam *Nm2G* quomodo *E* quom *FYUCWTP* cum *DHRSB* quod *A*   4 calcitrando *EBG*   6 ad *add. EBG*   abies *EBG*   7 *sq.* prominulam *BG*   8 huic *EG*   9 sic *AG*   10 trabis *Em2G*   11 multitudo *G*   obuia *Wm2BG*   12 cedentis *N Val. Btl.* cadentis *E*   cornuti (*uel* ar⟨ietis cor⟩nuti) *Cl.* arietis *N Val.*   13 fluminis *Pet.*   ruinas *Pet.*   15 nudato (-atis *B*) uallo defensoribus *BG* nudatis defensoribus ⟨moenibus⟩ *Her.* ⟨muris⟩ *Nov.*   ideoque solutis *EA*   solutisque *G* que solutis *B*   16 munitissimae *TBG* (-me *T*)   17 machinamentis *BG*   18 helepolim *EG* heliopolim *B*   18 *sq.* cognominant *BG*   19 regis *om. WBG*   20 Poliorcetes *BG*   23 recenti⟨um⟩ *Corn.* ut *EBG*   23 *sq.* detractet *BG*   25 cuspides *BG*

ostendunt fulmina uel fictores, ut quidquid petierit, aculeis exsertis abrumpat. 13. hanc ita ualidam molem rotis et funibus regens, numerosus intrinsecus miles, languidiori murorum parti uiribus admouet concitis, et nisi desuper propugnantium ualuerint uires, conlisis parietibus aditus patefacit ingentes.

14. Malleoli autem, (teli genus) figurantur hac specie: sagitta est cannea, inter spiculum et harundinem multifido ferro coagmentata, quae in muliebris coli formam (quo nentur lintea stamina), concauatur uentre subtiliter, et plurifariam patens, atque in alueo ipso ignem cum aliquo suscipit alimento. 15. et si emissa lentius arcu inualido, — ictu enim rapidiore extinguitur, — haeserit usquam, tenaciter cremat, aquisque conspersa acriores excitat aestus incendiorum, nec remedio ullo quam superiacto puluere consopitur. hactenus de instrumentis muralibus, e quibus pauca sunt dicta. nunc ad rerum ordinem reuertamur.

363 **5.** 1. Adscitis Saracenorum auxiliis, quae animis obtulere promptissimis, tendens inperator agili gradu Cercusium, principio mensis Aprilis ingressus est, munimentum tutissimum et fabre politum. cuius moenia Abora et Eufrates ambiunt flumina, uelut spatium insulare fingentes. 2. quod Diocletianus exiguum ante hoc et suspectum, muris turribusque circumdedit celsis, cum in ipsis barbarorum confiniis interiores limites ordinaret, documento .... per Syriam Persae, ita ut paucis ante annis cum magnis prouinciarum contigerat damnis. 3. namque cum Antiochiae in alto silentio, scaenicis ludis mimus cum uxore inmissus, e medio sumpta quaedam imitaretur, populo uenustate attonito, coniunx 'nisi somnus est' inquit 'en Persae', et retortis plebs uniuersa ceruicibus, ex arce u*ol*antia in se tela declinans, spargitur passim. ita ciuitate incensa,

1 quicquid 𝔙 2 potis 6 figuratur 7 que 9 albeo 10 suscepit arcu inualido arcus ictu 11 rapidore heserit 12 acriore 12 *sq.* superiaeto (*corr. m3*) 15 que obtulerae 18 aborae tora eufrates ambunt fi*gentes (n *in ras. scr. m3*) 19 susceptum miris quae 21 e documento (*sine lac.*) 23 scenicis mimos in 24 emitaretur 25 inquid 25 *sq.* exacerbantia 26 cela 𝔙 i (-ta *add. m2*)

2 rotis *Em2A* palis *BG* numerosis *BG* 5 pate fecit *BG* 6 figurantur *G* 9 alueo *EBG* 10 suscipit *Em2BG* sic *G* ictu *EG* igitur arcu *B* ignitur, ictu *b* 11 rapidiore *EAG* si haeserit *G* h. *B* 18 Abora et *AG* Abora tota *Wm2* Orogora *B* ambiunt *WBG* fingentes *WBG* 19 antehac *G* suspectum *NAG* desp. *Nov.* muris *EBG* 20 in *om. BG* 21 documento ⟨recenti perterritus, ne uagarentur⟩ *Her.* ne uagarentur *G* est documento *B* ne discurrerent *Kiessl.* 23 mimus *Wm2BG* e *G* 24 imitaretur *EBG* 25 inquit en *EAG* infit. uisi sunt equidem *B* 25 *sq.* ex arce u⟨ol⟩antia *Pet.* exaceruantia *G* ⟨dir⟩ecta uibrantia *Corn.* exuberantia *Madv.* exaceruanda *Günther* ex acie ruentia *Nov.*

et obtruncatis pluribus qui pacis more palabantur effusius, incensisque locis finitimis et uastatis, onusti praeda hostes ad sua remearunt innoxii, Mareade uiuo exusto, qui eos ad suorum interitum ciuium duxerat inconsulte. et haec quidem Gallieni temporibus euenerunt. 363

4. Iulianus uero dum moratur apud Cercusium, ut per naualem Aborae pontem exercitus et omnes sequellae transirent, litteras tristes Sallusti, Galliarum praefecti, suscepit, orantis suspendi expeditionem in Parthos, obtestantisque ne ita intempestiue, nondum pace numinum exorata, inreuocabile subiret exitium. 5. posthabito tamen suasore cautissimo, fidentius ultra tendebat, quoniam nulla uis humana uel uirtus meruisse umquam potuit, ut quod praescripsit fatalis ordo non fiat. statimque transgressus, pontem auelli praecepit, nequi militum ab agminibus propriis reuertendi fiducia remaneret. 6. pari sorte hic quoque omen inlaetabile uisum est, apparitoris cuiusdam cadauer extentum, carnificis manu deleti, quem praefectus Salutius praesens, ea re supplicio capitali damnarat, quod intra praestitutum diem alimentorum augmentum exhibere pollicitus, casu inpediente frustratus est. sed miserando homine trucidato, postridie aduenit, ut ille promiserat, alia classis, abunde uehens annonam.

7. Profecti exinde Zaithan uenimus locum, qui olea arbor interpretatur. hic Gordiani imperatoris longe conspicuum uidimus tumulum, cuius actus a pueritia prima, exercituumque felicissimos ductus, et insidiosum interitum, digessimus tempore conpetenti. 8. ubi cum pro ingenita pietate consecrato principi parentasset, pergeretque ad Duram (desertum oppidum) procul militarem cuneum conspicatus, stetit inmobilis, eique dubitanti quid ferrent, offertur ab eis inmanissimi corporis leo, cum aciem peteret, multiplici telorum iactu confossus. quo omine

---

2 honostis (-nus- *m3*) hostis 4 inconsultae 6 cercustum *ex* cercustus 7 abore transiret 9 intempestiuae 11 ultro quō 16 salu[st]ius 18 casus 19 posttridie 20 rhens 21 ad *ante* locum *del. m2* 21 *sq.* interpraetatur 25 pergeret*que 26 cum eum 28 homine

---

1 percit⟨i ti⟩more *Corn.* 2 onusti *NbG* honusti *B* hostes *Tm2bG* 3 Mereade *BG* 6 Cercusium *EBG* 7 Aborae *AG* ab ora *B* transirent *EA* 11 ultra *EG* quoniam *G* quom *FYUTP* quo in *WH* cum *DRBA* quando *E* 13 nequi *EG* ut qui *PB* ne qua *A* necui *Val.* 16 Salutius *Pet. Momms.* Sallustius *WbG* 17 damnauerat *G* damnaret *B* 18 casu *EA* causa *BG* 20 uehens *EBG* ferens *Her.* 21 Zaitan *PBG* aduenimus *Her.* 26 oppidu⟨lu⟩m *Her. c. c.* cuneum *EBG* 28 omine *Wm2BG*

363 uelut certiore iam spe status prosperioris elatus, exultantius *in*cedebat, sed incerto flatu fortunae, aliorsum prorupit euentus. obitus enim regis portendebatur, sed cuius, erat incertum. 9. nam et oracula dubia legimus, quae non nisi casus discreuere postremi, ut fidem uaticinii Delfici, quae post Halyn flumen transmissum, maximum regnum deiecturum praedixerat Croesum, et aliam quae Atheniensibus ad certandum contra Medos oblique destinauerat mare, sortemque his posteriorem, ueram quidem, sed non minus ambiguam:

aio te Aeacida Romanos uincere posse.

10. Etrusci tamen haruspices qui comitabantur gnaros prodigialium rerum, cum illis procinctum hunc saepe arcentibus, non crederetur, prolatis libris exercitualibus, ostendebant signum hoc esse prohibitorium, principique aliena licet iuste inuadenti, contrarium. 11. sed calcabantur philosophis refragantibus, quorum reuerenda tunc erat auctoritas, errantium subinde, et in parum cognitis perseuerantium diu. etenim ut probabile argumentum ad fidem implendam scientiae suae, id praetendebant, quod et Maximiano antehac Caesari, cum Narseo Persarum rege iam congressuro, itidem leo et aper ingens trucidati simul oblati sunt, et superata gente discessit incolumis, illo minime contemplato, quod aliena petenti portendebatur exitium, et Narseus primus Armeniam Romano iuri obnoxiam, occuparat. 12. secuto itidem die, qui erat septimum idus Aprilis, sole uergente iam in occasum, ex parua nubicula subito aere crassato, usus adimitur lucis, et post minacem tonitruum crebritatem et fulgorum, Iouianus nomine miles *ex* caelo tactus cum duobus equis

---

1 spectatos cedebat 2 fatu 3 protendebatur 4 describere postrem que 5 alyn 6 cryssum aliae 7 ueram q- *ante* ueram *add. m2, tunc eras.* 9 aiotae eacida 10 haruspicis 10 *sq.* comita liantur (*corr. m3*) gnarus prodigiarum 13 inuadendi 13 *sq.* calcabuntur philosophi 14 *sq.* serrantium 19 cente incolomis contemplate 21 uiri 23 ademitur 24 ex *om.* 24 *sq.* aequis concedit

---

1 spe status *Val.* spectaculi *BG* spe elatus *Kiessl.* prosperiorum *Kiessl.* incedebat *A* 2 f⟨l⟩atu *Kiessl. H. Michael* fato *Wm2BG* 3 portendebatur *EbG* 4 discreuere *G* describerem *WB* descripsere *EA* postremi *EAG om. WB* 5 Halyn *A* disiecturum *BG* deleturum *Her. (?)* 6 Croesum *CAG* Cresum *B* aliam *Tm2G* 7 designauerat *Val.* 9 aio te *WBG* Aeacida *BG* 10 aruspices *EBG* comitabantur *EBG* gnaros *Momms.* gnari *EAG* 10 *sq.* prodigialium *Nm2bG* prodigalium *B* 12 ritualibus *BG* 13 inuadenti *EBG* calcabantur *EBG* 14 philosophis *EBG* 14 *sq.* errantium *Wm2G* asserentium *B* 17 Narse *BG* 19 gente *EBG* incolumis *Wm2BG* contemplato *G* contemplante *EB* 20 Narses *BG* 21 iuri *WBG* 22 nubecula *EBG* 23 adimitur *BG* 24 fulgurum *EBG* ex *add. Cl.* de *add. Lind.*

concidit, quos potu satiatos a flumine reducebat. 13. eoque uiso, harum rerum interpretes arcessiti, interrogatique †, etiam id uetare procinctum fidentius adfirmabant, fulmen consiliarium esse monstrantes: ita enim appellantur quae dissuadent aliquid fieri uel suadent. ideoque hoc nimis cauendum, quod militem celsi nominis cum bellatoriis iumentis extinxit, et hoc modo contacta loca nec intueri nec calcari debere, fulgurales pronuntiant libri. 14. contra philosophi, candorem ignis sacri repente conspecti, nihil significare aiebant, sed esse acrioris spiritus cursum, ex aethere aliqua ui ad inferiora detrusum, aut si exinde praenoscitur aliquid, incrementa claritudinis imperatori portendi, gloriosa coeptanti, cum constet flammas suapte natura, nullo obstante, ad sublimia conuolare. 363

15. Fracto igitur (ut ante dictum est) ponte, cunctisque transgressis, imperator antiquissimum omnium ratus est militem adloqui, sui rectorisque fiducia properantem intrepide. signo itaque per lituos dato, cum centuriae omnes et cohortes et manipuli conuenissent, ipse aggere glebali adsistens, coronaque celsarum circumdatus potestatum, talia ore sereno disseruit, fauorabilis studio concordi cunctorum:

16. 'Contemplans maximis uiribus et alacritate uos uigere, fortissimi milites, contionari disposui, docturus ratione multiplici, non nunc primitus (ut maledici mussitant,) Romanos penetrasse regna Persidis. namque ut Lucullum transeam uel Pompeium, qui per Albanos et Massagetas, quos Alanos nunc appellamus, hac quoque natione perrupta, adiuit Caspios lacus, Ventidium nouimus Antoni legatum, strages per hos tractus innumeras edidisse. 17. sed ut a uetustate discedam, haec quae

2 interpraetes arcessit 3 consiliatrium 5 nimis *m1 et m3* nemis *m2* 6 *sq.* fulguralis (*corr. m3*) 7 philosofi *ex* philosifi 8 aerioris ♂ 9 uia 10 potendi (r *add. m3*) 11 optante (s *add. m3*) 11 *sqq.* su[bl]imia conualere praetor 13 cuncti quae 14 anto quissimum ♂ 15 liquos 16 manip*uli (*fu.* a) 19 alacitate ♂ ui *ante* uigere *del. m2* 20 concionari 21 maledicimus sitanti ramos ♂ paene tra[s]so (o *in* e *corr. m2*) persides 23 quo salanus (*corr. m3*) apellamus haec ♂ 23 *sq.* uidit caspius 25 enu*meras (* *fu.* m; -s *add. m2*) sediedisse (e *med. del. m2*)

1 concidit *EBG* quo uiso *BG* 2 arcessiti *E Val.* accersit *BG* accersiti *A* 3 consiliarium *BG* 6 *sq.* fulgurales *EBG* 9 ui *Val.* detrusi *Gercke* 10 portendi *EBG* 11 obstante *G* opit⟨ul⟩ante *Btl.* 12 conuolare *EBG* 13 fracto *Momms.* facto *Nm2* perfecto *Em2 C. F. W. M.* peracto *AG* cunctisque *EBG* cunctis *Momms.* 15 lituos *EAG* reliquos *WB* 16 manipuli *EBG* 20 contionari *E* 21 mussitant *AG* mussant *B* Persidis *EBG* 23 quos Alanos *EbG* (Ha- *B*) ⟨a⟩diuit *Haupt* 24 Caspios *AG* Caspium lacum *Haupt* 25 innumeras *EBG* edidisse *EAG* uidisse *B*

363 tradidit recens memoria replicabo. Traianus et Verus *et* Seuerus hinc sunt digressi, uictores et tropaeati, redissetque pari splendore iunior Gordianus, cuius monumentum nunc uidimus honorate, apud Resainan superato fugatoque rege Persarum, ni factione Filippi, praefecti praetorio, sceleste iuuantibus paucis, in hoc ubi sepultus est loco, uulnere impio cecidisset. nec errauere diu manes eius inulti, quod ueluti librante iustitia, omnes qui in eius .... conspirauere, cruciabilibus interiere suppliciis. 18. et illos quidem uoluntas, ad altiora propensiores, subire inpulit facinora memoranda, nos uero miseranda ..... recens captarum urbium et inultae caesorum exercituum umbrae, et damnorum magnitudines ca*st*rorumque amissiones, ad haec quae proposuimus, hortantur †, uotis omnium sociis ut medeamur praeteritis, et roborata huius lateris securitate re publica, quae de nobis magnifice loquatur posteritas relinquamus. 19. adero ubique uobis, adiumento numinis sempiterni, imperator et antesignanus et conturmalis ominibus secundis (ut reor.) at si fortuna uersabilis in pugna me usquam fuderit, mihi uero pro Romano orbe memet uouisse sufficiet, ut Curtii Muciique ueteres, et clara prosapia Deciorum. abolenda nobis natio molestissima, cuius in gladiis nondum nostrae propinquitatis exaruit cruor. 20. plures absumptae sunt maioribus nostris aetates, ut interirent radicitus quae uexabant. deuicta est perplexo et diuturno Marte Carthago, sed eam dux inclytus timuit superesse uictoriae. euertit funditus Numantiam Scipio, post multiplices

---

1 memoria *m2* rei *m1* [rep]licabo et *om.* hic 2 tropeati 3 aput ♂ 4 p[rae]fecti 6 umpio ♂ caedisset *m1* (ci *add. m2*) eritauere ♂ uelut elabrente (r *del. m2*) 7 eius (*sine lac.*) 8 aut *m1* u *del. m2* propensiore 9 facinora** miseranda regens 10 euercituum (*corr. m3*) umbra 11 carorumque amissionem ♂ 12 uti somnium honorata 13 loquebatur 14 nominis sempiternum 15 antesigna nos omnibus [at] 17 uobisse (*corr. m3*) mucii que teres 19 sumptae ♂ 20 radicetus (e *m2 ex* i *m1*) 21 marthe dum

---

1 rursus (*pro* Verus) *BG* et *add. Val.* hinc *EBG* 3 Resainam *EG* Thessalia *B* 6 ueluti *Kiessl.* librante *Kiessl.* clarente *G* elabente *WB* elaborante *E* ⟨d⟩elib⟨e⟩rante *Pet.* relabente *Nov.* 7 in eum *Nm2BG* in eius ⟨necem⟩ *Kiessl.* 8 ad *WBG* propensior *EBG* propensiore⟨s⟩ *Pet.* *an* obire? *Cl.* 9 nefanda *Btl.* *lac. ind. Cl.:* miserandae preces *Kell.* recens *EBG* species *Henr. Val.* strages *Hadr. Val.* 10 urbium ⟨facies⟩ *Val.* u. ⟨spectacula⟩ *Corn.* u. ⟨fata⟩ *Nov.* exercituum *EBG* umbrae *EG* 11 ca⟨st⟩rorumque *Btl.* 12 u⟨o⟩tis omnium *Val.* ut solemur *G* ut solacium *B* socios *G* roborata *C. F. W. M.* 13 loquatur *AG* 14 numinis *AG* sempiterni *EAG* sempiterno *B* 15 antesignanus *Wm2BG* ominibus *BG* (omn- *b*) 17 uouisse *WBG* ueteres *A* uetus *Wm2Nm2* tres *BG* fecere *Btl.* 21 Marte *EBG* dux *Val.* 22 uictor *G*

casus obsidionis emensos. Fidenas ne imperio subcrescerent aemulae, Roma subuertit, et Faliscos ita oppressit et Veios, et suadere nobis laborat monumentorum ueterum fides, ut has ciuitates aliquando ualuisse credamus. 21. haec ut antiquitatum peritus exposui; superest ut auiditate rapiendi posthabita, quae insidiatrix saepe Romani militis fuit, quisque agmini cohaerens incedat, cum ad necessitatem congrediendi fuerit uentum, signa propria secuturus, sciens quod si remanserit usquam, exsectis cruribus relinquetur. nihil enim praeter dolos et insidias hostium uereor, nimium callidorum. 22. ad summam polliceor uniuersis, rebus post haec prospere mitigatis, absque omni praerogatiua principum, qui quod dixerint uel censuerint, pro potestate auctoritatis iustum esse existimant, rationem me recte consultorum uel secus, siquis exegerit, redditurum. 23. quocirca erigite iam nunc — quaeso — erigite animos uestros, multa praesumentes et bona, aequata sorte nobiscum quidquid occurrerit difficile subituri, et coniectantes aequitati semper solere iungi uictoriam.' 363

24. Conclusa oratione ad hunc gratissimum finem, ductoris gloria proeliator miles exultans, speque prosper*or*um elatior, sublatis altius scutis, nihil periculosum fore uel arduum clamitabat, sub imperatore plus sibi laboris quam gregariis indicente. 25. maxime omnium id numeri Gallicani fremitu laetiore monstrabant, memores aliquotiens eo ductante, perque ordines discurrente, cadentes uidisse gentes aliquas alias supplicantes.

6. 1. Res adigit huc prolapsa ut in excessu celeri situm monstrare Persidis, descriptionibus gentium curiose digestis, *in* quibus aegre uera dixere paucissimi. quod autem erit paulo prolixior textus, ad scien-

---

1 aemule 2 beios (*corr. m3*) 4 sapere est 5 que saepae 6 coherens 7 *sq.* hi signa quam (quam *del. m2*) exsectis (i *m2 ex* u) *in textu:* propria — usquam *add. m2 in marg.* si *om.* 8 fruribus relinquitur 10 mi*tigatos (*fu.* t) 11 censuerint (e *alt. add. m2* u *del. m3*) 13 erigite a (e *alt. add.*, a *del.*, *m2*) iam 15 difficiles 17 prosperum 19 indicanti 21 discurrentes 23 adegit huc] ut 24 descriptoribus digestis quibus aegrae

---

2 Veios ut *EBG* 3 laboret *bG* 4 superest *bG* 7 signa propria *GE* his signa propria *B* si *add. G* qui *add. Eyss.: ex* hi *ante* signa *restit. Her.* 7 *sq.* quisquam *Pm1* (usquam *Pm2*) *Gdt.* 8 cruribus *NG* furibus *WB* relinquetur *G* 10 mitigatis *Tm2AG* ⟨ad⟩ministratis *Corn.* 11 censuerint *EBG* potestatis auctoritate *Her.* 12 me *om. BG* 13 iam *om. BG* 14 bona et *transpos. G* 15 difficile *EG* difficilis *BA* 17 praelice⟨n̆⟩ter *Corn.* prosper⟨or⟩um *Val.* in prosperum *BG* 19 indicente *G* (-centi *B*) uindicante *Tm2* 21 discurrente *EAG* 23 adigit *Pet.* huc *G* 23 *sq.* monstrare⟨m⟩ *Btl.* 24 descript⟨i⟩onibus *Pet.* digestis ⟨in⟩ *Pet.* digestum e *AG* digestum *EB*

tiam proficiet plenam. quisquis enim adfectat nimiam breuitatem, ubi narrantur incognita, non quid signatius explicet, set quid debeat praeteriri, scrutatur.

2. Hoc regnum quondam exiguum, multisque antea nominibus appellatum, ob causas quas saepe retulimus, cum apud Babylona Magnum fata rapuissent Alexandrum, in uocabulum Parthi concessit Arsacis, obscure geniti †, latronum inter aduliscentiae rudimenta ductoris, uerum paulatim in melius mutato proposito, clarorum contextu factorum, aucti sublimius. 3. qui post multa gloriose et fortiter gesta, superato Nicatore Seleuco, eiusdem Alexandri successore, cui uictoriarum crebritas hoc indiderat cognomentum, praesidiisque Macedonum pulsis, ipse tranquillius agens, temperator oboedientium fuit et arbiter lenis. 4. denique post finitima cuncta ui uel aequitatis consideratione uel metu subacta, ciuitatum et castrorum castellorumque munimentis oppleta Perside, adsuefactaque timori esse accolis omnibus, quos antea formidabat, medium ipse agens cursum aetatis, placida morte decessit. certatimque summatum et uulgi sententiis concinentibus, astris (ut ipsi existimant,) ritus sui consecratione, permixtus est omnium primus. 5. unde ad id tempus reges eiusdem gentis praetumidi, appellari se patiuntur Solis fratres et Lunae, utque imperatoribus nostris Augusta nuncupatio amabilis est et optata, ita regibus Parthicis, abiectis et ignobilibus antea, incrementa dignitatum felicibus Arsacis auspiciis, accessere uel maxima. 6. quam ob rem numinis eum uice uenerantur et colunt, eo usque propagatis honoribus, ut ad nostri memoriam, non nisi Arsacides (si sit usquam) in suscipiendo regno cunctis anteponatur, et in qualibet ciuili concertatione, quae adsidue apud eos eueniunt, uelut sacrilegium quisque caueat, ne dextra sua Arsaciden arma gestantem feriat uel priuatum.

---

1 proficet ♂ 2 et 5 saepae 6 ar[s]achis 7 doctoris 8 aucti* (*fu.* s) 9 gloriosae 9 *sq.* nicatore (nicanore, *m3*) 11 qu*e (*fu.* a) macedorum ♂ pul[s]is 14 *sq.* persidae adsuaefacta quae 15 acco*lis (*fu.* l) 19 regis ad fratris 20 utquae 22 arsacis (sa *quasi* ra; s *suprascr. m3*) 23 nominis uicem 24 is situs quam 25 conceratione ♂ 26 adsiduae

---

2 sed *EG* 6 Arsacis *EBG* 7 ductoris *AG* 8 aucti *EBG* 9 *sq.* Nicatore *G* Nicanore *EB* 15 *sq.* ipse medium *tr. BG* 19 reges *Nm2 Tm2BG* fratres *EBG* 23 numinis *EBG* uice *Tm2BG* 24 non nisi *ut correct.* numinis *sequestr. Her.* memoriam aeui, si Arsacides sit usquam, in *Madv.* m. ⟨temporis⟩, *Nov.* m., si nomine *Cl.* si sit usquam *Her.* sit, quisquam *G* ascitus qui *B* is sit, quisquam *Lind.* 26 quotidie *bG* (co- *B*) uelut *EA* ut *G* uel *B*

7. Satisque constat, hanc gentem regna populis ui superatis conpluribus, dilatasse ad usque Propontidem et Thracias, sed alte spirantium ducum superbia, licenter grassantium per longinqua, aerumnis maximis inminutam, primo per Cyrum, quem Bospori fretum cum multitudine fabulosa transgressum, ad internicionem deleuit Tomyris, regina Scytharum, ultrix acerrima filiorum. 8. deinde cum Dareus posteaque Xerxes, Graeciam elementorum usu mutato adgressi, cunctis paene copiis terra marique consumptis, uix ipsi tutum inuenere discessum, ut bella praetereamus Alexandri, ac testamento nationem omnem in successoris unius iura translatam.

9. Quibus peractis, transcursisque temporibus longis, sub consulibus et deinceps in potestatem Caesarum redacta re publica, nobiscum hae nationes subinde dimicarunt, paribusque momentis interdum, aliquotiens superatae, non numquam abiere uictrices.

10. Nunc locorum situm (quantum ratio sinit,) carptim breuiter*que* absoluam. hae regiones in amplitudines diffusae longas et latas, ex omni latere insulosum et celebre, Persicum ambiunt mare, cuius ostia adeo esse perhibentur angusta, *ut* ex Harmozonte, Carmaniae promuntorio, contra oppositum aliud promuntorium, quod appellant incolae Maces, sine inpedimento cernatur. 11. quibus angustiis permeatis, cum latitudo patuerit nimis extensa, †qua nauigatio ad usque urbem Teredona porrigitur, ubi post iacturas multiplices, pelago miscetur Eufrates, omnisque sinus dimensione litorea in numerum uiginti milium stadiorum, uelut spatio detornato, finitur, cuius per oras omnes oppidorum est densitas et uicorum, nauiumque crebri discursus. 12. ergo permeatis an-

1 fatisque (*corr. m3*) suis superatis (i *ult. ex* u) 2 proponit idem 5 tomyris (ta- *m3*) regna (*corr. m3*) 6 clareus ʒ quae 7 usum ut auto 8 totum inuenire 9 alexandrinae testamento 14 superate abire 15 nun clocorum (*fere* do-) breuiter 16 haec ʒ in *m2 ex* im *m1* 17 per siccum hostia 18 ut *om.* amazonta carminiae (*corr. m3*) 21 .nimis *m1 et m3* nemis *m2* 22 iacturus (*corr. m3*) paelago 23 omnesque 24 spetio ʒ

1 satisque *BG* ui *G: del. ut dittogr. Nov.* 2 Propontidem *EBG* 3 superbiam *Momms.* 5 Tomyris *BG* regina *EBG* 6 Darius *HbG* 7 mutato *Wm2G* ut exhauserit *B* 8 tutum *Wm2BG* inuenere *Wm2bG* munere *B* 9 Alexandri, ac *Her.* Alexandrina et *G* -dri in *B* -dri et *uulgo* 12 eae *BG* 14 abiere *Wm2BG* 15 nunc locorum *EBG* breuiterque *A* 17 Persicum *EBG* ostia *WBG* 18 ut *add. EAG* Harmozonte *Wagn.* Harmozonta *bG* Armuzonta *B* Carmaniae *EBG* 18 *sq.* promontorio *BG* 19 promontorium *BG* 20 ἐν Μάκαις *Val.* (*uel* Macera) 21 extensa *G* e., ⟨ae⟩qua *Pet.* e., ⟨ua⟩cua *Her.* 22 iacturas *EBG* 23 omnisque *AG*

gustiis ante dictis, uenitur ad Carmaniae sinum, orienti obiectum. *inde longo* interuallo Canthicus nomine panditur sinus australis, haut procul inde alius quem uocant Chaliten, occiduo obnoxius sideri. hinc praestrictis pluribus insulis, e quibus paucae sunt notae, Indorum mari iunguntur oceano, qui feruentem solis exortum suscipit omnium primus, ipse quoque nimium calens. 13. utque geografici stili formarunt, hac specie distinguitur omnis circuitus ante dictus. ab arctoo cardine ad usque Caspias portas, Cadusiis conterminat, et Scytharum gentibus multis, et Arimaspis *hominibus* luscis et feris. ab occidua plaga contingit Armenios et Nifaten, et in Asia sitos Albanos, mare rubrum et Scenitas Arabas quos Saracenos posteritas appellauit: Mesopotamiam sub axe meridiali despectat: orienti a fronte contrarius, ad Gangen extenditur flumen, quod Indorum intersecans terras, in pelagus eiectatur australe.

14. Sunt autem in omni Perside, hae regiones maximae quas Vitaxae (id est magistri equitum) curant, et reges et satrapae, (nam minores plurimas recensere difficile est et superfluum,) Assyria Susiana Media Persis Parthia Carmania maior Hyrcania Margiana Bactriani Sogdiani Sacae Scythia *infra Imaum et* ultra eundem montem Serica Aria Paropanisadae Drangiana Arachosia et Cedrosia.

15. Citra omnes propinqua est nobis Assyria, celebritate et magnitudine et multiformi feracitate ditissima. quae per populos pagosque amplos diffusa quondam et copios*os*, ad unum concessit uocabulum, et nunc omnis appellatur Assyria, ubi inter bacarum uulgariumque abundantiam frugum, bitumen nascitur prope lacum nomine Sosingiten, cuius alueo Tigris uoratus, fluensque subterraneus, percursis spatiis longis

---

1 armeme (armeniae *m3*) 1 *sq.* obiectum interuallo 2 cantichus haut (haud *m3*) 3 chalitim ♂ 4 nocte ♂ 6 nimium *m1 et m3* nemium *m2* hae 7 omnes artoo usque ad ♂ 8 cadus eis 9 omnibus lucis . occidaa ♂ 11 mo eso potamiam (o *pr. del. m2*) 12 meridali 14 omnes persidae haec maxime ♂ 15 aequitum 18 sogdianis ace scythia ultra 19 paro panis adcon cedrusia (-ros- *m3*) 20 propinquae ♂ nobilis 21 pagos quae 22 copios (-a *add. m3*) 23 uulcariumque 25 albeo (*corr. m3*)

---

1 ⟨C⟩armaniae *Btl. Gdt.* Armeniae *EBG* 1 *sq.* ⟨inde longo⟩ *Her.* 2 Canthicus *Her.* Elaniticus *Val.* Gangeticus *Tomaschek* 3 Sachal- *Ptol.* 6 firmarunt *Pet.* hac *EBG* 7 omnis *EBG* arctoo *PBG* ad usque *EBG* 8 Cadusiis *G* -saeis *Her.* 9 hominibus *G* luscis *Wm2G* 12 meridiali *PB* meridionali *EG* 14 omni *EAG* hae *WG* eae *B* 18 Sacae *WBG* infra Imaum et *add. Gdt.* Emodem *G* Emodon *Gron.* 19 Paropanisadae *G* paropagnisades *B* Gedrosia *bG* 20 prouincias *Gdt.* nobis *uulgo* 22 copios⟨os⟩ *Pet.* copiosa *EBG* 23 uulgariumque *EBG* 25 alueo *WBG*

emergit. 16. hic et naptha gignitur picea specie glutinosa, similis ipsa quoque bitumini, cui etiam si auicula insederit breuis, praepedito uolatu, submersa penitus euanescit. et cum hoc liquoris ardere coeperit genus, nullum inueniet humana mens praeter puluerem extinguendi commentum.

17. In his pagis hiatus quoque conspicitur terrae, unde halitus letalis exsurgens, quodcumque animal proxime steterit, odore graui consumit. quae lues oriens a profundo quodam puteo, cum os eius excesserit, *si in* latum ante quam sublimius uagaretur, terras circumsitas inhabitabiles acerbitate fecisset. 18. cuius simile foramen aput Hierapolim Frygiae antehac (ut adserunt aliqui,) uidebatur. unde emergens itidem noxius spiritus, perseueranti odore quidquid prope uenerat conrumpebat, absque spadonibus solis, quod qua causa eueniat, rationibus fysicis permittatur. 19. apud Asbamaei quoque Iouis templum in Cappadocia, ubi amplissimus ille philosophus Apollonius traditur natus, prope oppidum Tyana, stagno effluens fons cernitur qui magnitudine aquarum inflatus, seseque resorbens, numquam extra margines intumescit.

20. Intra hunc circumitum Adiabena est, Assyria priscis temporibus uocitata, longaque adsuetudine ad hoc translata uocabulum, ea re quod inter Onam et Tigridem sita, nauigeros fluuios, adiri uado numquam potuit: transire enim διαβαίνειν dicimus Graeci. et ueteres quidem hoc arbitrantur. 21. nos autem didicimus, quod in his terris amnes sunt duo perpetui, quos transiimus, Diabas et Adiabas, iunctis naualibus pontibus, ideoque intellegi Adiabenam cognominatam ut a fluminibus maximis Aegyptos, Homero auctore, et India, et Eufratensis ante hoc

---

1 naptali 3 subuersa paenitus 4 fuluerem (*m2 ex* pul- *m1*) extinguendi (u *del. m2*) 6 *sq.* laetalis 8 luens (n *del. m2*) 9 si in *om.* 10 aceruitate (*corr. m3*) aput (-d *m3*) 11 mergens 13 quot (*corr. m3*) causae ueniat (*corr. m3*) 14 asbamei 16 stagnum 18 hinc (*corr. m3*) 21 dia ben in (-uen- *m3*) 22 iddicimus 23 sie transimus hadiabas iuncti 24 adiobenam (adiaue- *m3*) 25 eufratenis

---

1 naphtha *BG* napta *W* naphthas *cj. Gdt.* specie⟨s⟩ *Pet.* 2 bitumini⟨s⟩ *Kiessl.* leuius *uel* breui⟨u⟩s *Btl.* 3 submersa *G* 4 inuenit *cj. Gdt.* man⟨u⟩s *Btl.* puluerem *EBG* 6 p⟨l⟩agis *Btl.* 8 lues *EBG* e *Madv.* 8 *sq.* excessit, ⟨si in⟩ latum ante, *Madv.* 9 latum ⟨si diffunderetur⟩ *Nov.* 10 acerbitate *EBG* 11 emergens *EBG* 13 quod *EBG* 15 apud *EBG* 16 stagno *BG* 18 iuxta *BG* hunc circuitum *EBG* 20 Oenam *BG* 21 diauenin *EBG* διαβαίνειν *A* 22 didicimus *G* id dicemus *B* 23 sie *V*] et *G* sic *B*: *ut dittogr. del. Nov.* ipsi *Eyss.* transiuimus *G* Diauas *G* Dianas *B* Adiauas *G* Adianas *B* iuncti⟨s⟩ *Gdt.* 24 Adiabenam *EA* Adiauenam *WBG* 25 Aegyptus *BG* Euphratensis *G* Euphrates Is- *B* antehac *EAG* -ante et *B*

Commagena, itidemque Hiberia ex Hibero (nunc Hispania) et a Baeti amne insigni, prouincia Baetica.

22. In hac Adiabena, Ninus est ciuitas, quae olim Persidis regna possiderat, nomen Nini potentissimi quondam regis, Samiramidis mariti, declarans, et Ecbatana et Arbela et Gaugamela, ubi Dareum Alexander post discrimina uaria proeliorum, incitato Marte prostrauit.

23. In omni autem Assyria, multae sunt urbes. inter quas Apamia eminet, Mesene cognominata, et Teredon et Apollonia et Vologessia, hisque similes multae. splendidissimae uero et peruulgatae hae solae sunt tres: Babylon cuius moenia bitumine Samiramis struxit, (arcem enim antiquissimus rex condidit Belus,) et Ctesifon, quam Vardanes temporibus priscis instituit, posteaque rex Pacorus, incolarum uiribus amplificatam et moenibus, Graeco indito nomine, Persidis effecit specimen summum. post hanc Seleucia, ambitiosum opus Nicatoris Seleuci. 24. qua per duces Veri Caesaris (ut ante rettulimus,) expugnata, auulsum sedibus simulacrum Comaei Apollinis, perlatumque Romam, in aede Apollinis Palatini deorum antistites collocarunt. fertur autem quod post direptum hoc idem figmentum, incensa ciuitate, milites fanum scrutantes, inuenere foramen angustum, quo reserato, *ut* pretiosum aliquid inuenirent, ex adyto quodam concluso a Chaldaeorum arcanis, labes primordialis exiluit, quae insanabilium ui concepta morborum, eiusdem Veri, Marcique Antonini temporibus, ab ipsis Persarum finibus ad usque Rhenum et Gallias, cuncta contagiis polluebat et mortibus.

25. His prope Chaldaeorum est regio, altrix philosophiae ueteris,

---

1 commagina (-ena *m3*) 1 *sq.* abetiam ne insigni (-nis *m3*) 3 hadiaben animus 9 splendidissime sole 10 semiramis 11 tesifon (c- *add. m3*) 12 quae (*corr. m3*) 13 persides (-dis *m3*) efficit (*m1* officii *m2*) 14 seleuciam uitiosum ꝯ nicatoris (-ano- *m3*) 15 retulimus (ꝯ) expulsata 16 simulacrum (h *add. m3*) chomei 18 inuenire (*corr. m3*) 19 reserato praetiosum 20 audito (u *del. m2*) chaldorum (-deo- *m3*) exiliuit 21 que concepti ꝯ 22 rheabmet 24 hic chaldeorum ultrix (al- *m3*) philosophie (ꝯ) ueteres (-ris *m3*)

---

1 Commagena *EBG* Baeti *G* 2 insignis *WBG* 3 Adiabena *EBG* Ninus *WBG* 4 possederat *EBG* regis quondam *tr. BG* Semiramidis *EBG* 5 Darium *HbG* 11 Ctesiphon *WBG* 11 *sq.* priscis temporibus *tr. EBG* 13 Persidis *EBG* effecit *AG* officii *EB* 14 Nicanoris *EBG* 15 expugnata *C. F. W. M.* expoliata *Pet.* 16 Comaei *Val.* Comei *W* Chomei *EG* Cumei *B* 18 inuenere *EBG* 19 ut *add. N* (*post del.*) *AG* quasi *Her.* 20 adyto *WG* aditu *B* a⟨c⟩ *Pet.* Chaldaeorum *BG* exiluit *EBG* 21 Veri et Marci A. *G* Seueri Marci Antonii *B* 22 Rhenum et *EG* Rehab per *B* 24 his *Her.* altrix *EBG* ueteris *EBG*

ut memorant ipsi, apud quos ueridica uaticinandi fides eluxit. perfluunt autem has easdem terras potiores ante alios amnes, hi quos praediximus, et Marses et Flumen Regium et Eufrates, cunctis excellens. qui tripertitus, nauigabilis per omnes est riuos, insulasque circumfluens, et arua cultorum industria diligentius rigans, uomeri et gignendis arbustis habilia facit.

26. His tractibus Susiani iunguntur, apud quos non multa sunt oppida. inter alia tamen eminet Susa, saepe domicilium regum, et Arsiana et Sele et Aracha. cetera breuia sunt et obscura. fluuii uero multi per haec loca discurrunt, quibus praestant Oroates et Hárax et Mosaeus, per harenosas angustias, quae a rubro prohibent Caspium mare, aequoream multitudinem inundantes.

27. At in laeua Media confinis Hyrcano panditur mari: quam ante regnum Cyri superioris, et incrementa Persidos, legimus Asiae reginam totius, Assyriis domitis, quorum plurimos pagos in Agropatenae uocabulum permutatos, belli iure possedit. 28. pugnatrix natio et formidanda post Parthos, quibus uincitur solis, regiones inhabitans ad speciem quadratae figurae formatas. harum terrarum incolae omnes ad latitudinem nimiam extenduntur, eisque maximae celsitudines imminent montium, quos Zagrum et Oronten et Iasonium uocant. 29. Coroni quoque montis altissimi partem habitantes occiduam, frumentariis agris afluunt et uinariis, pingui fecunditate laetissimi, *et* fluminibus fontiumque uenis liquidis locupletes. 30. †dent apud eos prata uirentia fetus equorum nobilium, quibus (ut scriptores antiqui docent, nosque uidimus,)

1 ueredica 2 ammes 4 nauigalibus (*corr. m3*) 6 habilis 7 sustani 8 enim et 9 obscira (*corr. m3*) 10 praestantior oates meseus 11 *sq.* aequore amultitudinem (*corr. m3*) 13 ad (at *m3*) leua confringis (r *del. m3*) 14 asiae regna 18 at (ad *m3*) 19 maxime celstudinis (-sit- *m2 et m3*) imminet 20 zacram 21 montes 22 pingua et *om.* 23 locupletis ꝺ dent 23 *sq.* faetus aequorum

2 amnes *EBG* 3 Ma⟨a⟩rs⟨ar⟩es *Val.* Marsias *BG* 4 nauigabilis *EBG* 6 habilia *AG* (-les *b*) 7 Susiani *Wm2BG* 8 eminet *NG* est *B* 9 Sela *G* Selae *B* Arecha *G* Archa *B* obscura *EBG* 10 praestant Oroates *uulgo* praestantior Oates *EG* praestantior cates *B* praestantior Oroates *A* Mosaeus *A* Meseus *EBG* 11 *sq.* aequoream multitudinem *WBG* -rea -ine *Pet.* 13 at *EBG* confinis *EBG* 14 reginam *G* regna ⟨tenuisse⟩ *Val.* ⟨fuisse⟩ reginam *Cl.* regna⟨sse⟩ *Her.* 15 agropatene *B* Acropatenae *G* Atropatenae *A* 18 ad *EBG* 19 celsitudines *Em2BG* imminent *EBG* 20 Zagrum *A* Zagram *G* Zarram- *B* 21 montis *G* 22 adfluunt *WBG* pingui *EBG* et *add. g* 23 locupletis *C. F. W. M.* sunt *BG* dant *Wm2 Btl.* ⟨ton⟩dent *Haupt* alunt *Kell.* edunt *Gdt.* ⟨possi⟩dent *C. F. W. M.* ⟨dcton⟩dent *Her.*

ineuntes proelia uiri summa*tes* uehi exultantius solent, quos Nesaeos appellant. 31. abundat itaque ciuitatibus †quibus Media, et uicis in modum oppidorum exstructis, et multitudine incolarum. *ut*que absolute dicatur, uberrimum est habitaculum regum.

32. In his tractibus Magorum agri sunt fertiles, super quorum secta studiisque, quoniam huc incidim*us*, pauca conueniet expediri. magian opinionum insignium auctor amplissimus Plato, hagistiam esse uerbo mystico docet, diuinorum incorruptissimum cultum, cuius scientiae saeculis priscis multa ex Chaldaeorum arcanis Bactrianus addidit Zoroastres, deinde Hystaspes rex prudentissimus, Darei pater. 33. qui cum superioris Indiae secreta fidentius penetraret, ad nemorosam quandam uenerat solitudinem, cuius tranquillis silentiis praecelsa Brachmanorum ingenia potiuntur, eorumque monitu, rationes mundani motus et siderum, purosque sacrorum ritus (quantum colligere potuit eruditus,) ex his quae didicit, aliqua sensibus magorum infudit, quae illi cum disciplinis praesentiendi futura, per suam quisque progeniem, posteris aetatibus tradunt. 34. ex eo per saecula multa ad praesens, una eademque prosapia, multitudo creata deorum cultibus dedicatur. feruntque (si iustum est credi,) etiam ignem caelitus lapsum, apud se sempiternis foculis custodiri, cuius portionem exiguam (ut faustam) praeisse quondam Asiaticis regibus dicunt. 35. huius originis apud ueteres numerus erat exilis, eiusque ministeriis Persicae potestates in faciendis rebus diuinis sollemniter utebantur. eratque piaculum aras adire, uel hostiam contrectare, ante-

1 utri summa exultantes solunt nes eos 2 abundantia que 3 quae absolutae 5 mag[r]orum (r *add. m3?*) magri 6 qu[ō] (*fu.* in *vel* m) incidim (us *add. m3*) 7 placo machagistiam 8 uerbo uerbo (*alt. del. m2*) mistico 9 siculis (se- *m3*) chaldeorum areanis (archa- *m3*) 9 *sq.* zoroastres (r *alt. del. m3*) 10 hystas-per *m1* hysta-spes *m2* 11 paenetraret 12 *sq.* bracmanorum 14 peius 15 que magnorum 19 aput ↄ 20 quodam (*corr. m3*) siaticis (*corr. m3*) 21 aput ↄ ueteris (*corr. m3*) 22 solemniter 23 ue (-l *add. m3*) hostiam (am *m3 in ras.*)

1 uiri *Nm2BG* summa⟨tes⟩ *Haupt* summa ui *BG* exultanti⟨u⟩s *Cl.* solent *EG* soluunt *Wm2B* Nesaeos *A* Nis- *Lind.* 2 abundat itaque *Madv. Nov.* abundant aeque *G* abundatque *Haupt* ditibus *Haupt: del. Nov.* 3 utque *G* quae ut *A* quae *EB* 4 ⟨g⟩regum *Pet.* 5 Magorum *HBG* agri *EG* magistri *HB* 6 quoniam *G* quom *FYUWP* cum *DRBA* quando *E* incidimus *EBG* 6 *sq.* magiam *A* 7 Plato *EBG* hagistiam *Wagner* 8 cui *G* 9 seculis *EBG* arcanis *bG* (arch- *EB*) 9 *sq.* Zoroastres *bG* -stes *EB* 10 Hystaspes *HbG* (His- *WB*) Darii *G* 12 ⟨in⟩ cuius *Corn.* 13 otiantur *Corn.* 14 ritus *EBG* 15 magorum *EBG* 19 etiam *ante* si (18) *tr. BG* 20 quondam *WBG* Asiaticis *EBG* 21 ordinis *Kell.* ueteres *EBG* 22 mysteriis *bG* (mi- *B*) rebus faciendis *tr. PBG* 23 uel hostiam *WBG*

quam magus, conceptis precationibus, libamenta diffunderet praecursoria. uerum aucti paulatim, in amplitudinem gentis solidae concesserunt et nomen, uillasque inhabitantes, nulla murorum firmitudine conmunitas, et legibus suis uti permissi, religionis respectu sunt honorati. 36. ex hoc magorum semine septem post mortem Cambysis, regnum inisse Persidos, antiqui memorant libri, docentes eos Darei factione oppressos, imperitandi initium equino hinnitu sortiti.

37. In hac regione oleum conficitur Medicum, quo inlitum telum, si emissum lentius laxiore arcu — nam ictu extinguitur rapido, — haeserit usquam, tenaciter cremat, et si aqua uoluerit obruere quisquam, aestus excitat acriores incendiorum, nec remedio ullo quam ictu pulueris consopitur. 38. paratur autem hoc modo: oleum usus communis herba quadam infectum, condiunt harum rerum periti ad diuturnitatem seruantes, et coalescens, dum ex materia uenenatur. alia similis oleo crassiori species gignitur apud Persas, quam (ut diximus) naptham uocabulo appellauere gentili.

39. Per haec loca ciuitates dispersae sunt plures, quis omnibus

---

1 conceptus (-tis *m3*) praecationibus 4 permisis 5 eambisis (cam- *m3*) 6 uocentes 7 aequino sortiti (-s *add. m3*) 9 extinguifur (-tur *m3*) 10 *a* cremat *incipit fragm. M* abluere *MV* 12 usus *M* usue *V* 13 haru in *V* peritia ad *MV* 14 duri *MV* bene (*ex* uene, *m1*) naturalia *M* bene (uene *m3*) naturalia *V* (ra *sup.* tu *add. m1*) 14 *sq.* crassiorispecies *M* crassioris pecies *Vm1* (?) 15 aput *MVm1* (?) naitham *MV* (napitham *Vm3*)

---

1 conceptis *WBG* 4 permissi *AG* permissis *EB* 5 Cambysis *Wm2bG* Cambissis *B* 6 docentes *EG* notantes *Btl.* uocantes *Wm2B* Darii *bG* 7 sortiti *WBG* 10 obruere *Salm. ex Sol.* abluere *cett.; bis, F* extus *N* estus *UDERS* 11 nec *ex* ne *Tm1* quam *om. U* iactu *Em2HBAG* iacto *b* 12 autem *add. F in mg.* usue *FKYUCm1QWm1DNPRS* usui *Cm2* usus *Wm2HTEBbAG* 13 infecta *K* condunt *Km1Y corr. Km2* periti ad *Cm2 EAG* peritia et *PRSBb* pericia ad *K* peritiam ad *Q* peritia ad *codd. cett.* diutunitatem *C* seruans *Bb* 14 calescens *U* dum *Her.* dura *T* durit *E* diu *BbA* durant *G* duri *cett.* ea *Nov.* uenenatur. alia *Cl.* bene naturalia *FKYUCQWm1PRSNm1* bene naturali *Wm2HTNm2BbA* uene naturali *D* uenae naturalis *G* uenenata *E* simil *FYUCQP* simul *K* simili *Wm1RS* 14 *sq.* crassiori species *Tm2BbA* crassioris s. *FKYUWTm1PRS* (speties *KT* spetiaes *P* speciaes *FYQW*) crassiori specie *N* crassiori. herbe huius species *E* crassiori: quae species *G* crassioris speciei *H* 15 gign. a. P. *add. Qm2 in mg.* napitham *Vm3E* uapithan *D* napitam *N* naptam *FKYUCQWHTPRS* naphtam *B* napthtam *b* naphtham *b (edit. Colon.) G* naphthtam *A* 15 *sq.* apellauere *C* appellatur *Y* 17 hec *URDE* disperse *UTRDS* queis *bAG* quae *H* que *D* omnbus *H*

praestant Zombis et Patigran et Gazaca. inter quas opibus et magnitudine moenium conspicuae sunt Heraclia et Arsacia et Europos et Cyropolis et Ecbatana, sub Iasonio monte in terris sitae Syromedorum. 40. amnes has regiones praetereunt multi, quorum maximi sunt Choaspes et Gyndes et Amardus et Charinda et Cambyses et Cyrus, cui magno et specioso, Cyrus ille superior rex amabilis, abolito uetere, id uocabulum dedit, cum ereptum ire regna Scythica destinaret, quod et fortis est (ut ipse *etiam* ferebatur,) et uias sibi ut ille impetu ingenti molitus in Caspium delabitur mare.

41. Per tractus meridianos expansa post haec confinia litoribus proxima Persis habitatur antiqua, minutis frugibus diues et palmite,

---

1 prestant *M* zonbis *MV* quos *MV* 2 conspicue *MV* 2 *sq.* cyropolis *MV* (-r- *Vm3 in ras.*) 3 syromedoram *MV* 4 pretereunt *V* maxime *MV* coasper (coh-, *tum* h *ras.*; h *sup.* c *add. m. recentior*) *M* cohasper *V* 5 cindes *MV* amardus *MV* (*ex* arnardus, *quasi* arriardus, *V*) 6 abolito *M* obolito *V* 7 regna *ex* regn, *Vm1* testinaret *MVm1* (?) fortes *MV* ea *MV* 8 utile *MV* 9 dilabitur *MV*

---

1 prestant *KYUWTDERS* *post* praestant *add.* hae sunt *H* zombus *Tm1* zombris *D* patigram *P* Parigiam *RS* Parigia *BbA* Patigra *G* Patigran⟨a⟩ *Val.* Grazaca *PRSBbA* quas *Cm2Tm2DEBbAG* quos *FKYUCm1QWH Tm1NPRS* opibibus *H* 2 menium *UTDRS* maenium *B* conspicue *KUC TDRS* conspiscuae *B* Heradia *RS* Heracia *Bb* Arsatia *TRSBbA* 2 *sq.* ciropolis *T* 3 ecbathana *D* hecbatana *Wm1* aebatana *K* Echatana *RS* iasonis *K* inter[ni]s *(?) E* site *UTRDS* Syromedorum *Wm2HCm2QNBbAG* -ram *FKYUWm1Cm1PRS* siromedoram *D* syromedora *E* syromodorum *T* 4 regiones *om. Tm1* pretereunt *Km2UTRDS* pretereant *Km1* preterea tenent *Em2* multe *Em2* (urbes *add. ad or. Em2*) quarum *Em2* maximi *HCm2 Em1Nm2DBbAG* -me *FYUWCm1QEm2Nm1PRS* Choaspes *BbAG* Cohasper *FKYUCQm1Wm1PRDES* coaspes *N* cohaspes *Qm2Wm2T* cohaspis *H* 5 Gyndes *b (ed. Colon.) G* Gindes *Q* Cindes *FKUCWHTPRSND* cindos *Y* Cyndes *EBbA* Amardus *YG* Arriardus *FKUCQWHTPRSBbA* arnardus *NDE* charunda *YQ* carinda *TEm1* chambises *D* canbises *Wm1* cambises *T* cirus *Tm1* 6 spetioso *YHTm2E* spatioso *Tm1D* spacioso *BbAG* *rep.* cui magno (*5*) *post* cyrus *Wm1; del. m2* obolito *FKYUCm1QWP* abolite *RS* abolito *cett.* ad *Y* 7 indidit *E* ereptu *Y* regna *om. Y* scythyca *H* schyttica *K* scithica *T* scythia *Y* scyhtica *B* festinaret *Gdt.* fortis *EBbAG* fortes *FK YUCQWTPRSND* forte *H* est et ut *E* esset ut *BbAG* 8 e⟨ti⟩a⟨m⟩ *uulgo om. AG* ea *cett.* fererebatur *Em1* ferebat *BbA* et *om. E* ut ille *G* utile *FKYUCQWm1PRSND* utiles *Wm2HTEBbA* ingenti *bis P* 9 delabitur *uulgo* elabitur *N Val.* dilabitur *cett.* 10 meridionales *T* hec *UDERS* ittoribus *CNDBbG* 11 proximia *Bb* antiquis *Bb* munitis *Km1U: om. Bb* palmites *Qm1Dm1* palmate *Tm1* palmitae *b*

aquarumque copia iucundissima. amnes quippe multi per eam ante dictum *in*fluunt sinum, quorum maximi sunt Batradites et Rogomanius et Brisoana atque Bagrada. 42. oppida uero mediterranea sunt ampliora — incertum enim qua ratione per oras maritimas nihil condiderunt insigne, — inter quae Persepolis est clara et Ardea, et Habroatis atque Tragonice. insulae uero uisuntur ibi tres tantum, Tabiana et Fara et Alexandria.

43. His propinquant Parthyaei, siti sub aquilone, colentes niuales terras et pruinosas, quorum regiones Choatres fluuius interscindit ceteris abundantior: et haec potiora residuis sunt oppida Oenunia Moesia, Charax Apamia Artacana et Hecatonpylos, a cuius finibus per Caspia litora ad usque portarum angustias stadia quadraginta numerantur et

---

1 amnes *ex* omnes, *M* 2 fluunt *MV* 3 mediterrana *MV* 5 que *MV* habraatis *MV* 6 uisentur *MV* cadianas *MV* 7 [prop]inquant *V* parthy et *MV* coleotes *MV* 8 choadres *MV* 9 residui *MV* genoniam *MV* 10 artacana *ex* arteana, *M* ecaton phylos *M* e. philos *V* (-ylos *Vm3*)

---

1 aquarunque *S* iocundissima *Vm3HTRSB* quipe *P* eum *DbA* in *post* eam *add. EG Nov.* 2 ⟨in⟩fluunt *uulgo* fluunt *cett.* ⟨de⟩fluunt *Nov.* sinu *b* (*ed. Colon.*) *A* Vatradites *FKYCQWHTPRS* uatradices *U* bactra dites *N* Vatrachites *BbAG* et *pr. om. BbG* rogomanus *Y* ragomanius *C* rigomanius *H* Rogomanis *BbG* Rhogomanis *A* 2*sq.* brisoanna *T* Brysoana *RS* Brisone *Bb* 3 bragada *N* Bagrade *Bb* opida *QHNE* mediterrana *FKWm1P* -anea *cett.* (-tera- *T*) 3*sq.* incertam *Y* interdum *RSBb* 4 maritinas *C* nichil *YU* insigni *N* 5 que *UD* quae *cett.* persopolis *K* ardua *E* Habroatis *Her.* abraatis *H* habraattis *E* Orobatis *BbAG* habraatis *codd. cett.* tragonicae *FYCPE* tragonitae *W* tragonite *HT* Tragonica *RSBbG* 6 insule *UTRS* uisentur *D* uisuntur *cett.* ubi *PRSBb* Trestantum *PRSBb* Tabiana *Val.* Cadiana *RSA* Tibiana *BbG* cadianas *codd. cett.* fata *Um1* Phara *HNBbAG* 7 Parthyaei siti *Her.* Parthi s. *A* parthy et s. *H* parthi et s. *FKm1YUCQWm2PN* p. et sithi *Km2Tm1* p. et scythi *D* parti et siti *Wm1* Parthi et Scithe s. *RS* P. et Scithae s. *B* P. et Scythae s. *bG* p. et sithe *Tm3* p. et scithe *Tm2* p. et scithae *E* ab *D* coleotes *FYUCQm1WTPRS* celeotes *KD* colentes *cett.* niualles *PR* 8 et et *H* pruinosa *Bb* quarum *D* Choatres *BbAG* choades *U* cohadres *D* choadres *codd. cett.* intercidit *Tm1* caet- *KCQHTNEBbAG* 9 hab- *KHDE* hec *URDES* pociora *R* residuis *G* residiis *Y* residua *E* residui *cett.* opida *HNE* appida *R* opera *D* Oenunia *Gdt.* Genonia *EBbAG* Genoniam *FKCQTPRS* gononiam *Y* gononia *U* genoniani *WH* genomiam *Nm1* genomia *Nm2* moexia *K* mesia *D*; *om. PRSBbG* 10 caraxapamia *DE* tharax apamia *U* Charaxa A. *A* Artatana *FYUQWHPRS* artachana *D* Arthacana *BbA* Hecatompylos *b* (*ed. Colon.*) *G* Hecatonpylos *A* ecatonpylos *Wm2Tm2N* ecatonpilos *Tm1* echatonphylos *H* eccatonphilo *Dm1* eccathonphilo *Dm2* echatonpilos *E* etatonpylos *FKWm1* etacompylos *YUC* etacopylos *Q* etaconpylos *P* Etaconpilos *RS* Hetacompilos *Bb* 11 littora *CTm2ND EbG* agustias *Um1* quadriginta *P* numurantur *B* memorantur *N*

mille. 44. feri sunt illic habitatores pagorum omnium atque pugnaces, eosque ita certamina iuuant et bella, ut iudicetur inter alios omnes beatus, qui in proelio profuderit animam. excedentes enim e uita morte fortuita, conuiciis insectantur *ut* degeneres et ignauos.

45. Quibus ab orientali australique plaga Arabes beati conterminant, ideo sic appellati, quod frugibus iuxta et fetibus et palmite odorumque suauitate multiplici sunt locupletes, magnaeque eorum partes mare rubrum latere dextro contingunt, laeua Persico mari conlimitant, elementi utriusque potiri bonis omnibus adsueti. 46. ubi et stationes et portus tranquilli sunt plures, et emporia densa, et diuersoria regum, ambitiosa nimium et decora, aquarumque suapte natura calentium saluberrimi fontes, et riuorum fluminumque multitudo perspicua, sospitalisque temperies caeli, ut recte spectantibus, nihil eis uideatur ad felicitatem deesse supremam. 47. ac licet abundet urbibus mediterraneis atque maritimis, campisque copiosis et uallibus, has tamen ciuitates habet eximias: Geapolim et Nascon et Baraba, itidemque Nagara et Maefen et Tafra et Dioscurida. insulas autem conplures habet per utrumque proximas mare, quas dinumerare non refert. insignior tamen aliis Turgana est, in qua Serapidis maximum esse dicitur templum.

---

1 sunt *post* hab- *repet. MV; del. Vm2* 3 proeuo *MV* (*corr. Vm3*) 4 ut *om. MV* degeneris et ignabos *MV* 6 appellata *V*♂ 7 magneque *MVm1* (♂) 8 altere *MV* (a lat- *Vm3*) leua *MV* 9 omnibus *uerb. ult. in fragm. M* 10 potus temperia 11 cadentium 12 *sq.* perspicuas hospitalisque 13 et recte 14 mediterranis (-eis *m3*) 16 geapolim (hierap- *m3*) mefre *m2 ex* inefre *m1*

---

1 mile *T* sunt fere *tr. H* fere *Wm2HTm1* illi *Tm2* illhic *H* hic *E* 2 caertamina *T* iudicentur *Tm1* 2 *sq.* beatius *U* 3 proelio *Vm3FCQWP* praelio *YHRNDESBbAG* prelio *KUT* profunderit *WT* fuderit *RSBbG* e uita *om. U* 3 *sq.* fortuita morte *tr. Tm1* morte formita *RS* 4 conuitiis *FKYUCWHTPRBbAG* conuiuiis *S* ut *add. Wm2HTEBbAG* degeneris *FKYUCm1QWm1Nm1DPRS* -res *cett.* ingnauos *W* ignauos *cett.* 5 haustralique *C; om.* australi *U* 6 appellata *N* frigibus *U* iusta *E* foetibus *CQHNEBbAG* palamite *Tm1* 7 mutiplici *S* magneque *KUTDRS* earum *Ym1* 7 *sq.* rubrum mare *tr. RSBbAG* 8 a latere *omnes* latere *Nissen* dextero *RSBbG* laeua *CQAG* leua *codd. cett.* collim- *KCWHTNEBbAG* commilitant *RS* 9 potiori *UPRS* -ris *Bb* 10 portus *EBG* complures *BG* emporia *Cm2AG* 11 calentium *AG* 12 perspicua *WBG* 12 *sq.* sospitalisque *G* hospitalis *WB* 13 caeli temperies *G* caeli et terrae *B* ut recte *Em2Nm2G* ut *B* 14 mediterraneis *EBG* 16 Geapolim *G* Hierapolim *EB* (-rop- *B*) Nascum *G* Naxum *B* Maraba *Sprenger* Maefen *Cl.* Maepham *Gdt. ex Ptol.* Mephram *G* Maphram *B* Tapphara *Gdt. ex Ptol.* Taphron *G* Taphren *B* 17 Dioscuriada *BG* 18 Organa *Gdt.*

48. Post huius terminos gentis, Carmania maior uerticibus celsis erigitur, ad usque Indicum pertinens mare, fructuariis arboreisque fetibus culta, set obscurior Arabum terris multo et minor. fluminibus tamen ipsa quoque non minus abundans, caespitisque ubere iuxta fecunda. 49. amnes autem sunt hic ceteris notiores, Sagareus et Saganis et Hydriacus. sunt etiam ciuitates, licet numero paucae, uictu tamen et cultu perquam copiosae, inter quas nitet Carmana omnium mater, et Portospana et Alexandria et Hermupolis.

50. Interius uero pergenti, occurrunt Hyrcani, quos eiusdem nominis adluit mare. apud quos glebae macie internecante sementes, ruris colendi cura est leuior, sed uescuntur uenatibus, quorum uarietate inmane quantum exuberant. ubi etiam tigridum milia multa cernuntur, feraeque bestiae plures, quae cuiusmodi solent capi commentis, dudum nos meminimus retulisse. 51. nec ideo tamen stiuam ignorant, sed seminibus teguntur aliquae partes, ubi solum est pinguius, nec arbusta desunt in locis habilibus ad plantandum, et marinis mercibus plerique sustentantur. 52. hic amnes duo peruulgati sunt nominis, Oxus et Maxera, quos urgente inedia, superantes natatu, aliquotiens tigres inprouisae finitima populantur. habent etiam ciuitates inter minora municipia ualidas, duas quidem maritimas, Socanda et Saramanna, mediterraneas alias, Asmurnam et Salen et his nobiliorem Hyrcanam.

53. Contra hanc gentem sub aquilone dicuntur Abii uersari, genus piissimum, calcare cuncta mortalia consuetum, quos (ut Homerus fabulosius canit,) Iuppiter ab Idaeis montibus contuetur.

54. Sedes uicinas post Hyrcanos sortiti sunt Margiani, omnes paene

---

1 gentes celis ♂ 2 indicium fructuarius arborisque ♂ foetibus 5 hinc 7 armana 7 *sq.* portospania (i *del. m2*) 10 glebe intermicantes ementes 11 uestuntur ♂ uarie[ta]te 12 *sq.* fereque bestia (-iae *m2*) 13 que 14 deo stipuam ♂ ignorantes et ♂ 15 talique parte 18 tigris 20 soconda (o *alt. m3 in ras.*) 20 *sq.* azmorna (m *add. m2*) 21 solen hycanam 22 abiei 24 iup*piter (*fu.* i) ideis

---

1 gentis *Tm2A* ingentes *bG* 2 Indicum *EBG* fructuariis *EBG* 3 culta sed *TBG* 4 cespitisque *EAG* caepitibusque *B* (cesp- *b*) caespiteque *Gdt.* 5 hic *Wm2G* hi *C. F. W. M.* 7 Carmana *BG* 7 *sq.* Portospana *WA* Ortospana *G* Corcospana *B* 10 macie internecante *Salm.* maximae auro micantes *BG* sementes *om. BG* 14 ideo *Wm2BG* 15 aliquae partes *G* 18 tigres *G* 19 municipia minora *tr. PBG* 20 Socanda *Gdt.* Socunda *BG* 20 *sq.* Asmurnam *Gdt.* Azmornam *G* Azinornam *B* 21 Salen *Gdt.* Hyrcanam *WBG* 22 Abii *G*

colli*bu*s altis undique circumsaepti, ideo a mari discreti. et quamquam pleraque sunt ibi deserta aquarum paenuria, soli quaedam ....; sed Iasonion et Antiochia et Nigaea sunt aliis notiora.

55. Proximos his limites possident Bactriani, natio antehac bellatrix et potentissima, Persisque semper infesta, antequam circumsitos populos omnes ad dicionem gentilitatemque traheret nominis sui, quam rexere ueteribus saeculis etiam Arsaci, formidabiles reges. 56. eius pleraeque partes ita ut Margiana, procul a litoribus sunt disparatae, sed humi gignentium fertiles, et pecus quod illic per campestria loca uescitur et montana, membris est magnis conpactum et ualidis, ut indicio sunt cameli, a Mithridate exinde perducti, et primitus in obsidione Cyzic*e*na ui*s*i Romanis. 57. gentes isdem Bactrianis oboediunt plures, quas exsuperan*t To*chari, et ad Italiae speciem crebris fluminibus inundantur. e quibus Artamis et Zariaspes ante sibi consociati, itidemque Ochus et Orgomanes, iuncti conuenis aquis, augent inmania Oxi fluenta. 58. sunt et hic ciuitates, quas amnes diuersi praestringunt, his cedentes ut melioribus, Chatrachartae et Alicodrae et Astatiae et Menapilae et Bactris ipsis, unde regnum et uocabulum nationis est institutum.

59. .... sub imis montium pedibus, quos appellant Sogdios, inter quos amnes duo fluunt nauium capacissimi, Araxates et Dymas, ... iuga uallesque praecipites, in campestrem planitiem fluuii decurrentes, Oxiam nomine paludem efficiunt, late longeque diffusam. hic inter alia oppida celebrantur, Alexandria et C*y*resc*h*ata et Drepsa metropolis.

1 collis circumsepti 2 *sq.* a quarum paenuria soli quaedam sedi asonion 3 nisea 4 bactri[ani] 5 quae 7 formidabilis 7 *sq.* plerique 8 mergiana toribus ♂ disparate 10 conp[a]ctum 11 *sq.* cizina (*corr. m3*) uei 12 *sq.* ex iuperanchari 14 zarias res 15 or[g]omanes 17 chatra et charte alicodra astatia menapila 18 *sq. sine lac.* 20 *sq.* dimae iuga 21 planicii 23 caelebrantur crescata areta Ipsa

1 collibus *EBG* 2 soli aquarum penuria *transpos. Gdt.* soli *om. BG* *lac. indic. Eyss.:* tamen habent oppida *add. G* 3 Nigaea *Gdt.* 6 deditionem *BG* traherent *EG* 7 formidabiles *Wm2BG* 7 *sq.* pleraeque *Wm2G* 8 Margiana *EBG* 10 est *om. BG* magis conpactis *Gdt.* ut *om. BG* 11 Cyzicena *WG* Cyrnige *B* 12 a Romanis uisi *tr. BG* (nisi *b*) 12 *sq.* quas exuperan⟨t To⟩chari *Val.* quae (que *B*) arua plana arant *BG* 14 Zariaspes *AG* 15 Orgomanes *EG* Orchamones *B* Dargamanes *A* 16 perstringunt *EBG* 17 Chatracharta *Gdt.* Charrachatra *A* Chatra et Charte *BG* Astacia *PBG* Astacana *A* Menapia *A* 17 *sq.* Bactris ipsis *rest. Her., datiuos in anteced. efficiens* Bactra *A* 18 ipsa *G* ipsius *BA* 18 *sq. lac. indic. Val., qui* Hinc Sogdiani agunt *suppleuit* 20 Iaxartes *Wagn.* 20 Dymas *G* Dyme *B* *lac. indic. Cl.:* qui *add. G* per *add. BG* 21 planiciem *EBG* fluuii *om. G* 22 longe lateque *BG* 23 Cyreschata *A* Tribatra *BG* Drepsa *BG*

60. His contigui sunt Sacae natio fera, squalentia incolens loca, solum pecori fructuosa, ideo nec ciuitatibus culta. cui Ascanimia mons inminet et Comedus. praeter quorum radices et uicum, quem Lithinon pyrgon appellant, iter longissimum patet, mercatoribus peruium, ad Seras subinde commeantibus.

61. Circa defectus et crepidines montium, quos Imauos et Apurios uocant, Scythae sunt uarii, intra Persicos fines Asianis contermini Sarmatis, Halanorumque latus tangentes extremum. qui uelut agentes quodam secessu, coalitique solitudine, per interualla dispersi sunt longa, adsueti uictu uili et paupertino. 62. et gentes quidem uariae hos incolunt tractus, quas nunc recensere, alio properans, superfluum puto. illud tamen sciendum est, inter has nationes paene ob asperitatem nimiam inaccessas, homines esse quosdam mites et pios, ut Iaxartae sunt et Galactofagi, quorum meminit uates Homerus in hoc uersu:

γλακτοφάγων Ἀβίων τε δικαιοτάτων ἀνθρώπων.

63. inter flumina uero multa quae per has terras uel potioribus iungit natura, uel lapsu ipso trahit in mare, Rhymmus celebris est et Iaxartes, *et* Daicus. ciuitates autem non nisi tres solas habere noscuntur, Aspabota et Chauriana et Saga.

64. Vltra haec utriusque Scythiae loca, contra orientalem plagam in orbis speciem consertae, celsorum aggerum summitates ambiunt Seras, ubertate regionum et amplitudine circumspectos, ab occidentali latere Scythis adnexos, a septentrione et orientali *ni*uosae solitudini cohaerentes: qua meridiem spectant, ad usque Indiam porrectos et Gangen.

---

1 saciae 2 solos 4 purgon per ad ad 6 crepidinis 7 sunt aura intra 10 uaria chos 11 properantes 13 uitia xarte 15 ΓΑΑΚΤΟ (*lac. 15 litt.*) ΦΑΤΩΝΑΒΙΩΝΤΥΔΑΚΑΙΟΤΑΤΩΝ ΤΑΝΘΡΩΤΙΩΝ (*lac. 22 litt.*) 17 ipso] post roemnus (n *m2 ex* u *m1*) 17 *sq.* iaxartes talicus 20 ut priusque 21 summittates 22 ubestate ♂ 23 uosae 23 *sq.* coherentes 24 meridie ganger

---

1 Sacae *BG* 2 solum *Cl.* solo *EBG* sola *Wm2* soli *Gdt.* 4 pyrgon *Wm2BG* iter *G* ad *BG* 6 crepidines *EBG* Apurios *B* Tapurios *G* Tapuros *A* 7 uarii, intra *Her.* intra *G* Agra intra *B* 8 Alanorumque *bG* 10 pauperrimo *BG* uariae hos *G* uarios *B* 11 properans *G* 12 est *om. BG* 13 ut Iaxartae *AG* uiotoxotae *b* uitaxate *B* 15 *Graeca suppl. recte BG* (-πῶν *B*) 17 ipso *Kell.* proprio *Btl. Nov.* suopte *Kell. Madv.* Rhymmus *A* Roemnus *EBG* 18 et *add. BG* Daicus *A* Talicus *EBG* 19 Cauriana *BG* 20 utriusque *EG* 21 summitates *EBG* 22 *sqq.* ab — porrectos *om. PB* 23 oriente *Madv.* niuosae *G* uastae *E* ⟨prui⟩nosae *Her.* ⟨parte ni⟩uosae *Nov.* 24 meridiem *EAG* Gangem *G* Ganges *WB*

appellantur autem *ib*idem montes Anniba et Nazauicium et Asmira et Emodon et Opurocorra. 65. hanc itaque planitiem undique prona decliuitate praeruptam, terrasque lato situ distentas, duo famosi nominis flumina, Oechartis et Bautis, lentiore meatu percurrunt. et dispar est tractuum diuersorum ingenium: hic patulum alibi molli deuexitate subductum, ideoque satietate frugum et pecoribus et arbustis exuberat. 66. incolunt autem fecundissimam glebam uariae gentes, *ex* quibus Anthro*po*fagi et Anibi et Sizyges et Chardi aquilonibus obiecti sunt et pruinis. exortum uero solis suspiciunt Rabannae et Asmirae, et Essedones omnium splendidissimi, quibus Athagorae ab occidentali parte cohaerent, et Aspacarae: Baetae uero australi celsitudine montium inclinati, urbibus licet non multis, magnis tamen celebrantur et opulentis, inter quas maximae Asmira et Essedon et Asparata et Sera nitidae sunt et notissimae. 67. agunt autem ipsi quietius Seres, armorum semper et proeliorum expertes, utque hominibus sedatis et placidis, otium est uoluptabile, nulli finitimorum molesti. caeli apud eos iucunda salubrisque temperies, aeris facies munda, leniumque uentorum commodissimus flatus, et abunde siluae sublucidae, a quibus arborum fetus, aquarum asperginibus crebris, uelut quaedam uellera molientes, ex lanugine et liquore mixtam subtilitatem tenerrimam pectunt, nentesque subtemina conficiunt sericum, ad usus antehac nobilium †, nunc etiam infimorum sine ulla discretione proficiens. 68. ipsi praeter alios frugalissimi, pacatioris uitae cultores, uitantes reliquorum mortalium coetus. cumque ad coe-

---

1 idem anniua 2 opurocarra nudique 4 et chartis 4 *sq.* dispares tractum 6 satiaetate 7 fecundiscimaam (f- *m3*) ex *om.* 7 *sq.* alitro fagi 8 anibus aquibus ♂ 10 splendidissim ♂ coherent 11 et aspacharat beatae 13 maxime fera nitide 14 quietus ♂ 14 *sq.* praeliorum expertis 17 commodissim (*corr. m3*) 18 arborem 19 bellera (*corr. m3*) lanugnie 20 tenerim am (*corr. m3*) subtemina (-egm- *m3*) 22 pacta iores

---

1 ⟨ib⟩idem *Mannert* iidem *BG* Anniba *A* Aria *BG* Auzacium *Gdt. ex Ptol.* Nazauitium *BG* 2 Emodus *G* Emodo *B* Oporocorra *Gdt.* undique *EBG* 4 Oechardes *G* Banthisis *G* Banthi *B* dispar est *EG* 5 tractuum *HG* tractu *EB* 6 exuberant *BG* -ans *Nov.* 7 fecundissimam *EAG* Auziciam *B* e *add. G* 7 *sq.* Anthro⟨po⟩phagi *Haupt* Alitrophagi *EG Her.* (-th- *Her. ex* ΑΛΙΘΡΟ-) Alitrophagiae *B* 8 Anibii *E* Carambusi *G* Carambus *B* Annibi *Val.* 10 Athagurae *Gdt. ex Ptol.* Athare *BG* (-rae *G*) 11 Aspacarae *Nm2* (-rae *b*) Asparata *BG* (-tae *G*) Betae *HBG* celsitudini *G* acclinati *G* 13 Aspacara *Val.* Sera *Val.* Pherae *G* fere *B Val.* 15 expertes *EBG* est otium *tr. BG* 18 arborum *EBG* 19 uellera *EBG* mollientes *BG* 22 pacatioris *EBG*

menda fila uel quaedam alia fluuium transierint aduenae, nulla sermonum uice, propositarum rerum pretia solis oculis aestimantur, et ita sunt abstinentes, ut apud se tradentes gignentia, nihil ipsi conparent aduenticium.

69. Ariani uiuunt post Seras, Boreae obnoxii flatibus, quorum terras amnis uehendis sufficiens nauibus, Arias perfluit nomine, faciens lacum ingentem, eodem uocabulo dictitatum. abundat autem haec eadem Aria oppidis, inter quae sunt celebria Vitaxa Sarmatina et Sotira et Nisibis et Alexandria, unde nauiganti ad Caspium mare, quingenta stadia numerantur et mille.

70. His locis Paropanisadae sunt proximi, Indos ab oriente, Caucasumque ab occidentali latere prospectantes, ipsi quoque montium defectibus inclinati, quos residuis omnibus maior, Gordomaris interluit fluuius, a Bactrianis exsurgens. habent autem etiam ciuitates aliquas quibus clariores sunt Agazaca et Naulibus et Ortospana, unde litorea nauigatio ad usque Mediae fines, portis proximos Caspiis stadiorum sunt duo milia et ducenta.

71. Ante dictis continui sunt Drangiani, collibus cohaerentes, ... Arabium nomine ideo appellatum, quod inde exoritur, interque alia duobus municipiis exultantes, Profthasia et Ariaspe, ut opulentis et claris.

72. Post quos exaduersum Arachosia uisitur, dextrum uergens in latus, Indis obiecta, quam ab Indo fluuiorum maximo (unde regiones cognominatae sunt,) amnis multo minor exoriens, aquarum adluit amplitudine, efficitque paludem; *quam* Arachotoscrenen appellant. hic quoque ciuitates sunt inter alias uiles, Alexandria et Arbaca et Choaspa.

---

1 fluum ʒ   2 praetia   5 afriani   8 arria   que   11 paropanis (a *pr. add. m3*) ade sunt (-un- *add. m2*) in proximi   13 ortogordomaris   15 orthospana   16 portum   18 *sq.* coherentes arabium   20 prosthasia   21 opolentis   22 arachosa ʒ   25 quam *om.*   26 utiles   chaspa ʒ

---

4 aduectitium *BG*   5 Ariani *Hm2G* Africani *B*   8 Aria *HbG* area *B* celebres *BG*   Bitaxa Orbitana et Sotera *BG*   11 Paropamissadae *G* (-de *b*) Paropanisiade *B*   sunt proximi *BG*   12 *sq.* deiectibus *Madv.*   13 acclinati *G*   Gordomaris *Her.* (Orto- *ut correctur.* Orthospana 15 *del.*)   15 Gazaca *BG* Naulibis *BG*   Ortospana *BG* Artoarta *B*   16 portis *AG*   17 et *om. BG*   18 contigui *BG*   18 *sq. post* cohaerentes *add.* quos flumen interfluit *Val.*   19 Arabum *BG*   20 Prophthasia *bG*   ut *om. BG*   22 ex aduerso *BG*   24 exurgens *BG*   25 paludem ⟨quam⟩ *Cl.*   appellatam *BG*   26 uiles *G* utiles *EB* nobiles *Eyss.*

73. At in penitissima parte Persidos, Gedrosia est dextra terminos contingens Indorum, inter minores alios Artabio uberior flumine, ubi montes deficiunt Arbitani, quorum ex pedibus imis emergentes alii fluuii Indo miscentur, amittentes nomina magnitudine potioris. ciuitates autem etiam hic sunt inclytae praeter insulas, sed Ratira et Gynaecon limen meliores residuis aestimantur.

74. Ne igitur orae maritimae spatia adluentia Persidos extremitates per minutias demonstrantes, a proposito longius aberremus, id sufficiet dici, quod mare praetentum a Caspiis montibus per borium latus ad usque memoratas angustias, nouem milium stadiorum, australe uero ab ostiis Nili fluminis ad usque principia Carmanorum, quattuordecim milium stadiorum numero definitur.

75. Per has nationes dissonas et multiplices, hominum quoque diuersitates sunt ut locorum. sed ne generaliter corpora describamus, et mores, graciles paene sunt omnes, subnigri uel liuido colore pallentes, caprinis oculis torui, et superciliis in semiorbium speciem curuatis iunctisque, non indecoribus barbis, capillisque promissis hirsuti, omnes tamen promisce, uel inter epulas festosque dies, gladiis cincti cernuntur. quem Graecorum ueterum morem abiecisse primos Atheniensis, Thucydides est auctor amplissimus. 76. effusius plerique soluti in uenerem, aegreque contenti multitudine pelicum, puerilium stuprorum expertes, pro opibus quisque adsciscens matrimonia plura uel pauca. unde apud eos per libidines uarias caritas dispersa torpescit. munditias conuiuiorum et luxum, maximeque potandi auiditatem uitantes, ut luem. 77. nec apud eos extra regales mensas hora est praestituta prandendi, sed uenter uni cuique uelut solarium est, eoque monente quod inciderit editur, nec

---

1 ad part*e (*fu.* a) gerosia* (*fu.* e) 3 barbitani 4 mittentes potiores 5 inciuitate (i *tert. del. m3*) cyne con 7 persidus 8 [l]ongius 9 borum ? 10 memoratus 13 *sq.* diuersitate 14 *sq.* describemus et priores 15 libido (*corr. m3*) 17 arbis (b- *add. m3*) omnis 18 promiscae aepulas 20 plerisque inuenirem (*corr. m3*) 24 lucem

---

1 at *EA om. BG* Gedrosia *G* Parsia *B* (Per- *b*) 2 Artabio *WG* Arthabius *B* Arabio *Wagn.* 3 Arbitani *Gdt. ex Ptol.* Harbitani *Val.* 4 amittentes *Nm2G* potioris *Tm2G* 5 inclutae *Günther* inter ciuitates *G om. B* sed Ratira *Schneider* Sedratyra *BG* Gynaecon l. *G* Carna conlimes *B* 7 Persidos *Cl.* Persidis *EBG* 9 boreum *BG* 10 memoratas *EBG* 13 *sq.* diuersitates *EBG* 14 ne] ut *BG lac. post* ne *stat. Pet.* describamus *BG* 14 *sq.* et mores *BG* primores *Gdt.* ut priores *Momms.* 15 liuido *EBG* 17 indecoris *BG* barbis *EBG* prolixis *bG* prolissis *B* promissis *EA* omnes *BG* 18 promiscue *EBG* 20 plerique *EBG* soliti solui *bG* solui *B* in uenerem *EBG* 21 pelicum *WBG* 24 luem *AG*

quisquam post satietatem, superfluos sibi ingerit cibos. 78. inmane quantum restricti et cauti, ut inter hostiles hortos gradientes non numquam et uineta, nec cupiant aliquid nec contingant, uenenorum et secretarum artium metu. 79. super his nec stando mingens nec ad requisita naturae secedens, facile uisitur Persa: ita obseruantius haec aliaque pudenda declinant. 80. adeo autem dissoluti sunt et artuum laxitate, uagoque incessu se iactitantes, ut effeminatos existimes, cum sint acerrimi bellatores, sed magis artifices quam fortes, eminusque terribiles, abundantes inanibus uerbis, insanumque loquentes et ferum, magnidici et graues ac taetri, minaces iuxta in aduersis rebus et prosperis, callidi superbi crudeles, uitae necisque potestatem in seruos et plebeios uindicantes obscuros: cutes uiuis hominibus detrahunt, particulatim uel solidas, nec ministranti apud eos famulo mensaeque adstanti, hiscere uel loqui licet uel spuere: ita praestrictis pellibus labra omnium uinciuntur. 81. leges apud eos inpendio formidatae, inter quas diritate exsuperant latae contra ingratos et desertores, et abominandae aliae per quas ob noxam unius, omnis propinquitas perit. 82. ad iudicandum autem usu rerum spectati destinantur et integri, parum alienis consiliis indigentes, unde nostram consuetudinem rident, quae interdum facundos, iurisque publici peritissimos, post indoctorum conlocat terga. nam quod supersidere corio damnati ob iniquitatem iudicis, iudex alius cogebatur, aut finxit uetustas, aut olim recepta consuetudo cessauit. 83. militari cultu ac disciplina, proludiisque continuis rei castrensis et armaturae, quam saepe formauimus, metuendi uel exercitibus maximis, equitatus uirtute confisi, ubi desudat nobilitas omnis et splendor. pedites enim in speciem myrmillonum contecti, iussa faciunt ut calones. sequiturque semper haec turba, tamquam addicta perenni seruitio, nec stipendiis ali-

3 uenorum ♂ 4 standum ingens 5 scendens ♂ ita *add. m2* alique ♂ 6 artium 10 actet ri (actet *m2 in lac.*) 10 *sq.* callidis super ui (bi *m3*) 11 plebe os 14 spure (*corr. m3*) prostratis 15 *sq.* exsuperat ♂ 16 late ingratas (-os *m3*) abomnandae ♂ 17 omnes ♂ 19 radent 21 supersidere (-sed- *m3*) curio (*corr. m3*) cogitabatur 22 uetustus 23 prolaudis que 24 saepae aequitatus 26 colores (-ones *m3*) 27 neest [p]endiis (sti *post* st *add. m2* nec *pro* neest, *m3*)

3 capiant *Momm.* 4 stando mingens *BG* 6 declinat *BG* artuum *EAG* 7 iactitantes se *G* se *om. B* 10 et *om. BG* et *BG* (*pro* ac) callidi *EBG* 11 superbi *EBG* in] et in *BG* et] et in *G* 14 spuere *PBG* praestrictis *Haupt* prostrati *BG* perforatis *Madv.* praestratis *Her.* (*cf. Vg. Aen. 7, 88*) 16 ingratos *WBG* 19 rident *Wm2BG* 21 supersedere corio *EBG* cogebatur *EBG* 22 uetustas *EBG* 23 praeludiisque *G* laudisque *B* 24 saepius *BG* firmauimus *B* form⟨id⟩auimus *Gdt.* 26 calones *Wm2BG* 27 nec stipendiis *EBG*

quando fulta nec donis. et gentes plurimas praeter eas quas abunde perdomuit, sub iugum haec natio miserat, ita audax et ad pulueres Martios erudita, ni bellis ciuilibus externisque adsidue uexarentur. 84. indumentis plerique eorum ita operiuntur lumine colorum fulgentibus uario, ut (licet sinus lateraque dissuta relinquant flatibus agitari uentorum,) inter calceos tamen et uerticem nihil uideatur intectum. armillis uti monilibusque aureis, et gemmis, praecipue margaritis, quibus abundant, adsuefacti post Lydiam uictam et Croesum.

85. Restat ut super ortu lapidis huius, pauca succinctius explicentur. apud Indos et Persas, margaritae repperiuntur in testis marinis robustis et candidis, permixtione roris anni tempore praestituto, conceptae. cupientes enim uelut coitum quendam, humores ex lunari aspergine capiunt, densius oscitando. exindeque grauidulae, edunt minutas binas aut ternas, uel uniones, ideo sic appellatas, quod euisceratae conchulae singulas aliquotiens pariunt, sed maiores. 86. idque indicium est aetheria potius deriuatione, quam saginis pelagi hos ori*ri* fetus et uesci, quod guttae matutini roris isdem infusae, claros efficiunt lapillos et teretes, uespertini uero flexuosos contra et rutilos, et maculosos interdum. minima autem uel magna pro qualitate haustuum figurantur, casibus uariatis. conclusae uero saepissime metu fulgurum inanescunt, aut debilia pariunt, aut certe uitiis diffluunt abortiuis. 87. capturas autem difficiles et periculosas, et amplitudines pretiorum illa efficit ratio, quod frequentari sueta litora propter piscantium insidias declinantes, ut quidam coniciunt, circa deuios scopulos, et marinorum canum receptacula delitiscunt. 88. quod genus gemmae etiam in Brittanici secessibus maris gigni legique, (licet dignitate dispari) non ignoramus.

2 iugam 3 crudita (er- *m3*) 4 flumine ♂ 7 munilibusque (♂) aures gemmas 8 ludiae croessum 9 restatuit (t *med. add. m1*) 12 cohum humoris 13 grauidolae aedunt 14*sq.* conchule 16 paelagi ori 17 quot matu[t]ini 18 teretis 20 saepissimae 22 praetiorum 23 quot (*corr. m3*) dedinantes ♂ 24 copulos (s- *add. m1*) 24*sq.* receptacila (-cu- *m3*) deletiscunt (-itesc- *m3*) 25 britannicis (n *pr. add. m3*) 26 suppari *m1* dispari *m3* AMMIANI MARCELLINI RERV̄ GESTARVM. EXPLICIT LIBER. XXIII. INCIPIT LIBER. XXIIII. FELICITER.

2 iugum *CBG* 3 erudita *EBG* ut in (*pro* ni) *G* in *B* uexaretur *BG* 4 lumine *EBG* 7 aureis et gemmis *Wm2BG* 8 Lydiam *Wm2 Val.* Indiam *EBG* Croesum *Wm2AG* 9 restat ut *EA* res statuit *PBG* 12 coitum *A* collon *BG* humores *Val.* 13 grauidule *E Val.* grauidae *BG* 14 ideo *om. BG* eius terrae *BG* 16 oriri *EbG* 17 quod *EBG* 18 teretes *Wm2BG* (-rr- *B*) 20 concussae *BG* (-usae *B*) 21 defluunt *BG* 23 quod *EBG* 24 scopulos *EBG* 25 delitescunt *EBG* Britannici *Em2A* 26 dispari *EBG* ⟨nec simili nec⟩ suppari *Her.*

LIBER XXIIII.

1. *Iulianus cum exercitu Assyriam ingreditur, et Anathan castellum ad Euphratem in fidem recipit, ac incendit.*
2. *Imperator castellis et opidis aliis intentatis, aliis quae deserta erant incensis; Pirisaboram in deditionem accipit succenditque.*
3. *Iulianus A. ob rem bene gestam centenos uiritim denarios militibus promittit, et exiguum donatiuum dedignantes, modesta oratione ad sanitatem reuocat.*
4. *Opidum Maozamalcha expugnatum a Romanis atque excisum.*
5. *Munitissimum situ et opere castellum expugnant Romani ac incendunt.*
6. *Persarum duobus millibus et quingentis interfectis, et uix LXX suorum amissis, Iulianus multos coronis pro concione donat.*
7. *Imperator a Ctesiphontis obsidione deterritus, cunctas naues suas temere iubet exuri, et a flumine recedit.*
8. *Imperator cum iam nec pontes facere, nec parti copiarum suarum posset adiungi, per Corduenam reuerti statuit.*

---

1. 1. Post exploratam alacritatem exercitus, uno parique ardore 363
inpetrabilem principem superari non posse, deum usitato clamore testati, Iulianus summae rei finem inponendum maturius credens, †extracta quiete nocturna, itinerarium sonare lituos iubet, *et* praestructis omnibus quae difficultates arduae belli poscebant, candente iam luce, Assyrios fines ingressus, celso praeter alios spiritu obequitans ordinibus, aemulatione sui cunctos ad officia fortitudinis incendebat. 2. utque ductor usu et docilitate firmatus, metuens ne per locorum insolentiam insidiis caperetur occultis, agminibus incedere quadratis exorsus est. excursatores quidem quingentos et mille sensim praeire disposuit, qui cautius gradientes ex utroque latere, itidemque a fronte, nequis repentinus inrueret, prospectabant. ipse uero medios pedites regens, quod erat totius roboris firmamentum, dextra legiones aliquas cum Neuitta, supercilia

---

2 amore ♂ 4 iubet praestrictis 5 e *ante* difficultates *del. m2* ardiue 6 obaequitans 6 *sq.* aemulationi 9 incendere ♂ 12 paedites 13 ruboris (ro- *m3*) neuita

---

2 impenetrabilem *BG* deum *om. G* testantis *G* testatus *B* 3 exacta *Corn.* restricta *Cl.* contracta *Nov.* 4 et praestructis *Cl.* (*cf.* e *ante* difficultates 5) praestructisque *G* praestructis *A* 5 arduae *HAG* arduiue *B* 6 *sq.* emulatione *EG* emulationis ui *B* 13 roboris *EBG* Neuitta *N Val.* Neuita *G* ne iuxta *WB*

363 fluminis praestringere iussit Eufratis. cornu uero laeuum cum equitum copiis Arintheo tradidit et Ormisdae, ducendum confertius per plana camporum et mollia. agmina uero postrema Dagalaifus cogebat et Victor, ultimusque omnium Osdruenae dux Secundinus. 3. deinde ut hostibus (si erupissent usquam) uel conspicantibus procul timorem multitudinis maioris incuteret, laxatis cuneis iumenta dilatauit et homines, ut decimo paene lapide postremi dispararentur a signiferis primis, quod arte mira saepe fecisse, Pyrrhus ille rex dicitur Epirotes, oportunis in locis castra metandi, armorumque speciem diffundendi ex industria uel attenuandi, perquam scientissimus, ut ubi *con*uenisset, plures aestimarentur aut pauci.

4. Sarcinas uero et calones et appa*ri*tionem inbellem, inpedimentorumque genus omne inter utrumque latus instituit procedentium ordinatim, nequa ui subita raperentur, (ut saepe contigit) inprotecta. classis autem licet per flumen ferebatur adsiduis flexibus tortuosum, nec residere nec praecurrere sinebatur.

5. Emenso itaque itinere bidui, prope ciuitatem uenimus Duram desertam, marginibus amnis inpositam. in quo loco greges ceruorum plures inuenti sunt, quorum alii confixi missilibus, alii ponderibus in*li*si remorum, ad satietatem omnes pauerunt; pars maxima natatu adsueta ueloci, alueo penetrato, incohibili cursu euasit ad solitudines notas.

6. Exin dierum quattuor itinere leui peracto, uespera incedente, cum expeditis mille inpositis nauibus, Lucillianus comes imperatu principis mittitur Anathan munimentum expugnaturus, quod (ut pleraque alia) circumluitur fluentis Eufratis. et nauibus (ut praeceptum est)

---

1 eufrates corni lcuum 2 arintho ♂ oromyzdae lana (p- *add. m3*) 3 agnima ♂ dagalaiphus 4 secundimus 7 post rem 8 mirasae re pyrrus 10 ubi uenisset 12 appationem :npellem ♂ 17 [ui]*dui (*fu.* ubi *in ras.?* bi- *m3*) 19 muenti ♂ insae 20 natuta 21 paenetrato solitudinis 23 *sq.* imperiti aprincipis 24 monimentum 25 *sq.* fluent[is** (is *m2 ex* u *m1* ** *fu.* na) dispersis (eufrates — oportuna *add. m2 ad or.*)

---

1 perstringere *BG* Euphratis *Wm2bG* cornu *EBG* 2 Ormisdac *G* Oromizede *B* Ormizdae *EA* plana *EBG* 3 Dagalaifus *E* 4 Osdro- *Val.* Secundinus *EG* 7 postremi *Wm2BG* 8 saepe *G* sepe *Wm2* se *B* 10 ⟨con⟩-uenisset *Her.* usu uenisset *Val.* 12 apparitionem *BG* apparationem *EWm2* 13 *sq.* ordinum *BG* ordinari *Madv.* 14 contingit *BG* 17 bidui *EBG* Doram *BG* 19 in⟨li⟩si *Her.* elisi *G* in se *B* 20 natatu *G* natura *EB* 21 solitudines *Wm2BG* 22 itinere dierum quattuor *tr. BG* 23 imperatu *Nov. Her.* imperio *Val.* 24 munimentum *Tm2BG* 25 Euphratis *Wm2BG*

per oportuna dispersis, obsidebatur .... insula, nebulosa nocte obumbrante impetum clandestinum. 7. sed postquam aduenit lux certa, aquatum quidam egressus, *uisis* subito hostibus, ululabili clamore sublato, excitos tumultuosis uocibus propugnatores armauit. et mox *a* specula quadam altissima explorato situ castrorum, quam ocissime cum duarum praesidio nauium, amnem supermeat imperator, pone sequentibus nauigiis multis, quae obsidionales machinas aduehebant. 8. iamque muris propinquans, cum non absque discriminibus multis consideraret esse certandum, sermone cum leni tum aspero et minaci, hortabatur ad deditionem defensores †, qui ad conloquium petito Ormizda, promissis eius et iuramentis inlecti, multa sibi de lenitudine Romana spondebant. 9. denique prae se bouem coronatum agentes, quod est apud eos susceptae pacis indicium, descendere suppliciter, et statim munimento omni incenso, Pusaeus eius praefectus, dux Aegypti postea, honore tribunatus adfectus est. reliqui uero cum caritatibus suis et supellectili, humaniore cultu ad Syriacam ciuitatem Chalcida transmissi sunt. 10. inter hos miles quidam, cum Maximianus perrupisset quondam Persicos fines, in his locis aeger relictus, prima etiam tum lanugine iuuenis, ut aiebat, uxores sortitus gentis ritu conplures, cum numerosa subole tunc senex incuruus, exultans, proditionisque auctor, ducebatur ad nostra, testibus adfirmans et praescisse se olim et praedixisse, quod centenario iam contiguus, sepelietur in solo Romano. post quae Saraceni procursatores partis cui*us*dam hostium obtulere laetissimo principi, et munerati ad agenda similia sunt remissi. 363

11. Acciderat aliud postridie dirum. uentorum enim turbo exortus,

---

1 *sine lac.* 2 dux 3 is 4 a *om.* 5 occisisime 6 auium 7 que 10 petit dormizda 13 *sq.* ingens opusseus 14 at fectus 15 suppellectio 16 syriacum ♂ ho*s (*fu.* o) 17 perru[pi]sset (*fu.* m) 18 tu*m (*fu.* a) lanugine (in *ex* m) [iu]uenes (-nis *m3*) 19 gentes (-tis *m3*) subole (sob- *m3*) 20 ducebatur (dic- *m2?*) at 22 que 22 *sq.* partis quidam 23 minerat 25 aliut (-ud *m2*) dierum

---

1 *lac. indic. Cl. c. c.* 2 uenit *BG* lux *EBG* 3 uisis *AG* 4 a *add. C. F. W. M:* ex *Her.* 5 ocissime *Wm2BG* cum] *om. BG* tum *C.F. W. M.* 6 nauium *Wm2BG* 10 petito *AG* petit *WB* petiti *E* Ormyzda *Tm2AG* (-isda *G*) 13 omni munimento *tr. PBG* incenso *Nm2G* egit *B* 14 Pusaeus *G* opusseus *PB* 15 supellectili *Cl.* supellectile *BG* humiliore *BG* 18 tum etiam *tr. BG* iuuenis *EBG* 19 gentis *EBG* cum — 20 exultans *om. RB* sobole *EAG* 20 ducebatur ad *WBG* 22 *sq.* partis cui⟨us⟩dam *Kell. Eyss.* quosdam partis *G* Parthos quodam *B:* quidam *post* Sar. *tr. Kell.* 23 munerat⟨i⟩ *Val.* munera *Wm2* iterum *BG* 25 dirum *AG*

363 pluresque uertigines concitans, ita confuderat omnia, ut tabernacula multa conscinderentur, et supini plerique milites sternerentur uel proni, spiritu stabilitatem uestigii subuertente. nec minus eodem die aliud periculosum euenit. amne enim repente extra margines euagato, mersae sunt quaedam frumentariae naues, cataractis auulsis, ad diffund*end*as reprimendasque *a*quas rigare suetas ope*re* saxe*o* structis: quod utrum per insidias an magnitudine acciderit fluentorum, sciri non potuit.

12. Post perruptam incensamque urbem omnium primam, et captiuos transmissos, certiore iam spe prouectus exercitus ad fiduciam, elatis uocibus in fauores principis consurgebat, adfore sibi etiam deinde *dei* caelestis existimans curam.

13. Et cui per regiones ignotas de obscuris erat suspectior cura, astus gentis et ludificandi uarietas timebatur. ideoque imperator nunc antesignanus nunc agminibus cogendis insistens, cum expeditis uelitibus, nequid lateret abstrusum, frutecta squalida uallesque scrutabatur, licentiores militum per longinqua discursus adfabilitate natiua prohibendo uel minis. 14. hostiles tamen agros omni frugum genere diuites, cum segetibus et tuguriis inflammari permisit, ita demum cum usui necessaria abunde sibi quisque collegisset, et hoc modo sauciabatur salus hostium nesciorum. 15. bellatores enim libenter quaesitis dextris propriis utebantur, alia uirtutis suae horrea repperisse existimantes, et laeti quod uitae subsidiis afluentes, alimenta seruabant, quae nauigiis uehebantur. 16. hic uino grauis quidam temerarius miles ad ulteriorem

---

1 tecta uernacula (-ber- *m3*) 2 conscenderentur 3 dispiritu uestigiis 5 defundas 6 quas ope saxo 7 a scri ♂ 8 praeruptam 9 transmissis 10 principes (-pis *m3*) atfore (adf- *m3*) 10 *sq.* deinde caelestes 12 qui suspectio (-pic- *m2*) 13 asturgentes 14 *sq.* ue[li]tibus 15 quae 16 miletum (-lit- *m3*) natua *m2 ex* -m tua *m1* 18 saegetibus 22 quod uitae quod nauigii (i *alt. ex* u) 23 *temerarius (*fu.* i)

---

1 ut tabernacula *Her.* tecta ut t. *Wm2bG* tecta t. *B* 2 conscinderentur *Cm2 Val.* conciderentur *BG* consid- *g* 3 spiritu *Wm2BG* ⟨uen⟩ti s. *Nov.* uestigii *G* 4 circa *BG* 5 diffundendas *BG* defundendas *Wm2* 6 aquas *Wm2G* opere *TG* operari *B* (-rii *b*) saxeo *Wm2G* 7 an *EBG* 8 perruptam *T Val.* 9 transmissos *EBG* 10 principis *EBG* 11 ⟨dei⟩ caelestis *Her.* coelestem *BG* 12 cui *Cl.* quia *G* quae *b* suspectior cura *G* suspectior, cur *Her.* 13 astus gentis *G* assurgentes *Wm2B: an* astu gentis*? Cl.* que *om. BG* 14 antesignanis *BG* 16 militum *EBG* natiua *BG* 20 quaesito *Her.* 22 quod uitae quoque *G:* quoque *ut dittogr. del. Pet.* adfluentes *WBG* nauigiis *EBG* 23 miles et ad *BG*

ripam nullo urgente, transgressus, in conspectu nostro ab hostilibus captus, occisus est. 363

2. 1. Quibus tali casu patratis, ad castra peruenimus nomine Thilutha, in medio fluminis sita, locum inmenso quodam uertice tumescentem, et potestate naturae, uelut manu circumsaeptum humana, cuius ad deditionem incolae temptati mollius (ut decebat,) quoniam asperitas edita uim superabat armorum, intempestiuam tunc defectionem esse firmabant. sed hactenus responderunt, quod cum interiora occupauerint protinus gradientes Romani, se quoque utpote regnorum sequellas, uictoribus accessuros. 2. et post haec praetermeantes moenia ipsa, naues nostras uerecunda quiete spectabant immobiles. quo transito cum ad munimentum aliud Achaiachala nomine uenissemus, fluminis circumitione uallatum, arduumque transcensu, refutati pari responso discessimus. alia postridie castra, ob muros inualidos derelicta, praetereuntur *in*censa. 3. postera igitur et insequenti die stadiis ducentis emensis, uentum est ad locum Baraxmalcha. unde amne transito miliario septimo disparata, Diacira inuaditur ciuitas, habit*at*oribus uacua, frumento et salibus nitidis plena, in qua templum alti culminis arci uidimus superpositum, qua incensa caesisque mulieribus paucis, quae repertae sunt, traiecto fonte scatenti bitumine, Ozogardana occupauimus oppidum, quod formidine aduenientis exercitus, itidem deseruere cultores. in quo principis Traiani tribunal ostendebatur. 4. hac quoque exusta, biduo ad refectionem corporum dato, prope extremum noctis quae secundum diem secuta est, Surena post regem apud Persas promeritae dignitatis, et Malechus Podosacis nomine, phylarchus Saracenorum Assanitarum,

1 noc tro (*corr. m3*) hominibus 5 potestatem circumsceptum 8 actenus 9 utpo*te (*fu.* r) sequellas 10 accessuras 10 *sq.* nostra uasere cundia 11 inmobilis (imi mo- *m2*) quae 11 *sq.* monimentum 13 ardumque (*corr. m3*) 14 post tridie muris censa 15 postea 17 habitoribus uaqua 19 que fontes 20 *sq.* formine (-di- *add. m3*) aduenientes (♂) 23 que 25 saracen*orum (*fu.* t)

1 nostro *EBG* hostilibus *Cl.* hostibus *EAG* 5 potestate *EAG* 8 hactenus *EBG* quod *om. G:* significabant *excid. put. Her. dub.* 9 utpote *EBG* 10 accessuros *Em2A* ipsa moenia *tr. BG* nostras *Wm2BG* 11 uerecunda *Haupt* cum uerecundia *BG* immobiles *EBG* quo *G* que *Wm2B* que quo *E* 11 *sq.* munimentum *BG* 12 Achaiachalam *G* (-lan *A*) 13 arduumque *EBG* confutati *BG* 14 muros *EBG* incensa *EG* tensa *B* ⟨a nobis inof⟩fensa *Nov.* 15 postera *G* 17 habitatoribus *EbG* uacua *EBG* 18 suppositum *BG* 19 fonte *EBG* 20 scatente *BG* Ozogardanam *G* formidine *EBG* ostentabatur *BG* (-nd- *B*) 24 primariae *Btl.* promotae (*uel* proximae) *Madv.* 25 Podosaces *G*

363 famosi nominis latro, omni saeuitia per nostros limites diu grassatus, structis Ormizdae insidiis, quem ad speculandum exiturum (incertum unde) praesenserant, ideo sunt temptamento frustrati, quod angusta fluminis interluuies et praealta, transiri uado non potuit. 5. et primo lucis exordio, cum essent hostes iam in contuitu, uisi tunc primitus, corusci galeis et horrentes indutibus rigidis, milites in procinctum impetu ueloci tendentes, eos inuolauere fortissime. et quamuis arcus ualidis uiribus flecterentur, et splendor ferri intermicans, Romanorum metum augeret, ira tamen acuente uirtutem, clipeorum densitate contecti, ne possint emittere, coegerunt. 6. animatus his uincendi primitiis, miles ad uicum Macepracta peruenit, in quo semiruta murorum uestigia uidebantur, qui priscis temporibus in spatia longa protenti, tueri ab externis incursibus Assyriam dicebantur. 7. hinc pars fluminis scinditur, largis aquarum agminibus ducens ad tractus Babylonos interiores, usui agris futura et ciuitatibus circumiectis, alia Naarmalcha nomine, quod fluuius regum interpretatur, Ctesifonta praetermeat, cuius in exordio turris in modum Fari celsior surgit. hanc peditatus omnis pontibus caute digestis, transiuit. 8. equites uero cum iumentis armati, clementiores gurgites fluminis obliquati transnarunt, ... alia multitudine subita petiti telorum hostilium. quos egressi auxiliares ad cursum leuissimi, fugientiumque ceruicibus insistentes, laniatu auium prostrauerunt.

9. Quo negotio itidem gloriose perfecto, ad ciuitatem Pirisabora

---

2 quemquem 3 temptamenta 5 locis *m2 ex* logis *m1:* lucis *m3* contuituisi 6 curusci rerigidis 8 splendore feri ♂ 9 iratam inacuante (m *del. m3*) 10 uescendi 11 semirata (-ruta *m3*) 12 prisci (*corr. m3*) protentis ueri 13 pas ♂ (r *add. pr. ante* a, *deinde post* a, *m2*) 14 babylon[o]s (*fu.* i) 16 interpraetantur (n *alt. del. m2*) citae sifonta (ctesiphonta *m3*) 17 exorditurís (*corr. m3*) paeditatus 18 transiuste quietes (*corr. m3*) 19 alia (*sine lac.*) 20 petit 20 *sq.* cursurum 23 gloriosae piris abhoram

---

2 quem *WAG om. B* 3 temptamento *EG* 5 lucis *Wm2BG* uisi *EG* trusi *PB* 6 corusci *EBG* rigidis *Wm2BG* perrigidis *Eyss.* ⟨p⟩raerigidis *Pet.* ⟨ae⟩re rigidis *Her.* 8 splendor *EBG* 9 ira tamen acuente *EG* ira tum acuente *B* 10 his uincendi *Val.* huiuscemodi *G* his uescendi *B* his uisendi *Nm2* 11 semiruta *EBG* 12 priscis *EBG* protenti *Val.* protentus *BG* tueri *EWm2 Val.* munire *BG* 13 dicebatur *BG* 14 Babylonos *rest. Cl.* Babilonios *EBG* (-byl- *BG*) 16 Ctesiphonta *WBG* 17 exordio turris *EBG* 18 transiuit. equites *EBG* 19 transnarunt ⟨pars flumine absumpti interierunt,⟩ alia *Her.* alii *BA* 20 subita ui *G* petiti *B* petita *EG* 20 *sq.* cursum *Cl.* cursuram *BG* 23 Pirisabora *Cl.* Pyrisaboram *G* Pirisadoram *B* (Par- *b*) Pirisaboram *N*

uentum, est, amplam et populosam, ambitu insulari circumuallatam. 363 cuius obequitans moenia imperator et situm, obsidium omni cautela coeptabat, quasi sola formidine oppidanos a propugnandi studio submoturus. quibus per conloquia saepe temptatis, cum nec promissis quisquam flecteretur nec minis, suscipitur oppugnandi exordium, et armatorum triplici corona circumdatis muris, *a* die primo ad usque noctis initium, missilibus certabatur. 10. tum defensores animo praestantes et uiribus, *per* propugnacula ciliciis undique laxius pansis, quae telorum impetus cohiberent, obtecti scutis uimine firmiss*imo* textis et crudorum tergorum densitate uest*it*is, ualidissime resistebant, ferrea nimirum facie omni: quia lamminae singulis membrorum liniamentis cohaerenter aptatae, fido operimento, totam hominis speciem contegebant. 11. et aliquotiens Ormizdae ut indigenae et regalis conloquia petentes obnixe, propinquantem probris atque conuiciis ut male fidum incessebant et desertorem. hac lenta cauillatione die maxima parte exempta, tenebrarum silentio primo, multiformes admotae sunt machinae, coeptaque altitudo conplanari fossarum. 12. quae uixdum ambigua luce, defensores intentius contemplati, eo accedente quod angularem turrim ictus forauit arietis uiolentior, relictis ciuitatis duplicibus muris, continentem occupant arcem, asperi montis interrupta planitie superpositam, cuius medietas in sublime consurgens, tereti ambitu Argolici scuti speciem ostendebat, nisi quod e septemtrione, id *quod* rotunditati defuerat, in Eufratis fluenta proiectae cautes eminentius tuebantur, in qua excelle-

---

1 populoosam (o *ult. del. m2*) ambitu insulari (in *m2 ex* m) 2 obaequitans 3 ceptabat *m2 ex* cert- *m1* 3 *sq.* submoturos 6 muris die 8 per *om.* que 9 obiectis scutis (s *med. add. m3*) uim infirmisso tectis 10 tegorum (*corr. m3*) uestis 11 lammine liniamentis (ni *add. m1*) cohaerentur (-ter *m2*) 13 omni zadae et indignae obnixae 14 conuinciis (n *alt. add. m2, del. m3*) 17 que 18 accidente 20 montes interapta (p *ex* r) 21 ter reti 22 aeseptem trioni quod *om.* idem erat 23 fluenti adproiectae cauta (a *del. m2?*) es que

---

2 imperator iustum *Corn.* 3 ceptabat *G* captabat *B* 3 *sq.* submoturus *EBG* 6 a *add. Günther* 8 per *add. G* 9 obtecti *bG* obiecti *PB* scutis *EBG* uimine firmissimo *Wm2BG* textis *BG* 10 tergorum *EBG* uestitis *Tm2BG* (-ti *b*) 13 Ormisdae *G* rare *B* ut *C. F. W. M.* indigenae *G* 14 conuiciis *PB* conuitiis *EG* 15 ac *BG* diei *EG* 17 *sq.* intente *BG* 18 accedente *AG* 20 montis interrupta *BG* 21 tereti *EAG* turrito *B* 22 e *Cl.* a *EG om. B* septentrione *Wm2G* septentrionem *B* quod *add. G* defuerat *Cl.* deerat *G* eidem quid erat *B* 23 fluenta *G* proiectae *G* ad proiecta *B* cautes *EG* caute *B* in qua *Wm2G* in quae *PB* in⟨ter⟩ quae *Her.*

363 bant minae murorum, bitumine et coctilibus laterculis fabricatae, quo aedificii genere nihil esse tutius constat. 13. iamque ferocior miles, peruasa urbe quam uiderat uacuam, aduersus oppidanos ab arce multimoda tela fundentes, acri contentione pugnabat. cum enim idem prohibitores catapultis nostrorum urgerentur atque ballistis, ipsi quoque ex edito arcus erigebant fortiter tensos, quibus panda utrimque surgentia cornua ita lentius flectebantur, ut nerui digitorum acti pulsibus uiolentis, harundines ferratas emitterent, quae corporibus inlisae contrariis, letaliter figebantur. 14. dimicabatur nihilo minus utrubique saxorum manualium nimbis, *et* neutrubi inclinato momento, proelium atrox a lucis ortu ad initium noctis destinatione magna protractum, pari sorte diremptum est. proinde die secuto, cum certaretur asperrime, multique funderentur altrinsecus, et aequi uigores gesta librarent, imperator omnes aleae casus inter mutuas clades experiri festinans, cuneatim stipatus, densetisque clipeis ab ictu sagittarum defensus, ueloci saltu comitantibus promptis, prope portam uenit hostilem, crasso ferro crustatam. 15. et licet saxis et glande, ceterisque telis, cum periculi sociis premeretur, fodicare tamen paratos ualuarum latera ut aditum patefacerent, uocibus increpans crebris, non ante discessit, quam telorum congerie, quae superiaciebantur, se iam cerneret obruendum. 16. euasit cum omnibus tamen, paucis leuius uulneratis, ipse innoxius, uerecundo rubore suffusus. legerat enim Aemilianum Scipionem, cum historiarum conditore Polybio, *Megalo*politano Arcade, et triginta mili*ti*bus, portam Carthaginis impetu simili subfodisse. sed fides recepta

1 cotilibus (*corr. m3*) 1 *sq.* quae deficti (quo *m3*) 3 ua quam (*corr. m3*) 3 *sq.* arce* (*fu.* m) ultimo datela (-mo ad tela *m3*) 7 filectebantur (ʒ: *fu.* fiie-) 8 harundinis 9 laetaliter nihil omnus (*corr. m1*) 9—10 saxorum — neutrubi *m1 in ras.* (*om.* et) 10 praelium 12 asperrimae 13 abtrinsecus aequi uiores 15 densetisque (-sat- *m3*) sagitarum 16 promitis ʒ 17 taelis 17 *sq.* periculis acus (acrius *m3*) 18 praemeretur fodicamen (*corr. m1*) 19 *sq.* tetrum congeriae que supra iaciebantur 21 laeuius 23 politano (megalo- *add. m3*) 23 *sq.* milibus 24 carthagines

1 coctilibus *EBG* 1 *sq.* quo edificii *EBG* 2 tutius esse *tr. PBG* 3 uacuam *EBG* 3 *sq.* arce multimoda *tr. WBG* 6 dirigebant *Corn.* 7 flectebantur *EBG* 8 harundines *EBG* 10 nimbis *EAG* manibus *PB* et *add. G* 13 aequi *PB Corn.* aequae *AG* aeque *Eyss.* ui⟨g⟩ores *Corn.* uires *G* mores *B* mortes *A* 15 densatisque *WBG* 17 *sq.* periculi sociis *Cl.* periculo salutis *G* periculis acrius *EB* periculo ictus *Pet.* 19 *sq.* telorum *BG* 20 superiaciebantur *BG* 22 perfusus *BG* 23 Megalopolitano *EBG* 23 *sq.* militibus *Lind.* millibus *BG* 24 sic *Corn.*

scriptorum ueterum recens factum defendit. 17. Aemilianus enim 363
testudine lapidea tectam successerat portam, sub qua tutus et latens, dum moles saxeas detegunt hostes, urbem nudatam inrupit; Iulianus uero locum patentem adgressus, obumbrata caeli facie†, fragmentis montium et missilibus aegre repulsus, abscessit.

18. His raptim ac tumultuarie agitatis, cum operositas uinearum et aggerum inpeditissima ceteris urgentibus cerne*re*tur, machinam quae cognominatur helepolis, iussit expeditius fabricari, qua (ut supra docuimus,) rex usus Demetrius, superatis oppidis pluribus, Poliorce*te*s appellatus est. 19. ad hanc molem ingentem, superaturam celsarum turrium minas, prohibitores oculorum aciem intentius conferentes, itidemque instantiam obsidentium perpensantes, subito uertuntur ad preces, circumfusique per turres ac moenium minas, et fidem Romanam pansis manibus protestantes, uitam cum uenia postulabant. 20. cumque cessasse opera et munitores nihil temptare uiderent ulterius, quod quietis erat indicium certum, copiam sibi dari conferendi sermonis cum Ormizda poscebant. 21. hocque inpetrato, Mamersides praesidiorum praefectus, demissus per funem, ductusque ad imperatorem (ut obsecrauit,) uita cum inpunitate sibi consortibusque suis firmiter pacta, redire permissus est. gestisque nuntiatis, plebs omnis utriusque sexus ad sententiam suam cunctis acceptis, pace foederata cum religionum consecrationibus fidis, patefactis egreditur portis, salutarem genium adfulsisse sibi clamitans Caesarem, magnum et lenem. 22. numerata sunt autem dediti*cio*rum duo milia et quingenti; nam cetera multitudo obsidium ante suspectans, nauigiis paruis permeato amne discessit. in hac arce armorum

5 misilibus (s *tert. post* m *add. m1*) aegrae 6 tumultuariae 7 inpaeditissima a cernetur (re *add. m3*) que (*corr. m3*) 8 expaeditius 9 ex (est *m3*) poliorces 10 e elsarum (exce- *m3*) 12 praeces 13 quae tures 14 ueniam (m *del. m2?*) 15 operam et unitores 16 ormizdam 17 mamersidis 17 *sq.* praefectus (p *ex* f) dimissus 18 quae 20 getisque (*corr. m3*) omnes (-nis *m3*) 21 relegionum 22 salutare gentium 22 *sq.* clamit[a]ns 23 *sq.* deditiorum

2 tectus *Tm2 Btl. Wagn.* 4 ingressus *BG* 5 aegre inde repulsus *BG* 7 a *om. G* cerneretur *EBG* 9 rex *G* est *WB del. Nov.* Poliorcetes *BG* 10 celsarum *Wm2BG* 11 acies *BG* 13 que *om. BG* turres *EBG* 14 uenia *EBG* 15 opera *G* munitores *EG* uinitores *WB* 16 Ormizda *EBG* (-sda *bG*) 17 Mamersides *G* 18 demissus *BG* uitam *BG* 19 *sq.* est permissus *tr. BG* 20 gestisque *EBG* omnis *EBG* 21 religionum *EBG* 22 salutarem Genium *BG* 23 *sq.* dedititiorum *Em2G* (-icio- *G*) 25 decessit *BG*

363 alimentorumque copia reperta est maxima, unde necessariis sumptis, reliqua cum loco ipso exussere uictores.

3. 1. Postera die quam haec acta erant, perfertur ad imperatorem, cibos per otium capientem, nuntius grauis, Surenam Persicum ducem, procursatorum partis nostrae tres turmas inopinum adgressum, paucissimos trucidasse, inter quos strato tribuno, unum rapuisse uexillum. 2. statimque concitus ira inmani, cum armigera manu, festinatione ipsa tutissimus peruolauit, et grassatoribus foeda consternatione depulsis, residuos duo tribunos sacramento soluit (ut desides et ignauos:) decem uero milites ex his qui fugerant, exauctoratos, capitali addixit supplicio, secutus ueteres leges.

3. Incensa denique urbe, (ut memoratum est,) constructo tribunali insistens, actis gratiis exercitui conuocato, cunctos ad paria facienda deinceps hortabatur, et argenteos nummos centenos uiritim pollicitus, cum eos paruitate promissi percitos tumultuare sensisset, ad indignationem plenam grauitatis erectus:

4. 'En' inquit 'Persae, circumfluentes rerum omnium copiis: ditare nos poterit opimitas gentis, si unum spirantibus animis fortiter fecerimus. ex inmensis opibus egentissima est — tandem credite — Romana res publica, per eos qui (ut augerent diuitias,) docuerunt principes auro quietem a barbaris redemptare. 5. direptum aerarium est, urbes exinanitae, populatae prouinciae: mihi nec facultates nec propinquitas generis suppetit, quamuis ortu sim nobilis, praeter pectus omni liberum metu: nec pudebit imperatorem, cuncta bona in animi cultu ponentem, profiteri paupertatem honestam. nam et Fabricii familiari re pauperes, rexere bella grauissima, gloria locupletes. 6. haec uobis cuncta

---

4 cibus (-os *m3*) 5 partes 6 *quos (*fu.* e) uix illum (uex- *m3*) 7 inmanicum (-cum *del. m3*) cum 9 duo *add. m2*, -s *m3* 15 patruitate (t *pr. del. m3?*) 17 inquid ꝺ 18 gentes (-tis *m3*) si (in *add. m3*) unum 19 emensis aegentissima 21 redempta (*macula sup.* -a) redire imptum 22 prouintiae 22 *sq.* generi 23 ortus 24 metu* (*fu.* i) culto 25 profieri ꝺ 26 grauissimae cunta

---

4 cibos *EBG* 5 partis *EBG* 6 uexillum *EBG* 7 cum *semel EG* 9 duos *EBG* 13 conuocato exercitui *tr. BG* (-tu *G*) 15 eos paruitate *EA* ea parcitate *bG* (per- *B*) tumultuari *Lind.* 18 nos *BG* gentis *EBG* si unum *WBG* 19 immensis *G* tamen *Pet.* 21 quiete *G* quietem *restit. Günther* redemptare. direptum *Günther* redempta (-tam *B*) redire. (-imere *B*) impetitum *BG* redempta redire. direptum *Kell.* 22 *sq.* generis *EG* 23 ortu *uulgo* 24 metu *PBG* cultu *EBG* 26 grauissima *WBG* nobis *BG* cuncta *EBG*

poterunt abundare, si inperterriti, deo meque (quantum humana ratio patitur), caute ductante, mitius egeritis: sin resistitis ad seditionum reuoluti dedecora pristinarum, — pergite!† 7. (ut imperatorem decet) ego solus confecto tantorum munerum cursu, moriar stando, contempturus animam quam mihi febricula eripiet una, aut certe discedam; nec enim ita uixi, ut non possim aliquando esse priuatus. praeque me fero et laetor, ductores spectatissimos esse nobiscum, perfectos bellicarum omni genere doctrinarum'. 363

8. Hac modesta imperatoris oratione, inter secunda et aspera medii, miles pro tempore delenitus, adsumpta cum meliorum exspectatione fiducia, regibilem se fore pollicitus et morigerum, cunctorum adspirante consensu, auctoritatem eius sublimitatemque cordis extollebat in caelum, quod cum uere atque ex animo dicitur, solet armor*um* crepitu leni monstrari. 9. repetitis post haec tentoriis, pro copia rei praesentis uictu se *re*creauit, et quiete nocturna. animabat autem Iulianus exercitum, cum non per caritates set per inchoatas negotiorum magnitudines deieraret adsidue: 'sic sub iugum mitteret Persas, ita quassatum recrearet orbem Romanum': ut Traianus fertur aliquotiens iurando dicta consuesse firmare: 'sic in prouinciarum speciem redactas uideam Dacias: sic pontibus Histrum † et aufidum superem' et similia plurima.

10. Post haec decursis milibus passuum quattuordecim, ad locum quendam est uentum, arua aquis abundantibus fecundantem, quo itinere nos ituros Persae praedocti, sublatis cataractis undas euagari fusius permiserunt. 11. itaque humo late stagnante, altero die militi requie

2 patior cute (*corr. m1*) ductantem si in 4 moriari (i *alt. del. m3*) 6 uix (-i *add. m3*) 7 perfectos (-func- *m3*) 9 modestia imperator[is] (*fu.* es) 10 delimitus adsumptam (-m *del. m3?*) 13 quot ꝯ armor (r *pr. del. m3*: armorum *m3 ad* *or.*) leni *ex* lem 14 tentoria 15 uictuise creauit (-i recr- *m3*) quieti nocturnae 16 caritatis et (sed *m3*) 16 *sq.* magnitudinis (-nes *m3*) deierare adsiduae 18 tramus (*corr. m3*) 19 consuisse (-sueu- *m3*) daciam 20 aufidum 21 decursim 22 itenere ꝯ

2 patitur *EBG* ductante *EbG* sin *G* si ui *PB* 3 *an* perite? *Cl.* 4 moriar *EBG* 6 uixi *EBG* 9 modesta *EG* meante *BG* 10 delinitus *EbG* delenitus *B* adsumpta *WBG* 13 armorum *A* amor ex *BG* leui *BG* 14 tentoriis *Wm2AG* 15 uictu se recreauit *Nm2AG* uictu caruit *B* quiete nocturna *BG* 16 caritates sed *EAG* inchoatam *BG* magnitudinem *BG* magnitudines *EA* 17 deieraret *EBG* 18 Traianus *EAG* Cambises *B* 19 consuesse *WBG* redactam *G* Dacias *Btl.* Daciam *G* Indiam et D. *B* D. ⟨et Thraciam⟩ *Kell.* Judeam et D. *E* 20 Histrum glaci⟨e per⟩fidum (*uel* gelu p.) *Her.* (*cf. Flor. 3, 4, 5*) et Euphratem *AB* (-ten *G*) *Btl.* ut infidum *B* ut Aufidum *Cl.* 21 decursis *EG* discursis *A* discursum *B* 22 uentum est *tr. BG* (u. *om. b*)

363 data, imperator ipse praegressus, constratis ponticulis multis ex utribus et †procia nauibus, itidemque consectis palmarum trabibus†, exercitum non sine difficultate traduxit.

12. In his regionibus agri sunt plures, consiti uineis, uarioque pomorum genere†, ubi oriri arbores adsuetae palmarum, per spatia ampla ad usque Mesenen et mare pertinent magnum, instar ingentium nemorum. et quaqua incesserit quisquam, termites et spadica cernit adsidua, quorum ex fructu, mellis et uini conficitur abundantia, et maritari palmae ipsae dicuntur, facileque sexus posse discerni. 13. additur etiam generare feminas seminibus inlitas marum, feruntque eas amore mutuo delectari, hocque inde clarere, quod contra se uicissim nutantes, ne turgidis quidem flatibus auertuntur. et si ex more femina maris non inlita fuerit semine, abortus uitio fetus amittit intempestiuos. et siqua femina cuius arboris amore perculsa sit ignoretur, unguento ipsius inficitur truncus, et arbor alia naturaliter odoris dulcedinem concipit, hisque indiciis uelut coeundi quaedam proditur fides.

14. Qua cibi copia satur exercitus, plures praetergressus est insulas, et ubi formidabatur inopia, ibi timor saginae grauis incessit. sagittariorum denique hostilium impetu latenti temptatus, neque inultus, prope locum uenit ubi pars maior Eufratis in riuos diuiditur multifidos.†

4. 1. In hoc tractu ciuitas ob muros humiles ab incolis Iudaeis deserta, iratorum manu militum conflagrauit. quibus actis pergebat ulterius imperator, placida ope numinis (ut arbitrabatur,) erectior. 2. cumque Maiozamalcha uenisset, urbem magnam et ualidis circumdatam moenibus, tentoriis fixis, prouidit sollicite, ne castra repentino

---

1 periculis et (*pro* ex) 2 proci anauibus tradibus (*corr. m3*) 3 difficultatem 4 conseti (-siti *m3*) 5 orri (*corr. m3*) arboris (♂) satia ♂ 6 mesenaen 7 termittes 11 clarare quo 13 foetus intempestiosos (-tuo- *m3*) 15 dulcidinem (-ced- *m3*) concepit 17 copio (-ia *m3*) 20 eufrates 21 iudeis 24 maozamalcha 24 *sq.* circumdata

---

1 progressus *BG* constructis periculis *Momms.* periculis m. ex u. pro c⟨op⟩ia ⟨pontibus⟩ itidemque nauibus confectis ⟨e⟩ palmarum trabibus *Her.* (*cf.* *23, 3, 9*) ponticulis *Wm2BG* ex *Val.* 2 et *om. BG* subliciisque *BG* coriaceis *Val.* cortice *Momms.* scorteis *Cl.* que *om. BG* trabibus *EBG* 3 difficultate *EBG* 4 consiti *EBG* 5 *an* genere . . . . . ? *Cl. c. c.* 6 Mesenen *AG* Meseneti *B* 7 termites *BG* 10 marium *EBG* (-itum *b*) 11 clarere *EBG* quod *EAG* enixissime micantes *BG* 12 ⟨a⟩more *Momms.* 13 intempestiuos *EA* intempestuosos *WG* intentiosos *B* 14 percussa *BG* 15 dulcedinem concipit *EBG* 17 copia *EBG* 19 latenter *BG* 20 Euphratis *Wm2bG* Ephrates *B* diffinditur *bG* 24 Maiozamalcham *G* maiore malcha *B* 24 *sq.* circundatam *EBG*

equitatus Persici turbarentur adcursu, cuius fortitudo in locis patentibus, inmane quantum gentibus est formidata. 363 3. et hoc disposito stipatus uelitibus paucis, ipse quoque pedes ciuitatis situm diligenti inquisitione exploraturus, in perniciosas praecipitatus insidias, ex ipso uitae discrimine tandem emersit. 4. namque per latentem oppidi portam, Persae decem armati degressi, imaque cliuorum peruadentes, poplitibus subsidendo, repentino impetu nostros adgressi sunt. e quibus duo conspectiorem habitu principem gladiis petiere destrictis, sed occurrit ictibus erectum altius scutum, quo contectus magna elataque fiducia unius lateri ferrum infixit, alterum stipatores multiplicatis ictibus occiderunt. residuis e quibus uulnerati sunt aliqui, disiectis in fugam, spoliatisque ambobus, reducens incolumes socios, cum exuuiis remeauit ad castra, omnium laetitia magna susceptus. 5. sustulit in hoste prostrato aureum colli monile Torquatus, fudit confidentissimum Gallum alitis propugnatione Valerius, postea cognomento Coruinus, hacque gloria posteritati sunt commendati: non inuidemus: accedat hoc quoque monumentis ueteribus facinus pulchrum.

6. Constratis postridie pontibus, exercituque trauecto, et metatis alibi salubrius castris, uallo duplici circumductis, quoniam (ut diximus) timebantur solitudines planae, oppidi suscepit obsidium, periculosum fore existimans, si gradiens prosus, a tergo relinqueret quos timeret.

7. Haec dum magno molimine conparantur, Surena hostium dux iumenta adortus, quae in lucis palmaribus uescebantur, a cohortibus nostris repulsoriis cum paucorum exitio habitus, frustra discessit. 8. et duarum incolae ciuitatum, quas amnes amplexi faciunt insulas, parua sui fiducia trepidi, ad Ctesifontis moenia se contulerunt, pars *per* sil-

---

1 aequitatus atcursu (ad- *m3*) 4 pernicosas (*corr. m3*) 5 opidi (*corr. m3*) 6 degress (i- *add. m3*) 8 districtis 9 latius magnae lataque 11 disectis (-siec- *m3*) 12 incolomes excubiis 14 monilem altis (alitis *m3*) 16 accidat 17 facimus (*corr. m3*) 18 post tridie 20 solitudinis plane 21 at ergo 26 at ctesi fontis foenia (c *m3 in ras.*, moenia *m3*) 26 *sq.* par siluarum

---

1 adcursu *WBG* 4 pernitiosas *EBG* 6 digressi *EbG* degressi *PB* imaque *EAG* in dorso *B* 8 destrictis *G* 9 altius *E an* ⟨e⟩latius*? Cl.* magna elataque *Wm2G* magna lataque *EB* 11 disiectis *EBG* 12 incolumes *EBG* exuuiis *AG* 13 ab hoste *BG* 14 monile *EBG* alitis *EBG* 16 accedat *BG* 17 facinus *EBG* 18 transuecto *G* 20 solitudines *EAG* 24 repulsus ocius *Corn.* 26 ad Ctesiphontis *WAG* et (e *b*) fontis *B* moenia *EAG* forma *B* pars per *G* pars *EB*

363 uarum densa alii per paludes uicinas, alueis arborum cauatarum inuecti, ad unicum auxilium et potissimum itineris longi, quod supererat, dilabuntur, ulteriora petituri terrarum. 9. e quibus resistentes aliquos nostri milites trucidabant, ipsi quoque luntribus et cumbis per uaria discurrentes; captiuos alios subinde perducebant. id enim erat librata ratione dispositum, ut dum copiae pedestres muros oppugnant, equestres turmae diuisae per globos, abigundis insisterent praedis: hocque prouiso, nullo prouincialium damno, miles uisceribus hostium pascebatur.

10. Iamque imperator *munitum* muris duplicibus oppidum, ordine circumdatum trino scutorum, spe patrandi incepti, maximis uiribus oppugnabat. sed ut erat necessarius adpetitus, ita effectu res difficillima. nam accessus undique rupibus anfractu celsiore discissis, flexuosisque excessibus ob periculum anceps, adeundi copiam denegabat, maxime quoniam turres celebritate et altitudine formidandae, montem saxeum arcis naturaliter editum, aequabant, et procliuis planities flumini inminens, propugnaculorum firmitate muniebatur. 11. accedebat his haut leuius malum, quod lecta manus et copiosa (quae obsidebatur) nullis ad deditionem inlecebris flectebatur, sed tamquam superatura, uel deuota cineribus patriae, resistebat. aduersus eam aegre retentabatur, inferens se proteruius miles, et pugnam uel aequo campo, iustoque proelio poscens, cumque receptui caneretur, adsidue animosis hostem urgendi conatibus urebatur.

12. Vicit tamen nostrorum consilium contentionem uirium maximam, diuisisque operibus, officia quisque distributa capessit ocissime. hinc enim ardui suggestus erigebantur, inde fossarum altitudines alii conplanabant, terrarum latibula concaua oblongis tramitibus alibi strue-

1 uicina salucis aruorum 2 iteneris 3 petitura iterrarum (r *pr. m3 in ras.*) 4 iteneribus (itin- *m2*) 7 prouisio δ 9 munitum *om.* 10 scutorum *ex* scutum sper δ 11 adpe*titus (*fu.* r) 12 discessis 13 deundi (a- *add. m3*) 14 cum terres (tur- *m3*) 15 proclines 16 accidebat (-ced- *m3*) 17 haut (-d *m3*) 18 tamque (-uam *m3*) 19 aduersus samaegrae retentebatur (-tab- *m3*) 21 adsiduae 24 occisime 26 ali i- (b *add. m3*)

1 alueis *Em2G* arborum *EBG* 3 petituri *EBG* terrarum *EAG* iteratum *B* (-to *b*) 4 lintribus *G*: *om. PB* itineribus *def. Pet.* cymbis *Nm2AG* cumbulae *B* 7 abigendis *bG* (-dos *B*) prouiso *EBG* 9 ⟨munitum⟩ muris *Pet.* 10 spe *EBG* 12 discissis *EA* 13 adeundi *EBG* 14 quoniam *G* turres *EBG* crebritate *BG* 15 procliuis *Em2BG* 17 haud *EAG* et *B* 18 tanquam *EBG* 19 aduersus eam aegre *Momms.* aduersis. iam aegre *G* aduersus Samegrem *B* retentabatur *WG* reuerebatur *B* 23 concilium *BG* 25 etenim *BG* 26 alibi *EBG*

bantur, locabant etiam artifices tormenta muralia, in funestos sonitus proruptura. 13. et cuniculos quidem cum uineis, Neuitta et Dagalaifus curabant, ineundis autem conflictibus, et defendendis ab incendio uel eruptionibus machinis, praeerat imperator. 363

Cumque apparatu omni excindendae urbis labore multiplici consummato, pugna flagitaretur, Victor nomine dux reuersus est ad usque Ctesifonta, itineribus exploratis, nulla obstacula nuntians offendisse. 14. quo efferati gaudio milites omnes, elatique firmioribus animis, ad certandum signum operiebantur armati.

15. Iamque clangore Martio sonantibus tubis, strepebant utrimque partes, et primi Romani hostem undique lamminis ferreis in modum tenuis plumae contectum, fidentemque, quod tela rigentis ferri lapsibus inpacta resiliebant, crebris procursationibus et minaci murmure lacessebant: non numquam compage scutorum, qua uelut testudine infigurabilium fornicum operiebantur aptissime, adsiduis motibus laxius dehiscente. contra Persae muris obstinatius adhaerentes, quantum facere nitique poterant, eludere et frustrari exitiales impetus conabantur. 16. uerum ubi uimineas crates prae se ferentes, oppugnatores iam moenia perurgerent, cum sagittariis funditores, alii quin etiam saxa uoluentes ingentia, cum facibus et malleolis eos longius propulsabant, tum aptatae ligneis sagittis ballistae, flexus stridore torquebantur, creberrima spicula funditantes, et scorpiones quocumque manus peritae duxissent, rotundos lapides euibrabant. 17. iterum deinde ac saepe geminatis congressibus, aestus in meridiem crescens, efferuescente uapo-

---

1 funestas (-tos *m3*) 3 confluctibus (-lic- *m3*) 4 prae erant (n *del. m3*) 5 excindendae *m1 et m3* -da *m2* 6 uictos 7 [c]tesifonta (*fu.* s) iteneribus (*corr. m3*) 10 clangorem martio (-tium *m3*) 11 lamminis (m *pr. del. m3*) 12 conceptum 14 cum pace quae uelud (-ut *m3*) 14 *sq.* infigurabilium 17 claudere exitales ♂ 18 uimineas (ui- *m3 ex* fe- *m1*) 19 sagitariis aliis 21 aptate flexu stridore 23 saep*e (*fu.* a) 24 effer*uescente (*fu.* r)

---

1 in *om. BG* funestos *EBG* 2 neuita *G* nemnita *B* 3 conflictibus *EBG* 4 praeerat *EBG* 5 excindendae *EAG* excludendae *PB* 6 Victor *Tm2G* uictus *Wm2B* nomine *om. G* minime *B* 10 clangore *BG* Martio *WBG* 12 contectum *G* conceptum *WB* conseptum *Val.* cratibus *Reines.* cassibus *Corn.* 13 *sq.* lacessebat *G* 14 compage *G* qua *G* 14 *sq.* infrangibilium *Btl.* in figura⟨m mo⟩bilium *Pet.* 17 eludere *Val.* 18 uimineas *EA* innumeras *BG* 19 alii *Wm2G* aliisque *B* aliique *b* 21 flexu⟨s⟩ stridore *Momms.* stridoreque *EN* strictiore *Btl.* 22 perite *BG*

363 ratius sole, apparatu operum et studio proeliandi intentos, cunctos reuocauerat fatigatos, et sudore perfusos.

18. Eodem mentis proposito, secuto quoque die, per uaria certaminum genera controuersae partes dimicantes instanter, aequis manibus et pari fortuna discedunt. uerum in omne discrimen armatis proximus princeps ciuitatis urgebat excidium, ne circa muros diu excubans, omitteret maiora quae temptabat. 19. sed in destrictis necessitatibus, nihil tam leue est, quod non interdum etiam contra sperata, rerum adferat momenta magnarum. cum enim (ut saepe) discessurae partes leuius concertarent, abusiue incusso ariete, qui paulo ante erat admotus, sternitur residuis omnibus altior turris, latere coctili firmissime structa, cuius ruina muri contiguum latus secum inmani fragore protraxit. 20. ibi tum uarietate casuum obsidentium labor, obsessorumque industria uicissim facinoribus speciosis inclaruit. nihil enim asperum ira et dolore succenso militi uidebatur, nihil [munitoribus] erat pro salute currentibus, metuendum aut dirum. nam cum anceps †pugna diutius feruens, sanguine utrimque multis caedibus fuso, diei finisset occasus, tum fatigationi consulitur.

21. Dumque haec luce agerentur ac palam, nuntiatur imperatori, peruigili cura distento, legionarios milites, quibus cuniculorum erant fodinae mandatae, cauatis tramitibus subterraneis, sublicibusque suspensis, ima penetrasse fundamentorum, iam (si ipse disposuerit) euasuros. 22. cum itaque noctis plerumque processisset, aeneatorum accentu, signo dato progrediendi ad pugnam, ad arma concursum est: et consulto murorum inuaduntur utrimque frontes, ut dum propulsaturi pericula, defensores ultro citroque discurrunt, nec proxima fodientis audiretur

---

9 aut 10 arietae 11 coctilis (♂) firmissimae 15 successo 17 *sq.* finis et occasus dum fatigationis 19 hac palmam 21 fodi nemandatae trahitibus 21 *sq.* supplicibusque suspensissima 23 et eneatorum 25 minuaduntur

---

2 aut *BG* 5 omni discrimine *BG* animatis *Günther* 6 *sq.* ne — temptabat *om. BG* (exc. *quoque om. B*) 7 in districtis *Em2BG* 9 ut *A* ita ut *G* aut *EB* 10 abusiuo *BG* 13 cum *BG* 15 succenso *EBG* prohibitoribus *Momms.; del. Kell. ut gloss.* 16 concurrentibus *Madv.* proelium ... finisset occasus *Her. an* pugnae? *Cl.* 17 finisset occasu *G Pet.* finis et occasus *B* desiisset occasu *Corn.* finita esset *Nov.* 18 tum *Kiessl.* tandem *G om. b* ⟨ui⟩xdum *Pet.* fatigationi *EBG* 19 ac palam *EG* haec palma *B* 21 tramitibus *EBG* sublicibusque *Lind.* subliciisque *BG* 21 *sq.* suspensis ima *Wm2G* 23 processisset et ... concursum esset, consulto *Pet.* aeneatorum *EG* et aeneatorum *B* occentu *BG* 24 pugnam et ad *BG* 25 inuaduntur *EBG*

ferri tinnitus, nec quodam intrinsecus obsistente, cuniculariorum subita manus emergat. 23. quibus ita (ut conuenerat) ordinatis, et occupatis prohibitoribus, patefactisque latebris, euolat Exsuperius, de Victorum numero miles, post quem Magnus tribunus, et Iouianus notarius, quos audax multitudo secuta, his prius confossis, quos in aede per quam in lucem prodierant inuenerunt, suspensis gradibus procedentes, obtruncarunt uigiles omnes, ex usu moris gentici iustitiam felicitatemque regis sui canoris uocibus extollentes. 24. ex*is*timabatur Mars ipse (si misceri hominibus numina maiestatis iura permittunt,) adfuisse castra Lucanorum inuadenti Luscino. hocque ideo creditum est quod in congressu flagranti, scalas uehens uisus formidandae uastitatis armatus, postridie cum recenseretur exercitus, praecipuo studio quaesitus, repperiri non potuit, cum se ultro offerret, si miles fuisset. memorabilis conscius facti. sed ut tunc qui esset pulchri facinoris auctor, penitus est ignoratum, ita nunc enituerunt hi qui fecere fortissime, obsidionalibus coronis donati, et pro contione laudati, ueterum more. 363

25. Tandem nudata, reseratis aditibus multis, lapsura inuaditur ciuitas, et *s*ine *s*exus discrimine uel aetatis, quicquid impetus repperit, potestas iratorum absumpsit, alii exitii imminentis timore, cum hinc ignis inde mucrones urgerent, ultimum flentes, e muris acti sua sponte praecipites, membrisque omnibus infirmati, uitam morte funestiorem paulisper, dum caederentur, egerunt. 26. extractus est autem uiuus cum satellitibus octoginta Nabdates, praesidiorum magister, quem oblatum sibi cum aliis seruari iussit intactum, serenus imperator et clemens.

Diuisa itaque perpensis meritis et laboribus praeda, ipse (ut erat paruo contentus,) mutum puerum oblatum sibi suscepit gesticularium,

---

1 subitum   2 [ut] (*fu.* iit?)   4 uotarius   8 extimabatur   8 *sq.* sé miseri (♂)   10 inuadentibus cino   11 uastatis *m1* (ta *inter* a *et* t *add. m2*)   12 post tridie   recenserentur ♂   13 noon ♂   offeret similis (-les *m3*)   14 paenitus   15 facere fortissimae   cornis (*corr. m3*)   16 inore ♂   18 et inexus (sine sexus *m3*)   19 imminentes (-tis *m3*)   22 aegerunt   23 satellibus ♂   26 ut erat *post* paruo *repet.: del. m3*

---

1 quoquam *A*   subita *BG*   4 notarius *EBG*   8 existimabatur *N Val.* extimabatur *EBG* aestimabatur *A*   8 *sq.* si misceri *BG*   10 Luscino *G* -bus ultro *B*   11 uastitatis *EBG*   13 offerret *EBG*   si miles *EAG* similis *WB*   15 fecere *Em2AG*   coronis *EBG*   16 more *EBG*   18 sine sexus *EBG*   quod *BG* quicquid superstes repperit impetus *Corn.*   19 imminentis *EBG*   21 morte funestiorem uitam *tr. G* u. *om. B*   22 autem est *tr. BG*   26 paruo contentus *EBG*

363 multa quae callebat, nutibus uenustissimis explicantem, † et tribus aureis nummis, partae uictoriae praemium iucundum (ut existimabat) et gratum. 27. ex uirginibus autem, quae speciosae sunt captae, ut in Perside, ubi feminarum pulchritudo excellit, nec contrectare aliquam uoluit nec uidere, Alexandrum imitatus, et Africanum, qui haec declinabant, ne frangerentur cupiditate, qui se inuictos a laboribus ubique praestiterunt.

28. Inter haec certamina nostrae partis architectus, cuius nomen non suppetit, post machinam scorpionis forte adsistens, reuerberato lapide quem artifex titubanter aptauerat fundae, obliso pectore supinatus, profudit animam disiecta conpage membrorum, adeo *ut* ne signa quidem totius corporis noscerentur.

29. Exin profect*uro* imperatori, index nuntiauerat certus, circa muros subuersi oppidi fallaces foueas et obscuras, quales in tractibus illis sunt plurimae, subsidisse manum insidiatricem latenter, ut inprouiso inde exorta, agminis nostri terga feriret extrema. 30. confestimque ad extrahendam eam missi sunt conpertae fortitudinis pedites. qui cum neque peruadere foraminum aditus, nec amendatos intus prolicere possent ad decernendum, collectam stipulam et sarmenta, specuum faucibus adgesserunt. unde fumus angustius penetrans, ideoque spissior, quosdam uitalibus obstructis necauit, alios ignium adflatu semustos, prodire in perniciem coegit abruptam, et ita omnibus ferro incendioque consumptis, ad signa repedauit ocius miles. hoc modo ciuitas ampla et populosa, uirtute roboris excisa Romani, in puluerem concidit et ruinas.

31. Post quae tam gloriosa, transitis pontibus multorum amnium concursu continuatis, ad munimenta gemina uenimus, aedificiis cauatis

---

1 que 4 ne 5 emittatus affricanum 8 partes 10 funde 10 *sq.* supmatus (ꝫ) profundit ut *om.* 13 profecto 17 que *m1* qui *m2* p*edites (*fu.* a) 19 possint 21 *sq.* adflatus emistus (-ssus *m3*) prodere (-ire *m3*) 22 ita *ex* ba, *m1* 24 romanum puluerem concedit (-pit *m3*) 25 que gloriosa (-ose *m3*) ad *ante* multorum *add. m3* 26 concursum cautis *m3 ex* caucis *m1*

---

1 *sq.* tris aureos nummos *Haupt* e tribus aureis nummis *Pet.* cum t. a. n. *Momms.* 4 nec *EBG* 5 imitatus *EBG* 8 partis *Wm2BG* 10 *sq.* sauciatus *BG* 11 profudit animam *WBG* ut *add. EAG* 13 profect⟨ur⟩o *Btl.* 15 subsedisse *EBG* 16 adorta *BG* 18 amandatos *AG* a mandato *B* 19 possent *EAG* 20 angustias *Gdt.* 21 adflatu semustos *Günther* adflatus immissus *Val.* a. immixtus *G* a. emixtus *B* 21 *sq.* prodire *EBG* 22 incendio ferroque *tr. BG* 24 Romani in *Tm2AG* Romanum in *B* Romanorum in *E* concidit *EAG* concedit *B* 26 concursu *bG* cauatis *BG* lautis *Val.*

exstructa, ubi Victorem comitem exercitus praeuium, a transitu fluminis regis filius progressus a Ctesifonte, cum optimatibus et multitudine armata prohibere conatus, cateruis sequentium militum uisis, abscessit. 363

5. 1. Pergentes itaque protinus, ad lucos uenimus, agrosque pube uariorum seminum laetos, ubi reperta regia Romano more aedificata, quoniam id placuerat, mansit intacta. 2. erat etiam in hac eadem regione extentum spatium et rotundum, loricae ambitu circumclausum, destinatas regiis uoluptatibus continens feras, ceruicibus iubatis leones, armisque hispidos apros, et ursos (ut sunt Persici) ultra omnem rabiem saeuientis, et alia lecta immania corpora bestiarum: quas omnes diffractis portarum obicibus, equites nostri uenatoriis lanceis et missilium multitudine, confoderunt. 3. quo loco pingui satis et cultu, qui . . . . bus Coche (quam Seleuciam nominant) haud longius disparatur, ubi uallatis opere tumultuario castris, et exercitu omni per aquarum et pabuli oportuna biduo recreato, antegressus cum procursatoribus princeps, et ciuitatem desertam conlustrans, a Caro principe quondam excisam, in qua perpetuus fons stagnum ingens eiectat, in Tigridem defluens, corpora uidit suffixa patibulis multa necessitudinum eius, quem prodidisse ciuitatem Pirisabora rettulimus supra. 4. hic et Nabdates uiuus exustus est, quem extractum cum octoginta e latebris expugnatae docui ciuitatis, eo quod inter exordia obsidii coepti, clam pollicitus prodere, dimicauit acerrime, adeptusque ueniam insperatam, ad id proruperat *in*solentiae, ut Ormi*sdam* laceraret omnibus probris.

---

2 ac tisifonte (-tes- *m3*) 6 mansitintacta (ti *m3 ex* o *m1*) 7 luricae 8 *sq.* iuuantis (iubatis *m3*) leonis armatisque 12 quo loco sitas et 12 *sq.* quibus cohaequans eleuciam (coheret aequa est sel- *m3*) 13 haut ʒ uallatus 16 sacro 17 quo fors ʒ eiectant (-tas *m3*) 18 multa (-s *add. m3*) prodi*disse (*fu.* s) 20 exutus octoginta* (-tae *m1*) 20 *sq.* [latebris — inter] 21 ea (eo *m3*) 22 dimicaut (*corr. m1*) inseparatam (ʒ) at 23 solentiae (*corr. m3*) hormia (omnia *m3*)

---

1 exercitui *Pet.* 2 a Ctesiphonte *WBG* 4 ubere *Corn.* 5 feminum *G* 6 mansit intacta *EBG* enim *BG* 7 loricae *BG* 8 iubatis *EBG* leones *EAG om. B* 9 armisquo *G* 10 saeuientes *TBG* 12 quae loca *Lind.* satis et *Her.* situ et *G* situs et *B* qui (*lac. 4 litt.*) bus *G om. B* diues *Momms.* 13 Coche *G om. B* quam Seleuciam *EG* equorum sepem etiam *B* uallatis *EBG* 16 a Caro *Lind.* sacro *EBG* Vero *Val.* a Seuero *Gdt.* 17 qua *AG* eiectat *PBG* 18 multa *WBG* necessariorum *BG* 19 Pyrisaboram *BG* 20 exustus *EBG* e *post* octoginta *restit. Cl.* 21 eo *TAG* ea *WB* 22 ad *EBG* 23 insolentiae *EBG* Ormisdam *G* cornua *B* hormisda *Wm2*

363 5. Itaque aliquantum progressi, tristi percellimur facto. dum enim tres procursatorum cohortes expeditae cum cuneo Persico decertarent, quem patefactis subito portis, profuderat ciuitas, proruptores alii ex contraria fluminis ripa, iumenta nos sequentia cum pabulatoribus paucis, licenter palantibus, intercipiunt et obtruncant. 6. unde profectus imperator iratus et frendens, iamque regionibus Ctesifontis propinquans, celsum castellum offendit et munitissimum, ad quod explorandum ausus accedere, obscurior (ut ipse rebatur,) cum paucis obequitans muros, pauloque auidius intra ictum telorum repertus, latere non potuit: statimque diuersorum missilium nube exagitatus, oppetisset tormento murali, ni uulnerato armigero, qui lateri eius haerebat, ipse scutorum densitate contectus, euitato magno discrimine, discessisset.

7. Qua causa concitus *ira* inmani, munimentum disposuit obsidere, prohibitoribus acriter ad resistendum intentis, quod loco fidebant, propemodum inaccesso, quodque rex cum ambitiosis copiis passibus citis incedens, propediem adfore credebatur. 8. iamque uineis et residuis omnibus, quae poscebat obsidium, paratis, uigilia secunda praecipiti, cum nox casu tunc lunari splendore nitens †, his qui propugnaculis insistebant, aperte cuncta monstraret, repente in unum pondus coacta, multitudo patefactis subito portis erupit, cohortemque nec opinantem adorta nostrorum, cecidit conplures, inter quos etiam tribunus peremptus est, periculum propulsare conatus. 9. quae dum ita aguntur, pari modo ut antea, Persae ex aduersa fluminis ripa, partem adorti nostrorum, interfectis quibusdam, uiuos cepere non nullos. et timore simul quia uenisse in maiorem numerum copiae putabantur hostiles, egere nostri tunc segnius. sed ubi animis in audaciam restitutis, armisque raptis

---

1 percellimur (-r *quasi* -s: -cu- *m3*) facto (c *del. m3*) 2 cohortis expaedite 3 *sq.* ciuitas — pabulato- *in ras. m1* 5 plantibus (pal- *m3*) 6 *tesifontes (*fu.* c) 7 at ꝺ 8 accidere (-ced- *m3*) obsurior 13 ira *om.* inmani (-ne *m3*) 14 intentis (-i si *m3*) quod (d *del. m3*) 15 quotque (t *del. m3*) 15 *sq.* incidens 17 praecipitis (s *del. m3*) 18 lunari*splendore (s *add. m3*) nites (-ens *m3*) 20 erapit *m1 ex* erupit: erupit *m3* 24 nonnulos ꝺ

---

1 ita *BG* inde *Btl.* percellimur *bG* percellimus *PB* perculimus *E* facto *WBG* fato *E Pet.* 2 cohortes *EBG* 5 palantibus *EBG* 6 Ctesiphontis *WBG* 8 accedere obscurior *EBG* 9 iactum *Em2BG* 13 ira *add. C. F. W. M.* (*ante* concitus) immane *EBG* 14 acriter *om. BG* intentis quod *WBG* 15 quodque *WBG* 15 *sq.* incedens *EBG* 17 praecipiti *EBG* 18 nitens *EBG* nites⟨cens⟩ *Her.* 20 erupit *EBG* 21 est *om. BG* 25 *sq.* tunc nostri *tr. G* nostros sed tunc *B*

inter *tu*multum, exercitus cantu concitus bucinarum, cum minaci murmure festinaret, eruptores perterriti reuerterunt intacti. 363 10. et imperator ira graui permotus, reliquos ex ea cohorte, qui abiecte sustinuerant impetum grassatorum, ad pedestrem conpegit militiam, (quae onerosior est) dignitatibus inminutis. 11. flagrans post haec ad eruendum castellum, ubi periclitatus est, operam conuertit et curam, nusquam ab antesignanis ipse digrediens, ut inter primos dimicans militi ad fortiter faciendum esset exemplo, spectator probatorque gestorum. quo inter discriminum uertices diu multumque uersato, uarietate munitionum atque telorum, et conspiratione oppugnatorum, idem castellum incenditur captum. 12. post quae consideratis asperitatibus ante gestarum rerum et inpendentium, requieuit exercitus, labore nimio quassatus, multis uictui congruis adfatim distributis. uallum tamen sudibus densis et fossarum altitudine cautius deinde struebatur, cum a uicina iam Ctesifonte, repentini excursus et alia formidarentur occulta.

6. 1. Ventum est hinc ad fossile flumen, Naarmalcha nomine (quod amnis regum interpretatur), tunc aridum. id antehac Traianus, posteaque, Seuerus egesto solo fodiri in modum canalis amplissimi, studio curauerat summo, ut aquis illuc ab Eufrate transfusis, naues ad Tigridem conmigrarent. 2. tutissimumque ad omnia uisum est, eadem loca purgari, quae quondam similia Persae timentes, mole saxorum obruere multorum. hacque ualle purgata, auulsis cataractis undarum magnitudine classis secura, stadiis triginta decursis, in alueum eiecta est

1 multum cantu (-tum *m3*) cum (*macula super* m) 2 *sq.* imperatoris agraui 3 abiecta (-te *m3*) 4 paedestrem 6 antesignanis* (*fu.* i) 7 militia fortiter 9 minutionum (*corr. m3*) 11 que inpedientium 13 effosarum *m1* ex fossarum *m3* 14 ctesifonte (c *m3 in ras.*) 15 et (ut *m3*) 16 pro (ad *m3*) fosile naarmalch 17 amnis* (*fu.* i) interpraetatur 18 gesto (e- *add. m3*) fodiri (-ri *del. m3*) 19 nauis (-es *m3*) 21 quae (quibus *m3*) 22 ha*cque (*fu.* e) purgat (-a *add. m3*) catractis (*corr. m1*) 23 depulsis (-sa *m3*)

1 tumultum *EBG* cantu *EBG* cum *om. PBG* 2 *sq.* et imperator ira *HAG* ita (ira *b*) imperator *B* 3 abiecte *Em2BG an* abiectius ? *Cl.* 6 antesignanis *EBG* 7 militi ad *AG* 9 munitionum *EBG* 10 pugnatorum *BG* 11 que *EBG* impendentium *EAG* 13 et *NG om. B* fossarum *EBG* 14 Ctesiphonte *WBG* 15 et *WBG* 16 ad fossile *EG* (-osi- *E*) profusile *B* (ad p. *b*) pro⟨tinus ad⟩ f. *Her.* Naarmalcha *G* Naarniachl *PB* 17 amnis *EAG* non nisi *B* 18 egesto *EBG* fodiri *EBG* 19 Euphrate *WBG* naues *EBG* 22 hacque *EBG* purgata *EBG* 22 *sq.* multitudine *BG* 23 decursis *Val.* depulsa *EBG* depulsis *def. Pet.*

363 Tigridis, et contextis ilico pontibus, transgressus exercitus iter Cochen uersus promouit. 3. utque lassitudini succederet quies oportuna, in agro consedimus opulento, arbustis et uitibus et cupressorum uiriditate laetissimo, cuius in medio diuersorium opacum est et amoenum, gentiles picturas per omnes aedium partes ostendens, regis bestias uenatione multiplici trucidantis; nec enim apud eos pingitur uel fingitur aliud, praeter uarias caedes et bella.

4. Proinde cunctis ex sententia terminatis, Augustus altius iam contra difficultates omnes incedens, tantumque a fortuna sperans nondum adflicta, ut propius temeritatem multa crebro auderet, ualidioris naues ex his quae alimenta portabant et machinas, deoneratas octogenis impleuit armatis, retentoque secum classis robore firmiore, quam in tres diuiserat partes, unam cum Victore comite quiete prima noctis emitti disposuit, ut flumine raptim transmisso, ripae occuparentur hostiles. 5. quod cum acri metu territi duces, concordi precatu fieri prohibere temptarent, neque destinationem flecterent principis, sublato uexillo, (ut iussum est) euolant e conspectu quinque subito naues, et cum ripas iam aduentarent, facibus et omni materia, qua alitur ignis, petitae adsiduis iactibus, cum militibus iam conflagrassent, ni ueloci uigore pectoris excitus imperator, signum sibi datum nostros quod margines iam tenerent, (ut mandatum est) erexisse proclamans, classem omnem properare citis remigiis adegisset. 6. quo facto et naues incolumes sunt receptae, et residuus miles, quamquam saxis et uarietate telorum ex edito uexaretur, post concertationem acerrimam, praealtas ripas et arduas supergressus, stabat immobilis. 7. et miratur historia,

---

1 illico congressus cothen? cochen? 2 succideret 5 partes *m2 ex* parter *m1* 6 apud cospingitur 10 adflictauit 10 *sq.* ualidior ignaues (*corr. m3*) 11 *sq.* occo gens (-gentis *m3*) 14 transmissori prae (r *ult. del. m3*) 15 praecatu 16 distinationem 17 uixillo (uex- *m3*) 19 petita et 20 frigore 21 erexisse (-t et *add. m3*) classe (-m *add. m3*) 22 cetis (ci- *m3*) 22 *sq.* incolomes 23 receptae eresiduus (et r- *m3*) 25 hostoria 𝔙

---

1 transgressus *G* Cochen *G* cothen *PB* 2 *lac. post* promouit *indic. Sievers* succederet *Wm2BG* 5 par⟨ie⟩tes *Gdt.* 6 eos pingitur *EBG* 10 afflicta ut *G* affectauit *B* 10 *sq.* ualidiores naues *Wm2AG* ualidior in dies *B* 11 *sq.* octogenis *Wm2BG* octingentis *N* 14 ripae *Wm2BG* 16 destinationem *EBG* 17 uexillo *EBG* sed *Gdt.* 19 petitae *EG* 20 uigore *Val.* rigore *Wm2* 21 classem *EBG* 22 citis *EBG* 22 *sq.* incolumes *EBG* 23 et residuus *EBG* cum a *bG* quum a *B*

Rhodanum arma et loricam retinente Sertorio, transnatatum, cum eo 363 momento turbati quidam milites ueritique ne remanerent, post signum erectum, scutis quae patula sunt et incurua, proni firmius adhaerentes, eaque licet inperite regendo, per uoraginosum amnem uelocitatem comitati sunt nauium.

8. Contra haec Persae obiecerunt instructas catafractorum equitum turmas, ita confertas, ut lamminis cohae*renter* aptati corporum flexus, splendore praestringerent occursantes optutus, operimentis scorteis equorum multitudine omni defensa, quorum in subsidiis manipuli locati sunt peditum, contecti scutis oblongis et curuis, quae texta uimine et coriis crudis gestantes, densius se commouebant. post hos elefanti gradientium collium specie, motuque inmanium corporum, propinquantibus exitium intentabant, documentis praeteritis formidati.

9. Hinc imperator cateruis peditum infirmis medium inter acies spatium secundum Homericam dispositionem praestituit, ne locati priores, cedentesque deformiter, cunctos auerterent secum, aut postsignani pone omnes reiecti centurias, nullo retinente licentius uerterent terga, ipse cum leuis armaturae auxiliis, per prima postremaque discurrens.

10. Ergo ubi uicissim contiguae se cernerent partes, cristatis galeis corusci Romani, uibrantesque clipeos, uelut pedis anapaesti praecinentibus modulis, lenius procedebant, et praepilatis missilibus per procursatores principiis pugnae temptatis, excita undique *humus rapido turbine portabatur. 11. et cum undique* solito more conclamaretur, uirorumque alacritatem sonans classicum iuuaret, hastis et mucroni-

1 hrodanum (rh- *m3*) lorica (-am *m3*) transnatato (-tum *m3*) 2 milite sua eritique 3 que 6 cata fractorum (o *ex* a) 7 turma sit (-as sic *m3*) quae aptati 10 paeditum tecta 10 *sq.* corus (-iis *m3*) quidis 11 commonebant 12 inmanum 14 paeditum firmis inmedium 17 recinente 19 contugua esse 20 uibrantisque paedi sana saedi sana pesti (anasaedis *del. m3*) 21 procidebant 22 *sq. om.* humus — undique 24 classica iam

1 loricam *EBG* transnatatum *EAG* transnatato (-tum *b*) ui *B* 2 ueritique *EAG* ueriti *B* 5 sint *G* 7 turmas it⟨a⟩ *Cl.* turmas sic *EBG* cohae⟨renter⟩ aptati *Cl.* aptati *G* optatique *b* quae optati *B* coaptati *uulgo* 8 obtutus *EAG* optatus *B om. b* 9 manipuli locati sunt *W* locati manipuli *bG* locati sunt manipuli *PB* 10 texta *bG* recta *B* coriis *EBG* 11 crudis *BG* gestant *G* commouebant *PBG* 12 immanium *WBG* 14 infirmis medium *Lind.* firmis m. *G* 17 retinente *P Lind.* renitente *BG* 19 contiguae se *Val.* contiguas esse *Nm2BG* 20 uibrantesque *BG* pedis anapesti *EBG* 21 propilatis *Val.* 22 *sq.* humus — undique *add. G* 24 sonantia classica *G* sonans c. *B* classicum iam iuuaret *Btl.:* iam *del. Cl.* iam *om. G* iuuarent *G*

363 bus strictis, hinc inde comminus pugnabatur: sagittarum periculo miles erat inmunis, quantum interiora festinatius occupabat. inter quae Iulianus pulsos fulcire subsidiis, incitareque tardantes, quasi conturmalis strenuus properabat et rector. 12. laxata itaque acies prima Persarum, leni ante *de*in concito gradu, calefactis armis retrorsus gradiens propinquam urbem petebat, quam sequebatur miles itidem fessus in campis torridis ad usque diei finem a lucis ortu decernens, eiusque occipitiis pertinacius haerens, omnem cum Pigrane et Surena et Narseo, potissimis ducibus, ad usque Ctesifontis muros egit praecipitem, auersorum feriens suras et terga. 13. perrupissetque ciuitatis aditus lapsorum agminibus mixtus, ni dux Victor nomine manibus erectis prohibuisset et uocibus, et ipse umerum sagitta praestrictus, et timens ne intra moenium ambitum rapidus miles inconsulte repertus, nullosque inueniens exitus, multitudinis pondere circumueniretur.

14. Sonent Hectoreas poetae ueteres pugnas, fortitudinem Thessali ducis extollant, longae loquantur aetates, Sofanem et Aminiam et Callimachum et Cynegirum, Medicorum egregia culmina illa bellorum: non minus illo die quorundam ex nostris inclaruisse uirtutem, omnium confessione monstratur.

15. Post timorem depositum, calca*ta*sque ruinas hostilium corporum, iusto sanguine miles etiam tum cruentus, ad imperatoris tentoria congregatus, laudes ei perhibebat et gratias, quod ignoratus ubique dux esset an miles, †magis tum ita rem prospere gesserat, ut caesis Per-

---

2 que 5 in 5 *sq.* propinquarum (ru *del. m3*) 7 tor[i]dis (*fu.* e) 7 *sq.* occipitus pertinatius 8 narceo 9 ctisifontis aduersorum 10 qua (que *m3*) 11 dus 12 ipse umerum et *transpos.* 13 ambitus rapidum 15 haectoreas (t *m3 ex* c *m1*) 16 longe sofanem (a *m2 ex* o *m1*) 17 cupe girum ingraeci (-genci *m3*) aculmina 18 et 20 caleas queruinas 22 ignoratis 22 *sq.* duxisset

---

1 periculis *uulgo* 5 ante *om. BG* ⟨de⟩in concito *Val.* et inconcito *BG* labefactis *Reines.* cadefactis *Salmas.* late iactis *Corn.* 5 *sq.* propinquam *WBG* 7 torridis *EBG* aridis *Her.* occipitiis *EAG* occipiti *B* 8 Tigrane *BG* Narseo *EWm2 uulgo* Narse *G* Narte *B* 9 Ctesiphontis *WBG* auersorum *Gron.* 10 que *EBG* ipsorum *uel* lassorum *Reines.* Persarum *Btl.* 11 dux *EAG* Cliis *B* 12 et *colloc. ante* ipse *Kell. om. G* 13 ambitum *Her.* rapidus *EBG* 15 Hectoreas *TBG* 16 longae *AG* Sophanem *WG* Sophinam *B* 17 Cynegirum *G* Cynegyrum *B* egregia *Her. Nov.* in Graecia *WBG* ingentia *E Haupt* fulmina *Lind.* 18 ex *WBG* 20 calcatasque *AG* calcatas *B* 22 ignoratus *EBG* ubique ign. *tr. PBG* 22 *sq.* dux esset *BG* dux is esset *E* 23 magis, tum *G* in acie, tum *Her.* rem ita *BG*

sarum plus minusue duobus milibus et quingentis, septuaginta caderent 363
soli nostrorum. qui appellans plerosque nominatim, quos stabili mente aliquid clarum fecisse, ipse arbiter perspexit†, naualibus donauit coronis, et ciuicis et castrensibus.

17. Abunde ratus post haec prosperitates similis aduentare, conplures hostias Marti parabat ultori, et ex tauris pulcherrimis decem ad hoc perductis, nondum aris admoti, uoluntate sua nouem procubuere tristissimi, decimus uero, qui diffractis uinculis lapsus, aegre reductus est, mactatus ominosa signa monstrauit. quibus uisis, exclamauit indignatus acriter Iulianus, Iouemque testatus est, nulla Marti iam sacra facturum: nec resecrauit, celeri morte praereptus.

7. 1. Digesto itaque consilio cum primatibus super Ctesifontis obsidio, itum est in uoluntatem quorundam, facinus audax et inportunum esse noscentium id adgredi, quod et ciuitas situ ipso inexpugnabilis defendebatur, et cum metuenda multitudine protinus rex adfore credebatur. 2. uicit sententia melior, cuius utilitate princeps sollertissimus *adprobata, Arintheum cum manu peditum expedita*, ad populandas regiones circumsitas misit, armentis laetas et frugibus, hostes pari persecuturum industria, quos dispalatos nuper densi tramites et latebrae texere notissimae; hinc opulenta .... 3. sed ille auidae semper ad ulteriora cupiditatis, parui habitis uetantium dictis, et increpitis optimatibus, quod ob inertiam *otiique desiderium, amitti suaderent prope iam* parta regna Persidis, flumine laeua relicto, infaustis ductoribus pr*ae*ui*i*s, mediterraneas uias arripere citato proposuit gradu. 4. et tamquam funesta face Bellonae subiectis ignibus exuri cunctas iusserat naues, praeter minores duodecim, quas profuturas pan-

---

7 perducis (t *add. m1*) suam 8 aegrae 9 ominus a- (osa *m3*) 11 referauit 12 ctesi fontes 17 adprobata — expedita *om.* 18 *sq.* persecutorum 20 *sine lac.* 21 auide ulteriara ♂ 22 *sq.* otiique — iam *om.* 23 persides leua 24 preuis chato 25 tamque bello ne 26 *sq.* pagendis (*corr. m1*)

---

3 prospexit *BG* coronis donauit *tr. BG* 4 et *pr. om. BG* 5 similes *BG* 6 ⟨s⟩ed *Günther* 7 sua *WBG* 9 ominosa *EBG* 11 resecrauit *BG* reiterauit *Momms.* peierauit *Nov.* 12 Ctesiphontis *Wm2bG* (-tes *B*) 14 monentium *Corn.* inexpugnabili *G* 17 adprobata — expedita *add. G* 18 *sq.* persecuturum *G* 20 artissimae *Pet.* hinc opulenta (-tia *b*) *om. G* (*lac. 3 litt.*) *plurima deesse susp. N Val.* 22 *sq.* otiique — iam *add. G* 23 Persidis *EBG* 24 praeuiis *EBG* citato *Wm2 Val.* cito *BG* 25 tanquam *PBG*

363 gendis pontibus disposuit uehi carpentis, idque putabat utiliter ordinasse, ne relicta classis usui hostibus foret, aut certe (ut ab expeditionis primordio factum est,) armatorum fere uiginti milia in trahendis occuparentur isdem nauibus et regendis.

5. Dein cum metuens si*bi* quisque mussaret, monstraretque perspicua ueritas, quod repulsus forsitan ariditate uel altitudine montium, ad aquas redire non poterit miles, tortique perfugae aperte faterentur se fefellisse, concursu maximo extingui iussae sunt flammae. et quoniam ignis auctus inmaniter plerasque consumpsit, duodecim tantum modo naues potuerunt intactae seruari, quae ut possint custodiri discretae sunt. 6. hoc casu classe cum non oporteret, abolita, Iulianus consociato fretus exercitu, cum armatorum nulli per diuersa distringerentur, numero potior ad interiora tendebat, alimenta adfatim opulentis suggerentibus locis.

7. Quo cognito hostes, ut inedia nos cruciarent, herbas cum adultis segetibus incenderunt, et conflagratione procedere uetiti, statiuis castris dum flammae senescerent, te*ne*bamur. insultantesque nobis longius Persae, nunc de industria se diffundebant, aliquotiens confertius resistentes, ut procul conspicantibus uiderentur aduenisse iam regis auxilia, ideoque eos aestimaremus erupisse ad audaces excursus, et insolita temptamenta. 8. maerebat tamen ob haec imperator et miles, quod nec contabulandi pontis erat facultas, amissis nauibus temere, nec occurri poterat hostis aduenticii motibus, quem adesse coruscus nitor indicabat armorum, arte pro singulis membris inflexus. hisque accedebat aliud haut exiguum malum, quod nec adminicula quae praestolabamur cum Arsace et nostris ducibus apparebant, ob causas inpedita praedictas.

8. 1. Has ob res ut solaretur anxios milites princeps, captiuos graciles suapte natura, ut omnes paene sunt Persae, et macie iam con-

---

2 expaeditionis 5 si 5 *sq.* perspiqua 7 at apertae 8 concursum iussi 10 discraetae 13 inferiora 16 saegetibus 17 saenescere nitebamur 21 merebat 23 hosti*s (*fu.* i) 24 *sq.* accidebat 25 aut 25 *sq.* praestulabamur 26 apperebant inpaedita 29 suaptae

---

5 sibi *G* 5 *sq.* perspicua *EBG* 7 ad *EBG* 8 concursu *Wm2G* iussae *BG* iusse *T* 13 interiora *G* 17 senescerent *EAG* te⟨ne⟩bamur *Val.* utebantur *G* nitebantur *B* 23 hostis *EBG* coruscans *BG* 24 *sq.* accedebat *EA* 25 haud *EBG* quod nec *om.* *BG* 25 *sq.* praestolabamur *WAG* praestolabantur *EB* 26 apparebant *EBG*

fectos, iussit in medium duci, nostrosque respiciens, 'en' inquit 'quos 363
Martia ista pectora uiros existimant, deformes inluuie capellas et taetras, utque crebri docuerunt euentus, antequam manus conferant abiectis armis uertentes semet in fugam'. 2. quibus dictis remotisque captiuis, super rerum summa consultabatur. et multis ultro citroque dictitatis, cum reuerti debere per loca qua uenimus, plebs uociferaretur inprudens, resistebat intentius princeps, multis cum eo id nequaquam fieri posse monstrantibus, per effusam planitiem pabulo absumpto et frugibus, uicorumque reliquiis exustorum inopia squalentibus ultima: quodque liquentibus iam brumae pruinis, omne inmaduerat solum, et ruptis riparum terminis aucti, inhorruere torrentes. 3. eo etiam ad difficultatem accedente negotii, quod per eas terras uapore sideris calescentes, muscarum et culicum multitudine referta sunt omnia, earumque uolatu dies et astrorum noctu micantium facies obumbratur. 4. et cum nihil humani proficerent sensus, diu fluctuantes et dubii, exstructis aris caesisque hostiis, consulta numinum scitabamur, utrum nos per Assyriam reuerti censerent, an praeter radices montium lenius gradientes, Chiliocomum prope Cordu*en*am situm ex inprouiso uastare: quorum neutrum extis inspectis, confore dicebatur. 5. sedit tamen sententia, ut omni spe meliorum succisa, Corduenam arriperemus, et sextum decimum Kalendas Iulias, promotis iam signis, progresso imperatore cum lucis exordio, fumus uel uis quaedam turbinata pulueris apparebat, ut opinari daretur, asinorum esse greges agrestium, quorum multitudo in tractibus est illis innumera, ideo simul incedens, ut constipatione

---

1 inquid 2 marcia inluuiae 2 *sq.* terras 4 remortisque (r *pr. ex* s r *alt. del. m2?*) 5 utro 6 dicitatis (*corr. m1*) quae 7 cumineo 8 paulo (b *add. m3*) adsumpto 9 relinquis 10 relinquentibus 11 raptis germinis ego 12 accidente 15 diis 16 nominum citabantur 18 corduam 19 sed ita tamen 21 promitis 22 bis 23 aegrestium 24 innumera *ex* inmunera incendens

---

1 inquit *EBG* 2 Martia *EBG* 2 *sq.* tetras *BG* 4 remotisque *EBG* 5 ultro *EBG* 6 qua *uulgo* 7 resistebant *G* cum eo id *Her.* cum eo *EG* 8 pabulo *EBG* absumpto *WBG* 9 reliquiis *WBG* 10 liquentibus *BG* 11 ruptis *uulgo* terminis *BG* immane (*pro* inhorruere) *Btl.* eo *Lind.* ergo *EBG* 12 accedente *EAG* accidentem *B* 12 *sq.* calescente *Momms. an* calescentis ? *Cl.* 14 et *alt. om. G* 15 diu *Wm2bG* diis *PB* (*ante* exstructis *colloc. Momms.*) 16 numinum *EBG* scitabamur *Lind.* sciscitabamur *bG* scicitabantur *B* scitabantur *A* 18 Corduenam *Em2AG* sitam *BG* 19 sedit *NAG* 21 promotis *Wm2BG* promtis *E* imperatore *om. PBG* 21 *sq.* iam lucis *BG* 22 uis *EBG* 24 innumera *EBG* incedens *EBG*

363 densa feroces leonum frustraretur adsultus. 6. quidam arbitrabantur, *Ar*sacen ac duces aduentare iam nostros, rumoribus percitos, quod imperator Ctesifonta magnis uiribus oppugnaret, non nulli Persas nobis uiantibus incubuisse firmabant. 7. ideo inter haec ita ambigua, nequid aduersum accideret, reuocantibus agmina classicis, in ualle graminea prope riuum, multiplicato scutorum *ordine* in orbiculatam figuram, metatis tutius quieuimus castris. nec enim ad usque uesperam, aere concreto, discerni potuit quidnam esset, quod squalidius uidebatur.

---

2 sacenae duces 4 nouis 5 ualle *ex* ulle 6 properium ordine *om.* orbi cultam 7 meatis totius quieui[m]us (*fu.* quieuus is) 8 quod hi squalidius AMMIANI MARCELLINI RERV̄ GESTARVM EXPLICIT LIBER XXIIII. INCIPIT LIBER XXV. FELICITER;

---

2 ⟨Ar⟩sacen et *van der Hoeven* (ac *Kell. Haupt*) Sa⟨ra⟩cenos *Val.* iam nostris *AG* 3 Ctesiphonta *PBG* 4 nobis uiantibus *Oisel. Pithoeus* nouis motibus *BG* 6 riuum *EBG* ordine *add. Wm2BG* orbiculatam *EBG* 7 metatis *Wm2BG* tutius *G* toti *B* 8 quod ⟨d⟩iu squalidius *Val.* q. his s. *Wm2BG* q. sic s. *Günther;* hi *del. Nov. Momms.*

LIBER XXV.

1. Persae Romanos iter facientes adorti, fortiter reprimuntur.

2. Inopia frumenti et pabuli premitur exercitus: Iulianus terretur ostentis.

*3. *) Imperator, dum ad repellendos Persas, qui undique instabant, omissa lorica temere se proeliis inserit, hasta uulneratur, ac in tabernaculum refertur, ubi circumstantes alloquitur, ac post epotam frigidam moritur.*

4. Virtutes eius ac uitia, forma corporis, et statura.

5. Iouianus, Primicerius Domesticorum Protectorum, tumultuarie eligitur Imperator.

6. Romanos ex Perside redire properantes, procedentesque, crebris proeliis lacessunt Persae et Saraceni, ac magno cum detrimento repelluntur.

7. Fame et inopia suorum adductus Iouianus A. pacem cum Sapore necessariam sed turpissimam facit, traditis V. regionibus cum Nisibi et Singara.

8. Romani fluuio Tigri transito, post diuturnam et maximam cibariorum inopiam fortiter toleratam, tandem in Mesopotamiam perueniunt. Iouianus A. res Illyrici atque Galliarum utcumque ordinat.

9. Bineses nobilis Persa Nisibin urbem inexpugnabilem, nomine Saporis a Iouiano recipit: opidani inuiti patria excedere, et Amidam migrare compulsi. V. regiones cum urbe Singara et XVI. castellis ex pacto Persis Optimatibus assignantur.

10. Iouianus metu rerum nouarum per Syriam, Ciliciam, Cappadociam, et Galatiam celeriter itinere facto, Ancyrae cum Varroniano filio infante Consulatum init, ac mox Dadastanae repentina morte fungitur.

---

1. 1. Et hanc quidem noctem nullo siderum fulgore splendentem, 363
ut solet in artis rebus et dubiis, exegimus, nec sedere quodam auso, nec flectere in quietem lumina prae timore. ubi uero primum dies inclaruit, radiantes loricae limbis circumdatae ferreis, et corusci thoraces, longe prospecti, adesse regis copias indicabant. 2. hocque uiso accensum, properantem congredi militem, dirimente fluuio breui, prohibuit imperator, et non procul a uallo ipso inter excursatores nostros et Persicos, proelio acri conserto, Macameus cecidit, ductor unius agmi-

---

4 luricae (lor- *m3*) lumbis (nimbis *m3 ad or.*) 6 proferantem (-ren- *m3*) 8 acris ♂ machameus

---

*) *In hisce argumentis capita promiserant Gronouius et Ernesti undecim, non nisi decem tamen inueniuntur in contexto. Error autem cum in hoc capite tertio latere mihi uideretur, malui duorum capitum contenta in unum contrahere, quam ordinem, quem historicos in laudandis huius libri capitibus obseruare animaduerti, turbare.* *(adnot. Wagner)*

2 quoquam *NAG* 4 limbis *Val.* niueis limbis *BG* ferrei *BG* 6 properantem *G* proferentem *WB* properanter *Btl.*

363 nis nostri. cui propugnaturus Maurus frater (dux postea Foenices) cum germani trucidasset interfectorem, obuium quemque perterrens, infirmatus et ipse umerum telo, pallescentem morte propinqua, Macameum extrahere pugna, uiribus ualuit magnis.

3. Et cum fatiscerent uix toleranda aestuum magnitudine, crebrisque congressibus partes, ad ultimum hostiles turmae graui sunt repulsa discussae. hinc recedentibus nobis, longius Saraceni *secuti* sunt, et nostrorum metu peditum repedare conpulsi, paulo postea innexi Persarum multitudini tutius inruebant, Romana inpedimenta rapturi, uerum uiso imperatore, ad alas subsidiarias reuerterunt: 4. qua ex regione profecti, ad Hucumbra nomine uillam peruenimus, ubi per biduum omnibus ad usum congruis et satietate quaesita frumenti, ultra spem recreati, discessimus, et confestim absque his quae tempus uehi permisit, reliqua flammis exusta sunt.

5. Postridie exercitu sedatius procedente, extremos qui eo die forte cogendorum agminum officia sustinebant, necopinantes Persae adorti, negotio leui interfecissent, ni proximus equitatus noster hoc acutius intellecto, per patulas ualles late diffusus, tantam molem discriminis, uulneratis qui superuenerant, reppulisset. 6. in hac cecidit pugna Adaces, nobilis satrapa, legatus quondam ad Constantium principem missus, ac benigne susceptus, cuius exuuiis interfector Iuliano oblatis, remuneratus est ut decebat. 7. eodem die Tertiacorum equestris numerus a legionibus incusatus est, quod cum ipsae hostium aduersas inrumperent acies, illi paulatim dilapsi, alacritatem paene totius minuis-

---

3 propinquam acameum   4 pugna *add. m2*   5 fatescerent tolerandae   6 tormae (tur- *m3*)   7 discursae   7 *sq.* saraceni sunt et nostrorum   8 paeditum   post inea innexi   9 multitudine totius   12 usum congruisset   13 que   17 ne (ni *m3*)   aequitatus   19 reppulissent   caecidit   20 nobiles (-lis *m3*)   constantiam ♂   21 exubiis   23 ipse   aduersa

---

2 proterens *Btl. Corn.* proterrens *Wakef.*   3 propinqua Machameum *EG* propinquum Athameum *B*   5 fatiscerent *EAG* (fath- *G*) fatisceret *B* (fath- *b*) toleranda *HBG*   6 turmae *EAG* turmas *PB*   7 discussae *EBG*   7 *sq.* Saraceni ⟨secuti⟩ sunt et *Cl.* Saraceni nostrorum *G* in Syriacem nostrorum *B* Saraceni ⟨insidiati⟩ sunt et *Günther* S. ⟨As⟩sanitae *Pet.* S. similiter *Momms.* ⟨uisi⟩ longius S. sunt *Her.*   8 postea *G* post in ea *EB* post *Kiessl.* post ⟨d⟩enuo *Momms.*   innixi *Günther*   9 multitudini *Momms.*   tutius *Val.* ocius *G* toti *B*   11 Hucumbram *BG*   12 esum *uulgo*   congruis et *BG* congruis ⟨potiti⟩ et *Momms.*   17 ni *EG* nec *PB*   17 *sq.* ocius *G* citius *Cl.*   19 repulisset *G*   20 nobilis *EbG* nobilibus *PB*   21 exuuiis *EBG*   22 dicebat *BG*   23 ipsae *HbG*   aduersas *EG* aduersae *Wm2B*

sent exercitus. 8. unde ad indignationem iustam imperator erectus, 363
ademptis *signis hastis*que diffractis, omnis eos qui fugisse arguebantur, inter inpedimenta et sarcinas et captiuos agere iter disposuit, ductore eorum, qui solus fortiter decertarat, aliae turmae adposito, cuius tribunus turpiter proelium deseruisse conuincebatur. 9. abiecti sunt autem sacramento etiam alii quattuor ob flagitium simile uexillationum tribuni: hoc enim correctionis moderamine leniori, inpendentium consideratione difficultatum, contentus est imperator.

10. Progressi itaque septuaginta stadia †, attenuata rerum omnium copia, herbis frumentisque crematis, ex flammis ipsis raptas fruges et pabula, ut quisque uehere potuit, conseruauit. 11. hoc etiam loco relicto, cum ad tractum Maranga appellatum, omnis uenisset exercitus, prope lucis confinia inmensa Persarum apparuit multitudo, cum Merena equestris magistro militiae, filiisque regis duobus, et opt*im*atibus plurimis. 12. erant autem omnes cateruae ferratae, ita per singula membra densis *lamminis* tectae, ut iuncturae rigentes conpagibus artuum conuenirent, humanorumque uultuum simulacra, ita capitibus diligenter apta*ta*, ut inbratteatis corporibus solidis, ibi tantum incidentia tela possint haerere, qua per cauernas minutas, et orbibus oculorum adfixas, parcius uisitur, uel *per* supremitates narium angusti spiritus emittuntur. 13. quorum pars contis dimicatura, stabat immobilis, ut retinaculis aereis fixam existimares, iuxtaque sagittarii, cuius artis fiducia ab incunabulis ipsis gens praeualuit maxima, tendebant diuaricatis brachiis flexiles arcus, ut nerui mammas praestringerent dexteras, spicula sinistris manibus cohaererent, summaque peritia digitorum pulsibus argutum sonantes, harundines euolabant, uulnera perniciosa portantes. 14. post hos elefantorum fulgentium formidandam speciem et truculentos hiatus,

---

2 adeptisque 3 sarcenas (-cin- *m3*) inter inposuit doctore ♂ 12 omnes 13 *sq.* merenc questris 14 malitiae optatibus 16 *om.* lamminis 17 uultum 17 *sq.* aptauit inbratteatis 18 solitis 19 herere 20 uel suppremitates 23 gens praualuit brachis (*corr. m1*) 24 dextera 25 cohererent 26 pernitiosa 27 formidanda truculentus

---

2 ademptis signis hastisque *G* omnes *EBG* 3 sarcinas *EBG* iter *Tm2BG* disposuit *Ern.* erat *Günther* 9 stadia septuaginta *transpos. PBG* 12 omnis *EAG* 13 merena *Her.* -ne *EBG* 14 equestris *EBG* militiae *EBG* optimatibus *Wm2BG* 16 densi⟨u⟩s *Btl.:* laminis *add. G* 17 uultuum *EG* 17 *sq.* aptata ut *G* apta ut *uulgo* aptauit ut *Em1* aptauit *Em2B* 18 solidis *G* 20 per *add. Lind.* ⟨supra⟩ (*uel* infra) *Her.* (*cf.* praualuit) ⟨ad⟩ *Cl.* 23 praeualuit *EBG* maxime *Pet.* 24 dexteras *A* dextras *E* 27 ingentium *Corn.* formidandam *EBG* truculentos *EAG* truculentibus *PB* barritus *Corn.*

363 uix mentes pauidae perferebant, ad quorum stridorem odoremque et insuetum aspectum, magis equi terrebantur. 15. quibus insidentes magistri, manubriatos cultros dexteris manibus inligatos, gestabant, acceptae apud Nisibin memores cladis, et si ferociens animal, uires exsuperasset regentis, ne reuersum per suos, (ut tunc acciderat) conlisam sterneret plebem, uenam quae caput a ceruice disterminat, ictu maximo terebrabant. exploratum est enim aliquando ab Hasdrubale Hannibalis fratre, ita citius uitam huius modi adimi beluarum. 16. quibus non sine magno terrore perspectis, stipatus armatarum cohortium globis, cum primatibus fidentissimus imperator, ut flagitabat maior uis et atrocior, lunari acie sinuatisque lateribus, occursuros hosti manipulos instruebat. 17. et ne sagittariorum procursus nostrorum cuneos disiectaret, inlatis concitatius signis, spiculorum impetum fregit, datoque ad decernendum sollemniter signo, denseti Romani pedites confertas hostium frontes, nisu protruserunt acerrimo. 18. et feruente certaminum mole, clipeorum sonitus et uirorum, armorumque lugubre sibilantium fragor, nihil perpetiens iam remissum, campos cruore et corporum strage contexit, effusius cadentibus Persis, quibus saepe languidis in conflictu, artius pes pede conlatus, grauiter obsistebat, pugnare fortiter eminus consuetis, et si inclinatas suorum copias senserint, cedendo in modum imbrium pone uersus directis sagittis, hostes a persequendi fiducia deterrere. pulsis igitur pondere magnarum uirium Parthis, miles solis cursu flammeo diu lassatus, signo in receptum dato†, in tentoria repedat, ad audenda deinceps maiora sublatus.

19. In hoc proelio Persarum maior (ut dictum est) apparuit strages, nostrorum admodum leuis. eminuit tamen inter uarios certaminum casus, Vetranionis mors uiri pugnacis, qui legionem Ziannorum regebat.

2. 1. Post quae triduo indutiis destinato, dum suo quisque uul-

---

1 at 2 aequi 3 *sq.* accept*e (*fu.* a) 4 clades 5 rigentis aut 6 uenamque 7 hasdrobale (-rub- *m3*) 8 ademi 9 errore 10 uisit 11 lunaria cies (i *add. m1*) inuatisque 12 procursos 14 denseti (-ati *m3*) paedites 18 saepae 19 confluctu ♂ 20 inclinata copia 24 repetat *m2 ex* repetit *m1* 27 uetranioni pugnacies 28 que indut[ii]s

---

1 ⟨in⟩pauidae *Nov.* 4 cladis *EBG* 5 regentis *Tm2BG* ut *EBG* 6 uertebram *BG* 8 adimi *EBG* 9 terrore *EBG* horrore *uulgo* 10 uis et *Wm2 Lind.* uis ita *EAG* -es iussit *B* 12 procursus *BG* 14 densati *EBG* consertas *BG* 20 inclinatas *EAG* copias *EAG* 23 in (*ante* tentoria) *om. BG an* dato ⟨ex more⟩, *? Cl. c. c.* 24 repedat *HCm2 Val.* repetit *EBG* 27 Vetranionis *E uulgo* (-ter- *Lind.*) Veterani *BG* pugnacis *EBG*

neri medetur uel proximi, conmeatibus nos destitutos, inedia cruciabat iam non ferenda: et quoniam frugibus exustis et pabulis, homines in discrimen ultimum uenerant et iumenta, ex eo cibo quem animalia tribunorum uehebant et comitum, imae quoque militum plebi penitus indigenti, pars distributa est magna. 2. et imperator, cui non cuppediae ciborum, ex regio more, set sub columellis tabernaculi parcius cenaturo, pultis portio parabatur exigua, etiam munifici fastidienda gregario, quicquid ad ministeria postulabatur, per contubernia paupertina sui securus egessit. 3. ipse autem ad sollicitam suspensamque quietem paulisper protractus, cum somno (ut solebat) depulso, ad aemulationem Caesaris Iulii quaedam sub pellibus scribens, obscuro noctis altitudine sensus cuiusdam philosophi teneretur, uidit squalidius, ut confessus est proximis, speciem illam Genii publici, quam cum ad Augustum surgeret culmen, conspexit in Galliis, uelata cum capite Cornucopia per aulaea tristius discedentem. 4. et quamquam ad momentum haesit stupore defixus, omni tamen superior metu, uentura decretis caelestibus commendabat, relictoque humi strato cubili, adulta iam excitus nocte, et numinibus per sacra depulsoria supplicans, flagrantissimam *facem* cadenti similem uisam, aeris parte sulcata, euanuisse existimauit, horroreque perfusus est, ne ita aperte minax Martis apparuerit sidus. 363

5. Erat autem nitor igneus iste, quem διαίσσοντα nos appellamus, nec cadens umquam nec terram contingens. corpora enim qui credit caelitus posse labi, profanus merito iudicatur, et demens. fit autem hic habitus modis conpluribus, *e* quibus sufficiet pauca monstrare. 6. scintillas quidam putant ab aetherio candentes uigore, parumque porrectius tendere sufficientes, extingui, uel certe radiorum flammas

---

1 enedia 4 uehibant paenitus 5 *sq.* cuppae diae 6 mores et parius 8 graegario contui cernia 9 egisset 11 suppellibus 12 senius squalidus ♂ 13 proximi genu 14 galiis 15 aulea t[rist]ius discidentem hesit 17 adulata 18 nominibus facem *om.* 19 partem 21 dia is sontanos 22 corpora enim *m2 ex* corporaem *m1* 24 e *om.*

---

1 inedia *EBG* 4 uehebant *EBG* et — militum *om. BG* 5 imperatori *BG* 6 more sed *EBG* parcius *G* paruis *EB* 8 parabatur *BG* contubernia *EBG* 8 *sq.* paupertina *WA om. RBG* 9 egessit *BG* ⟨d⟩igessit *Pet.* 10 prostratus *Corn.* 11 sub pellibus *EBG* scribentis *G* obscurae *bg* 12 sensus *Val.* senis *G* sententiis *B* 13 proximis *G* Genii *EBG* 14 Galliis *EBG* capite *om. BG* 15 discedentem *EBG* 17 adulta *WBG* et *om. BG* 18 numinibus *EBG* facem *add. G* 19 parte *Em2BG* 21 διαίσσοντα *A* diaissonta *EG* δίφον ὅλταν *B* 24 halitus *Btl.* e *add. AG* de *E*

363 iniectas nubibus densis, acri scintillare contactu, aut cum lumen aliquod cohaeserit nubi. id enim in stellae speciem figuratum, decurrit quidem, dum uiribus ignium sustentatur: amplitudine uero spatiorum exinanitum, in aerium soluitur corpus, ad substantiam migrans, cuius adtritu incaluit nimio.

7. Confestim itaque ante lucis primitias, Etrusci haruspices accersiti, consultique quid astri species portenderet noua, uitandum esse cautissime responderunt, nequid tunc temptaretur: ex Tarquitianis libris in titulo de rebus diuinis, id relatum esse monstrantes, quod face in caelo uisa, committi proelium uel simile quicquam, non oportebit. 8. quo etiam id inter alia multa spernente, orabant haruspices, saltim aliquot horis profectionem differri, et ne hoc quidem sunt adepti, imperatore omni uaticinandi scientia reluctante, sed exorto iam die, promota sunt castra.

3. 1. Hinc nos egressos, Persae cum saepe adflicti, peditum stabiles pugnas horrer*e*nt, structis insidiis, occulte comitabantur, altrinsecus uiantes cateruas a celsis collibus explorando, ut id suspicans miles, ad usque perpetuum diem nec uallum erigeret, nec sudibus se communiret. 2. dumque teguntur firmiter latera, et exercitus pro locorum situ quadratis quidem sed laxis incedit agminibus, inuasa subito terga pone uersus arma cogentium principi indicatur, etiam tum inermi ad speculanda anteriora progresso. 3. qua concitus clade, oblitus loricae, scuto inter tumultum adrepto, properans ultimis ferre suppetias, reuocatur alio metu, qui etiam antesignanos, unde discesserat, paria perpeti nuntiabat. 4. quae dum sine respectu periculi sui, redintegrare festinat, ex alia parte catafractorum Parthicus globus centurias adoritur medias, ac sinistro cornu inclinato acriter superfusus, faetorem

---

1 sacris cintilla se 4 aertum 10 uisa *add. m2* similem oportebat 𝔙 11 aruspices 13 sententia reluctantes 15 egressus paeditum 16 horrent occultae 20 incidit subita 21 *sq.* inermia spiculanda 22 *sq.* luricae 23 abrepto 27 ad 27 *sq.* superfusos foetorem elefantorumque stridorem

---

1 acri scintillare *G* sacri scintillas et *B* 4 aerium *Val.* aestum *G* -ertium *PB* 7 que *om. BG* 9 demonstrantes *BG* 10 simile *EBG* oportebit *EG* oportebat *B* 11 multa alia *BG* saltem *BG* 12 et *om. BG:* set (*uel* at) *Günther* 13 scientia *Her.* sententiae *G* sententia *EB* scientiae *Lind.* reluctante *EG* 15 egressos *EBG* 15 *sq.* stabilem pugnam *BG* 16 horrerent *EAG* 17 cateruas *om. PBG* 20 incedit *EBG* subito *EAG* 21 agm⟨in⟩a *Btl.* 21 *sq.* inermi ad speculanda *EG* Meruma ad speculanda *B* 22 *sq.* loricae *EBG* 23 arrepto *E Lind.* 24 motu *BG* decesserat *BG* 27 ac *G* a *EB* superfusus *AG*

stridoremque elefantorum inpatienter tolerantibus nostris, contis et 363 multiplicatis missilibus decernebat. 5. uerum principe uolitante inter prima discrimina proeliorum, exiliuit nostra succinctior armatura, auersorumque Persarum et beluarum, suffragines concidebat et dorsa. 6. quos cum Iulianus cauendi inmemor diffluxisse trepidos elatis uociferando manibus aperte demonstrans, irasque sequentium excitans, audenter effunderet semet in pugnam, clamabant hinc inde candidati (quos disiecerat terror) ut fugientium molem tamquam ruinam male conpositi culminis declinaret, et (incertum *unde*) subita equestris hasta cute brachii eius praestricta, costis perfossis, haesit in ima iecoris fibra. 7. quam dum auellere dextra manu conatur, acuto utrimque ferro digitorum neruos sensit excisos, et prouolutus iumento, praesentiumque ueloci concursu, relatus in castra, medicinae ministeriis fouebatur. 8. moxque ubi lenito paulisper dolore, timere desiit, magno spiritu contra exitium certans, arma poscebat et equum, ut reuiso proelio suorum fiduciam repararet, ac uideretur sui securus, alienae salutis sollicitudine uehementer adstringi: eo uigore, licet in negotio dispari, quo Epaminondas ille dux inclitus, letaliter apud Mantiniam saucius, et reuectus ex acie, cura quaerebat sollicita scutum. quod cum uidisset propius laetior, ui uulneris interiit, et qui animam intrepidus amittebat, iacturam clipei formidauit. 9. sed cum uires parum sufficerent uoluntati, sanguinisque profluuio uexaretur, mansit immobilis, ideo spe deinceps uiuendi absumpta, quod percunctando, Frygiam appellari locum ubi ceciderat, conperit. hic enim obiturum se praescripta audierat sorte. 10. *sed* reducto ad tentoria principe, incredibile dictu est, *quo* quantoque ardore, miles ad uindictam ira et dolore feruentior inuolabat, hastis ad scuta

---

2 decernebant 3 *sq.* auersarumque 6 apertae 7 desiecerat 9 declararet *om.* unde subitae questris has tacte 11 conatura coto 13 lacnito 14 desit 15 reppararet 16 suis ♂ 17 epaminondas (p *ex* q) 18 laetaliter 18 *sq.* cum quaerebat sollicitae 20 iactura ♂ 22 splendae inceps (*corr. m3*) 23 frigiam 24 sed *om.* 25 dictum quo *om.* 26 hostes

---

1 stridoremque elephantorum *G* el. ⟨at⟩que str. *Haupt* 2 decernebat *G* 3 *sq.* aduersorumque *EA* (aue- *A*) 6 ardenter *C Pith.* 7 disiecerat *EBG* 9 declinaret *AG* unde *add. Haupt Gdt.* cute *G* et *B* 11 acuto *EAG* a toto *B* 14 desiit *EAG* exitum *bg* 17 Epaminundas *BG* 18 Mantineam *BG* reuersus *BG* 18 *sq.* cura quaerebat *Her.* conquirebat *BG* suum quaerebat *Momms. Nov.* 19 sollicita *Her.* -te *EBG* 22 spe deinceps *EBG* 24 sed *add. Cl.* 25 dictu *EBG* ⟨quo⟩ quantoque *Gdt.* quanto *EBG* 26 hastis *Kiessl.* hastas *G* hostes *EB*

363 concrepans, etiam mori (si tulisset fors) obstinatus. et quamuis offundebatur oculis altitudo pulueris et aestus caliscens officeret alacritati membrorum, tamen uelut exauctoratus, amisso ductore, sine parsimonia ruebat in ferrum. 11. contra animosius Persae sagittarum uolantium crebritate, conspectum sui rapiebant oppositis, quos elefanti tardius praecedentes, magnitudine corporum, cristarumque horrore, pauorem iumentis incutiebant et uiris. 12. concursus itaque armatorum, et cadentium gemitus, equorum flatus *et* tinnitus ferri procul audiebatur, quamdiu satietate uulnerum partibus fessis, nox diremit certamina iam tenebrosa. 13. quinquaginta tum Persarum optimates et satrapae cum plebe maxima ceciderunt, inter has turbas Merena et Nohodare potissimis ducibus interfectis. obstupescat magniloquentia uetustatis diuersis in locis proelia uiginti Marcelli: Sicinium Dentatum adiciat ornatum militarium multitudine coronarum: miretur super his Sergium, qui uiciens et ter uulneratus est in uariis pugnis, (ut fertur,) cuius posteritatis ultimus Catilina, claras gloriarum adoreas, sempiternis maculis obumbrauit. deformabat tamen tristitia laetiores euentus. 14. dum haec enim post discessum ducis ubique aguntur, exercitus cornu dextro defetigato, et Anatolio interfecto, qui tunc erat officiorum magister, Salutius praefectus, actus in exitium praeceps, et opera sui apparitoris ereptus, Fosforio amisso consiliario, qui ei aderat casu, euasit; et fugam . . . . . . *palatini* quidam militesque per multa discrimina, occupato castelli uicini praesidio, post diem denique tertium, iungi exercitui potuerunt.

15. Quae dum ita aguntur, Iulianus in tabernaculo iacens, circumstantes adlocutus est demissos et tristes: ‘aduenit — o socii, — nunc abeundi tempus e uita, inpendio tempestiuum, quam reposcenti naturae,

1 se mors 3 exauctu ratus misso 6 prae cedites 6 *sq.* pauore momentis 8 et *om.* 11 nouo dare 13 mar culli 14 sergum 15 fer*tur (*fu.* i) 18 exercitius 21 *sq.* fugam quidam 26 dimissos aduentio

1 si *G* fors *G* mox *EB* 2 calescens *EBG* 3 exauctoratus *EBG* amisso *Wm2BG* sine ⟨sui⟩ *Gdt.* 5 quos elephanti *HB* elephantis qui *G* 6 praecedentes *E Val.* gradientes *BG* stridorumque *Haupt* crustarumque *Her.* (*cf. 19, 2, 3*) pauorem *EBG* 7 iumentis *EBG* 8 et *add. Her.* 11 Nohodare *G* nono halare *B* 13 Marcelli *Wm2BG* 14 Sergium *EBG* 18 enim haec *tr. BG* exercitus *EBG* 19 defatigato *EBG* 20 Sallustius *WAG* Salustius *PB* 21 Phosphorio *G* fuga *EG* pagani *Pet.:* palatini (*pro* et f.) *Momms.: lac. indic. Her.* 22 quidamque milites *G* 23 uacui *Kell.* 26 demissos *AG* aduenit O *EBG*

ut debitor bonae fidei redditurus, exulto, non (ut quidam opinantur) ad- 363
flictus et maerens, philosophorum sententia generali perdoctus, quantum corpore sit beatior animus, et contemplans, quotiens condicio melior a deteriore secernitur, laetandum esse potius quam dolendum; illud quoque aduertens, quod etiam dii caelestes quibusdam piissimis mortem tamquam summum praemium persoluerunt. 16. munus autem id mihi delatum optime scio, ne difficultatibus subcumberem arduis, neue me proiciam umquam, aut prosternam, expertus quod dolores omnes ut insultant ignauis, ita persistentibus cedunt. 17. nec me gestorum paenitet aut grauis flagitii recordatio stringit; uel cum in umbram et angustias amendarer, uel post principatum susceptum, *animum* tamquam a cognatione caelitum defluentem, inmaculatum (ut existimo) conseruaui, et ciuilia moderatius regens, et examinatis rationibus, bella inferens *et* repellens, tametsi prosperitas simul utilitasque consultorum non ubique concordent, quoniam coeptorum euentus superae sibi uindicant potestates. 18. reputans autem iusti esse finem imperii, oboedientium commodum et salutem, ad tranquilliora semper (ut nostis) *propensior fui, licentiam omnem actibus meis exter*minans, rerum corruptricem et morum, gaudensque abeo, sciens quod ubicumque *me* uelut imperiosa parens consideratis periculis obiecit res publica, steti fundatus, turbines calcare fortuitorum adsuefactus. 19. nec fateri pudebit, interiturum me ferro, dudum didici fide fatidica praecinente. ideoque sempiternum ueneror numen, quod non clandestinis insidiis, nec longa morborum asperitate, uel damnatorum fine decedo, sed in medio cursu florentium gloriarum, hunc merui clarum ex mundo digressum. aequo enim iudicio iuxta ti-

---

1 opinatur (*corr. m1*) 2 meriens (moriens *et* merens *m3*) filosophorum 4 secernitur (si ce- *m3*) 5 caelestis in ortem 7 delatu in 8 *sq.* insultanti 9 *sq.* paeniter 10 *sq.* umbra et angulias 11 animum *om.* 13 et *ult. om.* 15 deconcordent superar*e (*fu.* a) 17 *sq.* nostis minans 19 adeo me *om.* 21 fortu iturum 22 didici (-sse *add. m3*) fatia (-a *del. m3*) dica semper iternum (ete- *m3*) 23 nomen 24 decelo ♂ 25 merui** (ui *m2*) et

---

2 moerens *WBG* 4 secernitur *EBG* 5 caelestes *EBG* mortem *EBG* 7 delatum *EBG* op⟨por⟩tune *Btl.* 8 *sq.* insultant *EAG* insultati *PB* 9 *sq.* poenitet *EBG* 10 umbram *Eyss.* 10 *sq.* angustias *Nm2 Btl.* angulis *EBG* angustiis *Gudeman* 11 ⟨animum⟩ *Madv. distinguens* stringit. uel ⟨quem⟩ *Val.* 13 *sq.* et repellens *A om. bG* replens *B* ⟨uel⟩ repellens *Her.* 15 concordent *EBG* superae *EBG* 17 *sq.* propensior — exter- *add. G* nostis ministrans *B* 19 abeo *Kell.* sc. quod] gestiensque *Haupt* me *add. uulgo* 21 fortuitorum *WBG* 22 didici *PBG* fatidica *EBG* sempiternum *WBG* 23 numen *EBG* 24 delicatorum *BG* 25 ex mundo *Cl.* e medio *BG* e mundo *EA*

363 midus est et ignauus, qui cum non oportet, mori desiderat, et qui refugiat cum sit oportunum. 20. hactenus loqui, uigore uirium labente, sufficiet. super imperatore uero creando, caute reticeo, ne per inprudentiam dignum praeteream, aut nominatum quem habilem reor, anteposito forsitan alio, *ad* discrimen ultimum trudam. ut alumnus autem rei publicae frugi, opto bonum post me repperiri rectorem'.

21. Post haec placide dicta, familiares opes iunctioribus uelut supremo distribuens stilo, Anatolium quaesiuit, officiorum magistrum, quem cum beatum fuisse, Salutius respondisset praefectus, intellexit occisum, acriterque amici casum ingemuit, qui † eletantem contempserat suum. 22. et flentes inter haec omnes qui aderant, auctor*ita*te integra etiam tum increpabat, humile esse, caelo sideribusque conciliatum lugeri principem dicens. 23. quibus ideo iam silentibus, ipse cum Maximo et Prisco philosophis super animorum sublimitate perplexius disputans, hiante latius suffossi lateris uulnere, et spiritum tumore cohibente uenarum, epota gelida aqua, quam petiit medio noctis horrore, uita facilius est absolutus, anno aetatis altero et tricesimo, natus apud Constantinopolim, a pueritia usque parentis obitu destitutus Constanti, quem post fratris Constantini excessum, inter conplures alios turba consumpsit imperii successorum, et Basilina matre iam inde a maioribus nobili.

4. 1. uir profecto heroicis connumerandus ingeniis, claritudine rerum et coalita maiestate conspicuus. cum enim sint (ut sapientes definiunt,) uirtutes quattuor praecipuae, t e m p e r a n t i a, p r u d e n t i a, i u s t i t i a, f o r t i t u d o, eisque accedentes extrinsecus aliae, s c i e n t i a r e i m i l i t a r i s, a u c t o r i t a s, f e l i c i t a s atque l i b e r a l i t a s, intento studio coluit omnes ut singulas.

---

1 *fin.* quid (d *del. m3*) 3 reti cione (*corr. m3*) 5 ad *om.* 5 *sq.* publica (-e *add. m3*) 8 suppremo anatholium 9 salutus 10 contemperat 11 *sq.* auctor te integram etiam tum increpabant 12 celo 16 gaelida petit 17 anno* tricensimo (n *del. m2*) 24 definiunt *m1* diffiniunt *m2* praecipue 25 eiusque accidentes scientiae

---

1 *fin.* qui *EBG* 3 sufficiat *BG* reticeo ne *EBG* 5 ⟨ad⟩ *Pet.* in *add. Nm2AG* 5 *sq.* publicae *EBG* 8 studio *BG* Anatolium *EBG* 9 Sallustius *Cm2G* cum Salustio Saluius *B* 10 elate ante *G* et laetantem *B* laetanter *Kiessl.* elata mente *Corn.*: *del. Her. ut correct. uocis* auctoretatem contempserat *EBG* 11 auctoritate *EG* auctores *B* 11 *sq.* etiam tum integra *tr. G* integra *EG* inter alia *B* 12 increpabat *EBG* 16 petiit *G* 17 tricesimo *EBG* 24 definiunt *EBG* 25 eisque *Nm2BG* accedentes *Btl. Wagn.* scientia *AG* 26 auctoritas *om. BG*

2. Et primum ita inuiolata castitate enituit, ut post amissam coniugem nihil umquam uenerium † augis larens: illud aduertens, quod apud Platonem legitur, Sofoclen tragoediarum scriptorem, aetate grandaeuum, interrogatum ecquid adhuc feminis misceretur, negantem, id adiecisse, quod gauderet harum rerum amorem, ut rabiosum quendam effugisse dominum et crudelem. 3. item ut hoc propositum ualidius confirmaret, recolebat saepe dictum lyrici Bacchylidis, quem legebat iucunde, id adserentis, quod ut egregius pictor uultum speciosum effingit, ita pudicitia celsius consurgentem uitam exornat. quam labem in adulto robore iuuentutis, ita caute uitauit, ut ne suspicione quidem tenus libidinis ullius, uel citerioris uitae ministris incusaretur, ut saepe contingit.

4. Hoc autem temperantiae genus crescebat in maius, iuuante parsimonia ciborum et somni, quibus domi forisque tenacius utebatur. namque in pace uictus eius mensarumque tenuitas erat recte noscentibus admiranda, uelut ad pallium mox reuersuri, per uarios autem procinctus, stans interdum more militiae, cibum breuem uilemque sumere uisebatur. 5. ubi uero exigua dormiendi quiete, recreasset corpus laboribus induratum, expergefactus, explorabat per semet ipsum uigiliarum uices et stationum, post haec seria ad artes confugiens doctrinarum. 6. et si nocturna lumina inter quae lucubrabat, potuissent uoce ulla testari, profecto ostenderant, inter hunc et quosdam principes multum

---

1 li uiolata (inu- *m3*) 2 augis larens auertens (adu- *m3*) 3 plat*onem (*fu.* i) sofo clent rago euarum (ediarum *m3*) 3 *sq.* grandeuum 4 eoquid (nunquid *m3*) museretur (misc- *m3*) 7 confirmareet (e *pr. del. m2*) lirici bach illi dis 7 *sq.* iucundae 8 adserentes 10 rubore 11 ceteriores incursaretur 13 tempore rant hiae (*corr. m3*) 15 mensuram que 18 uisibatur (-seb- *m3*) exiguam 20 seria (-s *add. m3*) arces (artes *m3*) si doctrinarum 21 nocturnali imma que uoces ullae 22 hoc

---

1 inuiolata *EBG* 2 uenereum *EG* agitaret *uulgo* attingeret *BG* attigis⟨se⟩ fatere⟨tur⟩ *Corn.* attigis⟨se eum cons⟩taret *Her.* gustaret *Nov. an* usurparet *? Cl.* aduertens *EBG* 3 Sophoclen tragoediarum *WBG* 4 ecquid *AG* eo quod *B* misceretur *EBG* 7 confirmaret *EBG* lyrici *EBG* Bachilidis *EG* Basilidis *Wm2B* 8 asserentis *EBG* adserentem *uulgo* 10 robore *EG* lubrico *B* 11 citerioris *W Lind.* secretioris *EG* deterioris *B* incusaretur *EG* (-rent *b*) 13 temperantiae *EBG* crescebat *om. PBG* immanis iuuit *BG* 15 uictus *om. PBG* mensarumque *Lind.* mensarum *BG* mensura atque *C Hadr. Val.* 18 uisebatur *EBG* exigua *EBG* 20 seria *EG* serias *WB* artes *EB* arces *G* doctrinarum *EBG* 21 lumina *EBG* uoce ulla *G* uoces illae *WB* uoces ullae *Em2A* uoces ullas *Btl.* 22 hunc *EBG*

† interesse quemquem norant uoluptatibus ne ad necessitatem quidem indulsisse naturae.

7. Dein prudentiae eius indicia fuere uel pl*ur*ima, e quibus explicari sufficiet pauca. armatae rei scientissimus et togatae, ciuilitati admodum studens, tantum sibi adrogans quantum a contemptu et insolentia distare existimabat: uirtute senior quam aetate: studiosus cognitionum omnium et indeclinabilis aliquotiens iudex: censor in moribus regendis acerrimus, placidus opum contemptor, mortalia cuncta despiciens, postremo id praedicabat, turpe esse sapienti, cum habeat animum, captare laudes ex corpore.

8. Quibus autem iustitiae inclaruit bonis, multa significant, primo quod erat pro rerum *et* hominum distinctione, sine crudelitate terribilis, deinde quod paucorum discrimine uitia cohibebat, tum autem quod minabatur ferro potius quam utebatur. 9. postremo ut multa praeteream, constat eum in apertos aliquos inimicos insidiatores suos ita consurrexisse mitissime, ut poenarum asperitatem genuina lenitudine castigaret.

10. Fortitudinem certaminum crebritas, ususque bellorum ostendit, et patientia frigorum inmanium et feruoris. cumque corporis munus a milite, ab imperatore uero animi poscitur, ipse trucem hostem ictu confecit, audacter congressus, ac nostros cedentes, obiecto pectore suo, aliquotiens cohibuit solus: regnaque furentium Germanorum excindens, et in puluere uaporato Persidis, augebat fiduciam militis, dimicans inter primos. 11. castrensium negotiorum scientiam, plura declarant et nota: ciuitatum oppugnationes et castellorum, inter ipsos discriminum uertices, acies figura multiformi conpositae, salubriter et caute castra meta*ta*, praetenturae stationesque agrariae, tutis rationibus

---

1 quemquem 2 indulisse (♂) [n]aturae 3 primae quibus 4 scientissimis 7 censoriis 8 mortali[a] dispiciens ♂ 9 praedicebat 10 caudes *m1* caudas *m2* 12 et *om.* 17 castigaretur 19 feruores quoque 21 conficit subiecto 24 scientia 25 declarat 27 menta (meta *m3*) praetentura totis

---

1 quem *Wm2AG* quoque *B* quem qu⟨id⟩em *Löfst.* 3 plurima e *G* prima *EB* 4 scientissimus *EAG* togatae *om. BG* 7 censor in *C. F. W. M.* censor *G* 9 praedicabat *EAG* praedicat *B* 10 laudes *G* gaudia *Wm2B* 12 rerum omnium *BA* et *add. uulgo* 17 castigaret *EBG* 19 feruoris *EBG* cumque *Pet.* quamquam *Kell.: om. G* (-que *B*) 21 confecit *EBG* obiecto *G* subito *B* 24 scientiam *EBG* 25 declarant *EBG* 27 castra metata *G* castramenta *EB* praetenturae *HBG* tutis *Val.*

ordinatae. 12. auctoritas adeo ualuit, ut dilectus artissime, dum timetur, ac si periculorum socius et laborum, et inter concertationes acerrimas, animaduerti iuberet in desides, et Caesar adhuc sine stipendio regeret militem, feris oppositum gentibus, ut dudum est dictum; adlocutusque tumentes armatos, discessurum ad uitam minaretur priuatam, ni tumultuare desistent. 13. denique id pro multis nosse sufficiet: exhortatum eum simplici contione militem Gallicanum, pruinis adsuetum et Rheno, peragratis spatiis regionum extentis, per tepentem Assyriam ad usque confinia traxisse Medorum.

14. Felicitas ita eminuit, *ut* ipsi*s* quodammodo ceruicibus Fortunae aliquamdiu bonae gubernatricis, euectus, uictoriosis cursibus difficultates superaret inmensas. et postquam ex occidua plaga digressus est, quoad fuit in terris, quieuere nationes omnes immobiles, ac si quodam caduceo leniente mundano.

15. Liberalitatis eius testimonia plurima sunt et uerissima, inter quae indicta sunt tributorum admodum leuia, coronarium indultum, remissa debita multa, diuturnitate congesta, aequata fisci iurgia cum priuatis, uectigalia ciuitatibus restituta cum fundis, absque his quos uelut iure uendidere praeteritae potestates, quodque numquam augendae pecuniae cupidus fuit, quam cautius apud dominos seruari existimabat, id aliquotiens praedicans, Alexandrum Magnum, ubi haberet thesauros, interrogatum, 'apud amicos', beniuole respondisse.

16. Digestis bonis quae scire potuimus, nunc ad explicanda eius uitia ueniamus, licet dicta sint carptim. leuioris ingenii, uerum hoc instituto rectissimo temperabat, emendari se cum deuiaret a fruge bona permittens. 17. linguae fusioris, et admodum raro silentis, prae-

3 *sq.* et cesar — feris *add. m2 ad or.* 4 [oppo]situm 5 sarmatos 6 ne 7 exortatum supplici concione milite 9 assiriam 10 [ita] eminuitu (e *m2*) ipsi 11 gubernatrices euentus 12 supestaret 13 quiuere 16 que 17 diuturnitate (urni *m1 in ras.*) 19 praeteritate quotque 21 alexandri 22 interrogato 24 lenitores *m1* lenioris *m2* 25 deuiareet ♂ 26 pari *m1* raro *m2*

4 appositum *uulgo* 5 armatos *EG* Sarmatas *WB* 6 ni *Wm2BG* tumultuari *BG* desisterent *EBG* 7 simplici *Val.* militem *EBG* 10 eminnuit ut *BG* ipsis *G* ipse *B* 11 gubernatricis *EBG* euectus *G* aditus *B* uectus *Btl.* 12 superaret *EBG* superstaret *Nm2* 13 ⟨et⟩ quoad *Gdt.* quieuere *Wm2BG* omnes *om. PBG* 14 mundana *Val.* 19 preteritae *EBG* quodque *EBG* 21 Alexandrum *Wm2BG* -dri Magni *E* 22 interrogatum *Wm2BG* interrogati *E* 24 sunt *BG* leuioris *Lind.* lentioris *Em2G* lenioris *WB*

sagiorum sciscitationi nimium deditus, ut aequiperare uideretur in hac parte principem Hadrianum, superstitiosus magis quam sacrorum legi*ti*mus obseruator, innumeras sine parsimonia pecudes mactans, ut aestimaretur (si reuertisset de Parthis,) boues iam defuturos, Marci illius similis Caesaris, in quem id accipimus dictum:

οἱ βόες οἱ λευκοὶ Μάρκῳ τῷ Καίσαρι χαίρειν.
ἂν πάλι νικήσῃς, ἄμμες ἀπωλόμεθα.

18. Volgi plausibus laetus, laudum etiam ex minimis rebus intemperans adpetitor, popularitatis cupiditate, cum indignis loqui saepe adfectans.

19. Verum tamen cum haec essent†, aestimari poterat (ut ipse aiebat,) uetus illa Iustitia, quam offensam uitiis hominum, Aratus extollit in caelum, eo imperante redisse rursus ad terras, ni quaedam ad arbitrium agens, interdum ostenderet se dissimilem sui. 20. namque et iura condidit non molesta, absolute quaedam iubentia fieri uel arcentia, praeter pauca, inter quae erat illud inclemens, quod docere uetuit magistros rhetoricos et grammaticos Christianos, ni transissent *ad* numinum cultum. 21. illud quoque itidem parum ferendum, quod municipalium ordinum coetibus, patiebatur iniuste quosdam adnecti uel peregrinos, uel ab his consortiis priuilegiis aut origine longe discretos.

22. Figura tali situque membrorum: mediocris erat staturae, capillis tamquam pexis et mollibus, hirsuta barba in acutum desinente uestitus, uenustate oculorum micantium flagrans, qui mentis eius argutias indi-

---

1 sciscitatione* (*fu.* m) nimia equiperare 2 *sq.* sacrarum legimus 3 paetudens *m1* paecudes *m2* 4 marcullius 6 *sqq.* ΟΙΛΕΥΚΟΙ ΒΟΕϹ ΜΑΡΚΩΤΩ ΚΑΙ ΡΙΝΑΝ ΠΜ ΝΙΚΗϹΗΝΜΕΙϹΑ ΠΩΛΟΜΕΘΑ. Volci 9 adpetit*or (*fu.* i) propularitatis (♂) 11 aebat (*corr. m1*) 13 quadam 15 absolutae 16 que 17 rhetoricos (h *ex* b) ne ad *om.* 18 cultu 18 *sq.* parum quod ferendum quod mancipalium 21 lis (ta- *add. m1*) utque medio eris ♂ 22 tamquam pexisset 23 angustias

---

1 sciscitationi *Em2BG* nimium *Cl.* nimiae *EBG* 2 sacrorum *HBG* 2 *sq.* legitimus *BG* 3 pecudes *EBG* 4 Marci illius *BG* 5 accepimus *BG* 6 *Graeca om. PB* *οἱ βόες οἱ λευκοὶ Lind.* *Καίσαρι χαίρειν Lind.* *Καίσαρι AG* 7 *ἂν πάλι Haupt* *ἂν συ G* *τὴν A* *ἄμμες Lind.* *ἡμεῖς G* *μὴ κατα- A* 8 uolgi *E* uulgi *PBG* 9 adpetitor *W Lind.* et potiore *BG* 11 haec ⟨ita⟩ e. *Her.* 13 quaedam *EBG* 16 illud *om. BG* 17 ni *Lind.* transirent *G* erudissent (-irent *b*) *B* ad *add. Rittershus. Val.* a *G om. EB* 18 cultum *EB Val.* cultus *Rittershus.* parum ferendum *Em2bG* 18 *sq.* municipalium *EBG* 21 tali *Lind. Btl.* situque *Lind. Btl.* utique *BG* 22 perquam *Gdt.* pexis et *E Gdt.* pexisset *WAG Pet.* pinxisset *B* flexisset *Corn.* pexis sic *Her.* 23 argutias *Lind.*

cabant, superciliis decoris, et naso rectissimo, ore paulo maiore, labro inferiore demisso, opima et incurua ceruice, umeris uastis et latis, ab ipso capite usque unguium summitates, liniamentorum recta conpage, unde uiribus ualebat et cursu.

23. Et quoniam eum obtrectatores nouos bellorum tumultus, ad perniciem rei communis, insimulant concitasse, sciant docente ueritate perspicue, non Iulianum, sed Constantinum ardores Parthicos succendisse, cum Metrodori mendaciis auidius adquiescit, ut dudum rettulimus plene: 24. unde caesi ad indignationem exercitus nostri, capti militares aliquotiens numeri, urbes excisae, rapta munimenta uel diruta, prouinciae grauibus inpensis exhau*stae*, et ad *ef*fectum tendentibus minis, cuncta petebantur a Persis, ad usque Bithynos et litora Propontidis. 25. at in Galliis barbarico tumore gliscente, diffusis per nostra Germanis, iamque Alpibus ad uastandam Italiam perrumpendis, nihil (multa et nefanda perpessis hominibus,) praeter lacrimas supererat et terrores, ubi et praeteritorum recordatio erat acerba, et exspectatio tristior inpendentium. quae omnia iuuenis iste, ad occiduam plagam specie Caesaris missus, regesque pro mancipiis agitans ignobilibus, cuncta paene mira dictu celeritate correxit. 26. itaque *ut* orientem pari studio recrearet, adortus est Persas, triumphum exinde relaturus, et cognomentum, si consiliis eius et factis inlustribus decreta caelestia congruissent. 27. et cum sciamus adeo experimenta quosdam ridere inprouidos, ut bella interdum uicti, et naufragi repetant maria, et ad difficultates redeant quibus subcubuere saepissime, sunt qui reprehendant paria repetisse principem ubique uictorem.

---

1 nasu 2 dimisso 3 conpagae 5 obrectatores (*corr. m1*) 7 persp[icuae] constantium (*corr. m1*) 8 auidus atquiescit 9 plenae uindictae si 11 exhaute fectum 12 paetebantur ad *add. m2* bithinos 13 ueruorum tenore 14 con *m1* ad *m2* 16 ubut ♂ 18 quae 19 ut *om.* 20 recreareet (e *tert. del. m2*) 22 reuere *m1* ruere *m2* 23 uici 24 difficia ultates saepissimae 24 *sq.* repraehendant 25 repetissae pincipem (*corr. m1*)

---

1 naso *EBG* 2 diuiso *BG* 3 usque ad *BG* 7 Constantium *HBG* 8 auidius *BG* adquiescit *EBG* 9 unde caesi *Val.* uindictae siti *BG* (si *B*) ad internecionem *Val.* exerc.] excitum ubi *G* 10 dirupta *G* 11 exhaustae *EBG* effectum *EG* 12 ap⟨p⟩etebantur *Momms.* 13 barbarico *Cl.* (*cf.* con *ante* uastandam) bellorum *G* uerborum *PBG* neruiorum *Nm2* feruorum *Pet.* barbarorum *Momms.* tumore *Her.* feruore *Corn.* terrore *Momms.* 19 itaque ut] utque *uulgo* ut *add. AG* 22 adeo experimenta *restit. Pet.* experimento *Em2BG* experimento adeo *transpos. BG* ridere *Meyer Spir.* ruere *BG* re⟨sp⟩uere *Pet.* 23 uicti et *EAG* illiciant *B* 24 difficultates *EBG* sint *Günther* 25 patria *Meyer Spir.*

363 5. 1. Nec fuit post haec lamentis aut fletibus locus. corpore enim curato pro copia rerum et temporis, *ut* ubi ipse olim statuerat, conderetur, principio lucis secutae, quae erat quintum Kalendas Iulias, hostibus ex omni latere circumfusis, collecti duces exercitus, aduocatisque legionum principiis et turmarum, super creando principe consultabant. 2. discissique studiis turbulentis, Arintheus et Victor, et e palatio Constanti residui, de parte sua quendam habilem scrutabantur; contra Neuitta et Dagalaifus, proceresque Gallorum, uirum talem ex commilitio suo quaeritabant. 3. quae dum ambiguntur, nulla uariante sent*enti*a, itum est uoluntate omnium in Salutium, eoque causante morbos et senectutem, honoratior aliquis miles, aduertens destinatius reluctantem, 'et quid ageretis', ait 'si id bellum uobis curandum, commisisset absens (ut saepe factum est) imperator? nonne posthabitis ceteris, militem instantibus aerumnis eriperetis? id nunc agite et si Mesopotamiam uidere licuerit, utriusque exercitus consociata suffragia legitimum principem declarabunt.'

4. Inter has exiguas ad tantam rem moras, nondum pensatis sententiis, tumultuantibus paucis, (ut in rebus extremis saepe est factum,) Iouianus eligitur imperator, domesticorum ordinis primus, paternis meritis mediocriter conmendabilis. erat enim Varroniani, notissimi comitis, filius, haud dudum post depositum militiae munus, ad tranquilliora uitae digressi. 5. et confestim indumentis circumdatus principalibus, subitoque productus e tabernaculo, per agmina iam discurrebat, proficisci parantia. 6. et quoniam acies ad usque lapidem quartum porrigebatur, antesignani clamare quosdam Iouianum audientes Augustum, eadem

---

1 clamentis (e *ex* a) 2 ut *om.* 5 *sq.* discessisque 7 scutabantur 9 sentia (-ten- *add. m3*) itum (ict- *m3*) 11 honorator 12 ageretis ageretis ageret si 13 nomine 14 moesopotamiam 15 uirius quae 15 *sq.* declarabant 17 ad tantorum pensato δ 19 quia nos 20 uarroriani δ 21 haut δ 22 digressum 23 et auernaculo 24 paranti lapidum porregebatur

---

1 lamentis *EBG* 2 ut *add. NG* 4 collecto ... exercitu *Pet.* 5 *sq.* discissique *Lind.* discessisque *EG* discissisque *Wm2* discissi *A* discusis *B* (-ssis *b*) 7 scrutabantur *Wm2BG* Neuita *bG* 9 sententia itum *EBG* 10 Sallustium *WbG* Salustium *PB* 11 honoratior *E Val.* honoratam *BG* ecquid *Kiessl.* et quid *restit. Pet.* 12 ageretis ait *bG* ageretis aieret *B* curandum *om. BG* 13 nonne *EAG* 15 utriusque *EBG* 15 *sq.* declarabunt *EBG* 17 ad tantam rem *G* adtonitorum *Pet. Momms.* 18 stimulantibus *G* tumulantibus *B* est factum saepe *tr. BG* 19 Iouianus *EBG* 22 digressi *G* 23 e tabernaculo *EAG* et e tabernaculo *B* 24 parantia *AG* lapidem *EBG* porrigebatur *HBG*

multo maius sonabant: gentilitate enim prope perciti nominis, quod una 363
littera discernebat, Iulianum recreatum arbitrati sunt deduci magnis fauoribus, ut solebat. uerum cum incuruus ille uisus et longior, aduentaret, suspicati quod acciderat, in lacrimas effusi sunt omnes, et luctum. 7. quod si grauis quidam aequitatis spectator, in ultimo rerum spiritu factum criminatur inprouide, nauticos idem iustius incusabit, *si* amisso perito nauigandi magistro, saeuientibus flabris et mari, clauos regendae nauis cuilibet periculi socio conmiserunt. 8. his ita caeco quodam iudicio fortunae peractis, Iouianorum signifer quos Var*ron*ianus rexerat dudum, cum nouo dissidens principe, etiam tum priuato, ut patris eius obtrectator molestus, periculum ex inimico metuens iam communia supergresso, discessit ad Persa*s*, *ac* data dicendi copia quae sciret, docet Saporem iam propinquantem, extincto quem uerebatur, *tur*bine concitato calonum, ad umbram imperii Iouianum adhuc protectorem adscitum, inertem quendam et mollem. 9. hoc ille audito, quod semper trepidis uotis . . . . et inopina prosperitate elatus, multitudine ex regio equitatu adiuncta his qui dimicauere nobiscum, celeri disposuit gradu, agminis nostri inuadi terga postremi.

6. 1. Quae dum ultro citroque ordinantur, hostiis pro Iouiano . . . . . . extisque inspectis, pronuntiatum est eum omnia perditurum, si intra uallum remansisset (ut cogitabat), superiorem uero fore profectum. 2. proinde egredi iam coeptantes, adoriuntur nos elefantis praeuiis Persae, ad quorum faetorem inaccessum terribilemque, equis inter initia turbatis et uiris, Iouiani et Herculiani, occisis beluis paucis,

---

5 pectator 6 *amisso (*fu.* s) 7 nauigandi (n- *ex* m) 8 cuilicet periculo (-li *m2*) quidam 9 peractos uarianus 11 mobeatus 12 at persac data 13 binae 15 illo 16 *sine lac.* 19 que ostiis 19 *sq.* Iouiano extique 21 mitra 22 odoriuntur ♂ 23 fraetum inaccessumque terribilem 24 exhirculiani uelbis

---

1 magis *BG* consueti *Btl.* 4 atque (*pro* et) *BG* 5 spectator *E Val.* praeuaricator *BG* 6 s⟨i⟩ amisso *Pet.* 7 quod *ante* clauos *add. BG* 8 cuilibet *EBG* quodam *EAG om. B* 9 peractis *EBG* (rei peraguntur *b*) Varronianus *Em2G* Rhenanos *B* 11 molestus *Haupt* immoderatus *EG* commeatus *B* mole ⟨re⟩atus *Pet.* 12 ad Persas *EBG*; ac *add. G* 13 turbine *G* prece *B* 15 ille *EG* 16 uotis ⟨expetebat⟩ *G* ⟨optauerat⟩ *E* 18 *sq.* Postremumque dum *BG* 19 hostiis *EA* hostiae *bG* ostie *B* 19 *sq.* Iouiano ⟨caesis *uel* mactatis⟩ *Corn.* 20 extisque *EB* extis *G* 21 intra *EAG* per *B* 22 iam *om. BG* 23 faetorem *Günther* fremitum *EBG* que *tr. Her. et Cl.* inaccessum *adiect. restit. Her.* accessumque *Em2G* incessumque *PB* 24 et Herculiani *EBG* beluis *G* uel his *B*

363 catafractis equitibus acriter resistebant. 3. dein legiones Iouiorum atque Victorum, laborantibus suis ferentes auxilium, elefantos duo strauerunt cum hostium plebe non parua, et in laeuo proelio uiri periere fortissimi, Iulianus et Macrobius et Maximus, legionum tribuni, quae tunc primas exercitus optinebant. 4. hisque sepultis, ut rerum angustiae permiserunt, prope confinia noctis, cum ad castellum Sumere nomine, citis passibus tenderemus, iacens Anatolii corpus est agnitum, quod tumultuaria opera terrae mandatum est. hic et milites sexaginta cum palatinis recepimus, quos in munimentum †uaccatum *confugisse* rettulimus.

5. Secuto deinde die, pro captu locorum, reperta †est in ualle castra ponuntur, uelut murali ambitu circumclausa, praeter unum exitum eundemque patentem, undique in modum mucronum praeacutis sudibus fixis. 6. hocque uiso, e saltibus nos hostes diuersitate telorum et uerbis turpibus incessebant, ut perfidos, et lectissimi principis peremptores: audierant enim ipsi quoque referentibus transfugis, rumore iactato incerto, Iulianum telo cecidisse Romano. 7. ausi denique inter haec equitum cunei, porta perrupta praetoria, prope ipsum tabernaculum principis aduenire, occisis multis suorum et uulneratis, ui repulsi sunt magna.

8. Egressi exinde proxima nocte, Charcham occupauimus locum, ideo tuti, quod riparum aggeribus humana manu instructis, ne Saraceni deinceps Assyriam persultarent, nostrorum agmina nullus ut ante uexabat. 9. cumque hinc Kalendis Iuliis stadiis triginta confectis, ciuitatem nomine Duram aduentaremus, fatigatis iumentis, uectores eorum nouissimi pedibus incedent*e*s, a Saracena multitudine circumsaepti,

1 et catafractis — dein *add. m2 in mg.* restiterunt *m3 ex* resisterunt (-ant?) *m2* 2 *sq.* duos trauerunt *m1* duo* stra- *m3* 7 recitis 8 terra emendatum 9 recipimus 9 *sq.* confugisse *om.* 10 rectulimus ♂ 11 capta ulle (*corr. m1*) 13 prae accutis 14 uso 17 cedisse ♂ 18 aequitum 22 uti humanam andi structis 23 assiriam 24 his 25 uictores 26 incidens circumspecti

1 cataphractis *G* ex catephractis *B* e catafractis *E* et c. *def. Pet.* resistebant *Cl.* restiterunt *EBG* deinde *BG* 2 elephantes *BG* duos *HBG* 7 citis *Wm2AG* excitis *B* rectis *Nm1* inuentum *BG* 8 terrae mandatum *EBG* 9 recepimus *BG* Vaccatum *BG* uacuum *Kell.* uacuatum *Pet.* cautum *Her.* 9 *sq.* confugisse *add. G* ⟨se coniecisse⟩ *post* rettulimus *Her.* 11 inde *PBG* captu *EBG* reperta in *E uulgo* aperta in *BG* reperta conualle *Pet.* 13 praeacutis *EBG* 14 uiso e *Wm2AG* usu e *B* 16 ipsis *BG* 22 id. t. q.] dirutum *B* tuti *Val.* tutum *G* manu *G* humana ui *B* i⟨n⟩structis *Cl.* str- *Haupt* destr- *BG* e⟨x⟩str- *Nov.* 24 hinc *Pet.* ipsis *Momms.* 25 uectores *BG* 26 incedentes *EBG* circumsepti *A*

protinus interissent, ni expeditiores turmae nostrorum opem laboranti- 363
bus attulissent. 10. hos autem Saracenos ideo patiebamur infestos, quod salaria muneraque plurima *a* Iuliano, ad similitudinem praeteriti temporis, accipere uetiti, questique apud eum, solum audierant, imperatorem bellicosum et uigilantem ferrum habere, non aurum. 11. in hoc loco Persarum obstinatione tritum est quadriduum. nam progredientes nos sequebantur, crebris lacessitionibus retrahentes; cum staremus ut pugnaturi, gradum sensim referentes moris diuturnis excruciabant. iamque (ut solent extrema metuentibus etiam ficta placere,) fama circumlata fines haut procul limitum esse nostrorum, exercitus uociferans inmodeste, dari sibi copiam transeundi Tigridis flagitabat. 12. quibus oppositus cum rectoribus imperator, tumentemque iam canis exortu sideris amnem ostendens, ne se periculosis committerent gurgitibus exorabat, nandi inperitos adserens esse conplures, simulque adiciens, hostiles manus hinc inde margines superfusi fluminis occupasse. 13. sed cum haec saepe congeminando, refragaretur in cassum, milesque conclamans magno contentionis fragore, minaretur extrema, id impetratur aegerrime, ut mixti cum arctois Germanis, Galli amnem primi omnium penetrarent, ut his magnitudine fluentorum abreptis, residuorum pertinacia frangeretur, aut si id perfecissent inno*cui*, transitus fidentior temptaretur. 14. electique sunt ad id negotium habiles, qui maxima prae ceteris flumina transmeare in regionibus genuinis a prima pueritia sunt instituti, et cum latendi copiam nocturna quies daret, tamquam e transenna simul emissi, spe citius ripas occupauere contrarias, Persarumque conculcatis pluribus et truncatis, quos loca seruare dispositos,

1 intcpissent 2 asaracenos (*cf. vs. 3*) 3 quae *om.* a 4 quaestique 5 belli consumet (n *del. m3*) 6 qua triduum 9 solet 9 *sq.* circumdata 10 aut 11 copia 13 si 14 exorabant inandi 15 magines occurasse 16 c*assum (*fu.* l) 17 *sq.* imperator aegerrimae 18 areto isarmaris omnium *add. m2* 20 ut perficissent inno transsitus 21 emptaretur 24 emissis pe

1 interissent *G* ui cepissent *B* 2 Saracenos *EG* a Sarracenis *B* 3 a *add. E Lind.* 4 ⟨id⟩ solum *Pet.* 5 bellicosum et *HAG* belli conscium et *EB* 6 quadriduum *BG* 7 crebris⟨que⟩ l. r. ⟨et⟩ cum *Haupt* 9 solent *EG* 9 *sq.* circunlata *G* 11 copiam *EBG* 13 se *EBG* 14 exorabat *AG* nandi *EBG* adserens *post* conplures *tr. BG* 15 margines *EBG* occupasse *Wm2AG* occurrisse *EB* 16 cassum *EBG* 17 *sq.* edicit imperator ut sistatur agmen et assueti nare Galli *BG* 17 impetratur *Kell.* (-tum *Val.*) 18 arctois *Wm2 Val.* Germanis *uel* Sarmatis *Val.* Sarmatis *T* barbaris *Haupt* 19 iis *bG* (is *B*) 20 aut *G* perfecissent *EBG* innocui *G* unus *B* transitus *WBG* 21 temptaretur *Wm2BG* 24 emissi spe *EG* emissis *B*

363 securitas placido uinxerat somno, efficacis audaciae signum, elatis manibus contortisque sagulis, ostendebant. 15. hoc longe conspecto, ardens ad transitum miles ea mora tantummodo tenebatur, quod utribus *e* caesorum animalium coriis, coagmentare pontes architecti promittebant.

7. 1. Quae dum uanis conatibus agitantur, rex Sapor et procul absens et cum prope uenisset, exploratorum perfugarumque ueris uocibus docebatur, fortia facta nostrorum, foedas suorum strages et elefantos, quod numquam *se* regnante meminerat, interfectos, exercitumque Romanum continuis laboribus induratum, post casum gloriosi rectoris non saluti suae (ut memorabat,) consulere, set uindictae, difficultatemque rerum instantium aut uictoria summa aut morte memorabili finiturum. 2. ob quae reputabat multa et formidanda, diffusum abunde militem per prouincias, leui tessera colligi posse expertus, et sciens populum suum, post amissam maximam plebem, ultimis terroribus deformatum, simul conperiens, in Mesopotamia relictum haud multo minorem exercitum. 3. quae super omnia hebetarunt eius anxiam mentem, uno parique natatu quingenti uiri transgressi tumidum flumen incolumes, custodibusque confossis, reliquos consortes suos ad similem fiduciam concitasse.

4. Haec inter cum neque pontes conpaginari, paterentur undae torrentes, et absumptis omnibus quae poterant mandi, *sine* utilibus ullis, acto miserabiliter biduo, furebat inedia iraque percitus miles, ferro properans quam fame, ignauissimo genere mortis, absumi, 5. erat

2 saeculis hinc 3 e *om.* 4 corusco agmenta repentes 5 conantibus agitabantur (♂) re 6 perfugatorumque 8 numquam regnantem 9 pectoris ♂ 10 consuleres et quae 12 firmidanda milite in 13 prouinciales ciens 15 maesopotamia haut ♂ 16 que haebaetarum anxia 17 incolomes • 19 unde 20 quae mandi poterant utilibus 21 mis*erabiliter (*fu.* a) inaediae raraque 22 feri ignouissimo 22 *sq.* absumerit tamen

2 sagulis *Hm2 Val.* sacculis *Wm2N* spiculis *BG* hoc *G* 3 e *add. G* et *Pet.* 4 coriis *Wm2AG* coruus *B* pontes *A* pontem *G* repetens *B* 5 uariis *Btl.* conatibus *EBG* agitabantur *restit. Pet.* rex *BG* 6 perfugarumque *EG* profugarum *B* 7 elephantes *BG* 8 quot *G* ⟨se⟩ regnante *Pet.* rex ante *G* 9 rectoris *A* pectoris *BG* 10 memoraba⟨n⟩t *Pet.* sed *EAG* (consulen)s et *B* 12 formidanda *EBG* (fom- *B*) militem *EBG* 13 prouincias *uulgo* sciens *EBG* 15 *an* simul⟨que⟩ *? Cl.* 16 superque *Kell.* hebetarunt *EAG* hebetatum *B* anxiam *AG* inedia *B* 18 concitantes *G* concitare *B* concitasse ⟨delati⟩ *Nov.* 19 undae *BG* 20 poterant mandi *tr. Cl. c. c. (cf. 31, 8, 4)* ⟨sine⟩ *Her.* 21 ullis acto *EB* exacto *G* illic acto *Wm2Nm2* acto *Pet.* inedia iraque *Wm2BG* 22 ferro *Nm2G* ferri *EB* praeoptans *Corn.* ignauissimo *Wm2bG* ignotissimo *B* absumi, erat *Pet.* absumi. erat *G* absumeret *B* absumi *Wm2*

tamen pro nobis aeternum dei caelestis numen †, et Persae praeter 363
sperata priores, super fundanda pace oratores Surenam et optimatem alium mittunt, animos ipsi quoque despondentes, quos omnibus paene proeliis pars Romana superior grauius quassabat in dies. 6. condiciones autem ferebant difficilis et perplexas, fingentes humanorum respectu, reliquias exercitus redire sinere clementissimum regem, *si* quae iubet impleuerit cum primatibus Caesar. 7. contra hos cum Salutio praefecto mittitur Arintheus, et *dum* deliberatur examinatius, quid finiri deberet, dies quattuor sunt euoluti, inedia cruciabiles, et omni supplicio tristiores. 8. quo temporis spatio, antequam hi mitterentur, si exabusus princeps paulatim terris hostilibus excessisset, profecto uenisset ad praesidia Corduenae, uberis regionis et nostrae, ex eo loco in quo haec agebantur, centesimo lapide disparatae.

9. Petebat autem rex obstinatius, ut ipse aiebat, sua dudum a Maximiano erepta, ut docebat autem negotium, pro redemptione nostra quinque regiones Transtigritanas: Arzanenam et Moxoenam et Zabdicenam, itidemque Rehimenam et Corduenam cum castellis quindecim, et Nisibin et Singaram et Castra Maurorum, munimentum perquam oportunum. 10. et cum pugnari deciens expediret, ne horum quicquam dederetur, adulatorum globus instabat timido principi, Procopii metuendum subserens nomen, eumque adfirmans, si redit cognito Iuliani interitu, cum intacto milite quem regebat, nouas res nullo renitente facile moliturum. 11. hac perniciosa uerborum ille adsiduitate nimia succensus, sine cunctatione tradidit omnia, quae petebantur, difficile hoc

---

1 nomen et perse 2 priore fundenda 3 animosi ipsis (-i *m2?*) paenae 5 f*ingentes (*fu.* r) 6 si *om.* 8 mihi turarintheus dum *om.* 10 tempori 11 excessis sed 12 corduanae regiones 13 contesimo ♂ 14 ipe 15 ereptam docebat 16 transtigritana asarzane nam et 18 *sq.* portunum 19 expaediret 20 deberetur 22 inacto

---

1 numen *EBG* 2 priores *Wm2G* fundanda *AG* 3 animos ipsi *BG* 5 difficiles *EBG* fingentes *EBG* 6 si *add. G post* iubet 7 Sallustio *bG* Salustio *B* 8 mittitur *Wm2BG* dum *add. G* fieri *EBG* ⟨de⟩finiri *Cl.* 10 temporis *EBG* 10 *sq.* si abusus *G Her.* se eduxit *B* si ex⟨acte⟩ usus *Corn.* si ex a⟨m⟩bustis *Pet.* 11 ex terris *Her.* (ex *ex* exabusus) excessisset *EG* 12 Corduenae *EBG* et uberis *G* et uberes *PB* regionis *EG* 14 ipse *EBG* 15 erepta ut *G* erepta *E Momms.* ereptam *B* 15 *sq.* ducebat .... regiones ⟨postulans⟩ *Momms.* 16 Transtigritanas *BG* Arzanenam *G* Arzamam nam et *B* Moxoenam *G* Mizeam *B* 18 *sq.* oportunum *EAG* optimum *RB* 20 dederetur *G* 21 nisi rediret *G* ni dedit *Pet.* strepitu *Momms.* si redit *rest. Her.* 22 intacto *G* comato *B*

363 adeptus, *ut* Nisibis et Singara sine incolis transirent *in* iura Persarum, a munimentis uero alienandis, reuerti ad nostra praesidia Romana permitterentur. 12. quibus exitiale aliud accessit et inpium, ne post haec ita conposita, Arsaci poscenti, contra Persas ferretur auxilium, amico nobis semper et fido. quod ratione gemina cogitatum est, ut puniretur homo qui Chiliocomum mandatu uastauerat principis, et remaneret occasio, per quam subinde licenter inuaderetur Armenia. unde postea contigit, ut uiuus caperetur idem Arsaces, et Armeniae maximum latus. Medis conterminans, et Artaxata, inter dissensiones et turbamenta raperent Parthi.

13. Quo ignobili decreto firmato, nequid committeretur per indutias contrarium pactis, obsidatus specie uiri celebres altrinsecus dantur Nemota . . . . et Victor ex parte nostrorum, et Bellouaedius, insignium numerorum tribuni, ex parte uero diuersa, Bines*es* e numero nobilium optimatum, tresque alii satrapae non obscuri. 14. foederata itaque pace annorum triginta, eaque iuris iurandi religionibus consecrata, reuersi itineribus aliis, quoniam loca contigua flumini ut confragosa uitabantur et aspera, potus inopia premebamur et cibi.

8. 1. Et pax specie humanitatis indulta, in perniciem est uersa multorum, qui fame ad usque spiritum lacerati postremum, ideoque latenter progressi, aut inperitia nandi, gurgite fluminis sorbebantur, aut si undarum ui superata, uenirent ad ripas, rapti a Saracenis uel Persis, quos (ut diximus paulo ante,) exturbauere Germani, caedebantur ut pecora, uel longius amendati sunt uenundandi. 2. ubi uero transeundi amnis aperte signum de*de*re, bucinae concrepantes, inmane quo

---

1 ut *om.* in *om.* 3 ine 4 persa 6 cilio comum 7 inu aueretur ♂ 9 artaxatae 10 parchi 12 pactus obsidatos celeres datur 13 *sine lac.* bello uae clius 14 bini se numero 15 quae obscur*i 16 relegionibus 17 iteneribus confragosam 18 praemebamur 19 speciae 21 adorbibantur 23 per eum dicimus 24 *sq.* transendi amnes 25 dere concrepantis

---

1 ut *add. G* in *add. Nm2G* 2 Romani *A* 3 ne *EBG* 4 Persas *EBG* 6 mandato *BG* et ut *G* ut *B* 9 Artaxata *G* 10 Parthi *EBG* 12 pactis *EAG* pactos *PB* obsidatus *EBG* celebres *EBG* dantur *EBG* 13 Neuita *HG* Nemora *A* Remota *PB* *lac. indic. Her., qua nomen quarti obsidis Rom. perisset* Mellobaudes *G* Bellouedius *N* Bellonaedius *PB* 14 Bineses e *G* 15 ita *G* 17 confragosa *WBG* 19 at *Her.* 20 macerati *Btl.* 21 sorbebantur *Nov. c. c. (cf. 18, 7, 5)* absorbebantur *EAG* adoriebantur *WB* 22 rapti *om. BG* 23 Persis *G* per eos *Wm2 Nm2* Per⟨sa⟩rum *Her.* diximus *EBG* 24 amandati *BG* 24 *sq.* transeundi *EBG* 25 amnis *G* dedere *EBG* buccinae *EbG* concrepantes *BG*

quantoque ardore, temere rapiendo momenta periculorum, semet quisque reliquis omnibus anteponens, uitare multa et terribilia festinabat, et pars ratibus temere textis, iumenta retinentes hinc inde natantia, alii supersidentes utribus — quidam diuersa in necessitatis abrupto uersantes, undarum occursantium fluctus obliquis meatibus penetrabant. 3. imperator ipse breuibus lembis, quos post exustam classem docuimus remansisse, cum paucis transuectus, eadem nauigia ultro citroque discurrere statuit, dum omnes conueheremur, tandemque uniuersi (praeter mersos) ad ulteriores uenimus margines, fauore superi numinis, discrimine per difficiles casus extracti. 363

4. Dum nos *in*pendentium aerumnarum opprimit timor, conpertum est procursatorum indicio, Persas pontem iungere procul e nostro *con*spectu, ut post firmatam pacem et foedera, sopitis belli turbinibus, incuriosius gradientes aegros et animalia peterent, diu defatigata; uerum cum se proditos aduertissent, a conatu nefario destiterunt. 5. hac etiam suspicione iam liberi, properantesque itineribus magnis, prope Hatram uenimus, uetus oppidum in media solitudine positum, olimque desertum, quod eruendum adorti temporibus uariis Traianus et Seuerus principes bellicosi, cum exercitibus paene deleti sunt, ut in eorum actibus has quoque digessimus partes. 6. unde cognito per porrectam planitiem ad usque lapidem septuagensimum, in regionibus aridis nec aquam inueniri posse praeter salsam et faetidam, nec ad uictum aliquid nisi abrotonum et absinthium et dracontium, aliaque herbarum genera ut tristissima, uasa quae portabantur, aquis impleta sunt dulcibus, et mactatis camelis, iumentisque aliis, alimenta quaesita sunt, licet noxia.

---

1 ardore intem ∽ re (in *m2 ex* m: ∽ *m2*) 2 multae cterribilia 3 pas cratibus timeret extis 4 que uiduam necessitate si 6 lemuis post (*cpd. scr.*) quos post 8 hones 9 nominis 11 pendentium 12 *sq.* spectu 14 et si 16 haec properantisque iteneribus ♂ 18 adorati 19 delecti 24 ausaque

---

1 ardore temere *G* ardore mature *B:* temere *del. Her. ut correctur. uocis* timere *vs. 3* 2 *sq.* omnibus — ratibus *om. PB* 2 multa et *AG* multa ac *C* 3 pars *EG* ratibus *Pet.* e rat. *Her.* temere textis *Wm2AG* 4 quidam *G* ut ui dominante *B* necessitatis *G* -tate abrupta *Eyss.* 6 lembis *EBG* quos post *EAG* post quam *B* 8 omnes *EG* onusti *B* 9 numinis *EBG* 11 impendentium *E C. F. W. M.* 12 *sq.* conspectu *Wm2BG* aspectu *E* 14 et *BG* (si *post* animalia, *PB*) et si⟨mul⟩ *Eyss.* 16 hac *Wm2BG* properantesque *EG* -atisque *B* 18 adorti *EBG* 19 deleti *EBG* 23 dracontion *bG* draconum *B* 24 ut tristissima *rest. Her.* t. *G* et t. *E* uel t. *Günther* infestissima *Corn.* austerissima *Pet.* uasa quae *EBG*

7. Et uia sex dierum emensa, cum ne gramina quidem inuenirentur, solacia necessitatis extremae, dux Mesopotamiae Cassianus, et tribunus Mauricius, (pridem ob hoc missus) ad Vr nomine Persicum uenere castellum, cibos ferentes, ex his quos relictus cum Procopio et Sebastiano, exercitus parcius uictitans, conseruarat. 8. hinc Procopius alter, notarius, et Memoridus, militaris tribunus, ad tractus Illyricos mittuntur et Galliarum, nuntiaturi Iuliani mortem et Iouianum post eius obitum ad culmen augustum euectum. 9. quibus id mandauerat princeps, ut Lucillianum, socerum suum, post depositum militiae munus, digressum ad otium, morantemque eo tempore apud Sirmium, oblatis magisterii equitum et peditum codicillis, quos isdem tradiderat, properare Mediolanum urgerent, res firmaturum ancipites, et (quod magis metuebatur,) si casus noui quidam exsurgerent, opponendum. 10. quibus *im*per*ator* secretiores addiderat litteras, Lucillianum itidem monens, ut quosdam lectos exploratae industriae fideique, duceret secum, adminiculis eorum usurus, pro incidentium captu negotiorum. 11. prudentique consilio Malarichum, ex familiaribus negotiis agentem etiam tum in Italia, missis insignibus, Iouino iussit succedere, armorum magistro per Gallias, gemina utilitate praespeculata, ut et dux meriti celsioris, ideoque suspectus, abiret e medio, et homo inferioris spei ad sublimiora prouectus, auctoris sui nutantem adhuc statum studio fundaret ingenti. 12. iussum est autem ad implenda haec perrecturis, extollere seriem gestorum in melius, et rumores quaqua irent, uerbis diffundere concinentibus, procinctum Parthicum exitu prospero terminatum, additisque festinando itineri noctibus, prouinciarum militiaeque rectoribus insinuare noui principis scripta, omniumque sententiis occultius sciscitatis, remeare ue-

---

2 extraemae maesopotamiae 3 ur̃ uenire 4 cibus 4 *sq.* sabastiano 6 ylliricos 7 nuntiatur 8 quibus ut 11 paeditum codicillos 13 *sq.* quibus per 15 quodam 18 misis sin signibus succendere 19 gemma 20 adiret prodectus ♂ 21 notantem 23 breuis 23 *sq.* procintum 25 insinuarent 26 suscitatis ♂

---

3 ad Vr *G* adiuit *B* uenere *EbG* 4 cibos *EBG* 4 *sq.* Sebastiano *EBG* 6 Memorius *G* 7 nuntiaturi *Wm2G* 8 quibus id *Löfst.* quibus *G* 11 codicillis *EBG* 13 quidam noui *tr. BG* 13 *sq.* quibus ⟨im⟩per⟨ator⟩ *Her.* (*ex* IMPER.) quibus *G* quibus ⟨su⟩per *Pet.* 15 quosdam *EBG* 18 missis insignibus *EBG* succedere *EBG* 19 gemina *EBG* et *om. G* (ut *om. B*) 20 abiret *EG* adire *PB* 21 nutantem *Em2G* 23 uerbis *Hadr. Val.* breues *G* breui *B* breuiis *Henr. Val.* concinentes *G* continentes *B* 23 *sq.* procinctum *WBG* 25 insinuare *G*

lociter cum responsis, ut conperto quid in longinquis agatur, principatus 363 corroborandi matura consilia quaerantur et cauta.

13. Hos tabellarios fama praegrediens, index tristiorum casuum uelocissima, per prouincias uolitabat et gentes, maximeque omnium Nisibenos acerbo dolore perculsit, cum urbem Sapori deditam conperissent, cuius iram metuebant et simultates, recolentes quae adsidue pertulerit funera, eam saepius oppugnare conatus. 14. constabat enim orbem eoum in dicionem potuisse transire Persidis, ni illi haec ciuitas habili situ, et moenium magnitudine, restitisset. miseri tamen, licet maiore uenturi pauore constringerentur, spe tamen sustentari potuerunt exigua, hac scilicet uelut suopte motu uel exoratus eorum precibus†, imperator eodem statu retinebit urbem†, orientis firmissimum claustrum.

15. Dum gestorum seriem ubique rumores diffunditant uarii, in exercitu absumptis commeatibus paucis, quos aduectos praediximus, in corpora sua necessitas erat humana uertenda, ni iumentorum caro caesorum aliquatenus perdurasset; unde effectum est ut et armorum pleraque proicerentur et sarcinarum. adeo enim atroci tabuimus fame, ut si usquam modius unus farinae fuisset repertus, quod raro contigerat, aureis decem mutaretur ut minus.

16. Profecti exinde Thilsaphata uenimus, ubi Sebastianus atque Procopius, cum tribunis principiisque militum, sibi ad tuendam Mesopotamiam commissorum, ut poscebat sollemnitas, occurrerunt; et sequebantur benigne suscepti. 17. post quae itinere festinato, Nisibi cupide uisa, extra urbem statiua castra posuit princeps, rogatusque enixe precante multiplici plebe, ut ingressus palatio more succederet principum, pertinaciter reluctatus est, erubescens agente se intra muros, urbem inexpugnabilem iratis hostibus tradi. 18. ibi tunc uespera tenebrante,

---

3 hoc tristitiorum 5 perclusit arborem sapori dedita 6 ira adsiduae 7 funere am 8 persidines nihil haec 9 moenium omagnitudine 10 patuerunt 11 praecibus 17 proiecerentur (e *ult. ex* u) famae 21 *sq.* maesopotamiam 23 que festinationi sibi 24 statio acastra 24 *sq.* enixae praecante 25 succideret 27 tradit

---

2 roborandi *PBG* 3 hos *EG* tristiorum *E uulgo* tristium *BG* 4 uelocissime *BG* 5 perculsit *EBG* cum *EBG* urbem *EG* Abderam *B* deditam *EBG* 7 funera eam *Wm2G* funeriam *PB* 8 Persidis *EBG* ni illi *Cl.* nisi *EG* ni *Kiessl.* ni illaec (?) *Her.* 9 moenium *EBG* 10 potuerunt *EBG* 11 quod uelut *AG* uel *B Btl.* quod uel *C. F. W. M. Nov.* ut uel *Löfst.* 16 ut arma *BG* 17 et sarcinarum *om. PBG* 19 me⟨dim⟩nus *Pet.* 20 Thisalphata *PBG* 21 principibusque *bG* 23 festinato Nisibi *G* 24 statiua *Em2G* statio *B* 25 palatium *BG* palatio *E* (*restit. Val.*) succederet *EbG* 27 tradi *Wm2G*

363 raptus a cena Iouianus, primus inter notarios omnes, quem in obsidione ciuitatis Maiozamalchae per cuniculum docuimus euasisse cum aliis, ductusque ad deuium locum, et praeceps actus in puteum siccum, obrutus est saxorum multitudine superiacta, hanc profecto ob causam, quod Iuliano perempto, ipse quoque nominatus a paucis, ut imperio dignus, nec post creatum Iouianum egit modeste, set susurrans super negotio quaedam audiebatur, inuitabatque ad conuiuia subinde militares.

9. 1. Postridie Bineses, unus ex Persis, quem inter alios excellere diximus, mandata regis conplere festinans, promissa flagitabat instanter, et principe permittente Romano, ciuitatem ingressus, gentis suae signum ab arce extulit summa, migratione*m* *e* patria ciuibus nuntians luctuosam. 2. et uertere solum extemplo omnes praecepti, manus tendentes *flentes*que, orabant ne inponeretur sibi necessitas abscedendi, ad defendendos penates se solos sufficere sine alimentis publicis adfirmantes et milite, satis confisi adfuturam iustitiam pro genitali sede dimicaturis, ut experti sunt saepe. et haec quidem suppliciter ordo et populus precabatur, sed uentis loquebantur in cassum, imperatore (ut fingebat alia metuens,) periurii piacula declinante. 3. tum Sabinus fortuna et genere inter municipes clarus, ore uolubili replicabat, Constantium inmani crudiscente bellorum materia, superatum a Persis interdum, deductumque postremo per fugam cum paucis ad Hibitam stationem intutam, panis frusto uixisse precario, ab anu quadam agresti porrecto, nihil tamen ad diem perdidisse supremum, et Iouianum inter exordia principatus, prouinciarum muro cessisse, cuius obice iam inde a uetustate innoxiae permanserunt. 4. cumque nihil promoueretur, iuris iurandi religionem principe destinatius praetendente, cum oblatam ei coronam aliquamdiu recusans, coactus denique suscepisset, Siluanus quidam causarum

1 caena primos 6 setdsusurans (t *add. m1 sup. vs.*) 7 inumbatque 8 et 11 submigratione 12 *sq.* manus tendentesque 13 abscendendi 14 paenates se (se *m2 ex* so *m1*) 16 *sq.* praecabatur 21 intotam ♂ 22 praecario 23 suppremum 24 *sq.* inda uetustate innoxia 25 iuri 27 quidem

1 primus *EBG* in *om. BG* 3 deuium ad *tr. G* demum ad *B* 4 superiecta *BG* 6 sed susurrans *EBG* 7 inuitabatque *EG* muniebatque *B* 8 ex *WBG* 11 sum⟨ma⟩, migratione⟨m e⟩ *Cl.* submigratione⟨m e⟩ *Val.* commigrationem e *G* subinde migrationem *B* emigrationem e *E* sub⟨lime⟩, migratione⟨m e⟩ *Corn.* sub⟨eundam⟩ migratione⟨m e⟩ *Her.* 12 *sq.* manus tendentes ⟨flentes⟩que *Günther* manus tendentes *BG* manusque tendentes *Eyss.* 13 abscedendi *EBG* 14 adiumentis *E Gdt.* 16 haec] sic *G* hic *B* 17 loquebatur *BG*23 prodidisse *Btl.* 24 obices *B* inde a *EG* inde *B* 24 *sq.* innoxiae *G* 25 iuris *EAG* iure *b* 27 quidam *EBG*

defensor, confidentius exclamauit: 'ita' inquit 'imperator a ciuitatibus residuis coroneris'. quo uerbo exasperatus, intra triduum omnes iussit excedere moenibus, detestantes rerum praesentium statum. 363

5. Adpositis itaque conpulsoribus, mortem siqui distulerit egredi, minitantibus, moenia permixta sunt lamentis et luctu, et per omnia ciuitatis membra una uox cunctorum erat gementium, cum laceraret crines matrona, exul fuganda laribus in quibus nata erat et educata, orbataque mater liberis uel coniuge uiduata, procul ab eorum manibus pelleretur, et turba flebilis postes penatium amplexa uel limina, lacrimabat. 6. exin uariae conplentur uiae, qua quisque poterat dilabentium. properando enim multi furabantur opes proprias quas uehi posse credebant, contempta reliqua supellectili, pretiosa et multa; hanc enim reliquerunt, penuria iumentorum.

7. Tu hoc loco — Fortuna orbis Romani, — merito incusaris, quae difflantibus procellis rem publicam, excussa regimenta perito rei gerendae ductori, consummando iuueni porrexisti, quem nullis ante actae uitae insignibus in huius modi negotiis cognitum, nec uituperari est aequum, nec laudari. 8. illud tamen ad medullas usque bonorum peruenit, quod dum extimiscit aemulum potestatis, dumque in animo *per* Gallias et Illyricum uersat, quosdam saepe sublimiora coeptasse, famam aduentus sui praeuenire festinans, indignum imperio facinus amictu periurii fugiendi, commisit, Nisibi prodita, quae iam inde a Mithridatici regni temporibus, ne oriens a Persis occuparetur, uiribus restitit maximis. 9. numquam enim ab urbis ortu inueniri potest annalibus replicatis, (ut arbitror,) terrarum pars ulla nostrarum, ab imperatore uel consule hosti concessa, set ne ob recepta quidem quae direpta sunt, uerum ob amplificata regna triumphalis glorias fuisse delatas. 10. unde Publio Scipioni ob recuperatas Hispanias, Fuluio Capua post diuturna certamina superata, et Opimio post diuersos exitus proeliorum, Fregel-

---

4 *sq.* egredimini tantibus 9 potestes paenatium 10 conplectur 12 contempnare liqua (-a *m2 ex* -i) supplectili praetiosa 13 penurita (i *add. m2*) 15 excusa 16 acte *m2* aetate *m1* 17 cognita 19 per *om.* 20 ylliricum quos dum 22 que inde amthridatici 26 concessas et 27 gloria 28 hispanis (*corr. m1*) fluuio

---

9 postes *EBG* penatum *BG* 10 complentur *EAG* -ctuntur *B* 12 contempta reliqua *EG* conclamata licet *B* suppellectili *WBG* relinquebant *BG* 13 penuria *EBG* 15 excussa *EAG* adorta quassare *B* 16 consumendo *Pet.* actae *WBG* 17 cognitum *G* 19 per *add. Val.* 20 quosdam *G* quas dum *B* 22 perdita *BG* a Mithridatici *WBG* 25 partes ullas *BG* 26 sed *E Val.* -s et *WBG* 27 triumphales *AG* glorias *EAG* delata *Nm2 Eyss.* 28 Fuluio *EBG*

363 lanis tunc interneciuis hostibus, ad de*di*tionem conpulsis, triumphi sunt denegati. 11. id etiam memoriae nos ueteres docent, in extremis casibus icta cum dedecore foedera, postquam partes uerbis iurauere conceptis, repetitione bellorum ilico dissoluta, ut temporibus priscis apud Furcas Caudinas, sub iugum legionibus missis in Samnio, et per Albinum in Numidia sceleste pa*ce e*xcogitata, et auctore turpiter pactionis festinatae Mancino dedito Numantinis.

12. Proinde extractis ciuibus et urbe tradita missoque tribuno Constantio, qui munimenta praesidiaria cum regionibus, Persicis optimatibus adsignaret, cum Iuliani supremis Procopius mittitur, ea ut superstes ille mandarat, humaturus in suburbano Tarsensi. 13. qui ad exsequendum profectus, confestim corpore sepulto discessit, nec inueniri usquam potuit, studio quaesitus ingenti, nisi quod multo postea apud Constantinopolim uisus est subito, purpuratus.

10. 1. His hoc modo peractis, discursisque itineribus, Antiochiam uenimus, ubi per continuos dies, uelut offenso numine multa uisebantur et dira, quorum euentus fore luctificos, gnari rerum prodigialium praecinebant. 2. nam et Maximiani statua Caesaris, quae locata est in uestibulo regiae, amisit repente sphaeram aeream formatam in speciem poli, quam gestabat, et cum horrendo stridore sonuerunt in consistorio trabes, et uisa sunt interdiu sidera cometarum, super quorum natura ratiocinantes fysici uariant. 3. quidam enim eos hoc nomine ideo existimant appellari, quod tortos ignes spargunt ut crines, in unum stellis multiplicibus congregatis. alii eos arbitrantur ex halitu sicciore terrarum ignescere, paulatim in sublimiora surgentes. quidam .... currentesque radios solis, densiore nube obiecta, degredi ad inferiora prohibitos, splendore infuso, corpori crasso, lucem uelut stellis distinctam, mortali conspectu monstrare. sedit quorundam opinioni, hanc speciem tunc ap-

1 internicuus ꝫ detionem 3 de[d]ecore (*fu.* ti?) 6 pax cogitata 7 numanitinis 8 urbi 9 qui (*pro* que) 10 suppremis 15 iteneribus 16 nomine ꝫ uisibantur 18 que locuta 19 repente (-e *del. m2?*) spheram 20 consistrio ꝫ 22 fisici 23 sparguntur crines 24 congregatos alitu *m2* altu *m1* 25 *sine lac.* 26 obtecta digredi 27 distincta 28 sed id

1 deditionem *EBG* 3 ductore *BG* 5 *sqq.* per — festinatae *om. B* 6 pa⟨ce e⟩xcogitata *Cl.* pace cogitata *G* 7 Numantinis *EbG* Numantia *B* 8 urbe *EBG* 11 suburbio *BG* 16 uisebantur *EBG* 18 quae *et* est *om. G:* quae *om. B* locata *Wm2BG* 19 repente *WBG* 23 quod per tortos *bG* spargunt ut *NA* 24 congregatis *HG* halitu *PBG* 25 surgente *A* 25 *sq.* currentes *BG* censent *Btl.* *lac. indic. Cl.* 26 obiecta *WG* degredi *Btl.* 27 distinctam *EG* -tas *B* 28 sedit *G* sed *PB*

parere, cum erecta solito celsius nubes, aeternorum ignium uicinitate conluceat, uel certe stellas esse quasdam, ceteris similes, quarum ortus obitusque quibus sint temporibus praestituti, humanis mentibus ignorari. plura alia de cometis apud peritos mundanae rationis sunt lecta, quae digerere nunc uetat aliorsum oratio properans.

4. Moratum paulisper Antiochiae principem, curarumque ponderibus 363-4
diuersis adflictum, exeundi mira cupiditas agitabat: proinde nec iumento parcens nec militi, flagrante hieme die profectus, signis (ut dictum est,) uetantibus plurimis, Tarsum urbem Cilicum nobilem introiit, cuius originem docuimus supra. 5. exindeque egredi nimium properans, exornari sepulchrum statuit Iuliani, in pomerio situm itineris, quod ad Tauri montis angustias ducit, cuius suprema et cineres, siqui tunc iuste consuleret, non Cydnus uidere deberet, quamuis gratissimus amnis et liquidus, sed ad perpetuandam gloriam recte factorum praeterlambere Tiberis, intersecans urbem aeternam, diuorumque ueterum monumenta praestringens.

6. Deinde Tarso profectus, extentis itineribus uenit oppidum Cappadociae Tyana, ubi ei reuersi Procopius notarius et Memoridus tribunus occurrunt, gestorumque aperiunt textum, hinc (ut ordo poscebat,) exorsi quod Lucillianus Mediolanum ingressus, cum Seniaucho et Valentiniano tribunis, quos duxerat secum, cognito quod Malarichus recusauit suscipere magisterium, effuso cursu petierat Remos. 7. et tamquam in alto gentis silentio, extra calcem (ut dicitur,) procurrebat, et intempestiue — parum etiam tum firmatis omnibus .... ex actuario ratiociniis scrutandis incubuit, qui fraudum conscius et noxarum, ad militaria signa confugit, finxitque Iuliano superstite in res nouas quendam medium surrexisse, cuius fallaciis turbo militaris acerrime concitus, Lucillianum et Seniauchum occidit. Valentinianum enim paulo postea principem, trepi-

---

4 comentis 𝔙 5 uetant 7 adflictum (i *ex* u) 8 propectus 11 im iteneris 𝔙 12 supprema 13 cianus 14 praeter labuerit (u *del. m2*) 16 iteneribus 𝔙 17 tiana 19 seniaucho (-ueho *m3*) ualentiano (*corr. m1?*) 22 genti dicetur intempestiuae 23 acturio 26 fallacis a*cerrimae (*fu.* e)

---

1 tracta *BG* euecta *Gdt.* 5 uetat *EBG* 6 *sq.* diuersis ponderibus *G* ponderibusque diuersis *B* 8 flagranti *BG* die *restit. Her.* inde *G* ⟨me⟩dia *Pet.* profectus *EBG* 11 in *EBG* 12 tamen *Löfst.* 12 *sq.* siqui cunc⟨ta⟩ iuste consideret *Corn.* 13 Cydnus *EAG* Cidnus *B* 14 praeterlambere *Val.* praeterlaberetur *G* praeterlaberet *PB* praeterlamberet *Btl.* 15 perstringens *BG* 17 Tyana *BG* 22 gentis *EG* geniti *B* dicitur *EBG* 23 *lac. indic. Cl., fortasse unius uersus, in cuius fine nomen ex act. fuit* ex acturio *WG* ex acturis *Nm2B* ex actuario *Lind.* exactori *Momms.* 26 fallaciis *WBG*

363-4 dum, et quo confugeret ambigentem, Primitiuus hospes tutius amendarat. 8. his ita tristibus, laetum aliud addebatur, missos *a* Iouino milites aduentare, quos capita scholarum ordo castrensis appellat, nuntiantes aequo animo Iouiani imperium amplecti exercitum Gallicanum.

9. Quibus conpertis, Valentiniano qui cum isdem redierat, regenda Scutariorum secunda committitur schola, et Vitalianus domesticorum consortio iungitur, Erulorum e numero miles, qui multo postea auctus comitis dignitate, male rem per Illyricum gessit, confestimque mittitur in Gallias Arintheus, ferens litteras ad Iouinum, ut constanter ageret suum optinens locum, eique mandatum est, ut animaduerteretur in concitorem tumultus, auctoresque seditionis ad comitatum uincti transmitterentur. 10. post quae (ut uidebatur expedire) disposita, apud Aspuna Galatiae municipium breue, Gallicani militis uisa principia, ingressique consistorium, post audita gratanter, quae pertulerant munerati, redire iubentur ad signa.

11. Et *cum* introisset Ancyram imperator, paratis ad pompam pro
364 tempore necessariis, consulatum iniit, adhibito in societatem trabeae Varroniano, filio suo, admodum paruulo, cuius uagitus, pertinaciter reluctantisne in curuli sella ueheretur ex more, id quod mox accidit, portendebat.

12. Hinc quoque Iouianum, celeri gradu, praescriptus uitae finiendae dies exegit. cum enim uenisset Dadastanam, qui locus Bithyniam distin guit et Galatas, exanimatus inuentus est nocte. super cuius obitu dubietates emersere conplures. 13. fertur enim recenti calce cubiculi inliti ferre odorem noxium nequiuisse, uel extuberato capite perisse succen sione prunarum inmensa, aut certe ex colluuione ciborum, auida crudi-

1 ambientem amendaret 2 misso iouino 4 iouianum perium (*corr. m3*) 7 iugitur aerulorum au*ctus (*fu.* i) 8 dignitatem illiricum cessit 9 furens iouianum 10 cuique 11 seditiones 12 que uidebantur 13 uisi principi 16 cum *om.* anciram 17 adhibeto trauea 18 pa[r]*uolo 19 in 20 celere 23 emergere militi 24 nequiuise ʒ 25 pruinarum collubione (l *pr. add. m2*)

1 ambigentem *NBG* amandarat *AG* emendaret *PB* 2 itaque *G* missos a *G* 4 Iouiani imperium *EBG* 5 his *BG* 6 *sq.* consortio domesticorum *tr. EBG* 7 iungitur *EBG* auctus *EAG* auctoritas *B* 8 dignitate *AG* gessit *EAG* processit *B* (conc- *b*) 9 ferens *EBG* Iouinum *G* 10 eique *G* 11 seditionis *EBG* 12 uidebatur *EBG* 13 milites *EBG* uisa principi⟨a⟩ *Her.* 16 cum *add. Wm2AG* Ancyram *AG* Anchialam *B* 17 necessitatibus *bG* necessatis *B* adhibito *EBG* trabeae *AG* trabeum *B* 18 reluctans *BG* 19 id *EBG* 20 celeri *PBG* 22 *sq.* dubitationes *BG* 23 emersere *Nm2BG* illiti *EBG* 25 prunarum *BG* colluuione *EBG* 25 *sq.* auida, cruditate *Btl.*

tate distentus. decessit autem anno tricensimo aetatis et tertio. cumque 364
huic et Aemiliano Scipioni uitae exitus similis euenisset, super neutrius morte quaestionem conperimus agitatam.

14. Incedebat autem motu corporis graui, uultu laetissimo, oculis caesiis, uasta proceritate et ardua, adeo ut diu nullum indumentum regium ad mensuram eius aptum, inueniretur. et aemulari malebat Constantium, agens seria quaedam aliquotiens post meridiem, iocarique palam cum proximis adsuetus. 15. Christianae legis itidem studiosus et non numquam honorificus, mediocriter eruditus, magisque beniuolus, et perpensius, ut apparebat ex paucis, quos promouerat iudices, electurus; edax tamen et uino Venerique indulgens, quae uitia imperiali uerecundia forsitan correxisset. 16. dicebatur autem Varronianus pater eius monitu cuiusdam somnii dudum praescisse quod euenit, idque duobus amicis commisisse fidissimis, illo adiecto, quod ipsi quoque deferetur trabea consularis. sed inpetrato uno adipisci non potuit aliud. audita enim filii celsiore fortuna, antequam eum uideret, fatali praeuentus est morte. 17. et quia huic nomini amplissimum magistratum portendi per quietem praedictum est seni, Varronianus nepos eius infans etiamtum, cum Iouiano patre declaratus est (ut supra retulimus) consul.

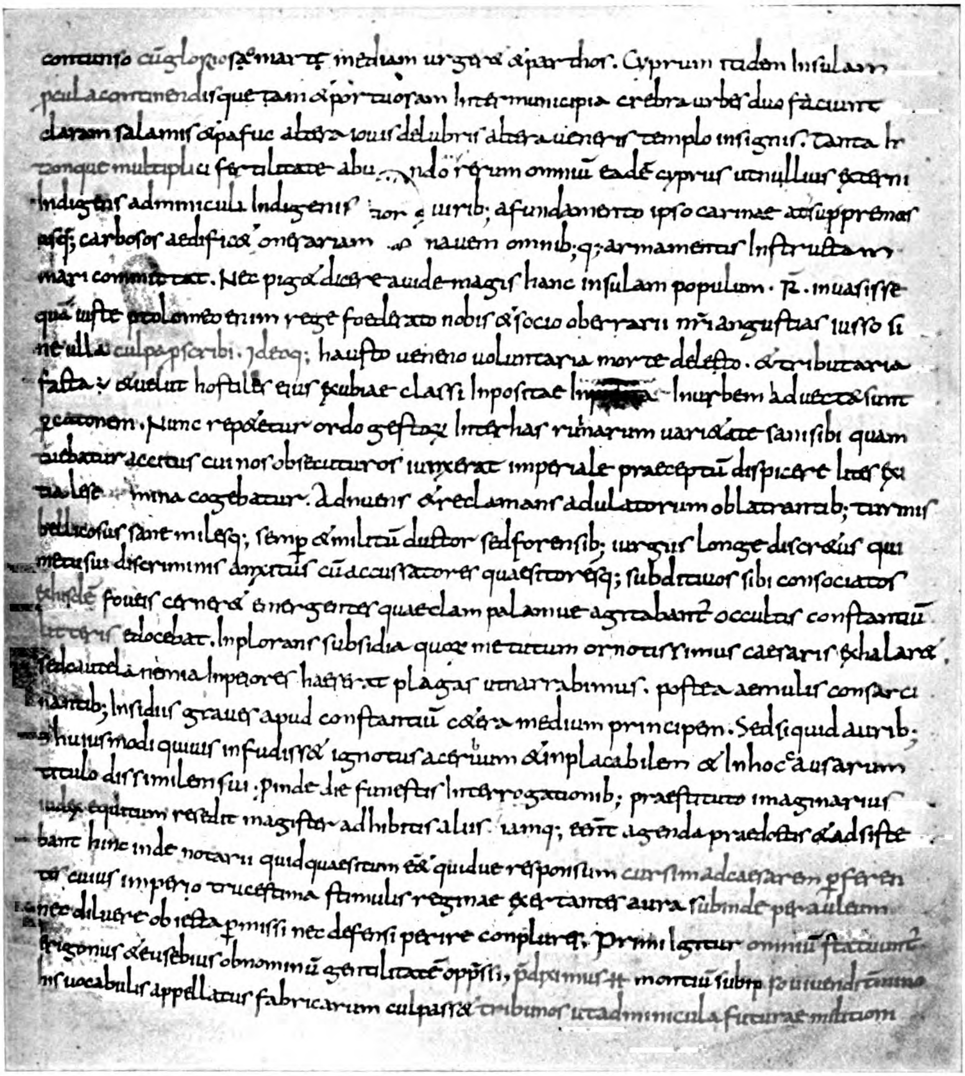
---

2 supernae utrius 4 incidebat mo*tu (*fu.* r) 7 saeria 8 proximimis ♂ eidem ei ♂ 14 defertur 18 nepus 19 consuli. AMMIANI MARCELLINI RERV̄ GESTARVM. EXPLICIT LIBER XXV. INCIPIT LIBER XXVI FELICITER.

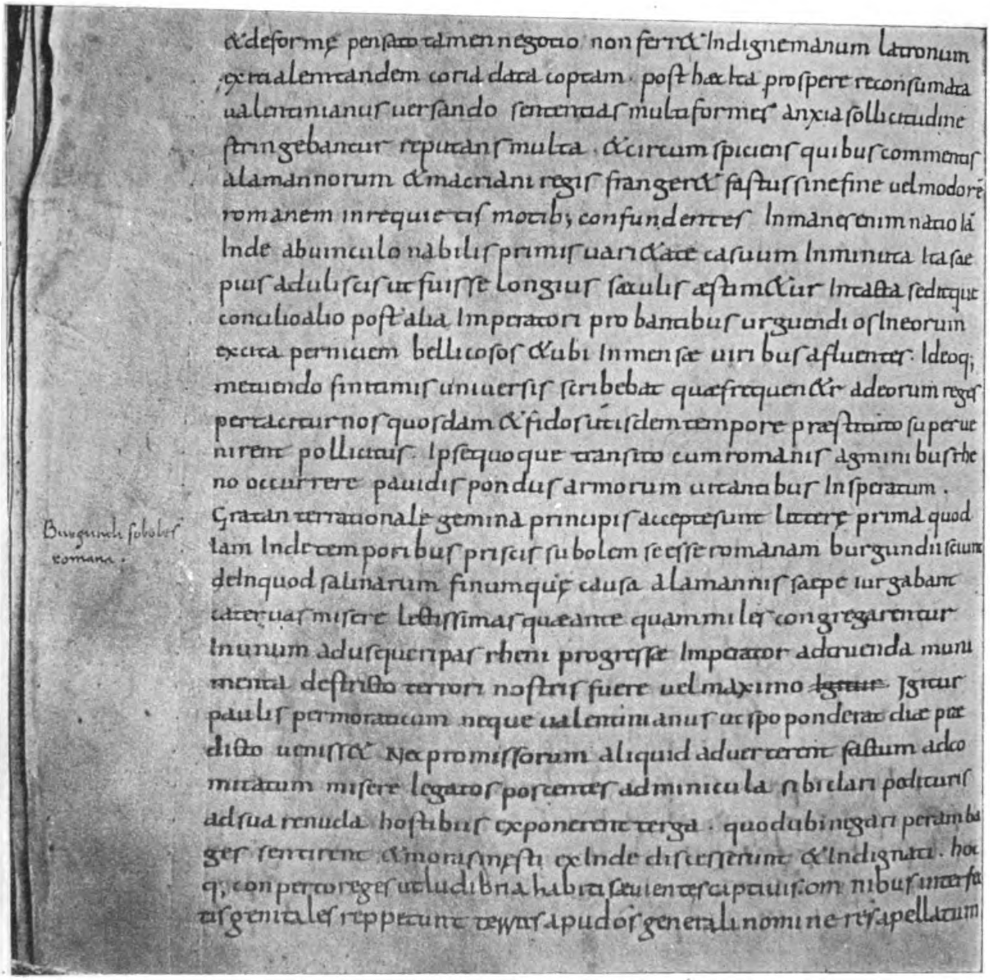
1 tricesimo *BG* 4 incedebat *EBG* motu *EBG* 6 auebat *Corn.* 7 quaedam diluculo: post meridiem iocari palam *Btl.* 8 itidem *Cl.* idem *EAG* isdem *B* 14 defer⟨e⟩tur *Kell. Nov.* deferretur *EA* 18 nepos *EBG* 19 consul *EBG*

Typis I. B. Hirschfeldi, Lipsiae.

contiguo cũ glosio spatie mare et medium urgente et parthos. Cyprum itidem insulam
procul a continenti discretam et portuosam inter municipia crebra urbes duae faciunt
claram salamis et pafus altera iouis delubris altera ueneris templo insignis. tanta h
tamque multiplici fertilitate abu...ndo rerum omnium eadem cyprus ut nullius externi
indigens adminiculi indigenis ... uirib; a fundamento ipso carinae ad supremos
usq; carbasos aedificat onerariam ... nauem omnib;q; armamentis instructam
mari committat. Nec piget dicere auide magis hanc insulam populum . R. inuasisse
quam iuste ptolomeo enim rege foederato nobis et socio ob aerarii nostri angustias iusso si
ne ulla culpa proscribi. ideoq; hausto ueneno uoluntaria morte deleto. et tributaria
facta e et uelut hostiles eius exuuiae classi inpositae in... inurbem aduectae sunt
per catonem. Nunc repetetur ordo gestorum. Inter has ruinarum uarietates a nisibi quam
tuebatur accitus cui nos obsecuturos iunxerat imperiale praeceptum dispicere litis exi
tialis ... mina cogebatur. abnuens et reclamans adulatorum oblatrantib; turmis
bellicosus sane milesq; semper et militum ductor sed forensib; iurgiis longe discretus qui
metu sui discriminis anxius cum accusatores quaesitoresq; subditiuos sibi consociatos
ex isdem foueri cerneret emergentes quae clam palamue agitabantur occultis constantium
litteris edocebat. Inplorans subsidia quorum metu tumor notissimus caesaris exhalaret.
sed cautela nimia in peiores haeserat plagas ut narrabimus. postea aemulis consarci
nantib; insidias graues apud constantium cetera medium principem. sed siquid aurib;
eius huiusmodi quiuis infudisset ignotus acerbum et implacabilem et in hoc causarum
titulo dissimilem sui. proinde die funestis interrogationib; praestituto imaginarius
iudex equitum resedit magister adhibitis aliis iamq; quae agenda praedicti adsiste
bant hinc inde notarii quid quaesitum esset quidue responsum cursim ad caesarem perferen
tes cuius imperio truculento stimulis reginae exsertantis aurem subinde per aulaeum
nec diluere obiecta permissi nec defensi perire complures. Primi igitur omnium statuuntur
epigonus et eusebius ob nominum gentilitatem oppressi. praediximus enim montium sub ipso uiuendi termino
his uocabulis appellatos fabricarum culpasse tribunos ut adminicula futurae militum

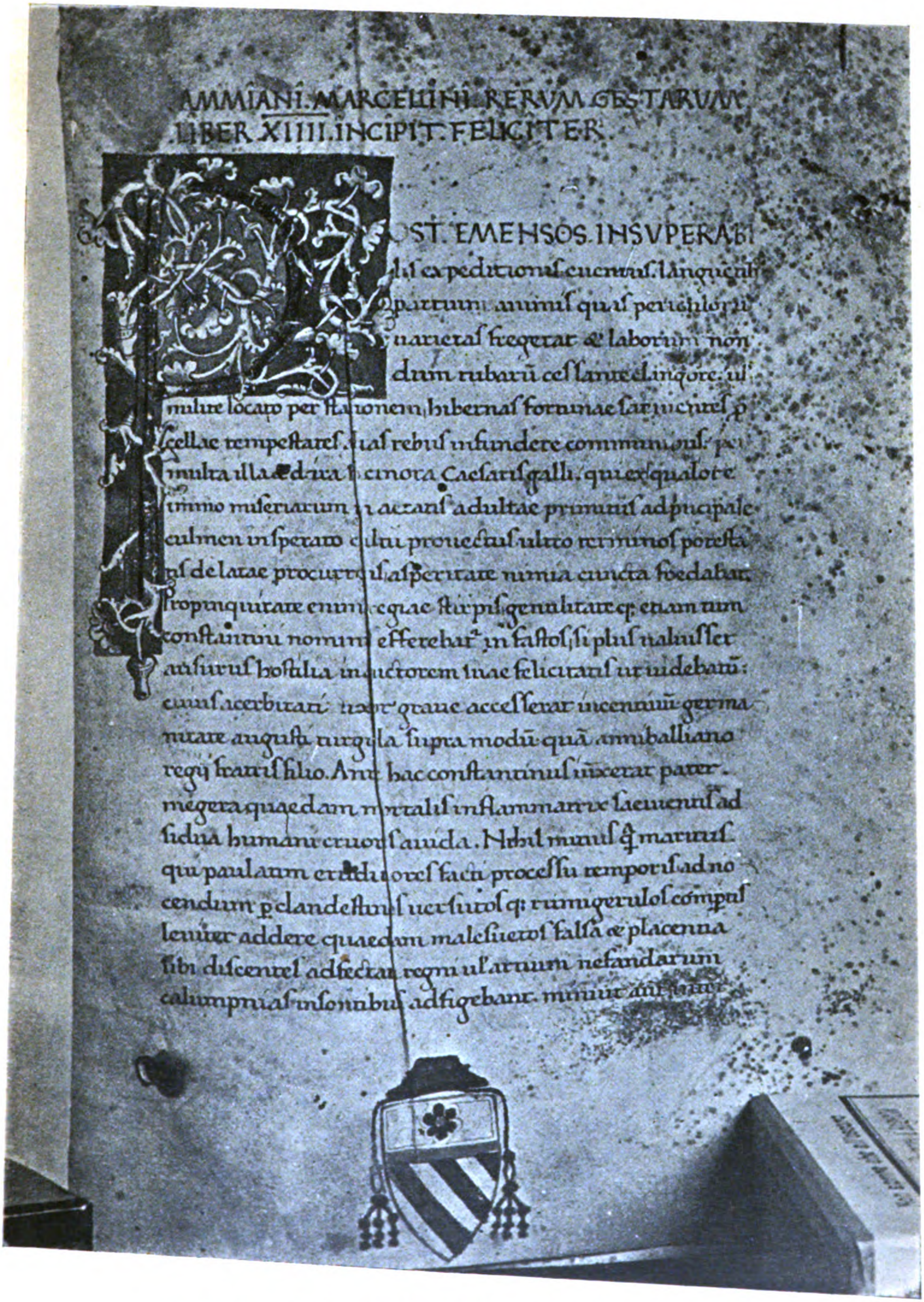
II. Cod. Fuldensis (= *V*, Vat. lat. 1873) f. 11 (XIIII 8, 13—9, 4).

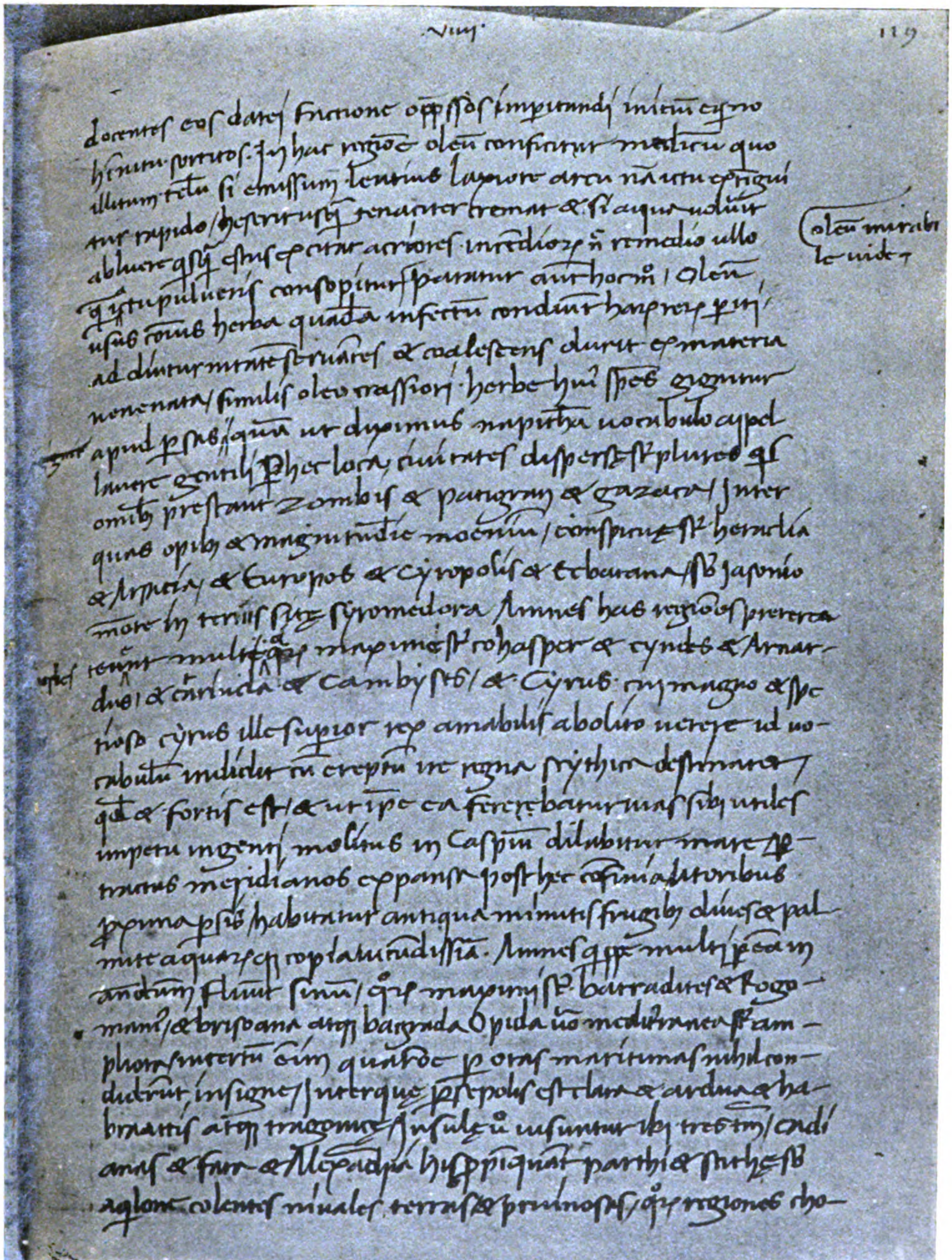
& deformes pensato tamen negotio non ferret. Indignemanum latronum
exitialem tandem cordi data coptam. post haec ita prospere consummata
ualentinianus uersando sententias multiformes anxia sollicitudine
stringebatur reputans multa. & circumspiciens quibus commentis
alamannorum & macriani regis frangeret fastus sine fine uel modo re
romanam inrequietis motibus confundentes. Inmanis enim natio iam
Inde abincunabulis primis uarietate casuum Inminuta ita sae
pius adulescit ut fuisse longis saeculis aestimetur Intacta. sedit que
consilio alio post alia Imperatori pro barbaris urguendi os Ineorum
excita perniciem bellicosos & ubi Inmensae uiri bus affluenter. Ideoq;
metuendo finitimis uniuersis scribebat quae frequenter ad eorum reges
pertaceretur nos quosdam & fidos uti isdem tempore praestituto superue
nirent pollicitus. Ipse quoque transito cum romanis agminibus rhe
no occurrere pauidis pondus armorum uitarabur Insperatum.
Gratanter ratione gemina principis acceptae sunt litterae prima quod
iam Inde temporibus priscis subolem se esse romanam burgundii sciunt
deInquod salinarum finiumque causa alamannis saepe iurgabant
acterque misere lectissimas quae ante quam miles congregarentur
Inunum adusque partes rheni progressae Imperator adtuenda muni
menta destricto terrori nostris fuere uel maximo ~~Igitur~~ Igitur
paulis per moratae cum neque ualentinianus ut spoponderat die prae
dicto uenisset. Nec promissorum aliquid aduerterent factum adco
mitatum misere legatos poscentes adminicula sibi dari pollicitis
ad sua reuerterent hostibus exponerent terga. quod ubi negari perambi
gere sentirent & moras innecti exinde discesserunt & indignati. hoc
q; conperto reges ut ludibria habiti saeuientes captiuis omnibus interfec
tis genitales repetunt terras apud os generali nomine re... appellatum

Burgundii soboles romana.

III. Cod. Fuldensis (= *V*, Vat. lat. 1873) f. 165ᵛ (XXVIII 5, 7—14).

AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM
LIBER XIIII. INCIPIT FELICITER.
POST EMENSOS INSVPERABI
lis expeditionis eventus languentib;
partium animis quas periculorum
varietas fregerat et laborum non
dum tubarum cessante clangore. vel
milite locato per stationem hibernas fortunae saevientis p
cellae tempestates. alias rebus infundere communibus. per
multa illa et dira facinora Caesaris galli. qui ex squalore
imo miseriarum in aetatis adultae primitiis ad principale
culmen insperato saltu provectus ultro terminos potesta
tis delatae procurrens asperitate nimia cuncta foedabat.
Propinquitate enim regiae stirpis gentilitateque etiam tum
constantini nominis efferebatur in fastus si plus valuisset
ausurus hostilia in auctorem suae felicitatis ut videbatur.
cuius acerbitati uxor grave accesserat incentivum germa
nitate augusti turgida supra modum quam annibaliano
regi fratris filio. Antehac constantinus iunxerat pater.
megera quaedam mortalis inflammatrix saevientis ad
sidua humani cruoris avida. Nihil minus quam maritus.
qui paulatim eruditiores facti processu temporis ad no
cendum per clandestinos versutosque rumigerulos compertis
leviter addere quaedam male suetos falsa et placentia
sibi discentes adfectati regni vel artium nefandarum
calumnias insontibus adfigebant.

IV. Cod. Petrini (= *P*, Bas. S. Petr. E 27) f. 1 (XIIII 1, 1–3).

V. Cod. Vat. lat. 2969 (= *E*) f. 119 (XXIII 6, 36–43).